

**Ad Leonem X. Pontificem Maximum Resolutiones
disputationum de uirtute indulgentiarum. reuerendi Patris, ac
Sacrae Theologiae doctoris Martini Lutheri Augustiniani
Vuittenbergensis. : Fratris patris Syluestri Prieratis ordinis
Praedicatorum Magistri sacri Palatii ad Martinum Dialogus.
R.P. Martini Luther ad eum Dialogum Responsio. Contra D.
Ioannem Eckium Ingoldstadiensem Sophisticum argutorem,
Apologeticae propositiones D. Andreae Bodenstein
Archidiaconi Vuittenbergensis. R.P. Martini Luther, Sermo de
poenitentia ; Sermo de indulgentiis. ; Sermo de uirtute
communicationis ; Decem praecipua Vuittenbergensi
populo praedicata. Et alia quaedam.**

<https://hdl.handle.net/1874/428924>

AD LEONEM X.
PONTIFICEM MAXIMUM.

Resoluciones disputationum de uirtute indulgentiarū reuerendi Patris, ac Sacræ Theologiæ doctoris Martini Luther Augustiniani Vuittenbergenfis.

Fratris patris Syluestri Prieratis ordinis Prædicatorū Magistri sacri Palatii ad Martinum Dialogus.

R. P. Martini Luther ad eum Dialogum Responso.

Contra D. Ioannem Eckium Ingoldstadiensem Sophistam arguatorem, Apologeticę propositiones D. Andreae Bodenstein Archidiaconi Vuittenbergenfis.

R. P. Martini Luther, Sermo de pœnitentia.

Sermo de indulgentiis.

Sermo de uirtute excommunicationis.

Decem præcepta Vuittenbergenfi populo prædicata.

Replica fratris Syluestri Prieratis Ad Reuerendū P. Martinum Lutherum.

Et alia quædam.

AD CANDIDOS THEOLOGOS.

HABETIS hic Reuerendi patris Martini Lutherij Theologi
cas lucubrationes, quem pleriq; putant uelut Daniele[m] quendam
a **CHRISTO** tandem nos respiciente missum, ut abusus aliqui
Theologi[s] Euāgelicam, ac Paulinam Theologiam cum ueterum
commentarijs iuxta negligentibus, & circa meras ampliacionum,
restrictionum, appellacionum, ac uere paruorum logicalium nug
gas occupatis, in ecclesia sua natos hic coarguat. Atq; utinam os
mneis Theologos a Lethargo tandem expergesieri contingat, **Vt**
omissis Fraternalibus somnijs, summis dictum oportuit, Euangeli
cam philosophiam malint quam Aristotelicam, Paulinam quam
Scoticam, ut deinceps Hieronymum, Augustinum, Ambrosium,
Cyprianum, Athanasium, Hilarium, Basilium, Io. Chrysostrum,
Theophylactum, anteponant Lyrano, Thomæ, Scoto, & cæteris o
piniosis Scholæ disputatoribus, **Vt** **CHRISTVM** nō ad mun
dum trahant, quod tam passim facit Aquinensis ille Thomas, sed
mundum ad **CHRISTI** doctrinam erudiant, **Vt** non aliud dis
cant in scholis dum agunt comœdias, aliud domi, apud populum
aliud, aliud apud amicos familiaris, **Vt** non facili de causa, aut etis
am non causa, bonos uiros cum ipsis ineptire nolentes, hæreticos
pronunciare conentur, quosdam Parrisiensis Scholæ Theologos
imitati, qui Iacobum Fabrum Stapulensem eruditionis & integritatis
columnem, quod ineptam istam noui instrumenti uersionem ad
ductis argumentis esse Hieronymi negasset, hæreseos damnare uol
uerunt, seipos interim non citra academiæ totius ignominiam, as
pud totum orbem & omnem forsan posteritatem imperitiæ & ins
uidiæ, atq; malignitatis notantes, Sed cogitent Scholasticas opinio
nes nequaquam fieri debere Christianorū onera, Cogitent mundū pas
sim nunc emergentibus studijs respiscere, Laicos non tam crassos
q̄ fuerunt olim, **CHRISTVM** & Paulum in primis ament, spi
rent, complectantur, & comperient quædam secus habentia quam
Questionistæ hactenus docuerunt. Itaq; fratres tempus est nos a so
mo surgere. **Bene Valete candidi Theologi.**

REVERENDO ET

VERE PATRI SVO IOANNI STUPI-
tio, Sacrae Theologiae professori Augustiniana
familiae Vicario F. Martinus Luther di-
scipulus, Salutem & seipsum.

MINI REVERENDE PATER,
inter iucundissimas & salutare fabu-
las tuas, quibus me solet dominus IESVS
mirifice consolari, incidisse alia
quando mentionem, huius nominis
pœnitentia, ubi miseri conscientiarum multarum,
carnificumq; illorū, qui præceptis infinitis eisdem
q; importabilibus, modum docent (ut uocant) con-
fitendi, te uelut e caelo sonantem excepimus, quod
pœnitentia uera non est, nisi quæ ab amore iustitiæ
& dei incipit. **E**t hoc esse potius principiū pœnitentia
tix, quod illis, finis & consumatio censetur. Hæsit
hoc uerbum tuum in me, sicut sagitta potentis acuta:
cepique deinceps cum scripturis, pœnitentiam do-
centibus, conferre. **E**t ecce iucundissimū ludum, uer-
ba undiq; mihi colludebant, planeq; huic sententiæ
arridebant & assultabant, ita, ut cum prius non fue-
rit ferme in scriptura tota, amarius mihi uerbum, q; pœ-
nitentia (licet sedulo etiā coram deo simularem,
& fictū coactumq; amorē exprimere conarer) nunc
nihil dulcius aut gratius mihi sonet, quā pœnitentia

Ita enim dulcescunt præcepta dei, quando non in li-
bris tantū, sed in uulneribus dulcissimi Saluatoris
legenda intelligimus, **P**ost hæc accessit, qđ studio &
gratia eruditissimorū uirorum, qui nobis Græca &
Hebræa officiosissime tradūt, didici, idem uerbum
Græce Metancea dici, a meta & noein, id est a post
& mentem, ut sit poenitentia seu metancea, resipiscē-
tia, & post acceptum damnum, & cognitum erro-
rem, intelligentia sui mali, quod sine mutatione affe-
ctus & amoris fieri est impossibile, quæ omnia Pau-
linæ Theologiæ ita respondent apte, ut nihil ferme
aptius Paulum illustrare possit, meo saltem iudicio
Deniq; profeci & uidi, Metancean, nō modo a post
& mentem, sed a trans & mentem posse deduci (sit
sane uiolentum) ut Metancea trāsmutationem men-
tis & affectus significet, quod non modo affectus
mutationem, sed & modum mutādi, id est, gratiam
dei uidebatur spirare. **N**am transitus ille mentis, id
est, uerissima poenitentia, celeberrimus est in sacris
literis, ut quem phæse illud uetustum, olim significa-
uit, **CHRISTVS** exhibuit, & longe ante Abraham
quoq; figurauit, quando transitor, id est, Ebræus
uocari cœpit, traiectus, scilicet, in Mesopotamiam
ut Burgen. docte docet, Huic & titulus ille psalmus
concinit, ubi Idithun, id est, transiliens cantator in-
ducitur. **H**is inhærens, ausus sum putare, eos falsos
esse, qui operibus poenitentia tantum tribuerunt,
ut poenitentia uix reliquum nobis fecerint, præter

μετάνοια
resipiscen-
tia.
μετάνοση
resipiscere

frigidas quasdam satisfractiones, & laboriosissimā
cōfessionem, latino scilicet uocabulo abducti, quod
pœnitentiam agere, a ctionem magis sonet, q̄ muta-
tionem affectus, & Græco illi, Metanoïn, nullo mo-
do satisfaciât. Hæc mea, cum sic ferueret meditatio,
ecce subito cœperunt circū nos strepere, immo clan-
gere, noua indulgentiarū classica, & remissionū buc-
cinæ, quibus tantū non ad strenuum belli studium a-
nimaremur. **B**reuiter, neglecta ueræ pœnitentiæ do-
ctrina, a deo magnificare præsumperunt, nō pœni-
tentiam, non saltem uilissimam eius partem, quæ sa-
tisfactio dicitur, sed eiusdem uilissimæ partis remis-
sionem, ut nunq̄ sit ita magnificari aūdita. **D**enicq̄
impia & falsa, & hæretica docebant, tanta authori-
tate (temeritate uolui dicere) ut qui uel contra muti-
ret, statim hæreticus, igni deuotus esset, & æternæ
maledictionis reus. **E**go horū furori occurrere non
potens, statui modeste eis dissentire, & in dubiū uos
care eorum dogmata, fretus oīm doctorum, totiusq̄
Ecclesiæ sententia, quod etiam satisfacere melius
sit, q̄ satisfractionem remitti, id est, indulgentias redi-
mere, nec est ullus, qui aliter unq̄ docuit. **I**taq̄ dispu-
taui, id est, summa, media, infima, omnia in malum
capitis mei irritaui, quantum per hos, pecuniarum
(heus animarū dicendum fuit) zelatores fieri ac per-
fici potest. Sic enim suauissimi homines, crassissima
astutia instructi, cum negare nō possint ea, quæ dixi-
singunt summi Pontificis potestatem lædi meis di-

MARTINVS LV. AD IOAN. STVPITIVM.

sputationibus. **H**æc est causa R. P. quod ego nūc in
foeliciter in publicū prodeo, qui semper anguli ama-
tor sui, & ipse eligens spectare pulcherrimū nostro
seculo ingeniorū ludum, magis q̄ spectari & rideri.
Sed (ut uideo) oportet & Corchorū inter olera uide-
ri, & nigrū statui inter alba, decoris scilicet & Vene-
ris gratia. Rogo itaq̄, has meas ineptias suscipias,
& qua fieri potest industria, ad optimū Pontificem
Leonē decimū, transmittas, ut sint ibi mihi aduersus
studia malignantiū, uice alicuius paracleti, nō quod
te mihi cōiūngi periculo uelim, meo solius periculo
hæc egisse uolo. **C**hristus uiderit, sua ne sint/an mea,
quæ dixi, sine cuius nutu, nec summi Pontificis ser-
mo, est in lingua eius, nec cor regis in manu sua. Hūc
em̄ expecto iudicem e Romana sede pronunciantē.
Cæterū, minacibus illis meis amicis, nihil habeo qđ
respondeā, nisi illud Reuchlinianū, Qui pauper est,
nihil timet, nihil potest p̄dere. Res nec habeo, nec cu-
pio. Famā & honorem, si habui, assidue nunc perdit
qui perdit. **V**nū supest imbecille & assiduus fatigatū
incōmodis corpusculū, qđ si qua ui uel dolo abstule-
rint (in obsequiū dei) forte una uel duabus uitæ ho-
ris me pauperiorem facient. **S**ufficit mihi dulcis re-
demptor & propitiator, dominus meus Iesus Chri-
stus, cui cantabo, q̄ diu fuero. si quis autem noluerit
cantare mecū, quid ad me: ulelet, si libet, uel secum. I-
pse dñs Iesus seruet te in æternū mi pater sua uissime
Vuittenbergæ, die sanctæ Trinitatis, M. D. XVIII.

Prouerbi-
um

κόςχοςος
εμλαχά
0016.

S **BEATISSIMO PA**
 TRI LEONI DECIMO PONT. MAXI
 FRATER MARTINVS LVTHER
 AVGVSTINIANVS AETER
 NAM SALVTEM.

Vditum audiui de me pessimum, Bea-
 tissime Pater, quo intelligo, quosdam
 amicos, secisse nomen meum grauissi-
 me coram te & tuis foetere, ut qui au-
 thoritatem & potestatem clauium &
 summi Pontificis minuere molitus sim, inde hæreti-
 cus, apostata, perfidus, & sexcentis nominibus, im-
 mo ignominijs accusor. Horrent aures, & stupent
 oculi. Sed unicum stat fiducia præsidium, innocens
 & quieta cōscientia, nec noua audio. Talibus enim
 insignibus & in nostra regione, me ornauerunt, ho-
 mines isti honestissimi & ueraces, id est, pessime sibi
 conscij, qui sua portenta, mihi conantur imponere,
 & mea ignominia, suas ignominias glorificare. Sed
 rem ipsam Beatissime Pater digneris audire ex me
 infante, & inculto. Cœpit apud nos diebus proxi-
 mis, prædicari iubileus ille indulgentiarum Apосто-
 licarum, profecitq; a deo, ut præcones illius sub tui
 nominis errore, omnia sibi licere putantes, impiissi-
 ma hæreticaq; palam auderent docere, in grauissi-

MARTINI LUTHER

num scandalum & ludibrium Ecclesiasticæ potestatis, ac si decretales de abusionibus quæstorum nihil ad eos pertinerent. **N**ec cõtenti, quod liberrimis uerbis hæc sua uenena diffunderent, insuper libellos ediderunt, & in uulgum sparserunt. In quibus, ut ta ceam insatiabilem & inauditam auariciam, quam singuli pene apices olent crassissime, eadem illa impia & hæretica statuerunt, & ita statuerunt, ut Cõfessores iuramento adigerent, quo hæc ipsa fidelissime, instantissimeq; populo inculcarët. Vera dico, nec est, quod se abscondant a calore hoc. **E**xstant libelli, nec possunt negare. Agebantur tum illa prospere, & exugebantur populi falsis spebus, & ut Propheta ait, Car nem desuper ossibus eorum tollebant. Ipsi uero pinguiissime & suauissime interim pascebantur. **V**num erat, quo scandala sedabant, scilicet terror nominis tui, ignis comminatio, & hæretici nominis opprobrium. **H**ęc enim incredibile est, quam propensi sint intentare, quãdoq; etiam si in meris opiniosisq; nugis suis contradictionem senserint, si tamen hoc est scandalum sedare, ac non potius mera tyrannide, schismata & seditiones tandem suscitare. **V**erum nihilominus crebrescebãt fabulæ per tabernas de auaritia sacerdotũ, detractionesq; clauis, Summicq; Pontificis, ut testis est uox totius huius terræ. **E**go sane (ut fateor) pro zelo CHRISTI, sicuti mi uidebar, aut si ita placet, pro iuuenili calore urebar, nec tamen meum esse uidebam, in ijs quicquã statuere, aut facere,

AD LEONEM X. PRAEFATIO **S**

proinde monui priuatim, aliquot Magnates Ecclesiarum, Hic ab alijs acceptabar, alijs ridiculū, alijs aliud uidebar. pręualebat enim nominis tui terror, & censurarum intentatio. Tandem cum nihil possem aliud, uisum est, saltem leniuscule illis reluctari, id est eorum dogmata in dubium & disputationem uocare. Itaq; schedulam disputatoriam edidi, inuitans tantum doctiores, si qui uellent mecum disceptare, sicut manifestum esse, etiam aduersarijs oportet, ex præfatione eiusdem disceptationis, Ecce, hoc est incendium, quo totum mundum queruntur cōflagrare, forte, quod indignantur me unū, authoritate tua Apostolica Magistrum Theologiæ, ius habere, in publica schola disputandi, pro more omnium Vniuersitatum, & totius Ecclesiæ, nō modo de indulgentijs, uerum etiam de potestate, remissione, indulgentijs diuinis, incomparabiliter maioribus rebus. Nec tamen multum moueor, quod hęc mihi facultatem inuideant, a tuæ, B. potestate concessam, qui eis fauere cogor inuitus, multo maiora, scilicet, quod Aristotelis somnia, in medias res Theologiæ miscent, atq; de diuina Maiestate, meras nugas disputant, contra & citra facultatem eis datam. Porro, quod nam fatū urgeat, has solas meas disputationes præ cæteris, non solum meis, sed omnium Magistrorū, ut in omnem terram pene exierint, mihi ipsi miraculum est. Apud nostros & propter nostros tantum sunt æditæ, & sic gditæ, ut mihi incredibile sit, eas ab

a omnibus intelligi, disputationes enim sunt, non doctrinæ, non dogmata, obscurius, pro more, & ematematicas positæ, Alio qui, si præuidere potuiffem, certe id pro mea parte curaffem, ut essent intellectu faciliores. **N**unc, quid faciam? Reuocare non possum, & miram mihi inuidiam, ex ea inuulgatione uideo conflari, inuitus uenio in publicum, periculosissimumq; ac uarium hoim iudicium, præsertim ego indoctus, stupidus ingenio, uacuu eruditione, deinde nostro florentissimo seculo, quod pro sua in literis, & ingenij foelicitate, etiam Ciceronem cogere possit ad angulum, lucis & publici alioqui non ignauum sectatorem, **S**ed cogit necessitas, me anserem strepere inter olores. Itaq; quo & ipsos aduersarios mitigem, & desyderia multorum expleam, emitto ecce meas nugas, declaratorias mearum disputationum, emitto autem, quo tutior sim, sub tui nominis præsidio, & tuæ protectionis umbra, **B**eatissime pater, in quibus intelligent omnes, qui uolent, quam pure, simpliciterq; ecclesiasticam potestatem & reuerentiam Clauium quæsierim & coluerim, simulq; quam inique & false, me tot nominibus aduersarij foedauerint, **S**i enim talis essem, qualem illi me uideri cupiunt, ac non potius omnia disputandi facultate, recte a me tractata fuissent, non potuiffet fieri, ut illustrissimus Princeps Fridericus Saxonie dux, Elector Imperij &c. hanc pestem in sua permitteret Vniuersitate, cum sit Catholicæ & Apostolicæ ueri

AD LEONEM X. PRAEFATIO 6.

tatis, unus facile amantissimus, nec tolerabilis fuissem, uiris nostri studij acerrimis & studiosissimis.

Verum, actum ago, quando illi suauissimi homines, non uerentur mecum, & Principem & Vniuersitatem pari ignominia conficere palam. Quare beatissime Pater prostratum me pedibus tuæ Beatitudini offero, cum omnibus quæ sum & habeo. **V**inifica, occide, uoca, reuoca, approba, reproba, ut placuerit, uocem tuam, uocem CHRISTI in te præ-

sidentis & loquentis agnoscam, Si mortem

merui, mori non recusabo, Domini

enim est terra & plenitudo eius,

qui est benedictus in seculis

la, Amen, qui & te

seruet in æter-

nū, Amen.

ANNO

M. D.

XVIII.

PROTESTATIO

R. P. MARTINI LVTHER AVGVSTI-
NIANI VVITTENBERGENSIS.

Quia hæc est Theologica disputatio, q̄ pacatiores faciã an̄os, nudo disputationis textu forte offensos repetã hic denuo, p̄testationẽ in scholis fieri solitã.

Primũ p̄testor, me prorsus nihil dicere aut tenere uelle, nisi q̄d, in & ex Sacris literis primo; deinde Ecclesiasticis patribus, ab ecclesia Romana receptis hucusq̄ seruatis, & ex Canonibus, ac Decretalibus Pontificijs habeĩ, & haberi potest. Quod si q̄d ex ijs probari uel improbari nõ potest, id gratia disputationis dũtaxat, p̄ iudicio rōnis, & experientia tenebo, semper tñ in his saluo iudicio oĩm superiorũ meorũ.

Vnũ illud addo & mihi uendico iure Christianæ libertatis, quod opiniones B. Thomæ, Bona. aut aliorum Scholasticorum, uel Canonistarũ, nudas, sine textu & probatione positas uolo pro meo arbitrio refutare uel acceptare, secundũ consilium Pauli, Omnia probate, quod bonũ est, tenete. **E**t si scio quorundam Thomistarũ sententiã, uolentiũ B. Thomã ab ecclesia esse approbatũ in omnibus. Cõstat satis quantũ B. Thomæ ualeat authoritas. **H**ac mea protestatione credo satis manifestum fieri, quod errare quidem potero, sed hæreticus non ero, quantũlibet fremant & tabescant, ij qui aliter sentiunt uel cupiũt.

RESOLUTIONES

DISPUTATIONVM DE VIRTUTE

indulgentiarum Reuerendi patris ac sacrae

Theologiae Doct. Martini Luther Au-

gustiniani Vuittenbergensis, ad

Leonem X. Pont. omnibus

modis summum.

CONCLUSIO PRIMA.

Dominus & magister noster IESVS CHRISTVS dicendo poenitentiam agite &c. omnem uitam fidelium poenitentiam esse uoluit.

Haec assero & nihil dubito.

Probo tamen eam, uel rudis ingenij causa, primo, ex ipso uerbo Graeco Metanoite, id est poenitentiam agite, quod rigidissime transferri potest, transmentamini, id est mentem & sensum alium induite, resipiscite, transitum mentis & phase spiritus facite, ut scilicet nunc coelestia sapiatis, qui hucusque terrena sapuistis, quod Apostolus Roma. xij. dicit Renouamini nouitate mentis uestrae Qua resipiscencia fit, ut redeat preuaricator ad cor, odiatque suum peccatum. Certum est autem, quod ista resipiscencia, seu odium sui, tota uita fieri debeat, iuxta illud, Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam aeternam custodit eam, Et iterum. Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Et ibidem. Non ueni pacem mittere, sed gladium. Matth. v. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et Paulus Ro. vi. & viij. alijsque multis locis, iubet mortificare carnem, & membra, quae sunt super terram. Et Gal. v. docet, carnem crucifigere cum concupiscentijs eius. Et. ij. Corint. vi. dicit. Exhibeamus nosmetipsos in multa patientia, in ieiunijs multis &c. Haec sic late profero, tamquam cum eis agam, qui nostra ignorant.

Ideo, secundo proba & ratione eandem. Quia Christus magister spiritus est, non literae, & uerba eius sunt uita & spiritus, ideo necesse est, ut eam doceat poenitentiam, quae in spiritu & uerita

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

te agitur. Non autem eam, quam foris agere possunt superbissimi hypocritæ, in ieiunijs suis facies exterminantes, in angulis orantes, & cum tubis eleemosynam facientes. Nam inquam, doceat Christus oportet, quæ in omni uitæ genere agi potest, quæ rex in purpura, sacerdos in munditia, principes in dignitate non minus possunt agere, quam monachus aut mendicus in suis ritibus & paupertate, sicut egerunt Daniel & socij sui in media Babilone. Omnibus enim hominibus, id est omnium conditioni debet convenire doctrina Christi.

Tertio, per totam uitam oramus & orandum est, Dimitte nobis debita nostra, ergo tota uita poenitentiam agimus, & disciplinamus nobis. Nisi quis sit ita stultus, ut fide putet orandum sibi pro remittendis debitis. uera enim sunt, & non contemnenda debita, pro quibus orare iubemur, etiam si sunt uenialia, non tamen nisi eis remissis, saluari possimus,

C O N C L U S I O II.

Quod uerbum de sacramentali poenitentia (confessionis & satisfactionis, quæ sacerdotum ministerio celebratur) non potest intelligi.

Hanc etiam assero & probō.

Primo, quia poenitentia sacramentalis est temporalis, nec potest omni momento agi, alioquin assidue cum sacerdote loquendum esset, nec aliud quicquam agendum, nisi peccata confitenda, atq; satisfactionem impositam exequendam. Ideo non potest esse crux illa, quam Christus præcipit tollere, nec est mortificatio passionum carnis.

Secundo, sacramentalis est externa tantum, & prærequirit internam, sine qua nihil ualet. Sed hæc interna est, & sine sacramentali esse potest.

Tertio, Sacramentalis potest esse ficta, hæc non nisi uera, & sincera esse potest. Quod si sincera non fuerit, hypocritarum est, non ea quam Christus docet.

Quarto, de sacramentali poenitentia nullum habetur præceptum Christi. Sed est per pontifices & ecclesiam statuta (saltem quo ad tertiam sui partem, scilicet satisfactionem) ideo & mutabilis arbitrio ecclesiæ. Sed poenitentia euangelica, est lex diuina,

nulla hora mutabilis, cum ipsa sit iuge illud sacrificiū, quod vocatur cor contritum & humiliatum.

¶ Quinto, huc pertinet, qd uno cōsensu doctores scholastici discernūt poenitentiā uirtutis, a poenitētia sacramentali, ponentes priam uirtutē uelut materiā, seu subiectū poenitētiæ sacramenti.

CONCLUSIO III.

¶ Non solum tamen intendit interiorem, immo interior nulla est, nisi foris operetur uarias carnis mortificationes.

¶ Et hanc assero & probō.

¶ Primo, Ro. xij. præcipit Apostolus, Corpora nostra offerre hostiam uiuentem sanctam deo placentem. Atq; id quomodo fiat secutus clare & late exponit, dum docet humiliter sapere, inuicē seruire, diligere, orationi instare, patientiā habere &c. Quo modo &, ij. Corint. vi. ait. Exhibeamus nosmetipsos in multa patientia, in ieiunijs & uigilijs &c. Sed & CHRISTVS Matth. v. & vi. docet recte ieiunare, orare, elemosynas dare. Item alibi Quod superest, date elemosynam, & ecce omnia mūda uobis.

¶ Vnde sequitur, quod illæ tres partes satisfactionis, ieiunium, oratio, elemosyna, non pertinent ad sacramentalem poenitentiam, quo ad substantiam factorū, quia sunt de præcepto Christi, sed pertinent ad eam, quo ad certum modum, ad tempus, secundum quod ecclesia ordinauerit, uidelicet quam diu sit orandū, ieiunandum, dandum. Item quantum & quid orandum, quantum & quid non comedendum, quantum & quid dandum.

¶ Verum ut sunt de euangelica poenitentia, ieiunium habet in se omnes castigationes carnis, sine delectu ciborū, aut differentia uestium. Oratio uero omne studium animi meditando, legendo, audiendo, orando, Elemosyna uero, omne obsequium erga proximum, ut ita per ieiunium sibi seruiat, per orationem deo, & per Elemosynam proximo. Per primū uincat concupiscentiam carnis, & uiuat sobrie & caste, Per secundū superbiam uitæ & uiuat pie, Per tertium concupiscentiam oculorum & uiuat iuste in hoc seculo. Quare omnes mortificationes, quas homo compunctus sibi infert, sunt de poenitentia interiore, tanq̄ fructus eius, siue sint uigiliae, labores, inopiæ, studia, orationes, fuga sexus ac deliciarum, in quantum promouent spiritum.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

¶ Secundo ipsemet egit dominus, & omnes sancti eius cum eo. Sic Deniq; præcepit, Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideat uestra bona opera. Nam sine dubio opera bona foris sunt fructus pœnitentiæ & spiritus. Cum spiritus non faciat nisi uocem turturis, id est gemitum cordis, radicem operum bonorū.

¶ Aduersus has tres meas conclusiones, quidam indignatus, & sub pelle leonis incedens, posuit, de blateras errorem esse, si quis uerbum illud pœnitentiæ negauerit, etiam de sacramento pœnitentiæ intelligi. Primum, non est propositum meum singulas eius propositiones confutare, quæ sunt a deo insulsæ & indoctæ compositæ, ut mihi impossibile sit creditum, eas fuisse intellectas, tam ab eo, cuius titulo uulgantur, quàm ab eo, qui eas conflauit, quod & cuiq; mediocriter ingenioso & in scripturis erudito, facile patet, tamen ut & eis ipsis suam inscitiam ostendam (si capaces esse poterunt) hanc primam diiudicabo. Admitto sub nomine pœnitentiæ posse intelligi, etiam ludæ pœnitentiã, etiam dei pœnitentiã, etiam pictam, & (ut Logici solent) materialiter & secundo intentionaliter sumptam pœnitentiã, ideo & sacramentum (id est satisfactionem). At quis negat hucusq; Theologis quibusdam non paucis licuisse, totam ferme scripturam corrumpere audacibus suis distinctionibus & amphibologijs nuper confectis, adeo ut pro Paulo & Christo Paulocentonas & Christocentonas legamus: Ego de germana & propria uerbi locutus sum significatione, quam Christus in eo uerbo uoluit, aut saltem quàm Ioannes Baptista uoluit, qui non habuit auctoritatem instituenti sacramento, & tamen uenit prædicans baptismum pœnitentiæ dicens, Pœnitentiã agite. Quod uerbum Christus repetiit ac sic nõ de sacramento locutus satis credo intelligitur. Tamen esto illorum somnium uerum. Videamus quid sequatur.

¶ Christus sine dubio legislator diuinus est, & doctrina eius ius diuinum, id est, quod nulla potestas mutare aut dispensare potest. At si pœnitentiã in eo loco a Christo docta, significat pœnitentiã sacramentalem (id est, satisfactionem) & hanc potest Papa mutare, & de facto mutat pro arbitrio suo, ergo uel Papa habet in arbitrio ius diuinum, uel est in deum suum impiissimus aduersarius, irritum faciens mandatū dei. Quod si hoc audent asserere, qui ad laudem dei, & defensionem Catholicæ fidei, & salu-

etæ sedis Apostolicæ honorē, & pro ueritate reuelanda, & erro-
ribus supprimendis gloriantur sese disputare, deniq; si sic hono-
rant ecclesiam, tuenturq; fidem, qui terrifico & immaniter (pe-
ne dixissem inaniter) iactato titulo, **HÆRETICAE PRAE-
VITATIS INQUISITORES** uolunt uideri, quid quæ-
so relictum est, uel insanissimis hæreticis, quo & ipsi Papam &
sedem Apostolicam blasphement & criminentur: Hos ego nõ
inquisitores, sed inistores hæreticæ prauitatis, libera uoce pro-
nuntiarē. Tales & tam prudenter positæ sunt fere omnes con-
clusiones, quas amplissima illa & innocētissima papyrus passim
circumfert, subiecta uanitati non uolens. Quas si omnes uellem
cõfutare, grandi uolumine opus foret, & totū pene chaos quar-
ti Sententiarum euoluendum cum suis scribentibus. Sed tu le-
ctor esto liber & candidus, quo possis ex hac una discere omnes

CONCLUSIO III.

Manet itaq; poena, donec manet odium sui (id est, poenitē-
tia uera intus) scilicet usq; ad introitum regni cœlorum.

Et hanc assero & ostendo.

PRIMO. Certa sequela tanq; corollarium sequitur ex dictis
Quia si omnis uita est poenitentia & crux Christi, non solum in
uoluntarijs afflictionibus, sed etiam in tentationibus diaboli,
mundi, & carnis, quinetiam in persecutionibus, & passionibus
ut ex prædictis, ex scriptura tota, ex ipsius inet sanctis sanctorum,
& omnium martyrum exemplis patet, certum est quod crux il-
la usq; ad mortem, & sic ad introitum regni durat.

Secundo illud patet etiam in alijs sanctis. Sanctus Augustinus
Psal. vij. poenitentiales sibi fecit scribi, & eos cum lachrymis ora-
bat & meditabatur dicens, **E**tiam si Episcopus quicumq; iuste ui-
xerit, nõ debere tamen sine poenitentia de hoc mundo eum dis-
cedere, ita & Beatus Bernardus agonizans clamauit, **P**erдите ui-
xi, quia tempus perdididi, Nihil habeo, nisi quod scio, quia cor cõ-
tritum & humiliatum deus non despiciet.

Tertio ratione. Tam diu Crux illa poenitentiae debet durare,
donec secundū Apostolum destruat corpus peccati, & pereat
ueteritas primi Adæ cum sua imagine, & perficiatur nouus A-
dam ad imaginem dei, sed peccatū manet usq; ad mortem, licet

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

quotidie minuatur per renouationem mentis de die in diem.

¶ Quarto, saltem poena mortis manet in oibus, timor etiã mortis, certe poena oim penarũ, & ipsa grauior morte, in plurimis, ut taceã de timore iudicij & inferni, de tremore cõscientiã &c.

CONCLUSIO V.

¶ Papa non uult, nec potest remittere ullas poenas, præter eas, quas uel suo, uel Canonum arbitrio imposuit.

¶ HANC disputo, & doceri humiliter peto, & ut in præfatiõẽ rogauì, ita adhuc rogo, manũ porrigat q̃ põt, & mea motiua attendat. Primo colligamus gña poenarũ, quas fideles pñt pati.

¶ Prima est æterna, gehenna damnatorum: de qua nihil ad propositum. Certum est enim, quod hæc nec in summi, nec infimi Pontificis potestate est, ut omnes in tota ecclesia tenent, quam solus deus per remissionem culpæ remittit.

¶ Secũda est purgatorij, de q̃ infra uidebimus in sua cõclusiõẽ, interim accepimus nõ esse eã in potestate Põtificis, aut ullius hois.

¶ Tertia, ipsa uoluntaria & euangelica, de qua supra dictum est, quod eam operet̃ poenitentia spiritualis, secundum illud. i. Cor. xi. Si nos ipsos iudicaremus, non utiq; iudicaremur a dño. Hæc est crux illa & mortificatio passionũ, ut supra Cond. iij. **¶** Cum aut̃ hæc sit præcepta a Christo, & de essentia poenitentiaẽ spũalis ac oino de necessitate salutis, nullo modo est in potestate ullius sacerdotis, neq; ut augeat, neq; ut minuat. Non enim ex arbitrio pendet hois, sed ex gratia & spiritu, imo hæc poena minus est in potestate Papæ, q̃ omnes aliæ poenæ cuiuscũq; nois sunt. Siquis dem æternã, purgatoriã, afflictiuã, saltẽ oratione potest tollere a pud deũ, sicut põt gratia iustificante impetrare peccatori. **¶** Hanc aut̃ nõ potest tollere, nec oratiõẽ quidẽ. Quin potius eam debet impetrare peccatori & imponere, i. imposita nuntiare, non minus q̃ gratia impetrat, alioquin euacuaret crucem Christi, & reliquias Cananæ orũ copularet filijs & filiabus suis, & hostes dei (idest, peccata) nõ occideret ad internicionẽ, nisi uideret aliquos nimio seruore plus sese affligere, q̃ expedire, eorũ saluti, & aliorum necessitati. Tunc non solũ remittere, sed prohibere debet, sicut sanctus Paulus Timotheo dicit. Noli adhuc aquã bibere &c. **¶** Quarta est Castigatoria, & flagellatio dei, de qua P sal. lxxxix.

Si aut peccauerint filij eius, & legē meā nō custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus hoīm peccata eorum

Hanc pœnam extra manū esse Pontificū quis dubitat? Quandoquidem sese innocentibus eam dicit imponere Hierem. xlix. Ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris: Non eris innocens, sed bibens bibes. Et eiusdem. xxv. Ecce in ciuitate, in qua inuocatū est nomen meum, ego incipio affligere, & uos quasi innocentes eritis: nō eritis innocentes. Inde B. Pe. i. Pe. iij. Nunc tempus inchoandi iudicium a domo dei, quod si primū a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Euangelio? Apo. iij. Ego quos amo, castigo. Et Heb. xij. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quod si summus pontifex hanc remittere uellet, aut peccator remitti crederet, certe futurū est, ut adulterini & spurij fierent, ut Heb. xij. Si extra disciplinā estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis. Hanc enim Ioan. Bapt. & sanctissimi pertulerunt. **A**dmitterem tamen per orationes ecclesie posse tales aliquas pro infirmis tolli, scilicet morbos, agitudines, pestes, febres, sicut B. Iacobus docuit presbyteros ecclesie induci, & ungi infirmum, ut dominus eum alleuiet infirmū propter orationem fidei. Et quid moror? quasi ulli Christiano dubium sit, flagella dei non potestate clauium, sed lachrymis, & oratione tantummodo posse tolli, & magis per impositionem aliarum pœnarum, q̄ per remissionem. Sicut Niniuitæ pœnitentias suas humiliter sese affligentes meruerunt auertere flagellum subuersionis eis intentatum. Alioqui si sacerdos ecclesie siue summus siue infimus, potest hanc pœnam potestate clauium soluere, pellat ergo pestes, bella, seditiones, terremotus, incendia, caedes, latrocinia. Item Turcas & Tartaros, aliosq; infideles, quos esse flagella & uirgam dei, nemo nisi parum Christianus ignorat. Dicit enim Esa. x. Ve Assur uirga furoris mei & baculus ipse est. In manu eius indignatio mea. Licet plurimi nūc & ijdem magni in ecclesia, nihil aliud somnient q̄ bella aduersus Turcam, scilicet non contra iniquitates, sed contra uirgam iniquitatis bellaturi, deoq; repugnaturi, qui per eam uirga sese uisitare dicit iniquitates nostras, eo quod nos nō uisitamus eas.

Quinta est Canonica pœna, scilicet ab Ecclesia constituta.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Hanc esse plenarium iure in manu summi Pontificis, non est dubium, sic tamen ut subsit (ut aiunt) iusta causa remissionis earum & clavis non erret. **V**erum ego (mea temeritate) illam iustam causam non ita rigide acciperem, ut multi solent. Sufficere enim videtur pia uoluntas Pontificis, atque hæc satis iusta sit causa, nec uideo quomodo in hac remissione error clavis contingat, aut si contingit, quid noceat, cum nihilominus salua sit anima, etiam si poenæ eiusmodi per errorem non remitterentur. **I**llud magis aduertendum, quod summus Pontifex in remissione plenaria, nec omnes Canonicas poenas remittit, quod patet, quia non remittit ingressionem seu intrusionem quorundam in monasterium, quæ tamen poena non incelebris est in Canonibus, sed nec Ciuiles, seu potius criminales poenas a iure ciuili inflictas, licet id legati faciant alicubi ubi personaliter sunt præsentis. **V**is detur ergo solum eas remittere, quæ de ieiunijs, orationibus, elemosynis, alijsque laboribus, & disciplinis impositæ sunt, aliæ ad septennium, aliæ minus, aliæ plus. Et in ista poena comprehendendo etiam, quæ arbitrio suo imponit sacerdos ecclesiæ. **N**unc itaque uide & doce me qui potes. Quatuor priores non potest remittere, quæ aliam remittit nisi canonicam, & arbitrariam: **I**tem hic Leonte illa mihi oggannit, remitti quæ a iustitia diuina exigitur, uel in purgatorio est luenda. **C**ui & ego respondeo impijssimum esse sentire, quod Papa habeat potestatem mutandi ius diuinum, & id relaxare, quod iustitia diuina reflexit. **N**on enim dicit, Quodcumque ego ligauero tu solues, sed quod tu solues, solutum erit. Non autem omnia ligata solues, sed, a te ligata duntaxat, non a me ligata. Illi uero sic intelligunt, Quodcumque solueris siue in cælo siue in terra, solutum erit, cum Christus in terra addiderit, dedita opera restringens clauem ad terram, futurum sciens, quod perforaturi alioquin essent omnes cælos. **S**exta est, Quam uolo fingere donec aliter erudiat, quam illi dicunt secundum iustitiam diuinam requiri, ut satisfiat iustitiæ diuinæ. **H**æc autem si est alia a tertia & quinta (sicut oportet, si debet sexta esse) non potest uel imaginari, nisi quod ubi tertia & quinta non essent satis, tunc ipsa imponeretur, scilicet plus orationis, ieiunij, elemosynæ. Ac sic solo intentionis gradu distaret a quinta uel tertia, Non enim potest intelligi poena ciuilis, quia

Ad uersariū uocat
Leontem
hoc est pel-
le leonis,
quæ græcis
λεωντή
dicitur.
Nota est
de asino
fabula.

hanc (ut dixi) non remittit, alioquin literæ indulgentiarum tollerent omnia patibula, & carnificinas per ecclesiam. Sed nec potest intelligi pœna canonica per iudicium contentiosi fori de factis imposita, quia nō remittit excommunicationes, interdictiones aut ullas censuras ecclesiasticas inflictas, ut patet satis ad experientiam, restat ergo quam modo fingere me dixi. **Sed quod illa nulla sit, ut mihi ipsi persuadeo.** //

¶ Primo quod nulla auctoritate scripturæ, doctorum, Canonum, ratione probabili potest doceri, talem esse aliquam pœnā & uehemēter absurdum est in Ecclesia aliquid docere, cuius nec in scriptura nec doctoribus neq; Canonibus, neq; saltem rationibus potest causa dari.

¶ Secundo, quod si etiam esset talis pœna aliqua, nō tamen ad remissionem Papæ pertineret, cum sit uoluntaria & ultra canones imposita, immo nō imposita, sed sponte suscepta, quia est alicui ab ijs, quæ imponuntur, ut supra dictum in pœna quinta.

¶ Quod si diceret, Quomodo tunc satisfieret iustitiæ diuinæ, si quomodo Canonice uel sacerdotales non essent satis? **R**espondeo, abunde satis fit per tertiam & quartam, secundum mensuram quam nouit deus. Neq; enim legitur usquam deus aliquam requisuisse, nisi tertiam aliquando & quartam, ut in David & filijs Israel in lib. Iudicum & Regum. Sed fere semper contentus est corde cōtrito & pœna tertij generis. **E**t hinc ego miror quorundam negligentiam, qui, ut satisfactionem astruant, dicunt, Christum absoluisse adulteram illam in euangelio sine satisfactione, Mariam uero Mag. non sine satisfactione. **E**t ideo in Maria non in adultera imitandum esse dominum, ut sine satisfactione nulli remittatur peccatum. Nam nec leprosus mundauit, nisi imposito, ut satisficerent legi, & ostenderent se sacerdoti. Hæc ergo est illa pœna, quæ iustitia diuina requirit ultra iam dictas.

¶ Sed respondeo. Ista adultera (meo iudicio) plus pœnarum tulit q̄ Maria Magdalena, & magis satisfecit, Nempe iam mortem patiebatur, non aliud uidens, nisi durissimum iudicium, ideo mire cruciabatur, & dolebat longe plus quam Maria, cui iudicium mortis non imminebat. **I**deo de quarta specie & tertia fuit eius pœna, quia flagellū mortis tulit in corde contrito. Maria uero Magdalena in tertia specie pœnas luebat, neq; potest doce

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

ti alia fuisse eius poenam, ut patet. De leprosis uero dico, quod non ad satisfactionem ostendere se iussi sunt, sed ad testimonium. Non enim erat lepra peccatum, sed significabat peccatum. Ostensio autem peccati non est satisfactio, sed iudicium quarit sacerdotis, ut haec nota sunt satis.

¶ Secundo probo conclusionem sic. Illae duae potestates ligandi & soluendi sunt aequales & sup eandem materia. Sed summus Pontifex nullam habet ligare & imponere poenam, praeter Canonicae seu quinquagesimae, ergo nec ullam soluere & tollere. Aut dicendum, duas illas potestates esse inaequalis latitudinis. Quod si hoc dicit, nemo tenet credere, quia nullis scripturis, canonibusque probatur, cum sit clarus textus. Vbi Christus ligare super terram, & soluere super terram dedit, aequaliter utramque mensurando & extendendo.

¶ Tertio extra de poe. & re. lib. v. c. Quod autem, expresse dicit, remissiones eis non ualere, quae non fuerint ab eorum iudice factae, cum nullus ligari aut solui possit a non suo iudice, Sed certum est quod homo non est sub iurisdictione Papae in i. ij. iij. vi. poenis, sed tantummodo in quinquagesima, ut clare patet, & magis infra patebit

¶ Coroll. Sequitur.

¶ Quod si satisfactio sacramentalis non dicitur, quia pro culpa satis facit simpliciter (quia pro culpa satis facit, tertia & quarta poena) sed quia pro culpa secundum statuta ecclesiae satisfacit. Maxime enim deo satisficit per nouam uitam &c.

¶ SED PER SCRIPTURAS quoque probandum est, non requiri aliquam satisfactionem pro peccatis. **¶** Hic adest Ioannes Baptista, qui in hoc missus secundum propositum, atque decretum dei, ut poenitentiam praedicaret, qui & dixit, Poenitentiam agite, Et iterum, Agite itaque dignos fructus poenitentiae. quae uerba ipse exposuit, cum interrogantibus turbis quid facerent, respondit, Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui escas habet, similiter faciat. Nonne uides quod pro poenitentia non nisi obseruantiam praceptorum dei imposuit, atque ideo poenitentiam, non nisi conuersionem & mutationem nouae uitae intelligi uoluit.

¶ Sed darius. Ecce uenerunt publicani & dixerunt, Magister quid faciemus. At ille dixit, Nihil amplius quam quod constitutum est uobis, faciatis. Numquid hic dixit, oportet uos satisfacere pro praeteritis peccatis? **¶** Item militibus dixit, Neminem con-

tuitatis, nemini calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis uestris. Nunquid hic aliud q̄ præcepta dei cōmunia imposuit
¶ Quod si hic pœnitentiæ doctor a deo in hoc ipsum institutus non docuit nos satisfactionem, nimirum fefellit nos, nec satis docuit pœnitentiæ officium.

¶ Secundus Ezechielis, xvij. Si conuersus fuerit impius ab impietate sua & fecerit iudicium & iusticiam, uita uiuet & nō morietur, ecce nil nisi iudicium & iusticiam imponit, quæ tota uita facienda sunt, iuxta illud, Beati qui faciūt iudicium & iusticiam in omni tempore. Etiam hic ergo nos fefellit:

¶ Tertius, Micheas vi. Indicabo tibi o homo, quid sit bonū, & quid dominus requirat a te, utiq; facere iudiciū, & diligere misericordiam, & ambulare sollicitum cum deo tuo. Vides quid requirat ab homine deus pro satisfactione, deniq; præmittens iridet eos, qui per opera satisfacere uolunt d. Quid dignū offerā domino: Nunquid ei offeram holocaustomata, & uitulos auniculos: Nunquid placari potest in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum: Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum uentris mei pro peccato animæ meæ: q. d. non, quia deus pro peccato nulla talia requirit, sed iudiciū, & misericordiā, & timorem, ut dictum est, id est, nouam uitam

CONCLUSIO VI.

¶ Papa non potest remittere ullam culpā, nisi declarando & approbando remissam a deo, aut certe remittendo casus reuafos sibi, quibus contemptis, culpa prorsus remaneret.

¶ PRIMA pars est tam manifesta, ut etiam confessi sint quidā esse impropiam orationem, quādo papa dat remissionem culpæ. Alij uero se non intelligere, omnes enim consentunt a solo deo remitti culpam secundū illud Esaiæ xliij. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum nō recordabor. Et Ioan. iij. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et Psal. cxxix. Si iniquitates obseruaueris domine dñe quis sustinebit: Quia apud te propitiatio est. Et infra, Apud dominū misericordia, & copiosa apud eum redemptio, Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Et psalmo. L. Cor mundum crea in me deus &c. Multa alia in scrip. Et B. Augusti

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

nus cōtra Donatistas tam frequētibus operibus nihil aliud agit / quam quod a solo deo remittuntur peccata.

¶ Secunda pars similiter satis patet. Quia qui contemneret casus reseruatōs, certe non remitteretur ei ulla culpa. Qui uos spernit, inquit, me spernit, immo nullus uenit remissa culpa a deo, nisi simul secum portet reuerentiā clauium.

¶ Hanc conclusionē, quia omnes ueram concedunt, non est necesse, ut mea assertione firmetur. Hic tamē signabo, quæ me mouent, & iterum confitebor ignorantiam meam, si quis dignetur me erudire, & hanc rem planius elucidare. **¶** Primo circa primā partē, uidet esse ista oratio uel sentētia impropria, & euāgelico textui incōgrua, quando dicitur summum pontificem soluere (id est, declarare solutam) culpam, seu approbare. Textus enim non dicit, Quodcūq; ego soluero in cœlis, tu solues super terrā sed contra, Quodcūq; tu solueris super terram, ego soluam, seu solutum erit in cœlis, ubi magis intelligitur deus approbare solutionem sacerdotis, quam contra.

¶ Secundo circa secundam partem, certum est, quod quos casus soluit Papa, eosdem soluit & deus, nec potest quis deo reconciliari, nisi reconcilietur prius ecclesiæ, saltem uoto. Nec offensa dei tollitur, manente offensa ecclesiæ. Sed quæritur, Vtrum res conciliatus ecclesiæ, mox sit etiam reconciliatus deo? Textus certe habet, quod omnia soluta in ecclesia, sint & in cœlo soluta. Sed non uidetur hinc sequi, quod ideo omnia sint simpliciter soluta in cœlo, sed ea duntaxat, quæcūq; in ecclesia sunt soluta. Nec sunt parui pōderis hæ duæ quæstiones meo iudicio, de quibus forte in conclusionē sequenti meum iudiciū latius aperiam.

CONCLUSIO. VII.

¶ Nulli prorsus remittit deus culpam, quin simul eum subiciat, in omnibus humiliatum sacerdoti suo uicario.

¶ Hanc asserto, nec eget disputatione aut probatiōe, tanto omnī consensu approbata, sed in eius intelligētia adhuclaboro. Et ut meum sensum stultus primo dicam, quia ista cum sua precedente conclusionē id asserunt, Quod deus non remittat culpam, nisi sit prior remissio sacerdotis (saltem in uoto) sicut clare textus sonat, Quodcūq; ligaueris &c. Et illud Matt. vi. Vade prius recō-

ciliari fratri tuo, & tuncueniens offeres munus tuum. Et illud,
Reddite caesari quae sunt caesaris, & quae sunt dei deo. Et oratio
dominica, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus
debitoribus nostris. In quibus omnibus omnino prior remissio
in terra significatur, quam ea quae est in caelis merito quaeritur,
quomodo ante gratiam infusam (id est, ante remissionem dei)
haec fieri possint. Cum sine gratia de primo remittente culpam
nec uotum remissionis quaerendae habere possit homo. **Hic ita di-**
co & sapio. Quando deus incipit hominem iustificare, prius eum
damnat, & quem uult aedificare, destruit. Quem uult sanare per-
cutit, quem uiuificare, occidit. Sicut. i. Reg. ij. & Deutero. xxxij.
dicit, Ego occidam & uiuificabo &c. Hoc autem facit, quando ho-
minem conterit, & in sui suorumque peccatorum cognitionem
humiliat, ac tremefacit, ut dicat miser peccator, non est pax ossi-
bus meis a facie peccatorum meorum, Non est sanitas in carne
mea a facie irae tuae. Sic enim montes fluunt a facie domini. Sic
mittit sagittas suas, & conturbat eos, ab increpatione tua domi-
ne, & ab inspiratione spiritus irae tuae, Sic conuertuntur peccato-
res in infernum, & implentur facies eorum ignominia. Quam
conturbatione, & quassationem saepius expertus Dauid multis
eam in diuersis psalmis confitetur gemitibus. In ista autem con-
turbatione incipit salus, Quia initium sapientiae timor domini.
Hic dominus (ut ait Naum i. Mundans neminem facit innocen-
tem, & in tempestate & turbine uiae eius, & nebulae puluis pe-
dum eius, hic allucent fulgura eius, uidet & mouetur terra. hic sa-
gittae eius transeunt, & infiguntur, & uox tonitruus eius uoluitur
id est, rotatur, uident aquae & timent. Hic denique operatur opus
alienum deus, ut operetur opus sum, haec est uera contritio cor-
dis, & humiliatio spiritus gratissimum deo sacrificium, Hic est
mactata uictima in membra conscissa, & pelle detracta, in holo-
caustum incensa. Et hic infunditur (ut uocatur) gratia, sicut ait Esa.
xli. Persequetur eos, transibit in pace. Et lxvi. Super quem requi-
escet spiritus meus, nisi super quietum & humilem trementem
sermones meos: Et Ezechias Isa. xxxvij. Domine sicut uiuitur,
& talibus uita spiritus mei, corripies me, & uiuificabis me. **Ue-**
rum tunc a deo ignorat homo sui iustificationem, ut sese proxi-
mum putet damnationi. Nec infusionem gratiae, sed effusionem

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

iræ dei super se, hanc putet esse. Beatus tamen si sufferet hanc tentationem, quoniam cum se consumptum putauerit, orietur sicut Lucifer. ¶ Stante autem hac misera suæ conscientie confusione, non habet pacem, neq; consolationem, nisi ad potestatem ecclesiæ confugiat, suisq; peccatis, & miseris per confessionem delectis, postulet solatium, & remedium, neq; enim suo consilio uel auxilio sese poterit pacare, immo absorberetur tandem tristitia in desperationem. Hic sacerdos talem uidens humilitatem, & compunctionem, de fiducia potestatis sibi ad faciendam misericordiam traditæ, plenissime præsumat, & soluat, solutumq; pronuntiet, ac sic pacem ei conscientie donet. ¶ Absoluendus uero omni studio caueat, ne dubitet, sibi remissa esse apud deum peccata sua, sitq; quietus in corde. Nam & si præ suæ conscientie confusione, sit incertus (sicut regulariter oportet fieri, si compunctio uera est) tamen stare tenetur, alterius iudicio, non propter ipsum prælatum, aut potestatem eius ullo modo, sed propter uerbum Christi, qui mentiri non potest dicendo, Quodcumq; solueris super terram. Fides enim huius uerbi, faciet pacem conscientie, dum iuxta illud sacerdos soluerit. Qui uero pacem alia uia querit, ut puta experientia intus, hic certe deum uidetur tentare & pacem in re, non in fide uelle habere. Tantum enim habebis pacis, quantum credideris uerbo promittentis, quodcumq; solueris &c. Pax enim nostra Christus est, sed in fide. Quod si quis huic uerbo non credit, etiam si millies millies absoluatur a Papa ipso, & toti mundo confiteatur, nunquam erit quietus.

¶ Hæc igitur est illa dulcissima potestas, de qua summas gratias ex imo cordis agere debemus deo, qui talem dedit potestatem hominibus quæ est unica consolatio peccatorum, & infeliciam conscientiarum, si modo Christum uera promississe credant.

¶ Ex istis nunc patet quod supra querebatur, scilicet quod licet remissio culpæ fiat per infusionem gratiæ ante remissionem sacerdotis, Talis tamen est infusio gratiæ, & ita sub forma iræ abscondita (siquidem uestigia eius non cognoscuntur psalm. lxxvi. Et semita in pedibus eius non apparet illa. xli.) ut homo incertior sit de gratia cum fuerit ipsa præsens, quam cum est absens, ideo ordine generali non est nobis certa remissio culpæ, nisi per iudicium sacerdotis, uel per ipsum quidem, nisi credas Christo pro-

mittenti. Quodcumq; solueris &c. Donec autem nobis incerta
est, nec remissio quidem est, dum nondum nobis remissio est,
immo periret homo peius nisi fieret certa, quia nō crederet sibi
remissionem factā. Sic Christus de Maria Magdalena ad Simo-
nem leprosum dixit, Remittuntur ei peccata, quo utiq; significa-
uit gratiam ei iam infusam, Sed hanc infusionē ipsa non cogno-
uit, nondum erat pax ossibus suis a facie peccatorum suorum,
donec ad eam conuersus diceret, remittuntur tibi peccata tua. Fi-
des tua te saluam fecit (scilicet quā credidit remittenti.) Ideo se-
quitur, uade in pace. Et adulteræ illi, iam remissa erant peccata,
antequam Christus se erigeret. At non illa hoc cognouit cū tot
starent circum eam accusatores, donec audiret uocem sponsi di-
cens, Nemo te condemnauit mulier: nec ego te condemnabo. Et Da-
uid certe cum peccasset, & a propheta Natan fuisse reprehensus
ex mandato dei, mortuus fuisse subito, quando operante in eo
gratia iustificationis exclamauit, peccaui (hæc est em uox iustorū
seiplos primo accusantiū) nisi statim uelut absoluens Natan di-
xisset, Dominus quoq; transulit peccatū tuum, non morieris.
Quare enim addidit, non morieris, nisi quia uidebat eum terro-
re peccati sui conquassari & deficere: Ezechias quoq; audito qd
moreretur, fuisse mortuus, nisi rursus ab Esaia cōsolationem ac-
cepisset, & signum intrandi templum, cui credens, simul & pa-
cem, peccatorūq; remissionem obtinuit, sicut ait, Proiecisti post
tergū tuum omnia peccata mea. Et omnino in uete. testamento
Quomodo fiducia eorum de misericordia de ac remissione pe-
ccatorū potuisset consistere, nisi deus nunc apparitionibus, nūc
inspirationibus, nūc oblationū incensionibus, nūc nebule osten-
sionibus, & alijs signis, ostendisset sese gratum habere, quicquid
operarentur: quod nunc uult fieri uerbo & iudicio sacerdotum.
Ugitur Remissio dei, gratiam operatur, sed remissio sacerdotis
pacem, quæ & ipsa est gratia & donum dei, quia fides remissio-
nis & gratiæ plentis. Et hanc meo sensu dicerem esse eā, quā no-
stri doctores dicunt, per sacramenta ecclesiæ efficaciter conferri.
Non aut ipsam primā iustificante, quā ante sacramentū oportet
adesse in adultis, Sed ut Rho. i. dicit. Fides in fidē, oportet em ac-
cedentem credere. At baptisatū oportet etiā credere se recte credi-
disse & accessisse, aut pacem nunq; habebit, quæ non nisi ex fide

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN.

habetur. Non ergo prius soluit Petrus q̄ Christus, sed declarat & ostendit solutionem, Cui qui crediderit cum fiducia, uere obtinuit pacem & remissionem apud deum (id est, certus sit se esse absolutum) nō rei, sed fidei certitudine, propter infallibilem misericorditer promittentis sermonem, Quodcumq; solueris &c. Sic Rho. v. Iustificati gratis per gratiam ipsius, pacem habemus ad deum per fidem, non utiq; per rem &c.

Quæ si recte & uere sapio, Non est falsum neq; impropriū (ut illi uolūt) dicere, quod Papa remittat culpam, imo remissio culpæ est incomparabiliter melior q̄ remissio quarumcunq; pœnarum. Licet hanc ita solam prædicent, ut remissionem culpæ fecerint nullam esse in ecclesia, Cum cōtra potius sit. **V**bi em̄ homo per remissionē culpæ, quā sibi ipsi dare nequit, cū nemo sibi ipsi credere debeat, nisi qui malit ex una turbatione duas facere per fidem absolutionis acceptā pacatus fuerit, omnis pœna ei nulla pœna est. Conscientiæ enim confusio facit molestā pœnam. Iucunditas uero cōscientiæ optabilem facit pœnam. **E**t hanc intelligentiam in populo, de potestate clauium uidemus abundare, qui simplici fide quærunt & accipiunt absolutionem. Doctiores uero quidam, suis nituntur sese contritionibus & operibus, atq; confessiōibus facere quietos, & nihil aliud agunt, q̄ qd de inquietudine in inquietudinem eunt, quia in se & sua confidunt, cum si sentirent conscientiæ malum, deberent Christo credere dicenti, Quodcumq; solueris &c. **A**d hoc autē conscientiæ malū, Theologi recentiores nimis fœliciter cooperantur, dum sacramentum pœnitentiæ sic tractant, & docent, ut populus discat per suas contritiones, & satisfactiones confidere se peccata sua posse delere, **Q**uæ uanissima præsumptio nihil aliud potest efficere, q̄ ut cum hæmorrhoussa Euangelica, cōsumpta in medicos tota substantia, peius & peius habeat. Fides primo in Christum, gratuitum remissionis largitorem docenda erat, & desperatio propriæ contritionis, & satisfactionis persuadenda, ut sic fiducia, & gaudio cordis de misericordia Christi firmati, tandē hilariter odirent peccatum, & contererentur, & satisfacerent.

Nec Iuristæ eiusdē carnificinæ segnes sunt authores, qui dum nimio studio extollunt potestatem Papæ, plus fecerunt æstimationi, & mirari potestatem Papæ, q̄ uerbum Christi honorari fide,

Cum docendi sint homines, ut non in potestatem Papæ, sed in uerbum Christi Papæ promittentis confidere discant, si modo uelint esse pacati in conscientijs suis. Non enim quia Papa dat aliquid habes, sed si credideris te accipere, habes, tantum habes, quantum credis, propter promissionem Christi.

Nisi autem potestas Clauium sic ualeret ad pacem cordis, & remissionem culpæ, tum uere (ut aiunt quidam) uisificarentur indulgentiæ. Quid enim magni confertur, si remissio pœnarum confertur, cum Christianorum sit, etiam mortem contemnere.

Item cur dixit Christus. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, nisi quod non sunt remissa ulli, nisi remittente sacerdote, credat sibi remitti. Ideo in uerb. Quorum remiseritis peccata, confertur potestas, sed in uerbo remittuntur eis, prouocatur peccator ad fidem remissionis. Sicut & in uerbo. Quodcunq; solueris, potestas datur. In uerbo, soluta erunt, fides nostra excitatur poterat enim dicere. Quorum remiseritis pœnas uel uindictas, si uoluisset id intelligere. Sed sciuit quod conscientia iam iustificata per gratiam, sua trepидitate euomeret gratiam, nisi succurreretur ei per fidem de gratiæ præsentia ministerio sacerdotis, in mo peccatum maneret, nisi remissum crederet. Non enim sufficit remissio peccati & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissam. **H**oc est testimonium, quod reddit spiritus dei spiritui nostro, quod sumus filij dei, quia esse filium dei, est tam absconditum (cum appareat sibi esse hostis dei) ut nisi credatur ita esse, non possit esse. Sic enim mirificat dominus sanctos suos, quod nemo sustineret manum iustificantis & medentis, nisi credat eum iustificari & mederi. Sicut medicus corporis incidens infirmum, non creditur id studio medendi facere ab infirmo, nisi boni amici persudeant ei.

Sive ergo sacerdos sit causa sine qua non, siue alia remissionis peccatorum, non curo, dum uerum esse aliquo modo constet sacerdotem remittere peccata & culpam. Sicut amicis infirmi uere imputatur sanitas, dum sua suadela effecerunt, ut crederet infirmus credenti medico.

Nec hic oportet cogitare, quid si sacerdos erraret: quia non in sacerdote, sed in uerbo Christi nititur remissio illa, ideo siue sacerdos id faciat lucri uel honoris causa, tu modo optes remissio-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

nem sine fictione & credas promittenti CHRISTO, imo etiam si ex leuitate absolueret, adhuc obtineres pacem ex fide tua, sicut baptismum, seu eucharistiam dat, siue ille lucrum quærat, siue leuis, ac ludens sit, tua fides plenū accipit, tanta res est uerbū CHRISTI, & fides eius. Nā legim⁹ inter gesta martyru^m quædam mimū, ioco imo illudendo baptismū, baptizari uoluisse, & inter baptizandū cōuersum, uere baptizatum a suis collusoribus gentilibus, & statim martyrio ab eisdē coronatū. **C**irca hanc sextam & septimā conclusionem, Leonte illa nostra cum gloria triumphat, imo de me cantat encomiū ante uictoriam. Et ex sentina illa opinionum, aliam distinguit pœnā satisfactiuam, & uindicatiuam, aliam medicatiuam, et curatiuā quasi necesse sit hæc uel somniantibus credere, quando corā populo hanc distinctionem prudentissime cælant, ne uilescant indulgētiæ, uel potius lucra, si populus intelligeret tam modicas & steriles uindicatiuas (id est, confictas) remitti pœnas. Deinde ut notum faceret omnibus, sese nescire, quid sit uel uetus uel nouum sacerdotium, introducit aliam uerborum caliginē, & distinctionem clauium, alias autoritatis, alias excellentiæ, alias ministeriales. Adeo nihil nouerunt etiā MAGISTRI NOSTRI eximij hæreticæ prauitatis inquisitores, & catholicæ fidei defensores, nisi quod ex laciniosis, & prærancidis quæstionibus quarti Sententiarū suxerunt, uolentes forte, quod quicquid Christus soluerit clauibus excellentiæ in cælo (nam in terra non soluit ipse) solutum erit in super cælo apud deum. Rursum ut & deus sit pontifex, alius fingendus est deus superior, apud quē sit solutū, quicquid ipse soluerit clauibus autoritatis in super cælo. Sed facebant nugæ, unas nouimus clauēs, tantum in terras traditas. **N**am quod inferūt, Ergo errat, qui dicit, sacerdotem nouæ legis tantum approbando, & declarando soluere, hoc enim Iudaici erat sacerdotij. **O** acumen ingenij, & pōdus ingens eruditionis, dignissimi plane uiri, qui inquirāt hæreticos, & defen-

dant catholicam fidem, sed aduersus lapides & ligna. Quanto rectius Apostolus Paulus sacerdotiū uetus asserit cōstitisse, in iudicandis leprosis, in iustificationibus, & mundicijs carnis, in cibo, & potu, & uestitu, & festis diebus &c. Quibus ut figura significatæ sunt iustificationes in spiritu, & mūdiciæ cordis, quas ministerio noui sacerdotij operatur in ecclesia Christus. **Qu**antū igitur sextam cōclusionem ipse nō posui ex animo, ut dixi ibidem, sed quia alij sic sentiunt. tamen quia nec ipsi aduersarij cum omnibus suis magistris, usq; hodie possunt ostendere, quo modo sacerdos remittit culpas, nisi hæreticā illam, sed usitatam sententiā proferant, qua dicitur, sacramenta nouæ legis iustificātem gratiam dare illis, qui nō ponunt obicem, cum sit impossibile, sacramentū conferri salubriter, nisi iam credētibus, & iustis & dignis. **O**portet enim accedentem credere, deinde non sacramentū, sed fides sacramenti iustificat. Ideo quicquid blaterent opiniosi sophistæ, uerosimile est, qd sacerdos nouæ legis declarat dūtaxat, & approbat solutionē dei (id est, ostendit) & hac ostensione & iudicio suo quietat conscientia peccatoris, qui eius iudicio tenetur credere, & pacē habere. **Q**uomodo uetus sacerdos quietabat eos, quos corpore uel ueste mūdōs iudicabat, cum tñ ipse nullū posset mūdare, nec seipsum. **Q**uod em ille in corporibus, hoc iste in cōscientijs operatur. **E**t sic respondet spiritus literæ, & ueritas figuræ. Et expecto hos catholice fidei defensores, quō sine prauitate hæretica aliter possint exponere clauū uirtutē

CONCLUSIO VIII.

Canones pœnitentiales solum uiuentibus sunt impositi, nihilq; morituris secundum eosdem debet imponi.

Hanc disputo, & si multi sunt, qui mirentur eam esse dubiā.

PRIMO probatur per illud Ro. vij. Lex dominatur in homine, quāto tempore uiuit, &c. **Q**uod cū Apostolus de lege diuina interpretetur, multo magis uerū est de lege humana, unde ibidem dicit, Cū mortuus fuerit uir eius, soluta est mulier a lege uiri, Multo magis ipse mortuus est solutus a lege uxoris uiuentis. Arguit enim a minori Apostolus, si uiuus soluitur per mortem alterius, multo magis ipse mortuus, per quem soluit uiuus.

Secundo, leges canonicæ sunt alligatæ circumstantijs tem-

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

potis, loci, personarū, sicut omnes aliæ leges positivæ, dif. xxix. (ut omnibus notum est) de solo enim uerbo Christi dictum est, In æternum domine permanet uerbum tuum, in seculum seculi ueritas tua. Et iustitia eius manet in seculum seculi, uerbum autem & iustitia hominum, manet ad tempus duntaxat, quare illis mutatis cessant & leges. Nisi dicendum est, quod uastata ciuitate, adhuc ipse locus desertus, teneatur ad omnia, quæ prius faciebat ciuitas, quod est absurdum.

Tertio, si ius cogit, etiam cum uiuentibus dispensare, & legem mutare, quando legis conditio cessat, uel in peius uergit, cum (ut Leo papa dicit) nõ debeat contra charitatem militare, quod pro charitate statutum est, ita certe quod contra unitatem, pacem, &c. cœperit militare, quanto magis morituris leges sunt tollendæ, cum nõ solum cesset ibi conditio legum, sed ipse quoque, cui & cuius conditionibus positæ fuerunt.

Quarto, ex ipsis uerbis legis, in quibus exprimuntur clare dies & anni, ieiunium, uigilia, labores, peregrinationes &c. quæ manifestum est esse huius uitæ, & per mortem cessare, ubi homo longe in aliam uitam migrat, ubi nec ieiunat, nec plorat, nec cogit, nec dormit, ut qui non habet corpus. Inde Ioannes Gerson, damnare audet indulgentias titulo multorum millium annorum donatas, ut mihi miraculum sit, quid nam acciderit hæreticæ prauitatis inquisitoribus, ut hunc uel mortuum nõ combusserint, qui contra morem omnium stationū urbis, tum maxime contra usum effusoris illius indulgentiarum Sixti quarti, tanta fiducia pronuntiat, ut etiam moneat prælatos officia sua, in ijs corrigendis, atq; prouidendis, fatuus & supersticiosas appellans titulationes talium indulgentiarum &c.

Quinto, respiciendo ad intentionem latoris canonum, quos certum est, ne cogitasse quidem, ut eiusmodi canones imponerentur morituris, Finge enim nos interrogare pontificem tales ferentem, quos intelligis o pater in lege tua uiuos aut mortuos? Quid respondebit nisi, immo uiuos? quid enim cum mortuis agere possum, qui egressi sunt forum meum?

Sexto, crudelissime faceret sacerdos Christi, si non relaxaret fratri, sicut sibi uellet fieri, & non est causa, quare nõ debeat, cum sit in eius potestate.

Septimo, si canones pœnitentiales manent mortuis, eadem ratione & cæteri omnes. Celebrant ergo, agant festa, & ieiunia & uigilias, dicant horas canonicas, non comedant oua, lac, carnes certis diebus, sed tatum oleum, pisces, fructus, legumina, induant uestes pullas, uel candidas pro differentia dierum, & alia onera grauissima, quibus nunc premitur misera illa, olim libera tima ecclesia CHRISTI. Nec enim ulla est ratio, quare aliqui cessent canones propter tempus, & non omes. Quod si cessant illa, quæ tamen sunt bona & meritoria ad uitam, cur non magis afflictiuua illa & sterilia, atq; impeditiuua? **A**n hic etiam per mutationem nobis fingimus, ut sicut alias pœnas pro illis proportionatas patiuntur, ita & alia opera illis proportionata ibi de faciant, ut nihilominus dicendi sint, legere horas canonicas?

Contrauo. De facto infirmis corpe, & si non sunt morituri, tolluntur Canones tam pœnitentiales, q̄q; morales. Sacerdos enim infirmus, non tenetur orare, celebrare, deinde alij quoq; nec ieiunare, nec uigilare, nec a carnibus, ouis, lacte abstinere. Suntq; omnia non modo libera, imo prohibita, quæ prius erant sanis præcepta. Alioquin cum eos iam manus domini tangat, dicitur eis, Quare me prosequimini sicut deus, & carnibus meis (id est, infirmitatibus) saturamini. **A**rguo itaq; Canones sunt impositi non infirmis, sed sanis & ualentibus, ergo multo minus mortuis, sed uiuentibus. Aut si morituri & mortui non sunt liberi, cur infirmi etiam non eisdem premuntur & uexantur? deniq; recepta sanitate non tenentur repetere omissa in infirmitate, quomodo ergo credentur post mortem repetendi, aut soluendi Canones? **S**ed hic dicunt quidã. Quid si quis sanus impositas pœnitentias omiserit, & postea moriturus confiteatur? uideatur quod tales omnino necesse sit in purgatorio soluere, etiam si alie non imponendæ sint, aut non imponantur. Respondeo quod nequaq; quia per talem omissionem nihil est factum aliud, q̄q; quod contra præceptum ecclesiæ peccatum est, de quo dolendum est, non denuo repetendum ac implendum pro præterito sed pro futuro tatum. Sufficit diei malitia sua, craftinus sollicitus erit sibi. Quod si præcepti transgressio ullius esset repetenda, ut nulla maneret, maxime id in dei præceptis fieri deberet. Sed est impossibile, ut adulterium non sit factum ommissæ castitatis,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Nono. Quicumq; maiorem pœnam subit q̄ sibi imposta est, huic merito & naturali iure remittuntur minores, sed moriturus subit ultimam summã & maximam pœnarum scilicet mortis. Quare præsentem mortem, omnis alia debet tolli, cum uix ullus sufficiat huic soli pœnæ. Et iterum finge, coram legislatore moriturũ sese ad mortem offerentem, an nõ ille suas statim retractabit.

Decimo. Illustres quidã in ecclesia doctores dicunt, quod Christianus quilibet sit ditissimus, quia per mortem uoluntariam potest omnia soluere & statim euolare, cum nihil sit maius uoluntaria morte propter deum suscepta, ergo frustra Canones illic reseruantur. Huius sententiæ sunt Vuilhel. Parh. Gerson. & sequitur eos, non irrationabilis multitudo.

Vndecimo. Si mors satis pœnarũ non est, nisi mortuus & Canonem ferat, ergo Canonũ pœna, maior erit mortis pœna, quippe quæ ultra mortem durat. & fiet iniuria morti Christianorũ: de qua dictum est, Preciosa in conspectu dñi mors sanctorũ eius,

Duodecimo. Finge peccatorẽ rapi, & in ipsa cõfessione Christi statim subire martyrium, anteq̄ canoibus satisfecerit (ut de sancto Bonifacio martyre legitur) Hunc ergo remorabitur purgatorium, ne sit cum Christo: Et fiet ut oreur pro Martyre in ecclesia. At omnis uoluntarie moriens (de hoc enim loquimur, id est, de Christiano) etiam pro uoluntate dei moritur.

Tertiodecimo. Cur nõ Ciuiles quoq; leges post mortem manent soluendæ, cũ & ipsæ ligent corã deo & in cœlis, nõ sua uirtute, sed Christi, & Apostolorũ Petri & Pauli, qui tradit ex animo, & ppter cõscientiã illis subijci oportere, quia sic ẽ uolũtas dei.

Quartodecimo. Canones cessant, quãdo laicus pœnitens mutat statum, scilicet in sacerdotium, aut sacerdos in episcopatum, aut in monachatum. Et hæc cessatio fit in hac uita, & non cessat in mutatione mortis: Quid absurdius?

Quintodecimo. Quod talis sententiã, de Canonibus post mortem soluendis, prorsus nullam habet auctoritatem scripturæ, canonum, aut rationis probabilis, sed uidetur sola inertia & negligentia sacerdotum introducta, sicut & multa alia superstitiosa.

Decimosexto. Ad hoc habemus exempla patrum antiquorũ, & certe unus Cyprianus uel rigidissimus ecclesiasticarum censurarum & disciplinarũ obseruator, is tamen Episcopus, xviij. lib. iij. præ-

cipit pacem dādam ijs, qui periculo mortis sunt obnoxij, ut ad dominum cum pace ueniant, facta confessione sua uel presbytero uel diacono, ut ibidem dicit. At datio pacis illa nihil est, quā id quod nunc remissio plenaria uocatur, ut patet intuenti.

Concludamus ergo, quod Canones non nisi uiuentibus, nec ijs nisi sanis & ualentibus imponendi sunt. Imo non nisi pigris & qui sponte sua melius agere nolunt. Hæc certe non tam late produxissem, si non scirem, quosdā nimis tenaciter asserere contrarium, quod tamen nulla uia probare possunt. Nam si cum ingeniosis & eruditis uellem agere, melius tacerem quā loquerer.

At hic dicat aliquis. Sic dicere, est nimis uilificare indulgentias si solum Canonice pœnæ, nec omnes tamen, nec nisi huius uitæ remittuntur. Respondeo. Præstat uiles fieri indulgentias, quā crucem Christi euacuari, & melius est uiles habere indulgentias: quam aliquid in ecclesia docere, quod fictionis possit argui in ecclesiæ confusionem. Ego sane libera fronte confiteor atq; professor, me non magnopere curare indulgentias, quo ad remissionem pœnarum (in qua illi sola gloriantur) sed maxime ueneror, amplector, gratulor in eis, quo ad remissionem culpæ, secundum sensum meum supra positum, quā illi nullam esse putant.

Huic octauæ obijcitur pugio unus plumbeus, quod uidelicet in iuribus inuenitur, etiam mortuos excōmunicari, ut præ ceteris testatur, c. A nobis. extra de sen. ex. Quam timebam ne etiam inueniri dicerent pœnas sensibiles, & satisfactiones infligi mortuis. At bene est, quod tantum excōmunicari dixerūt mortuos ita & absolui mortuos, nemo est qui negat. Sed quid ista absolutio ad remissionē pœnarū? Hæccine est illa subtilissima dialectica, sine qua docent non fieri Theologū: forte in quinta figura tenet illa consequentia. Aliquis absoluitur ab excōmunicatione ergo remittuntur ei pœnæ satisfactoriæ: ut quid ergo passim indulgentias profundunt, si absolutus a peccato, mox etiā remissionem habet pœnarum? Si autē absolutis adhuc remanet satisfactio, quomodo ergo absolutio mortuis prodest aut tollit pœnam? Igitur inutilis est iste syllogismus, quod sicut excōmunicatio sese extendit ad mortuos, ita & remissio pœnarū. Immo ut ipsimet iuristæ dicunt, Excommunicatio mortui, mortuo nihil infert, sicut absolutio nihil cōfert, sed omnia hæc nobis fiunt in

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

terrorem, nisi quod nō pro tali publice oratur. Non plus igitur ille patitur a tali excommunicatione q̄ pateretur domus uel uestis si excommunicaretur, sic rursus nihil plus iuuatur absolutioe. Sed quiescam deinceps confutare cōtradictiones istas garrulas, cum nihil in se contineant q̄ opiniones scholasticas, nec in scripturis, nec ecclesiasticis patribus, nec Canonibus fundatas. Semper em̄ petit principiū, aut si hoc nō facit, more iratarum mulierularū salte blatterat hæc uerba, Errat, furit, insanit, Error, errare, In his em̄ uerbis summā sapiētiae & scientiæ suæ constitutā uult uideri

CONCLUSIO IX.

Unde bene nobis facit Spiritus sanctus in Papa, excipiendo in suis decretis semper articulum mortis & necessitatis.

ISTA Conclusio magis est probatio præcedentis, Certum est enim, quod si articulos necessitatis temporalis summus Pontifex uult exceptos, multo magis necessitatem æternam. Ad quā homo per mortem uadit, cum infirmitas aut impeditus legitime, solū temporali impotentia teneatur. Quin etiā si qua summus Pontifex nō excipit necessitatem, tñ excepta nō minus intelligitur. Cū necessitas nō habet legē. At mors necessitas necessitatū, impedimentū impedimentorū oīm ultimū & maximū est.

CONCLUSIO X.

Undocte & male faciunt sacerdotes iī, qui morituris poenitentias Canonicas in purgatorium referunt.

ET HÆC quoq; corollarium manifestum est conclusionis viij. Et certe sunt nonnulli, qui mirentur, si hæc fiant a sacerdotibus. At utiq; fiunt. Cum uero id sit, plus obedientiam Canonū q̄ obedientiam uocantis dei ponderare, & uiliora Canonum opera præferre precio preciosissimæ mortis Christianorum, nescio, si illi rectæ fidei regulā teneant, qui tali imbuti sunt opinioe

Secundo, Id notum est, & insignibus authoribus celebre in Ecclesia, si quem deus hominē in medijs ipsis operibus obedientiæ ecclesiasticæ ad ecstasim raperet, uel singularem illuminationem, tenetur homo tum opus intermittere, & obedientiam ecclesiæ relinquere, & deo obsequi magis q̄ hominibus. Immo dicant in ipsis horis canonicis attentionem uerborum debere

omitti, contra præceptū ecclesiæ, si qua atriserit cœlestis illustratio & affectio. ¶ Si ergo in ijs uocationibus seruant leges ecclesiæ, quomodo non seruantur in uocatione & ecclasi tam magna scilicet mortis: Nisi forte stultorū sequi oportet multitudinē, q̄ in operibus suis cæremonialibus ita hæret, ut manifestam obedientiam dei & hominū propter illa sapius postponant, & res se sibi fecisse uideant, si illa tantum, cætera uero nunq̄ fecerint.

¶ Tertio. Esset sane ecclesia tum satis impia in deum, si scilicet eum in suo foro retineret inferiori, quem deus iam ad suum tribunal supremū uocat. Aut quando patit summus Pontifex, resum teneri lege, iuribusq; fori inferioris Episcopi aut plati, postq̄ uocatus est suo foro sisti: an ipse id a suis inferioribus requirit: quod ipse homo suo deo superiori nō permittit: Claudit ergo manum dei homo, & homo non potest claudere homini: Absit. At certe si morituro imponit Canones, clarū est quod eum secundum suum forum iudicat & punit. ¶ Hæc sunt itaq; ferme uiginti rationes, quæ me mouerunt (ut spero) nō temere dubitare de materia illa canonicarum pœnarum, cum in contrariam partē nulla sit autoritas, nec Canon, nec ratio, nec uniuersalis usus ecclesiæ, sed abusus quorundam tantummodo.

CONCLUSIO. XI.

¶ Zizania illa, de mutanda pœna Canonica, in pœnā purgatorij, uidentur certe, dormientibus episcopis, seminata.

¶ HIC rogo, nullus existimet me calumniā R. Episcopis struere, quod dixerim eos dormiuisse. Euangelij, non mea sunt uerba, nisi quod ibi non ponitur nomen episcoporum, sed hominum. Certum est tamen, quod per homines intelligit Maiores & rectores Ecclesiæ, nisi per tropologiam, uniuscuiusq; spiritū, & mentē super corpus suū acceperis. Igitur pontifices ecclesiæ, ista quidem nō docent, quia (ut dixi) nullus Canon, nullum statutum ex illis habemus, unde id possit doceri. Frustra itaq; laborant, quidā Canonistæ, dum nituntur ostendere, quales sint illi anni dies, quadragenæ in purgatorio, cum uere nulli sint, aut saltem esse non probe. Sed error inde uenit, quod non aduertunt Canones esse in tempore huius uitæ statutos, & super terram ligantes, sicut qui mutat municipium, & iura quoq; municipia

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

lia simul. **Q**uod si quid debet, prius cogitur satisfacere, q̄ mutare. Igitur morituris profus nihil est imponendum, neq̄ remittendi sunt ad purgatorium cum residuo poenitentiae (ut Gerlon in aliquo loco asserit) sed magis (ut idem melius alibi sapit) ad mortem cōstanter & uolenter pro uoluntate dei suscipiendam.

Hic uidentur cōmentum illud & futile cauillum, quo uelut puellulos terrere laruis cupiunt, dicentes, quis sacerdos ignorat mensuram contritionis absoluendi, ideoq̄ forte non imponit tantam satisfactionem, quantam iustitia diuina requirit, quare necesse est & huic uel proprio opere, uel indulgentijs satisfieri.

Primū uide, ut nuda sua uerba pro oraculis sonent, sine ulla probatione, cum tñ Propheta dicat, Non faciet deus uerbū, nisi si reuelauerit secretum suū ad seruos suos Prophetas. Nec est credibile, cū deus noster sit, qui docet nos utilia, sicut per Prophetā loquitur, non etiā hanc suae iustitiae exactionem alicubi reuelarit.

Deinde nesciant sic dicentes, deum uelint usurariū aut mercatorem facere, ut qui non remittat gratis, nisi ei uelut precium reddatur, satisfactio. An forte uolunt, ut cum iustitia dei tractemus de nostris peccatis, coram qua nullus iustificatur homo.

Tertio. Si id ita est, cur ergo Papa plenarie absoluit, cum eque ignorat mensuram contritionis, nec ipse potest supplere contritionis imperfectionem: perfecta autem eius absolutione non eget. Nec habet alterius generis potestatem quam alius sacerdos, sed alterius quantitatatis, quia ipse omnium peccata, alij aliqua remittunt, & quantam satisfactionem illi in aliquibus, tantam ipse in omnibus potest remittere, nec amplius. Alioquin monstrum esset ecclesia ex diuersi generis potestate constituta.

Quarto. Et ecclesia primitiua ignorabat contritionis mensuram & pondus spirituum, nihilo tamen minus remittebat plenarie peccata post perfectam poenitentiam, quam satisfuisse, nō potuit scire, iuxta horum sententiam.

Quinto. Iterum somniū procedit ex eo, quod remissionem peccatorum non super fidem & uerbum misericordis Christi, sed super opus currentis hominis aedificant, quia satisfactionem plenariam dari non posse fingunt, nisi perfecte contritis, quorum nullus est in hac uita. Et tamen concedunt eam dari a Papa, etiā imperfecte contritis.

Texto. Si iustitia dei aliquid requirit, iam extra manum est ecclesie, que nihil habet mutare, quod deus uult aut imponit. Stat enim firma sententia, Consiliū meum stabit, & uolūtas mea fiet.

Eadem ratione & illud cōfutatur, quod alij dicunt, p̄cenas Canonicas esse declaratorias p̄cenaŕū a iustitia diuina requisitarū, Primū illud non probatur, ergo eadē facilitate cōtēnitur. Si declarat, ergo impossibile est, ut relaxet ecclesia easdē, quia non imposuit, sed impositas a deo declarat. Aut dicere cogētur, qđ uerbū Christi sic sit ordinandū. Quodcumq; ego ligauero, tu solues

C O N C L U S I O XII.

Colim p̄cena Canonica, non post, sed ante absolutionem imponebantur, tanquam tentamenta ueræ contritionis.

Iterum probat octauam hęc duodecima, quia Canonica p̄cena a deo sunt temporales, ut finem sui habeant ipsam absolutionem. Cum autem nullus moriturus non debeat absolui (ceteris paribus) patet, quod nō imponendæ, sed etiam impositæ & imponendæ, sunt potius relaxandæ. Quod si mos ille priscus ecclesie hucusq; fuisset seruatus, nō fuisset error iste natus. Nunc uero cū absolutio precedat p̄cenas, factū est, ut in absolutionis iniuria non absolutū remittant in mortē, & rem monstro faciant similimā, dū absoluendo nō absoluunt, & absolutū eadē uoce ligāt

Primo probatur concl. ex primo usu solennis p̄ceniŕiæ, in Canonibus descriptæ. cuius uel exemplū uel reliquū uestigium adhuc agitur in homicidij p̄ceniŕiæ. Cur enim hic uiuentem absoluunt a p̄cena, & non remittunt eum ad alias in uita agendas, qui tam rigidi sunt in morituros?

Secundo, Sic Beatus Hieronymus scribit Fabiolam suam absolutam. Sic B. Ambrosius suum Theodosium absoluit. Deniq; apud nullum frequentius id legitur, q̄ apud gloriosum martyrem Cyprianum lib. iij. epistolarum suarum. Item in Ecclesiastica & tripertita historia. Item apud Dionysium in Ecclesiastica Hierarchia status p̄ceniŕientium, & energumenorū describitur. In ijs omnibus uidemus, non fuisse receptos tunc ad gratiam & absolutionem peccatores, nisi peracta p̄ceniŕiæ.

Tertio, Neq; Christus absoluit Mariam Magdalenam, & adulteram nisi post lachrymas, unctionem, & uehementissimam &

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
humillimam afflictionem.

¶ Quarto. Sic Legimus Gen. xliij. Ioseph fratres suos multis afflixisse tentationibus, ut exploraret, an uere essent erga se, & Beniamin affecti. quo cognito reuelauit se eis, & ingratia recepit.

CONCLUSIO XIII.

¶ Morituri per mortem omnia solunt, & legibus Canonū mortui iam sunt, habentes iure earum relaxationem.

¶ Hæc concludit prædicta & satis patet. Effer enim hæc res mira satis, si moriturus soluitur ab omnibus operibus, rebus, legibus, hominibus, insuper ab ipsis legibus dei, scilicet ubi præcipitur Eleemosyna, oratio, ieiunium, crux, labor, & quicquid per corpus geri potest, deniq; ab ipsis sanctæ dilectionis (quæ nunc excidit sola) operibus erga proximum, & solæ rerum sint Canones, a quibus non possit solui. Tum Christianus miserabilior erit cunctis gentibus, puta, quem etiam mortuum uexent leges uiuorum, cum ipse potius talis sit, ut etiam inter mortuos esse debeat liber per Christum in quo uiuit.

¶ Colligamus nunc tandem Epilogum, ut uideamus quantis remittuntur pœnæ per indulgentias. **¶** Sextuplex hominum genus mihi uidetur exceptum, quod non egeat indulgentijs. **¶** Primo mortui seu morituri. **¶** Secundo infirmi. **¶** Tertio legitime impediti. **¶** Quarto qui non comiserunt crimina. **¶** Quinto qui crimina, sed non publica comiserunt. **¶** Sexto qui meliora operantur. Ostendemus hæc & faciemus saltem uerisimilia.

¶ Primum, qd forte maxime mouet, scilicet qd publicis criminibus solū necessariæ sunt indulgentiæ, ut sunt adulteria, homicidia, usuræ, fornicationes, ebrietas, rebelliones &c. Tales enim si fuerint occulti, ad Canones nō uidentur pertinere. **¶** Primo, qd Canones statuunt publicas pœnitentias, nec habet ecclesia iudicare foris de occultis. **¶** Secundo, qd peccatū occultum, sicut nō debet publice puniri, ita nec eget publice remitti, sed indulgentiæ sunt remissiones publicæ, & in facie Ecclesiæ sunt, ut patet, imo sunt nonnulli, qui nō nihil distare putant inter indulgentias publicis Bullis concessas, & priuatim in foro conscientiæ donatas.

¶ Tertio, **¶** Occultis peccatis non est offensa ecclesia, sed solummodo publicis, ideo non tenentur ad pœnitentiam publicam;

ut resarciant scandala, & rursum ædificent quod destruxerunt.

Quarto, Et nunc iurifconsulti non damnant publice criminosos, nisi fuerint iure notorij, tolerātes factō notorios, quorū sententiā certe non reprobo, neq; erronea mihi uidetur, cū nulli liceat alterū iudicare, damnare, despiciere quantūlibet peccatorē, nisi potestate habuerit iudicādi super eum, ne dicatur ei, Tu quis es, qui iudicas alienū seruum? Negligentia tamē charitatis reprehendenda est tum prælatorum, tum subditorū, quod notorios factō sinant libere agere, nec curāt, ut fiant notorij iure, secundū illud præceptū Christi, dic ecclesiæ, si ecclesiam nō audierit &c.

Secundo, Credo omnibus patere, quod solū pro criminibus imponant pœnæ Canonice, ergo indulgentiæ (si sunt remissiones Canonū) non nisi criminosis sunt utiles. Ideo qui cōmuni uita agunt, quæ sine peccatis uenialibus nō agitur, non habent opus uenijs, Maxie cū nec debeat institui pœna uenialibus, imo nec confiteri teneantur, multo minus uenias redimere opus habent. Alioquin esset necesse, pœnas Canonicas ab omnibus omni tempore ferri, cum nemo (ut dixi) sine uenialibus uiuat. Atq; amplius loquar, nec pro omni peccato mortali sunt ueniæ redimendæ, qđ sic ostēdo. Nemo certus est, se nō semper peccare mortaliter, propter occultissimū superbix uitiū. Si ergo super omni mortali starent Canonice pœnæ, nō esset tota uita fidelium, ultra crucem euangelicā, nisi etiā canonicarum pœnarū carnificina. Quare & semper redimendæ essent indulgentiæ, atq; nihil aliud agendum. Quod si hoc absurdum est, patet, indulgentias nō esse nisi super peccatis a Canonibus punitis, peccata autem a Canonibus puniti nulla possunt, nisi certa & publica crimina. Aut si multū urgeat, saltem quæ sibi certa sunt esse crimina, ut dixi de adulterio, furto, homicidio &c. id est, manifesta opa foris. Quare consensus cuiuscunq; mortalis, non pertinet ad Canoniceas pœnas uel imponendas, uel remittendas, ut nec uerbū oris, nisi sit occasio operis futuri, ut etiam ex uerbis Canonum patet.

Tertio, Nec sic sunt criminibus impositi Canones, quin cessent, si quis melius quid operet, ut si intret monasteriū, aut se deputet seruitio pauperū & hospitalis, aut pro Christo patiat, aut pro uoluntate dei moriat, aut simile uel maius quippiā his fecerit, hijs clarer, quod Canonice pœnæ cessant, nec indulgentiæ

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

eis aliquid profunt. Vnde solū inertibus, frigide pœnitentibus, delicatis scilicet peccatoribus, sunt impositæ, ideo & solūmodo duris & impatientibus indulgentiæ proprie concedi uidentur.

¶ Quarto, Impeditis iustissima causa, ut pœnas ferre nō possint non est dubium, non impositas intelligi, ut si quis captiuus esset Turcis & infidelibus, si seruus alicuius domini, cui tenetur obedire sub præcepto Euangelij, aut etiam debitum reddere, seruire uxori & liberis, opere manū, & uictu quærendo, illis enim impeditus, non tenetur ea dimittere, immo tenetur ea facere & Canones omittere, & deo obedire, quare nec remissiones illogæ habet necessarias, quorum non fuit capax impositionis.

¶ Quinto, Infirmis nihil imponunt Canones, sanus ergo quæritur, & qui non sit de numero illorum, qui dicunt, Manus domini tetigit me. His enim non impositio pœnarum, sed uisitatio, & consolatio debetur, secundum illud Christi, Infirmus fui & non uisitastis me. Alioquin dicitur pontificibus, Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem uulnerum meorum addiderūt. Et illud Iob. Quare me persequimini sicut deus, ergo nec ijs sunt necessariae ueniæ.

¶ Sexto, Tandē mortuis & morituris, de quib⁹ dictū est, Vides ergo, q̄ multi sint Christiani, quibus ueniæ non sunt necessariae nec utiles. Sed ad cōclusionem tandē reuertor, ut hanc materiā aliquā finis, & proprio eos fodiat gladio. Constat apud omēs in ecclesia, q̄d in agone & articulo mortis, quilibet sacerdos, Papa est, ergo omnia remittit morituro, q̄d si deest sacerdos, certe uotū sufficit, quare absolutus est ab omibus, qbus a Papa potest absoluti, ergo indulgentiæ defunctis nihil conferri uidentur prorsus, cū quicquid solui potest, solutum sit in morte. Ex quo simul patet, q̄d graduū & legū differentia solū super uiuentes & sanos intelligit. Igit̄ ueniæ sunt utiles manifeste criminosis uiuentibus, sanis, ac ualidis, non impeditis, & melius agere non uolentibus. Hic si erro, reuocet me qui potest & scierit. **¶** Si aut̄ queras, a quibus ergo pœnis redimunt animæ, uel quas patiunt̄ in purgatorio, si canonicæ nihil respondens patiūtur. **Dico**, Si id ego scire, quid disputare & quærere. Ego non sum tam expertus & sciēs, quid deus faciat cum animab⁹ separatis, ut illi copiosissimi animarū redemptores, qui omnia adeo secute pronuntiant, ac si fue-

rit impossibile eos esse homines. Accedit ad difficultatem, quod sunt doctores, qui putent animas nihil ab igne, sed in igne tantummodo pati, ut sit ignis non tortor, sed carcer animarum. Idcirco & hic ingredior multo maxime dubiam & disputabilem materiam, & quid super ijs rebus per ceperim profero.

CONCLUSIO XIII.

Imperfecta sanitas seu charitas morituri, necessario secū fert magnū timorem, tantoq; maiorē, quanto minor fuerit ipsa.

PA T E T per illud i. Ioan. iij. Timor nō est in charitate, perfecta charitas foras mittit timorē, quia timor pœnā. Igitur si perfecta charitas foras mittit timorem, necessariū est, ut imperfecta timorem non mittat foras. Ac per hoc, timor sit cum charitate imperfecta. Sed ubi est illa perfecta charitas? & (ut digrediar paululum) quis est sine timore mortis, iudicij, inferni: nam in homine quantumcunq; sancto reliquæ sunt uetustatis & peccati, & non possunt filij Israel in hoc tempore lebusæum, Cananæum, & reliquas gentes penitus delere, manet uestigium prioris Adæ.

Hæc aut̄ uetustas est error, concupiscentia, ira, timor, spes, desperatio, mala conscientia, horror mortis &c. Hæc enim sunt ueteris & carnalis hominis, minuūtur aut̄ in nouo homine, sed nō extinguuntur, donec & ipse extinguatur per mortē, sicut ait Apostolus, licet is qui foris est noster homo corrumpat̄, ille qui intus est renouatur de die in diem. Igitur ista mala reliquiarū uetustatis, per indulgentias nō tolluntur, nec per cœptam contritionem, sed incipiunt tolli, ac proficiendo magis ac magis tollunt̄.

Hec est sanitas spiritus, nihil aliud q̄ fides seu charitas in Christo.

Isto sic posito, patet conclusio satis, quia si quispiam fuerit præoccupatus morte, priusq; sit perfectæ charitatis, quæ timorē pelulat, necessario cū timore & horrore moritur, donec perficiatur charitas, & foras mittat timorē illum. Hic aut̄ timor, est ipsa conscientia mala & trepida, propter defectū fidei. Nulla est em̄ formidolosa cōscientia, nisi quæ fide uel uacua, uel imperfecta est. Sicut enim & Apostolus ait, Sanguinē Christi liberare cōscientias nostras ab operibus mortuis. Et iterum, Heb. x. Aspersi corda a cōscientia mala in plenitudine fidei. Breuiter si possum probare:

Quod causa horroris, & timoris sit dissidētia, Rursum, causa se-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

curitatis, sic fides, credo simul probatū esse, quod moriens in fide imperfecta, necessario timet, & horret, sed diffidentiam esse causam terroris, desperationis, dānationis, in Euangelio sæpius legitur, Primū, quando Petrus dñm a se iussit exire, quia homo peccator ego sum, inquit. **S**ecundo, qñ coepit mergi propter modicā suam fidem. **T**ertio, quando discipuli præ turbatione uoluerunt clamare, ubi Christū super mare ambulante, phantasma putabant. **Q**uarto, quando turbati existimabant se spiritū uidere, cū intraret ad eos ianuis clausis. **I**n his oībus ostenditur diffidentia esse causam timoris, & horroris, Venit ergo omnis turbatio ex diffidentia, oīs securitas ex fiducia in deum. Fiducia autē ex charitate, quia necesse est, ut is tibi placeat, in quē confidas

CONCLUSIO XV.

Hic timor & horror satis est, se solo, facere (ut alia taceam) poenā purgatorij, cum sit proximus desperationis horrore. **N**IHIL de igne & loco purgatorio loquor, nō quod ea negem, sed quod alia est illa disputatio, nec a me nunc instituta, deinde quod nesciā, ubi sit locus purgatorij, licet B. Thomas illū sub terra esse putet. Ego uero interim cum B. August. remaneo, scilicet quod receptacula animarū abdita sint, & remota nostra cognitiōe, Quæ ideo dico, ne Pighardus hereticus in me sibi uideatur obtinuisse purgatoriū nō esse, quia locum eius ignotum esse cōfiteor. Aut ideo Romanā ecclesiam errare, quia opinionē B. Thomæ non explodit. Mihi certissimū est, purgatorium esse nec multū me mouet quid blatterent hæretici, quando iā mille & plus centum anni sunt quod B. Aug. in suarum confessio. lib. ix. pro matre & patre suo orat, & orandū petit. Et eadem sancta mater eius, moriens (ut ibi scribit) memoriā sui optauerit ad altare domini, Sed & a B. Ambro. id factum narrat. Quod si etiā tempore Apostolorū nō fuisset purgatoriū (ut superbit fastidiosus Pighardus) nunquid ideo credendū est hæretico, uix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot seculorū falsam fuisse cōtendendū: maxime cū ipse nihil aliud faciat, q̄ quod dicit, nō credo. & sic probauit oīa sua, & improbauit oīa nostra, quasi non & lignū & lapis nō credant. Sed hæc suo operi & temporibus **I**gitur concessum est, horrorem esse in animabus. Nunc pro

bo eum esse poenam purgatorij uel maximam.

Primo, omnes concedunt easde esse poenas purgatorij, & inferni, nisi quod differunt aeternitate. At scriptura describit poenas inferni esse, turbatione, pauore, horrore, fuga, ut psal. i. Non sic impij, no sic, sed tanq puluis que projicit uentus. Sed & in Iob & Esaia, & multis alijs locis, impij coparantur stipulae & pulueri, turbine raptis atq dispersis, in quo nimiru significat fuga horribile damnatoꝝ. Item psal. ij. Tunc loquet ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Et Esa. xxviij. Qui confidit in illum non confundet, id est, non festinabit, no pauebit, neq fugiet confusus & horrens, utiq uolens, quod non confidentes confundent & pauebunt. Prouer. i. Qui me audierit absq terrore requiescet & abundantia pfruet, timore maloꝝ sublato. Et psal. cxi. Ab auditiõ mala no timebit. His em & alijs locis scripture, terror, horror, pauor, timor, tremor, exprimit poena impioꝝ, qn pioꝝ contraria afferit, deniq & B. Iacob. dicit, qd demones credunt & contremiscunt. Et Deut. xxxij. clare pronuntiat, poenam impij esse pauorem. d. Dabit tibi dominus deus cor pauidu &c. Nam si pauor ille no esset, nec mors, nec infernus, nec ulla poena esset molestas. Sicut ait in Canticis, Fortis ut mors dilectio, dura sicut infernus emulatio. qd satis ostensum est in martyribus, adeo, ut de impijs dicat spiritus, psal. xij. Illic trepidauerunt timore ubi non fuit timor. Et prouer. xxvij. Fugit impius nemine persequente. Iustus autem quasi leo confidens, absq terrore erit. Alioquin, cur unus timet mortem & dolet, alius uero contemnit, nisi quia iustus iusticie fiducia destitutus timet, ubi timere non debet.

Secundo. ij. Tessa. i. Qui no credunt Euangelio, dabunt poenas in inferitu aeternas, a facie domini, & a gloria uirtutis eius, quia scilicet solo uultu uirtutis suae torquet eos, & cruciat deus, cum sit eis insustentabilis, ideo fugient & no effugient, sed deprehendent inter angustias. Sic illud Sap. Cito apparebit uobis horrende. Et psalm. xx. Pones eos, ut dibanu ignis in tempore uultus tui. Alioquin unde illa uox: Montes cadite super nos, & colles operite nos, Et illud Esa. ij. Ingredere petram, & abscondere in fossa humo, a facie furoris domini, & gloria maiestatis eius. Et illud Iob, Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec transeat furor tuus. Patet itaq, quod a facie

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

domini oritur eorum maxima poena, dum confunduntur a foetissima sua immundicia ad tantam puritatem comparata.

Terrio. Et ecclesia in persona animarum psallit & gemit psalm. vi. Conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est ualde. Et psalm. cxliij. Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Vnde & usitatissima oratio est, ut eis requiem optemus, utique intelligentes, quod sunt inquietae. At poene non faciunt inquietudinem, ut patet in martyribus & constantibus uiris, sed horror & fuga poenarum, quae oritur ex infirmitate fiducia in deum. Sicut credit unusquisque, sicut ei, & tales sunt ei poenae & omnia, qualis fuerit & ipse. inde non conturbat iustum quicquid acciderit ei (ait Sap.) Rursum impios terret (Leui. xvi.) sonitus folij uolantis. Et Isa. lvij. Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculationem & lutum. Non est pax impijs dicit dominus deus.

Quarto. Viuentes aliqui eas poenas gustauerunt, scilicet inferni, ergo multo magis mortuis credendum est, eas inferri in purgatorio. Nam Dauid expertus dicit, Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea. Et alibi, Repleta est malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit. Et rursum, Dissipata sunt nostra secus infernum. Et assimilatus sum descendentibus in lacum. Et iterum, Quam multas ostendisti mihi tribulationes magnas & malas, & de abyssis terrae iterum te duxisti me. Ezechias uero dicit, Ego dixi, in dimidio dieg meorum, uadam ad portas inferi. Et infra, Sicut leo contriuit omnia ossa mea, quod certe non nisi intolerabili factum horrore potest intelligi.

Quinto, quod multi sunt, qui usque hodie has poenas gustant, nam & IOANN. TAVLERVS in suis Teutonicis Ser. quid aliud docet, quam earum poenarum passiones, quarum & exempla nonnulla adducit: atque hunc doctorem, scio quidem ignotum esse scholis theologorum, ideoque forte contemptibilem. Sed ego plus in eo (licet totus Germanorum uernacula sit conscriptus) reperi theologiae solidae & sincerae, quam in uniuersis omnium uniuersitatum scholasticis doctoribus repertum est, aut reperiri possit in suis sententijs.

Sed & ego noui hominem, qui has poenas saepius passum sese afferuit, breuissimo quidem temporis interuallo, sed tantas, ac tam infernales, quantas nec lingua dicere, nec calamus scribere, nec

inexpertus credere potest, ita ut si perficerentur, aut ad mediam horam durarent, imo ad horæ decimā partem, funditus periret & ossa omnia in cinerē redigerentur. Hic deus apparet horribiliter iratus, & cum eo pariter uniuersa creatura. Tum nulla fuga, nulla consolatio, nec intus, nec foris, sed omniū accusatio. Tunc plorat hunc uersum, Proiectus sum a facie oculorū tuorum, nec saltem audet dicere, Domine ne in furore tuo arguas me. In hoc momento (mirabile dictū) non potest anima credere, sese posse unq̄ redimi, nisi quod sentit nondū completam pœnam. Est tñ æterna, neq; potest eam temporale existimare, solum relinquit nudum desyderiū auxiliij, & horrendus gemitus, sed nescit unde petat auxiliū. Hic est anima expensa cum Christo, ut diu mentur omnia ossa eius. Nec est ullus angulus in ea, non repletus amaritudine amarissima, horrore, pauore, tristitia, sed ihs omnibus non nisi æternis. Et ut dem simile utcunq; si sphaera transeat super lineā rectam, quilibet punctus lineæ tactus totam fert sphaeram, non tamen cōprehendit totam sphaeram, ita anima in suo puncto, dū tangitur a transeunte inundatione æterna, nihil sentit & bibit, nisi æternā pœnam, sed non manet, iterū enim trāsit. Igitur si uiuentibus contingit illa inferorū pœna, id est, intolerabilis ille pauor & inconsolabilis, multo magis animarū in purgatorio uidetur talis esse pœna, sed continua. Et hic est ignis ille internus multo atrocior, quam externus. Quod si quis ista nō credit, non contendimus, sed id tantū efficimus, qd illi ueniarū pracones, multa dicunt, quæ uel ignorat uel dubitant, nimis audacter. Magis enim credendū est expertis in his, q̄ illis inexpertis ore leonis, ne absorbeat eas Tartarus. Item a porta inferi. Quibus uerbis certe uidetur significari, esse animas uelut iam in porta, & introitu damnationis, & initio inferni, quod dixi prope desperationem esse, nec uana esse uerba ecclesiae credo.

CONCLUSIO XVI.

Videntur infernus, purgatorium, coelum differre, sicut desperatio, prope desperatio, securitas differunt.

SI QVIS duas praecedentes conclusiones ueras putauerit, hanc q̄q; facile admittit, imo cū in caelo credamus regnare pacē

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

gaudiū & securitatē in luce dei, in inferno uero contra, seruire, desperationē, dolorē, & horribilē fugā in tenebris exterioribus

Purgatoriū uero sit medium inter utrunq; sic tamē ut proprius sit inferno q̄ celo (quia nō habent gaudium & pacem, imo nihil de celo participant, cū ponatur esse eadem pœna cū inferno, sola duratione differente) satis patet, quod & in ipso sit desperatio, fuga, horror, & dolor. Sed addidi prope desperationē dicens, quia tandē cessat illa desperatio. Alioquin reuera, dū est in illo anima non sentit, nisi desperationē, non q̄d desperet, sed quod in tanta est perturbatione, & cōfusione pauoris, ut nō sentiat sese sperare. Solus spiritus adiuuat ibi q̄ maxime infirmitatē eorum in gemitibus inenarrabilibus pro eis interpellās. Sicem fit & tentatis in hac uita, ut nesciāt an sperent uel desperent, imo sibi desperare uidentur, solo superstite gemitu pro auxilio

Ex quo signo nō ipsi, sed alij intelligūt eos adhuc sperare. Sed omitto uerbosius de ea re loqui, quę est abstrusissima, ne & mihi obijctant ueniales quæstores, quod sine probatione loquar, quanq̄ non ut illi, assero, quæ ignoro, sed disputo & quæro, & eorum præsumptam certitudinem, dubiā, immo nullam esse cōfendo

CONCLUSIO XVII.

Necessariū uidetur, animabus in purgatorio, sicut mihi horrorem, ita & augeri charitatem.

Et hæc nititur præcedentibus tribus conclusionibus. Sed tamen declaremus eam, & ponamus (sicut cepimus) animarū decedentium tria genera

Primū earum, quæ sunt fide omnino uacue (id est, damnatæ) hæc necesse est in morte excipi summo horrore & desperatione, iuxta illud, Virum iniustum mala capiunt in interitu. Et iterum, Mors peccatorū pessima scilicet, quia non habent fiduciam in deo, ideo comprehendit eos ira

Secūdam earum quæ sunt fidei omnino plenæ atq; perfectæ (id est, Beatæ) hos necesse est in morte excipi summa securitate & lætitia, iuxta illud, Iustus cum ceciderit, nō collidetur, dominus em supponit manū suam. Et iterum, Preciosa in conspectu domini mors sanctorū eius. Et iterum, Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Et causa utriusq; est, quis iniustus inuenit q̄d timuit, timuit autē semper mortem & pœnā. Iustus autē satur hu

ius uitæ, maxime cupiuit dissolui, ideo desyderiū eius tributum est ei. Ille non dimidiāuit dies suos, iste ultra perfectū prolongāuit incolatū suū. ideo quod ille horret, iste quærit, diuersissimo studio affecti, quod illi summus horror est, huic est summū iucrum & gaudiū. **T**ertiū esū, quæ sunt fide imperfectæ, & hæc uarie differentes inter plenam & nullam fidem. Credo autem non negari ab ullo, quosdam animas imperfectæ fidei decedere, sed tamen infra id suadebimus latius. Igitur cum imperfectio fidei sit nihil aliud, nisi imperfecta nouitas uitæ in spiritu, & adhuc reliquum de uetustate carnis & Adæ (si enim esset perfecta, nō timeret pœnam, nec inuite moretur, aut cum affectu terreno huius uitæ migraret) clarum uidetur, animabus necessarium esse, non solum tollere pœnas, sed etiam addere perfectionem nouitatis, & tollere residuum uetustatis (id est, amorem uitæ, & timorem mortis atq; iudicij) Nam quantumcunq; tolleretur pœna (si esset possibile) non per hanc ablationem esset sana: sicut nec in ista uita per ablationē pœnarū solā aliquis melior fit, sed per additionē gratiæ, & remotionē peccati, quare & illis primo peccatū auferēdū est (id est, imperfectio fidei, spei, charitatis.)

Secūdo. Nulla pœna uincitur fuga aut timore. Verum est em̄ prouerbiū, qui timet infernū, descendet in eum, imo qui timet pruina, cadet super eum nix. Iob vi. id est, plus cadet super eum, q̄ timuit. Omnis pœna timore sui augetur & roboratur, sicut amore minuitur & infirmatur. Vincitur autē pœna amore, & amplexu sui. deinde nulla pœna est molesta, dum fuerit *Victa* fidei. ideo amanti pœnas & mortem non sunt molestæ, sed dulces, quia per amorem & spiritum uictæ. Sunt autē molestæ timenti, quia per timorem & literam ei dominantur. Si ergo purgatoriu astringit animas, & molestus est eis pauor, euidentis est, eis deesse amorem & spiritum libertatis, & adesse literā ac timorem. atq; hūc defectum amoris, uoco imperfectā sanitatem spiritus, cum autem sine perfecta sanitate nullus cœlum intrabit. tandem concludo, necessarium illis esse, augeri charitatem, & sanitatē, sicut minui horrorem. **S**i quis ista negauerit, neq; crediderit, contenderitq; animas esse ibi perfectas in uita spiritus, solumq; debita præterita pœnarū luere. **R**espondeo primū, probent & ipsi suā sententiā, quam & ego nego, & certus sum, quod uel nullis

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

uel infirmioribus rationibus sua probabunt. **S**ecundo age. **Q**uæro an negent triplex illud supra positum animarum genus decedentium, si admittunt tertium quoque genus, Respondeant ad prædicta, quomodo auferatur pusillanimitas, spiritus & timor, quando perfectus homo, sicut pater eius, deus nihil timet, omnia potest, omnia suffert, in omnibus gaudet ac delectatur. Si non admittunt, sed in morte perfici fidem arbitrantur, ac sic solummodo poenæ soluendæ restent, & hoc totum sit purgatorium, ratio scilicet debitarum poenarum, **T**um præter id quod iam fortissimum & insolubile produxi argumentum uidelicet, quod nulla scriptura, nulla ratione suam sententiam possint probare, tamen adhuc uia sua foras procedat. Sic enim & illi opinatores & postillatores faciunt. **P**rimo. Ad quid deus uult puniri perfectos in spiritu ad satisfactionem: Contra. **S**uper omnem satisfactionem est charitatis satisfactio, neque enim deus ipse etiam per poenas quicquam aliud requirit, quam ut perficiatur charitas. Charitas enim (nisi Apostolus mentitur) operit multitudinem peccatorum. At illos iam esse perfectæ charitatis positum fuit.

Secundo. Deo maxime satisficit per uoluntatem, ubi non inuenit facultatem, ut cum Beato Augustino sentit tota ecclesia. At illi si sunt perfectæ charitatis, talem habent uoluntatem necessario, & tamen facultatem non habent defectu uitæ, quare necessario sola uoluntate abunde satisfaciunt.

Tertio. Perfecti tales omnia reddunt deo, quæcumque debent, quia nihil amplius debent, quæ ut se totos ipsos cum intima uoluntate offerant, deus enim ab homine nihil requirit amplius, quæ ipsum totum, sicut dicitur, Præbe fili cor tuum mihi. immo per poenas cogit hominem ad id, ut se totum offerat, quomodo ergo eo facta poenæ manent, ad quid cogunt?

Quarto. Finge animam in morte perfectæ fidei & charitatis, quæ adhuc forte debeat vii. dies ieiunare, aut aliam Canonica poenam implere. Hic ergo deus tam crudelis est, ut animam quæ summa charitate ad eum sitit, eumque super omnia uehementissime diligit, quæ proximo suo omnia plenissime ignouit, & sibi omnia ignosci uehementissime cupiuit, cui propter hæc etiam debita fuit apud deum & homines ignolentia (talis est enim anima, quæ sana charitate moritur) hic inquam deus non remittit septem illos

dies propter summā in eum & proximū charitatem & humilitatem, quæ sunt summæ omnium elemosynarū, qui tamen in euangelio dicit, omnia remitti, & munda esse ijs, qui dant non de corde, sed de ijs quæ superfluent, elemosynas, & seruo solum roganti & nihil facienti, nisi promittenti, omne debitū dimisit etiam promissione data libera. Nec saltē intuetur deus in hac re, quod tam facilis est uiuentibus, sineq; mortis periculo talia concedere, morituris uero, & summo in periculo pressis, tam difficilis est ad remittendū tam parua, tam magnæ charitati: quis credit: aut quibus id uis suadebunt: aut ergo desinat sua tam confidenter predicare, aut melius roborent, & ista dissoluāt. **Nos interim sentiemus,** animas in purgatorio non propter solam poenā, immo propter defectū charitatis laborare in poenā, quia hic noluerunt laborare ad perfectionē, aut si perfecte sunt omnibus poenis amore triumphatis, liberas esse. Nec enim sic de dei bonitate sapio, qd intuitu perfectæ & eternæ charitatis non remittat quibusdā poenā temporis breuissimi, qui propter modicā charitatem, oībus passim remittit aternā, & qui sapius in uita ignouit omnes, poenas pro uno opere inceptæ charitatis, nō remittat unq; in morte aliquas poenas, pro omni opere cōsummatae charitatis. **Verūtamen** hæc sunt disputata, quia mirabilis est deus in sanctis suis, melius faceremus, si tā dubia relinqueremus, & in populū alia certiora doceremus, potens est deus cum illis, nec secundū hanc, nec secundū illā sententiā agere, non em̄ nostro, sed suo iā iudicio subiecti, quia potest & ibi punire gratis, ut ostendat gloriam gratiæ suæ, sicut fecit in Iob & Paulo. **Tñ ultimo & Quinto** suadeo conclusionem. Si purgatoriu tantūmodo est poenarum officina, cur non potius uocatur punitoriū, potius q; purgatoriu: Ratio enim & uis uocabuli, purgationem aliquā importat, quæ intelligi non potest nisi uerustatis & peccati relictī, quo sunt immundi, qui terrenorū affectu fidei puritatem impederunt. **Quod si noua** (ut sunt ad distinctiones prompti) usi æqui uocatione, dixerint esse purgationem hic idem quod solutionem, ut tum purgatæ dicantur, cū poenæ fuerint solutæ. **Respondeo,** hoc eadem facilitate cōtemnitur, qua probat. **Quod si & ipsi cōtempserint,** uim uocabuli ad purgationē uitiorū extendi, esto sane, non cōtendo, id tñ effectū est, utrūq; esse dubiū.

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

ideo præpostere alterum illorū tanta certitudine in populos dispersum, maxime cum nec ratio nōis illorū sententiæ cōueniat. **Sexto.** Et ad hoc ualet illud Gregorij dist. xxv. c. qualis, ubi nō pœnas tantūmodo, sed culpas remitti dicit in futuro, scilicet ueniales, ut ibidē exēpla ponit. At remissio culpæ nō fit sine grā in fusiōe, & horror mortis est sanctis peccatū ueniale, sed nō parū

CONCLUSIO XVIII.

Nec probatum uidetur ullis aut rationibus, aut scripturis, quod sunt extra statum meriti seu augendæ charitatis.

Hoc enim robustissimū est meum aduersus oppositā opinionem argumētum, qđ uidelicet sine auctoritate docetur. Nostra autē certe uel ea nititur auctoritate, quod sine addita gratia nullus timor pellitur, quem sola perfecta charitas foras mittit. Hæc autē conclusio præuenit argu. eorū qui dicerent contra me, sunt extra statū meriti, quare tres præcedentes cōclusiones falsæ. Ego autē ut opinando & disputando nihil asserendo, sicut cœpi, prosequar, dico, Si purgatoriū solum est soluendarū pœnarum officina, & animæ in illo sunt suo affectu (ut ego sentio) immūdæ, nec ab eo uicio purgantur, fieret purgatoriū idem qđ infernus, quia infernus est, ubi pœna est cū culpa manente, At in animabus purgatorij est culpa, scilicet timor pœnarū & defectus amoris, cum iustus secundū Esa. viij. nihil debeat timere, nisi solū deum, ergo peccant sine intermissione, quādiu horrent pœnas & querunt requiē. Quod probō, quia querunt quæ sua sunt, plus qđ uoluntate dei, quod est cōtra charitatem. Quod si amant deū amant amore cōcupiscentiæ (id est, uitioso) cum etiā in suis pœnis debeant diligere deū, & glorificare, ac fortiter sustinere. At qđ inter tot disputationū spineta etiā asseram aliquid, Ego libere cōfiteor me, credere, nullam animā redimi de pœnis purgatorij propter suū timorem, donec posito timore, incipiat amare uoluntate dei in tali pœna, & plus dei uoluntatem amet, qđ pœnam timeat, timo solam dei uoluntate diligat, pœnā uero uilipendat aut in uoluntate dei etiā amet. Quia oportet ut iustitiam diligat anteqđ saluetur. At iustitia est deus, qui hanc pœnā operatur, deinde illud Christi, Qui non accipit (id est, uolens & amans portat) crucem suam & sequitur me, non est me dignus, at crux ani

marū est illa pœna. Quæ cum ita sint, & uerissima credo, dicat qui potest, quō iste amor pœnarū cum timore mutari potest, sine noua gratia infusa. Ego fateor me nescire, nisi dixeris, qđ purgatorium nō habeat terrorem pœnarū, ac per hoc nec similem inferno contra prædicta, atq; tunc frustra oramus pro eis, quas audimus uolentes & amantes esse pœnarū suarum sine timore.

Secundo probō, quod augeatur eis charitas. Apostolus dicit, Diligentibus deū omnia cooperantur in bonum. hoc autē bonū nō potest intelligi nisi augmentū iam possessi boni. ergo & purgatoriū auget bonū dilectionis dei, immo maxime oīm auget, dum sicut infernus dura est æmulatio, & in tantis malis etiam diligit, sicut fornax aurum probatū facit, ita pœna, dilectionem

Tertio, Virtus in infirmitate perficitur, omnis enim pœna, si præsens est charitas, est salutaris & proficua, nō enim pmittit preciosissima charitas atq; fecundissima aliqd secū sterile. At in purgatorio est maxia infirmitas, ergo maxime perficit charitatem.

Quarto. Impossibile est esse statū in uia. uia autē dei est charitas ad deū tendēs, ergo necesse est animas uel procedere uel retrocedere a charitate dei, cū nondū sint in termino & uisioe, ut patet.

Quinto. Impossibile est ulla perseverantia creaturæ, nisi assidue accipiat magis ac magis, inde enim dicūt acuti quidam, qđ conseruatio rei sit eius continuata creatio. Sed creare est semper nouum facere, ut etiā patet in riuis, radijs, calore, frigore, maxime dum sunt extra suum principium. Quare & spirituali calore, id est, amoris dei in animabus opus est continuata cōseruatio (donec absorbeantur in suum principū diuinum) ac per hoc & augmentum, etiam si uerum esset quod essent perfectæ. licet extra deum esse, nec peruenisse, & esse perfectum, sint contraria.

Sed uidere dignum est, quibus nam causis mouentur, ut animabus statum meriti negent, aut negandum probent.

Primū illud uulgatissimū B. Aug. Hic omne meritū comparatur, post mortem nullū, ergo inquit, purgatoriū non est merendi locus. Respondeo B. Aug. & quicunq; patres similis dixerunt, ex auctoritate & usu scripturæ loquunt, quæ multo fortius in hanc sententiā loquitur. ut est illud Gal. vi. Operemur bonum, dum tempus habemus. Et Christus Ioann. ix. Venit nox, quando nemo poterit operari. Et Apoca. Opera enim illorū se-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

quantur illos. Et illa manifestissima Heb. viij. Statutum est omnibus hominibus semel mori, post hoc iudiciū, deinde finis. Gal. vi. Quaecunq; em̄ homo seminauerit, hæc & metet. Itē oportet nos omēs manifestari ad tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; prout gessit in corpore siue bonū siue malū, & multæ aliæ, quæ oīno sonant ac si post mortē oīno sit iudiciū recipiendi, sicut gestum est, id est, meritū hic, secundū illud Ecclē. Lignū ubicunq; ceciderit, ibi erit. ¶ Sed hæc omīa æque contra totū purgatoriū pugnant, quia non ponant statum medium inter mortuos damnatos & beatos. Si ergo illis non obstantibus, purgatorium defenditur uere, etiā id defendi potest, quod augeatur illis gratia, non obstante illo quod dicitur, Hic omne meritum comparari, quia loquit̄ non de purgatorio, sicut & illæ autoritates nihil de purgatorio, sed de cælo uel inferno loquunt̄, utriq; ergo intermittit purgatoriū. Quare illa uerba Aug. ad purgatorium non sunt tendenda. Omne meritū hic non illic, id est, non in cælo aut inferno. Deniq; secundū B. Augu. etiā hic meritū illud comparat̄, quo dignus sit homo in purgatorio suffragio iuari. Alioquin in cælo uel inferno, nullū habet meritū, quo mereat̄ ibi iuari, sed tūc quidē ad purgatoriū respexit, hic aut̄ nequaquā. ¶ Si aut̄ quispiam contentiosior uoluerit asserere, autoritates iam adductas, nihilo aduersus purgatoriū pugnare, quod saluari possunt per duplex iudiciū, seu duplicē retributionē post mortem, Temporale scilicet, quæ est purgatorij. Aeternā, quæ est inferni, & sic alius metit purgatoriū, alius infernū. Itē aliū sequunt̄ opera sua ad purgatoriū, aliū ad infernū. ¶ Hic respōdeo. Sic dicendo potius destruunt̄ illæ autoritates, q̄ saluent̄ cum purgatorio, per tam uiolentā & arbitrariā æquiuationē, cum altera pars æquiuationis nunq; possit probari. Et meo iudicio, nō esse licitū credo, longeq; pessimū usum, quibusdā hucusq; fuisse seruatum, scilicet scripturæ sanctæ simplicem sensum, in æquiuocum & dubium diuidere. Rectius em̄ dicit̄, hanc autoritatē de hac re nō loqui, q̄ dum de utraq; re intelligere conamur, de nulla certā relinquamus. Palliū em̄ breue est (ait Esaias) utriq; operi re non potest. Et ut uulgo dicit̄, Non est altare alterius nuditate ornandū. Igitur dicendum est, quod homo illic metit, quod hic seminauit, intelligatur de præsentī & futura uita, Messis em̄ sine

nostra torsione & æquiuocatiōe arbitrij nostri, relinquenda est in ea significatione, qua utitur scriptura, scilicet futuri & uniuersalis iudicij. Atq; ita illæ authoritates nihil pugnat aduersus purgatorium, nō per æquiuocationis canillū, sed per ablationis sensum. Eodem modo & illud, Hic omne meritū, illic nullum. Alioquin quantus fuerat sudor ingenio meo, si & ego meritū æquiuocarem duplex, scilicet post mortem nō esse meritū huius temporis, sed bene meritum illius status. & Augustinū loqui de primo, sed nolui. Quid autē dicent ad illud Ecclesi. Lignum ubi cunq; ceciderit, siue ad Aquilonē, siue ad Austrū, ibi erit: Siquidem per casum intelligunt mortem. Si ergo per Aquilonem infernum, per Austrum cælum, quo cadent qui intrant purgatorium: ad Austrum dicent, sed æquiuoce, sed quid dicent: ibi erit: ibi manebit: ergo nunc exhibunt purgatorium: An hic quoq; æquiuocatur mansio, scilicet temporalis & æterna: Claret itaq; quod hæc authoritas recta facit contra purgatorium. quinetiam per æquiuocationem sui facit ex purgatorio infernum. Non potest itaq; solui, nisi dicatur (sicut dixi) nihil eam de purgatorio loqui, non plus quam illam, Liber generationis Iesu Christi.

CONCLUSIO XIX.

Nec hoc probatū esse uidetur, quod sint de sua beatitudine certę & securę, saltem omnes, licet nos certissimi sumus.

Nos enim, quia credimus nullam in purgatorium uenire, nisi sit de numero saluandorū, certi sumus de beatitudine illarum: sicut certi sumus de electorū salute. Quanq; nō minus impugno: si quis asserat eas esse certas, ego nō omnes dico esse certas. Sed quia totū negotiū de animabus in purgatorio absconditissimū est, ideo suadēdo magis quā demonstrādo, declaro cōclusionē,

Primo ex supradictis, Si pœna purgatorij est, pavor ille & horror damnationis & inferni, pavor autem omnis facit animum perturbatum, incertum, inopem consilij, & auxiliij, & tanto magis, quanto fuerit uehementior & inopinatio. Animarum autem est omnium uehementissimus & inopinatissimus, ut supra dictum est. Et Christus, Tanquam laqueus superuenit dies illa. Et Apostolus, Dies domini sicut fur in nocte ita ueniet. Quare ualde parabile est, eas præ confusione nescire, quo

probabile //

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

statu sint, an dānatæ uel saluatæ, imo sibi uidentur iā ire in dānationē, & descendere in lacum, omninoq; iam esse in portis inferi, sicut Ezechias dicit, Sed & i. Regū. ij. Dominus deducit ad inferos & reducit, Igitur nihil aliud sentiunt, q̄ incipere suā dānationem, nisi qd sentiunt, nondū clausam post se portam inferi, necdum etiam dimittūt uotū & desyderiū auxiliij, licet nūq; apparentis, sic enim loquunt, qui id experti sunt. Accipiamus simile, Si quis ad iudiciū mortis inopinatus ueniat, puta incidens in latrones, qui dum intentant illi omni ex parte mortem, etiā si statuerint eum terrere, non occidere, hic ipsi certi sunt eum uicturum, ipse uero nihil nisi præsentissimā mortē uidet, atq; eo ipso iam morit, solū id sibi reliquū est, quod nondū sit mortuus, possitq; redimi a morte, sed nescit unde, uidet enim illos posse, sed nolle, Igitur fere nihil differt a mortuo. Ita uidetur in pauore æternæ mortis fieri, quod nō aliud q̄ æternam sibi sentiunt imminere omni ex parte. Sic canit ecclesia pro eis, A porta inferi erue animas eorum, & libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas Tartarus &c. Solum id reliquum scientiæ habent, quod deus possit eos redimere, sed nolle illis uidetur. Dānati uero statim huic malo addunt blasphemiam, illi uero solam querelam & gemitū inenarrabilem, sustentati a spiritu. Hic em fertur spiritus super aquas, ubi sunt tenebræ sup facie abyssi. Sed de hoc supra latius.

¶ Secundo. Multa leguntur exempla, in quibus habetur nō nullas animas hanc sui status incertitudinem confessas fuisse. Apparuerūt enim tanq; euntes uocati ad iudicium, ut de S. Vincentio &c. Rursum legūtur multa, in quibus certitudinem suam sunt confessæ. **¶ Ad quæ dico.** Primo, me dixisse non omnes esse certas. Secundo, forte melius secundū prædicta, eas non fuisse certas, sed præ nimio auxiliij desyderio, tanquā certæ essent, uelocius iuuari postulasse, ita ut potius opinentur, & timidæ præsumant sese certas, quam sciant, sicut & in euangelio de dæmonibus dicitur, quod sciebant ipsum esse Christum, id est uehementer opinabātur, ut ait glossa. Ita enim fit naturaliter in omni angustia & pauore, ut uehementer opinemur nos esse adhuc reparabiles, cū tamen magis sit ibi cupido reparationis, quā spes, aut scientia, sicut in dæmonibus plus fuit cupido sciendi, quam scientia. Scientia enim salutis, nō pauet, neq; trepidat, sed confidit,

omniaq; fortissime tolerat.

Hic dicitur, Quid ergo de iudicio particulari, quod in morte cuiuslibet hominis fama est agi, & Innocen. testatur, uideatur eum per ipsum certum fieri homo de suo statu. **R**espondeo, quod nō sequitur eum certum fieri, etiam si sit particulare iudicium. Potest fieri, ut homo mortuus iudicetur, immo accusetur, sed tamē sententia differatur, nec ei reueletur. Interim autem accusante cōscientia, urgentibus dæmonibus, & minante ira dei, nihil aliud faciat misera anima, quam ut tremat a sententia, omni momento cū horrore expectata, sicut de corporali morte facit & minatur Deut. xxviiij. Dabit tibi dominus cor pauidum, & pendebit uita tua ante te, mane dices, quis det mihi uesperes: & uespere dices, quis det mihi mane: Ita & ibi mors æterna simili pauore ferriat, & horribili horrore cruciet animā. nec ista sententia multū absōna est ueritati, quādoquidem & Matth. v. Dominus distinguit inter reum iudicij, & reum consilij, & reum gehennæ, id est, inter accusatum & conuictum & damnatū. Sed & insignes quidā aūthores scientia plus quam fama, audent dicere, quāsdā animas pro sua trepiditate uitæ, per mortē rapi, & a deo sic proijci, ut usq; in finem mundi nesciant, an sint damnatæ uel saluandæ. **E**t si recipit historia illa de monacho morituro, & propter peccatū fornicationis, uelut dānato, iam blasphemante, deinde ad sanitatem reuerso, satis patet, quod iudicium & accusatio inferni, potest animā affligere, & tamen nondum esse diffinitam sententiam latam. **A**d idem, id quod in homelia recitat quādā Beatus Greg. de iuuenē, quē in morte draco absorbere uolebat. **H**ęc itaq; de tota materia pœnarū purgatorij uerisimiliter pono, motus primū ex natura horroris & pauoris. Deinde, quod scriptura hanc pœnam tribuit damnatis. Tandem, quod omnis ecclesia dicit, easdem esse pœnas inferni & purgatorij. & ita credo hanc nostram sententiam in scripturis satis fundatam. **B**uccinatores uero indulgentiarū, uidentur pœnas animarū ira imaginari, quasi ab extra inferantur, sintq; penitus externæ, non autē ab intra in cōscientia nascantur, quasi deus solum ab eis auferat pœnas, cum sit cōtrarium uerius, quod animas potius a pœnis auferat, sicut scriptum est, Diuertit ab oneribus dorsum eius. **N**ō ait. Diuertit onera a dorso eius. Et iterū, Si transibis per ignem,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

flāma non nocebit te. Quomodo non nocebit, nisi quia dat fiduciā cordi, ut ignem non timeat, non autem ut ignis non sit, cum transeundum ei per illum sit. Quare diuersio dorſi ab oneribus non fit, nisi sanando animæ timorē, & confortando eam sicut & sup̄ dictū est, qd nulla pœna uincit timore sui, sed amore & contemptu. At timorē nō auferunt indulgentiæ, imō inferunt quantū in eis est, dum uelut odibilem rem, pœnas relaxādas suadent. Deus autē proposuit habere filios impuidos, securos, generosos, æternaliter & perfecte, qui profus nihil timeant, sed per gratiæ suæ fiduciā omnia triumphent atq; cōtemnant, pœnasq; & mortes pro ludibrio habeant, cæteros ignauos odit, q̄ omnium timore confunduntur, etiam a sonitu folij uolantis.

Iterum obijctur.

Si uolēter pœnas ferunt animæ, cur pro eis oramus: Respondeo. Nisi eas uolēter ferrent, certe damnatæ essent, sed nunquid non ideo optare debent orationes, quando & Apostolus optauit pro se orationes fieri, ut liberaret̄ ab infidelibus, & sibi ostiū uerbi aperiret̄, qui tamen om̄i fiducia plenus, mortē contemneret se gloriabatur. Eriā si animæ non optarent orationes, tamen nostrum est, earum labori condolere, & succurrere oratione, sicut quibuslibet alijs, quantumlibet fortiter patientibus. Deinde cum animæ non a deo doleant pœna præſenti, quam horrore instantis sibi & intentatę perditionis, non est mirum, si cupiant suffragium, ut perseuerent, & non deficiant in fiducia, cum sint incerti (ut dixi) de statu suo, nec tam timeant pœnas inferni, quā odiū dei, quod est in inferno, sicut dicitur, Non est in morte qui memor sit tui, in inferno quis cōfitebitur tibi: Et sic patet, quod non timore pœnæ patiunt̄, sed amore iustitię, ut supra. Timent enim magis, ne non laudent, & amet̄ deum (quod fieret in inferno) quam ne patiantur. Et hoc eorum sanctissimū, sed anxiosissimum desiderium, merito iuuat omnis ecclesia quantū potest, maxime quando & deus uale illas per ecclesiam iuuari. Et hic tandem sit aliquando finis tam obscuræ & dubiæ disputatiōis, de animarū pœnis. Quibus q̄ potest meliora proferre, nō inuidebo. Modo id faciat, melioribus scripturæ authoritatibus nixus non fumosis hominum opinionibus obnubilatus.

CONCLUSIO. XX.

Igitur papa p remissionem plenariã oĩm pœnarũ, non simp-
pliciter omnĩũ intelligit, sed a seipso tantũmodo positarum.

Hanc disputo, nondũ p̄tinaciter assero, rationes meæ sunt.

PRIMA, Ex dictis conclu. v. quod solũ canonica pœna re-
mittitur per potestatem clauium, ideo hæc conclusio corollariũ
est illius, & illa negata, negatur & ista.

Secunda, ex ipso stilo pontificis, quo dicit, De iniunctis pœni-
tentijs misericorditer relaxamus, ergo nõ iniunctas a se uel a ca-
nonibus nõ relaxat, neq; hic curandum puto arbitrarium com-
mentum quorundam, qui dicunt, Quando pontifex nõ addit
hãc clausulam, de iniunctis pœnitentijs, tum intelligi omnium
simpliciter remissionem pœnarum. Dicerem ego, Et si non ad-
ditur, tamen subintelligitur addi, tanq; necessaria, & de essentia
sili clausula, aut illi probent aliquo textu, quod dicunt.

Tertia, ad solitũ uenio argumentũ, sed omnĩũ fortissimũ, &
requirũ, quibus nam authoribus probent, etiã alias pœnas per
claves tolli, quã canonicas? Et exhibent mihi Antoninũ, Petrum
de Palude, Ang. de Anco. Capreolum. Deinde, & Angelus sum-
mista suum Franciscum Maronis inducit, redemptiones uenia-
rum eousq; uehementem, ut meritorias eas pronuntiare sit ausus, si
Christo placeat. Quasi uero illi homines tales sunt ac tãti, ut quic-
quid senserint statim necesse sit inter articulos fidei numerare.

Verũ illi magis sunt reprehendendi, qui ad ignominia nostram
& iniuria illorum, allegant pro assertis, quæ illi pro pio suo stu-
dio fuerũt opinati, prorsus nihil aduertentes illud Apostoli fide-
le monitoriũ, Omnia probate, qd bonũ est, tenete, longe stulti-
ores Pythagoricis, quippe cũ hij ea tantũ assererent, quæ Pytha-
goras dixisset, isti uero etiam ea, quæ illi dubitauerunt. **S**ed ad
originem & fontem ueniamus riuulorũ istorum, id est, B. Tho-
mã & Bonauenturã, Ex his enim illi partim acceperunt, partim
de suo addiderũt, hij itaq; & sancti, & graues plane autoritate
uiri. Verũ cum & ipsi magis opinent q̄ asserant, deniq; S. Bona-
cõfiteatur, esse rem dubiosissimã, omninoq; incertam, nõne cla-
rum est, ex ipsis etiã nihil posse astrui? Tu uide, si ullum textum,
aut scripturã adducant. Nec mirum, qd ipsi nihil asserant. Cum
enim hæc res sit fidei quidã articulus, si fuerit determinatus, adeo

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

non pertinet ad doctores diffinire, quod etiam ad solum concilij uniuersalis iudicium sit suspendendus, nec summus pontifex quid temere, in ijs habeat statuere quæ sunt fidei, nisi soli præcones ueniarum. Illis omnia quæ libuit licent, unicam tamen habent omnes rationem suæ sententiæ, quam & Panor. lib. v. de pœ. & re. c. Quod autem affert, uidelicet hanc, Si indulgentiæ solum canonicas pœnas dicuntur remittere, hoc est, indulgentiæ nimis uilificare. Itaque ne uiles sint indulgentiæ, magis placuit fingere, quod nesciunt, cum nullum sit periculum animarum, si indulgentiæ etiam nihil essent, nedum uiles. Miserrimum uero sit, animabus figmenta & illusiones predicare, etiam si indulgentiæ utilissimæ essent. Adeo non habetur ratio salutis animarum, sed tantummodo, ne non optima uideamur docuisse, plus laboramus pro gloria nostri uerbi, & si non necessarij, quæ pro fide simplicis, & nobis commissi populi, sola necessaria. Sed antequam ad B. Tho. & Bona. respondeam, dignum uideatur recitare opiniones de indulgentijs, ne ego primus aut solus, eas in dubium uocasse uidear.

U Glossa super c. Quod autem li. v. de pœ. & re. assumens declarationem super efficacia & uirtute indulgentiarum, sic incipit, Quid ualeat tales remissiones, uetus querela, & adhuc satis dubia.

Alij dicunt, quod profunt, quo ad deum, sed non quo ad ecclesiam. Quonia si quis sine mortali decedat, nondum peracta pœnitentia, minus sentiat pœnas purgatorij, iuxta modum remissionis sibi factæ, Ecclesia tamen uiuenti, non propter hoc relaxat satisfactionem. Hæc opinio damnatur a Panor. ibidem, & placet eius damnatio.

Alij dicunt, quod profunt, quo ad pœnitentiã hic iniunctam ex superabundanti, & ad cautelam, id est, tantum eas pœnas, quas non secundum modum, sed in cautelam superabundantius, quam peccatum merebatur, imposuit. Et hæc plus damnanda quam prior.

Alij, quod profunt, quo ad deum & ecclesiam, sed remittens onerat se ad satisfactionem pro illo, & hæc est absurda.

Alij, quod profunt ad remissionem pœnitentiæ negligenter omiffæ. Hanc Panor. damnans, dicit, quod ista remunerat negligentiam. Sed meo iudicio, hæc non omnino est falsa, quia uere remittuntur pœnæ quæcumque, etiã negligenter omiffæ, dum modo displiceat negligentia, immo remittuntur etiam non negligenter omiffæ, atque adhuc perfaciendæ.

Alij, quod ualeant ad relaxationē iniunctæ pœnitentiæ, dum modo sacerdos, qui iniunxit pœnitentiã, permittat, ut possit commutare pœnitentiã cum remissionibus, Et hæc est proba sententia & uera in re, nisi quod restringit potestatem conferentis indulgentias. Verum est enim, quod iniunctas pœnitentias relaxant, sed non requiritur consensus eius, qui iniunxit.

Sexta, quã ultra istas quinq; in glossa prædicta positas, Panor. adducit quod profunt, prout sonant uerba, & quo ad deum, & quo ad pœnitentiã hic iniunctam, & hanc dicit teneri a Coss. Host. Io. An. Et hanc ego quoq; teneo, ut iacet & sonat in uerbis Sed nõ sequor intelligentiã omniũ. Maxime propter istud uerbum, quo ad deum, per qđ si intelligunt etiam pœnas a deo impositas remitti, siue hic, siue in purgatorio, ultra pœnitentias ab Ecclesia uel Canonibus iniunctas, nõ credo uerum, nisi sub tali moderatione, Quia pœnæ purgatorij remittuntur sine potestate clauium, per solã contritiõnẽ. Ideo, si quis perfecte fuerit contritus, credo quod sit, quo ad deũ a purgatorio absolutus. Quo ad pœnas autẽ huius temporis, dico, quod id nullã habet auctoritatem, ut supra satis dictum est Con. v. Non est enim nominabilis illa pœna, quæ quo ad deum remitti credatur. Ideo ego dicere, quod illud, quo ad deum, debet intelligi, nõ de pœnis a deo impositis, sed de eisde ab ecclesia iniunctis, ut sit sensus, Remissio illa iniunctarũ pœnitentiarũ ab ecclesia, tenet tam apud deum, quã apud ecclesiã. Eo quod deus approbet hanc ecclesiæ suæ remissionem, secundũ illud, Quodcumq; solueris super terram, solutũ erit in caelis, Non ait, Quodcumq; solueris super terram, aliud erit solutũ in caelis, sed id idẽ quod tu soluis, & ego solutũ habebõ. Quia p hoc deus uult homines subijci sacerdoti: quod non fieret, nisi deum approbare facta sacerdotis sciremus.

Vides ergo omnia adhuc in opinionibus hæere, Porro id, qđ Angelus ex suo Francisco Maronis adducit, quod indulgentiæ etiã ualeant ad augmentũ gratiæ & gloriæ, non aduertit, qđ indulgentiæ nõ sunt opera bona, sed remissiones bonorũ operũ, propter aliud minus opus. Et si em opus bonũ propter qđ dantur indulgentiæ, sit meritoriu, nõ tamen ideo indulgentiæ sunt meritoria, cũ opus seorsum factũ non minus esset meritorium & forte magis. Indulgentiæ uero seorsum sumptæ, potius sunt

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

demeritorie, quis remissiones bonorum operum. Igitur cum in omni materia dubitatur, licitum sit unicuique disputare, & opponere, & ego quoque dico, me a B. Tho. & Bona. in hac parte dissentire, donec melius probetur sua, atque dissoluantur nostra. Ego enim præter opiniones, nihil uideo quæ probent, nec saltim unum canonem, cum tot scripturas ego superius conclu. v. produxerim pro mea parte, Et nunc ne sine canonibus etiam loquar, ecce. //

Quarta ratio. cap. Cum ex eo. li. v. de pœ. & re. dicit, per indulgentias satisfactio pœnitentialis eneruat. Hoc uerbum licet ex dolore potius, quàm ex gratia dicat Papa, tamen canonistæ sicut sonat intelligunt. Ergo si satisfactio eneruat pœnitentialis, patet, quod non nisi pœna canonica remittitur. Cum satisfactio pœnitentialis sit nihil aliud, nisi tertia illa pars pœnitentiæ ecclesiasticæ, & sacramentalis. Nam de satisfactione euangelica, nihil ad ecclesiâ, ut supra.

Quod si quis mihi obstat, papam non negare, etiâ alias pœnas eneruari. Sed affirmat dumtaxat, nec exclusiue loquitur, dum dicit, Satisfactio pœnitentialis eneruatur. Respondeo, proba ergo quod & alias relaxat, & non exclusiue loquatur, quod cum non feceris, ego probo quod exclusiue loquitur per c. Cum ex eo, ut supra, ubi dicit, quod quaestores elemosynarum, præter id quod in literis eorum continetur, nihil permittant proponere populo. Sed nihil continet in ullis literis apostolicis, præter remissiones satisfactionis sacramentalis, sicut ipsemet dicit papa, Satisfactio pœnitentialis eneruat per indulgentias indiscretas & superfluas, imo hoc uerbo, adhuc rigidius papa indulgentias restringit. Quia si superflue indulgentiæ, solum eneruant satisfactionem sacramentalem, ergo modestæ & legitimæ nec ipsam satisfactionem pœnitentialem eneruant, multo minus cæteras ullas pœnas. Sed hæc sunt non mei fori aut professionis, uiderint Canonistæ.

C O N C L U S I O X X I .

Errant itaque indulgentiarum commissarii, si, qui dicunt per papam indulgentias, hominem ab omni pœna solui, & saluari.

Hanc omnino assero & probo.

QUIA saltem relinquitur pœna tertia, id est euangelica, imo & quinta, puta mors, & ægrotudo, & in multis, illa omnium maxima pœnarum, scilicet horror mortis, tremor conscientie //

tiae, infirmitas fidei, pusillanimitas spiritus, quas poenas si compares ad remissas per indulgentias, sicut si rem cum umbra compares, erit comparatio. Sed, neq; mens Papae est, ut tam friuole & impune sabulentur, ut patet ex c. Cum ex eo.

¶ Quod si dixerint, nec nos dicimus has poenas tolli per indulgentias. Respondeo, Cur ergo populū nō instruis, de cognitione poenarū, quas remittis, Sed oīno omnes remitti clamas, quascunq; pro peccatis suis luere deberet, corā deo & ecclesia? Quōd populus p seipsum intelliget, qd tam obscure & large loqueris?

CONCLUSIO XXII.

¶ Quin, nullam remittit animabus in purgatorio, quam in hac uita debuissent soluere, secundum canones.

¶ HANC nō latius assero q̄ octauam, ex qua fluit ceu corollarium, quod canones poenitentiales non transeant in alia uitam. Quia oīs poena temporalis, mutatur in poenā mortis, imo propter mortis poenā tollit, & tollenda est, imo sige (ut latius suadeamus) Romanā ecclesiam esse, qualis erat etiā adhuc tempore B. Gregorij, qñ non erat super alias ecclesias, saltē Græciæ, Clarū esset, qd Canonice poenae nō obligabāt Græcos, sicut nec nunc obligant si qui sunt Christiani, non subiecti Papae, ut in Turcia, Tartaria, Liuonia. Illis ergo nulla istarū indulgentiarū est necessaria, sed tm̄ in orbe Romanæ Ecclesiae cōstitutis. Si ergo istos uiuos nō obligāt, multo minus mortuos, q sub nulla ecclesia sunt

CONCLUSIO XXIII.

¶ Si remissio ulla omniū omnino poenarū, potest alicui dari, certū est, eam non nisi perfectissimis, id est, paucissimis dari.

¶ HANC de poenis omniū generū intelligo & sic assero, Nā qd remissio poenitentialis satisfactionis possit unicuiq; dari, nō est dubiū, ut satis est dictū. Immo hāc conclusionē corrigo & dico, Quod proctus nullis, siue perfectissimis siue imperfectis, potest dari omniū poenarū remissio. Quod probō. Nam licet perfectissimis deus nō inferat flagella seu. iij. genus poenarū saltē omnibus & semper, tamen tertia manet, scilicet Euangelica, imo & quarta, puta mors, & q̄ mortis & ad mortē sunt poenae. Licet em possit deus omnes perficere in gratia, forte sine poenis,

M, L RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

non tamen statuit id facere, sed ad imaginē filij sui (id est, crucē) omnes conformare. Et quid opus est multis? **Q**uāntūcūq; magnifice extollatur pœnarum remissio, quid quælo efficit apud eum, qui mortem & timorem mortis atq; iudicij ante oculos habet. Huic si omnis alia remissio prædicetur, & hæc nō remitti conceditur, nescio si consolationis aliquid reportet. **I**gitur horrorem mortis & inferni attende, & remissiones pœnarum uelis nolis, nihil curabis, ac sic nō nostro studio, sed rei necessitate uilificabunt indulgentiæ, quæ timorē mortis non tollunt.

CONCLUSIO. XXIII.

Falli ob id necesse est, maiorem partem populi, per indifferētem illam & magnificam pœnæ solutæ promissionem.

ET HANC affero, & scio ita cōtingere. Nam ego ipse audiui multos nō secus intellexisse, quam quod sine omni pœna euolarent per indulgentias. Nec mirū, quādo illi sic scribunt, legunt, clamāt, quod si quis uenias consecutus, ante recidiuā moreretur, statim euolaret. Hæc omnia ita loquuntur, quasi non sint peccata, nisi actualia, ac si fomes relictus nulla sit imundicia, nullum impedimentū, nullū mediū, qd moretur ingressum regni. Cum nisi ipse sanetur, impossibile sit intrare coelū, etiā si nullū affitatusle, nihil em inquinatū intrabit. **Q**uo circa, horror ipse mortis, cum sit uitiū fomitis & peccatū, etiā se solo impedit introitū regni. **Q**uia qui nō uoluntarie morit, nō obedit uocāti deo, nisi inuitus. Et tantū ibi non facit uoluntatē dei, quātum inuitus moritur. **T**antum autem peccat, quantū nō obedit, uoluntati dei. Ideo rarissimus est, qui post omnes uenias, non etiā in morte peccet, nisi ij, qui cupiunt dissolui & uocant mortem. **I**gitur ut nō omnino cum eis discordem, dico, quod si quis sit perfecte cōtritus (id est, odiēs se, uitāq; suā, & summe diligēs mortē) statim euolabit, remissis sibi pœnis, sed quotus sit hic, tu uideris.

CONCLUSIO XXV.

Qualem potestatem habet Papa in purgatorium generaliter, talem habet quilibet Episcopus & curatus in sua diœcesi & parochia specialiter.

HÆC est illa blasphemia, quæ me mille mortibus dignum

fecit, iudicio scilicet Quæstorum, ne dicam quæstuariorum) Verum anteq̃ ego hanc conclusionem ostendam, paululum præfabor de proposito meo. **U**Primū, dico iterum hic me disputare, non quo ad sententiā quā intendo istis uerbis (hanc enim cōfranter assero, quia eā tenet uniuersa Ecclesia) sed quo ad uerba.

UDeinde, aduersarios meos etiā rogo, ut ferat dolorem meum, quo crucior, dū audio ea prædicari in Ecclesia Christi, quæ nunq̃ scripta & statuta sunt, quando sanctis olim patribus, legimus uisum esse periculosissimū, aliquid ultra præscriptum celeste doceri, ut inquit Hilarius, & sanctus Spiritidon Cypri Episcopus, huius disciplinæ tam rigidus obseruator fuit, ut interrumperet sermonem eius, qui tantum Græci uocabuli æquiuocatio ne uisus, Tolle cubile tuum & uade, dixerat, pro Tolle grabatū seu lectum tuum & uade, reprehendens eum in re, quæ sensum nihil mutarat. Atque huius doloris mei ueniam, puto mihi iustissime ab illis deberi, quando nos ferre cogimur, nunq̃ rogati aut moniti, eorum præsumptiones quibus delectantur ea prædicare, in quibus nos cruciamur audiendo.

UNon hæc dico aut ago, quod tam impudenter arrogans sim: ut me inter doctos Ecclesiæ sanctæ numerandū putē, multominus inter eos, quos hæc sit statuere aut destituere, Atq; utinā nouissimū merear Ecclesiæ membrū fieri aliquādo, Sed id potius ago, Cum sint in Ecclesia & doctissimi pariter & sanctissimi uiri, ea tū est nostri seculi infœlicitas, ut etiā tanti non possint Ecclesiæ succurrere. Quid em̄ potuerit hodie doctrina, & pius zelus, satis probauit infœlix euentus eorum doctiss. & sanctiss. uirorū qui sub Iulio secundo statuerunt reformare ecclesiā, instituto ad hanc necessitatem concilio. Sunt & alij passim, quos noui, optimi & eruditi pontifices, sed exemplum paucorū imponit silentium plurimis. Est em̄ tempus pessimū (ut ait Amos propheta) ideo prudēs in illo tempore tacebit. Deniq; est nobis hodie Pontifex optimus **LEO DECIMVS**, cuius integritas & eruditio delictæ sunt omnibus bonis auribus. Sed quid ille suauissimus homo potest unus, in tanta rerū cōfusione, dignus profecto qui melioribus temporibus pontificaretur, aut meliora tempora essent sui pontificatus. Nostro seculo digni sumus pontificari nō nisi Iulios secundos, Alexandros Sextos, aut si quos alios, atroces

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Mezentios, uel finxerūt Poetae. Nam bonos ridet hodie, etiam Roma ipsa, imo Roma omnium maxime, in qua enim orbis Christiani parte, liberius ludūt, etiam in summos pontifices, quā in uera illa Babylone Roma: sed sat ista. Cum itaque praeter innumeros priuatos, etiam in sedibus suis habeat ecclesia doctissimos, si prudens uoluissē existimari illorum exemplo, & ipse tacerem. Sed praestat uel a stultis, a pueris, ab ebrijs ueritate dici, quā omnino taceri, ut fiducia doctiorū & sapientium animosior fiat, ubi audiunt nos, rude uulgus tandem pro rei nimia indignitate clamare, sicut ait Christus. Si hij tacuerint, lapides clamabunt.

Ista itaque praefatus, ad conclusionem uenio. & primo de ea secundum sententiā, deinde secundum uerba seu sententiā aliorum. Igitur in hac conclusione nihil loquor de potestate iurisdictionis, quā infra sequente mox conclusione nego, & supra. xxij. & viij. idem negaui. Hanc enim potestatem illi ex his uerbis coeperunt, de qua dico sicut dixi. Statuat Ecclesia altera partem eius quaestio- nis & sequar libentissime, Cessent interim temerarij suorum so- mniorū assertores. Ego dubito & disputo, an habeant potesta- tem iurisdictionis in purgatoriu. Et quātum hucusque lego & uideo, teneo negatiuam, paratus tenere affirmatiuā, postquam ecclesie sic placuerit. Interim hic loquor de potestate uirium non iuriū, de potestate operandi nō imperandi, ut sit sensus. Papa nullā quidem habet potestatem in purgatorium, sicut nec ullus alius Ponti- fex. Si autem habet aliquam, talem certe habet, qualis sit & infe- rioribus participata. Haec autē est, qua Papa & quilibet Christia- nus potest suffragari, orare, ieiunare, &c. pro animabus defun- ctis Papa generaliter, Episcopus particulariter, Christianus indi- uidualiter. Patet itaque conclusio uerissima. Sicut enim Papa una cū tota ecclesia suffragat animabus (quale sit in die omnium animarū) Ita quilibet Episcopus cum sua diocesi id facere potest (sicut fit in diebus, quos uocant cōmunes) & Curatus in sua parochia (sicut fit in exequijs & anniuersarijs) Et quilibet Christianus in sua deu- otione. Aut ergo nega, suffragiū esse intercessionem, aut concede quemlibet praelatū cū suis subiectis posse suffragari animabus.

Haec igitur puto non esse tam dubia, quam sunt audaces illi sermōnes de iurisdictione Ecclesiae in purgatorium.

CONCLUSIO XXVI.

Optime facit Papa quod nō potestate clauis (quā nullam habet) sed per modū suffragij, dat animabus remissionem.

NON credo necessariū, iterū protestari quid disputem, aut quid asseram. Sed cum nostro seculo sint tam zelosi HAERETICAE PRAVITATIS INQUISITORES, ut christianissime catholicas, ut conent ad hæresim adigere, opportunū fuerit sup singulis syllabis protestari. Nam quid aliud fecerint Ioan. Picus Mirandulanus, LAURENTIUS VALLA, Petrus Rauēnas, Ioan. Vefalia, & nouissime diebus istis IOANNES REUCHLIN, ATQVE IACOBVS STAPULENSIS, ut inuiti cogerentur, & bene sentiendo, male sentire. non facile uiderim, nisi qd omiserint forte protestationē super singulis (ut dixi) syllabis, tanta est hodie in Ecclesia puerorum & effœminatorū tyrannis. Itaq; protestor denuo, duo in ista conclusione me facturum. Primum, de potestate clauium in purgatoriū disputare, & negatiuam probare, donec alius affirmatiuā melius pbet. Secundo, de modo illo suffragij inquirere.

Primum probō sic.

Primo, per illam vulgatam Hostiensis rationem, uidelicet, Si clauis sese ad purgatoriū extenderent, possent euacuare purgatorium. Atq; crudelis esset Papa, quod nō euacuat purgatorium.

Hanc soluunt sic, Papa potest, sede nō debet euacuare, nisi sub sit iusta causa & rationalis, ne aduersus iustitiam diuinā temere agat. Hanc frigidam & oscitantem solutionem, uix puto proferrent, nisi uel non aduerterent, quid loquantur, uel inter uitulos marinos profundissime stertentes, se loqui arbitrarentur. Ita fit, ut ex uno absurdo dato, plura sequantur. Et ut ille ait, Septem mendacijs eget unum mendacium, ut uerum uideatur.

Igitur argumentū uix potuit robustius firmari, q̄ tali solutione. Quærimus enim, qd tandem nomen erit huius causæ rationalis? Constat aut, quod uel pro bello cōtra infideles, uel pro fructura sacra, aut cōmuni, aliante necessitate huius uitæ indulgentiæ donant. Sed nulla illarū tanta est, quin incomparabiliter maior sit Charitas, iustior & rationalior. Si itaq; iustitia diuina nō offenditur, si propter corpora fidelium, & res eorū tuendas aut ppter inanimatas fabricas, aut usum huius corruptibilis uitæ

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

brenissimū, remittunt tot, quot uoluerit (etiā si omnes in eo numero cōprehendis, ut sic etiā euacuet̃ purgatoriū) quāto magis nō offendit, si pro sancta charitate redimant omnes? Nisi forte iustitia diuina, tam est iniqua, aut forte melancholica, ut plus faueat Charitati in corpora & pecunias uiuentium, q̃ in animas tam egenas, exhibita. Maxime cū tanta res sit, succurrere animabus, ut fideles debeāt malle seruire Turcis & corporaliter occidi q̃ animas nō redimi. Si ergo, p̃pter id quod minus est, infinitas, & forte per hoc ipsum omnes redimet, cur nō & propter id qd maxīm est (id est) Charitatem? Hic tamē ego illis angustia clausis consiliū dederim, ut dicāt causam rationabilem nullam esse posse, ut sic secure elabantur huic obiectioni. Et ita si Papa possit quo ad se, nō tamen potest, quo ad causam, quæ non esse potest.

Secundo, ipse stilus Papæ idem probat, in quo dicit, de iniunctis pœnitentijs. Manifestū est aut̃ quod tantū donat, quantū sonat, & eo modo donat, quo sonat, ut sic Episcopus xl. Card. c. dies de iniunctis pœnitentijs, Ita Papa p̃sus oēs plenarie dies de eisdē iniunctis relaxat, sed purgatorijs pœnas nulla clauis iniūxit.

Hic uero bellus quidā somniator sic fabulatur. Quando Papa dicit, damus indulgentias oīm peccatorum de pœnitentia iniuncta, intelligitur de pœna imposita per sacerdotem, Quando autem dicit, damus indulgentias oīm peccatorū, de quibus contriti & confessi fuerint, tunc non remittunt̃ oblita uel ignorata. Quando uero dicit, damus remissionem oīm peccatorū, tunc euolaret, si moreretur. Et sic in manu Papæ est, quos uolet saluare, **O** furor. Vide pronuntiatorē hunc q̃ secure asserit, ac si oraculum ederet, Cui si dicerem, obsecro te, unde probabo hæc, si fuero iussus rationem reddere huius fidei: fortasse noua alia finget mendacia, quibus illa priora statuat magna maioribus. Infelices Christiani, qui coguntur omnia audire, quæcunq; tandē nugarum libuit ineptissimis hominibus. Ac si non haberemus ipsam scripturā, quā præcipiente Christo, populū doceremus, & tritici mensuram, nō lapparum & tribulorū cados illis tribueremus.

Unter cætera porteta, quæ hic suauissimus author fingit, id quoq; nobis audet persuadere, quod in manu Papæ sit remittere, uel non remittere ignorata uel oblita, quasi nō sciat uniuersa Ecclesiæ, quod post omnē solutionem Papæ, cūctis fidelibus restet die

cere, Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me dñe. Et quod etiã bona opera nostra, cū Iob uereri oporteat, ne inueniatur apud deū horrenda peccata. At Clavis Ecclesiæ, bona opera si sint mala corã deo nec ne, nescit, nec iudicat, multominus remittit. Secūdo procedit eius somniū, ex laboriosa illa & inutili arte confitendi, imo desperandi & perdendi animas, qua hucusq; docti sumus, harenã numerare, id est singula peccata discutere, colligere, atq; ponderare, ad faciendã cõtritionem. Quod cū fecerimus, sit ut refricemus uel cõcupiscentias uel odia, præteritorū memoria, & dum conterimur de præteritis, noue peccemus. Aut certe si fiat optima cõtritio, sit tantūmodo uiolēta, tristis, mereq; factitia, de metu pœnæ simulata dūtaxat. Sic em docemur peccata conteri, id est, ad impossibile, uel ad peius, conari.

factitia

Cum uera contritio sit incipienda a benignitate & beneficijs dei, præsertim a uulneribus Christi, ut homo ad sui ingratitudinem, primo ueniat ex intuitu diuinæ bonitatis, & ex illa in odium sui, ac amorē benignitatis dei. Tum fluent lachrymæ, & odierit seipsum ex corde, citra tamen desperationē. Tum odierit peccatum, nō propter pœnã, sed propter intuitū bonitatis dei, qua inspecta conseruat, ne desperet, & sese ardentissime odiat, etiam cū gaudio. Sic dum fuerit unius peccati uera cõtritio, oīm simulet. Sic Ro. ij. Ignoras qd benignitas dei te ad pœnitentiã adducit: O q̄ multi id ignorant sancte Paule, etiã aliorū Magistri. Sic in Numeris legimus, filios Israel nō fuisse a serpentibus suis ignitis liberatos per intuitū & horrorem eorū, sed potius auerso intuitu ab eis, & ad serpentem æneum (id est, Christum) conuerso. Item & ab Aegyptijs uisis territi sunt, sed dato eis dorso, mare trãseuntes saluati sunt. Ita sunt peccata nostra in uulnerato Christo, magis q̄ in nostra conscientia tractanda. Illic enim mortua sunt, hic uiuunt. Alioquin si illorum carnificina seruãda est, fieret ut si quis subito ad mortem raperetur, nō possit saluari, quia nō habet tempus colligendi peccata. Sed habent quod hic dicant.

Quare ad commentū illius Commentatoris dici potest, in omini remissione summi Pontificis, præsertim illa publica & corã Ecclesia (ut sit in uenijs) debet subintelligi ista clausula, de iniunctis pœnitentijs, siue sint peccata oblita, siue ignorata. Hæc enim ad forum ecclesiæ non pertinet.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Cortum est autem istud pelagus sermonū (ut mihi uideatur) ex quadā incuria inspiciendæ originis indulgentiæ. Nam tunc temporis quādo uigebant Canones pœnitentiales, magnū erat relaxare. iij. dies, post hoc cœperūt centū dari, deinde mille dies, tandē multa milia dierū, & anni, & annorū cētenaria & millenaria. Sic enim paulatim pcessit maior, ac maior largitas ueniarū. Post hæc, cœpit, septima pars oīm peccatorū remitti, Dein de tertis pars, Nouissime dimidia pars, ac sic peruentū est ad plenariā remissionem oīm peccatorū, ut satis pōt uideri adhuc in stationibus urbis Romæ. Quod si in primis gradibus intelligit pœnitentiā iniuncta, certe & in plenaria remissionē intelligēda est.

Tertio, iterum stilus Papæ dicentis, per modū suffragij. Oportet em̄ diuersum esse modū suffragij, a modo potestatis. Quod si ipsi Papæ (sicut debemus) plus credemus, q̄ illis & nobis ipsis, patet nullā potestatem, sed suffragiū ualere in purgatoriū. Tutius est mihi cū Papa sentire, q̄ cum illis. Papa nō arrogat sibi potestatem, sed suffragiū sibi uendicat. Et satis miror, qua fiducia illi cōtra expressam prohibitionē c. Cum ex eo. plus audeant prædicari, q̄ in literis Papæ continetur, cum suffragij modus ibi solum cōtineatur. Quod si sic intelligunt, Non habet potestatem quidem iurisdictionis in purgatorium, sed tamen habet potestatem Clauium applicandi suffragia in illud. Hic dico & ego, qd hoc nemo negat, potestas applicandi siue suffragia, siue satisfactiones, siue laudes dei, prorsus est in manu summi Pontificis, Verum an illa potestas sic sit solius Papæ, ut non etiam aliorum Pontificū sit, ut cōclusionē precedenti dictum est, uel quid, ego nondum intelligo in isto modo applicationis, in secunda parte huius cōclusionis dicam. Interim hanc primam prosequamur.

Quarto, & omniū fortissime, Christus non ambiguus, sed claris, apertis, rotundis uerbis dicit, Quodcūq; ligaueris super terram, ligatū erit & in cœlis, Et quodcūq; solueris super terram, solutū erit & in cœlis. Non frustra adiecit, super terrā, Alioquin nisi restringere uoluisset potestatem Clauium, satis fuerat dixisse, Quodcūq; solueris, solutū erit. Aut ergo Christus ut nugator superfluit uerbis, aut potestas Clauium solūmodo est super terrā. Sed hic o bone deus, q̄ prompta est quorundā superstitio, qui sine scitū & sine uolūtate Papæ uolunt in his uerbis potestatem

ei dare, ubi ipse suffragiū sibi usurpat duntaxat. Et cum sentirent hæc uerba Christi sibi fortiter resistere & errorem confutare, nō id egerunt, ut erroris patrocinium desererent, & uerbis Christi in corruptis sensum suum accommodarent, Sed e contra, uerba eius sensui suo corrupto accommodant & torquent, dicentes, illud Super terram, potest dupliciter construi. Vno modo, ut ad soluentem. Alio modo, ut ad soluendū pertineat. Et primo modo esse Christum intelligendū, scilicet, Quodcunq; Petrus, dum fuerit super terram, soluerit, solutū erit & in cœlis. Volentes forte, quod & si diabolū solueret (modo ipse soluens super terram sit) solutus erit in cœlo. Nam qui dicit, Quodcunq; & nihil addit quo restringat, omnia certe solubilia esse ostendit. Nescio quibus uerbis hanc rudem & insulsam superstitionem, imo temeritatē infecter, Hieronymiano stomacho & eloquio dignus hic erat author, ut sanctorū uerborum Christi, tam audax uiolentia & corruptio uindicaretur. Et ut omittam grāmaticam, quæ uel sola potuit eos docere, non posse hunc eorum sensum istis uerbis stare, sed magis nouis dialecticis, q̄ uerā sequuntur grāmaticā.

Videntur isti consq; sapuisse, quasi Christus timuerit, ne quando talis Petrus uel Papa foret, qui & mortuus uellet ligare & solueri, & ideo necessariū ei fuerit tam insignem mortuorū Pontificum ambitionem & tyrannidem præuenire ac prohibere, ne ligent aut ligant, nisi dum fuerint in uita & super terram. Et forte (ut tā dignos scripturæ interpretes digne laudemus) nec sine causa sic timuit Christus, ita uidelicet aliquando contingeret, ut mortuus Pontifex aliquid ligaret, & suus successor uiuus idem solueret. Tum fieret magnus error in cœlo, & Christus anxius ignoraret, cuius illorū approbaret officium, ut qui temere permisisset utrisq; idem officium, nec addiderit super terram, ut mortuus cōpesceretur. Si enim ita nō sapiunt, quid æstuant: quid laborant ostendere, quod super terrā, ad soluentem pertinet. Ecce o uere aureū opusculū aurei doctoris, & aureis literis dignissimum, & ne nihil nō sit aureum, aureis discipulis tradendū, illis uidelicet, de quibus dicitur. Simulacra gentium aurū & argentum, oculos habentia & non uidentia &c. **R**ecta uia isti incedunt contra Christum. Christus enim ideo addidit super terrā ne Pontifex, qui nō potest nisi super terram esse, præsumat id li-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

gare aut soluere, quod nō sit super terrā, uelut data opera, nostri temporis adultores foedissimos praueniens & prohibens, qui inuito & recusanti Pontifici, regnum tradere incipiūt inferorū. Hos S. Hieronymus pro suo feruore dixisset Theologos, id est, deum loquentes, eum autem puta, qui apud Vergiliū magnum uatibus inspirat furorem. Sed tamen agamus contra eos.

Primo, Si per hanc intelligentiā clauēs soluūt mortuos, ergo & ligant, quia utrinq; additur, Super terrā, dicens, Quodcunq; ligaueris super terrā. Ergo & hic oportet eadem industria & acumine nobis distingui, super terram dupliciter cōstrui. Vno modo, ut ad ligantem, Alio modo, ad ligandū pertineat, ut sic concludant nobis, Pontificem posse ligare sub terra in purgatorio, modo id curemus (opere uidelicet medicorū) ut id uiuus faciat, & dum fuerit super terrā. Nam mortuus nō posset ligare. Quod si ista prima pars uerborū Christi non recipit hanc torturam & uolentem elusionem, ut ipsimet quantūlibet sint sine iudicio, afferunt, qua fronte audebunt alteri parti eam uim facere, cū sit simili schemate per omnia composita: nisi forte illis, more suo, omnia licerit uniuocare & æquiuocare & amphibologizare & paralogizare, sicut libuerit & ubi libuerit. Dicunt ergo, quod super terrā, in prima parte pertinet ad ligandū, Sed in secunda parte pertinet ad soluentem, quandoquidē & maiora monstra in sacris etiā literis inuexerunt, pro sua laudabili consuetudine.

Quare cum omnes negent, Clauēs posse ligare in purgatorio, necesse est negare, qd possint soluere, cū sint illæ duæ potestates æquales, & æqualiter a Christo Ecclesiæ suę datæ. In hac sententia sunt quidā nō pessimi Iuristæ, an saniores ceteris, uiderint illi.

Secundo, Ex ipsa antithesi, ista sententia etiā confutatur. Quia sicut in cœlis, utiq; ad soluendum in cœlis, respicit, ita super terram, ad soluendum super terram, respiciat oportet. Et rursus, In cœlis ad ligatum, Quare & super terram, ad ligatum referri debet. Vnde Christus uelut de industria, non dixit, Ego soluam in cœlis, sed solutum erit in cœlis, ut si quis primo uerbo, scilicet, Quodcunq; solueris super terram, falsæ intelligentiæ calumniam quæreret, in sequente retunderetur, nec permetteretur ad soluendum aptare, quia solutum in cœlis, cogit certe intelligi, solutum in terra, non soluentem. Et ligatum in cœlis, cogit intelligi

non ligantem, sed ligatum in terra, aut saltem utrunq;

Tertio, Si clavis tenditur in purgatoriū, quid frustra laborat? Cur non tollunt uerbum suffragij; cur nō persuadent Pontifici, ut dicat per modū potestatis, & autoritate potius quam suffragio soluere & ligare? Quippe, Quodcūq; soluerit (tantū caueat ne sit mortuus) solutū erit. Quid nos obtundit uocabulo suffragij, quod nemo intelligit potestatem, sed omnes intercessionem?

Quin amplius faciamus, & rogemus Papā, ut purgatoriū omnino tollat de rerū natura. Sic enim Clauis ecclesię, etiā quo ad soluendū duntaxat, illuc sese extendunt, erit in manu eius totum purgatoriū. Quod probo sic, Det omnibus in illo existentibus remissionem plenariam, Secūdo, omnibus morituris Christianis eandem similiter det remissionem, Tunc certum erit, ut nullus in eo maneat, nullus in ipsum ueniat, omnes autem euolent & cesset purgatoriū. Debet autem id facere, & subest iustissima causa, scilicet charitas, que per omnia, super omnia, in omnibus quęrenda. Ne cauendum est, quod iustitia diuinā offendatur a charitate, ad quam potius ipsa nos urget. Quod cum factum fuerit, deponamus totū officium defunctorū, satis hodie molestum, & neglectum tamen, mutemusq; id in officia festiuā.

Quarto & ultimo, Si purgatorij pœna est castigatoria, & artificialia, ut supra, v. Conclu. tunc certū est, eam nō posse solui potestate clauis. At non esse aliā, satis puto ex sufficienti diuisione patere. Patet itaq; prima pars huius Conclu. ac p hoc tota satis probabiliter firmata, qd suffragiū, nō iurisdictio intret purgatoriū.

Secundū, scilicet Modus ille suffragij, & si non fuit a me positum, ut inquireretur, nec requirit ad positiones meas, scire, quis aut qualis sit, tamen uolens exponā me in eo, quod iuste poterā omittere, ne uidear angulū quærere, salua semper mea protestatione, quod non meū, sed pontificis, inio Ecclesiastici sorte Concilij sit statuere, quis sit ille modus. Meū est inquirere & disputare ac rationibus adductis, quid intelligā, aut nondū intelligam, indicare. Ergo duplici uia impenditur suffragium animabus.

Primo re ipsa & officio p̄sente, sicuti sit, cū sacerdos cū populo orat, ieiunat, sacrificat, aliisq; facit nominata opera, pro nominatis animabus. De quo suffragio nullum dubiū est, quin uehementer prosit, & redimat añas, secundū quod deo uisum fuerit, &

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

illæ meruerint secundū B. Augustinū. De isto superius dixi Conclu. precedenti, qđ talem potestatem habet Episcopus specialiter, qualē Papa generaliter, Sed nō iurisdictionis, sed suffragij faciendi in purgatorium. De isto modo hic nō quæritur, ut notū est.

Secundo, impendit sine officio uel opere, sed mera iurisdictione per literas uel per uoces pronuntiata, Et id quoq; ex duobus thesauris. Primus est triumphantis Ecclesiæ, qui est meritū Christi & sanctorū eius, superabundatius q̄ debuerant merentiū. Et hunc esse relictum in Ecclesia, ut hic remuneretur & compensetur, dicunt illi. Alter est militantis Ecclesiæ, ut sunt merita, bona opera uiuentium Christianorū, quæ habeat summus Pontifex in manu sua, applicare ea, uel pro satisfactione pœnitentiū, uel suffragio defunctorū, uel pro laude & gloria dei. **Sic enim** & ego aliquando & docui & scripsi, Papā tripliciter habere militantis Ecclesiæ merita in potestate. Primo, ut ea offerat deo pro satisfactione aliorū. Secundo, pro suffragio animabus. Tercio, in laudem dei. Et hanc facultatem spiritualement, si uera est, in suis diocesis habere Episcopos, firmiter credo. Aut si erro, reuocet me qui potest. Alioquin quomodo stabunt sine errore fraternitates illæ, in quibus sibi cōmunicant sua studia & opera, tā maiores quā minores prælati, item monasteria & ordines, & hospitalia & parochiæ. Id enim non potest uerū intelligi, nisi qđ talimō unius opus pro altero satisfacit, suffragat & glorificat deū.

Dico itaq;

Quantū ego profus nō intelligo, quō sint ista merita militantis Ecclesiæ in manu Papæ, tñ interim sic pie credā, donec suus Gordus hunc nodū dissoluat. Causa autē quæ nō intelligā, est hæc

Prima, Si pro uiuentibus uiuentium offert opera, iam nō uideo, quomodo sit remissio gratuita, & nō potius uera & iusta satisfactio & persolutio usq; ad nouissimū quadrantem. Licet enim ille nō operetur cui sit remissio, alij tamen operantur & satisfaciunt. Tunc enim id fiet, quod omnes comitater negant, scilicet quod concedens oneret se ad satisfactionem, uere enim Papa tunc non remitteret, sed satisficeret, scilicet per sibi subiectos.

Secunda, quod sic clauēs Ecclesiæ nihil profus facerent, nisi quod iam de facto sit in Ecclesia, etiā sine clauibus. Nam ex lege charitatis quilibet pro quolibet tenetur orare. Et Apostolus ait,

Alter alterius onera portare, & sic adimplebitis legem Christi.

Tertia, quod nomē indulgentiæ huic sententiæ repugnat, quia debet illud indulgere, id est, remittere, ut non faciat, quod debet: non autē imponere alteri, uel impositum dicere, ut indulgentia prorsus extinguat debitū, non autē per aliū soluat. Quare uidet̄ potius sine isto thesauro, nuda sufficere potestas Clauium ad indulgentias, maxime cū remittatur tantūmodo Canonica, non autē Euangelica satisfactio. Aut iterum hic dicendū erit, ut supra de remissione culpæ dictū est, quod sic etiā remittat per hūc thesaurū pœnas, id est, dedaret id fieri, quod etiā sine eo fit, scilicet, Ecclesiā pro eo satisfacere cui remittit. Quomodo B. Aug. dicit, Neminē suscitari, nisi quem suscitāt unitas Ecclesiæ, ut in uida figuratū dicit. Sed adhuc durat ratio prima & secunda, quod sit tunc potius satisfactio q̄ remissio, siue declarē siue concedatur.

Quarta, Thesaurus ille Ecclesiæ militantis magis opatur gratiā spiritus, q̄ remissionē pœnarū. & uidetur satis uiliter tractari, si pro pœnarū remissione applicetur, cū remissio pœnarū sit uilissimū donū in Ecclesia, etiā impijs donabile, & sola clauis potestate, ut uidetur.

Dico secundo. **N**on intelligo, quomodo aut quid fiat, quando Papa eundē thesaurū applicat pro suffragio defunctorum. **C**ausa hæc est, **P**rima, Quia iterum non plus uidetur facere, q̄ quod de facto fit. Nam uniuersa Ecclesia de facto orat & suffragatur pro defunctis, nisi iterum hic putetur id facere declaratiue. Nec uideo quid illud obstet quod dicitur de Missa, quæ plus prodest si per sacerdotem uni applicetur, quam si sine applicatione pro omnibus celebret̄. Fateor id uerū a me credi. Sed Papa ut summus & generalis omnium sacerdos, certe nō potest nisi generaliter applicare, immo debet id facere, etiam sine literis ueniarum.

Secundo. Cum per indulgentias nō remittant̄ nisi pœnæ Canonice, prorsus nō possum intelligere, quid animabus remittatur, cū Canones eas nō ligent. Deniq; in morte sunt ab illis absoluti, cum oīs sacerdotes sit Papa in hora mortis. Item qd nulla anima patitur in purgatorio pro criminibus & mortalibus peccatis sed tm̄ pro uenialibus, ut dif. xxv. Qualis, Canones autē uenialibus, imo mortalibus occultis nō sunt impositi, sed tantū criminibus cognitis, ut supra dictū, Dicat ergo qui potest, Quō indul

¶ Me nihil mouet, quid placeat uel displiceat summo pontifici. Homo est, sicut & cæteri, multi fuerunt summi Pontifices, quibus non solum errores & uitia, sed etiam portenta placuerunt. Ego audio Papam ut Papam, id est, ut in Canonibus loquitur, & secundum Canones loquitur, aut cum Concilio determinat: non autem, quando secundum suū caput loquitur, ne forte cogar cum quibusdam, male Christum cognoscētibz, dicere, qđ Iulij secundi horrendæ cædes in Christianum populum, fuerint quædam beneficia pij pastoris, in oues Christi collata.

¶ Secundo, B. Bona, li. iiii. dist. xx. Non esse resistendū importune, si quis asseruerit Papam habere potestatem in purgatorium.

Respondeo primū. Autoritas, S. Bona, in re hac non sufficit.

¶ Secundo, quando id asseruerit, non erit resistendū. **¶** Terrio, Bona, recte dicit, Quia addit, seipsum exponens, dum modo id constat per autoritatem manifestam, aut dictamen rationabile. Sed illa nondum constat manifesta autoritas.

¶ Hic uero obijcitur.

¶ Primo, Sixtus quartus determinasse dicitur, quod per suffragium ille modus nihil minuit plenitudinem indulgentiarum.

¶ Respondeo.

¶ Primum, Si quis pertinax esse uellet, diceret, Proba quod dicis optime pater, Maxime cum solius Papæ non sit nouos fidei statuere articulos, sed secundū statutos iudicare & descindere quæstiones fidei. Hic aut̄ erit articulus nouus, ideo ad uniuersale consiliū pertinebit eius determinatio, multo magis quæ Conceptio, B. Virginis, Præsertim cū hic nullū, illic multū & magnū sit animarū periculū. Alioquin, Cum Papa sit unus homo, qui errare potest in fide & moribus, piculo assidue laboraret totius Ecclesiæ fides, si quicquid sibi uisum fuerit, necesse sit uerum credi.

¶ Secūdo, etiā si Papa cū magna pte Ecclesiæ, sic uel sic sentiret, nec etiā erraret, adhuc nō est peccatū aut hæresis, cōtrariū sentire præsertim in re nō necessaria ad salutē, donec fuerit p Conciliū uniuersale alterū reprobatū, alterum approbatū. Quod, ne multis agam, illo unico probatur, quod Ecclesia Romana etiam cum Concilio uniuersali Basilien. actota ferme Ecclesia sentit Beatā uirginē sine peccato conceptam. Et tamen, quia altera pars non est reprobata, non sunt hæretici, qui contrarium sapiunt.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Tertio, Ego dico, mihi nondū uisam illam Sixti determinātionē. Sed hæc mihi uisa est, quod indulgētiæ dantur defunctis per modum suffragij. Ex qua nondum sequitur, quod ideo animæ euolent, quibus ille modus datur.

Quarto, Non possum esse alieni uerbi, multo minus Summi Pōtificis, interpres, Quare donec seipsum interpretetur interim opinemur, honoris gratia, defendendo dictum tale incognitū. Dupliciter potest id ipsum intelligi. **P**rimo, Modus suffragij non minuit plenitudinem indulgētiæ, id est, licet indulgētiæ dentur ibi, non per modum indulgētiæ, sed per modum suffragij, tamē tali suffragio & intercessiōe nihilominus fit, ut euolent omnino, quibus fuerit impensus. Ac sic non soluendo, sed intercedendo euolant, Hanc non teneo, sed illi ita putant dictum.

Secundo, Modus suffragij non minuit plenitudinem indulgētiæ, id est, applicatio indulgentiarum per modum suffragij, permittit eas esse, quod sunt, scilicet indulgentias plenas, nec tollit id, quod natura sua sunt, Solum, quod non agunt, ut indulgētiæ, sed ut suffragiū. Et hanc admitto & addo, Quod si non minuit aliquid, multo magis nihil auget indulgētiæ illa applicatio suffragatoria. Ex his sequitur, quod non euolent animæ per illum modum. Et id sonant etiam uerba, Quia nō dicit, Modus ille suffragij plene redimit animas. Sed, nō minuit plenitudinē indulgētiæ, scilicet quod indulgētiæ licet plene, tamen tantū faciunt, quantum facere potest suffragium, nec amplius.

Iterum obijcitur.

Forma absolutiōis Apostolicæ dicit, Remittēdo tibi pœnas purgatorij, in quantum Clauis sanctæ matris Ecclesiæ se extendunt, Et hanc formam seruant pœnitentiarij Papæ, etiā in urbe.

Respondeo.

Primo, Ista sunt extra propositum, quia est forma absoluenti uiuorum & morientium, non autem forma applicandi indulgentias iam defunctis.

Secundo, Tamen quærendæ ueritatis causa, dico, quod cum sint dubia & obscure posita ista uerba, non potest errari in fide, si quis cōtra senserit, quæ putantur intelligenda. Cur em̄ trepidat illa forma: cur uelut dubitans dicit, In quantum Clauis sese extendunt: Suspecta est mihi ista tremenda cauda, Non teneor firmi-

ter credere, quod ipse non audet constanter pronuntiare. Cur hic solum & nusquam alibi adiungit, in quantum Claves se extendant? An nondum uidemus quod uigil sit Christus in Ecclesia sua, ut etiam errare uolentes, non permittat errare. Si tamen nos ipsos, neglecto eius monitorio, non precipitemus in errorem.

Tertio dico, sicut prius, etiam si Papa cum suis poenitentiaris hic non erraret, non ideo sunt haeretici, qui negent eius sensum, aut non credant, donec fuerit Concilij uniuersalis iudicio alterutra partium definita uel reprobata. Sic enim, licet etiam indulgentijs ornarint festum Conceptionis, tanquam rem certam fidei, non tamen damnant, aut ligant eos, qui solutionem talium indulgentiarum non querunt. Ita quantumcumque donetur indulgentiarum, formam illam non est necesse credere esse ueram, donec statuat Ecclesia. Et iterum uides, quanta sit necessitas legitimi & uniuersalis Concilij. Sed timeo, nostrum seculum non sit dignum donari uobis tale sed potius ut operationibus erroris illudamur, sicut meruimus.

CONCLUSIO XXVII.

Hominem praedicant, qui statim, ut iactus nummus in cistam tinnierit, euolare dicant animam.

HOMINEM praedicant, id est, uanitatem & mendacia, secundum illud, Omnis homo mendax. Et iterum, Vanitas, omnis homo uiuens. Atque ista positio, secundum meam sententiam, non eget probatione. Probatur tamen per sequentem Conclusionem. Quia arbitrio dei, & merito animae ualet suffragium Ecclesiae. Ideo etiam si illorum esset uera sententia, quod per modum suffragij profunt, Non sequitur quod statim euolent. //

Primo, non suffragium, sed exaudicio suffragij, eiusque susceptio liberat. Cum non orante ecclesia, sed operante deo liberentur.

Secundo, Natura deus sic agit, ut cito exaudiat, tardet autem dare, ut patet in omnium sanctorum orationibus, & doctrinis, ut probet pseuerantiam. Ideo longe distat suffragium, exaudicio, executioque eiusdem.

Tertio, Quod hoc ipsum noue dicit, sine auctoritate ulla contra prohibitionem Canonis, ne quid ultra quam in litteris continetur, dicatur. Non ergo dei & Ecclesiae, id est, uera, sed sua propria, id est, mendacia loquuntur.

Quinto, Non differunt ille, qui loquitur falsum scienter, & ille, qui asserit certum, quod nescit esse certum, Sic enim & uerum

//
incerta

loquens aliquādo mentitur. Sed illa iam dicta, sciunt sibi esse incerta, & tamen certa nō affirmant, tanq̃ Euangelia, nulla enim autoritate, uel ratione, possunt ea certa esse probare.

Sexto, Tunc suffragium illud esset melius alieno officio, & p accidens, quam suo proprio, quia non tantum prodest operario, quā alteri, pro quo fit, immo hoc est Peripateticū, ideo transeo, Maxime cum illi ausunt concedere, quod non pro sint operario, sed animæ & c. **Possent** & ego istas fabulas ridendas agitare & illudere, sicut ipsi per eas illudūt ueritatem, Sed desisto, ne magis dogma quam problema ponere uidear.

C O N C L U S I O XXVIII.

Certū est, nūmo in cistā tinniente, quæstū & auaritiā augeri posse, suffragiū autem Ecclesiæ est in arbitrio solius Dei.

MIRVM est, quod nō tanto studio, atq; boatu etiam Euangelii Christi prædicatur saluberrimū. Quæ res suspectū facit negotiū, quod plus quæstū q̃ pietatem æstimare uident, nisi forte iustissime excusent, per hoc, quod Euangelii Christi ignorant. Igitur, cū indulgentiæ sint nullius pietatis, nec meriti, nec præcepti, sed licentiæ tantūmodo quædam, licet opus per quod redimunt, sit pium, uidetur oīno quæstus augeri p eas, magis q̃ pietas, dū tam effuse & solæ tractant Euangelio uilius uix recitato.

Probo primo, Quia suffragiū Ecclesiæ nō est iurisditio Papæ nec in manu eius, quo ad acceptationē dei, sed tantūmodo q̃ ad oblationē, etiā si stet eorū sūa de animarū redemptiōe per illud.

Secundo, Falsa esset B. Augustini uulgata sententia, qd suffragia tantū ijs prosunt, qui ea sibi prodesse meruerūt, quia potestate Papæ, non aut merito animæ prodesent, cuiusq; prodesent.

Tertio, Contra naturā & uim uocabuli est, ut sit in potestate Papæ, per suffragium redimere, Nam quātuncunq; opus sit excellens, si ipsum uertitur in suffragium, non ut opus, sed ut suffragium, operat̃. Exauditio suffragij, potius redimit. Aut ergo alijs nominibus de re ipsa loquunt, & tunc peius fallunt, Aut si proprio uocabulo de re sua loquunt, tum nō stat sententia eorū, repugnāte uocabulo suffragij, significatiōi & intellectui potestatis.

Quarto, Tūc prorsus nulla esset differentia inter suffragiū & potestatem nisi uoce tm̃, re ipsa erunt idē, quia idē efficiūt sine alio res

quisito ultra uoluntate Papæ. Cur ergo nõ facet suffragiũ, & cessat nos cogere alia intelligere per suffragiũ, quã per potestatem.

Hic iterum protestor optime lector, me de suffragio eiusmodi loqui, tanq̃ uere esset tale. Nam meam sententiam dixi supra, quod dubitem nec intelligam, an sit, aut esse possit tale. Quod i deo dico, ne mihi ipsi quisquã contrarium, me sibi fingat, dum hic uelut assero suffragium, quod prius pene negaui.

CONCLUSIO XXIX.

Quis scit, si omnes animæ uelint redimi a purgatorio, sicut de sancto Seuerino & Paschali factum narratur.

NON quidem fide dignã scripturã de ijs duobus legi, Natrari tamẽ audiui, quod potuissent suis meritis liberari, si minus uoluissent glorificari, ideo potius sustinuerũt gloriam uisionis. Sed in ijs credat quisq̃, quod uelit, mea nihil refert. Non enim negaui, quin & alias pœnas luan animæ in purgatorio, quam supra dixi, Sed uolui, ut etiam illis remissis, non euolarent, nisi & sanarentur in gratia perfecte. Possẽ tamen fieri, ut aliquæ nolent redimi, ex nimia dei charitate, ex eo sit uerisimile, quod Paulus & Moses potuerunt uelle esse anathema, & separationem a deo in æternum. Si tale in uita facere, isti prompti erant, non uideatur negandum, & a defunctis idem fieri posse, de quo exemplum de quadam Virgine, uide in Ser. Tauleri, quæ sic fecit.

penas p̃t
maiozem

CONCLUSIO XXX.

Nullus securus est de ueritate suæ contritionis, multominus de consecutione plenariæ remissionis.

HABC dico, eorũ sententia, qui uolunt, cõtritionem esse necessariã ad remissionem pœnarũ, Et non uident, quã uehementer incerta reddant omnia. Et satis patet conclu. Nam primã partem omnes asserunt. Secunda autẽ necessario sequitur. Meo autẽ iudicio potest fieri certa remissio pœnarũ, scilicet Canoniarũ, etiam si ille dignus nõ fuerit, nec contritus. Non enim contritio, nedũ certitudo contritionis, requiritur ad pœnarũ remissionẽ, quia tenet remissio, etiã si fictis cõcedatur, cũ sit in mera potestate Papæ. Illi uero ut supra q̃q̃ dictũ est, si alias pœnas q̃ criminũ, uolũt remitti, scilicet quorũcunq̃ mortaliũ peccatorũ, faciunt,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Idum nimium magnificent indulgentias, ut nullæ sint indulgentiæ. Quia nec indulgentiæ quidem sunt, si incertæ sunt. Incertæ uero sunt, si nituntur super absoluendi conscientiam, non super Clauium potestatem, Maxime uero, si & super omnium peccatorum mortalium, nō tantum criminū manifestorum, contritione nituntur, cum nullus certus sit, se sine peccato mortali esse. Certus autē esse potest, quod sine crimine est, id est, sine peccato, de quo coram Ecclesia possit accusari, ut supra. Ideo illā concludo esse ueram, meo sensu loquens. Posui autem, ut uiderent illi absurditatem suæ iactantiæ, qua indulgentias extendunt.

CONCLUSIO XXXI.

Quam rarus est uere pœnitens, tam rarus est uere indulgentias redimens, id est, rarissimus.

UTERVM eorum loquor sentētis, ut uideant suæ licentiōse prædicationis temeritatem, imo contradictionem, qui cum tam multis eas prodesse clamitent, & tamē confitentur paucos esse, qui angustam uiam ambulant, nondū erubescunt, neq; attendunt quid loquantur. Sed nec mirum. Non enim susceperunt officium contritionis & angustæ uiae docendæ. Meum itaq; sensum dico, quod & si pauci sint contriti, multi immo omnes in tota Ecclesia, possunt esse liberi a pœnis Canonum, per ablationem Canonum, sicut & uere nunc sunt.

CONCLUSIO. XXXII.

Damnabuntur in æternum cum suis Magistris, qui per literas ueniarum securos sese credunt de sua salute.

Hanc assero & probo. Sic Hier. xvij. ——— //

Maledictus q̄ spem suā ponit in homine, & ponit carnē brachium suū. Non est em̄ nobis ulla fiducia salutis, nisi unus Iesus Christus, nec aliud nomen sub cœlo datū, quo nos oporteat saluos fieri. Act. xv. Pereat ergo fiducia in mortuis literis, in nomine ueniarū, in nomine suffragiorū. Secūdo sicut dixi, Literæ & ueniæ nihil conferunt salutis, sed tantūmodo auferunt pœnas, nec nisi Canonicas, nec has omēs tamen. Atq; hic mecū utinam terra & plenitudo eius generet ac fletet, sup̄ seductionē populī Christiani, q̄ passim indulgentias nō aliter intelligunt, q̄ salutare, & ad fructū spiritus uales. Nec mirū, cū non exprimat eis rei

manifesta ueritas. Infœlicissimi Christiani, qui nec in suis meritis, nec in sua conscientia bona possunt cōfidere de salute, docentur cōfidere in scriptā & cæratam papyrus, cur non ita loquar? qd enim amplius ibi cōfertur rogo: non contritio, nō fides, nō gratia, sed tantūmodo externi hominis pœnæ a Canonibus statuta. Atq; ut paulū digrediar, audiui ego ipse multos, qui datis pecunijs, & redemptis literis, totam fiducia in illas posuerūt. Ita enim uel audierant (ut dicebāt) uel (ut ego honoris gratia credo) intellexerant, præcones ueniarū docere, Non hic taxo, sicut nec mihi licet, qui non audiui præcones ueniales, excusent sese ultra niuē candidius, mea causa, licebit, certe populi redarguēdi sunt aures tam illoti, ut illis salutaria dicentibus, ipsi nō nisi pestifera audiant. Sed dum illi dicunt. Ante omnia fratres in Christo credite, Atq; confidite, & pœnitentiā agite, Crucem uestrā tollite, Christū sequamini, mortificate mēbra uestra, discite pœnas & mortem nō formidare. Ante omnia mutuā inter uos charitatē habete, inuicem seruite, etiā neglectis uenijs. Primū pauperibus & egenis subuenite. Hæc in quā & similia tam pia & religiosa & sancta illis narrantibus. Inspiciens uulgus, nouo miraculo subuersum, longe alia audit, scilicet hæc. **O** uos insensatos & crassī cordis homines, bestijs prope similes, qui nō percipitis tantā effusionem gratiarū. En cœlū undiq; apertū nunc est, Si nunc nō intres, quādo unq; intrabis? En tot potestis redimere animas, **O** duri, duri & negligentes, duodecim denarijs patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis, nō succurris? Ego sane in extremo iudicio excusatus sum, uosq; magis accusati qd tantam neglexeritis salutē. Dico tibi, Si uel unā solā tunicam haberes, hanc quoq; exuendā, & distrāhendā iudico, ut tantas gratias obtineas. Tū uero ubi uentū fuerit ad oblocutores gratiæ, cū illi meras benedictiones inuident etiā, stat tremens uulgus, & cœlū ruiturū, ac terram hiaturā formidat, longe peiores quā infernales pœnas sibi minari audit, ut uerū forte sit, qd ubi illi maledicūt, deus benedicit eorū maledictionibus, & ubi benedicunt, deus maledicit. Nam qua nia fieri possit alia, ut illi tā aliena loquantur, ab ijs, quæ audiunt, quis possit intelligere? Vnde istæ q̄so uerborū laruæ. Sed nec oīa tamen credo, quæ populus passim sese audisse dicit, alioquin hærefica, impia, blāsphe-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

illis prædicata, putarē. Non credo uerū esse, quod unus illorum prohibuit, fieri exequias defunctorū, & sacerdotū inuitationem: sed magis ut imponerent in cistā, qui exequias & missas, parentaliaq; uellet peragere. Populus hæc etiā fingit. Non credo fabulam illā, mendacijs refertā, ab ullo dictā, uidelicet, quod in quodam loco, nescio quāt millia (si recte memini, tria uel quinq;) animarū fuerint redemptæ per has uenias, inter quas solū tres fuerunt damnatæ, quia detraxerant indulgentijs. Nemo hanc dixit sed passionē Christi narrantibus, talia populus audiuit, aut postea audisse finxit. Non credo uerū, quod passim siue uestoribus, siue hospitibus, aut alias seruientibus, pro pretio dant quatuor, quinq;, uel quot libitū fuerit, animas. Non credo, quod in pulpitibus, postq; impetuoso mugitu despumauerint suas exhortationes, ut populus imponat, clamitent, Impone, impone, impone (hanc em populus uocē, caput & caudā, imo & uentrē, ac totū pene sermonē esse, fingit) tum ut apostolici prædicatores, rem nō uerbis modo, sed exemplo docent, descendūt, primiq; ad cistā eunt, in oīm oculis, irritatēs & prouocātēs simplicē & stultū populū, ut penitus exugāt medullas eius. Imponūt itaq; splendido gestu, atq; sonoro tinnitu, tum mirantē, si non pluant cæteri oēs totū æs suū, arridēt imponētibus, indignant omittētēs. Non dico ego istas nundinas esse animarū, & monopolia: populū indignor, qui tam pia studia, p̄ sua ruditate, non speciem, sed usq; ad furorē auaritiæ, interpretat. Quanc̄ mihi forte dignus uenia uideat populus, qui ex istis nouis spiritibus uel nouā mentē, uel errorē accipiat, cum prius magis audire sit solitus, quæ ad charitatē & humilitatē pertineant. Sed si catalogū portentosorū audituum uelim percēfere, nouo uolumine fuerit opus. Ego uero mea sentētia credo, si indulgentiæ essent etiā præceptæ, & salutare, tamen quis in tam grandē sunt nunc abusum & scandalū redactæ, ut uel hac sola causa satis iusta, ut uniuersæ tollerentur. Ne forte si diutius permittantur uigere, tandem præcones earū præ pecuniarū amore insaniant. Vere quidem credo, non omnia ab illis dicta esse, quæ passim feruntur, uerum debuerant saltem populum in hoc arguere, & sese darius exponere, aut quod melius est secundum canones modeste loqui de indulgentijs.

C O N C L U S I O X X X I I I .

Cauendi sunt nimis, qui dicunt, uenias illas papæ donum esse illud dei inæstimabile, quo reconciliatur homo deo.

PESTILENTES hæreticos debuere eos dicere, quid em magis impiū & hæreticū, q̄ dicere indulgētias Papæ esse gratiā reconciliationis dei. Verū ut stomachū meum premā, uolo potius eos nulla malitia aut uolūtate, talia dixisse, aut posuisse, sed mera incitia, & tam eruditionis, q̄ ingenij penuria, licet & in hoc sit temeritas, quod tam indocti, nō potius bubulci opus fecerunt, q̄ opus docendarū animarū Christi subirent. **A**udiamus itaq̄ istū bubulcū sua uerba grunnientē, sicut in libello suo, postq̄ indulgētias in quatuor principales gratias distribuerat, & multas alias minus principales. **P**rima, inquit, gratia principalis, est plenaria remissio om̄iū peccatorū, qua quidem gratia nihil maius potest dici, eo quod homo peccator, & diuina gratia priuatus, per illā perfectā remissionem & dei gratiā denuo cōsequit̄. Hæc ille. **O**bsecto, quæ hæreticorū sentina, tā hæretice unq̄ locuta est: uel ex hoc loco disce, qua causa fiat, ut cum illi sese sat̄tissima docere dicāt, populus tamen tā impia audiat. **V**tinā hic sit diui Hieronymi zelus & eloquiū, **P**udet me tātæ temeritatis, quod iste blatterator nō fuerit ueritus, eum libellū ædere in faciē quatuor illustriū, & circūiacentiū uniuersitatū, ac si om̄o ibi ingenia uersa essent in fungos putidos. **D**oleo & hæreticis nostris propinquis Pighardis, tandē uenisse occasiōē iuste criminādi Ecclesiā Romanā, si hæc in ea doceri audierint. **Q**uod aut̄ iste insulsus author, non malicia forte, sed incitia ista dixerit, ex illo uiderelicet, quia inquit, per illā (id est, primā gratiam plenariā remissionem) consequit̄ homo perfectā remissionē. **Q**uid est, dicere, per plenariā remissionem cōsequitur perfectā remissionem, & per gratiā dei consequitur gratiā dei. An nō per febrem somniat, aut phrenesi laborat. **S**ed ad sensum hæreticū uerte animū. **H**anc primā gratiā uult eam esse, qua maius dici nihil potest, & quā consequitur homo priuatus gratia, quod nisi de iustificāte gratia spiritus intelligi nō potest. Nec ipsum aliter intellexisse clarum est, alioquin nō esset, qua maius dici nihil potest. **Q**uāq̄ si etiā de gratia iustificante alias loqueretur, satis impiè loqueretur, cum solus deus sit id, quo maius dici non potest. **B.** Augu.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

cū non sicut ille, sed in donis creatis, inquit, nullū est maius chāritate. Hic uero gratiā dei, & gratiā pape, in unius uocabuli Chāros confudit, dignus author tali uel opinione, uel errore.

¶ Sequitur in eodem libro.

¶ Per quā etiā peccatorū remissionē, sibi, pœnæ in purgatorio propter offensam diuinæ maiestatis, luendæ, plenissime remittunt, atq; dicti purgatorij pœnæ, omnino delent. Delphicū aut diuinus oraculū, ut nihil oīno dubitat, qui oīa ignorat, de potestate clauij in purgatoriū secure pnūtiat. Sed satis de his supra

¶ Sequitur ibidem.

¶ Et licet ad tantā gratiā merendā, nihil satis dignū possit retribui, eo quod donum dei & gratia æstimationē nō habent &c. Vides ut iterū donū & gratia dei inæstimabilē uocet, id qd papa remittit, homo dignissimus, qui ecclesias doceat, id est, hæreticorū prostibula. Postq; his uerbis gratiā illā ad forū & nūdinas studiose adornarat, mox tamē Mercuriū suū habitu Ionis uestit: ne ullus intelligat, quod lucrū quæreret, nisi qui non plusq; ipse intelligit. Permittit pauperib⁹ quoq; eam gratis dari, ita sane, si primū undecunq; pecunias corradere tentauerint a bonis (ut inquit) fautoribus, ita ut mendicantes fratres sine licentia suorū superiorū pecuniā procurent (qā multo melior est apud hunc pseudolum remissio uel fictæ pœnæ, quā salutaris obedientia) Cum uero nūq; patuerit uia corradēdi pecunias, ut gratiā illam redimant (id est, denuo emant, non quod illi uendant, sed quod nīmia rerū similitudo cogit uocabulis abuti) tum demū dicit, **R**egnum enim ccelorū non plus diuitibus patere debet, quam pauperibus. Iterū per uenias uolēs patere cælum. Sed subtrahō calamum, ne pro meritis in eos debacchetur. Sit satis indicasse fidelibus, pestilentia eorum sermonum tam insigni (ut par erat) inuolutam inscitæ & ruditati, ut dignum esset operculum uasē.

CONCLUSIO XXXIII.

¶ Gratia enim illæ ueniales respiciunt tantum pœnas satisfactionis sacramentalis, ab homine constitutas.

Hæc abunde patet ex quinta supra, & uicesima.

CONCLUSIO XXXV.

¶ Non Christiana prædicant, qui docēt, quod redemptur

ris animas uel confessionalis non sit necessaria contritio.

QUOBSECREO, cur ista dilationem dant hoibus in periculū. Et quid prodest illis talia prædicari, nisi quod pecunia quæritur & non salus animarū, etiā si essent uera: nunc cū sint & impia & falsa, multo magis sunt explodenda. Sane & ego superius permisi, posse pœnas remitti, etiam ijs, qui nō sunt cōtriti, quod illi negant. Hic rursum, quod illi affirmant, negandū puto. Atq; de cōfessionalibus quidem, idem mihi, quod de pœnis iudiciū est, scilicet, utrobique nō requiri contritiōnē, neq; quo ad redemptionē eorū, quod negant, neq; quo ad usum, similiter & in pœnis remittendis. Quandoquidē pars cōfessionalis, est remissio pœnæ. Sed in redimendis animabus omnino dissentio, & p̄to ut probent dicta sua. Ego quidē in redimendis animabus longe aliud uideri puto, q̄ in remissione pœnarū. Siquidē in remissionibus pœnæ, homo recipit bonū, sed in redimēdis animabus facit bonū. At impius recipere bonū potest, sed nullo modo facere, nec potest placere opus eius deo, qui ipse non placet, ut Gen. iij. Reipexit dñs ad Abel, & ad munera eius. Deinde cōtra scripturā est ut quis primo alteri misereat, q̄ animæ suæ, & prius festucā de oculo fratris eiciat, q̄ trabē de suo, atq; oīno ut seruus diaboli redimat filiā dei, & hoc apud ipsum deum ridiculū est, ut hostis p amico regis intercedat. Quis rogo furor hic est: qui (ut uilissime pœnæ remissionē, & ad salutem inutile magnificēt) peccata, q̄ rum pœnitentia sola fuerat magnificāda, extenuat. Si hoc nunc est hæreticū, malefoniās, scandalosum, piarū auriū offensiuū, qd tandē est, quod his nouū portētis appellari possit. **AN HIS TITULIS, HAERETICAE PRAUITATIS INQUISITORES,** ideo catholicos, catholicasq; sententias uexant, atque fatigant, quo liceat eis solis impune & pro libito hæreses inundari.

Q Dicunt autē, quod redemptio illa nō inuititur operi redimentis, sed merito redimēdi. Respondeo, Quis hoc dixit: unde probatur: Cur ergo nō sine opere redimentis, merito redimendus proprio liberatur: sed nō tunc cresceret pecunia, cupita propter salutem animarū. Cur ergo non inuocamus Turcas, & Iudæos ut nobiscum etiam suas pecunias imponant, nō propter nostrā auaritiam, sed propter redemptionē animarū. Nec obstare uideatur, quod illi nō sunt baptizati, quando hic non est opus, nisi

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

pecunia dantis, nequaquam anima pereuntis, non enim illa datio in-
nititur, nisi redimendae animae. Credo quod si uel asinus impo-
neret aurum, etiam redimeret, quod si requiritur aliqua disposi-
tio, necessario & gratia, cum Christianus peccator magis displi-
ceat deo quam uillus infidelis, nec tantum dedecorat alinum ru-
dibilitas, quam Christianum impietas. **S**ecundo, dixi confessiona-
lia quidem peccatoribus, sicut & remissiones poenarum dari posse.
Sed non dixi, ut hortandi, immo nec permittendi sint talia re-
dimere, sicut ipsi impie & crudeliter docent, quod probo.

Primo, Omnis doctrina Christi est exhortatio ad poenitentiam
& id agit, ut homines quamtocius a diabolo recedant, sicut ait Ec-
clesiast. Ne tardes conuerti ad dominum. Et ipse dominus. Vigila-
te, quia nescitis diem neque horam. Et Paulus, Festinemus ingredi
in requiem illam. **E**t Petrus, Cum ergo haec omnia consumanda
sint, quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus & pietati-
bus properantes in aduentum diei &c. Sed haec ideo illi docue-
runt, quia solliciti erant, non quomodo pecunias colligerent, sed
animas saluarent. **H**ij uero uelut secure illis tribuunt miseram di-
lationem, & quantum in eis est, in periculo aeternae mortis relin-
quunt, ita ut nesciam an tali studio sint ab homicidijs animarum
excusati, quippe non quaeritur hic salus dantis, sed donum pere-
untis, cum, si essent boni pastores animarum, & uere Christiani:
omnibus studijs agerent, ut peccatorem ad timorem dei, & hor-
rorem peccati inducerent, nec quiescerent flendo, orando, mo-
nendo, increpando, donec animam fratris lucrifacerent, quod si il-
le pergeret pecuniam dare, perseueraturus malus, in faciem ei re-
ijcerent, & cum Apostolo dicerent, Non quero tua, sed te. Et ite-
rum, Pecunia tua tecum in perditionem, & abhorrent a con-
spectu eius. **S**ic sic recte agerent, sed absit hoc a Mercurio nostro,
quin id potius agamus, si uenerint peccatores, mediatoribus in-
doneis freti (i. luctis) etiam inuito Christo cum uniuersis apostolis,
sint sicut unus ex nobis, nihil non potentes, quod nos possumus,
etiam animas redimere ipse sine intermissione pereuntes, etiam ridenti-
bus nobis, & de dono eorum secure gaudetibus. Ista est charitas in
populum Christi, & fratres nostros, ita curamus animas eorum ut intel-
ligat in suis peccatis, nos nouissimam, i. nullam compassionem habere.

C O N C L V S I O XXXVI.

Quilibet Christianus uere cōpunctus habet remissionem plenariā a pœna & culpa, etiā sine literis ueniarū, sibi debitā.

ALIOQVIN in peticulo essent, qui literas eiusmodi non haberent, quod falsum est, cū illæ sint neq; p̄ceptæ, neq; consultæ, sed liberæ. Neq; peccant, qui eas negligunt, nec ideo in peticulo salutis sunt. Quod ex eo patet, quia tales iā sunt in uia mandatorum dei. Et per casum, si quando ei non daretur eiusmodi remissio, debetur tamen ei, ut dicit Papa. Sed hic intercedit, O acutissimū ingenium quorundam dicentium, quod uera hæc essent, si canones essent pœnæ tantum a Papa positæ. Nunc uero sunt declaratorij pœnarū a deo inflictarum. Sic loqui decet eos, qui ueritatem semel perpetuo odio persequi proposuerunt.

Primū pronuntiant uelut ex oraculo, quod deus pro peccatis pœnam satisfactoriam requirit. Aliam scilicet quā crucem euāgelicā (id est, ieiū, labo, uigi.) aliam quā castigatōriam, nō enim has intelligunt, quia has remitti nisi a deo non possunt negare.

Secundo, huic monstro addunt maius, scilicet quod canones declarent impositam, ergo Papa nō habet, nisi declarare, nunq̄ autem imponere, nec relaxare, alioquin contra uerbum Christi hij sic docebunt nos, Quicquid ego ligauero, tu solues.

C O N C L U S I O X X X V I I .

Quilibet Christianus uerus, siue uiuus siue mortuus, habet participationem omnium bonorū Christi & Ecclesiæ, etiam sine literis ueniarum, a deo sibi datam.

IMPOSSIBILE est esse Christianū, quin Christū habeat. Quod si Christū, & omnia simul quæ Christi, Dicit enim B. A. postolus Ro. xij. Induimini dominū Iesum Christū. Et Ro. viij. Quō non omnia nobis cū illo donauit. Et i. Cor. iij. Omnia uestra, siue Cephas, siue Paulus, siue uita, siue mors. Et i. Corin. xij. Nō estis uestri, sed membra de membro. Et alijs locis, ubi describit unū corpus, unū panem, nos omnes esse in Christo singulos alterū alterius membra. Et in Cant. Dilectus meus mihi, & ego illi, quia per fidem Christi efficitur Christianus unus spiritus, & unū cū Christo. Erūt enim duo in carne una. Quod sacramentū magnū est in Christo & Ecclesia. Cū ergo spiritus Christi sit in

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

Christianis, per quem fratres cohæredes, cõcorporales, & ciues fiunt Christi, quomodo ibi possit non esse participatio oĩm bonorum Christi: nam & Christus ex eodem spiritu habet omnia sua, ita fit, per inestimabiles diuitias misericordiarũ dei patris, ut Christianus possit gloriari, & cum fiducia presumere in Christo omnia, scilicet quod iustitia, uirtus, patientia, humilitas, omnia merita Christi, sunt etiam sua, per unitatem spiritus ex fide in illũ. Rursum, omnia peccata sua, iam nõ sunt sua, sed Christi, per eandem unitatem, in quo & absorbentur omnia. **H**æc est fiducia Christianorũ, & iucunditas cõscientiæ nostræ, quod per fidem fiunt peccata nostra, nõ nostra, sed Christi, in quem deus posuit peccata oĩm nostrũ, & ipse tulit peccata nostra, ipse agnus dei, qui tollit peccata mundi. Rursum omnis iustitia Christi, fit nostra, imponit enim manũ suã super nos, & bene habemus, & extendit palliũ suũ, & operit nos, benedictus Saluator in secula Amẽ.

Verum quando hæc participatio suauissima & iucunda permutatio, non fit nisi per fidem, hanc autem homo nec dare nec auferre possit, satis clarum puto, quod uirtute clauis uel beneficio uenialium literarũ hæc participatio nõ datur, sed potius ante & sine illis datur a solo deo, sicut remissio ante remissionem, absolutio ante absolutionẽ, ita participatio ante participationẽ.

Quid ergo participat Papa sua participatione? **R**espondeo, illi dicerent, ut supra de remissione dictum est Conclu. vi. quod declaratiue participat. Nam quõd possint aliter dicere, non intelligere me cõfiteor. Meum sensum sequente ponam conclusionẽ.

C O N C L U S I O XXXVIII.

Remissio tamen & participatio Papæ, nullo modo est cõtemnenda, quia (ut dixi) est declaratio remissionis diuinæ.

NON quod necessaria sit illa declaratio, quæ in literis & publicis fit indulgentiarũ (sufficit enim ea quæ fit in priuata confessione) sed quod nõ sit cõtemnenda, quia per eam etiã Ecclesiæ nota fit, & approbatur, priuatim facta declaratio. Sic enim ego intelligendum puto. **Q**ui habet meliora, dicat ea, Non enim, quid alias illa participatio publica faciat, uideo. **V**erũ, licet hanc cõclusionem ab oĩbus (ut puto) acceptã, non negem, dixi tamen supra Conclu. vi. mihi nõ placere hunc modũ loquendi, quod

Papa nihil aliud faciat, q̄ quod declarat aut approbet remissio-
nem diuinā, seu participationē. Nam id primo nimis uiles red-
dit Ecclesię clauis, imo uerbū Christi facit irritum quodāmodo
ubi dixit, Quodcūq; &c. Declaratio enim nimis modicū est. Se-
cundo, Quia incerta erunt oīa ei, cui fit declaratio, licet alijs seu
Ecclesię foris in facie certa fiāt illius remissio & cōciliatio. Qua-
re sicut superius de remissione culpæ, ita de participatione bono-
rū uolo opinari, donec erudiat melius, uidelicet, Quod sicut pe-
ccator post peccatū difficillime cōfidit in misericordiā dei, adeo
urget ad desperationem, peccatū onere suo grauissimū, multo-
q; facilius iram, q̄ misericordiā dei cogitat, sicut ante peccatū fa-
cilius misericordiā, q̄ iram cogitat. Omnia enim peruerse agit
homo, Timens, ubi non est timendū, sed sperandū, scilicet post
peccatū. Præsumens ubi non est præsumendū, sed timendū, sci-
licet ante peccatū. Cuius rei exemplū abūde ostensum est in resur-
rectione Christi, ubi multis argumentis opus fuit, ut sese in cor-
dibus discipulorū resuscitaret. Deniq; prima annūciatio fuit mu-
liebris, & delyramentis ab illis cōparata. Ita & peccatori prima
fiducia apparet mollis, & cui nō, uel uix credendū putet. Ita mul-
to difficilius est confidere, sese esse participem Christi bonorum
(id est inenarrabiliū bonorū, ut sit particeps diuinæ naturæ, ut
ait, S. Petrus) Magnitudo bonorū etiā operatur diffidentia, uide-
licet, nō solū esse remissa tanta mala, uerū & collata tanta bona,
ut sit filius dei, hæres regni, frater Christi, socius angelorum, dñs
mundi. Obsecro, quomodo hæc uera potest credere, qui peccati
sui morsu, immo pondere fessus trahitur ad inferos: Hic itaq; ne-
cessariū est iudiciū clauis, ut homo sibi nō credat, credat aut po-
tius clauis, id est, sacerdoti. Atq; nihil curo, si etiam sit forte indo-
ctus clauiger, aut leuis. Nam nō propter sacerdotem, nec potesta-
tem eius, sed propter uerbū eius qui dixit, & nō mentis, Quod-
cūq; solueris &c. In ijs enim qui credūt in uerbū istud, non pos-
test clauis errare. Errat uero in ijs solis, qui nō credunt absolutio-
nem istam ualere. Nam sige (per impossibile uel contingens) si
quis non sit, uel nō putet sese satis cōtritum, & tamen absoluens
ti, tota fiducia credat sese absolutum (fiducia mea sic opinor) hæc
ipsa fides eum facit absolutum uerissime, quia credit in eum qui
dixit. Quodcūque &c. Fides autem Christi semper iustificat,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

non secus, q̄ si baptizet te ineptus, leuis, imperitus sacerdos. Adde, si enā non putes te satis contritū (tibi em̄ nō potes nec debes confidere) nihilominus, si credis ei, qui dixit. **Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit, dico tibi, hæc fides eius uerbi facit te uerissime baptizari, quicquid sit de contritione tua, ideo si de ubiq; opus est. Tantum habes, quantum credis. Atq; sic intelligo quod nostri doctores dicunt, sacramenta esse efficacia gratiæ signa, non quia fit (ut B. Aug.) sed quia creditur ut supra.**

Uta hic. Absolutio est efficax, non quia fit, a quocūq; tandem fiat, erret siue non erret, sed quia creditur. Nec hanc fidē potest reseruatō casuū impedire, nisi esset manifesta & contempta. Proinde dico, Homo quādo in peccato est, ita uexat̄ & agitat̄ cōscientia eius, ut suo sensu potius participationē oīm malorū sese credat habere. Et talis homo certe proximus est iustificationi, & habet initiū gratiæ. Ideo ei confugiendū est ad solatiū clauū, ut arbitrio sacerdotis quietet̄, & pacē obtineat, atq; fiduciā consequatur participationē oīm bonorū Christi & Ecclesiæ. Quod si qs hanc participationis officio sacerdotis sibi factā, non crediderit, aut dubitauerit, non errore clauis, sed suę infidelitatis, seducitur & magno damno suā animā afficit, & deo, uerboq; eius iniuriā atq; summā irreuerentiā facit. Ideo multo melius est, ut non adeat ad absolutiōnē, si nō credat sese absolui, quā si sine fide accedat, sicte em̄ accedit, & iudiciū sibi accipit, nō secus q̄ si baptizatum uel sacramentū panis sicte acceperit. Proinde nō adeo est necessaria contritio, q̄ fides. Incōparabiliter em̄ plus ibi cōsequit̄ fides absolutiōnis, q̄ feruor cōtritionis. Et hac fide om̄issa, nos plurimi solū in formandis contritionibus laboramus, ut doceamus homines tunc confidere remissa peccata, quando senserint sese esse perfecte contritos (id est, nunq; confidere, sed magis ad desperationē laborare) cum secundū prophetā, non in nostram cōtritiōnē, sed in uerbū eius sit sperandū. Neq; em̄ dixit, Memor esto cōtritiōis meę seruo tuo, in qua mihi spem dedisti, sed memor esto uerbi tui, in quo mihi spem dedisti. Et iterū, In uerbū tuū (nō utiq; in opus nostrū) super speraui. Et iterū, Sustinuit anima mea in uerbo ei⁹ &c. Et ut Psal. l. in Hebręo est, Tibi soli peccaui, propterea iustificabis uerbo tuo. Igit̄ nec sacramētū, nec sacerdos, sed fides uerbi Christi, p̄ sacerdotē & officiū eius tete ius.

stificat. Quid ad te, si dominus per asinum uel asinam loquatur, dumodo tu uerbū eius audias, in quo speres atq; credas. Sic intelligerem illud quod nostri doctores Scholastici dicunt, sacramenta Ecclesiæ esse in exercitationem nobis data, hoc est, tanq; inæstimabilia dona, in quibus occasionem habeamus credendi & iustificandi. Nam olim erat sermo domini preciosus tempore Saulis, nunc uero etiam per leuissimos, pessimos, indoctissimos homines suum uerbū tibi sonat. Tu in uerbū intende, & mitte laruā personæ. Erret, non erret ille, tu non erras si credideris. **Hic** si erro & desipio reuocet me qui sapit. Cōsequens ex ijs erit, ut tres illæ ueritates Ioan. Gersonis iam diu in omnes libros & aures transfusæ, prudenter intelligendæ sint, puta quod non ideo confidat sese homo esse in statu salutis, quia potest dicere, se dolere de peccatis, sed multo magis id aduertat, si sic optet sacramentū absolutionis, ut credat, si per ipsum fuerit affectus sese absolui. Hoc enim est sacramentū in uoto suscipere, id est, in fide uerbi uel præsentis uel desiderati auditus. **Cauē** ergo, ne quando in tuam cōtritionem ullo modo confidas, sed in nudissimū uerbum optimi & fidelissimi tui saluatoris Iesu Christi. Cor tuū fallet te, ille te non fallet, uel habitus, uel desideratus. **Quæ** si ita sunt (der dominus deus ut cum propheta Michea, *sim uir nō habens spiritum, ac mendaciū potius loquar*) timendū est, multas animas perdi per indoctissimos illos operū & contritionis boiunatores. **Primū**, quod fidem uerbi non docent, sed contritionem duntaxat, atq; hanc tenuiter satis. **Secundo**, quod facillimi sunt absolutiones impendere & participationes eiusmodi, quæ si sit passim oīm, istam fidem habere, neq; discutunt, quem aut quare absoluant. Itaq; non tam necessariū est absoluendo dicere doles, q̄ illud, credis te absolui a me posse, sicut Christus ait ad cæcos. Creditis me posse hæc uobis facere: **Credenti** omnia possible sunt. **Hæc** enim fides certe in illis maxime probatur, qui tremore cōscientiæ agitati, potius sese diffidere sentiunt, illis uero qui talem miseriam non sentiunt, nescio an sint clauis illæ consolatoriæ, cū consolari nō mereantur, nisi qui lugent, nec animari ad fidem remissionis, nisi qui trepidat diffidentia retentionis. Atq; ut sinem tandem faciā, **Hæc** sententia mea, credo, potestate clauis non minuit, ut mihi impingitur, sed a falso honore & ty-

Io. Gerso.
dictum.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

rannica reuerentia in sibi debitam & amabilem reuerentiam reducit. Non enim est mirum, si clauis contemptui fiant, si falsis honoribus, id est, terroribus tantummodo offerantur suscipiendae, Cum cognita earum saluberrima comoditate, saxum sit, aut lignum, qui non cum lachrymis eos exosculentur, & amplectatur. Quid ergo Pontificem propter eas magnificamus, & hominem terribilem fingimus? Non illius sunt clauis, Meae potius sunt, mihi donatae meae saluti, meae consolationi, paci & quieti concessae. Pontifex seruus est & minister meus in clauibus, ipse non eget illis ut Pontifex, sed ego. Adulatores uero omnia Pontificibus inflectunt, non nostram consolationem, sed illorum tantummodo potentiam in illis iactitant, & per ea ipsa nos terrent, per quae nos maxime oportuit consolari, adeo sunt hodie omnia peruersa, Et adhuc non putamus infelicia esse tempora, in quibus tantus est abusus optimarum rerum in pessimas res nobis uersarum. Itaque istam Conclu. ut iacet, non omnino teneo, sed ex magna parte nego.

CONCLUSIO XXXIX.

C Difficillimum est etiam doctissimis Theologis, simul extollete ueniarum largitate, & contritionis ueritate, coram populo.

Ratio huius est sequens conclusio.

CONCLUSIO XL.

Contritionis ueritas poenas quaerit & amat, ueniarum autem largitas odisse facit, saltem occasione.

Quod uerum poenitentem, & uidebis eum tam ardentem in seipso quaerere ultionem offensionis diuinae, ut cogat te sui misereri, imo ut necessarium sit ei resistere, ne destruat se, ut saepe legimus & uideimus contigisse. Et B. Hiero. tale scribit suam Paulam fuisse, & ipsemet de seipso. Nihil istis est satis poenarum. Quin cum filio prodigo inuocant coelum & terram, & deum ipsum contra seipsum, sicut & Dauid quando dixit. Vertatur obsecro gladius tuus in me & in domum patris mei. Recte ergo me puto dixisse, Poenitentias Canonicas istas tantum impositas, qui uel nollent meliora facere, ut pigri, uel certe ut explorarent de ueritate contritionis suae. Patet itaque quod difficile sit saltem doctis, inter odium & amorem poenarum medios ire, ut sic doceant odium earum, ut tamen maxime persuadeant amorem.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M. 28.

earum. Indoctis uero, cum sit nihil difficile, nihil obstat, quin & hoc sit facile. Euangeliū quidem docet pœnas nō fugere, nec relaxare, sed querere & amare, quia docet spiritum libertatis & timoris dei usq; ad contemptū omnium pœnarum. At multo lucrosius est, & expedit caplis quæstorū, ut populus timeat pœnas & spiritum mundi atq; timoris in litera & seruitute hauriat, dū audit esse tam horribilem rem, pœnas quasdam Canonicas, ut nō nisi tanto studio, tanto impendio, tanta pompa, tantis ceremonijs doceantur uitari, quantis nec Euangeliū docetur amari.

Obijcitur.

Quid ergo dicitis de peregrinantibus Romam, Hierusalem, S. De peregrinationibus.
Iacobum, Aquisgranum, Treuerim, multasq; alias regiones, & loca, causa indulgentiarum. Item in dedicationibus Ecclesiarū.

Respondeo.

Peregrinationes istæ sūt multis causis rarissime iustis, prima est oīm cōmunissima, Curiositas scilicet uidēdi & audiendialiena & ignota, q̄ leuitas uenit de fastidio & accidia cultus dei, in ecclesia propria neglecti. Alioquin incōporabiliter meliores indulgētijs domi inueniret, quam in oībus iam dictis locis simul sumptis, similiter & Christū & sanctos præsentius haberet, si nō tā stultus esset, ut ligna & lapides præferret pauperibus & proximis suis, qbus in charitate seruiret, aut etiā suæ familiæ puideret.

Altera est tolerabilis, scilicet causa indulgentiarū. Nam cum indulgētiæ sint liberæ, nō præceptæ, ac per hoc nullius meriti, nihil profus meretur, qui præcise propter indulgentias peregrinatur. Iuste aut̄ illi sic illudunt, qui domi Christū & proximū negligunt, ut foris decuplo plus cōsumant sine fructu & merito. Ideo qui domi maneret & illud cogitaret. Charitas operit multitudinem peccatorū. Et illud, Quod superest date elemosynā & ecce omnia munda uobis, longe melius, imo solum hic bene ageret quam si omnes uenias in Hierusalem & Roma afferret, sed non placet adeo recte sapere, ideo tradimur & in desyderia nostra.

Tertia est causa afflictiois & laboris pro peccato, quā credo raro cōtingere saltem solā. Nā & domi posset sese affligere & laborare, si laborē tm̄ modo q̄reret, si tm̄ facit, nō est malū, imo bonū.

Quarta, honesta, sed si fiat singulari deuotione pro honore sanctorū & gloria dei, ac suo profectu, sicut sancta Lucia ad bea

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

tam Agatham, & quidam sancti patres Romam uisitarunt, quod non fecerint curiositate exitus probauit. **¶** Proinde mihi placet in istis facultatibus, quod etiam uota talium peregrinationum commutentur in alia opera, atque utinam gratis commutarentur.

CONCLUSIO XLI.

¶ Cautè sunt ueniae Apostolicæ predicandæ, ne populus false intelligat eas præferri, cæteris bonis operibus charitatis.

¶ EGO sic dicere ad populū, Ecce fratres, scire uos oportet, quod triplex est genus bonorum operum, quod expensionibus pecuniæ fieri potest. Primum & ante omnia, Si quis pauperibus donet, aut proximo egenti mutuet, & omnino in quacumque necessitate laboranti subueniat. Hoc opus sic est agendum, ut etiam intermittendæ sint structurae Ecclesiarum, & omittendæ oblationes ad uasa & ornamenta Ecclesiarum. Postquam hoc fuerit factum, & non restat qui egeat, Tum secundum erit, nostras & in nostris terris Ecclesias & hospitalia, & publicæ utilitatis structuras primum iuuare. Postquam autem id fuerit factum, tum demum si placet, potestis & pro indulgentiis redimendis tertio loco dare. Quia in primo est mandatū Christi, in nouissimo illo nullum mandatū. **¶** Si dixeris, Ista prædicatione parum colligetur pecuniarum per indulgentias. **¶** Respondeo, Credo sed quid hoc mirum, cum Pontifices per indulgentias non quaerant pecunias, sed salutem animarum, ut patet in ijs, quas dant in consecrationibus Ecclesiarum & altarium. Ideo non uolunt per suas uenias impedire meliora, sed promouere potius charitatē. Ego libere dico, quod qui aliter docet populū, & hunc ordinem peruertit, non doctor, sed seductor populi est, nisi quod populus propter peccata sua meretur aliquando non audire ueritatē recte predicari.

CONCLUSIO XLII.

¶ Docendi sunt Christiani, quod papæ mens non est, redemptionem ueniarum ulla ex parte comparandam esse operibus misericordiae.

¶ Papam intelligo, ut supra dixi, prout sonat personam publicam, id est, ut per Canones nobis loquitur, Non enim sunt Canones qui prædicent ueniarum dignitatē comparari operibus misericordie.

¶ Patet autem Conclu. Quia præceptum dei infinita dignitate præstat, eo quod per hominem quoque permittitur, ac nullo modo

do præcipitur, Cum illic sit meritum, hic nullum.

Hic obijcitur.

At ueniæ redimuntur per pium opus, puto contributionem ad fabricam, uel captiuorum redemptionem, ergo sunt meritoria. **R**espondeo, Non loquor de opere, sed de uenijs, nam opus illud poterat fieri sine uenijs, non enim alligatur necessario uenijs. Ueniæ autem sine opere concessæ nihil conferunt, sed tantummodo auferunt. Opus autem sine uenijs confert, quia illic nostra recipimus, hic damus. Et ideo illic carni, hic seruitur spiritui. Et breuiter illic naturæ, hic satisfit gratiæ. Quare ueniæ seorsum sumptæ sunt incomparabiles ad opus misericordiæ.

Item opus sine uenijs purius est, quæ cum uenijs, & ueniæ sunt operis aliquod uitiū, quia recipit mercedem suā, immo plus quæ mercedem suā. Sanctius itaque agerent, si nude contribuerent, & non propter uenias. Non quod ueniæ sint malæ & noxiæ, sed quod abusus peruersus nocet, dum tale opus non faceret, nisi ueniæ essent, ac sic finis opis huiusmodi sit uenia, imo ipse homo, qui quærit quæ sua sunt, cum deberet opus propter deum & gratis facere, & uenias non aliter acceptare, quam gratis, sibi non propter contributionem datas, ut sic illi uenias non emanent, nec isti uendant, oportet enim utrobique esse gratuitam donationem, uel erit manifesta simonia, & uenditio turpissima. Sed quis hæc populo dicit, quando dicitur, Impone gratis, & ego concedo gratis.

Item, Timendum ne per illam ordinis peruersitatem magna in ecclesia alatur idololatria. Quia si populus doceatur propter poenæ euasione contribuere (quod spero non fiat, & si multi forte sic intelligant) tunc clarum est, quod non propter deum contribuunt, & erit timor poenarum, seu poena idolorum eorum, cui sic sacrificant. Quod si ita fieret, tale aliquod malum ageretur in ecclesia, quale olim in Romanis gentilibus agebatur. quoniam Febri & alijs læuis & noxijs numinibus seruebant ne læderent. Ideo hic uigilandum pro populo, & tam dubia, atque periculosa negotia uix doctissimis committenda.

C O N C L U S I O X L I I I .

Docendi sunt Christiani, quod dans pauperi, aut mutans egenti, melius facit, quam si uenias redimeret.

HANC sic pono propter rudes, nam satis ex prædictis patuit.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

hanc autem conclusionem cum duabus precedentibus & sequentibus, non ego primus aut solus, sed omnes & tota ecclesia tenet, nisi quod solus populus hæc nunquam audit, forte timetur, ne nimis cito intelligeret, tam apertam & solitam ueritatem. nam & S. Bonauentu. & cæteri omnes, quando in hac materia agentes sibi ipsi opponerent, ergo omittenda sunt reliqua bona opera. Respondent unanimiter, nequaquam. Quia cætera bona opera sunt meliora, quo ad præmium essentialis obtinendum. Patet ergo conclusio, cum hoc illi dicant, qui tamen afferunt indulgentias esse thesaurum meritorum Christi & ecclesie.

CONCLUSIO XLIII.

Quia pro opus charitatis, crescit charitas, & sit homo melior sed pro uenias non fit melior, sed tantummodo a poena liberior.

PATET, Quia solum remissio poenarum ibi datur, nec indulgentie plus ualent, ut etiam omnes concedunt, quam ut tollant poenas. At ablatio poenae non facit bonum, siue meliorem in charitate.

CONCLUSIO XLV.

Docendi sunt Christiani, quod qui uidet egenum, & neglecto eo dat pro uenijs, non indulgentias papae, sed indignationem dei sibi uendicat.

QUIA peruertit ordinem suprapositum, & contra id agit Ioan. Si quis uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit uiscera sua ab eo, quomodo manet in eo charitas dei. Hanc autem necessitatem nostri sophistae interpretantur extremam, scilicet, ut charitati nunquam uel rarissime locum faciant operandi, cum tamen ipsi, si in necessitate essent non extrema, uellent sese iuuari, alios uero uolunt iuuare, cum iam exhalauerint spiritum. Optimi sane theologo & Christiani, qui faciunt hoc hominibus, quod sibi uellent fieri.

CONCLUSIO XLVI.

Docendi sunt Christiani, quod redemptio ueniarum est libera, non præcepta.

SATIS id supra dixi, quod ueniae sunt de numero eorum, quae licent, non autem eorum quae expediunt, quomodo in uere lege libellus repudij, sacrificium Zelotypiae. Et in non lege licites & iudicia propter infirmos, immo propter duritiam uestram,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M. So.

inquit Christus, Quæ quæcunq; egerit, toleratur potius q̄ com-
mendatur, immo ut Glo. dicit. lib. v. de pœni. & re. Quod aut̄
& multi alij, melius facerent, ut p̄ se satisfacerent, & nō redime-
rent uenias, quas tamen nō nisi criminosi redimere opus habet̄,

CONCLUSIO XLVII.

Docendi sunt Christiani, quod nisi superfluis abundant
necessaria tenentur domui sui retinere, & nequaquam pro
uenijs effundere.

Quia Apostolus dicit, Qui suis & maxime domesticis nō
providet, fidem negauit, & est infideli deterior. Sed sunt multi,
qui nec panem, nec uestem commode habent, & tamen crepi-
tu & strepitu uenialium prædicatorum inducti, seipos fraudat̄,
& inopiam suam conficiunt, ut illorum copiam augeant.

CONCLUSIO XLVIII.

Docendi sunt Christiani, quod Papa, sicut magis eget,
ita magis optat in uenijs dandis, pro se deuotā orationem,
quam promptam pecuniam.

Hanc condu. riderent dñi nostri Curtesani Romanæ cur-
riæ conscij. Certum tamen est, quod ante omnia debet p̄t̄ifex
a suis subditis optare orationē, sicut & S. Pau. sæpius a suis opta-
uit. Et hæc est multo iustior ueniarū dandarum causa, q̄ si mille
struerentur basilicæ, eo quod summus pontifex tot monstris de-
monum & impiorum hominū obsessus magis quam stipatus,
non possit errare, nisi cū totius ecclesiæ maximo malo, tunc ma-
xime, si libenter audierit, hanc pestilentem Sirenarum suarum
uocem, **NON PRÆSUMITVR TANTAE** celsitudi-
nis apex errare. Itē & illa, **OMNIA IVRA POSITIVA**
sunt in scrinio pectoris sui. Non præsumitur quidem errare, sed
an bona sit illa præsumptio quæritur. Et sunt quidem in scrinio
pectoris eius omnia iura sua, sed an pectus eius bonum sit, quæ-
ritur, id enim oratione curandum est. Sed de hac re omniū pul-
cherrime B. Bern. ad Eugenium Papam de Consideratione.

CONCLUSIO XLIX.

Docendi sunt Christiani, quod ueniæ Papæ sunt utiles,
H iij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

si non in eas confidunt, Sed nocentissimæ, si timorem dei per eas amittant.

QUIDE itaq; periculum, Populo ueniæ prædicantur directe aduersus ueritatem crucis & timoris dei, Quia permittitur libertas eorum a pœnis, deinde securitas remissorum peccatorum. Et euidentis signum uidetur, uenias tali iactantia prædicatas nõ esse ex deo, quod populus pronius accurrit, acceptat, obseruat, q̄ ipsum sanctum euangelium dei, ut probetur ueritas, quia quod ex deo uenit, fastidit mundus, alius uenit in nomine suo, & hũc suscipit. Et erroris causa sunt ipsi fabularum talium magistri, qui sedulius & pomposius, q̄ euangelium, eas prædicant, tum quod omnibus prædicant, quæ paucorum sunt. Nam ut supra patuit, Veniæ sunt relaxationes, licentiæ, permissiones, atq; indulgentiæ, & ueræ indulgentiæ (si rigidam uerbi significationem accipimus) id est, molliculæ permissiones, delicorum, frigidorum, durorum Christianorum, id est, Gabaonitarum & Hydrophorum ac seruorum, magis quam Israelitarum principum atq; filiorum.

¶ Probo autem conclusionem.

Si opera charitatis seruide agentium, sunt talia, ut nemo in eis confidere, aut securus esse possit. siquidem & Iob sanctissimus ueretur omnia opera sua. Et, Beatus uir qui timet dominum.

Item, Beatus uir, qui semper est pavidus, quantomagis ueniæ incomparabiliter inferiores talibus operibus, plus q̄ cum timore suscipiendæ, & minus q̄ fiduciam minimam, id est, nullam prorsus debemus habere. Sanctus timet, ne minus operetur, aut patiatur q̄ debet. Et ubi peccator erit, cui remittitur, ut minus agat & agere possit. Et quantum nostros uaniloquos, & mentium corruptores intelligo, faciunt nobis ex negotio indulgentiarum, negotium perambulans in tenebris, & operationem erroris, dum per illas hominibus fiducia suadent omnibus, quæ tamen paucis conueniunt, & ihs (ut dixi) frigidis, ac infirmis. Vide ne exinde factum sit, magistro sancto spiritu, ut proprio eorum testimonio appellentur Negotium S. Petri, negotium sancti spiritus, quasi ipsimet confiteantur negotiatores sese esse, & Simonenses mundinas habere
Quod autem dixi, sunt utiles, intelligo, non omnibus, timo ueteri homini, & stertentibus operarijs, eo quod melius sit illis eas re-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M. S

mitti pœnas, quã ut ferrent inuite, ueruntamē ista uoluntate eis
permissa propter maius malū uitandū, nō debent secure frui, ne
q̄ in ea cōfidere, sed eo magis dolere, & timere quod tales sunt,
qui egent propter maius malū in minore malo relinqui. **Qua**
ndo uiderunt etiã eos timere, qui feruentissime in bono p̄ficiunt.
ideo dixi esse nocētissimas, si sine timore de tali licentia gaudeat.

CONCLVSIO L.

Docendi sunt Christiani, quod si Papa nosset exactiones
uenialium prædicatorum, mallet Basilicam S. Petri in cine
res ire, quã ædificari cute, carnibus & ossibus ouium suarū.

SI C enim nostri uenatores robustissimi, postq̄ omni Chri
stianæ uitæ ordinē statū pecuniæ numerū indixissent, tandē &
uxores mendicare docent, etiã inuito uiro, & Fratres mendicā
tes, etiã iuuitis prælatis suis, alicunde contradere, ut oīno nullus
sit, qui residuū oboli habet, quin huctribuat. **Deniq̄** factū est, ut
tunicas etiam uendere hortentur, aut undecūq̄ mutuare, quod
& factū dicitur. **Ego** uero sapio, quod cū indulgentiæ sit uilissi
mū bonum oīm bonorū ecclesiæ, nec nisi uilissimis ecclesiæ do
nandū, deinde nec meritoriū, nec utile, sed plerumq̄ nocentissi
mū, si non sint timorati, q̄d maledictione digna sit talis doctri
na, & contra mandata dei. **Vxor** enim debet sub uiri potestate
esse, & eo inuito nihil facere, etiam si esset meritoriū, multo mi
nus mendicare pro uenijs sibi nō necessarijs forte. **Tum** religiosi
suam obedientiã seruare etiam si possent alibi martyrio corona
ri, nec papa unq̄ intendit contrariū, sed falsi interpretes illius. **Ali**
us uomat stomachū, ego me cohibeo, unū dico, hinc saltem in
telligo lector, an nō suis prædicationibus pestilentiosis id agant.
ut populū credere faciant, quasi sit salus in uenijs, & uera dei gra
tia, alioquin quomodo tā anxie eas cōmendarent, ut opera me
ritoria, & mandata dei propter illas irrita facerent. **Adhuc** tamē
sunt adeo nō hæretici, ut gloriantur se hæreticorū persecutores.

Hoc scilicet uoluit papa, ut homines suæ curæ commissi, pro
pter lapides & ligna usq̄ ad uinam cutem radātur: immo ut pe
stiferibus doctrinis ab istis latronibus & furibus (ut Christus ait)
mactentur & perdātur. **Melius** erat Cæsarem illum habere, qui
dixit, Boni pastoris esse oues tundere, non deglubere. **At** ij non

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
deglubunt modo, sed deuorant eos corpore & anima, uere se
pulchrum patens guttur eorum, linguis suis &c.

CONCLUSIO LI.

Docendi sunt Christiani, quod papa sicut debet, ita uellet
etiam uendita (si opus sit) basilica S. Petri, dare illis, a quorū
plurimis quidā concionatores ueniarū pecunias eliciunt:

SIC B. Ambro. calices conflauit, pro redimendis captiuis, &
B. Paulinus Nolanus seipsum captiuū tradidit p̄ suis. Et ad hoc
ipsum habet aurū ecclesia, ut est in decretis ex eodē Ambro. sum
ptū. At nunc bone deus, quanti sunt q̄ ligna, imo folia portāt in
syluā, & guttulas suas in mare, id est, obolos suos in mar supiū il
lud cuius (ut Hieronymi uerbis utar) lucē, est totius orbis religio

CONCLUSIO LII.

Vana est fiducia salutis, per literas ueniarum, etiam si cō
missarius, imo ipse papa impignoraret animā suam pro illis.

HOC quoq; portentū audent sine omni fronte proferre:
ut timorem dei ab hominibus tollāt, per indulgentiasq; secum
ad indignationē dei perducant, contra dictum Sap. de peccato
propiciato, noli sine metu esse. **E**t iterū, Delicta q̄s intelligit. **A**t
inquunt, Non tollimus timorē dei. Si potest securitas peruenie
as stare, cum timore dei, uere nō tollitis, sed populus acceptis li
teris, cū tanto iuramenti hiatu cōmendatis, si timet, quod non
sufficiunt literę coram deo, quō erit uera, illa gloriosa securitatis
promissio: Sin confidit sufficere, quō timebit. Infelix sit omnis
ille sermo in æternū, qui securitatem & fiduciā, suadet in aut per
rem quamcūq; præter nudā misericordiā dei, quæ Christus est.
Omnes sancti nō solum timent, sed etiā desperantes dicūt, Non
intres in iudicium cum seruo tuo domine. Et tu eos per literas
secutos introducis in iudicium eius. **V**nde ego illam fabulam,
quam quidā in tam effrenes mendacij gurgites sinxerunt, non
ueritate penitus uacuum credo, scilicet uenisse quendā mortuū
cum literis ueniarū ad infernum, per easq; petiisse libertatē, tunc
occurrisse dæmonē, qui legens, inter manus (præ seruore ignis)
ceram, & papyrus consumpsit, secumq; traxit in profundum.

CONCLUSIO LIII.

Hostes Christi & Papæ sunt, qui propter uenias prædicandas, uerbum dei in alijs ecclesijs penitus silere iubent.

QU^A officium & mens Papæ est, ut ante omnia semper, & ubiq; uelit uerbū dei prædicari, sicut sibi præceptū esse a Christo nouit, Quomodo ergo credendus est Christo, & sibijs se pugnarē: At nostri id audent sicut & omnis.

CONCLUSIO LIII.

Iniuria fit uerbo dei, dum in eodem sermone, æquale uel longius tempus impenditur uenijs quam illi.

SATIS patet ex dignitate uerbi dei, imo ex necessitate, cum uerbum ueniarum neq; sit necessarium, neq; multum utile.

CONCLUSIO LV.

Mens Papæ necessario est, quod si ueniæ (quod minimū est) una campana, unis pompis, & cæremonijs celebrantur: Euangelium (quod maximum est) centum campanis, centum pompi, centum cæremonijs prædicetur.

QU^A nihil in ecclesia est maiore cura tractandū, q̄ sanctū Euangeliū, cum ecclesia nihil habeat preciosius, & salubrius, unde & hoc unicū est opus, quod discipulis suis iniunxit, tam repetitis uicibus. Et Paulus dicit, se nō ad baptizandū, sed ad euangelizandū missum. Deniq; Christus præcipit sacramentū eucharistiæ non celebrari, nisi in suā cōmemorationē. Et Pau. i. Cor. xi. Quotiescunq; māducabitis panē hunc, & calicē bibetis, mortē domini annunciabitis. Melius est em̄ omittere sacramentū, quā euangeliū non nunciare. Et ecclesia statuit Missam sine lectione Euangelij nō celebrandā, Plus itaq; ponderat Euangeliū q̄ missam deus, quia sine euangelio non uiuit homo in spiritu, Sine missa aut uiuit. In omni uerbo em̄, quod procedit de ore dei, uiuet homo, ut Iulius Ioan. vi. dominus ipse docet. Deinde missa reficit eos, qui iam sunt in corpore Christi, Euangeliū uero, gladius spiritus, deuorat carnes, diuidit Behemoth, tollit uasa fortis & auget corpus ecclesie. Missa nulli prodest nisi iā uiuo. Euangeliū prorsus omnibus. Vnde in primitiua Ecclesia mittebantur Energumeni & catechumeni usq; post Euangeliū interesse,

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

& tum foris mittebantur ab ijs, qui de corpore missæ erant, & nunc etiam permittunt iura excommunicatos usque post Euangelium interesse missis. Sicut Ioannes præcurrit Christum, ita Euangelium missam. Euangelium prostermit & humiliat, Missa humilitatis dat gratiam. Melius ergo facerent, si missam prohiberent.

Quam pulchrum uero dæmonibus spectaculum id esse putas, si quando ueniarum effusores, ipsi maxime uenijs indigi (puta Simoniaci & in Canones lapsi) dat illis, quod prorsus non egerent uenijs.

CONCLUSIO LVI.

Thezauri Ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, neque satis nominati sunt, neque cogniti apud populum Christi.

HÆC est mors secunda, quam merui. Ideo postquam multa iam diu asserui, tam manifesta, ut protestatione non egerent. Nunc rursum aliqui disputandum est, ideoque & prestandum nouissima protestatione in hac disputatio. Disputo ergo hic, & quæro ueritatem, testis lector, testis auditor, testis uel ipse hæreticæ prauitatis inquisitor.

CONCLUSIO LVII.

Temporales certe non esse patet, quod non tam facile eos profundunt, sed tantummodo colligunt multi Concionatores. SATIS patet experientia.

CONCLUSIO LVIII.

Nec sunt merita Christi & sanctorum, quia hæc semper sine Papa operantur gratiam hominis interioris, & crucem mortem, infernumque exterioris.

HUIUS Cõclusionis materia profunde nimis inhæsit, atque penitus insedit fere omnibus doctoribus, ideo latius & firmitus probanda mihi erit, faciamque id cum fiducia.

De meritis sanctorum prius. Dicunt enim quod sancti in hac uita multa operati fuerunt, ultra debitum, uidelicet opera supererogationis: quæ nondum sunt remunerata, sed in thesaurum Ecclesiæ relictæ, quibus fit per indulgentias aliqua digna compensatio &c. Et sic uolunt sanctos pro nobis satisfecisse, Contra quæ arguo.

Primo, Ergo indulgentiæ non sunt indulgentiæ, quod probabo, quia non sunt gratuite remissiones, sed alienæ satisfactionis

applicationes, & per omnia, sicut supra argutum est de Thesaurorum militatis ecclesie, scilicet, quod tunc nihil efficitur uirtute dationum, nisi translatio quedam operum, nihil autem soluitur, quod est contra uerbum Christi, quodcumque solueris.

Item, Quod tunc idem per clauas agit, quod de facto fit, quia si sunt opera sanctorum in Ecclesia isto modo, certe per spiritum sanctum non permittunt otiosa iacere, sed de facto succurrunt quibus possunt.

Secunda, Nulla sunt opera sanctorum relicta irremunerata, quia secundum omnes, deus premitur ultra condignum, Et Paulus, Non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam &c.

Tertio, Nullus sanctorum in hac uita sufficienter impleuit mandata dei, ergo nihil profusus fecerunt superabundans, Quare nec ad indulgentias aliquid distribuendum reliquerunt. Consequenteriam credo satis claram, sed maiorem ita proba, ut non sit dubitanda, sed ita credenda, ut eius contraria sit haeretica.

Primo, per illud Christi, Cum feceritis omnia quae scripta sunt, dicite, Serui inuitiles sumus. Sed seruus inuitilis citra, non ultra fecisse intelligit, nisi forte quorundam insulsiuissimorum hominum somnia sequamur, quae humilitatis, non ueritatis gratia, haec dici a suis, Christum uoluisse garrunt, Christum mendacem facientes, ne ipsi non sint ueraces.

Secundo, per illud Matth. xxij. Quod sapientes uirgines profusus nihil uoluerunt communicare de suo oleo, timentes ne ipsis quoque deficeret.

Tertio, Paulus prima Corinth. iij. Vnusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem, non autem secundum alienum.

Quarto, Gala. vi. Vnusquisque pro se reddet rationem. Et iterum Vnusquisque recipiat prout gessit in corpore.

Quinto, Omnis sanctus debitor est dei diligendi, quantum potest, immo ultra quam potest, sed nullus id fecit, nec potuit.

Sexto, Sancti per opus eorum omnium perfectissimum, scilicet, Mortem, martyrium, passionem, non faciunt ultra quam debent, immo faciunt quod debent, etiam uix faciunt, Ergo multominus in alijs operibus, plus fecerunt quam debuerunt.

Septimo, Quod cum tot ego argumenta producam, illi autem pro sua parte, nec unum, sed simplicem narrationem, sine scripturis, doctoribus, rationibus loquentes, possumus immo debemus ab eorum sententia omnino recedere. Sed haec sunt mea.

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

¶ Nunc idem probo auctoritate sanctorum patrum, Et primo illud familiare B. August. Omnes sancti necesse habent orare Dimitte nobis debita nostra, etiam tunc cum benefecerint, eo quod Christus nullum excepit, quando orare nos docuit, Sed qui confitentur debita, certe non superabundant.

¶ Secundo, per Psalm. tricimum primum. Beatus uir, cui non imputauit dominus peccatum. Et infra. Pro hac orabit ad te omnis sanctus. Quam B. Hierony. dial. contra Pelag. egregie tractans dicit. Quomodo est sanctus, si pro impietate sua orat. Rursum, Si est impius non est sanctus &c. Ita sancti per orationem & confessionem suae impietatis, merentur sibi non imputare peccatum.

¶ Terrio, B. Augusti, libro retract. Omnia mandata implentur, quando quicquid non impletur, ignoscitur. Tractat enim ibidem quaestione. An sancti impleuerint mandata perfecte, Et negat, dicens, quod magis ignoscitur deo, quam implente homine.

¶ Quarto, idem Confess. ix. Vae hominum uitae quantumcumque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Ecce etiam sancti indigent misericordia in tota uita sua. Ad quod illud Iob, si etiam iustum quippiam habuero, iudicem meum deprecabor. Quomodo ergo superfluum alijs, qui sibi non sufficiunt.

¶ Quinto, B. Augusti, lib. ij. aduersus Iulianum inducit decem antiquos patres ecclesiasticos, puta Hilarium, Cyprianum, Gregorium Nazan. Ioan. Chrysostomum, Ambrosium, Hirenium, Olympum, Rethicum, Innocentium, in eandem sententiam, & illorum auctoritate nititur, Probans nullum sanctum in hac uita sine peccato esse, secundum illud prima Ioan. i. Si dixerimus, quia peccatum non habemus &c. Et inde natura & gratia idem.

¶ Ex quibus & multis alijs, quae longum esset hic narrare, concludo, Merita sanctorum nulla esse superflua sibi, quae nobis otiosis succurrant. Et ut aliquando audax sum, ea quae iam dixi, protestor, me non dubitare, sed paratus sum, ignem & mortem suscipere pro illis, & haeticum asseram omnem, qui contra sapuerit.

¶ Tamen per impossibile admittendo, quod uere superfluerent merita sanctis, Nescio, si satis dignum opus fieret ab Ecclesia, ut tam preciosa merita, tam uiliter expendere, scilicet pro solutione peccatorum, Cum solutio poenae, sit uilissimum donum Ecclesiae, & uilissimum donabile, ut iam saepe dictum. Martyrum autem & sancto-

remissio

rum pœnæ debent esse potius exemplum ferendarum pœnarum. Sic enim oramus, Quorum festa colimus, uirtutem quoque passionis imitemur. Item nec ecclesia mater, tunc uidetur pie agere, quando relaxat, sed quando castigat & coercet, ut patet in excommunicationibus & censuris, quas pœnas utique non relaxat, sed potius infert, tunc maxime, quando fuerit maxime sollicita pro filiis suis. Si autem relaxat, quasi desperans hoc facit, timens peiora euenire. Igitur cum sint pœnarum remissiones, tam uile donum, & sola potestas clauium ibi satis sit, uideretur certe non parua irreuerentia fieri tam egregijs laboribus sanctorum, si sterentibus impartirentur. Multo melius B. August. in serm. de Martyr. Solennitates martyrum (non remissiones) sed exhortationes martyriorum sunt, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat.

¶ Probata est itaque ista pars, quod merita sanctorum non possint esse thesaurus nobis, cum sint penuria ipsismet sanctis, nisi quis sic putet, ea nobis esse thesaurum, non quia superfluum, sed quia est communio sanctorum, quod quilibet pro altero laborat, sicut membrum pro membro. Sed hoc fecerunt in uita, & si nunc facerent, intercessione potius quam potestate clauis id fieret.

¶ Sed hic a longe audio quorundam acutum argumentum, uerum est inquit, Sancti non fuerunt sine peccato in hac uita, sed ueniali, nihilominus plura potuerunt facere quam debuerunt. Cum istis quidem obtusissimis ingenijs difficile est agere in hac re, Tamen breuiter dico, Id esse ueniale peccatum, quia minus faciunt quam debent, non autem id quod ipsi fingunt solum ueniale peccatum, scilicet, risum, uerbum leue, cogitationem. Est quidem hoc ueniale peccatum, sed magnam ueniale, Verum etiam opus bonum optimum factum, est ueniale peccatum, ut ex B. Aug. supra. Tunc mandata complentur, quando quicquid per nos impetetur, ignoscitur, quod in omni opere bono fit, semper enim ibi uenia petenda est, secundum orationem dominicam. Sed hæc aliam disputationem requirunt, de quo alias. Inde sanctus Bonauentura. Cum asseruisset hominem posse sine ueniali peccato esse, utique defecit sanctus homo.

¶ De secundo, scilicet Merito Christi.

¶ Hoc non esse thesaurum indulgentiarum, disputo, esse autem thesaurum ecclesie, hæreticus negat. Siquidem Christus est presertim mundi, & redemptor, & ideo uerissime & solus unicus et

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

clesiæ thesaurus. Sed quod sit thesaurus indulgentiarum, nego, donec docear, & causa negandi est. //

// **P**rima, Quia nullis (ut iam sæpe dixi) scripturis id probari, nec rationibus ostendi potest, Nec ipsi, qui tenent, probant, sed simpliciter narrant, ut omnibus notum est.

Dixi aut prius, q̄ in ecclesia aliquid asserere, cuius nulla potest ratio uel authoritas reddi, est ecclesiæ hostibus & hæreticis irrationi exponere, cū secundū Apostolū Petrū, teneamur rationē reddere de ea, q̄ in nobis est, fide & spe. Et Paulus, ut sit Episcopus potens in doctrina sana, etiā contradicētes redarguere. Hic aut̄ adeo est nulla authoritas, ut si hodie determinaret Ecclesia Rhomana partē affirmatiuā, nihilominus maneret idem periculum, scilicet, quia non possumus rationē reddere aliā, nisi quia sic Papæ & Rhomanæ ecclesiæ placuit. Sed quid ista ratio faciet si ab ijs urgeremur, qui Rhomanā ecclesiam non sequuntur: ut hæreticis, Pighardis. Hi nō uoluntatē Papæ & Rhomanæ ecclesiæ, sed uel authoritatē, uel rationem probabilem quærent. Et certe iste est mihi uel unicus scopus in ista materia tota.

Secunda, Omnia argumenta hic plus ualent, quæ de thesauro militantis Ecclesiæ & sanctorū meritis adducta sunt, scilicet,

Primo, q̄d tunc indulgentiæ non sunt indulgentiæ, sed translationes operum alienorum ad alios, & uera ac legitima satisfactio, quia id facimus, quod per alium facimus. At per indulgentias (ut dicit Cano li. v. de pœni. & re. ca. Cum ex eo) pœnitentialis satisfactio eneruatur, non aut transfertur, sed eneruatur.

Secundo, Quod tunc Ecclesiæ clauis nihil faciunt, & uere uisificant, quia non solunt, sed ligatū alio transferunt. At impiū est dicere, quod clauis non soluat, Si autem soluit, totum tollit.

Tertio, quod merita CHRISTI de facto, sine clauibus eadem operantur, non enim erunt otiosa.

Quarto, quod tunc insignis fiet irreuerentia meritis CHRISTI, si solummodo pœnæ relaxationi expendent, cū ipse per ea fuerit exemplū oīm martyrum, Contrariū itaq; erit naturæ merito CHRISTI, ut seruiant pigris, quæ extimulat etiā feruentē. Vilissimum est enim, ut iam dictum est remissio pœnæ.

Tertia, Respondeant mihi ad istam contradictionē, beatus Thomas & Bonauētura, & sui sequaces constanter & unanimi

ter dicunt, **Q**uod opera bona sunt meliora quam indulgentiæ, ut supra satis est dictum, Esto ergo hæc uera, Item per indulgentias applicantur & expenduntur merita CHRISTI, Esto etiã hæc uera, quia & hanc constanter omnes afferunt. Item merita CHRISTI incomparabiliter sunt meliora, quam bona opera nostra, immo sola bona, Esto etiam hæc uera.

Hic ego concludo & infero, infelix, qui non dimittit opera sua bona, & solum quærit opera CHRISTI, id est indulgentias, cum sit oim blasphemiarum ultima sentina, sua opera bona præferre operibus CHRISTI, aut ergo opera CHRISTI, non sunt thesaurus indulgentiarum, aut superbit nifer, qui nõ ommissis omnibus præceptis, etiã diuinis, solum indulgentias redimit, id est, merita CHRISTI, **A**t cõtra sanctus Thomas & Bonauentura dicunt, qd non sunt præcepta indulgentiæ, & sunt uiliores bonis operibus, ergo nõ sunt opera Christi, & tamẽ sunt opera Christi simul & semel. **A**t forte, ut sunt arguti, respondebunt per Aristotelicas distinctiones. Verũ est, merita Christi, ut simpliciter sumpta, sunt meliora nostris operibus, Sed sic non sunt indulgentiæ, uel per indulgentias sic non applicant. Accipiuntur aut prout solum sunt satisfactoriæ pro pœnis, & isto modo applicantur. **R**espondeo, proba, qd dicis, quid si nolim istud tibi credere nuda narrati: probare iubeor spiritus an ex deo sint. **S**ecundo, Vbi nunc istud est, quod supra dictum fuit, ideo illa peruenias dispensari, quia non essent remunerata, sed quia fecissent quædam, quæ nõ debuerant: Talia ergo sunt tam uilia merita, ut nullam aliam recipiant mercedem, q̃ ut sint aliorum pigrorum satisfactiones: **T**unc arguo sic, opera superogationis sunt omnium nobilissima & perfectissima, Admittitis ita, Et talia nõ remunerantur martyribus uel sanctis, sed conceduntur pigris & stertentibus: Et sic sancti remunerantur secundum opera & merita sua minora, quia perfectiora relinquunt alijs: Quis ita insanat oro: Ergo S. Catharina pro martyrio & uirginitate sua nihil accepit Sed hæc Ecclesiæ relinquit, & sufficit ei præmiũ orationis, uigiliarum & aliorum bonorum operum: **Q**uod si dixeris, quod simul & pro eis remunerati sunt, & simul ea reliquerunt, ubi illud qd dictum fuit, Esse quædam, quæ non sunt remunerata: Videsne quid sit sine auctoritate loqui, & per tenebras diuinare?

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Quod si impiū est dicere, qđ opera supererogationis, uel plu^{ra} qđ debuerunt sancti, sic sint uilia & eis nō remunerata, Quan^{to} magis impiū est, Christi opera, quæ oīa sunt superabundan^{tia} sic uilificare? Quare indulgentias ita magnificare, & tñ rur^sum nostris operibus eas minorare, hoc est Christū & sanctos eⁱus in suis meritis blasphemare, nisi id erronee & nō uolēter fiat

Quarta, resumo argu. quod glo. de pœ. & re. c. Quod aut, ad ducit, scilicet, Si indulgentiæ sunt remissiones pœnarū omniū: nō debet homo ultra ieiunare aut bona facere. Nec soluitur per hoc, quod sit incerta remissio, sed blasphemant potius clau^{es} Ec^{clesiæ}, licet eum iuuent in hac sententia omēs ferme DOCTO

RES SCHOLASTICI. Illud autē, quod nescit homo an amore dignus sit, intelligit de futuro euentu, quia qui nunc cred^{it}, nescit an sit in fide perseueraturus. Vnde ibidē Eccl. ix. statim additur, Nescit homo an amore uel odio dignus sit, sed oīa ser^{uantur} incerta in futurū, præmisit enim, Sunt iusti & opera eorū in manu dei &c.

Quod si remissionē culpæ faciunt incertam, multo magis & pœnæ, cū culpa manente, & pœnā quoq; manere necesse sit, sicut ibidē dicit glo. quod remissio illa intelligit: quando per cōtritionem (imō per fidem Clauū) oīno deletum est peccatū. Quid ergo sunt indulgentiæ: incerta donatio. Absit absit, ut tam impia illusio ab Ecclesia Christi, imō clauibus, fiat.

Tum enim uere (ut quidā dicunt) indulgentiæ essent quædā im^{piæ} fidelīū deceptiones. Ad istum errorem uenitur, dum quæri^{mus} per opera nostra, & nostram iustitiā iustificari potius, q̄ per fidem. Ideo de contritionibus tantūmodo docemus, quādo o^{ptime} docemus, nihil de fide clauium, quæ maxime oīm docen^{da} erat. Sed supra de ijs latius est dictū. **A**ur ergo indulgentiæ non sunt thesaurus meritorū sanctorū, Aut oprimē sequitur, qđ consecutus, debet quiescere ab operibus suis bonis pro peccatis.

Sed quod ista sententia sit impia in Christū, quia si per uenias mihi impenduntur merita Christi, & ego adhuc incertū habeo mihi esse peccata remissa, ideo adhuc operandū pro eorū remis^{sione}, Tunc sequitur, quod dubito an merita Christi applicata & donata mihi, sint sufficientia ad remissionē peccatorū. Quo^d dubio quid execrabilius: Si aut non dubito, sed sufficientia credo, impijssime fecero, si opa mea meliora putauero, q̄ indulgen

tias (id est, opera Christi mihi impensa) Ego enim, si unicū opus. Imo millies millesimā partem unius minimi operis Christi, possem obtinere, securus sum de redemptione æterna. Cessamus itaq; operari nostra opera pro peccatis, & nihil nisi indulgentias redimamus, quia in illis non unū opus, sed oīa merita Christi, nec huius solum, sed oīm sanctorum cōsequimur. Cum itaq; merita Christi nulla proportionē bonitatis, nostris possint comparari, aut ipsa nō sunt thesaurus indulgentiarū, aut indulgentiæ erunt præferendæ oībus operibus omnīū præceptorū dei, aut meritis Christi fiet summa oīm irreuerentia & blasphemia. Deinde id q; uide quale est, qd huic thesauro quasi solius Christi merita nō sufficerēt, addūt merita sanctorū, itē merita Ecclesiæ militantis.

¶ At dicis, Ergo ne sanctus Thomas a deo errauit cum cæteris? Nunquid Papa & uniuersa Ecclesia errat quæ ita sapit: An tu solus recte sapiens & primus?

¶ Respondeo primum, Non sum solus, sed ueritas mecum, & multi alij, scilicet, qui dubitauerunt, & adhuc dubitant, quid ualeant indulgentiæ. Nec peccant eo dubio, cum sint remissiones tantum pœnarum, quas siue quis credat, siue nō, siue consequatur, siue non, nihilominus saluus erit.

¶ Secundo, & Papa mecum est, Quia & si concedit indulgentias, nusq; tamen dicit, qd sint de thesauro meritorū Christi & Ecclesiæ, imo sese declarans, dicit li. v. de pœ. & re. c. Cum ex eo, qd sint enervationes pœnitentialis satisfactionis, sed enervatio nō est impensio meritorū Christi, sed tantūmodo sublatio pœnæ.

¶ Tertio, & tota ecclesia mecum, Quia ecclesia utiq; cum Papa sapit, & sicut Papa, sapit. Sed iam dictum est quid Papa sentiat.

¶ Quarto, & si S. Thomas, B. Bona, Alexand. de Ales sint insignes uiri cum suis discipulis, Antonino, Petro Palu. Ang. Anco, præter Canonistas, qui omnes eos sequuntur, Tamē iustum est ei præferre ueritatem primo, deinde & autoritatē Papæ & Ecclesiæ. Nec mirū est tantos uiros in hoc errasse. Nam in quantis quæso B. Thomæ etiam Scholastici errasse arguūt: Immo quod maius est, iam plus trecentis annis tot uniuersitates, tot in illis acutissima ingenia, tot ingeniorū pertinacissima studia in uno Aristotele laborant, & tamen adhuc nō solum Aristotele non intelligūt, uerū etiam errorem & fictā intelligentiā per uniuersam

Con Aristoteles.

l ij.

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

In Aristotelem in uertio.

pene ecclesiam spargunt, quanquā si etiā intelligerent eum, nihil e-
gregiæ sapientiæ adepti essent, præsertim in eis libris Arist. quos
usitatores habent, in quibus uel ipsiusmet testimonio apud Aul.
Gel. lib. xx. c. iij. & Greg. Nazan. in Ser. aduersus Arianos, non
nisi merus logo dædalus & logomachus deprehenditur. **C**au-
dax, impudens, temerarius forte hic uideor, atque utinā mihi tan-
tum superesset ætatis & otij, ut huius temeritatis meæ rationem
reddere, & uerbis meis fidē facere possem, forte efficerem, ut nō
frustra sic sapere uiderer. Non Aristotelem cū Platone & alijs cō-
cordarem, quod Ioan. Picus Mirandulanus cœpit, sed Aristotelem
suis coloribus pingere, sicut dignū est pingi eum, qui ex profes-
so est artifex uerborū (ut Greg. Nazan. ait) & illusor ingeniorū.
Si itaque per tantū tempus in tantis ingenijs permisit deus, tan-
tū nubis & tenebræ dominari, quid adhuc nobis ita securi pla-
cemus, & non potius (sicut Christianos decet) omnia nostra su-
specta habemus, ut solus Christus sit lux, iustitia, ueritas, sapien-
tia, omne bonū nostrū. **I**gitur sancti illi uiri cū uiderent Aristo-
telem ab indoctis & Christū ignorantibus, in tanta auctoritatis
ueneratione haberi (ipsi, ut erant humiles sensu) pia simplicitate
sunt secuti, & in errore lapsi, cæteris occasio fuerunt, tot turbinū
quæstionū, opinionū, errorū, sicut in SCOLASTICIS DO-
CTORIBVS, uidemus. **E**t digni fuimus, qui Christū relin-
quimus, ut ipse quoque uos derelictos, etiā per electos suos, in oc-
casionem daret erroris & infiniti laboris. Sicut ait in Ezech. xiiij.
Propheta cum errauerit & locutus fuerit uerbū, Ego dñs decepi
prophetā illum. Et ibidem. Si uenerit ad prophetā interrogans
me per eum, Ego dñs respondebo ei secundū multitudinem im-
mundiciarū suarum. **I**DEO cū timore & iudicio omnia sunt
legenda & suscipienda, etiā a magnis & sanctis uiris tradita, se-
cundū Apostolum, Omnia probate, quod bonū est, tenete. Et
illud Ioan. Probate spiritus, utrū ex deo sint. **Q**uæ consilia qui o-
miserint, & in hominem confisi fuerint (sicut ij, qui dicunt, Malo cū
tantis errare, quā tecum recte sapere) digni sunt, quos etiā contem-
nat & relinquat cōsiliū, qui enim cōsiliū spiritus spernit, cur
nō spernetur merito a spiritu consilij. **I**ta & in indulgentijs fa-
ctū est, Cum uiderent sancti homines, illas uulgo tantum efferi
(ut solet uulgus facere semper iudiciū Paradis & Midæ) & nol-

lent tam uiles eas credere, cœperunt uel fingere honestū & preciosum eorum fundamentū. quia nullum aliud occurrebat, nec ulpiam erat. **Ad rem itaq; redeamus,** & meritū Christi quæramus, & probemus, nō esse thesaurum indulgentiarū, iam causa //

Quinta. Nulli datur gratia contritionis, quin simul ei dentur merita Christi. Ergo ante indulgentias habet thesaurū meritōrum Christi, & nisi haberet, non proficerent ei indulgentiæ, secundū opinionem ipsorū (ita enim sapiunt sublimiter de remissione pœnarum) Nam per cōtritionem homo redit in gratiam sicut filius prodigus cū Christo patre suo, qui dicit, Omnia mea tua sunt. Et Esaia. ix. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Ro. viij. Quomodo nō omnia cum illo nobis donauit? **Sexta.** Alioquin feliciores essent in Ecclesia iij, qui sunt peiores. Dicitū est enim, quod indulgentiæ profunt criminosis duntaxat & ijs dabitur thesaurus meritorū Christi. Pueris autē uirginibus ac innocentibus, nō dabitur, quibus maxime debetur, imo qui habent eū soli. Sed id argumentū parum facit apud eos, qui credunt, omnes pœnas tolli, nec posse indulgentias conferri peccatoribus sine contritione, quod ego non credo. **Ultima,** quā secum fert ipsa Concl. probationē, scilicet, quod merita Christi & sanctorū eius sine Papa operatur opus suum duplex, scilicet proprium, & alienū. **Proprium,** id est, gratiam, iusticiam, ueritatem, patientiā, mititatem in spiritu hominis electi, quia iusticia Christi & meritū eius iustificat & remittit peccata, sicut Ioan. ait. Ecce signus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et Esa. xliij. Seruire me fecisti in iniquitatibus tuis, & laborem præbuidisti mihi in peccatis tuis. Ego ego sum qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor. delet autē merito suæ passionis. Et isto modo concederem, quod merita Christi sint quidā thesaurus, non Ecclesiæ, sed dei patris, qui nobis per suffragiū efficax apud deū impetrat remissionē culpæ. Sic dicit in Iob per figuram. Faciem eius suscipiā. Et Apostolus Heb. xij. Sanguinem Christi melius clamantem q̄ Abel, quia sanguis Abel uindictam & iram postulat, Sanguis Christi misericordiam clamat, & interpellat pro nobis. **Alienū** (sic enim Esa. uocat, ca. xxvij.) id est, Crucem, laborem, pœnas uarias, deniq; mortem & infernum in carne, ut destruat corpus peccati, & mortificentur membra nostra super

M. .L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

terram, & conuertantur peccatores in infernū. Nam quicūq;
in Christo baptizat & renouatur, ad pœnas, ad cruces, ad mor-
tes paratur, ut æstimetur sicut ouis occisionis, & mortificetur
tota die, sicut ait Psal. Ego autē ad flagella paratus seu ordinatus
sum, & dolor meus in cōspectu meo semper. Sic sic oportet nos
fieri conformes imaginī filij dei, ut qui nō acceperit crucem suā
& secutus fuerit eum, non sit eo dignus, etiam si sit omnibus in-
dulgentijs plenus. ¶ Quocirca nunc uide, Num quo tempore
cepit THEOLOGIA SCHOLASTICA, id est, illu-
foria (sic enim sonat Græce) eodem euacuata est Theologia cru-
cis, sintq; omnia plane peruersa. THEOLOGVS CRU-
CIS (id est, de deo crucifixo & abscondito loquēs) pœnas, cru-
ces, mortem, docet esse thesaurum omnīū preciosissimū, & reli-
quias sacratissimas, quas ipsemet dominus huius Theologiæ cō-
secrauit, benedixitq; nō solum tactu suæ sanctissimæ carnis, sed
& amplexu suæ supersanctæ & diuinæ uoluntatis, easq; hic reli-
quit uere osculandas, quæ fēdas, amplexandas. Quin beatus &
benedictus, qui dignus fuerit deo uisus, ut ei donētur hi thesau-
ri reliquiarū Christi, imo qui intelligat sibi donari, Nam cui nō
offerūtur. Sicut B. Iacobus, Omne gaudiū existimate fratres, cum
in tentatiōes uarias incideritis. Non est enim omnīū hæc gratia
& gloria, ut hos accipiant thesauros, sed electissimorū filiorum
dei. Multi peregrinant Romā, aliaq; sancta loca, ut tunicā Chri-
sti, ossa martyrum, loca & uestigia sanctorū uideant (quod non
damnamus quidē) sed hoc gemimus, quod ueras reliquias, scilicet
passiones & cruces, quæ sanctificauerūt ossa & reliquias mar-
tyrum, & tanta ueneratione fecerunt digna, Ita nescimus, ut nō
solum non acceptemus oblatas domi, sed summis uiribus repel-
lamus, & persequamur de loco in locum, cum deberemus sum-
ma siti, & iugibus lachrymis, id apud deū postulare, ut darent
nobis tam preciosæ reliquiæ Christi omnīū sacratissimæ, tanq;
donū electorū dei filiorum. Sic Psal. xv. titulum in Hebræo fer-
tur habere, Michtam, quod aureum insigne uelut munusculū in-
telligas, cum ibi nō nisi passio Christi canatur. Et Psal. Testimo-
niū Asaph, quod eruditi uolunt potius, iocale Asaph, seu donū
deliciosum Asaph intelligere. Et ibi tamē Crucis personat hym-
nus. Quin tam sanctæ sunt eiusmodi reliquiæ, & tam preciosi

Theologus
trutis.

Que ueræ reliquiæ. Christi passio.

thesauri, ut cum aliæ possint seruari in terra, aut ut honorificen-
tissime in auro, argento, gemis, serico, hæc nõ possunt seruari ni-
si in cœlestibus, uiuis, rationalibus, immortalibus, puris, sanctis ser-
uaculis, id est, cordibus fideiũ, omni auro & gema inæstimabi-
liter preciosioribus. At nunc adeo deest fides uulgi, qua hanc re-
ligionem talium reliquiarum colat, ut etiam summi quidã Pon-
tifices authores & duces eis fuerint, non modo repellendarum,
sed etiam persequendarũ, adeo ut Turcas uorare uoluerint, de-
inde & ipsos Christianos in peiorem, q̃ inferni damnationem
excõmunicare, potius q̃ uellent obolum sui census remittere, ne-
dum nominis aut corporis iniuriam sustinere. Qui tamen inte-
rim nihilominus cataractas cœli aperuerũt, & inundauerũt the-
sauros indulgentiarũ & meritorum Christi, ita & hoc diluui-
o prope sit pessundatus orbis Christianus, nisi me fallit fides mea.

THEOLOGVS VERO GLORIAE, (id est, qui nõ
cum Apostolo solum crucifixũ & absconditũ deum nouit, sed
gloriosum cũ gentibus, ex uisibilibus inuisibilia eius, ubiq̃ præ-
sentem, omnia potentem uidet & loquitur) discit ex Aristotele,
quod obiectum uoluntatis sit bonum, & bonum amabile, ma-
lum uerò odibile, ideo deum & summũ bonũ, & summe ama-
bile. Et inde dissentiens Theologo crucis, diffinit thesaurũ Chri-
sti esse relaxationes & solutiones pœnarũ, tanq̃ rerum pessima-
rum & odibilissimarũ. Contra Theologus crucis, thesaurũ Chri-
sti esse impositiones & alligationes pœnarum, tanq̃ rerum opti-
marũ & amabilissimarũ. Et tamen adhuc ille accipit pecuniam
pro suo thesauro, huius nec gratis oblatũ dignantur uel intuitu
sed persequũtur deniq̃. Sed quis erit iudex horum, ut sciamus
utrũ audiamus: Ecce inquit Esa. lxvi. Ego erigam illusiones eo-
rũ. Eti. Cor. i. infirma mundi elegit deus, ut cõfundat fortia &c.
Quod iudiciũ si adeo placet, ut uerum est, id nobis restat cõsi-
tendũ, si uolumus uera loqui, quod thesauri indulgentiarũ sunt
oĩm maxima damna, si intelligantur eo, quomodo ebuccinan-
tur, scilicet esse eos oĩm pœnarũ remissionem, non tantũ Cano-
nicarũ, cum nõ sit maius damnũ, q̃ tolli imaginẽ filij dei ab ho-
minibus, & eos spoliare thesauris inæstimabilibus, de qbus san-
cta Hagnes iucũda & beata iactãtia supbiebat, appellans eos uer-
nantes, coruscantes gemas ac ornamenta, monilia preciosa &c.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

CONCLUSIO LIX.

Thesaurus ecclesie sanctus Laurentius dixit esse pauperes ecclesie, sed locutus est usu uocabuli suo tempore.

PATET satis ihs, qui legendam sancti Laurentij uiderunt, deinde non est nunc usus uocabuli, ut thesaurus Ecclesie uocet homines pauperes, sed patrimonium Christi & S. Petri appellamus, quod palea quedam, sine tamen grano Constantini, dedit ecclesie. Ideo dicit Psal. ij. ubi deus dicit Christo, Postula a me & dabo tibi gentes in hereditatem, & possessionem tuam terminos terrae, intelligi oportet oppida & agros ab oriente in occidentem. Alioquin nostro tempore si quis loquatur aliter de rebus ecclesie & spiritualibus, erit barbarus nobis, licet & beatus Laurentius facultates ecclesie dixerit diuitias, sed non solas.

CONCLUSIO LX.

Sine temeritate dicimus, Claves ecclesie (merito Christi donatas) esse thesaurum istum.

SI istud meritum uocaretur, & thesaurus indulgentiarum, scilicet potestas clauium, plana est intelligentia. Nullus enim dubitat quin merito Christi donatum sit ecclesie, quicquid donatum est.

CONCLUSIO LXI.

Clarum est enim, quod ad remissionem poenarum & casuum, sola sufficit potestas Papae

PROBATUR ex ipso stilo Papae, dum nunquam meminit meritorum Christi in ligando aut soluendo, sed tantummodo dicit de plenitudine potestatis, ex certa scientia & motu proprio.

Secundo, ex communi omnium sententia probantium, indulgentias uirtute illius uerbi donari, ubi Christus dicit, Quodcumque solveris &c. Quod uerbum putant sine uigore esse, nisi potestate donandi permetteret. Quare & ipsi solam potestate intelligunt sufficere, nulla autem autoritate probant thesaurum, sed hanc autoritatem uelut sufficientem adducunt, quae tamen sonat nudam potestatem, non autem applicationem meritorum.

Tertio, Alioquin etiam in alijs ligationibus & solutionibus intelligenda esset distributio meritorum, puta, quando sacerdotali offi-

cio excōmunicat, absoluit, ordinat, deordinat, statuit, abrogat, precipit, prohibet, dispensat, mutat, interpretat. In ijs enim omnibus agitur uirtute istius uerbi, Quodcunq; Si ergo in istis nō est necessaria distributio meritorū, sed sufficit potestas nyda clauū quanto magis in remissione pœnarū Canoniarum: cū talis remissio sit nihil aliud q̄ absolutio a pœnis, imo si uspiam sit distributio meritorū Christi, maxime fieri debet in absoluteione excōmunicati, ibi enim reconciliatur Ecclesie peccator, & rursus declaratur particeps bonorū Christi & ecclesie. Nulla itaq; est ratio; quare illud uerbū, Quodcunq; solueris, in indulgentijs includat thesaurum Christi, & nō etiam in omnibus alijs solutionibus, cum sit eadem autoritas, eadem uerba, eadem sententia in illis.

Quarto, Si soluere per clauē in uenijs dandis, importat aperitionem & effusionem thesauri ecclesie, ergo per oppositum, ligare importabit collectionem & inclusionē thesauri eiusdem. Sunt enim contraria potestates, & contrariorum operum. Sed nusq; & nunq; est usus colligendi aut includendi hunc thesaurū & tamen si solutio & effusio est, etiam inclusionem esse necesse est, cum utrunq; donatum sit ecclesie, nec frustra, aut uane donatum. Ergo sicut ligare, intelligitur sine collectione thesauri, debitorem facere, nec aliquid ei positue auferre, ita soluere cogit intelligi, liberum facere, sine expensione thesauri positue.

CONCLUSIO LXII.

Verus thesaurus Ecclesie, est sacrosanctum Euangeliū, gloria & gratie dei

SATIS incognita res est Euangeliū dei in multa parte ecclesie, ideo paulo latius de illo dicendū, Nihil enim reliquit in mundo Christus, præter solū Euangeliū. Vnde & nihil seruis suis uocatis tradidit, q̄ mnas, talenta, pecunias, denarios, ut ex ijs ipsis uocabulis thesaurorū, ipsum uerū thesaurū esse ostēderet, Et Paulus dicit sese thesaurizare filijs suis, Et Christus thesaurū absconditum in agro. Et hoc ipsum quod est absconditus, facit, ut sit pariter & neglectus. Est autē euangeliū secundū Apostolum Ro. i. Sermo de filio dei incarnato, nobis sine meritis in salutē & pacem donato, Est uerbū salutis, uerbum gratie, uerbū solatiij, uerbum gaudij, uox sponsi & sponsæ, uerbum bonū, uerbū pacis,

Euangelium.

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

Lex.

Sicut ait Esa. xl. Quā iucūdi pedes Euangelizantiū, euangelizan-
tium pacem, prædicantiū bona. **Lex uero est uerbum iræ, uer-**
bum tristitiæ, uerbum doloris, uox iudicis & rei, uerbū inquie-
tudinis, uerbū maledicti. Nam secundū Apostolū, Lex est uirtus
peccati, & Lex iram operat. **Est lex mortis, ex lege em̄ nihil habe-**
mus, nisi malā cōscientiam, inquietū cor, pavidū pectus, a facie
peccatorū nostrorum, quæ lex ostendit, nec tollit, nec nos tollere
possumus. Sic itaq; captis ac tristibus, omninoq; desperatis, Ve-
nit lux Euangelij & dicit, Nolite timere, Consolamini consola-
mini popule meus, Consolamini pusillanimes, ecce deus uester
ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, ecce qui solus im-
plet legē pro uobis, qui factus est a deo uobis iustitia, sanctifica-
tio, sapientia, redemptio, omnibus qui credunt in eum. Hoc sua-
uissimū nuncium, cum audierit conscientia peccatrix, reuiuiscit
& tota exultat in tripudio, plenaq; fiducia, iam nec mortē, nec
amica mortis pœnarū genera formidat, neq; infernum. ideo,
qui pœnas adhuc timent, nondum audierunt Christum, nec
uocem euangelij, sed uocem potius Mosis. **Ex hoc itaq; euan-**
gelio nascitur uera gloria dei, dum docemur, non nostris operi-
bus, sed gratia miserentis dei in Christo, impletam legem & im-
pleri, non operando, sed credendo, non deo aliquid offerendo
sed ex Christo omnia accipiendo & participando, de cuius plea-
nitudine participamus omes, & accipimus, de quo alias latius.

CONCLUSIO LXIII.

Hic autem est merito odiosissimus, quia ex primis facit
nouissimos.

EVANGELIVM em̄ destruit ea, quæ sunt, cōfundit for-
tia, confundit sapientia, & redigit eos in nihilū, in infirmitatem
in stultitiam, quia docet humilitatē & crucem. Sic Psalm. ix. In-
crepasti gentes & perijt impius, nomen eorū delesti. Verum hāc
regulam crucis horrent omes, quibus placent terrena & sua, di-
centes, durus est hic sermo, ideo non est mirum, si sit odiosissi-
mus sermo Christi, h̄s, qui diligunt aliquid esse, sapientiam, po-
tentiam, coram se & hominibus, & primi sibi uidentur.

CONCLUSIO LXIII.

Thesaurus autem indulgentiarum, merito est gratissi-

mus, quia ex nouissimis facit primos.

QU^{IA} docet horrere pœnas, immo facit liberos a pœna, quod est solūmodo iustorum. Nullus enim indiget indulgentijs, nisi seruus pœnarum, id est, qui non calcat eas, contemptu superbo eis dominans, sed premitur illis & fugit eas, sicut puer ab umbris noctis & tenebrarum, & tamen permittuntur liberi, cum iusti etiam subiecti sint pœnis varijs.

CONGLVSIO LXV.

Igitur thesauri euangelici rhetia sunt, quibus olim piscabantur uiros diuitiarum.

SIC enim Apostolus, Non quero uestra, sed uos. Et Christus faciam uos fieri pisces hominum. uerbum enim dulce, trahit uoluntatem, immo facit uoluntatem hominis in Christum.

Vnde S. Petrus in urbe pictus piscator, dicit, Ecclesiam pro naue rego, mihi climata mundi

Sunt mare. scripturæ, rhetia. piscis, homo.

CONCLVSIO LXVI.

Thesauri indulgentiarum, rhetia sunt, quibus nunc piscantur diuitias uirorum.

HANC puto ex dictis clarã, quia per remissiones pœnarum homo nō fit melior, nec trahitur plus ad deū (hoc enim solo uerbo Christi fit) cum sint uerba hominis, dantis licentiã ac relaxationem magis q̄ capientis & ligantis. Quod si aliquid capiunt, certe nihil nisi pecunias, non aut animas capiunt. Non quod damne istud negotiū pecuniarū, contribuendarū, immo meo iudicio, uidetur, dei prouidentia id curare in isto negotio, ut cū sit nihil inuicem inter dona & officia ecclesiæ, nec dignū in futura uita coronari, saltem in hac uita, uel modica pecunia remuneret, ut nihil maneat irremuneratū, q̄q̄ olim gratis fiebat relaxationes.

CONCLVSIO LXVII.

Indulgentiæ, quas cōdonatores uociferant maximas gratias, intelliguntur uere tales, quo ad quæstū promouendū.

SIC enim audet audax ignorantia, ut maximū uocet, quod minimum est, & relinquitur tum populo iudicium, & facultas

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

recte intelligendi, ut errans credat dei gratiam hic dari. Ipsi enim non exponunt, ne sibi ipsis contradicere cogantur, aut mendaces inueniantur, quod paruum dixerint magnum.

CONCLUSIO LXVIII.

Sunt reuera minimæ ad gratiam dei & crucis pietatem comparatæ.

IMMO comparatæ ad dei gratiam, sunt nihil & nullæ, cum potius contraria operentur gratiæ dei, tamen propter ignauos & pigros toleratæ, Et patet ex dictis.

CONCLUSIO LXIX.

Tenentur Episcopi & Curati ueniarum Apostolicarum, Commissarios cum omni reuerentiâ admittere.

QUIA authoritati papali, in omnibus cum reuerentiâ cedendum est. Qui enim potestati resistit, resistit dei ordinationi, qui autem deo resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et dominus ipse, **Q**ui uos spernit, me spernit. Igitur licet in rebus exiguis, nihilo tamen minus, quàm in magnis, authoritati cedendum. Hinc illud etiam uenit, quod & si Papa ferret iniustas sententias, timendæ tamen sunt, & ut Carolus inquit Imperator, **Q**uicquid imposuerit, quantumuis graue sit, ferendum est, sicut & experientia uidemus fieri ab Ecclesia, quæ certe infinitis oneribus hodie premitur, & tamen pie & humiliter fertur. **I**d tamen intelligendum est, ne quis in erroneam conscientiam ueniat, quasi ideo sint timendæ iniustæ sententiæ, quia sint approbandæ tanquam iustæ, ab ijs, qui debent eas timere. **C**um ipsemet Pontifex, aliquis decernat ab Ecclesia ligari, qui tamen coram deo ligati non sunt, & cogit eos ligationem ferre, nec eis nocet talis ligatio, quia est poena tantum, & timeri debet, non autem scrupulum conscientiam facere, sicut timere debemus deum, in omni alia uolentia, etiam prophana, & non per contemptum superbe reluctari. Ita & onera sunt ferenda, non quod recte fiant, & approbanda sint, sed ut flagella a deo inflata, & humiliter portanda. **Q**uare sententiæ iniustæ & onera sunt timenda, non propter illud uerbum, **Q**uodcumque ligaueris, sed propter illud generale præceptum, **E**sto consentiens aduersario tuo in uia. **E**t illud, **Q**ui te percussit

in maxillâ dexteram, præbe ei & sinistram &c. Et Ro. xij. Non defendentes uosmetipfos &c. Si enim hoc esset consiliū (ut multi etiam Theologi uidentur errare) tuncliceret eadem libertate resistere Papæ in suis oneribus & sententijs iniustis, qua Turco, uel alijs aduersarijs, sed nullis prorsus est resistendum, licet nõ sit eorum opus approbandum, ne sit error in conscientia. Sed hæc materia necessaria ualde, aliud tempus, & opus postulat.

CONCVSIO LXX.

C Sed magis tenent oibus oculis intendere, oibus auribus aduertere, ne pro cõmissione Papæ illi sua somnia p̄dicent.

PROBATISSIMA est regula illa Iuristarum, papam in omnibus concessionibus sic agere, ut nulli alteri præiudicet, nisi id faciat expressa mentione, & plenitudinis potestare, ut docet quoq; mos Curie atq; stilius. Quare certissimū est, quod dans indulgentias, uult eas esse nihil plus quam indulgentias, neq; aliud ualere, q̄ quod natura sua ualent, permittit aut ualere, quantum ualent, contentus quod dederit, nusq; enim declarat ualorem earum. Hæc est cõmissio Papæ. At nostri præcones ultra procedunt, & non solū sese iactant per pulpita, quod sint Papæ, quos rectius pappos alij putant. Verū & nomini coniungunt officium, tam Papæ q̄ Ecclesie, ac nobis uelut e cœlo statuunt & pronunciant cū fiducia quid sint, imo longissime ultra q̄ sint, & esse unq; possint indulgentiæ, ut uel ex libro suo potest probari nouissimo. Horū itaq; somnia, tenentur Episcopi prohibere, ne sinant lupos intrare ouilia Christi, sicut expresse præcipitur, libro v. de p̄c. & re. ca. Cum ex eo. Et Cle. eodē, ca. Abusionibus. ut nihil permittant populo proponere, q̄ quod in eorum literis cõtinetur.

CONCLVSIO LXXI.

C Contra ueritatem Apostolicarum ueniarum qui loquitur, sit ille anathema & maledictus.

QUIA & si res parua sit, ueniarum largitio, respectu gratiæ dei, & ad tantum boatum prædicantium eas, tamen contra potestatem superbe agit, qui contra dixerit, ideo merito maledicetur, cum obedientia Ecclesiastica eo sit mirabilior, quo etiam in uilioribus suo sensui cedit, & humiliatur. Quæ autem sit ueritas

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

indulgentiarū, satis hucusq; est disputatū, & adhuc expectat determinationē Ecclesiæ, nisi quod certū est, eas esse relaxationes tantum temporalium pœnarū, quæcunq; tandem illæ sint. Relaxatio uero pœnarum (ut dixi) uilius est donum, quod Ecclesia donare potest, præsertim si eam donet ijs, quibus culpam remisit. Remissio uero culpæ est maximum omnium, cum sancto euangelio, quod illi non ita curant, aut certe ignorant.

CONCLUSIO LXXII.

Qui uero contra licentiam & libidinem uerborum concionatoris ueniarum curam habet, sit ille benedictus.

SIC enim hodie habet uidua CHRISTI, sancta Ecclesia, ut oībus omnia liceant, & p̄sertim THEOLOGIS SCHOLASTICIS, inter quos inuenire est, qui ueras etiā sententias damnent, nulla causa nisi quia ex suo fonte non prodierūt, ipsis tamen licet asserere, quod deus peccatū facit, deus est causa mali culpæ, & multa alia, quæ si quis poeta uel orator (ut uocant) aut græce, latine, hebraice doctus diceret, omnium hæreticorum pessimus fuerit, sed id maius damnū, Tantū est crimen, si quis Christianus Turcis arma deferat, aut Romam petētes impediatur. Aut literas Apostolicas uiolauerit, ut nulla unq; data sit facultas, illa remittendi, etiam si plenissima plenissimarū daretur, sed sibi reserat sedes Apostolica, tam sancte tūc agebat Ecclesia, & seruatis dei mādatis primū, etiā tam parua uoluerit, tanto rigore coercere. nondū enī erat illa Lerna & Tartarus Simoniarū, libidinum, pomparū, cædiū, reliquarūq; abominationū in ecclesia. At si illa ita rigide coercētur, quo tandem putamus rigore sunt coercendi, qui non Turcis, sed dæmonibus offerunt, non quæcunq; sed nostra propria arma, id est, uerbum dei, dum illud suis somnijs, contaminant, & (ut Isa. solet loqui) conflant in Idolū per spiritum suum, ut sit non instrumentū, quo trahatur anima, sed educatur in falsas opiniones. At hoc uicium passim ita licet, ut uiciosissimus sit, qui non uirtutem & meritum meritorū existimet a quocūq; factū fuerit. Sic & beatus Hieronymus queritur, scripturā omnibus patere, non ad discendū, sed ad lacerandum. Deinde, si qui euntes Romam impediunt, a deo peccant, quid illi, qui euntes in cælum impediunt, non solum pestilenti-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M. 62.

bus doctrinis, sed etiam corruptissimis moribus: Et illi, qui non literas Apostolicas, sed diuinas uiolant, quo ibunt: clauem scientiæ tulerunt, ipsi non intrant, & introeuntes prohibent. An ista portenta sunt forte maiora & peiora, quam ut in die Coenæ legantur & referuntur: Sed legantur solum in caelo, & nunquã remittantur. Benedictione itaque digni, qui nituntur purgare scripturas sanctas, & elucidare ex tenebris opinionum & humanarum rationum, quibus prope facti sumus Pelagiam sensu, & Donatistæ opere, Sed hæc alias.

CONCLUSIO LXXIII.

CSicut Papa iuste fulminat eos, qui in fraudem negotij ueniarum quacuncq; arte machinantur.

QUÏTERVM dico sicut prius (quicquid sit de intentione personali Summi Pontificis) potestati Clauium humiliter cedendũ, & sauendũ est, nec temere contra nitendum, dei enim potestas est, quæ siue per usum, siue ab usum agatur, debet timeri, sicut omnino aliud opus ex deo, magis autem illa.

CONCLUSIO LXXIII.

Multo magis fulminare intendit eos, qui per ueniarũ prætextũ in fraudem sanctæ charitatis & ueritatis machinãtur.

QUANTVMCVNQVE enim potestas honoranda est, non ideo tam ignaui esse debemus, ut ab usum eius nõ reprobemus, aut non resistamus. Sic enim oēs sancti, potestatem seculi, quã etiam dei uocat Apostolus, sustinuerunt & honorarũt, etiã in medijs pœnis & torturis, quas illa inferebat, sed tamen constantè eius ab usum detestabãtur. Et nõ ideo sustinuerunt, quia illi recte uterentur potestate psequendo, sed reliquerunt illis conscientia malifacti, & per mortem secum traxerunt testimoniũ, & confessionẽ innocentia, sicut beatus Petrus ait. Nemo patiat sicut fur &c. Ita si Ecclesia uel Pontifex aliquẽ priuauerit cõmuniõne fidelium, sine causa, debet id sustinere, & potestatem non damnare, sed non debet ita timere, ut approbet quasi benefactũ sit, sed potius mori in excõmunicatione, nõ est enim excõmunicatus, nisi errante clauem, cuius errorem si approbet petens absolui, iam peius errat, clauem honoret & ferat, errorem nõ prober.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Ugitur fulminandi sunt, qui ita uenias prædicant, ut eas gratias dei uideri uelint, hoc est enim contra ueritatem & charitatem, quæ sola talis gratia est. Multoq; melius erat, nullas esse uenias indulgentias, quæ tales opinioniones in uulgum seminari, quia sine indulgentiis possumus esse Christiani, sed talibus opinionibus non possumus esse, nisi hæretici. Certum est autem, quod summus pontifex uel credit uel debet uelle, esse in populo, primum mutuam charitatem, & misericordiam, aliaq; præcepta dei in illo florere, ac sic donat indulgentias. Nunc uero fallitur, quia charitas & misericordia & fides, prope extincta est, nedum refriguit apud nos. Hoc enim si sciret, omissis uenijs, id ageret, ut populus primum ad mutuam charitatem rediret. Ita testor ego dominum Iesum, quod populus magna ex parte (alij putant ex omni parte) ignorat, quod opera charitatis meliora sunt quam uenias, credit potius sese nil melius agere posse, quam uenias redimere. Et huius hæreticæ & pestilentis opinionis, nullum habet correptorem, aut fidelem magistrum, sed potius per pompas istas buccinas, instantissimos auctores.

CONCLUSIO LXXV.

Opinari, uenias papales tantas esse, ut soluere possint hominem, etiam si quis per impossibile dei genitricem uiolasset, est insanire.

Coactus sum insanos uocare, qui talia opinantur, ac uenia nobis a diua Virgine est petenda, quod talia dicere & cogitare cogimur, nec patuit uia, qua hanc necessitatem uitaremus. Nescio quo diabolo operante factum sit, ut populus istum rumorem ubiq; spargeret, siue id uere ita dictum est, siue ita intellectum a populo. Ego quidem & si constantè asseretur a multis, & magis nominis hominibus, ita esse predicatum in multis locis, potius tamen mirabar, quam credebam, sed auditu fuisse falsos existimabam. Ideo nolui in hac conclusione ullum concionatorem taxare, sed uulgum monere, qui talia opinari cepit, quæ forte nullus dixisset, siue enim illi dixerunt, siue non, mei non refert, donec certior sum. Opinio tamen illa pessima undecumq; orta fuerit, detestanda & damnanda. Veruntamen non mirum fuerit, tale quid a populo fuisse intellectum, quando audit, magna & horrenda peccata, quodammodo leuissima existimari, propter magnitudinem

gratiarū. Vera & euangelica prædicatio est, peccata quoad fieri potest magnificare, ut homo ad timorem & legitimā pœnitentiā ueniat. Deniq; quid prodest ppter uilissimā pœnarum remissionē, tot auxilibus tonare, ad extollendas uenias, & propter saluberrimā crucis sapientiā uix mutire: immo quō id non nocet simplici uulgo, qui tantū solet æstimare uerbū, quanto fuerit gestu & apparatu prædicatū: At euangeliū nullo, ueniæ omni apparatu proferuntur, scilicet ut uulgus euangeliū nihil, uenias omnia credat esse. Mirum tamen est, cū audeant clamare, homicidia, Iatrocinia, libidinem generis omnis, blasphemias in Virginem Mariam & deum, facilia, ut his uenijs remittantur, cur non etiā illa leuiora remitti clament, quæ in Bulla cœnæ referuntur: Pontifex non remittit, uide ergo forte ne & illa nō remittatur: aut saltem nō tam facile remittat, quæ multo sunt illis grauiora.

CONCLUSIO LXXVI.

Dicimus contra, quod ueniæ papales, nec minimum uenialium peccatorum tollere possint, quo ad culpam.

HANC Meosin, nō posuissē, nisi uoluissē præcedentis condu. opinionem defestabilem facere. Patet autem, quod nulla culpa remittitur, nisi a solo deo. Ideo nec illa magna per facultates remittantur, sed declarantur remitti, & eorū pœna remittitur. Hæc dico secundū illorum sententiā. Mea autem patuit superius satis. Veg; hic morandum fuisset in ueniali peccato, quod ita uilescit hodie, ac si nullum pene sit, & timeo magna multorum perditione, qui secure stertunt in peccatis, ubi non uiderint sese crimina committere. Ego id fateor, donec legi scholasticos doctores, nunq; intellexi, quid & quantum esset ueniale peccatum, an ipsi intelligant, nescio. Id breuiter dico, qui non assidue sictimet & agit, ac si mortalibus peccatis plenus esset, uix unq; saluabitur, quia dicit scriptura, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, nam non solum uenialia, quæ nunc passim uocant, sed etiam bona opera, non possunt iudicium dei sustinere sed egent ignoscēte misericordia. Quia non ait, Non intres in iudicium cum hoste tuo, sed cum seruo & puero tuo, qui seruit tibi. Iste ergo timor doceret misericordiam dei suspirare, & in eam confidere, ubi ille deest, incipimus cōfidere in conscientiam

Veniale
peccatū.

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN
nostram, magis q̄ in misericordiā dei, dum nihil criminis no-
bis conscj̄ simus fecisse, & ij in horrendum cadent iudicium.

CONCLUSIO LXXVII.

Quod dicit, nec si S. Petrus modo papa esset, maiores gra-
tias donari posset, est blasphemia in sanctū Petrum & papā.

CONCLUSIO LXXVIII.

Dicimus contra, quod etiam iste, & quilibet papa habet
maiores, scilicet euangelium, uirtutes, gratias curationum
&c., ut primo Corinth. duodecimo.

Quia in potestate & obedientia papæ sunt omnes, qui ista
habent in ecclesia, q̄s potest mittere quo uolet, etiam si ipse per-
sonaliter non haberet, ut non dicam, q̄d bulla cœnæ, adhuc nō
est remissa cū suis casibus. Adhuc maior esset gratia summi pon-
tificis, si has omnes facultates, gratis donaret omnibus Christia-
nis, qui eis egerent. Deinde si sublaris canonibus onerosis, liber-
tate populi Christiani restitueret, & tyrannides officiorū, ac Si-
monū exploderet. Sed hæc nō sunt forte in potestate eius, inua-
luit em̄ inimicus, & princeps prouinciarū facta est sub tributo,
dextera dñi faciet hanc uirtutem, si id digni fuerimus impetrare.

CONCLUSIO LXXIX.

Dicere crucem armis papalibus insigniter erectam, cru-
ci Christi æquiuale, blasphemia est.

Qua fronte sint hi hoīes, quis non uidet: quid nō audeant
qui talia audent. His credendæ sunt animæ, Christi sanguine re-
demptæ: Christi crux uiuificat totū mundū occiso peccato. crux
illa armata largit̄ quasdā pœnas remitti, & sic sunt æqualia, pœ-
na æterna & tēporalis. Sed quid psequar portenta oīa, q̄ ex tali
sermone sequunt̄, quæ nec cœlū possit sustinere, ut proferantur.

CONCLUSIO LXXX.

Rationem reddent episcopi, curati & theologi, qui tales
sermones in populum licere sinunt.

At timeat potestas ecclesiæ, deniq; errores & offensiones ho-
die factas in sedem Romanā, uindicant̄ gemino gladio, sed nū-

quid ideo tacendū: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, ani-
 mam aut non possunt occidere, qui me confessus fuerit coram
 hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Verū id
 ego uehementer admiror, quisnam illam glossam inuenerit pri-
 mus, quod duo gladij significant, unū spiritualem (non ut Apo-
 stolus uocat, scilicet, gladiū spiritus, uerbū dei) aliū materiale, ut
 sic pontificem utraq; potestate armatū, nobis nō patrem amabi-
 lem, sed quasi tyrannū formidabilem faciāt, dum nihil nisi pote-
 statē undiq; in eo uidemus. Et ista est fidelissima glossa, sup̄ pa-
 trum decreta, in quibus tam rigide prohibent̄ clericis arma. Hic
 uide, num deus iratus, uideus quod pro gladio spiritus & euan-
 gelio, dileximus intelligere ferrū, iustissime nobis fecit, ut daret
 gladiū, quem uolumus, & auferret quem uolumus. Ita ut nusq;
 in mundo fuerit crudelior strages bellorū, q̄ apud Christianos.
 Rursum uix neglectior sacra scriptura, q̄ apud Christianos. Eni-
 tibi gladiū, quē uoluisti. **O** glossa uel Tartaro digna. Adhuc tū-
 sumus saxei, ut iram dei nō intelligamus. Cur quæso illud ama-
 bilissimū ingeniū, non etiā duas clauēs, pari uidelicet subtilitate
 interpretat̄, ut una sit diuitiarū mundi largitrix, altera uero diui-
 tiarū cœli, & quidē de altera satis plana est sententia, quia secun-
 dum concionatores ueniarū, ipsa cœlum assidue aperit, & exui-
 dat diuitias Christi, sed altera non potuit sic intelligere, sciens uo-
 raginē rapacissimā diuitiarū in ecclesia. Non enim expedit eccle-
 siæ & patrimonio Christi, ut tanta liberalitate diuitias mundi,
 quanta profundit diuitias cœli, ideo altera clauis, est clauis scien-
 tiæ, cui si adderet̄ alter gladius, id est, gladius scientiæ apostolice
 diceret. In ijs oibus nondū est auersus furor domini, adhuc ma-
 nus eius extensa, scilicet, quia res est mire molesta, sacras literas
 meditari, quibus instrui (secundū Apostolum) destrueremus
 munitiōes, & omnem altitudinē extollentem, sed aduersus sci-
 entiam dei. Compediū illud laboris nobis placet, ut non hære-
 ses, aut errores destruiamus, sed hæreticos & errantes concreme-
 mus, ducti, scilicet meliore consilio Catonis, q̄ Scipionis in Car-
 thagine uastanda, immo contra uoluntatem spiritus, cui scribit̄
 ideo relinqui in terra promissionis Iebusæos & Cananæos, ut s̄
 in Israel discerent bellare, & habere consuetudinē belladi. Quod
 si S. Hieronymus non decipit me, puto de bellis hæreticorum

Gladii
duo qd.

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

prefiguratū, uel certe apostolus sit dignus fide, ubi dicit, oportet hæreses esse, at nos, nequaquã, sed oportet cõburi hæreticos, ac sic radicẽ cum fructibus, imo zizania cum tritico euellere. Quid hic dicimus, nisi quod cum lachrymis domino dicimus, iustus es domine, & rectum iudiciũ tuũ: quid em̄ aliud meremur? Atq; hæc ideo quoq; cõmemoro, ne Pighardi nostri uicini, hæretici, infœlix populus, q̄ fœtore Romano gaudet, sicut Phariseus super publicanũ, non aut̄ compatitur, ne inquam, illi nos crederent nescire uitia, & labes nostras, & immensum aduersus nostrã miserã supbirent, si nos ista tacere & approbare uideremur. Scim⁹ heu nostrũ casum, & dolemus, non aut̄ sicut hæretici fugimus, & semiuiuũ transimus, tanq; alienis peccatis pollui timeremus. Quo furioso timore illi sic timent, ut non pudeant gloriari, sese ideo fugere ne polluantur. Tanta est charitas. Nos uero quo miserius laborat ecclesia, eo fidelius assistimus & accurrimus, flendo, orando, monendo, obsecrando. Sic enim charitas iubet, alterũ alterius onera portare, nõ sicut hæreticorum charitas facit, que solum cõmoda quærit alterius, ut potius portetur, & nihil molesti sustineat a peccatis aliorum. Quo modo, si Christus uouisset facere & sancti eius, quis fuisset saluus factus?

CONCLUSIO LXXXI.

Facit hæc licentiosa ueniaturũ prædicatio, ut nec reuerentiam Pape, facile sit etiam doctis uiris redimere a calumnijs aut certe argutis quæstionibus laicorum.

ET si amici mei, me hæreticum, impium, blasphemum, iam multis diebus clament, quod ecclesiam Christi, & scripturas sanctas, non feneam catholico sensu. Ego tamen fretus conscientia mea, credo eos falli, me uero diligere ecclesiam Christi, & decorem eius. Qui aut̄ me iudicat, dominus est, licet nihil mihi conscius sim. Et ideo istas positiones omnes, coegit me ponere, quod uiderem alios falsis opinionibus infici, alios per tabernas ridere & sanctum sacerdotiũ ecclesiæ, manifesto ludibrio habere, occasiõẽ tam effusæ licetiæ prædicandarũ ueniaturũ. Non erat uulgus laicorum, ampliore occasiõẽ, in odia sacerdotum excitandum: quod iam a multis annis propter auaritiã & pessimos mores, nobis offensum (heu solo timore pœnæ) honorat sacerdotum.

CONCLUSIO LXXXII.

Cur papa non euacuat purgatoriu, propter sanctissimam charitatem, & summam animarum necessitatem, ut causam omnium iustissimam, si infinitas animas redimit propter pecuniam fu- nestissimam, ad structuram basilicæ, ut causam leuissimam.

HANC questionem non papa, sed questores excitant, quia ut supra dixi, nusquam legitur summi pontificis super hac re ullum decretum, ideo respondeant illi ad eam, qui suscitauerunt. Ego ad omnes istas questiones uno uerbo responderim, quantum pro pontificum honore fieri potest, uidelicet, quod nemo eos informat rei ueritate, & frequenter fit, ut male narratibus, male concedant.

CONCLUSIO LXXXIII.

Cur permanent exequiæ & anniuersaria defunctorum, & non reddit, aut recipi permittit beneficia, pro illis instituta, cum sit iam iniuria pro redemptis orare.

MULTOS scio ista questione fatigatos mecum, & multis euasioneibus frustra a nobis laboratum, diximus etiam, si euolarent animæ, tum officia instituta pro illis, iam in laudem dei cederent, sicut fit, dum pueri & infantes decedunt. Alius aliter, sed nullus fecit satis. Tandem cepi disputare, & negare illorum sermones esse ueros: ut uel sic elicerem tandem a doctioribus, quod hic respondendum foret.

CONCLUSIO LXXXIIII.

Quæ illa noua pietas dei & Papæ, quod impio & inimico, propter pecuniam concedunt, animam piam & amicam dei redimere, & tamen propter necessitatem ipsiusmet piæ ac dilectæ animæ, non redimunt eam gratuita charitate.

CONCLUSIO LXXXV.

Cur canones poenitentiales re ipsa & non usu, iam diu in semet mortui, & abrogati, adhuc tamen pecunijs redimuntur, per concessionem indulgentiarum, tanquam uiuacissimi.

CONCLUSIO LXXXVI.

Cur Papa, cuius hodie sunt opes opulentissimis Crassis crassiores, non de suis pecunijs magis, quam pauperum si-

M. L. RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

delium, struit unam tantum Basilicam sancti Petri,

CAD hanc quidem & similes ego dico, non est nostrū iudicare uoluntatem Papæ, sed tantūmodo ferre, etiā si quando fuerit iniquissima, ut supra dixi. Verum monendus tamen est, & præcones ueniarum, ut nō detur tam manifesta occasio populis loquendi, sicut olim Heli sacerdos fecit, ut propter filios suos, homines detraherent sacrificio domini. **S**i tamen mens Papæ unquam fuit, ecclesiam sancti Petri, tot pecunijs corralis ædificari, & non potius eorum, qui facilitate eius, in suum lucrū abutuntur. Non est necesse literis tradere, quid passim de structura illa fabulentur: det dominus ut mentiar, nō diu poterit ista exactio prospera esse.

CONCLUSIO LXXXVII.

Quid remittit aut participat papa n̄s, qui p̄ cōtritionem p̄fectam, ius habent plenariæ remissionis, & participationis?

HAEC inde uenit, quod multi etiam iuriste nescire se dicant quid sit remissio culpæ p̄ clauis, de qua supra meū sensum dixi.

CONCLUSIO LXXXVIII.

Quid adderetur ecclesiæ boni maioris, si Papa sicut semel facit, ita centies in die cuiuslibet fidelium, has remissiones & participationes tribueret.

HIC mire mira, alij cōmunem thesaurū fingunt, qui p̄ indulgentias augeat. Et ideo si homo septies in die remissionē plenariam obtinet, ut in urbe potest fieri, tanto plura bona consequetur. Hi sibiipsis contrarij sunt, quod indulgentiæ sint expensioes thesauri secundū eos, ergo nō collectiones. Alij iuxta diuisionē cōtinui in infinitū, remitti putant peccata, sicut diuidit in semp̄ diuisibilia lignū, ita remittunt peccata, semper remissibilia ulterius, licet semper minora fiant. Ego fateor me nescire quid dicā.

CONCLUSIO LXXXIX.

Ex quo Papa salutem querit animarum per uenias, magis quam pecunias, cur suspendit literas & uenias iam olim concessas, cum sint æque efficaces.

HAEC maxime oīm urit & displicet, & fateor magna cūm specie, illa enim suspensio, unica est causa, q̄d uilescunt indulgen-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M. 66.

cia. Ita ego nō possum negare quidē, quod omnia ferenda sunt
quæ pontifex facit, sed doleo, quod nō possum optima esse pro-
bare, quanq̄ si de mente pōtificis, sine intermedijs operarijs mer-
cedum, dicendū esset, optima de illa præsumenda dicerem, bre-
uiter & cū fiducia loquendo. Ecclesia indiget reformatione, q̄d
non est unius hominis pontificis, nec multorū cardinaliū officii-
um, sicut probauit utrūq; nouissimū conciliū, sed totius orbis,
Imo solius dei. Tempus aut̄ huius reformationis, nouit solus il-
le, qui condidit tempora. Interim uitia tā manifesta, negare non
possumus, clauis sunt in abusu & seruitute auaritiæ & ambitio-
nis, & gurges accepit impetū, non est nostrū remorari eū. Iniqui-
tates nostræ respondent nobis, & onus est unicuiq; sermo suus.

CONCLUSIO XC.

Hæc scrupulosissima argumenta laicorum, sola potestate
compescere, nec reddita ratione diluere, est ecclesiā & papā
hostibus ridēdos exponere, & infœlices Christianos facere

SI enim ex malo fit peius, dum terrore cōpescuntur, quan-
to rectius doceremur, hanc iram dei intelligere, & pro ecclesiā
orare, & tanta tolerare in spe future reformationis, q̄ dū tam ma-
nifesta uitia uolumus cogere, uirtutes uideri, peius iritemus, si-
quidem nisi nos mereremur uexari, deus non permetteret solos
homines in ecclesiā dominari, daret nobis pastores secundum
cor suum, qui nobis pro uenijs darent tritici mensuram in tem-
pore suo. Nunc autem etiā si sint boni pastores, tamen non pos-
sunt ad officium suum uenire, tanta est ira furoris domini.

CONCLUSIO XCI.

Si ergo ueniæ secundum spiritum & mentem Papæ præ-
dicarentur, facile illa omnia soluerentur, immo nulla essent.

Quomodo: scilicet, si, ut sunt, solum remissiones pœnarum,
non meritoria, ac infra bona opera habendæ, non fuisset ullus
unquam commotus, aliquid de ijs dubitare, non propter sui ni-
miam magnificationem, suscitant quæstiones insolubiles, in ea-
rum propriam uilificationem. Mens enim pontificis nō potest
esse alia, quam quod indulgentiæ sunt indulgentiæ.

CONCLUSIO XCII.

M. L. RESOLV. DE VIRTUTE INDVLGEN.

Valeant itaq; omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Christi, pax pax, & non est pax.

CONCLUSIO XCIII.

Bene agant omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Christi, crux crux, & non est crux.

CONCLUSIO XCIII.

Exhortandi sunt Christiani, ut caput suum Christum per poenas, mortes, infernosq; sequi studeant.

CONCLUSIO XCV.

Ac sic magis, per multas tribulationes intrare cœlum, q̄ per securitatem pacis, confidant.

SA TIS supra de cruce & pœnis dictū est, hodie rarus sermo

AD CANDIDVM LECTOREM
ET ERVDITVM.

Non tibi hæc ædita existimes erudite & candide lector, quanquam quid opus hoc monitorio: quasi timeam Ciceroniana hæc tibi uisum iri, tu pro gemo tuo habes aliunde, quod legas, me oportuit, cū mei similibus, nostra, id est, rudia & barbara tractare. Sic placitū fuit in cœlo. Nec ausus fuisset nomen summi pontificis, his meis bullis, appellere, nisi uisidiffem amicos meos, illius terrore quam maxime confidere, deinde, quod summi Pontificis peculiare sit officium, ut debitorē agat, sapientibus & insipientibus, Græcis & Barbaris. **V**ale.

DECLARATIONVM DISPUTATIONIS

de uirtute indulgentiarum reuerendi patris,

ac S. theologiæ doctoris Martini

Lutherij ad Leonem X.

Pontificē maximū.

Finis.

61.

BEATISSIMO PA

TRI LEONI X. PONT. MAX. FRATER
Syluester Prierias ordinis Prædicatorum, sacri-
que Palatii magister, æternam Salutem.

Nescio pater beatissime: an ullo sim tpe lectior: q̄ cū tue
beatitudinis cōtemplatione: z grana aliquid efficio.
Quo actum putarim: vt cōmentarijs in primū secūdi
conflati ex diuino Thoma inumerus potius q̄ implici-
tus cum edendis: tum exponādis z consumandis: nō
potuerim tāta voluptate detineri: quin reiectis: ac po-
stergatis studijs z contemplationibus pprijs: adarti-
no nescio cui Luther: qui in veritate ipsam: z sanctā hanc sedē certicē ele-
uatā ostentat: me scutū opponerē pro sedis huius: proq; veritatis honore
ac maiestate pugnaturus. Veniq; tridui laborē in opus istud absumpsi:
tāta letitia z animi iucūditate: vt amor ipse mihi sensim veritatē inferret:
illaq; iugiter ac celerrime assū illaberet. Oro vero beatitudo tua pauca
ista que elucubravi: in tantis: z tā infestis laboribus: item z curis: percur-
rere nō dedignetur: z sua beniuola censura: inepte dicta: aut eliminare: aut
eliminare. Ita enī fiet: ut tanta sim post hac fiducia: ac si fida logica instru-
ctus: vt etiam sathanam ipsum in futuro certamine nō extimescam: imo
quidus experiri cupiā: an ferreum nasum: aut caput enēu gerat iste adar-
tinus: vt effringi non possit. Vbi vero is sua fundamenta in lucem extule-
rit: sua probaturus: aut imp: obaturus nostra: quiddam (volēte deo) mo-
liar: z maius: z accuratius expolitum. Eternū vale benignissime pastor.

Sacrarum literarum professori, Martino Luther, frater Syl-
uester de Prierio ordinis prædicatorum spiritum humilitatis
& veritatis.

Si longa mora intercedente adartine mi: literarias manus con-
ferre desiderim: eo vel maxime q̄ tarda senectia iam frigeat effete vi-
res: tuis tamen verbis excitus: ac pene impulsus: quibus vndiq; at-
hletas quasi alter Dares in certamina vocas: desuetas palestras
pro sancta apostolica Sede: item pro veritate tuenda denuo aggredi sta-
tui. Quoniam vero cogitis abs te (vt fertur) editi: fundamenta cernere
non datur: nec tu conclusionibus tuis probationē vllam attulisti: earum/
q; complures sensus cū veros: tum etiam falsos pre se ferant: nō aliter in-
primis tecum congregari velim: q̄ tuarum fallarū positionū opposita sub-
sternendo: z defendendo: vt quibus inuitariis fundamentis edocess. Quas
q; ergo tuas sententias percurrere: ac trutinare: dialogo nobis ipsis qui

11
 recta creaturi sumus interlocutoribus (deo maximo optimo inuocato) futuro certamini iam principium affero. Vale & melius sentias.

Responsio magistri Syluestri de Prierio ordinis prædicatorum sacri Palatii magistri, ad conclusiones magistri Martini Luther.

Tantum dogma ad examissim cribraturus Martine mihi normas & fundamenta iaciam necesse est.

Fundamentum primum est. Ecclesia vniuersalis essentialiter est conuocatio in diuinum cultum omnium credentium in Christum. Ecclesia vero vniuersalis virtualiter est ecclesia Romana: ecclesiarum omnium caput: & pontifex maximus. ecclesia Romana representatiue est collegium Cardinalium: virtualiter autem est pontifex summus: qui est ecclesie caput: aliter tamen quam Christus.

Fundamentum secundum. Sicut ecclesia vniuersalis non potest errare determinanda de fide: aut moribus: ita & verum concilium faciens quod in se est (vt intelligat veritatem) errare non potest: quod intelligo in clauso capite: aut tandem ac finaliter: licet forte prima facie fallatur quousque durat motus inquirendę veritatis: imo etiam aliquando errauit: licet tandem per spiritum sanctum intellexerit veritatem: & similiter nec ecclesia Romana: nec pontifex summus determinans ea ratione: qua pontifex: id est: ex officio suo pronuncians & faciens quod in se est: vt intelligat veritatem.

Fundamentum tertium. Quicumque non innittitur doctrine Romane ecclesie: ac Romani pontificis: tanquam regule fidei ineffabili: a qua etiam sacra scriptura robur trahit & auctoritatem: hereticus est.

Fundamentum quartum. Ecclesia Romana sicut verbo: ita & facto potest circa fidem: & mores aliquid decernere: nec in hoc differentia vlla est præter id quod verba sunt accommodatiora quam facta: vnde hac ratione consuetudo vim legis obtinet: quia voluntas principis factis permittit: aut effectiue exprimit: & consequenter quę ad modum hereticus est male sentiens circa scripturarum veritatem: ita & male sentiens circa doctrinam & facta ecclesie in spectantibus ad fidem & mores: hereticus est. Correlariū. Qui circa indulgentias dicit ecclesiam Romanam non posse facere id: quod de facto facit hereticus est. Age nunc Martine: & tuas conclusiones in medium afferas.

Conclu-
sio pma
S.
S.

Mar. Dominus & magister noster Iesus Christus dicens Pœnitentiam agite, omnem uitam fidelium pœnitentiam esse uoluit. Quod uerbum de pœnitentiā sacramentali, id est confessionis, & satisfactionis, quę sacerdotum ministerio celebratur, non potest intelligi. Non tamen solam intendit interiorem, immo interior nulla est, nisi foris operetur uarias carnis mortificationes.

Syl. His uerbis tres conclusiones Martine comprehendio: & verbaliter

infalli-
bili

saltem quatuor falsitates. **Prima falsitas** est: qd saluator impossibile iussit scz fideles cum cõmuni tempore habere actũ penitentię interioris vel exterioris: cum enim dicit agite: non loquitur de habituali interiori penitentiã: quę sola perpetua est: z sequenter loquitur de actuali interiori vel exteriori: agere enim: vel actus: vel nõ sine actu est. **Secunda.** Verbu Chusti dicitur: penitentiam agite: nõ potest intelligi de sacramentali penitentia. Tripliciter enim penitentia dici potest. Primo scz vt est virtus quedã: cuius obiectũ est: peccatũ sub ratione emendabilis: actus vero eius est dolor: voluntatis de peccato: ipsa vero est habitus moralis eliciens actum dicentem respectu predicti obiecti. **Secundo** vero penitentia est sacramentũ: cuius partes sunt contritio: confessio: z satisfactio. Tercio accipit vulgariter pro satisfactioe iniuncta a sacerdote: z omni carnis mortificatione. De qualibet autem harũ trũ dico predictũ verbu Chusti non solũ posse: verũ etiam z debere intelligi: cũ ipse sufficienter mādatur de bono opere efficiendo. **Tertia falsitas** est ad hõiem. id est: qd scilicet Chustus nõ intendit loqui solũ de interiori penitentia: hoc enim in se quidem verũ est: sed tibi qui vis Chustũ his verbis indicere penitentia in omni vita: de exteriori non potest intelligi: quam oportet intercidere somno z gaudio: gaudendo cũ gaudentibus: z huiusmodi. Unde tibi solũ de interiori potest intelligi: nõ omni: sed habituali: quia etiã interiorẽ actũ liberi ar. dormientes necessario intercidimus. **Quarta vero falsitas** est: qd interior penitentia nulla est: nisi foris operet varias carnis mortificationes: imo dico qd exterior: sine interiori nulla est: interior aut sola potest hominẽ saluare. Potest tamen hoc tuum dictũ verum: z a saluatore intentum habere sensum: scz qd omni interior: penitentia operatur varias carnis mortificationes ex tempore: id est: pro loco: z tempore: id est: quãdo: vbi: z quomodo oportet: sed hic sensus tibi videt impossibilis.

¶ **Mar.** Manet itaq; pœna donec manet odiũ sui (id est pœnitentia uera intus) scilicet usq; ad introitum regni cœlorũ.

¶ **Syl.** Si per penã exteriorẽ mortificationẽ Martine intelligis. quod inde conicitur: qd penã cõtra odiũ sui: z interiorẽ penitentia diuidis intelligi non potest: nisi vt dictũ est: id est: pro loco z tempore: aliter hæc doctrina falsa: impossibilis: z erronea est. Preterea improprie dictum est odiũ sui quantum ad vere penitentes attinet: nullus enim imbutus gratia diuina odit se: sicut nec proximum: quem ad instar sui diligit.

¶ **Mar.** Papa nõ uult, nec potest ulla pœnas remittere præter eas, quas arbitrio uel suo, uel canonum imposuit.

¶ **Syl.** Supposito qd ecclesia per indulgentiarũ uiam concedat liberationem unius anime: uel plurium a purgatorio: qd facere nequit: nisi relaxando penã inflicta a deo: supposito etiã qd ecclesia faciat indulgentias plenas simpliciter: relaxando uicẽ oẽm penã nulla habitã mentioe de iniuncta: ita qd tali indulgentia rite applicata: aia statim e corpe soluta euolaret iuxta sanctorũ interpretationẽ: dico Martine: qd male sentis de facto ecclesie circa fidẽ: aut mores: qd posito casu possibili: qd peccator teneat ad

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

penā iniunctam a sacerdote, item ad iniunctā a canone: & ulterius istis nō sufficienter expurgantibus: tertio teneatur ad penā iniungendā a deo tali casu (secundum se) rite assequens indulgentiā plenariā: decedens statim non euolaret & si daretur ei indulgentiā liberationis a purgatorio si ibi esset non liberaretur: & ita circa factum ecclesie male sentio: & a sanctis dissentio: & ideo meo iudicio ista conclusio est heretica. Unde & sanctus Tho. in quarto distin. xx. dicit q̄ ista opinio: scilicet q̄ indulgentie valeant solum ad remissionē p̄neg iniuncte a sacerdote: vel canone: est contra privilegiū datum Petro. ut quod in terra remitteret: etiam in celo remitteretur: & preterea secundū istam opinionem inquit diuus Thomas: ecclesia huiusmodi indulgentias faciens: magis damnificaret homines q̄ iuuaret: quia absolvendo a penitentis iniunctis remitteret ad grauiores: id est: purgatorias: hec sanctus Thomas. cum tamen indulgentia nō est plenaria: nec sit secundum aliquam partem quotam reatus: puta remittendo tertiam partem penarum: nec cōceditur liberatio alienius anime a purgatorio: aliquem colorem habere possit ista positio: quantum ad id: quod dicit q̄ papa non vult: quia cōmuniter dicit: de iniunctis penitentis relaxamus: sed quia subditur: nec potest: quo ad hoc positio heretica est: auferens aut truncans privilegium Christi ad ecclesiam.

6. **Mar.** Papa nō potest remittere ullā culpā, nisi declarando & approbando remissam a deo, aut certe remittendo casus sibi reseruos. quibus contēptis culpa prorsus remaneret.

Syl. Et si cōclusio ista q̄ quo nō habeat apparentiā in his qui clauib⁹ ecclesie se cōtriti subiiciūt: & sequēter iustis cari a culpa: in attritis tñ qui virtute clauū (iuxta sanctorū interpretatiōē) sunt cōtriti: nō papa nō: verū sacerdos quisq; peccata dimittit dispositiue & ministerialiter. i. applicādo clauēs & sacramenta istis nō aut ea remittit authoritatiue: sed hoc excellentioris est potestatis. Unde hanc cōclusiōē dico falsam: & gratia disputandi sustineo q̄ sit heretica: esto heretici non sint eius positores.

7. **Mar.** Nulli prorsus remittit deus culpam, quia simul eum subiiciat humiliatum in omnibus sacerdoti suo vicario.

Syl. Reprobus (spiritualiter) Martine es: gestas enim cutem variam. & maculosam veris falsisq; coloribus: dum multis falsis pauca vera cōmisco: verumq; reddis dictū illud Bede. q̄ nulla tam falsa doctrina sit: que aliqua vera non intermisco.

8. **Mar.** Canones pœnitentiales solum uiuentibus sunt impositi, nihilq; morituris secundum eosdem debet imponi.

Syl. Dico ad hoc dictum ut ad p̄cedens proxime.

9. **Mar.** Inde nobis bene facit spiritus sanctus in Papa, excipiendo in suis decretis semper articulū mortis & necessitatis.

Syl. Recte quidem loqueris: sed que dicis nihil proposito attinent: cū

non excipiat pontifex articulum mortis: quo ad impositionem peniten-
tie: sed quo ad reservationem absolutionis.

10. **Mar.** Indocte & male faciunt sacerdotes hi, qui morturis
pœnitentias canonicas in purgatorium reseruant.

Syl. Recte doces: sed tñ qđ in alijs culpas: admittis: cū enim doces qđ
pontifex solū illas penas donat: que arbitrio suo uel canonū sunt iniūcte
teste B. Tho. absolutis ab his: & ad purgatorias grauiores atq; addicte.

11. **Mar.** Zizania illa de mutāda pœna canonica in pœnā pur-
gatoriam, uidentur certe dormientibus episcopis seminata.

Syl. dico ut proxime.

12. **Mar.** Olim pœnæ Canonice non post, sed ante absolutio-
nem imponebantur, tanq; tentamenta ueræ contritionis.

Syl. Nunc quoq; nostra tēpestate qñ pœnæ sunt arbitrarie: idē in omni
pœnitētia seruandū dico p. Cle. dudū. de sep. vbi & Jo. An. nisi forte nullū
sit dubiū quin penitēs penitētiā iniūgendā sit acceptaturus & expleturus.

13. **Mar.** Morituri per mortem omnia soluunt, & legibus ca-
nonū morituri iam sunt, habentes iure earū relaxationem.

Syl. Qđ astruis verū est: vbi pena ex canone tantū debet: quod si eam
quā imponit canon etiā diuina iustitia exigat: purgatorij neget: necesse ē.

14. **Mar.** Imperfecta sanitas, seu charitas morituri necessario
secum fert magnum timorem, tanto maiorem, quanto mis-

15. nor fuerit ipsa, qui timor horror satis est se solo (ut alia face-
am) facere pœnam purgatorij, cum sit proximus despera-
tionis horrore.

Syl. His dictis Martine duas conclusiones: & tres falsitates compre-
hendis: & quidem temere. Temeritas enī est in his: ad que nobis natura
lis ratio non suppetit: uelle aliquid nostra auctoritate definire. *pterea*
a fortiori cōtra ea q̄ in doctrina fidei sunt: uel sanctorū qui eodē spiritu scri-
pturas interpretati sunt: quo edite siuere. in his p̄cipue: que fidei & noui
sunt: in quibus cōcorditer docuerunt: imo non solū temerarij: sed erroneū
est: ne dicam hereticū: ut ex quarto fundamento liquet. **Prima autē falsi-
tas** est qđ aperte innuis: qđ hi: qui in purgatorio cōtinentur nesciant se sal-
uandos: quod a peruerso etiā innuis infra cōclusionē tua. xix. Ego uero cū
diuo Tho. cuius doctrina quantū ad fidem: & mores attingit: per regulā
fidei ecclesiam Romanā: & discussa: & probata est: dico qđ qui purgant
sciunt se liberandos: alioquin a nobis suffragia non expeterent: qđ cre-
bro faciunt ut liquet ex libro dialo. Gregorij. **Secunda uero falsitas** est qđ
qui purgantur timeant: preter qđ filialiter: que enī iam sustinet in p̄sentē
non timeant: quia timor de futuro est malus: alia autē mala preter ea: que si

biinter purgandū herent non timent: cum sciant se ab his malis ad gloriā transituros: vt dictum est. Tertia falsitas est q̄ hic timor: se solo satis sit facere penam purgatoriam quod vtiq̄ falsum affirmo: quia nec facere potest cū non sit: nec e solo: alioquin impius esset deus: quippe qui p̄ter istam sufficientem (vt astruis) penam: alias apponat: puta assistentig demonū: ligationis ad certū locum: dilationis optate glorie: z eiusmodi.

16. **Mar.** Videntur infernus, purgatoriū, & cœlum differre, sicut desperatio, prope desperatio & securitas differunt.

Syl. Hoc videtur quidem forte tibi: mihi autem cum diuo Thoma videtur q̄ qui purgantur: habent spem certam salutis: z consequenter nō sunt desperati: vel quasi: siue prope desperati. Differunt autē p̄dicta sicut pena perpetua cū desperatione euadendi: z voluntate p̄petuo adherēdi peccato: quod inferno zgruit z sicuti pena temporalis cū spe euadendi: z voluntate adherendi deo p̄petuo: q̄ purgatoriū est: z sicut p̄uatio omnis p̄neg: z impletio omnis naturalis appetitus: z gaudij: vt in celo est.

17. **Mar.** Necessarium uidetur animabus in purgatorio, sicut horrorem minui, ita augeri charitatem.

Syl. Uno inconuenienti dato plura cōtingunt: apud Aristo. Unde posito seruilis timore: qui charitati aduersatur: necessarium tibi fuit ad Martine modum inuenire: quo pelleretur: quod esse non potuit congruentius q̄ per augmentū eius: quod timori repugnat. Ego vero sanctorum vestigia sequens: z nō vocum nouitates: cum diuo Tho. dico: q̄ qui purgatoriū patitur est viator secundum quid: inq̄ a beatitudine retardatur: non autē simpliciter: vnde in charitate non proficit: alioquin bonum esset eis diu esse in purgatorio: ut perfectiores. z consumationes euaderent.

18. **Mar.** Nec probatū uidetur ullis autoritatibus, aut rationibus, quod sint extra statū meriti, aut augendæ charitatis.

Syl. Esto quia non probentur autoritate scripture: vel ecclesie: que necessario conuincit (quod ad p̄sente: nec astruo: nec destruo: cum tibi repente z ex his solum que memorie succurrunt respondeam) est tamen probatum autoritate sanctorum: que argumentum probabile facit. tu vero eiusmodi tua autoritate firmans: vide ne presumas.

19. **Mar.** Nec hoc probatum uidetur qd sint de sua beatitudine certæ & securæ, saltem omnes, licet nos certissimi sumus,

Syl. Hoc sicut iam dictum est probatum est saltem probabiliter: tum ex autoritate sanctorum: tum experientia: quia frequenter suffragia p̄tunt: sicut multipliciter patet per beatum Gregorium in libro dialo.

20. **Mar.** Iḡitur Papa per remissionem plenariam omnium peccatarum, non simpliciter omnium intelligit, sed a seipso tantummodo impositarum.

Syl. Quid Pontifex intendat: vel non intendat omittens: dico: qd si de posse sit sermo: Papa ex rōnabili causa pōt remittere oēm pēnā siue impositam siue non impositā: vt dicitur Thomas edocet: oppositum autē dicere hereticum est: z contra p̄uilegiū datum Petro a dño: vt dictum est.

21 **Mar.** Errant itaq̄ indulgentiarū p̄dicatores hīj, qui dīcunt per Papæ indulgentias homīem ab oīni pēna solui, & saluari.

Syl. Dico vt supra proxime: z qd tu Martine vulneratum z cecatum habens oculum: falsitatis trabe pergrandi: alienam festucā p̄templaris.

22 **Mar.** Papa nullam pēnā remittit animabus in purgatorio: quam in hac uita debuissent secundum canones soluere.

Syl. Negare potestatem nō se extendere ad relaxandum pēnas in purgatorio per viam indulgentie: est male sentire de facto z doctrina ecclesie circa fidem aut mores: ideo hereticum est.

23 **Mar.** Si remissio ulla omnium oīno pēnarū dari potest alii cui, certū est eam nō nisi paucissimis, id est, p̄fectissimis dari.

Syl. Quod asseris certū Martine: utiq; certū est: nou quidē in veritate vt reris: sed in falsitate: datur em̄ venia nō solum p̄fectissimis: sed etiam imperfectionissimis: modo habeāt gratiā dei z charitatē per quā sunt verum capaces: z seruēt indulgentie tenorē siue isti multi sint siue pauci: qd soli deo notum est. Si tamen de multiplicitate saluandos: aut assequendum indulgentias ex cōiecturis z suauis rationibus volumus definire! dico probabiliter: z salua rei p̄tate: qd sunt valde multi: ad quod arguo ex fundamēto Theologico: scz qd clanes ecclesie de attrito faciūt contritū: vnde oīs qui cū attritione confitetur: consequitur contritionē: z gratiā: z consequēter indulgentiā z salutē si p̄seuerat. Sunt autē valde multi: qui indulgentiarū tempore confitentur si credunt se mortali peccato detineri z cū attritōe: id est: dolore imperfecto: qui nunc est quādo homo vellet habere dolorem z gratiā a deo: nunq; de cetero peccandi. Vnde oēs tales consequuntur gratiā z consequēter indulgentiā: nisi post confessionē: ante venie acceptionē relabānt. Et si plene non efficiunt qd mandat: consequuntur partem proportionalem venie: vt docet dñus Thomas. Et ex eodē fundamento probabiliter teneo: qd etsi maior pars L. bastianorū non viuat in gratia dei: maior tñ pars dei gratiā in morte cōsequitur p̄stendo cū attritione: consequēter autē etiā saluatur si p̄seuerat. Et qd saluator dicit multos esse vocatos: sic intelligendū est dictū: qd totus mūdus est vocat⁹.

24 **Mar.** Falli ob id necesse est maiorē partem populū per in differentem illā, & magnificā pēnæ solutæ promissionem.

Syl. Non fallit maior pars populū si attriti p̄stent z reliqua obseruāt: eo vel maxime declamatores crebro docēt, p̄pter venias: alia pia opera non esse relinquēda: cū nullus pro certo sciat: se veniā assequitū: item quia etsi illi veniam nō assequant: pium tñ opus faciunt qd eos in salutē disponit.

25. **Mar.** Qualem potestatem habet Papa in purgatorium generaliter, talem habet quilibet Episcopus & curatus in sua dioecesi & parochia specialiter.

Syl. Quantum ad propositum de themate super quo disceptamus: id est quantum ad applicationem satisfactionis unius ad alterum: est multiplex differentia inter Papam in ecclesia tota: & Episcopum in dioecesi: & curatum in parochia. Harum prima est secundum illam opinionem: que sentit indulgentias fieri ex thesauro satisfactionis Christi: non autem sanctorum: qui iuxta eam solus Papa posset indulgentias facere: sicut solus dispensat communia toti ecclesie: cuiusmodi est dictus thesaurus. Sed quia istam opinionem falsam existimo: dico quod alia differentia est: quia papa dispensator est thesauri infiniti: cum dispenset satisfactionem Christi: non autem alij: sed merita subditorum suorum duntaxat. Ex hac autem sequitur alia: quia solus papa facit indulgentiam plenariam cum solus sit certus quod thesaurus per eum dispensabilis sufficiens sit ad penas omnes diluendas. Alia etiam est: quia papa dispensat bona: que alij dispensant: non e contra: unde & aliorum potestatem limitat & restringit: non e contra. Citrum autem curatus indulgentias edere possit: modo non discutio.

26. **Mar.** Opinionem facit Papa, quod non potestate clavis quibus nullam habet, sed per modum suffragij dat animabus remissionem.

Syl. Quantum ad indulgentias attinet: Papa habet clauem iurisdictionis secundum sanctos: etiam in purgatorium applicatiue: animas tamen a debito seu reatu penarum non absoluit: sed eis tribuit unde penam uel debitum soluant applicans & adiciens eis satisfactionem Christi vel aliorum.

27. **Mar.** Hominem predicant, qui statim ut iactus nummus in cistam tinnierit, euolare dicunt animam.

Syl. Predicator: animam quae in purgatorio detinet astruens euolare in coelestium: in quo plene factum est illud: gratia cuius plena uenia datur: puta deiectus est aureus in peluum: non hominem: sed meram & catholicam ueritatem predicat: tu uero oppositi dogmatizans: si pertinaciter addideris: uide iuxta predicta quid inde merearis: factum & doctrinam sancte Matris. ecclesie reprehendens. Nec plus est reprehensibilis declamator: sic docens: quam coctus fastidientis stomacho substantiales cibos accidentalibus saporibus exacuens.

28. **Mar.** Certum est nummo in cista tinniente augeri questum & auaritiam posse, suffragium autem ecclesie est in arbitrio dei solius.

Syl. Certum est etiam Martine istam conclusionem esse detractorem: & uiri ponentis os in celum: nec minus certum est: errorem & hereticum esse dicere: quod ex tante rationabili causa Papa non potest pro uoluntate plus & minus dare de suffragio unius alteri: cum deus hoc sibi concesserit.

29. **Mar.** Quis scit si omnes animæ in purgatorio uellent redimi, sicut de sancto Seuerino, & Pascali factum narratur.

Byl. Quicquid sit de somnijs propter que nunq̄ a sana doctrina recedendum est: doctor angelicus in. xxj. dist. iij. querens an pena purgatorij sit voluntaria: & multipliciter de pena distinguens sic concludit. Absolue nulla pena est voluntaria: quia ex hoc est ratio penę: q̄ voluntati contrariatur: sed conditionate: siue ex suppositione alicuius finis pena est voluntaria: sicut uult quis pati uisionem ut sanetur: & hoc dupliciter contingit. Aliquando enim per penam aliquod bonum acquirimus: ut patet in uisione: & sic ipsa uoluntas assumit penam: ut in satisfactione patet: que scilicet in hac uita est meritoria. Aliquando uero per penam nullum bonum nobis accrescit: tamen sine pena ad bonum peruenire non possumus sicut patet de morte naturali: sine qua scilicet non uenitur ad regnum: & tunc uoluntas penam non assumit: sed tolerat: & quantum ad hoc uoluntaria dicitur: & sic pena inquit purgatorij est voluntaria: **¶** quibus uerbis diuini Thome patet: q̄ qui in purgatorio sunt illam penam non eligunt: sed illatam patienter tolerant: & uellent libenter ea carere si possent. Adde q̄ anima separata grata deo nullum habet maius desiderium: q̄ uidentis deum: cū ad hoc omne suum uelle sicut ad finem ordinat: licet pro dei uoluntate patienter toleret: unde si cū dei uoluntate possit carere pena impediens uisionem in hoc maxime letatur: plusq̄ gaudium aliquod in hoc mūdo nobis possit obtingere. Dicere autem oppositum: ridiculum & stultum est.

30. **Mar.** Nullus securus est de ueritate suę contritionis, multo minus de consecutione plenarię remissionis.

Byl. Hoc de uiuentibus uerū est: anime uero que purgantur: certę sunt se dei gratiam habere: & cōsequenter se indulgentias assequi: si rite conferantur: maxime plenarias: quibus statim a tormentis ad gaudia deducuntur.

31. **Mar.** Quam rarus est uere poenitens, tam rarus est uere indulgentias redimens, id est, rarissimus.

Byl. Esto q̄ recte doceas: tñ superflue doces: cum iam idem supra uerbaliter posueris: tñ plus: quia dixisti nō assequi nisi perfectissimos: qui rariores sunt q̄ uere poenitentes: cum inter hos quidam sint alij minus perfecti. Dico etiam q̄ uere poenitentes tot sunt: quot attriti cōsistentes: cum omnes tales dei gratiam assequantur: nisi obicem ponant.

32. **Mar.** Damnabuntur in æternum cum suis magistris, qui per literas ueniarum securos se credunt de sua salute.

Byl. Qui per dictas literas sine bonis opibus tutos se putat: fatuus est: qui uero ex spiritali cōmodo eiusmodi literarum concipiunt spem melius uiuendi & moriendi: & purgatorias penas citius euadendi: recte sentiunt: & sic docentes recte docent. Time autem tibi magis **¶** artime: ne uana eruditione inflatus: nunq̄ respicias: eterno pereas & damneris.

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

33 **¶ Mar.** Cauendi sunt nimis, qui dicunt uenias illas donum esse dei inæstimabile; quo reconciliatur homo deo.

¶ Syl. Cauendi sunt magis detrahentes dei vicario: cum iniuste: tamen etiam false & erronee. Qui uero dicunt (vt refert) uere dicunt modo: reconciliatio illa intelligatur improprie: per amotionem reatus: qui animam a dei contemplatione clara secludebat.

34 **¶ Mar.** Gratia enim illa ueniales tantum respiciunt poenas satisfactionis sacramentalis ab homine constitutas.

¶ Syl. Tam liquet ex dictis: quantum falsa & erronea sit ista sententia: et si de poenis. Pontificis maximi sermo sit: est etiam heretica: quasi Papa non possit omnem penam per indulgentias abolere.

35 **¶ Mar.** Non Christiana predicant, qui docent quod redempturis animas per confessionalis non sit necessaria contritio.

¶ Syl. Nulli esse declamatores reorum: qui tam stulte docuerit: qua uero intentione tales positiones in medium afferas: ipse uideris. Si qui tamen docerent: quod non contriti non uane indulgentias proficiuntur: quia prodessent contritione ex post facto accedente: non male docent apud complures peritos: quia sicut Papa potest constitutionem facere aut inficere ut ex tunc ita etiam possit indulgentias largiri: ut ex nunc suo tempore ualituras.

36 **¶ Mar.** Quilibet Christianus uere compunctus habet remissionem plenariam a poena & a culpa, etiam sine literis ueniarum sibi debitam.

¶ Syl. Si sentis quod omnia cui plena remissio poenae debet: eam assequitur non obstante quod ueniarum literis careat: esto quod uere doceas: tamen nihil dicis: quia deum dare omnibus quod eis apud ipsum debent ex congruo: uel condigno dubitauit nullus. Si uero sentis (ut uerba tua pro se ferunt) quod sine dictis literis omnibus uere contritis debita sit plena remissio poenarum: hereticum est: & canones omnes penitentiales euacuas: & eueris: & tertiam partem sacramenti penitentiae: id est: satisfactionem: & omnia iura loquentia de penitentia salutari imponenda: & purgatorii. Nisi forte dicas: quod poenam omnem remitti: & poenam omnem exoluere idem sit: quod absurdum est.

37 **¶ Mar.** Quilibet uerus Christianus siue uiuus, siue mortuus, habet participationem omnium bonorum Christi, & ecclesiae, etiam sine literis ueniarum a deo sibi datam.

¶ Syl. In opere bono quo reatus poenae deletur: puta ieiunio: oratione: & eleemosyna: duo sunt secundum doctrinam sanctorum: unum est meritum: quod nullius esse potest nisi operantis qui solus pro opere proprio premio donatur: alterum est satisfactio: quae aliud a merito est: unde is qui eleemosynam largitur pro anima parentis: sibi quidem meretur: pro amico autem satisficit: ad abolendum poenae reatum. Quis enim ausit negare eleemosynam horum utriusque uae

lere. Si ergo de bonis operibus Christi & ecclesie loquaris quantum ad meritū: licet pro alterius merito nullus muneret: quilibet tñ deo gratus: ex aliorū meritis aliquid boni percipit. pnta protectionē dei: sicut deus recordatus Abrahę: liberavit Loth tempore eversionis Sodome: vel saltē ipsum gaudiū: quod quisq; bonus habet pe bono alieno: s̄m illud psal. Participem me fac deus omnīū sumentium te &c. Sed quia hoc participi paucis non potest plene absolui: dimittatur. Si vero loquaris de eis de Christi & ecclesie operibus: gratia satisfactionis: dico cū diuo Thoma q; in absolutione a peccatis ex bonitate dei interueniente Christi martyrio: semper aliquid relaxatur de pena: non autē pena tota: alioquin plene implens inuincitū a sacerdote vel canone: etiā si non plene satisfecerit deo: euolaret: quod esset hereticū: imo non oporteret sacerdotem quicquam imponere: nisi forte per viam medicine ad precauendum in posterum.

38 **Mar.** Remissio tñ, & participatio Papę nullo mō est contemnenda, quia (ut dixi) est declaratio remissionis diuinę.

Syl. Sine de culpa: siue de pena intelligas: vtrobiq; damniliter erras: quia & culpam relaxat dispositiue: & ministerialiter: & similiter penā per venias: vt crebro iam dictum est.

39 **Mar.** Difficillimum est, etiam doctissimis Theologis, simul extollere ueniarum largitatem, & contritionis ueritatem coram populo.

Syl. Postq; Martine peruerse docuisti: iam nūc detrahere incipis: & ueniarū declamatoribus: & pontifici psequenter. Qd autē difficile astruis: ego impossibile astruo tibi: tuiq; sūbibus: qui non ea (pace tua dixerim) bonarū disciplinarū pceptis institutus: qui duo falsa pcepta tenes: q; uenias euertunt: vnū quidē q; vera contritio aboleat oēm penā: vt supra uideris innuere. aliud q; vera contritio penas uenias plegat semp: vt sequenti cōclusionē patebit. Theologi autē bene instituti facile efficiunt: qd tu difficile predicās: dicentes: q; sicut in humanis offendens quēq; cum iactura honoris: aut rerū: & si ex bono aīo offensus restituat ad amicitia abolita culpa: nō tñ semp abolita emenda: imo nec actione iniuriarū plerūq;: ita etiā & deus abolita culpa lege cōmuni uult: q; peccōrū emendā prestet: vt qui peccando sue uolūtati plusq; debuisset: indulgat aliquid contra suā naturalē uoluntatem: ex uoluntate electiua patiat: qd est penas dare pro culpa,

40 **Mar.** Contritionis ueritas pœnas quærit & amat, ueniarum autem largitas relaxat & odisse facit, saltem occasione.

Syl. Hęc est tua potissima ratio: quare difficile dixeris utraq; posse saluare. Dico uero cum sancto Thoma: q; qd diu penas dare pro sceleribus est alicuius boni allatium: vt in presenti uita: quando meritorū est: uera contritio amat penas: ad merendum & precauendum a peccatis: siue tamen contemptu ueniarum: quia vtrumq; melius est q; alterum: s; ubi uero

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

penę nullum bonū afferunt: sed retardant a bono glorie: quod eis nō ex
soluōis haberi nequit: penę non assumuntur: sed tolerantur: dulcissimū/
q̄ est animabus ab eis misericorditer ab solui: z ita in purgatorio est.

xi **Mar.** Cautē sunt uenię Apostolicę prædicandę, ne popu-
lus falsē intelligat eas p̄ferri cæteris bonis opibus charitatis.

Syl. Verū utiq; docēs: sed nō minus caute sunt improbandę z restringē-
de: in præiudiciū Ep̄licę facultatis: z priuilegij cōcessi a deo beato Petro.

xii **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod Papę mens non est
redemptionem ueniarum ulla ex parte comparandam ope-
ribus misericordię.

Syl. Docendi sunt etiā: q̄ mens Pontificis est per uenias prouocare
fideles ad opera pietatis: siue diuini cultus z misericordię: z q̄ melius est
benefacere: z uenias assequi: q̄ horum neutrum: vel alterum moliri.

xiii **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod dans pauperi, aut mu-
tuans egentī, melius facit. q̄ si uenias redimeret, quia per o-
pus charitatis crescit charitas, & fit homo melior, sed per ue-
nias non fit melior, sed tantummodo a pœna liberior.

Syl. Docendi sunt etiā: q̄ qui utrūq; pōt melius est: Docēdi sunt etiā:
q̄ per uenias nō fit homo melio: essentialiter: fit tñ melio: cōcōmitanter:
quia erogare in opus pium: aut alias bonū pro assēcutione ueniarū me-
rito: nō est. vnde ceteris paribus melius est dare eleēmōsinā gratia uenia-
rū: q̄ gratia meriti p̄cise: quia ibi duo bona sunt: scz meritū: z sublatio im-
pedientis ac retardantis a gloria: id est: reatus p̄narū: hic uero unū est.

xiiii **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod qui uidet egenum &
neglecto eo, dat pro uenijs, non indulgentias Papę, sed in-
dignationem dei sibi uendicat.

Syl. Docendi sunt etiam scriptores castigatius scribere q̄ tu scribas:
quia quod scribis: nō est uerum. vbi quis petenti pauperi: potest eleemo-
synam sine peccato negare: quod creberrime accidit: neq; vbi negatur
cum peccato quidem ueniali: sed sine mortali: quia pro ueniali solo: non
uendicat sibi homo indignationem dei: cum gratię z charitati ueniale nō
repugnat: z consequenter nec amicitię: quam ad deum habemus.

xv **Mar.** Docendi sunt Christiani, qd nisi supfluis abūdēt, ne-
cessario tenentur domui suę retinere, & nequa q̄ effundere.

Syl. Docendus es z tu sufficientius diuidere: quia temporalis hōim
facultas in sufficienter diuiditur necessaria: que quis domui suę tenetur
retinere: que scz sunt necessaria: sine quibus nō: z superflua: sed hęc est di-
uisio sufficiens iuxta diuū Tho. Honorū em̄ temporalū hōminis: qdam
vero sunt necessaria ad uitam suam, z suorū: que dicuntur necessaria: sine

suam

quibus nō: supple viuitur: quedam vero sunt necessaria ad vitam decentem: que dicuntur necessaria: siue quibus nō bene: & quedam nec sic: nec sic: que dicuntur superflua simpliciter. De primo necessario nec veniē sunt redimende: nec elemosyna danda: nisi quis eligat mori dādo pro bono reipublice. De secundo tenentur homines elemosynam dare solum in necessitate extrema: potest autem: & debet homo dare de cōsilio extra dicitur casum partem huius necessarij cum indiuisibili non consistat: non autem forum. Sic ergo patet: q̄ etiam non habens superflua: potest redimere venias: ex parte eius quod est necessarium: siue quo non bene.

26. **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod redemptio ueniarū est libera, non præcepta.

Syl. Docendi sunt etiā: & docere debent boni filij ecclesie Romane & consequenter dei: q̄ princeps pro cōmuni bono posset coactiue exigere bona a subditis: sed pōtifer Romanus: vtriusq̄ potestatis apicē tenens: pro fabrica Basilice sancti Petri: que est totius Christiani populi bonū petit quod iubere posset: & petendo numeratur ex thesauro sibi tradito.

28. **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod Papa sicut magis eget, ita magis optat in uenijs dandis pro se deuotam orationem, quam promptam pecuniam.

Syl. Immo nō sunt sic docendi: quia hoc esset eos a multis bonis que ueniarū gratia faciunt: dimouere: sed potius sunt docendi: q̄ omnes fideles ex debito charitatis tenent pro summo pastore: etiā siue uenijs orare: & q̄ Bapa multotiens dat uenias: ut fideles prouocet ad orandū pro se: ut semper facit in sua capella. Quando vero ultra orationes etiam pecunijs indiget: uenias largitur: non gratia pecuniarū: sed eius rei ad quam pecunia ordinatur: puta instauratiōe hospitaliū: & ecclesiarū: & hoc cū facit: omnes quorū interest letantur: & gratulantur omnes: nisi q̄ tu. Martine id quod in alijs ecclesijs instaurandis lūdatur: in fabrica prima solius reipublice Christiane vituperas. qui si a domino nostro habuisses bonū Episcopatu cum plenaria indulgentia ad ecclesie tue reparatiōem: forte dulcioribus uerbis abūdasses: & quibus detrahis: uenias extulisses.

29. **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod ueniæ papæ sunt uiles, si nō in eis confidunt, sed nocentissimæ, si timorem dei per eas amittant.

Syl. Docendi sunt etiā: q̄ cōfidentia ueniarū ab alijs bonis operibus non retar dāns nihil obest: sed occasionaliter prodest: dū aīa ex hoc in gratiarum actiones assurgit. Docendus etiam es tu: ut cautius obserues: ne paucis uerbis tibi iph contradicas: qui interdū uenias dicis esse uiles: interdum solum signa diuine relaxationis: que signa etiam apud te sunt fallacia: cū scribas nullū esse certum: q̄ relaxatione pgnarū sit assecutus.

30. **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod si Papa nosceret ex

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

actiones uenialium prædicatorum, mallet Basilicam beati Petri in cineres ire, quam ædificari cute, carne, & ossibus ouium surarum

Syl. Docendi sunt potius Christiani: quam tu iniuste prædicatoribus detraheris: contra ordinem fraternæ correctionis talia secreta: que qua sunt (quod vix credo) in publicum per vniuersum orbem seminando: que talia si non ueras: debuisti fraternæ correctionis normam obseruare: eo vel maxime: quam talis sit huius innocentissimi Pontificis mens: ut nullus non inique modo: verum etiam nec indecenter operetur: aut uiuat.

Si. **Mar.** Docendi sunt Christiani, quod Papa si sicut debet, ita uellet, etiam uendita (si opus sit) Basilica sancti Petri, de suis pecunijs daret illis, a quorum plurimis quidam concionatorum ueniarum pecuniam eliciunt.

Syl. Docendi non essent ista populi: quia esset contra fraternam charitatem: sed si non speratur declamantium correctio per secretam monitionem (ista enim non sunt in ambone) docendus esset is prelatus: cuius interest et singulariter dominus noster Papa: si tamen aliqui tales sint: quod ut credam: vix adduci possem: quia esto quod declamatores forent rapaces: quam vim tamen non extorquent: sponte vero: nullus est adeo stultus: ut si visus adeo sit egens: ut pro eius suffragio Basilica sancti Petri vendenda foret: velit pro indulgentijs pecunias effundere: unde potius credo quam loquaris per talenta: aut alia aut excogitas: aut exomas.

Sz. **Mar.** Vana est fiducia salutis per literas ueniarum, etiam si committarius, imo Papa ipse animam suam pro illis impignoraret.

Syl. Vana est ista tua conclusio: et similes: quia nullus est tam stultus: ut salutem suam talibus literis committat sine voluntate penitendi vel statim: vel tandem sed tu videris loqui non theologice: sed tragèdicè: ad aures populorum exhauriendas: vide autem ne diuino iudicio inde exhaurias maledictas: irrisiones et censuras.

Sz. **Mar.** Hostes Christi & Papæ sunt hi, qui propter uenias prædicandas, uerbum dei in alijs ecclesijs silere iubent.

Syl. Raris crebra cedere consueuerunt: sic celebrius colitur annalis sollemnitas sanctorum: quam sabbatina dei matris: aut pene quotidiana trinitatis. Sic ex causa Pontifex cuique declamatori pro loco et tpe indulget: ut alijs silentium indicat: quo populum habeat frequentiore: ut inquisitori: utque ordinario quod potest commendari. Instruere vero Papæ hostes esse: qui cum sua gratia: et beneplacito operantur: aut etiam dei stultum et ridiculum est.

Sz. **Mar.** Iniuria sit uerbo dei, dum in eodem sermone æquale, uel longius tempus impenditur uenijs, quam illi.

Syl. Dico ut supra proxime: et ulterius: quam ita loqueris: ac si publicatio ueniarum cum his que illam comitantur: declaratoria et portatoria: non

fit seminatio verbi dei: quod nego.

55 **Mar.** Mens Papæ necessario est, quod si ueniæ (quod minimum est) una campana, unis pompis, & ceremoniis celebrantur, Euangelium (quod maximum est, centum campanis, centum pompis, centum ceremoniis prædicetur

Syl. Dico vt supra proxime: & ulterius: q̄ consimiles conclusiones non decet grauem theologum: sunt enim pueriles: & vidētur esse viri stomachati: & inferentis os in celum: & contra stimulum calcitrantis.

56 **Mar.** Thesauri ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, neq̄ satis nominati sunt, neq̄ cogniti apud populū Christianum.

Syl. Non est miri si vulgus ista nō nouit: cum tu qui cū orbe vniuerso disputaturum obtulisti: ista aut non intellexeris: aut fingas: vt patebit. Sunt enim isti thesauri noti & nominati: non quidē lumine nostrę rationis: sed spiritu sancti: qui p̄ sanctos suos nos edocet: quibus tu nō assentis: auctoritate tua: aut tui similitum alios thesauros effingis. Veniē ergo: siue indulgentię auctoritate scripturę nobis non innotueret: sed auctoritate ecclesię Romanę: Romanorūmq; Pontificū: que maior est: inter quos sanctus Gregorius primus (teste diuo Tho.) indulgentias dedit Romę in stationibus: ceteriq; sunt secuti. Thesaurus ergo iste secundum sanctos: cum theologos: tum etiam canonicos: sunt merita L. huius & sanctorum: non ea ratione qua merita: sed qua satisfactiones.

57 **Mar.** Thesaurus certe unde indulgentiæ dantur, non esse temporalis patet, quia non tam facile eos profuudunt, sed tantummodo colligunt multi concionatorum.

Syl. Non doces Martine: sed deirabis: non concionatoribus tantum / quos scis rem suam non promouere: sed innocentissimo Pontifici: & quidem iniuste: quippe qui nil vellet aut inique: aut etiā indecenter agi: maxime vero p̄textu suę auctoritatis.

58 **Mar.** Nec sunt isti thesauri merita Christi & sanctorū, quia hæc semper sine Papa operantur gratiam hominis interioris, & crucem, mortem, infernumq; exterioris.

Syl. Immo secundū sanctos: tam theologos: q̄ canonicos celebriores sunt prædicta merita L. huius & sanctorum: non ea ratione qua merita: sed qua satisfactiones L. huius superus caneg: sanctis autem super abundanties. Quartum satisfactionū valorem: verum est quidem in nobis operari & nobis applicari: sed non sic: vt plene per eas liberemur ab omni reatu si in casu duplici. primo quidem si non per satisfactionem plenam eis cōtingamur, secundo vero si pontifex eas nobis plene p̄ indulgentias applicet. Si aliter sentis: aberras a fide: nec indulgentiarū thesaurū intelligis.

59 **Mar.** Thesaurus ecclesiæ sanctus Laurentius dixit esse

pauperes ecclesie, sed locutus est usu uocabuli suo tēpore.

Syl. Etiam nūc latenter mordeas potius q̄ doceas: quasi te temporibus nostris pauperes non sint Pontificis hominūq; thesauri: puto autem qd licet Romanus clerus a perfectione p̄m̄gua declinarit: quod non inficior: tu tamen non sis talis: qui possis irreprehensibiliter reprehendere: & qui a p̄m̄gua patrum religiositate nō declinaris. quod equidē vel hinc conijcio: quia nullus sapiens est (vt reor) qui te esse detractorem iniustum non astruxerit. quanq̄ etiam vtinam sic Romę essent bona cetera: sicut eleemosynę pie. quod vt reliqua faceam: etiam pauperum numerus sine numero iudicio sit. maxime vero in pio Pontifice: qui nulli quantumuis extero aut in grato viro: scit petita denegare.

60. **Mar.** Sine temeritate dicimus/ clauēs ecclesie merito Christi donatas, esse thesaurū istum. Clarū est em̄ quod ad remissionem p̄cenarū & casuum sola sufficit potestas Papę.

61. **Syl.** Si cuiusq; sancti testimoniū citaueris: tecū in hoc sententia temere te sic docuisse negabo: qd̄ puto non facies. Et quidem fateor: ad id sufficere potestatem pontificis maximi eo modo: quo potestas Regis ad artem fabricandam vicz mediante thesauro: qui nō sit potestas: sed materialis potestatis. Num em̄ ecclesia ex thesauro isto faciat indulgentias plenarias: si thesaurus iste sit clauēs ecclesie: aut clauēs admotę peccatorib; operabuntur cū electione. sic q̄ in sacramentali p̄nitentia nō operabuntur quantum possunt absoluendo ab omni pena: sicut ab omni culpa. aut semper penā totaliter abolebunt: quorū vtrūq; falsum est: p̄m̄ū quidem quia nullus sacerdos sic absoluendo intendit: sed intendit peccatori benefacere quantum p̄t. secūdo vero: quia purgatorij tollit: vnde doctor angelicus docet per clauē remitti partē p̄ne: non totā. Iste ergo thesaurus materialiter est satisfactio Christi & sc̄torū: effectiue autē est clauis iurisdictionis: qua dispensat. Igit p̄t̄s Pontificis p̄ clauē ordint: oēm culpā: & p̄ clauē iurisdictionis: cuius est indulgere oēm penā: ex causa potest abolere

62. **Mar.** Verus thesaurus ecclesie est sacrosanctū euangeliū.

Syl. Verum quidem ad Martine dicis: sed equiuoce loqueris de thesauro. & hoc ipsum verum quod dixisti: ad malum finem ordinas: vt videtur. vt etiam statim patebit.

63. **Mar.** Thesaurus euangelij est merito odiosissimus, quia ex primis facit nouissimos. thesaurus indulgentiarum merito est gratissimus, quia ex nouissimis facit primos. Igitur thesauri euangelici retia sunt, quibus olim piscabantur uiros diuitiarum. thesauri indulgentiarum sunt, quibus nunc piscantur diuitias uiroꝝ.

Syl. Si mordere canū est propriū: vereor ne tibi pater canis fuerit: qui ad hoc videris natus: vt mordeas: vereor: insuper ne propter tuā dicitē

tatem: z illationem tui oris in celum: aliquid mali tibi cōtingat: nec video quō venias excusandus ab anathemate ea capite multiplici. nec puto qd vir sis mentis compositę: quia talia characteribus formanda tradideris.

67. **Mar.** Indulgentiæ quas cōcionatores uocant maximas gratias intelliguntur uere tales: quo ad quæstū promouendum.

Syl. Jam Pontifice deserto: spiritus sancti muneribus detrahie: quasi ipse indulgentię non antię: sed burse putes: qd blasphemiā dixerim.

68. **Mar.** Sunt tamen reuera minimæ ad gratiam dei, & crucis pietatem comparatæ.

Syl. Hi qui uenias gratias maximas astruunt nulli comparantes: excusandi ueniunt per hyperbolen: tu uero qui eas comparas gratię Chri-
sti: uide quo nam pacto excusabere: dicens eas minimas: cum etiam sint gratię alię: z alia dona minora: puta ipsa bona fortune: nec reor: poteris aliquam excusationem pigtere: que ueniarum declamatoribus eque non congruat: consequenter autem iniuste mox des.

69. **Mar.** Tenentur Episcopi & curati ueniarum Apostolicarum, cōmissarios cum omni reuerentiā admittere, sed magis tenentur omnibus oculis intendere, ne pro commissio-
ne Papæ, sua illi somnia prædicant.

Syl. Si tibi talia dicenti animus inesset equus z bonus: tacendū esset: sed sicut diabolus in omni suo opere suam superbiam: ita tu quoq; in omni pene tua conclusionē: tuam maleuolentiā redoles.

70. **Mar.** Contra ueniarum Apostolicarum ueritatem qui loquitur, sit ille anathema & maledictus.

Syl. Effigiem geris eius: qui cōsignare se putans: in lumen proprium impingit. Ueritati enim ueniarum aut ignorantia: aut malitia multum detrahit: ut liquet ex dictis.

71. **Mar.** Qui uero contra libidinem & licentiam uerborum concionatoris ueniarum curam agit, sit ille benedictus.

Syl. Si inquam benedictus: si charitate: si iustitia: si pietate mouetur: qui uero cōtra licentiosum in dicendo: licentior: est in scribendo a deo quidem bonus efficiatur: ab hominibus uero ad alioꝝ monumentū castiget.

72. **Mar.** Sicut Papa iuste fulminat eos, qui in fraudem negocij indulgentiarum quacuncq; arte machinantur, multo magis fulminare intendit eos, qui per ueniarum prætextum in fraudem sanctę charitatis & ueritatis machinantur.

Syl. Dominus noster Papa tantę uirtutis creditur: ut per suos minime fros nil indecens fieri uelit: au uero in eos delinquentes intendat animaduertere per anathema ut dicis: puto nescias.

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

15. **¶ Mar.** Opinari uenias Papales tantas esse, ut soluere possint hominem, etiam si quis per impossibile dei genitricem uiolasset, est insanire.

¶ Syl. Instruere quod habens plenitudinē potestatis a papa ad uenias possit absoluerē a culpa in dicto casu per ordinis clauem: et a pena per clauem iurisdictionis: nō est in insanire: sed sane sentire: cum etiam idem possit in Judam: et in eos: qui aut uirginem aut Christum interemissent: modo esset uiatores. Uideris autem loqui tragedice.

16. **¶ Mar.** Dicimus contra quod ueniarū Papales nec minimū peccatorum uenialium tollere possunt quo ad culpam.

¶ Syl. Immo tibi tollere non possunt ueniale: etiā quo ad penā: quippe quoniam secundū te sunt solū signa et non causa remissionis. Quod uero per uenias culpa remittatur: predicatorem ueniarū docuisse credo nullum: quippe cū etiam rudioribus liqueat assecutionem ueniarū pergerere culpam abolitionem: cū huius rei grana etiā rustici sua criminā fateant.

17. **¶ Mar.** Quod dicitur, nec sit sanctus Petrus modo Papa esset, maiores gratias dare posset, est blasphemia in sanctum Petrum & Papam.

¶ Syl. Et si sanctus Petrus credat sanctior: fuisse omni post futuro Pontifice: et in gratijs personaribus copiosior: quantum tamen attinet ad clauē iurisdictionis et ordinis: erroneum est: ne hereticum dicam: dicere et eonem per Petro primo minorem: et non posse de iure quecumque ille potuit.

18. **¶ Mar.** Dicimus contra quod etiam iste, & quilibet Papa maiores habet, scilicet euangelium, uirtutes, gratias curatio-
num &c. ut pri. ad Corin. xii.

¶ Syl. Timeo ne dei iudicium super tuum caput portas: qui per ironiam ita irrisorie loqueris uniuerso orbi de tanto Pontifice. Utinam autem tibi sint ille uirtutes: que in domino nostro predicantur.

19. **¶ Mar.** Dicere crucem armis Papalibus insigniter erectam cruci Christi æquiuale. blasphemia est.

¶ Syl. Tibi non credere quā iam cepi: neque hoc puto ab aliquo ueniarū declamatorie predicati ita nude: ut recitas: quanquā quilibet crux in qualibet materia: eque representet imaginem Christi: et eque adoranda sit seclusa ratione contactus: de qua ad presens breuitatis gratia supersedeo.

20. **¶ Mar.** Rationem reddent episcopi, curati, & theologi, qui tales sermones in populum licere sinunt.

¶ Syl. Uideris Martine uelle te per hec iustificare: quasi recte feceris: detrahendo uenias contra preceptum domini nostri pape: et detrahendo ueniarū concionationibus: et pontifici contra preceptum dei: sed nequas

propterea q̄ theologus sic: venis in predictis excusandus: sed arguen-
 dus: plectendus: & ad omnem heresim abiurandam cogendus.

81. **Mar.** Facit hæc licentiosa ueniarum prædicatio, ut nec re-
 uerentiam Papæ facile sit etiam doctis uiris redimere a calu-
 mnijs, aut certe argutis quæstionibus laicorum.

Syl. Dulchre sub colore excessu eorū qui declamant: iterum impinge-
 re vis in pontificem: quæstiones secularibus ascribens: sed age: en reue-
 rentis & amor: ad Pontificem: docebit me solvere insolubilia tua incipe. **M. l.**

82. **Mar.** Scilicet cur Papa non euacuat purgatorium pro-
 pter sanctissimam charitatem, & summam animarum neces-
 sitatem, ut causam omnium iustissimam, si infinitas animas
 redimit propter pecuniam funestissimam, ad structurā Ba-
 silicæ, ut causam leuissimam.

Syl. Deus: qui tanq̄ agens supremū: omnia vertit ac dirigit in finem
 postremū. vnde & omnes homines vult saluos fieri: nulli voluit gratiam
 qua in finem illū dirigitur & saluetur elargiri: nisi ex parte eius: qui gra-
 tiam erat accepturus: esset præparatio quedam: & meritum congruitatis:
 quem apparatus qui habere nequeunt: vt infantes his vult suffragari p̄
 alios. **P**astus quoq̄: qui pro nobis infinite satisfactionis passionē tulit:
 non vult illam nobis suffragari: nisi nos per nostram satisfactionem insuf-
 ficientem: eius satisfactioni sufficienti & superabundanti iungamur. **Q**uom-
 ergo deus post penā anime ex contritione & clausibus misericorditer abo-
 litā ex sua simul misericordia & iustitia talem animā eddixerit tali penę
 exsoluende: puta annorū centū: qua ratione debet pontifex totam illam
 penam: vel etiā partem relaxare cū tanto præiudicio iustitię diuinę: nisi ex
 parte talis animę aliqd̄ meritū efferatur: puta elemosina: aut ieiunū: aut
 oratio a se: aut ab alio pro se oblatū. **I**nde est q̄ clamant omnes sancti: cū
 theologo: tum canonice: in ueniarū largitione causam aliquā oportere in-
 teruenire: que causa quicquid est in dei gloriā vel promotionē boni con-
 munis: & huiusmodi. **P**atuerit ergo cur papa purgatorū non euacuat:
 quia videlicet nō subest rationalis causa relaxandi rigore iustitię diuinę in
 oibus animabus purgatorij q̄ si subesser: vtiq̄ posset illud euacuare: pu-
 ta si daretur plena indulgentia: etiam defunctis porrigentibus adiutrices
 manus ad expeditionē in Turcas: & quelibet antiā purgatorij amicū ha-
 beret: sibi debite & cōplete suffragantē. **H**eritas autē pontificis & necessitas
 animarū non est ratio efficax sic relaxandi iustitiam diuinā: quā deus talis
 necessitatis cōsciens: & infinite charitatis: ac misericordię visceribus plenus san-
 xit: & inuolabiliter seruat. **D**ige nunc ad Martines: & alia quæ sita multiplicā.

83. **Mar.** Cur permanent exequiæ & anniuersaria defuncto-
 rum, & non reddit, aut recipi permittit beneficia pro illis in-

stituta, cum iam sit iniuria pro redemptis orare.

84. *cuipia*

Syl. Que huius cause sunt. Prima quidem: quod incertum sit: an is qui porrigit manus ad iurantes ut anime ^{cupiam} plenam veniam obtineat: secundum propriam facultatem porreperit: quod necesse est: potest enim aliam quando porrigere: nimium parce: quo casu anima non esse quia indulgentiam plenam: sed secundum proportionem exhibiti ad id totum quod fuerat exhibendum: ut docuit diuus Thome. Alia vero causa est: quia et si suffragi non profint tam redemptis: alijs tamen profunt: et hoc ipsum morituri intendebant: qui sibi annuere saria perpetuo ordinarunt: cum non sit verisimile quod crederent se in purgatorio perpetuo futuros: donec celi cum terra mouendi forent.

85.

Mar. Item quare noua illa pietas dei & Papae, quod impio & inimico propter pecuniam contredunt animam piam & amicam dei redimere, & tamen propter necessitatem ipsiusmet pie & dilectae animae non redimunt eam gratuita charitate.

Syl. Que est ista noua ignorantia tua (ut cum stomacho loquar) ut putas quod deus infinita charitate sua (iustitia sic exigente) animam conscius in tali necessitate constituerit: et deinde nulla facta mutatione ex parte dei vel anime debeat eam ex tali necessitate educere? Interneniat ergo causa aliqua necesse est: ut clamant sancti vniuersi: si dei iustitia autem relaxanda penitus: aut certe mitiganda est que causa non ex parte dei (inuariabilis enim est) sed ex parte anime pensanda est.

86.

Mar. Item cur canones poenitentiales re ipsa, & non usu in semet abrogati & mortui, adhuc tamen pecunijs redimuntur per confessionem indulgentiarum, tanquam uiuacissimi.

Syl. Quis conclusionibus tuis Martine: doctus mihi primo aspectu uisus es: dicta uera tua exactius perscrutanti: mihi uideris satis grossus: quippe qui non uideas: quod licet canones eiusmodi quo ad id sint abrogati: quod secundum illos poenitentiae non sunt necessario imponende peccatoribus: cum hodie sint omnes arbitrarie: non tamen abrogati sunt quantum ad hoc: ut reatus ad penam iuxta eos sapendam non maneat: nisi forte aliquid diuinae iustitiae mensuram excedant: plus iusto imponentes: et quantum ad istum reatum pene uiuentem et ligantem: redimuntur. Unde tibi pro regula obseruandum est: quod ecclesia Romana sicut in dicto: ita et in facto suo non fallitur in fide: aut moribus: alioquin a uia salutis aberras.

87.

Mar. Item cur Papa, cuius opes hodie sunt opulentissimas Crassis crassiores, non de suis pecunijs magis, quam pauperum fidelium struit unam Basilicam sancti Petri.

Syl. Ubi multe diuiteribi (diuina scriptura a teste) multi sunt qui contemderunt illas: et forte S. dominus noster pro suo gradu et maiestate est pauperior: te cui si census esset exiguus: forte non uacaret ista describere: Quid uero

latenter reprehendis ex laicorū persona pōtificem : qui pecunias excipiat a spē offerentibus: qui pro hoc cōi: & quidē celeberrimo bono iuste tanq̄ summus in mūdo gemina potestate rex impetrare eas & indicere possit,

87. **Mar.** Item quid remittit, aut participat Papa his, qui per contritionem perfectam ius habent plenarię remissionis, & participationis.

Syl. Si quis tanta contritione torquetur: vt omnium peccatorū suorum reatu aboleat: huic papa nihil penarū remittit: sed si reris oēs contritos esse eiusmodi: eueritis purgatorū: & non modo hereticus: verū heſiarca es quantū ego sentio: qui hactenus nullū relegerim ista nefanda docuisse

88. **Mar.** Item quid adderetur ecclesię boni maioris, si Papa sicut semel facit, ita centies in die cuiſibet fidelium has remissiones & participationes tribueret.

Syl. Duo bona addicerent: vnūq; necesse esset fideles toties repetere causam gratia cuius dant venie: puta elemosinā: aut orationē: aliud: quia remitteret omnis nouus penarum reatus: si quis post veniam incidisset.

89. **Mar.** Ex quo Papa salutem quærit animarum per uenias magis, quam pecunias, cur suspendit uenias & literas iam olim concessas, cum sint æque efficaces.

Syl. Ideo facit: vt sicut olim prædecessores sui uenias dederūt pro structuris minoris momenti & que iam forte vel ex toto: vel ex parte explete sunt ita ipse pro ista structura largiatur omnium præclara: & in hanc fideliū pia vota colligantur.

90. **Mar.** Hęc scrupulosissima laicorum argumenta sola potestate compescere, nec reddita ratione diluere, est ecclesiā, & Papā hostibus ridendos exponere, & infelices Christianos facere.

Syl. Ecclesia Romane: que in Romano pontifice virtualiter inclusa est temporalis: & spiritualis potestatis summū in papa apicē tenet: & seculari brachio (prout iura decernunt) pōt eos qui fide primo suscepta: dein de male sentiunt: compescere: nec tenet rationibus certare ad vincendos proteruentes. nisi maxime veritas in aperto est: ego tñ volo tecum rationibus agere: & experiri quid scribendo possis. Hostes autē se irridētes & corporales: & spūales: solet ecclesiā ad nihilum (deo iuuante) deducere.

91. **Mar.** Si ergo uenię secundū spiritū & mentem Papæ prædicarentur, facile omnia illa soluerentur, immo non essent.

Syl. Si mens pontificis esset illa quam tu scripsisti: esset mens male docta: & longe a veritate aberrans: vt patuit: & clarius patebit: cum iam nō conclusionibus: sed argotizationibus agemus.

R. P. MARTINI LVTHERII

U Mar. Exhortandi sunt Christiani, ut caput suum Christum per pœnas, mortes, infernosq; sequi studeant, ac sic magis per multas tribulationes intrare cœlum, quam pro securitate pacis confidant.

Syl. Exhortandi etiam sunt: vt caveant a doctrina tua tuiq; similitum q; nec sana: nec charitativa est: sed detractoria & sugillatina. Tribulationes vero in hac quidem vita a viris perfectis eliguntur: quando sunt aliquibus boni assidue: in futuro autem secus: vt supra ex diuo Thoma deductum est. Hęc ergo sunt Martine: que ad conclusiones tuas respondenda occurrerunt: possibitis in fine quibusdam vanis que loqueris. Eia nũc age: aut improba mea: aut tua proba. Ego quoq; in posterum itidem faciam. Et vt latius tibi campus certaminis adsit: etiam ea que in Sylvestrina scripsi: subtinenda propono.

F I N I S.

S
REVERENDO IN

CHRISTO PATRI, SYLVESTRO PRIES
rati, ordinis Prædicatorũ, sacræ Theologiæ pro/
fessori celeberrimo, sacræq; Palatii Aposto/
lici magistro, F. Martinus Lutherus
Augustinianus, æternam in
Christo Salutem.

PRVENIT ad me reuerende Pater, Dialogus ille tuus, satis superciliosus, & plane totus Italicus & Thomisticus. In quo etsi causeris, te iam senem armisq; desuetum, denuo meis uerbis ad certamen impelli, tamen uelut Entellus ille de me Darete (ut ais) referre paras uictoriam insperato, nisi quod eo ipso Dareta magis quam Entellum exhibes, quod rumores ponis ante salutem, & (ut dicitur) Encomium ante uictoriam. Age igitur, fac quod facis, fiat uoluntas domini. **V**ale.

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO **18.**

Comitto fundamenta tua, quorum intelligentiam magis suspicor/quam capio. Et more exemploq; tuo, mihi quoq; fundamenta iaceam/neceffe est.

Primum est illud beati Pauli, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et Gal. ij. Si angelus de cœlo aliud uobis euangelizauerit, quam accepistis, anathema sit.

Secundum est illud B. Aug. ad Hierony. Ego solis eis libris, qui canonici appellantur, hunc honorem deferre didici, ut nullum scriptorem eorum errasse, firmissime credam. Cæteros autem quantalibet doctrina, sanctitateq; polleant non ideo uerum esse credo, quia illi sic senserunt &c.

Tertium illud Clemē. de pœni. & remis. c. abusionibus. Quæstoribus nihil licere (in uenijs prædicandis) proponere populo/quam quod in eorum literis continetur, hoc est, quod tu dicis, ea quæ Ecclesia de facto facit.

His fundamentis, si me intelligis, simul intelligis, totū tuū dialogum funditus euersum. Nam tu perpetuo uerborum textu, non nisi nuda uerba ponis, aut solas opiniones diuini Thomæ mihi nunc demū decantas, qui æque (ut tu) nudis uerbis incedit, sine scriptura, sine patribus, sine Canonibus, deniq; sine ullis rationibus. Ideoq; me iure, id est, Christiana libertate, te & illū simul reiſcio & nego. Imo ita cogit me auctoritas fundamenti primi & tertij, & suadet exemplū Augustini in fundamento secundo. Nam si apud Iurecōsultos prouerbiū recipitur, Turpe est Iuristam loqui sine textu, tu uide, q̄ sit honorificū Theologū (qui maxime omnium debet) loqui sine textu, quē Apostolus iubet calceatū esse pedibus in præparatione Euangelij, & Episcopū potentē, nō in syllogismis & opinionibus hoīm, sed in doctrina sana, nimirū ea, quā alibi diuinitus inspiratā uocat. Hoc em̄ consiliū si fuisset seruatū, minus nunc ecclesia haberet inutiliū quæstionū & opinionū, & plus euāgelij & Christianæ ueritatis.

Tam accedamus & iudicemur simul,

*Rn. M. lu.
p. 3. pms
contomibq.*

Primo. Quatuor falsitates in tribus primis conclusionibus a me comprehensas pronuntias. **Primam**, quod saluator impossibile iusserit, scilicet fideles omni tempore habere actum poenitentiae, interioris uel exterioris. Cum enim dicat, agite, non loquitur de habituali interiore poenitentia quae sola perpetua est, & consequenter loquitur de actuali interiori uel exteriori. Agere enim, uel actus, uel non sine actu est. **Hæc tua.** Vere tua sunt, id est, adeo Scholastica & Thomistica immo Aristotelica, ut me pigeat & tædeat ea confutare. Rogo, ubi hic scriptura, patres, aut Canones sonant? **Deinde** miror, quod iuxta peripateticam istam Theologiam, uerbum illud agite, non ad solam internam actionem retulisti. **Item**, quid si & ego tua industria usus, te calumniarer & dicerem, **Omnem** uitam (quod ego posui) non esse idem quod omni tempore (quod tu interpreta ris) Sed tamē admitto, nec duriter agam tecum, reuerebor canos tuos & dignitatem tuam, Rem ipsam tueri conabor. **Ideo paulo** fusius hic tecum fabulabor, ut iam secundo totum tuum Dialogum subuertam.

Primū falleris reuerende pater in uerbo, agite, quasi id actum importet, quem contra habitum distinguas. Idem est enim, agite poenitentiam, quod, poeniteat uos, seu, ut ausus est interpres Latinus Act. ij. Poenitemini & saluamini &c. Nam & græci Metanoite (quod poenitentia agite, transserunt) respicite, seu ad mentem & cor redite, significat.

Secundū, habitualis illa poenitentia, nec a uobis intelligibilis, nec uulgo tradibilis, nulla est apud me, sed a uobis conficta ex Aristotele præsertim, si qualitatem quandam in anima perpetuā & otiosam intelligitis, aut doce eam ex Scrip. Patribus, Canonibus, rationibus. **Nolo** (ut scias) te aut Sanctum Thomam, nudos habere magistros, in his rebus, quæ ad animam pertinent, quæ solo uerbo dei uiuit & patet scitur, ideoq; unus est eius magister Christus. Hunc autem

in te loquentem non audio, sed Aristotelem & hominem.

Tertium, pessime facis, quod negas saluatorem impossibilis iussisse, plusq; pessime facis, quod hoc falsitatem audes appellare. Ideo em̄ semper orare oportet, Dimitte nobis debita nostra, quia nuncq; facimus, aut implemus mandata dei. Nec possumus in hac uita implere. Sicut B. Aug. locupletissime contra Donatistas & Pelagianos testat. Sed & Paulus Ro. viij. queritur se captiuari in legem peccati, & non facere bonū quod uult. Similiter & Gal. v. Caro concupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē. Hæc em̄ sibi aduersantur, ut non ea, quæ uultis faciatis. Istæ sunt inimicitig: quas posuit deus inter semen serpentis & semen mulieris, id est, inter carnem & spiritū, inter concupiscentiam & charitatem. Quod ergo non omni tempore poenitemus & resipiscimus, uitium est, licet impossibile sit fieri. Cōclusit em̄ deus omnes sub peccatum, ut omnium misereatur.

Quartum. Omnes doctores Ecclesiastici sentiunt mecum nullus aut tecum. Sic em̄ B. Aug. totam fidelium uitam, crucem & martyriū esse pronūtiat. Quemadmodū & Iob viij. militiam seu tentationē uocat, uitam hominis super terram. Et B. Bern. Stare in uia dei, & non proficere, est deficere. Et alibi, Vbi incipis nolle fieri melior, desinis esse bonus. Et hoc est quod in Psal. Vita iusti uocatur uia, semita, non domus aut status, ut uitam eius quendam cursum & non statū esse doceat. Sicut de Christo omnium iustorum archetypo dicit, Exultauit ut gigas ad currendā uiam. Sed hanc uiam semper currere non potest homo, nisi dilatetur cor eius. Iuxta illud, Viam mandatorū tuorū cucurri, cum dilatasti cor meū. Hæc est illa renouatio mentis, quā Apostolus Paulus (non ut tu) intermittēdam, sed de die in diem, de charitate in charitatem, in eandem, quæ in Christo est, formam promouendā docet, Sed non ex nobis, immo sicut a spiritu domini &c. quia præceptum est impossibile &c.

Quintum. In omni bono opere, potius aguntur, quam agunt filij dei, sicut Ro. viij. dicit, Qui spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt. Et ea opera (omnium qui remotiorem Theologiam gustauerunt iudicio) sunt optima quæ sine nobis, in nobis operatur Christus, & ea fere pessima, quæ iuxta Aristotelis pessimam doctrinam, nobis eligentibus, & (ut uocant) libero arbitrio mediante, operatur. Sic enim fit, ut optime ieiunet, qui alia meliora meditatus, ne cogitet quidem an ieiunet. Hi enim longissime omnium ab edendi cupiditate separatur. Non autem ita qui se sentit & proponit ieiunare. Ita qui sancta meditatur, aut ea quæ suæ sunt uocationis, operatur intentus, quibus eum a uitijs abstrahit, uel abstractum conseruat, sine dubio uerissime pœnitet, si tamen id amore dei, non sui causa faciat. Quia id demum est uisum & ueram pœnitentiam agere, animam a uitijs propter deum separare, & separatim seruare magisque separare, Tu uero qui sacramentalem illam & initialem pœnitentiam ob oculos tantum uersas, cuius feruor & tumultus durare non potest sine miraculo, inuenisti impossibilitatem.

Secundam falsitatem meam ita pronuntias Verbum Christi dicentis pœnitentiam agite, non potest intelligi de sacramentali pœnitentia. Hanc falsitatem esse sic ostendis. Triplaciter (inquis) pœnitentia dici consueuit. **Primo** est uirtus quaedam, cuius obiectum est peccatum sub ratione emendabilis, actus uero eius est dolor uoluntatis de peccato. Ipsa uero est habitus moralis, eliciens dictum actum respectu prædicti obiecti. **Secundo** pœnitentia est sacramentum, cuius partes sunt, contritio, confessio, satisfactio. **Tertio** accipitur uulgariter pro satisfactioe iniuncta a sacerdote, & omni carnis mortificatione &c. **Hæc Syluester.**

MARTINVS. Istene est quæso cæstus ille immani corpore Entellinus, quo audaculum hunc Dareta cruentabis? Doleo & iam pœniteo, me adeo contempsisse quenz

dam tuæ sectæ patrem in nostra Germania, qui contra me
as easdem positiones & ridicule & inepte pugnavit, Longe
tamen acutius & doctius quam tu. Et nisi canos tuos vere-
rer (sicut me decet) profectio hanc tuam distinctionem pro
dignitate tractarem.

Primo, quis dedit tibi, aut diuo Thomæ hæc potestatem
ut uerbū simplicissimū, simplicissimi & unici doctoris Chri-
sti, in tres diuideres sectas? Hocine est scripturā interpreta-
ri, an potius dilacerari? Quæ scriptura, quibus partibus,
quibus rationibus hæc distinctionem stabilies quæso? Tho-
mæ, non credo. Sylvestrum, & si Palatii magistrum, nego.

Secundū, iterū ructuas Aristotelicā philosophiā de uir-
tute morali, de obiecto, de actu elicito, quasi ego talia nunquā
audierim, deinde quæ talia sunt, ut in populo doceri nō pos-
sint, nec ad scripturæ intelligentiā utilia, portenta duntaxat
uerborum, non nisi ad contentiones fouendas conficta.

Tertio, pœnitentiā uirtutem, dolorem uoluntatis desi-
nis. Quæ rogo autoritate? Tua? Quid hæc ad Martinum?

Quarto, quod est omnium acutissimum, immo immanis-
simus cæstus Entelli, quod pœnitentiā primo modo uir-
tutem, distinguis a pœnitentiā tertio modo, quam uocas om-
nem carnis mortificationem. Ergo pœnitentiā uirtus nō
mortificat carnem? Quid ergo facit? Viuificat carnem? uel
sinit uiuere carnem? Quod autem uon mortificet carnem,
tua illa probat acutissima distinctio, quia pœnitentiā primo
modo non est pœnitentiā tertio modo. Hoc sic intelligo,
Pœnitentiā dolor uoluntatis, qui uere mortificator carnis
est, non mortificat carnem. Si hæc Germanus diceret, frigidum
cœlum culparem. Nunc quia Italus hæc dicit, sub ar-
denti cœlo degens, quid prætendā, non inuenio, Nisi quod
uerum te in epistola dicere credo, scilicet te & senem esse,
& in cōmentarijs Thomæ non tam implicitum, quam im-
mersum, immo submersum credo.

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

Quinto. Pœnitentiam secūdo modo satisfactionem etiā esse dicis. Item tertio modo satisfactionē esse dicis. Et primo modo si est dolor uolūtatis, nō potest fieri quin & ipse dolor satisfactionem operetur. Rogo quot nobis tandem distingues satisfactiones? Hæc ideo impugno, ut hæc tuam distinctionem denuo septem alijs noue confictis distinctionibus defendas, more sacræ Scholasticæ Theologiæ. Et tū dicas, omnes nihilominus in uerbo Christi intellectas, ut persuadeas mihi doctrinā Christi sine Thomæ & Syluestri distinctionibus intelligi nō posse. id enim opus est ut persuadeat, qui Christum nisi sine Thoma intelligi uix credo.

Sexto. Libera me quæso ex his angustijs meis. Si uerbū Christi potest intelligi de sacramentali pœnitentia, præsertim tertia eius parte, id est satisfactione, uerbum autē Christi est præceptū immutabile, quomodo fit ut sacerdotalis potestas, sacramentalem satisfactionē mutet, dando indulgentias & remissiones satisfactionis? Nōne uides uel aliam esse satisfactionem sacramentalem, quam Papa remittit, scilicet Ecclesiasticā, uel si eadē est, nullas esse prorsus remissiones, & indulgentias esse meras illusiones, & simulatas remissiones? Non em̄ remittere potest, qđ deus præcepit & ligauit.

Septimo. Si satisfactio comprehenditur in pœnitentia secundo & tertio modo, utraq; autem est quæ a sacerdote iungitur, Rogo, quomodo stabit hæc distinctio? Sacramentalis enim satisfactio non est nisi quæ a sacerdote imponitur & eadem est (te authore) quæ tertio modo accipitur. Iure mihi ueniam dabis, si hæc non capio. Aeneum enim caput, & nasum ferreum habeo, id est, indocile & incapax tantæ tuæ Theologiæ ingenium, si ita placet.

Tu nunc uide quomodo uerbum Christi non solū posse, sed debere etiam intelligi de qualibet harum trium pœnitentiarum, contendas.

Tertiam falsitatem meam persecutus dicis. Tertia falsi

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSO

tas est ad hoīem, id est, ad te. Quod scilicet Christus non intendit loqui solum de interiore pœnitentiā. Hoc enim in se quidem uerū est, Sed tibi qui uis Christum his uerbis indicare pœnitentiā in omni uita, de exteriori non potest intelligi, quā oportet intercideri somno & gaudio, gaudendo cū gaudētibus, & huiusmodi, unde tibi solum de interiori pōt intelligi, nō omni, sed habituali, quia etiā interiorē actum liberi arbitrij dormiētes necessario interciderimus. **Hæc Syl.**

Credo hæc tibi acuta & firma uideri. Placet autem/ quod dicit falsitatem esse ad hominem (id est, ad faciem & apparentiam) reuera autem ualidissimā ueritatem. De habituali pœnitentiā, & omni uita agenda, supra satis dixi, quæ & si non sit omni uita, debet tamen fieri omni uita, ideo enim peccamus, quamcūq; ij qui sunt in gratia, nullo momento sunt sine pœnitentiā tā exteriori q̄ interiori, quia sanctificant se ab omni inquinamento carnis & spiritus, licet & carnificinam illam confictamq; hypocrisin non faciant.

Id non satis admirari possum, quod aperte negas pœnitentiā in gaudio agi posse, cum pœnitentiā eo sit purior, quo fuerit hilarior & iucundior. hilarem datorē diligit deus. Sed Apostolū quæso reprehende, qui Thessalonicensibus præcipit, Semper gaude in domino. Et Psal, Semper laus eius in ore meo. **D**ic rogo, ut aliquando etiam plorent, & maledicant in domino. **I**gitur semp in domino gaudendū, semper in nobis plorandū. In deo habemus unde gaudeamus In nobis, unde lugeamus. ideo sit gaudium in luctu, & luctus in gaudio, gaudium in abscondito, luctus in cognito. **S**ed hæc non sunt Scholastica, ideo differo in aliud tempus.

Quod uero dicis. Vel in somno intercideri necessario actus pœnitentiæ. Agnosco egregiū Aristotelem in te ex Ethnicis suis fabulātem, ubi dicit, quod miser & foelix dimidio uitæ nihil differunt, uterq; enim dormiunt nocte, id est, nihil agūt uel foelicitatis, uel infœlicitatis. **Q**uomodo potest tibi

uera Theologia placere, cui placet tã insipiẽs philosophus?
Audi Apostolũ Paulũ ad Ro. Qui manducat, dño manducat. Qui nõ manducat, domino non manducat. Et iterũ. Qui uiuit, domino uiuit. Qui moritur, domino moritur. Sic & ad Corinthios. Non estis uestri, Empti em̃ estis pretio magno. Hunc (rogo) liceat imitari, & dicere, Qui dormit, dño dormit. Qui uigilat, domino uigilat. Et alibi, Siue comeditis, siue bibitis, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite. domino aut̃ dormire, credo, non negabis esse dei uoluntati parere. uoluntati autem dei parere, optima certe pœnitentia, & a uitijis purgatio est. Puto etiam quod dormiens uiuat, si uiuit, certe dño uiuit, ut hic dicit Apostolus.
Item quõ audes dicere, dormientem fidelem, esse uacũ actibus bonis, qui tũ maxime bonis actibus plenus est, qñ deum in se quieto agere patitur, & sabbatum domini celebrat. Sed sisto, nescio enim an Thomastica theologia hanc theologiam unq̃ senserit. Paulina est em̃, non Peripatetica.
Quartã falsitatem meã tandem hanc ponis, Quod pœnitentia interior nulla est, nisi foris operet̃ uarias carnis mortificationes. Sic enim ego posui. Immo (inquis) exterior pœnitentia nulla est sine interiori, interior aut̃ sola potest hominem saluare. Sed hanc falsitatem meã tu ipse tollis & dicis, potest tamen hoc dictũ tuum uerũ, & a saluatore intentum habere sensum, scilicet quod om̃is interior pœnitentia operatur uarias carnis mortificationes exterius, id est, pro loco & tempore &c. Gratias ago tãdem, quia defendis me. Hic concordamus aliquantũ, sed rursus repente dissentis, dicens. Hic aut̃ sensus tibi uidetur impossibilis. Hic ego, Tibi uidetur impossibilis. mihi uero est nõ tantum possibilis, sed & in esse semper, ut Peripatetice tecum loquar. Quia om̃ia iusti opera sunt pœnitentiæ, id est, mutationes & renouationes de die in diem. Hæc autem non possibilia modo, sed necessaria quoq̃ sunt, nisi sis de nonaginta nouem iustis, qui

pœnitentia non indigent, aut socius Pharisei, qui non est si-
cut cæteri hominum. Nam nos cum Ecclesia congemimus
assidue. Erravi sicut ovis quæ perijt, quare seruum tuum, &
cum Publicano, uocem turturis sonamus, Deus propitius
esto mihi peccatori. Et cum Iob, ueremur omnia opera nos-
tra. Et dimitte nobis debita nostra, cum omnibus sanctis di-
cimus non solum uerbo, sed corde & opere. Semper enim
in timore dei agimus, Timor autem principium est sapientiæ
id est, mutatio de insipientia ad sapientiam, quæ est uerissi-
ma pœnitentia. Factis ostendit se non egere pœnitentia (ait
Bernardus) qui non assidue ad pœnitentiam festinat. Tuam
tamen sententiam non damno, qui non nouisti aliam, quam sa-
cramentalem illam, & nescio quanto tempore duntaxat duran-
tem. Nos nec continuam istam semper agi a nobis pro des-
bito dolemus & confitemur, ideo & pœnitemus simul, &
non pœnitemus satis. **H**æc rogo uerbosissime a me tracta-
ta boni cõsulas, quia necessarium fuit ostendere tibi, quam
nihil meas positiones caperes, & quam frustra ex tam infir-
mis principijs totum hunc Dialogum deduxeris. Nihil uis
deo relictum in Dialogo, quod non ex his abunde confuta-
tum iam sit. **S**ed sponte mea latius tecum agam. **Q**uoni-
am ad propositionem meam quartam, dicis, doctrinam hæc
esse falsam, impossibilem & erroneam, nisi pœna intelligas
tur pro exteriori mortificatione, pro loco & tempore, Sa-
tis iam dictum est. Exteriores pœnitentiam esse debere as-
siduam, & si fieri non potest quo ad actus pœnitentiæ a te
intellectos, fieri autem potest, quo ad actus a Christo dos-
ctos, id est, quos Ecclesia remittere non possit, hi sunt reno-
uatio mentis de die in diem. **V**era ergo pro tua opinione
dicis. **S**ed non probas meam sententiam falsam & impos-
sibilem. **I**llud uero non possum tolerare, quod dicis, im-
proprie a me dici, odium sui, quantum ad uere pœnitentes
attinet. Nullus enim imbutus gratia diuina (inquis) odit se,

Adium
sui.

sicut nec proximū, quem ad instar sui diligit. **L**ibens per-
mitto, ut cum tuis, de odio sui, propriissime loquaris, modo
permittas mihi, ut cum domino IESV CHRISTO im-
proprie loquar, quādo dicit. Qui odit animam suam in hoc
mundo, in uitam æternam custodit eam. **E**t cum Apostolo
Ro. xv. non debemus nobis placere. Et iterum. Non qui se
ipsum commendat, ille probatus est. Tu uero cum persua-
deas uere pœnitentes sese diligere, necessario concedes, ut
& cōmendent sese tanq̄ uere diligibiles bonos, iustos, sapi-
entes, & sic sibi placeant, id autem nihil aliud est, q̄ cum Pha-
risæo horrenda superbis, non pœnitere, sed irridere deum.
Sic em̄ docetis infœlices discipulos SCHOLASTICI
THEOLOGI supbire scilicet & perire. Sed latior est ista
materia, quā nunc patiatnr negotiū tractare. Error enim &
ignorantia dilectionis, longe lateq; nimis persuasit, doctio-
res maxie. Ego sic sapio, quod homo Christianus seipsum
non diligit, nisi in deo. in seipso uero, non nisi odiat, hoc est
quod cum ipse sit mendax & uanus, deus autem uerax, ni-
hil eorum, quæ ipse cupit aut nouit, diligit; Sed omnia que
sibi contraria sunt, quærat. Nihil autem est contrarium men-
dacio & uanitati q̄ ueritas, ita sit, ut dum se odit, & sibi semp
contraria amat, uerissime se diligit, non in seipso, sed in ue-
ritate, quæ mendaci sibi est cōtraria. Sic sancti crucem, mor-
tem, stultitiam, ignominiam dilexerunt & cupierunt, qui-
bus tamen ipsi non nisi perdebantur, quia seipso in nihilū
rederunt, ut esset deus omnia in omnibus. **E**t hoc habent
uerba CHRISTI. Qui perdidit animam suam propter
me, inueniet eam. Proinde, quando CHRISTVS dicit,
proximū diligendum ad instar sui, meo iudicio, de peruer-
so & incuruo amore loquit̄. quo homo querit non nisi quæ
sua sunt, qui amor nō rectificatur, nisi omittat quærere quæ
sua sunt, & ea quæ sunt alterius, quærat. Hæc sententia est
B. Pauli Epist. V. Non quæ sua sunt cōsyderantes, sed quæ

aliorum. Et. i. Corinth. xiiij. Charitas non quærit, quæ sua sunt. His uerbis manifeste prohibet amorem sui. Ideo sensus præcepti esse uidetur, Diliges proximū tuum sicut te ipsum, id est diliges te solum & peruersæ. si autem amorem eiusmodi in proximū tuum dirigeres, iam uere diligeres, quod ex eo patet, quia non præcipit ut homo diligat se, quod utique fecisset, si bonus esset sui amor, sed inuenit amorem sui, & alio transfert, & ita rectificat. Et heu rem fontibus *chrymarum* dignissimam, quod hac amoris scientia, tam uacui sunt omnes ferme DOCTORES SCHOLASTICI, ut profana Charitate, foedissimā cupiditatem doceant. Nec alius incedunt, quæ ille paganus qui dixit, Proximus esto tibi, quod tamen alius rursus gentilis Terentius damnauit. Illud quod ais, Nullus imbutus gratia & uere poenitens odit se, uidetur inferre, quod uacuu gratia odiat se, quod tamen contra omnes Scripturas est, quæ ubique detestantur eos, qui se ipsos amant, ut. II. Thimo. III. & illud omnes quæ sua sunt, quæruunt, Inde etiam apud tuos magistros damnantur affectus commodi. Item fruitio creaturæ, usus dei, & abusus rerum, Amor male accedens &c. Nisi aliud Psal. x. te mouet quod dicitur. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam: licet in Heb. sit, odit anima eius, scilicet dei, tamē permitto: quod odit animam suam. Sed hoc facit pessime diligendo animam suam, ut Beatus Augustinus Ioan. XII. interpretatur, Amor ut pereat, odium ne pereat. Sed fortasse uoce tantūmodo hic dissentimus, nisi quod scio uoces has raro pro ueritate intelligi.

ad 3. concl. **C**ontra Quintam propositionem meam, ubi dixi, per indulgentias non remitti poenas, nisi arbitrio sacerdotis uel Canonum impositas, Dicis me, circa factum Ecclesiæ male sentire, & sanctis dissentire, ideo cōclusionem meam tuo iudicio hæreticam esse. Hic si te interrogem, qui sint illi sancti, & quod factum ecclesiæ?

Non uideo quid dicas, nisi quod sanctum Thomā nomi-
nes, cum quo te remitto ad fundamentum meum primū &
secundum. Nam ego non capio quomodo in isto uerbo
CHRISTI. Quodcunque solueris &c. Petro sit datum
priuilegium. Non enim priuilegium, sed lex generalis & ir-
refragabilis data est, non Petro tantum, sed omnibus pror-
sus sacerdotibus & toti ecclesiæ. Cur ergo tu cum Thoma
tuo id soli petro arrogas, & ita arrogas ut priuilegium ap-
pelles? Aut si Petrus potest huius uerbi uirtute soluere pœ-
nas purgatorij, cur non & quilibet sacerdos? Est iste mo-
dus interpretandi euangelij?

Secundo, quod duo supposita facis, Primum, quod eccle-
sia per indulgentias concedat liberationem unius animæ,
Secundum, quod ecclesia facit indulgentias simpliciter ple-
narias, ita qd anima euolaret soluta a corpore &c. Respon-
deo, uide tu R. P. ne supposita illa tua, sint apposita per te &
humanū diem. Redderationem huius fidei & spei, utinam
uera diceres, immo absit ut uera dicas, quasi in manu eccle-
siæ sit, animas liberare, quando & quomodo uoluerit.

Tertio, Doce me unum factum ecclesiæ, in quo dedit li-
berationem unius uel plurium animarum, nisi Cryptas for-
te Sancti Sebastiani & Laurentij ac Pudentianæ, aliacq; Ro-
mana loca mihi recitabis. Sed tu uide, quid ipsi uos Roma-
ni de his locis sentiatis, Deinde, quot fabulis saltem aucta
sunt ista loca, utcunq; cœperint, Sed de ijs latius in Declara-
tionibus meis, Interim ego fateor me usque hodie, in hac re
dubitare. Nec sum hæreticus, si negatiuam teneo, donec de-
terminetur a concilio.

Quarto Clemen. de pœni. & remis. c. Abusionibus, ma-
nifeste dicit glossa in uerbo mendaciter, ideo non extrahi a-
nimas per indulgentias, quia sunt iam iudicio dei subiectæ.
Hunc interim textum decretalis (id est papæ) id est factum

ecclesie (ut tu dicis) sequar, cui consonat euangelium. Quod
 cunctis solueris super terram, non sub terra, non obstante quo-
 rundam uiolenta, adulanteque glossa contraria, Nec uidi a-
 liquam Bullam, que aliter habeat, nisi quod per modum suf-
 fragij, animas redimi passim dicitur, de quo, ubi supra. Sed
 tu, qui contra me disputas tanta alacritate, ut ipsa lætitia tibi
 influat ueritatem, tanta fiducia quoque, ut Satanam ipsum non
 extimescas, eo maxime scilicet inuicto robore fretus, quod
 de facto ecclesie non licet male sentire. **U**num id respon-
 de, cum qua Ecclesia, & tu, & Thomastri tui sentitis in fa-
 cto ecclesie, de conceptione beatæ uirginis? Num cum uir-
 tualis? num cum repretentatiua? num cum essentialis? num cum
 exule illa & a te proscripita, quæ est concilium generale? Si
 ergo licet tibi non modo non bene, sed contra sentire in fa-
 cto ecclesie, quia opinionem tenes nondum reprobata, **C**
 Cur ego non permitto tibi dissentire in opinione, neque de-
 terminata, neque reprobata? præsertim cum tu nihil pro te ha-
 beas, nisi nudam sancti Thomæ narrationem. Ego autem clas-
 sum textum Clemen. & aperta uerba Euangelij, deinde Ger-
 sonem, qui multis annis posterior Thomæ, dicit, opiniones
 esse ad utranque partem probabiles in hac re. Deinde penes
 me aliquot eruditos & acutos tractatus quorundam in Ger-
 mania, qui etiã damnant tuam & sancti Thomæ sententiã.
Quinto, quod ponis casum, si peccator teneatur ad pœ-
 nam a sacerdote iniunctam, item a Canone iniunctam, item
 a deo iniunctam, tunc sequi ex mea propositione, talem per-
 cepta plenaria indulgentia non euolare, aut non liberari a
 purgatorio. Et ita de facto Ecclesie male sentio, & hæretis
 cum sapio.

Respondeo, Tu quoque uide, ne de facto Ecclesie tam
 bene sentias, ut factum dei pessundes. Idcirco pono tibi rur-
 sum casum. Si peccator sit plene & uere cõtritus, ideo facto
 dei omnes pœnæ sunt ei remissæ, quid cõfert huic remissio

plenaria? Si autem non est plene contritus, quid proficit ei remissio plenaria, cum maneat imperfecta ibi charitas iustitiae, imperfectum odium peccati? Sed latius ista in declaratione tuum enim es Thomista, nihil probans, neque allegans, de poenis tantummodo multiplicas uerba, quas contemnit Charitas de contritione, pene nihil dicis, Quae diligit poenas.

Sexto. Non credo usque hodie per claves remitti poenas a deo inflictas, & rationes meas uidebis in declarationibus, nec tu unquam id poteris probare, sine probatione autem tibi nihil prorsus credo, Et ut animum meum scias, Mihi uidetur id in grauissimum ecclesiae ludibrium uergere, si ea doceamus, de quibus nullam prorsus rationem reddere possumus. Nec factis ibi esse credo etiam factum ecclesiae (quam hic non sit factum ecclesiae) quia tam Papa quam concilium potest errare, ut habes Panormitanum egregie haec tractantem lib. i. de const. ca. significasti, Ideo fundamenta tua ubi distinxisti ecclesiam in essentialem, representatiuam, uirtualem, ut iacet in uerbis, nego, & pro nihilo habeo, Tua enim sunt, id est sine scriptura & autoritate ulla prolata, EGO ECCLESIAM VIRTUALITER NON SCIO, nisi in CHRISTO, representatiue, non nisi in Concilio. Alioquin, si quicquid facit ecclesia uirtualis, id est Papa, factum ecclesiae dicitur, obsecro quanta monstra in Ecclesia pro benefactis numerabimus? Nonne Iulij secundi horrendas Christiani Sanguinis effusiones? Nonne Bonifacii octauum tyrannides, in toto orbe abominabiles, & per omnes Chronicas pulsatas? De quo extat prouerbium, Intrauit ut uulpes, regnauit ut leo, mortuus est ut canis. Non eo nobis tandem persuadeas, ut sub nomine representatiuae & uirtualis Ecclesiae, omnia illa iam diu intolerabilia portenta in Ecclesia, pro factis sanctissimae Ecclesiae colamus? Ne uerum facias quod nostri Germani de tuo Dialogo sentiunt, scilicet, te hoc Dialogo non tam Martinum refellere, quam Pontifici & Collegio Cardinalium adulari

uoluisse. Si autem Papa est uirtualis Ecclesia, Cardinales representatiua, collectio fidelium essentialis. Quod uocabis Concilium generale Ecclesiae non est uirtualis: non representatiua: non essentialis? Quid tum? fortasse accidentalis, nominalis & uerbalis ecclesia.

Septimo. Nouam hanc Thomae tui intelligentiam reijcio, qua illud uerbum CHRISTI; Quodcumq; solueris &c. sic intelligendum proponis, ut Petrus soluere possit, etiam a deo inflictas poenas. Iterum quaero, Qua autoritate, qua industria hanc intelligentiam, ex istis uerbis trahes? Cur non Beatus Thomas tuus tecum relinquit eum sensum, quem Ecclesiastici patres, praesertim Chrysostr. ad Hebraeos tenuerunt, ut ijs uerbis nihil aliud CHRISTVS uoluerit, quam quod ligationem & solutionem Petri, fideles non secus habeant, ac si CHRISTVS ipse ligaret & solueret, hoc est ratificauit ligationem & solutionem eius in terra. Quo non fit, ut aliquid Petrus soluat in caelo uel extra terram. Aut cur non astruis etiam ligare posse Petrum, & poenas a deo inflictas infligere, cum sit utraque potestas una & aequalis? Corrige ergo uerbum Christi, & ita doce, Quodcumq; ego ligauero in caelis, tu solue super terram. Hanc enim tuam esse intelligentiam in uerbis Christi, euidentis est. Sed quam absurda & impia eadem sit, credo uel palpare possis. Igitur facias quod facis. Ex istis uerbis Christi nunquam aliud probabis, quam quicquid Petrus non potest ligare, id nec soluere potest, quamuis quicquid ligauerit & soluerit, tanquam deo ligante & soluente obedire teneamur, **V**t salua sit unitas Ecclesiae suae, quam ijs uerbis constituit.

Octauo. Inducis sanctum Thomam, quod secundum meam opinionem Ecclesia huiusmodi faciens indulgentias, magis damnificaret homines, quam iuaret, quia absoluendo ab iniunctis poenitentibus, remitteret ad grauiores, id est, purgatorias. **H**aec sanctus Thomas.

Respondeo, siue hæc sanctus Thomas, siue alius dicat, nihil ad me, per fundamentum meum primum, secundum, & tertium. **O**pinio est tantum, nondum decreta ueritas, cui si interim contradixero, non ero hæreticus.

Secundo, uellem a beato Thoma doceri, qua dialectica stet ista cõsequentia, Ecclesia remittit solũ iniunctas pœnitentias, ergo remittit ad grauiores, id est, purgatorias. **V**os Thomistæ grauius estis reprehendendi, qui sancti huius uiri opiniones, & sæpius falsas meditationes, nobis pro articulis fidei audetis statuere. Et id unice curatis, ut sicut nihil præter Thomam dignamini uestra lectione, Ita nihil uultis in eo falsum uideri, in qua sententia iam diu contra omnes Vniuersitates, & totum fere mundum contenditis.

Tertio, fundamentũ Thomæ falsum iudico, scilicet, quod deus requirat pœnas a peccatore, nec remittat, nisi requisiti satisfactione. **C**ontra, uerũ est quod spiritum contribulatũ & contritũ non despicit. Et qd remittit, totũ remittit, nisi forte flagella adhuc pro suo arbitrio inferat, quæ nec Ecclesia, nec cœlũ relaxare potest. **I**deo quãdo Ecclesia remittit iniunctas pœnitentias, non ad grauiores remittit. Quia nõ habet potestatem remittere ad alias pœnas, uel nõ remittere, Sed de ijs in probationibus meis. Inique itaq; mihi imponis, quod detruncem priuilegiũ ecclesiæ, & hæresim sapiat ea propositio. **T**u potius uide, an non in deum sis impius, qui ut potestatem ecclesiæ uana adulatione extollas, in præiudiciũ diuinæ potestatis extollis. Id ei tribuens, quod solius dei est. **Q**uare mihi ignosce quæso, si tã sollicitus sum pro dei honore & potestate defendenda, q̃ tu es pro Ecclesiæ potestate eleuanda. Et expectemus uterq; in hac re sententiã & determinationem Ecclesiæ seu concilij. **M**iror aut cur hanc potestatem Ecclesiæ te appellare priuilegium delectet, nisi quod titillare uideris eos, qui magis de potestate dominante, q̃ de charitate seruiente gloriantur, Siquidem

privilegium non ad cōmunitatis ministeriū, sed ad proprie-
tatis cōmodum pertinet. Et hęc gratiam debemus SCHO-
LASTICAE VESTRAE THEOLOGIAE, quod
cōmune bonum Ecclesie (potestatem clauium) non mini-
sterium multorū, sed dominiū feceritis paucorum, Tyrannidem ethnicam, non seruitutem Christianam spectantes.

Nono, Idem dico ad illud, quod sequeretur animas magis
damnificari, quam iuari per indulgentias plenarias, quia
remitterentur ad grauiores. **O**bscuro te, Quid Ecclesia ad
hoc facere potest, quod anima uadit ad purgatorium? Ipsa
absoluit eam a suis pœnis, non remittit ad purgatorium, fa-
cit quod potest, si hoc non sufficit, defectus est animæ mi-
grantis, non Ecclesie absoluentis, non enim potestas Eccle-
siae, sed fides purificat, saluat, liberat animā ab omnibus ma-
lis. Quæ fides ab Ecclesia dari non potest.

Decimo, illi damnificant animas, qui omittunt eis persua-
dere plenam fiduciam in Christo, & contemptū pœnarum:
Et non nisi magnitudine pœnarum terrent, & pusillanimes
faciunt, quatenus uirtutem potestatis magnificent, quæ tan-
ta mala possit tollere. Da animā imbutam charitate. Et erit
dura sicut infernus æmulatio eius.

6. **C**ontra conclusionem meam sextam, **V**bi dixi culpam nō
posse remitti potestate clauis, nisi declarando uel approban-
do &c. Latissime resolui meipsum in hac materia, ut uide-
bis in Declarationibus, quia & ipse hanc conclusionem a-
liorum sententia, non mea sic posui. Tua autem confuta-
tio prorsus nihil est. **D**icis enim, quod attriti uirtute clauis
um (iuxta sanctorū interpretationem, forte sancti Thomæ)
sunt contriti. Et ideo non modo Papa, sed quisq; sacerdos
dimittit dispositiue & ministerialiter.

Respondeo primū, siue sancti sint, siue peccatores, qui sic
loquuntur, nihil moror. hoc scio, quod errant. Error inquā
est, quod attritus fiat contritus uirtute clauium. Quia ut ait

Apostolus, Oportet accedentem credere. Fides autem nõ solum conterit, sed etiam iustificat. Impossibile est enim, qđ digne accedat ad sacramentum, nisi iam iustificatus & uere contritus. **V**nde illud commentum de attritione satis late uagans, figmentum est, & nihil in rerum natura, nisi simulationem forte uolueris eam intelligere, quæ magis indignũ faciat sacramento. **Q**uid dicam? Etiam iste tuus Dialogus cõfirmat sententiã meam, iam diu mecum moratam, Quod uidelicet THEOLOGIA illa SCHOLASTICA, exullem nobis fecit ueram & synceram Theologiam. Nam uides, quod ppetuo hoc Dialogo nihil ago, nisi quod resisto & redarguo SCHOLASTICAM THEOLOGIAM id est falsam scripturæ & sacramentorum intelligentiam.

Secundo. Tu ipse cogeris dicere, quod omnes omnium facultatum dicunt, scilicet a solo deo remitti culpam. Quõ ergo uirtute clauium uenit cõtritio? quæ sola uirtute gratia dei uenire ab omnibus dicitur? Vide ne tua confutatio magis sit hæretica, q̃ mea propositio, licet confutator forte nõ sit hæreticus. Si autem sola gratia dat contritionem. Quid faciunt Ecclesiæ clauis, si non declarant uel approbant gratiã, quæ eas iam præuenit? Immo nullus uenit ad sacramentum sine fictione, nisi gratia eum mouente ad sacramentũ,

Aut responde reuerende Pater, **C**ur ante & non post baptismũ quæritur baptizandus, an credat? Cur absolundus quæritur, an doleat digne de peccatis, antequã absoluat? An noua iterum Theologia, materiã sacramenti pœnitentiæ non contritum, sed attritum pones? Ergo contritio non est prima pars pœnitentiæ, sed posterior confessione. Et tamen omnes dicunt, quod cõfessio sine contritione nulla sit. An forte postq̃ fuerit absolutus, id est, sacramentũ consecutus, & uirtute clauium contritus, tum demũ incipiat repetere confessionem? **Q**uod si hæc Theologia uera est, meũ fuerit consilium, ut quilibet peccator, prius absoluat, quã

confiteri permittatur. Et ita omnia peruerso ordine (ita uult SCHOLASTICA THEOLOGIA) agamus, absol- uendo etiam quod nescimus, Deo gratias, immo nobis mi- seris, qui tantam fiduciam in creaturam ponimus, & clau- bus tantam uirtutem tribuimus. Sed nō permittit dolor & negotium omnes errores in hoc sacramentum inuectas per traditiones hominum, percensere, occasionem dedisse, me- liora ualentibus sufficit. ¶ Igitur nunc quattuor sunt partes pœnitentiæ, scilicet Attritio, Confessio, Contritio, & Satis- factio, adeo profecit Theologia, adiutorio Philosophiæ.

7. ¶ Contra cōclusionem septimā, ubi dixi, Nulli remitti culpā nisi subiecto sacerdoti, quā cum uerā assereres, & tamen in- culpata dimittere nō uelles, eo me saltem uituperio fœdasti quod leprosum appellasti, quia miscerem aliquas ueritates fal- sitatibus. Gratias ago, quod aliquando (licet cū obprobrio) ue- racem me confiteris. Sed id admiror, quid acciderit uobis Thomistis, ut tā diuersum sentiatis. Hanc em̄ meā conclusi- onē, Thomistæ & tuę sectæ fratres in Germania miro zelo detestant. An aliū habeatis Thomā in Italia, & aliū in Ger- mania, ignoro. Nisi forte mihi suspicionē facere uultis, quod nec Thomistæ Thomā, nec Thomas Thomistas intelligat.

8. ¶ Ad octauā dicis, sicut ad septimā, id est, esse ueram, sed mi- xtam alijs falsis, ideo me leprosum & maculosum. Dico & ego sicut ad p̄cedentem. Conueniat primū Thomistis inter seipos, & tūc pugnēt cōtra me, quāq̄ miror hāc cōclusionē te nō reprobare, cū tam multis p̄uasum sit, eam esse falsam.

9. ¶ Ad nonam, ubi dixi, excipi articulū mortis & necessitatis in decretis Papę, Recte me dixisse sentis, sed nō apte seu ap- posite, quod illa exceptio intelligat non quo ad impositionem pœnitentiæ, sed quo ad reservationem casuū. Primo, Man- hu? quid hic audio? supra me sunt quæ dicis, ideo non pos- sum ad ea respondere. Si Papa etiā in morte reservat impo- sitas pœnitentiās, fateor me non intelligere, quomodo alias

quam iuxta canones imponendas asseras. precedente enim cōclusionē admisiſti, morituriſ pœnitentiāſ Canonicaſ nō imponi. Hic rursus dicis, Papam non remittere pœnitentiāſ, nisi forte intelligas (ut inferius) pœnitentiāſ a sacerdote, uel a deo inflictas, nō excipi articulo necessitatis. Sed de iſſ iam supra dictum est, quod pœnas a deo inflictas, non sit ecclēſiæ uel reſeruare, uel relaxare, & sacerdotis impositio mere est arbitraria. Verum si ita ſapis, ſigmenta illa cōmunia ſequeris, quod quia sacerdos incertus est de quantitate pœnæ infligendæ, ideo morituro nō potest omnia ſoluere, ſed relinquit hoc Papæ. **Primū** quis credat, quod deus a morituro requirat aliam quam mortis pœnam? quā ſolam ſufficere dicunt, ad plenariam remiſſionem omnium peccatorū & pœnarum, si uolenter fuerit ſuſcepta, quod ueriffimū est, quia precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius

¶Secundū, si ignorat sacerdos quantitatem infligendæ pœnæ, quis eam certam facit ſummo Pontifici? At inquis, huic dictum est, Quodcunq; ſolueris &c. Respondeo, nunquid & quilibet sacerdos eiufdem uerbi uirtute ſoluit?

¶Hæc & hiſ ſimilia, non niſi ex opinionibus dicitis, & in ecclēſia dei docetis, quæ probare prorsus non potestis,

10. **¶**Ad decimā, Arguis me admittere, qd in alijs damno, nempe, qd animas ad purgatoriū addico, dum ſolū iniunctas dico remitti pœnitentiāſ. Respondeo ut ſupra. Non remitto eas ad purgatoriū, ſed iuſtitia uel rigor dei, quem potestas ecclēſiæ tollere nō potest, niſi oratione, nō potestate clauis.

¶Deinde ſuadeo, ut fortiter moriantur, quod eos tutiores faciet a purgatorio, quam omnes omnium indulgentiæ.

11
12 **¶**Undecimam præteris. **¶**Ad duodecimam dicis, etiam nunc ante abſolutionem pœnitentiāſ imponi, ut c. dudum.

¶Respondeo, Non tenes quod uolui, quæ & culpa mea est quia non ſatis me expreſſi. Sed nec oportuit, cum diſputationem proponerem, ſenſus meus est & fuit, quod olim nō

absoluebantur ante poenitentiam expletam, quod ex eo poters intelligere, quod subiunxi, tanq̄ tentamenta ueræ contritionis, Nostro enim seculo, ubi solum imponitur, non autem impletur ante absolutionem, non potest explorari, an uera sit contritio. Et utinam ille uetus mos reuocaretur.

13. **Ad tertiamdecimam.** Concedis uerum esse, per mortem omnia solui, ubi ex Canone tantum poena debetur. Quod si eam quam imponit Canon, etiam diuina iustitia exigat, purgatorium neges, necesse est.

Respondeo, Siue iustitia exigat, siue non, nihil hoc ad claues Ecclesie, sed ad orationes duntaxat. Sicut Iacobus dicit, quod oratio fidei Ecclesie saluabit infirmum, & si in peccatis fuerit, remittentur ei.

Secundo. Fieret tunc ministerium clauium aliud nihil q̄ negotium perambulans in tenebris, quia solueret, nesciens quid & quantum solueret, quod mihi certe satis absurdum uidetur. Nam iudicium ferri non debet super re prorsus incognita. Clauis enim rem certam, & solidam operari debent. Sed iam satis supra & alibi.

Tertio, nō sequitur, ideo purgatoriū a me negari. Sed solū quod purgatoriū uirtute clauium non possit solui, ut infra:

14. **Ad quartamdecimā, & quintādecimā,** ubi disputauī, quæ mihi uideret̄ esse poena purgatorij, sed horror & timor, ac p̄pe desperatio. Tres mihi falsitates imponis & temeritatem.

Respondeo ad temeritatem prius. Eiusdem criminis reus mecum es & tu, & S. Thomas, immo Thomas om̄i maxime. Qui per omnia ferme sua scripta aliud nihil facit q̄ disputat, & qd grande est, etiam ea quæ fidei sunt, in quæstiones uocat, & fidem uertit in utrum, ut nosti. Cur ergo mihi quæso, nō permittis disputare de ijs rebus, quæ sunt dubiosissimæ, & nō determinatæ? Nunqd ego ecclesia sum, immo plusq̄ ecclesia, ut meæ disputatiōes pro diffinitionibus accipiatur. Sed cōsuetudo ista est Thomistica, qua om̄a asserere

Cont
Thom
am =

soletis, etiam quæ disputatiue proponitis, aut in Thoma le-
gitis. Ideo & me assertorem credis, nõ disputatorem. Verũ
ut uidebis in declarationibus, si in nulla mearum propositis
onũ parte disputo, hac parte maxime disputo, & ita disputo
ut meam sententiã firmius probare mihi uidear, quam tua
opinio sit probata, non tamen diffinio, sed iudicium eccle-
siæ expecto. Ideo ignosco tibi, quod me hæreticum uocas,
sciens hunc esse morem Thomistarũ, ut hæreticus esse, ue-
lit, nolit, cogatur, duntaxat apud Thomistas, qui opiniones
Thomæ non fuerit secutus, Nunc reliqua.

Prima, inquis, falsitas est, qd aperte innuo, eos qui in pur-
gatorio sunt, nescire, sese saluandos esse, ut & xix. propositi-
one dixi. Tu uero cũ diuo Tho. cuius doctrina p regulã fi-
dei ecclesiam Romanã, & discussã, & probatã dicis, po-
nis, qd sciunt se liberãdos, alioquin suffragia nõ expeterent

Respõdeo, Rem ipsam omitto, quia disputo, & infra xix.
conclu. nõ omnes esse certas dixi, licet aliquæ forte cogno-
scant, de quibus late in declarationibus, si peruenierunt, aut
puenient in manus tuas. Nam id credo me probare & pro-
basse, quod non omnes sciant se esse saluandas, ut testantur
exempla multa, de animabus euntibus ad iudicium &c.

Probationes tuas tantũ uideamus. Primo autoritatem
B. Thomæ inducis, cuius sententiã, sententiã sanctorum
uocas numero plurali, forte reuerentiæ causa. Et ut huic cre-
dam dicis a Romana ecclesia, regula fidei probatum. Miror
quod inter tot ecclesiæ doctores, non aliquando alium quo-
que, aut textum scripturæ inducas, ideo per fundamentum
secundum, iterum tam te, quam Thomam rejicio. Quia &
Augu. receptus ab ecclesia magis q̃ sanctus Thomas. Pau-
lus autem maxime, qui fundamentum meum primũ est.

Secundo, miror. Quid uelis, qd ecclesiam Romanã fidei
regulã uocas. Ego credidi semper, qd fides esset regula Ro-
mana ecclesiæ, & om̃ ecclesiarũ, ut Apostolus Gal. vi. Et

quicumq; hanc regulā secuti fuerint, pax super eos &c. Ro-
go eousq; digneris adulari Romanæ ecclesiæ, ut eam per-
mittas discipulā esse fidei, quæ reguletur fide, non regulet fi-
dem. **S**ed forte hæc uerbi est cōtrouersia. quia regulā fidei
improprie locutus, uocas, quod ad eam fidem, quā Roma-
na ecclesia profitetur, om̄ fides debet conformari, Et placet
mirifice. Nam & ego gratias ago Christo, qd hanc unā ec-
clesiā in terris ita seruat, ingenti, & qd solum possit probare
fidem nostram esse uerā, miraculo, ut nunq; a uera fide, ullo
suo decreto recesserit, nec tot Barathris pessimorū morū, dia-
bolus tantū efficere potuit, ut penes hanc nō maneret ab or-
dine sua canonicorū Bibliæ librorū, & ecclesiasticorū pa-
trū & interpretū authoritas, & authoritatis sincera profes-
sio, licet multi forte sunt nimis, qui priuatim his libris prorsus
nullā habeant fidē, nec eos curent, aut legere, aut intelligere
Tertio, illā consequentiā tuipse quæso perpende. Animæ
expetunt suffragia, ergo sciunt se esse saluandas. Fuisti ne tu
ipse aliqñ in periculo, uel mortis, uel alterius necessitatis. in
quo nesciebas, an tibi esset pereundū uel emergendū? Si fuis-
sti, recordare quæso, q̄ anxie quæsieris auxiliū & consiliū
eo maxie, quo ignarus fuisti auxiliij & consilij. Et (ut ille ait)
una salus tibi fuit, nullā sperare salutem. Si nō fuisti, obsecro
uelis credere ijs, qui fuerūt. Vbi est ergo argumentū tuum
petunt suffragia, ergo sciunt se saluādas? Quid si contrariū
uerius sit, petunt suffragiū, ergo ignorant se saluandas? Sic
in q̄ potest fieri, ut a facie eternæ iræ horrentes, timeant peri-
re & in lacū ire sempiternū, & ne intrent orare, & suffragiū
quærere. Hoc ecclesia uidetur sentire, quando pro eis orat,
ne absorbeat eas Tartarus. Item, Libera eas de ore leonis.
Ecce in ore leonis iam iam deglutientis, & in absorptione
Tartari eas esse, ecclesia protestatur, sed latius, ubi dixi.
Secunda, inquis, falsitas est, quod qui purgantur timeant,
præterquam filialiter, quia timor de futuro malo &c.

Respondeo, tuo te gladio peto. Temeritas est in ijs, quæ nos ratio naturalis non docet, uelle aliqd diffinire nostra authoritate, Elue hanc temeritatem tuã, qui sine authoritate tantã fiducia pronuntias, non esse in purgatorio, nisi filialem timorem. Thomã enim nõ audio. **S**ecundo, uideo te eo errore laborare, quasi possit esse filialis timor in uia tantã purus, ut nullus cum eo mixtus sit timor seruilis poenarũ, quod iuxta scrip. & ecclesiasticos patres nõ est possibile, cum nulla uirtus perficitur, nisi in patria. Et hæc meæ positionis causa est quod animæ sunt imperfectæ charitatis, habentes mixtum timorem poenarũ, id est, seruilem. Aut doce me, quõ de poena doleant, si nõ timent eam, si non dissentiant ab ea, nisi diffinitio doloris B. Aug. alia est in purgatorio, alia super terrã qua dicit, dolor est dissensio animi ab ijs rebus, quæ nolentibus nobis accidunt, dolent ergo. Sed hoc sit, quia nolunt, si nolunt, seruiliter fectinent poenam. **T**u cape, ego nec fingere possum, qd quis doleat de poena, quã nõ timeat, aut horreat.

Tertio, id uero quod acute dixisti, quia timor sit de futuro malo. Animæ aut sunt in præsentibus malis. Si cogitare posses uel gustasses uitæ futuræ unam guttulam, non ista diceres. Omnia sunt illic præterita, omnia præsentia, omnia futura. Breuiter, quia hæc sunt ignota tibi. Hoc est quod dico, quia poena purgatorij est timor futuri mali, id est, horror damnationis. Sicut supra exemplũ dedi, de ijs, qui in periculo sunt constituti.

Quarto, quod si solus iste horror satis esset poenarum, impius esset deus, qui alias poenas adderet, obsecro creatorem tuum modestius nominare uelis misera creatura, nunquid ideo deus impius esset, quia non secundum caput tuum, opinionibus Thomisticis differtum, ageret. **D**einde, nec me intelligis, non dixi hanc poenam esse sufficientem, id est, omnem quam patiuntur animæ, nec de alijs poenis disputauit. Sed hanc solam aio tantam esse, tantã uehementem, ut sola possit uice purgatorij esse, cum in ea sit omnis

poena, immo alia poenæ seorsum nihil sunt ad istam, ut dixi in declarationibus.

16. Ad decimā sextam conclusionem, ubi purgatoriū dixi uideri prope desperationem, tu contra, certam spem salutis in purgatoriū ponis, & hoc non, nisi nuda Thomæ autoritate, quod remitto ad fundamentū meum secundū. Secundo uehementer dubito, an scias quid sit certa spes, cum tua ipsius sententiā sit, quod homo nescit, an amore dignus sit.

Tertio, hanc conclusionem ex supradictis apertam relinquo, quod morituris & periculo pressis, licet nondū sit desperata, prope tamen, ac uelut similis est desperatæ, salus. Omnis enim timor, pars quædam est desperationis.

17. Ad decimā septimā, ubi ex consequenti animabus augeri necessario charitatem, dixi, tu pulcherrimo Aristotele mihi occurris, quod uno inconuenienti dato, plura mihi cōtingerent, scilicet nō minus absurdum esse, quod timorem seruilem in animabus posui, quā charitatis augmentum. Deinde tu quā optimas tuas conuenientias profecutus cum Beato Thoma, contrarium asseris, nihil allegans aliud, pro more tuo, nisi noua uocabula, scilicet quod animæ secundū Thomam, sunt uiatores secundū quid, non simpliciter. Quis dixit tibi & Thomæ, esse eos uiatores secundū quid, non simpliciter? An Aristoteles in Elenchis suis? quis temeritatem, ut tu uocas, tibi permisit, scrutandi eius, ad quod nulla suppetit nobis ratio, naturalis præsertim, cum nō disputes, sed definias? An illa tua fortissima ratio, qua dicis. Alioquin, bonū esset eis, diu esse in purgatorio, ut perfectiores & consummatiores euaderent? Hoc argumentum credo non posse fieri, nisi a Thomista, tantum habet acuminis. Nam ex eo etiam sequeretur, bonum esse, ut nullus sanctorum moreretur. Et ut martyres usque in diem iudicij, carceres & unguilas sustinerent, quia si charitas potest augeri in statu in quo sunt, bonū est, ut diu in illo maneant, hoc est, semper moriantur pro

Christo, quo perfectiores euadant. Hæc tu, ut dicis, non sequens uocum nouitates, sed uestigia sanctorum.

18. **¶** Decimam octauam, ubi uidebas me petere authoritatem scrip. uel rationis, omittis, nisi quod authoritate sanctorum pluraliter, id est, S. Thomæ, dicis fieri argumentū probabile. Concedo esse argumentū probabile, id est, dubiū & dialecticū, cui non sit necessariū accedere fide. Et hac tua professione obstrictū uolo, ut quoties mihi diuum Thomā adducis, sine scriptu. sine patribus, sine ecclesia, sine ratione loquentem, memor sis, te dialecticum non theologum agere id est, probabilia tantummodo tradere, non credibilia.

¶ Quid ergo? Hoc pacto iam oīno convenimus in unū, & finis est disputandi, quia hoc quod affirmas tu, ego nego, uis ergo ut sistamus; nam deinceps præter diuum Thomā nihil ponis, nisi quod aliquādo me conuictis insectaris, ubiq; aut inuidiosum pontifici me facere studes, sed transiliā breuiter

19. **¶** Decimā nonā præteriens, dicis idem qd supra ad decimā quartam & decimā quintam dixisti, quo & ego te remitto.

20. **¶** Contra uicesimam dicis, summū pontificem posse remittere pœnam tam impositam, quam non impositam, ut edocet diuus Thomas. Oppositam autem dicere est hereticum & contra priuilegium datum Petro.

¶ Respōdeo, nego, & rō negādi dicta supra Con. gnta. Hæreticus autē ero, si postq; ecclesia determinauerit, nō tenuero.

¶ Ad uicesimam primā, me conuictio pungis, ideo transeo.

22. **¶** Ad uicesimam secundā, ea dicis quæ supra Conclu. quinta sunt confutata, Nego esse factum & doctrinā ecclesiæ, relaxari pœnas purgatorij per uiam indulgentiæ, quanq; admiror, quod hanc propositionem non approbaueris, qui superius docuisti & admisisti. Animas in purgatorio non soluere canonicas pœnas, ut dicit mea hæc propositio.

23. **¶** Ad uicesimā tertiam, longo uerborū tractu repetis id, qd supra tractatū est, propositione VI. de attritione & contritio

ne, quod ibi dixi, hic dictum puta. Non est enim fundamen-
tum Theologicum, ex attrito fieri contritum uirtute clauis
um, sed erroneum. deinde attritio seu dolor ille imperfectus
non est idem quod uelle habere dolorem & gratia dei; Sed **Attritio.**
uel est simulatio fallax, uel est initium gratia uerissimū. **Sicut**

B. Aug. ait, Desyderiū gratia est initium gratia. Et alibi
Velle esse iustum, est magna pars iustitia. Immo Apostoli
in eo gradu pmanerunt. **Rho. VII.** Velle mihi adiacet, per-
ficere nō inuenio. Non ergo attritionis, nec liberi arbitrii,
sed gratia est tale desyderiū, ante omnem uirtutem Clauis.

Secundo facillime admitto, qd dicitis, **Indulgentias** cōferri
posse etiā imperfectissimis, nec hoc negat mea propositio,
immo ego credo, qd remissio pœnæ sacerdotalis potest con-
ferri indignis & non contritis. **Sensus** autē meus, qd nulla o-
mniū om̄o pœnarum, tam a deo impositarū, q̄ ab homine,
nisi perfectissimis potest dari, immo nullis in hac uita, manet
enim pœna mortis, dolor cordis &c. Et nullum est dubium
in hac propositione, experientia teste, & omniū sententia.

Ad uicesimā quartam, **Negas** falli populū, si modo attriti
confiteantur &c. qd ut supra de attritione dictū est, reñcio.

Secundo quod addis, alia opera bona non esse relinquen-
da propter uenias, cum nullus pro certo sciat, se uenias asse-
cutum. **Item,** quia etsi illi ueniam nō consequuntur, pium
tamen opus faciunt, quod eos in salutem disponit.

Respondeo. O miserū patrociniū ueniarū, obsecro, si in-
certum est cōsequi nos uenias, quid facimus? quid doces?
Apostolus prohibet, ne in incertū curramus. Hęc tua apud
me uerissima sunt, Immo apud omnes. **Hinc** est, qd ego tota
fiducia suadeo hominibus, ut relictis uenijs, inuicem bene-
faciant, quia hic sunt certi, sese gratia dei consequi. Illic uero
incerti, an gratiam hōis cōsequant. **Hic** tandem dicitis & sen-
tis ad omnia uota mea, imo plus q̄ uolui. **Ego** qui hereticus
perfidus, erroneus accusor, nuncq̄ tam uiliter de indulgen-

hīs locutus sum, nec loqui uolo. Quid est quæso donū incertū, nisi nullum donum? Quare ergo tot pompis irritatur uulgus ad incertū suum bonū, qđ ad certissimū bonū sine pompa potuit induci? Hoc modo peius fallitur, non maior pars populi, sed totus populus. Quid si ego ista dixissem?

Secundo. Vbi nunc est potestas Papæ, Vbi uirtus Clauis um, si non nisi incertū operantur? Iam CHRISTVS nihil dedisse uidetur Ecclesiæ, qui nihil certū ei dedit. Eo scilicet, peruenit res ecclesiæ studio SCHOLASTICAE Theologiae, ut quæ donata sint nobis, nesciamus, & id profitemur nos nescire, contra Apostolum i. Corin. iij. Sed uide meas declarationes. Credo me id effecisse, ut intelligi possit, quid clauis & quid non operentur, idq; non incerte, sed certe.

Tertio, Altera lacinia frigidi huius patrocini tui, miserarū ueniarum est hæc, quod etsi illi uenias non consequantur, tamen pium opus faciunt &c. Volo premere, quæ hic cogito, tu quæso uide quid dicas, & quid inde sequatur. Hoc dico interim, nō potest populus ad pium opus induci, nisi spe incerta ueniarum? Dic hoc populo & uide, si unum obulū pro tali ueritate consequaris. Quis enim pro incerto, certū laboret? Ideo necesse est præconibus ueniarum, hanc ueritatem nō docere. Et tamen nō fallitur maior pars populi. Ad has impias fabulas peruenimus, dum docemus populos nō incertissimam & nudissimam misericordiam dei, sed in proprias iustitias incertissimas, immo nullas confidere.

Quarto, sic ueniæ essent pro mortuis solidiores quam pro uiuis, quia tua sententia profunt defunctis certissime, uiuis aut incerte. Et tamen pro uiuis sunt principaliter & directe institutæ. Quod si directe non sunt nisi incertæ, quō quæso certæ fiunt, quādo sunt indirectæ? fateor hæc etiam in Glo. li. v. c. Quod autem, posita. Primo me mouerūt, ut de indulgentiis dubitarem, Et quō non dubitarem, cū dubitare, iubeat, a tantis ueniarum tutoribus, doctoribus præconibus?

¶ Quinto, Vide ne populus piū opus pro uenijs facere doctus, non faciat eo ipso, nisi malū opus, scilicet, si opus huiusmodi alias nō faceret, nisi uenias speraret. Hic patet, qd non deum pro sine, sed creaturā, scilicet, remissionem pœnæ, in opere suo habet. Nisi uerum sit quod aliqui dicūt, indulgentias esse pias fraudes, quod populus bonum opus facit propter deū & spe placendi deo, prouocatus ad hoc per uenias

25. **¶** Ad uicesimā quintā, ea quæ dicis nihil curo, non em̄ sunt ad propositū. tu intelligis propositionē meā loqui de potestate iurisdictionis, quā tñ negaui superius & inferius in purgatorij ualere. Ego loquor de potestate operandi, & qdem nō fuit mens mea, ut sic fallerent legentes, sed tunc sicut occurrebat, ita ponebā. Potestas itaq; hæc est, quia Papa generali intercessione orat pro defunctis cū tota ecclesia, Episcopus speciali, ut in diebus cōmunibus. Curatus, in singulis ferijs. Ergo est potestas orandi & intercedendi, de quo alias.

26. **¶** Ad uicesimā sextam, dicis ecclesiam habere potestatem in purgatorium secundum sanctos (id est, S. Thomam) & hoc per applicationem meritorum CHRISTI.

¶ Respondeo ut supra, sanctum Thomam nego.

27. **¶** Ad uicesimā septimā, ardens in defensionē tuorū dicis, nō hōiēm, sed meram ueritatem & catholicā prædicari ab ijs, qui animā eo instanti, quo plene factū est illud, gratia cuius plena uenia dat, puta quando deiectus est aureus in peluim.

¶ Respondeo, o suauissimā glossam, quis ignorat, qd anima quando satisfactū est pro ea, in instanti euolet? Nūquid hoc impugnaui? quis ista nō credit, Sed & hanc glossam tuā derunt postea tui quoq; fratres Germaniæ. **¶** Secundo huc attende, & hic responde, ubi urgeris & nodus hæret, An sit hōiēm prædicari uel deū, dicere, qd anima per indulgentias euolat. Hoc tu iam iterum, facto & doctrina ecclesiæ, id est, opinione tua & sancti Thomæ, probas, & nō aliter, quanq; tu nō tam uiliter pendis animas, q̄ hi nostri. Siquidem tu au-

reū in peluim, nostri duodecim quatinos satis esse dicunt.

Tertio, quod si etiam uerum esset, per indulgentias redimi animas, qua dialectica didicisti, eodem momento satisfactū pro anima, quo factū est id, gratia cuius donatur uenia: ita diuinatis de ijs rebus abstrusissimis, ac si presentes omnia uideretis. Nonne posset fieri, ut dum ille nummū iactat, interim angelus sicut Thobix fecit, offerat deo memoriā huius facti, & deinde animam uisitet, & aliqua mora intercedente redimat. Aut aliud fieri, quod nos ignoramus.

Quarto aptissimā adducis similitudinem, quod talis prædicator sit similis coco, qui substantiales cibos, accidentalibus saporibus exacuit. Immo hoc dolemus, quod comestores illi, nimis accidentalibus & alienis uerbis aduſterant uerbum dei. Deniq; iube, ut prædicatores illi hoc modo sua uerba intelligenda doceant, & uidebis eos omni populo sibilū & fabulam fieri, nullus enim ita intellexit. Quare satis uideo, quantum sollicitauerint apud te, ut hanc eorum conscientiam utcunq; excusares, & leuares, sed frustra.

28. **A**d uicesimam octauam, me detractorem uocas, & eum qui ponit in cælum os suum, quia deus (inquis) concessit Papæ dare de suffragio pro uoluntate sua.

Respondeo. Nolo tecum conuitijs agere mi Pater. Scio quod omnia facilius sustinemus, quam ueritatem. Tuis uerbis non potest offendi auaritia, quia non tangis eam, sed tingis & pingis. Nam quod Papa possit dare suffragium, non nego, sed quod suffragium faciat animam euolare, hoc interim nego, donec tu aliud probaueris.

29. **A**d uicesimanonam, primū somnia mea uocas. Deinde ex S. Thoma de pœna uolūtaria longū trahis sermonem. Et in fine dicis, Contrarium si quis asserat, stultus & ridiculus sit.

Respondeo, sum optime contentus, ut tu sapias & rideas, usquequo uoles. Sim ego stultus & ridiculus.

Secundo, Ego quæstionem duntaxat posui, Tu sicut egre

gius Thomista (pro more uestro) nec nutum uestris opinio-
nibus contrarium ferre potes. Nihil tamen prorsus probas.

Tertio, ista distinctio B. Thomæ est falsissima, meo iudi-
cio, scilicet, quod aliqua pœna est, per quam bonum acqui-
rimus, ut quæ est in hac uita. Alia autem per quam nullum
bonum nobis accrescit, sicut est mors naturalis & pœna pur-
gatorij, quia licet sine ea (ut ais) non peruenitur ad bonum,
tamen bonum non per eam accrescit.

Respondeo, ita loqueris sine iudicio, ac si necesse sit uer-
bum B. Thomæ oraculum haberi. **C**ur ergo Apostolus
errat, quâdo dicit, omnia cooperantur in bonum sanctis. Sed
forte ut estis prompti ad distinctiones (id est scripturæ di-
scerptiones) dices, quod omnia cooperantur, scilicet huius
uitæ, sic enim soletis elabi. Contra. Rho. xv. Qui moritur,
domino moritur. Et Psalmo cxv. Preciosa in conspectu do-
mini, mors sanctorum eius, Doleo ego sanctum uirum eo prola-
psum, ut neget per mortem, bonum accrescere. Cum sancti
martyres, martyrio & morte, summum præmium & aureolam
obtinuerint. Igitur, siue hæc dicat angelicus, siue humanus
doctor, insulsissimum errorem dici, cum fiducia proclamo.

Quarto, eodem sensu, probabiliter, nihil asserendo, dixi,
Animas quoque uoluntaria passione pœnarum purgatorij, per-
fici in charitate, quia necesse est, ut ament & eligant pœnas,
quas sentiunt deum eis infligere. Hæc enim uoluntas dei est,
quam super omnia diligunt, aut certe diligere laborant.

30 **A**d tricesimam, repetis eandem tuam cantilenam, quod animæ
certæ sunt de gratia dei & salute &c. quibus supra respondi.
31 **A**d tricesimam primam, dices me superfluum dicere, eo quod
supra posuerim perfectissimas consequi uenias. Hic autem
uere pœnitentes, qui tamen minus rari sunt.

Respondeo, Recte fecisses, si meas propositiones intactas
reliquisses. Tu incedis ad Aglonem, & illæ ad Austrum, adeo
conuenit tibi cum indulgentia earum. Tu audes egregie mi
P

pater, p̄fectissimos discernere a uere p̄nitentibus: Deinde
 q̄d absurdus est, p̄nitentes & attritos facis eosdē, nisi obi-
 cem ponant. Ista figmenta obicis & attritionis, supra quoq̄
 reieci, & nunc reijcio. Humana sunt cōmenta nuper inuen-
 ta, sine autoritate ulla & ratiōe. Neminē p̄nitet uitæ suæ
 nisi gratia fidei præuentū, ut tenet una sententia totius eccle-
 siæ. Quid mihi ergo de fictitia illa p̄nitentia, quā tu attriti-
 onem fingis? nec est ullus tam perfectus in hac uita, qui nō
 egeat p̄niā, ut supra dixi. Tu autē p̄nitentiā extra ecclesiam
 uideris ponere inter attritos duntaxat, q̄d est euidentis error.

32.

Ad tricesimā secundam. Vbi ego docui, ne ullus fideret in
 literas ueniarum, quippe cum dicat Scrip. Maledictus qui
 confidit in homine. Tu acutissime uolens unum malum uin-
 cere, gemino te perdis. Primū fatuos, eos asseris, qui sine o-
 peribus bonis tutos se putant. Quid ergo supra dixisti, q̄d
 attritus consequens sacramentum & indulgentias, euolaret
 si moreretur? cum talis omnino sit sine bonis operibus? De-
 inde uideris admittere, quod cū bonis operibus possint esse
 tuti, hoc secundum te Christianum est, secundum August.
 & Paulum, Pelagianum est. Cum talia opera reuera nulla
 sint, quibus tuti esse possumus. Sed nuda misericordia salui
 erimus, Vt Apostolus Tit. iij. Nō ex operibus iustitiæ, quæ
 fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos
 fecit. Ita & alibi, sola fidei iustitia gloriatur.

Secundum. Qui uero ex spiritali commodo eiusmodi li-
 terarum concipiunt spem melius uiuendi & moriendi, & c.
 recte sentiunt, & sic docentes, recte docent.

Respondeo. Remissio p̄narū tantū confertur per literas
 & indulgentias, dignū ne ergo iudicas hanc, spiritalē com-
 modum uocare? Quid anima inde boni consequitur? Nihil
 prorsus, & tamen est spiritalē cōmodum. Ita luditis uerbo-
 rum & nominum licentia, donec omnia confuderitis.

Secundo, quō melius spes uiuendi nascitur ex remissione

pœnarum: id est, uita ex morte: Mortua res est pœnarū remissio, & ita mortua, ut etiam tuis Magistris testibus, melius sit satisfacere p se, q̄ satisfactionem remitti per indulgentias. Sed quid ego cum tuis nudis uerbis pugno: Spes uitæ melioris ex deo per gratiam eius uenit. Gratia autem nō in remissionibus, sed in inflictionibus pœnarum potissimū operatur. Vt ad Corint. Virtus in infirmitate perficitur.

33. **A**d tricesimātertiam, Vbi nihil habuisti quod diceres, id uoluisti conari, ut me Pontifici odiosissimum faceres, cuius me detractorem iniustum, falsum, erroneumq; deblatteras. Euidens signum est destituti a ueritate, furor, & indignatio

Respondeo tibi semel pro oībus. **S**VMMI PONTIFICIS potestatem honoro, sicut decet. **V**estras autē, uel opinionones uel adulationes cōtemno. Ideo huius cōclusionis meę (hanc em̄ non disputo) contrariū, libera fronte hæresim pronuntio. Nō est in manu hoīs reconciliari hoīem deo, nec Papa pōt gratiā dei iustificātem donare, ut tota sentit Ecclesia. Cuius contrariū, nullus fuit tā scœdus hæreticus q̄ doceret.

Secundo, ut tuis præconibus utcunq; succurras, iterum fingis distinctionem, pro Thomistarum laudabili more, d. Qui uero dicunt (ut refert) uere dicunt, modo reconciliatio illa intelligatur improprie, per amotionem reatus, qui animam a dei contemplatione clare secludebat.

Respondeo, miror, qd nō eadem opera reconciliationem illā intelligi doces, Alphabetū Græcum, uel Hebræū, aut aliqd aliud, qd non significat literis & syllabis istis. si ista licentia improprie loquendi pmittitur, quid me impugnas? cur nō aliq̄ sensu improprio, me uera dixisse fingis? cur nō oīm hæresim insanias uno sinu suscipimus, cū possint eorū uerba uera fieri, si improprie accipiātur? Vbi manet regula illa,

QUOD DOCTORI ECCLESIAE oīs improprietās (quantū fieri pōt) uitanda est: Et illud sapientis. Qui loquitur sophistice, odibilis est. Rogo dent mihi tui improprietate

cum ueniā, si uerba uestra nō intelligimus ego & populus. **C**redimus em̄ uti uos uerbis p̄ intellectu, nō pro illusiōe nostra. Nisi iterū rediēt, q̄d B. Hierony. in Ioanne Hierosolymitano arguit, scilicet, q̄d aliud loquunt̄ sacerdotes, aliud audiūt populi. Vos aut̄ dedita opa, ad improprietatem uertitis uerba, & hoc etiā ita defenditis, ut gloriam uelit̄ meruisse.

32. **A**d tricesimam quartam, dicit̄ quod sit hæretica, quia negat quod Papa possit omnem pœnam abolere.

Respondeo & ego per distinctionem, Hæresis accipitur uno modo, pro ut est contra opiniones nudas Thomistarū, Et sic est hæretica. Alio modo, pro ut est contra doctrinam fidei & ecclesiæ, & sic est catholica.

Secundo, spero quod mihi etiā non rogatus concedes, per indulgentias nō aboleri mortem, & mortis tot pericula & infinitas passiones huius uitæ. Istis aut̄ manentibus, obsecro, quid magni remittunt ueniæ, quādo relicta mortis pœna, satisfactiunculas temporales remittunt? Sed ex Musca Elephantem facere placuit, utinam non amore Amorrei.

33. **A**d tricesimam quintam dicit̄, Nullum esse declamatorem reor, qui tam stulte docuerit.

Respondeo, Ego non reor, sed scio. Extant em̄ libelli positionū, quibus id non solū docent, sed ita defendunt, ut cōtrariū asserant errorem. Idcirco iterū rogo dñm, ut Thomā Italicū & Germanicū sibi discordem, primo concordet, ut sciā: utri pugnem, uel cedā. Sed iterū ad solitum refugiū uenis, id est, ad improprietatem forte, d. Si qui tñ docerent, quod nō contriti, non uane indulgentias consequuntur (quā prode runt contritione, ex post facto accedente) nō male docent, apud cōplures peritos.

Ergo id Christianū est prædicare? **C**ur ergo scriptura nos hortatur, ut q̄totius cōuertamur & cōuertamur. Et nullam dat fiduciā futuræ pœnitentiæ, interim secure dilatare? Sed omni hora uigilandū docet. Siue ualeant indulgentiæ in futurū, siue non, nihil curo. Id curo, q̄d

pro re leuissima, id est uenias, rem illam grauissimam, & solam necessariam, id est, contritionem tam uiliter aestimamus, tam frigide curamus, ut non ad nos pertinere uideatur, quo tempore peccator eam obtineat, modo presentes uenias redimat, quas cum sine periculo non solum differre, sed etiam nunquam redimere liceat, sedulo tamen agimus, ne differat. Si id amore pecunie non sit, Cur non tamen sedulo agimus, ne contritionem differat: proprietas hic ne obstat: omnia tam acute pro ueniarum gloria excogitantur. Et impius sum, quod pro gratia dei uel stupide disputo.

36. **Ad tricesimam sextam** dicitis, quod sit heretica, deinde poenitentiales Canones euacuet, euertat, & tertiam partem poenitentia satisfactionem, & omnia iura loquentia de poenitentia, & purgatorio. Adde quae sunt & caelum & terram, ut omnia comprehendas.

Respondeo. Spero dabis mihi uerum esse, quod per totam Ecclesiam dicitur, scilicet posse contritionem hominis tantam esse, ut deleat omnem culpam & poenam. Secundo dabis, quod uoluntarie morientes omnia soluunt, & satisfaciunt plenissime. His credo sine indulgentiis & literis adesse remissionem plenariam, & tamen me in hoc non esse haereticum, nisi apud Thomistas forte.

Secundo, debitum ideo dixi etiam Iesus, qui tam perfecti non sunt, quia Papa minister est Ecclesiae, quicquid potest facere fidelibus in salutem, debet sub necessitate salutis, etiam gratis, quod si non fecerit, deus supplebit spero per misericordiam suam, quod homo neglexit per incuriam suam.

37. **Ad tricesimam septimam.** Postquam dimissa disputatione, quam de participatione honorum Ecclesiae coeperas, dicitis tandem haereticum me esse, si dicerem sufficere impleri iniunctam poenitentiam a sacerdote sine impletione eius, quae a deo imponitur, & sic euolare peccatorem non satisfacto prius deo. Sicut dixi, uel iste mos est, si mos uocari possit, tanta cholera aestuare, ut altera pene syllaba haereticum dicatis, nil nisi haereticum, haereticum, Thomistae loqui didicerunt, & tamen nihil prorsus

R. P. MARTINI LUTHERII

sus efficitis, nisi quod contra uestras frigidissimas & nudissimas opiniones dictū aliqd esse probatis. Ideo mihi de uobis Isaias uidef dicere, Concipietis ardorem, & parietis stipulā. Et illud Gentilis, Parturūt montes, nascetur ridiculus mus.

Primū, ex prædictis uidisti, quod de pœna quā deus infligit, omnibus partibus a te diuersus sum, alijs nixus principijs. ideo totum, quod contra me machinaris, frustra machinaris. nego principia tua, & te totum a planta pedis usq; ad uerticem, sicut habes fundamenta mea superius posita.

Secundū, nolo ego docere uel doceri in Ecclesia, quod requisitus, non possim defendere, nisi dicendo, Sanctus Thomas sic dixit, Christianus sum, non Pythagoricus.

38

Ad tricesimā octauā. Vtrobicq; dānabiliter me errare dicis siue de culpa, siue pœna intelligā, quia Papa non declaratiue, sed ministerialiter & dispositiue, culpā & pœnā relaxat.

Respondeo, Hæc supra confutata satis sunt, quia ante ministerium Papæ, & ante eius dispositionem, oportet remissam esse culpam, Nihil enim ualet tua fictitia attritio.

Secundo, quo ad pœnā a deo inflictā, Papa nec dispositiue nec ministerialiter se habet, ut remittatur. Hoc em̄ ptinet ad forū dei, in quo Papa p̄ter intercessionem, nihil iuris habet, ut satis dictum est, nec contrariū est determinatū ab ecclesia.

39.

Ad tricesimā nonam, tandem plenus fiducia, p̄mo puer sum doctore. Deinde detractorem uenialiū (ne dicā) uenialium p̄dicatorū & Pontificis, proclamas. Deinde negas bonarū disciplinarū præceptis institutū. Oportet me tandem animū meū & lectoris mei instituere, ut sciamus cū THOMASTRIS, neminem posse loqui, nisi paratū, altero uerbo conuitiū, crimen, blasphemiam, audire. Diligitis em̄ opinionis uestre sensum plusq; onager suū foetum. Audiamus ergo istā magnificā tuæ disputationis Bullā. Duo, inquis, p̄cepta tenes falsa, quæ uenias euertūt. Vnū, qd uera cōtritio aboleat oēm pœnam. Alterū, qd uera cōtritio pœnas præeli

gat semper primū impugnas, & id nō nisi bene institutorū
Theologorū paradigmate, scilicet, ubi offendens hōiem, re-
stituitur in amicitia, nō sine emenda. Ita deus, lege cōmuni,
abolita culpa, uult peccatorū emendā pręstari &c. **P**rimū
si esses bene institutus Theologus, ut gloriaris, scires iudici-
um diuinū & humanū, dissimillima & contraria esse. Et deū
si remittit, totū remittere. qđ homo, quia nō est tam bonus
qđ deus nō facit. Deniq; sic Christus docuit, Vt filij essemus
patris nō reddentes, nec requirentes malū pro malo, sed be-
ne facientes malis. Si filios oportet esse tales, quanto magis
ipse pater talis est. Ideo lex ista cōmunis, quam tu (pace tua
dico) fingis, non habet locum, nisi in opinionibus tuis. Nec
unq; legis a deo peccatū remissum, reseruata pœna, pręfer-
tim ea, quā Papa remittere possit, legis aut semper contrari-
um, quod oīno pœnā & culpā remisit, sat habens uindictę, si
homo noua uita totus ei seruiat. **I**git̄ legem illā cōmunem,
qua utitur deus remittendo peccatū, ille doctius & uerius
tradit, qui dixit, Sacrificiū deo spiritus cōtribulatus, cor cō-
tritum & humiliatū deus non despiciet. Immo de industria
p̄ueniens, damnat uestrā sententiā & legem, dicens. Quo-
niam si uoluisses, sacrificiū dedissem, holocaustis nō delecta-
beris. Ad idem est isa. l. P salm. xlix. & Miche. vi. & multa a-
lia loca scripturę, ad uestram sententiā aut nulla prorsus.
Secundo, iterū inuidiam mihi cōstare anhelas, quādo me
accusas, qđ eneruem & euacuem uenias. Hoc (salua tua re-
uerentia) nō uerū dicis. Ista em̄ est sententia mea, qđ cum sa-
tisfactio sit (oīm sententia) melior, qđ indulgentia, dico, qđ bo-
na opera, quę pertinent ad satisfactionem, sint pręferenda
uenijs, pręsertim, cū uenię sint, nec pręcepta, nec cōsulta,
ideoc; nec meritoria, nec utiles ad salutem. Quia ubi non p̄-
ceptū, ibi nec obedientia, ubi nō obedientia, ibi nec meritū,
ubi nō meritū, nec salus. Sunt em̄ licentię ac p̄missiones qđ
dā, ut olim libellus repudiij, & nunc p̄missio litū & iurgiorū

R. P. MARTINI LVTHERII

forensium. Ideo dolere me confiteor, quod has res leues, tanto boatu ardemus uulgo persuadere, quod cum sine exhortatione pronum est ad permissiones, summis uiribus persuadendum fuit ad meliora, id est, ipsam satisfactionem. At hoc modo, cum uideant, preces ueniarum, quæstum funditus periturum, prudentissime hanc melioris persuasionem, non modo omittunt, sed omni studio celant quoque. Nec multum prodest, quod dicitur (causa uerbi) uenias quidem non ualere ad meritum seu salutem, ualere tamen ad celerem satisfactionem & poenarum extinctionem. Si sane ita, sed nihilominus reedit id, quod prius dictum est, quod adhuc melius sit, etiam poenas & satisfactiones non extinguere aut remitti, cum in hoc, non nisi optima opera remittantur, scilicet oratio, ieiunium, eleemosyna. Hæc enim sunt partes satisfactionis, quas remitti, si audes bonum asserere, audebis etiam, id quod nihil est, optimum dicere. Igitur uenias querant, qui uolunt, sed exhortentur plus ad meliora, id est, ad ipsa optima satisfactionis opera, sicut uirgini permittit Apostolus nubere, hortatur autem magis, ut uirgo maneat. Tales & tam discretos ueniarum buccinatores, qui separent preciosum a uili, si dederis, nihil est, quod dissentimus, paucos autem dabis, aut aliquot ex ipsis, mendicos facies.

20. **A**d quadragesimam, cum S. Thoma (timui enim, ne cum S. Paulo uel August.) confutare conaris, alterum meum (ut dixisti) falsum preceptum, scilicet quod uera contritio, poenas querit & amat. Et distinguis duplices poenas (sicut & supra fecisti) Primo, quam diu poenas dare pro sceleribus, est alicuius boni allatium, ut in presentia uita, quando meritum est, uera contritio amat poenas, ad merendum & precauendum a peccatis, sine tamen contemptu ueniarum.

Respondeo, Gratias ago tibi quod maximas. Nunquid ego aliud uolui, quam quod tu hic dicis? Cur ergo supra hoc preceptum falsum asserebas? An idem apud te diuersis locis, & uerum & falsum est? Rogo, si mihi non uis credere, crede alii

quando ueritati, ut Aug. ait, per os tuum loquenti tibi, fortassis ignorantia & inuito. Admitto optimam istam confutationem falsi præcepti mei, quia uerissimum esse astruitur. Sequeris, quia utrunque melius est, quam alterum, & cætera. Magne deus, quanta est uis ueritatis, ut omnium se fortissime tueatur, per os detrahentium sibi. Tu qui bonis es disciplinis institutus theologus, doce me quaeso, quomodo hæc duo simul stare possint, amare & quaerere poenas & satisfactiones, simul etiam remitti, & quaerere indulgentias: Quia unum illorum, ut ais, sine altero minus est, utrunque autem melius est id est, ut simul satisfacias, & simul omittas satisfactionem, quod est aliud nihil, quam cum ratione, ut ille ait, insanire.

¶ Sequeris. Vbi uero poenæ nullum bonum afferunt. Sed retardant a bono gloriæ, poenæ non assumuntur, &c. De his conclusio mea nihil dixit, sufficit mihi, quod etiam tuo testimonio sit uerissima, pro hac uita, nisi quod iterum doleo diu Thomæ uicem, & miseram suæ discordiæ sortem, quia hæc conclusionem probat in Italia, & damnat in Germania.

¶ Secundo, istud figmentum tuum est, quod poenæ in purgatorio non afferant bonum, contrarium enim superius tenui & defendi, usque ad determinationem concilij.

¶ Tertio, Ratio tua nihil ualet, quod etiam poenæ & opera huius uitæ, retardant a bono gloriæ, & tamen assumuntur immo, ut quidam e tua secta, doctissimus doctor Ioannes Taulerus ait, si coelum coram te apertum esset, adhuc intrare non deberes, nisi primum uoluntatem dei super introitu consuleres, ut etiam in gloria, non quæ tua sunt quaeras. Sed hanc sententiam uerissimam & theologice simam, absit, ut probet scholastica theologia.

¶ **xi.** Ad quadragesimam primam, dicitis uerum me docere, & gratias ago. Addis tamen, quod non minus caute sunt improbandæ, & restringendæ ueniæ in præiudicium Apostolicæ facultatis. Et tu quoque uerum hic dicitis, immo, nec caute, nec

incaute sunt improbandæ, sed permittendæ, ut quærat qui uolet, tantum ne magnum quis se cōsecutum cōfidat, quin maius potuerit consequi.

2.
85. **A**d quadragesimāsecundam & tertiam, conaris id persuadere, quod pontifex per ueniās prouocat ad pium opus. Et melius esse opus pium cum uenijs, quam alterum solum.

Mihi longe alia mens est. Melius prouocaretur fidelis ad ipsam satisfactionem sine uenijs, ut supra coactus es concedere, id est, ad multa bona opera, q̄ quod prouocatur ad unum illorum cum uenijs, id est, remissione multorum, permitto tamen uenijs ita prouocari. Sed dico, quod sit incomparabiliter minus, ideo mea conclusio uerissima.

Secundo erroneum est, q̄d opus cum uenijs, uel gratia ueniarū melius sit, q̄ sine uenijs, quia si satisfactio est multa & optima merita, quō opus unū cum tot meritorū remissionibus melius erit, q̄ ipsa tot merita. Loquamur quæso cū iudicio, & Christiana libertate. Neq̄ em̄ poteris dicere, indulgentias aliud esse, q̄ remissiones satisfactionis, rursum, satisfactionem, nō potes aliud asserere, q̄ multa bona opa, ieiunij, orationū, elemosynarū. Sufficit ergo, quæsumus, ut pmittamus per unū opus bonū, multa bona opera remitti, non etiam eousq̄ cōmendemus, ut melius esse unū multis, credat̄.

Tertio idem est, quod deinceps dicis, quod cæteris paribus, melius est dare elemosynā gratia ueniarū, q̄ gratia meriti precise. Id est, melius tibi uidetur, ut homo, uno bono opere & merito, faciat se uacuū multis bonis operibus, erroneū hoc & impiū esse, pace tua, credo. Semper tu id conaris ut ueniæ, nō permissiones & licentiæ quædam, sed perfectiōnes esse uideantur. Scis aut̄, quod licentia omnis, nullam habet laudem, nec exhortationes, nisi q̄d non peccatum est & infirmorum, potius pigrorum solatium. Immo, ut ille uerissime dixit, Licentia omnes deteriores sumus, ita in uenijs quomodo potest melior fieri, concomitāter, ut tu dicis, qui

per eas tot meritis sit minor: & solum permittitur esse dete-
rior, tu autem & suadere uis, ut sit deterior.

Sed uideamus tamen probationem tuam, quia ibi, inquis
scilicet in opere pro uenijs, duo bona sunt, scilicet meritum
& sublatio impediētis. Hic uero unicum est, & cætera.

Respondeo, quã studiosè claudis oculos, & in aperta luce
quæris tenebras, fateor, duo bona sunt ibi, id est, meritum,
& remissio multorũ meritorum, quod bonũ est pigritiæ car-
nis, & damnum optimũ, optimorum bonorum, & sublatio
quidem impediētis, scilicet ad peiora. **S**ecundo, hic, id est
in opere sine uenijs, id est, permanente satisfactiōe, nõ uni-
cum est tantũ, sed tot, quot sunt in tota satisfactiōe, quæ est
optima & meritoria, sublatio omnium impediētorũ glo-
riæ. **E**t quid multa: si tua dicta rectè intelligeres, uideres ti-
bi esse causam assumptã uituperandi bona opera, & laudan-
di remissiones eorundem, quod horrendissimũ est in eccle-
sia audiri. **I**deo cũ fiducia, mihi sumpsi causam laudandi bo-
na opera, non tamen uituperandi uenias. Abstrahere uocabu-
la hæc, indulgentias, uenias, & relicta opinione rem intueri
& uidebis, te non bonũ, nec bonæ causæ patronũ. **Q**uid em̃
potest, etiã ipsa ecclesia, ex uenijs facere, nisi remissionem
satisfactiōum? **Q**uid autem potest satisfactiōes intellige-
re, nisi optima opera, meritoriaq; pœnas, & ipsa a deo præ-
cepta? **Q**uid ergo magnifacere præsumimus, quod in se nis-
hil est, nisi permissio deterioris, ne peccetur ab infirmis?

22. **A**d quadragesimã quartam. **N**ouus interpret scripturæ di-
cis, pauperi posse negari eleemosynã sine peccato mortali, li-
cet nõ sine ueniali, ideo conclusionem meã falsam & c. **G**ra-
tias tibi agit, ut optimo patrono, insignis illa belua Philargy-
ria, quia discit, se posse negare petenti eleemosynã sine mor-
tali peccato. **P**roh dolor & horror horrendus, quid audis-
mus in ecclesia? **C**ur ergo Ioannes dicit, charitatem non ma-
nere in eo, qui claudit uiscera sua a proximo suo? **A**n cha-

ritas etiã recedens, nõ relinquit peccatũ mortale: imo Chri-
stus in iudicio, cur dãnabit eos, qui esurientem non cibaues-
runt? &c. **S**ed forte in psona improprij starũ ista dixisti. Est
aligs sensus uerus, quẽ ex India forte adduces postea, ideo
interim expectabo. **Q**uod si dixeris, tunc cũ ueniali pecca-
to negari, quando pauper non eget, aut alias iusta est causa.

Breuius, si est iusta negandi causa, sine peccato negatur,
sin est nulla, peccatũ mortale est, negasse. **S**ic Euangelium,
sic apostoli loquuntur. **S**ecundo, cur non pari, immo ma-
iori studio exquiris, quomodo liceat uenias non redimere,
ad salutem inutiles & nõ necessarias, qui tam periculose, &
acute exquiris, quomodo bona opera liceat omittere, sola
necessaria & utilia ad salutem, deniq; præcepta ab ipso deo?
An obsequiũ deo te arbitraris præstare, si calumniaris præ-
cepta dei & bona opera, tantum ut uenias, nec a deo, nec ab
homine præceptas, efferas immodice? **F**inge nullas esse ue-
nias in ecclesia, sed omnes per se satisfacere, sicut olim fiebat,
Rogo, ultra facies tibi placeret: ueniarum, an satisfactionũ?
Vel ergo, tu non recte intelligis indulgentias, uel mala simu-
latione moliris calumniam bonis operibus.

Ad quadragessimã quintam, iterum distinguis, ut uideris ti-
bi, sufficientius, bona temporalia necessaria, & tandem cum
Thomistis nostris cõsentiens, dicis, necessaria secundo mo-
do danda pro elemosynis, sed solum in extrema necessita-
te. **R**ogo, ignosce mihi reuerende pater, uror em̃ nimis, qd
textum Apostoli Ioannis de necessitate, perditissime trahis
ad necessitatem extremã, quis dedit tibi potestatem, necessi-
tatem illam, extremam facere? **S**ic diabolus insidiosissimus
hostis, etiam sacras literas nobis illudit & perdit. **D**et domi-
nus Iesus Christus, ut nullus hom̃, tibi & omnibus, qui hæc
glossam tenent, tribuat, nisi dum perueneritis ad extremam
necessitatem, ut discatis, scripturam sanctam incorruptam
relinquere, uel penuria, istam libidinem, & luxuriã corrum-

25.
2A.

pendæ scripturæ, iam ferme trecentis annis patitur ecclesia incomparabili damno suo, a doctoribus scholasticis.

¶Secundo, conclusionem meam uerã relinquis. Verũ non capis quod uolui. tu in hoc recte sapis, quod necessaria secundo modo, potest homo pro uenijs dare, quod admitto.

Sed nostri uenales præcones, de necessarijs primo modo, suadent hominibus dare pro uenijs. Horum em̄ uox & literæ (exempli gratia) sunt hæc. Si haberes unam tunicã, uendere deberes, ut uenias redimeres, nec hoc contenti suadent, ubi quis necessaria primo modo nõ habuerit, tum alicunde mutuet, aut mendicet, etiam si sit uxor, deinde fratres mendicantes quoq; suadent, ut corradant sine licentia pecunias. Hæc sunt, mi pater, illa portentosa, quæ apud nos crassantur, Nihil nisi impudentissimæ & rapacissimæ auaritiæ negotiũ hic agitur, in tantum ludibriũ ecclesiæ Romanæ, ut hæc sola esset causa abunde satis, ut uniuersæ ueniæ tollerentur, nec me falsa dicere credas, nõ ^{''}tamen uox & fama extat, sed ^{''}tatum & libri eorum, in quibus hæc passim leguntur.

¶Tertio, omnia quæ suades & dicis, ea opinione uel simulatione dicis, qd ueniæ sint aliquod bonũ de quo satis supra

26 **¶**Ad quadragesimam septimã, cum tibi esset uerissima, tamen quia propositum tibi fuit, nullam non mordere, licet nullos dentes habeas, ad insignem adulationem Papæ uersus, admittis esse ueram, sed ex Papa monstrum faciens, tribuis ei utriusq; potestatis apicem, scilicet, ut sit simul Pontifex & Imperator. Ita autem tribuis, ut possit imperio iubere pro fabrica S. Petri, ut pro communi bono. Nunc autem incomparabilem modestiam ei interim appingis, quod petit & remunerat. Hac tua mollissima, sed nocentissima adulatione, id agis, ut futurus aliquis pontifex, laudum huius modestiæ pertæsus, uis sibi credat esse deglubendi totius orbis Christiani, idque cum imperio & potestate.

¶Secundo dico, quod Basilica sancti Petri, est cõmune bo

num urbis Romæ. Nostræ aut Basilicæ sunt nobis utiliores & magis necessariae, quia non possumus omnes ad Basilicam sancti Petri conuenire, uerbum dei audire, & sacramenta percipere (qua sola causa ædificantur) meliusque esset, quod Basilica sancti Petri non ædificaretur, quam quod Parochiales nostræ ecclesiæ desolarentur. id aut agi uidemus, & dolemus, dum omnium ecclesiarum subsidia, per indulgentias, ad insatiabilem Basilicam sancti Petri trahuntur. Quare istas tuas frigidissimas causandi rationes, scilicet quod Basilica sancti Petri, est totius Christiani populi bonum, etiam ridet Germani, sicut iustum est, Cur non magis Basilicam sancti Ioannis matrem Ecclesiarum, etiam bonum commune uocas? sed forte adhuc in futuris annis restat, ut omnes ecclesias Romanas, deinde & Palatia, nouissime & muros, & plateas, & portes, nostris pijs operibus, gratia ueniarum factis, ædificemus, ut non sit finis exactioinum. Quare mi pater, ego sic, ut debeo, suadeo hominibus, ut primum uiuis templis beneficiant deinde suas Basilicas, nouissime Basilicam sancti Petri iuent, quia uestrae ecclesiæ non sunt nobis necessariae.

28.

Ad quadragesimam octauam adeo impingis, ut ueritate confusus, non possis inuenire quid dicas. tandem ad hanc descendis ineptiam, dicens, Tu Martine, si habuisses a domino nostro bonum Episcopatum, cum plenaria indulgentia ad ecclesiæ tuæ reparationem, forte dulcioribus uerbis abundasses. & quibus detrahis, uenias extulisses.

Respondeo, forte & tu spectas me ex animo tuo, quod concipio ex eo, quod tam molliter adularis. Si ego ad Episcopatum aspirarem, certe non ea loquerer, quæ tu impatientissimè me audis. An ignorare me credis, qua uia Episcopatus & sacerdotia in urbe obtinentur, quando hanc pueri in omnibus plateis orbis cantant? Denique nunc facta est rerum foetissima Roma. Omitto reliqua, quæ hic uelut tremens & ueritate fractus, disperdis potius, quam loqueris.

29. **A**d quadragesimam nonam, Eadem salua uenias utiles a
struis, sed occasionaliter, scilicet dum anima ex hoc in gratia
arum actiones assurgit. Quasi esses rhetor, tam uarios & ex
quisitos locos inuenis. Cur non etiã ad balatũ ouis dicis as
surgere animã occasionaliter ad gratiarũ actionẽ? Aut quæ
laus ista ueniarũ, qñ etiã de poenis & malis iubemur lauda
re deum? Sed piget me pigra ista & inania cõmentã uersare.

Ullud uero quam uigil aduertisti, quod mihi ipsi contradi
xerim, ut qui uenias hic utiles, superius autem aliter uidear
asserere. Dico utiles pigris, sicut omnes permissiones sunt
utiles, ne peccent si licentiam non haberent. Dico inutiles
ad profectum salutis, quod pro tua uigilantia debueras ex
eo uerbo intelligere, ubi dixi, si non in eas confidant.

30. **A**d quinquagesimam, assumis causam prædicatorum ue
nialium, sed astute, quia non credis talia prædicata. Deinde
Pontificem cõmendas, qui tam innocens sit, ut nullus uiuat
aut operetur indecenter. Tertio inueheris, quod fraternam
monitionem non præmiserim.

Respondeo, si nõ sunt prædicata talia, aut nõ credis, qd æstu
as ut defendas? Sine in uentũ me disputasse. Secundo, Scio
& ego optimũ nos habere Pontificem LEONEM DECI
MVM, & uelut Daniele in Babylone, ut cui sua innocen
tia, uite periculũ aliqñ fecerit. Sed tu q̃so dic mihi, q̃s unq̃ tã
innocenter uixit, ut nullus alius nõ inique modo, sed nec in
decenter opatus sit, aut uixerit? uideris (nescio quid) maxi
mũ adulari uoluisse, sed inter dicendũ & uerba, & sensus te
defecerũt. Forte uoluisti dicere, qd LEO DECIMVS id
agit, ut nullus indecenter uiuat, qd cum uideres impossibile
inter uerba mutas sensum, & orationem sine sensu relinqs.

Secundo dic mihi, Quis a disputatore unq̃ expostulauit,
ut prius eum moneret, contra quem disputat? Cur etiam tu
non prius me monuisti, quando tot nominibus criminũ me
foedare parabas? Cur Pontifex in Decretis suis nõ prius mo

net, q̄ statuit cōtra abusum quæstorū: Ego in cōmuni dispū-
 tauī, neminem nominauī. Si innocentes sunt, quid querunt
 sese tangi? Ergo nemo prædicet Euangelīū, uitiā nemo car-
 pat in publico, nisi prius ostiatim singulos moneat. **M**ihi mi-
 raculū est, eos esse innocentes, & tamē meis uerbis moueri.
 Sed uerum est illud diuī Hieronymi, quando uitiā cōmuni-
 ter arguuntur, qui irascitur/accusator est sui. **D**enicq; quo-
 modo monitionem meā recepissent, qui etiā te patrono us-
 q; hodie præstāt innocentes? Noli quæso mihi mandare, ut
 innocentes moneam, Si uis autē ut moneam, iam alio accusa-
 tore non egent, quia tu patronus eorū nocentes confiteris.
Tertio, quod autem hæc facta sint (licet tu non credas) te-
 stis est tota terra, testes extantes libri, qui autem id fecerint,
 ipsi uiderint.

31

Ad quinquagesimā primā, sicut eadē repetis, ita eadem tibi
 dicta uolo, nisi qd me per talenta loqui dicis, qd transeo.

32

Ad quinquagesimā secundā dicis, Vanā esse meā conclu-
 sionem, qd ita probas. Quia nullus tā stultus sit, ut sic faciat.

Respondeo, Quid ad te quæso, si nullus est tam stultus? si-
 ne me disputare (ut dixi) uel in uentū. Nunquid ideo Decre-
 tales Papæ sunt uanæ de abusionibus quæstorū, quia tu nul-
 lum quæstorem contra egisse defendis? Sed præ senectute
 forte, ita & loqueris, & phantasiaris. Si nullus est qui sic cō-
 fidit in literas, nullū tetigi. **E**os qui sunt uolui tangere, quos
 ego non unum, sed plurimos noui, & adeo stultos, ut nō so-
 lum de animarū redemptiōe, sed de sua quoq; salute certi si-
 bi essent, quia has literas haberent. **D**einde, cur tuis clientu-
 lis non etiā persuades, ut animā suam impignorent pro con-
 tritione & satisfactione? Quoties tibi, rogo, dicendum est
 Impium & avaritiæ ministeriū esse, quod pro uenijs, tam ex-
 quisite, tā magnifice omnia tentantur, ac si solæ essent rerū, &
 pro necessarijs ad salutem, prorsus uix mutitur? **T**u cogita,
 an simplex populus nō discat cōfidere in literas, tanto luxu

& apparatus cōmendatas? Magnū em̄ cogitent necesse est, quod tā magnifice proponit. Tu qui interim doctus es, nō fidendū in literas, mox etiā simplicem populū eadem per seipsum discernere & intelligere confidis, contra tot & tantorū persuasiōes & irritabula? Tandem mihi minaris maledicta, irrisiones, censuras. Quas? & quare? noli minari mi pater, Christus uiuit, non solum uiuit, sed etiā regnat, non solum in cōelo, sed etiā in Roma, quantumlibet ipsa furiat. Si maledicar pro ueritate, benedicam dominū. Non separabit me censura Ecclesiæ ab Ecclesia, si iungat me ueritas Ecclesiæ. Malo esse a te & similibus (si ita perstes) maledictus & excōmunicatus, quam tecum benedictus. Nihil habeo quod possim perdere, domini ego sum, si perdor, domino perdor, id est, inuenior. Alium ergo quære, quem terreas.

57. **A**d quinquagesimā tertiam, Stultū & ridiculū me uocas, interim tu sapiens dicis, Crebra raris cedere, & annalia festa Sanctorum celebriora esse, q̄ sabbatum Virginis matris.

Respondeo, Quo quo mi pater? Aut pluuius describitur arcus, Aut flumen Rhenū, sed nunc non erat ihs locus. Prius mū, non sunt rara apud nos, sed continua indulgentiarum negotia. Deinde, quæ proportio, ut uerbū dei, quod instatissime præcepit Christus p̄dicari, cedat raris indulgentijs? Si Christus ita nō iussisset, staret tua similitudo. Item non potest Papa iubere silentiū uerbi dei, quod semel emissum, nō est alligatū, sed nec factum a Papa unq̄ legi. **P**er idem respondeo ad sequentis conclusionis futilem confutationem ubi tu sermonem ueniarū, esse uerbū dei contendis, sed improprie, scilicet cum declaratorijs & hortatorijs. Si uerbum dei dicitur, quicquid cum uerbo dei dicitur, omnes hæretici omnes dæmones, omnes homines non loquuntur nisi uerbum dei. Quia nihil tam absurde dici potest, quin uerbum dei misceri possit. Ego dico, quod sit uerbū hominis, & de remissione hominis prolatū, quia uerbum dei est, quod fide ius-

stificat cor, & gratiam iustificantem confert, sicut Ro. i. Virtus dei est in salutem omni credenti. Verbum autem ueniarum nō iustificat, nihilq; confert animæ, nisi quod dat licentiam pigritandi in bonis operibus, propter infirmos.

35. **A**d quinquagesimam quintam, dicis hanc & similes esse pueriles, uiri stomachati, & inferentis os in cœlum, & contra stimulum calcitrantis. Respondeo, uerum est, apud Syluestrum & Thomistas duntaxat.

36. **A**d quinquagesimam sextam, autoritate Thomæ dicis thesauros ecclesiæ esse merita Christi, in quantū satisfactiones. Et idem per idem probas, & dicis quod S. Greg. dedit aliquid quando indulgentias, ut cōmuniter dicit, non potest probari. Ideo nec S. Thomas aliquid in hac re efficit. Ego quidem non cū uniuerso orbe me disputaturū obtuli, quia nesciebā: qd positiones meæ essent tam late uagaturæ, ideo noli mihi arrogantiam hanc ascribere. Casus me in has res perduxit, ex quibus cum silentio me eripere non possum, forte deus ita uoluit. Ego tamen istā conclusionem non asserui, sed & adhuc disputo, expectans concilij determinationem, sicut & omnes alias quæ dubiæ sunt, aut in controuersia hærent.

S**A** **A**d quinquagesimam septimam, mire q; pungeris, quod auaritiā paululū momordi. Nam & tu quoq; patientius ferre potes, si contra scripturā pugnarem, q; contra auaritiā. Ideo & hic Pontifici eximie adulatus, inuidiā mihi cōciliare festinas. Quid mihi innocentiam Pontificis obtendis? Nunqd ego eā ignoro? Aut si auaritiā taxo, nunqd ideo pōtificis innocentiam mordeo? Tu uide potius, an impius sis in Pontificem, q auaritiā & Pōtificis innocentiam in unā rem cōstas, dū morosam auaritiā, idem astruis qd læsam Pōtificis innocentiam, immo sub p̄textu innocentie Pōtificalis, irrephensibile nobis defendis auaritiā? Si sunt innocentes tui clientuli, non mor dentur a me, si nocentes, cur defendis? Det tibi dñs, ut aliquñ rectius iudices, melius uideas, & a calumnijs mei abstineas.

38. Ad quinquagesimam octauam, eadem repetis, quæ in ante precedente dixisti. Tua enim sunt uerba, ideo transeo.

39. Ad quinquagesimam nonam, iterum totus ardes, adeo in cæteris omnibus patientior es, præterquam ubi auaritiã tango, quæ tamen uelis, nolis, non possis negare Romæ uersari, ne dicã dominari, ut mihi tu quoque prope fias suspectus, quod magis lucra, quam animas cures. interim innocentissimum Pontificem ad inuidiam meam comendas, scilicet ut tantum decus innocentie, operculum facias nequitie. Id enim anhelas, ut mores Romæ arguere neminem sinas, nisi te interprete, simul optimi Pontificis innocentiam læsisse probetur. Quid uis? patrum te uocem Romanorum flagitiorum? Cur tu ipse non te quoque interpretaris læsisse Pontificem, qui aperte scribis, Romanum clerum a primæua perfectione declinasse? Sine me tuis tecum artibus agere. Clerum Romanum mordes? At Pontifex est pater, & quidem nobilior, cleri. Ve tibi misero, qui talem ac tantum Pontificem non solum lapsum, sed a tota perfectione declinasse, & in perfidiam & hæresim abiisse, palam asseris. Id enim totum significat declinare, scilicet a perfectione. Vides nequam pulchre, & ego te auxilium istis possem opprimere, si adulari & calumniari uellem.

60. Quæ ad sexagesimam cum sequente dicis, transeo. Nihil enim dicis, quod non dictum sit prius. Ego probabiliter posui, quod thesaurus indulgentiarum sit ipsæ clauis, ut in Declarationibus. Similiter transeo sexagesimam tertiam, quia admittis eam esse ueram, non tamen sine calumnia.

61. Ad sexagesimam tertiam, quartam, quintam, & sextam, cum ueras esse non neges, neque negare possis, miror quod ita ex candescis, & totus ignis efficeris. Mirabiliorem disputatorem non uidi, ut quem propositiones uere plus mouent, quam falsæ, cum tamen ueritas queratur disputando. Igitur sim canis, filius canis, dicax, non excusatus ab anathemate, nec mentis composita, & si qua plura, pro modestia tua senili ha-

sedam //

R. P. MARTINI LVTHERII

bes, modo uera me saltem momordisse concedas, si negas dixisse. Hanc satyram merui, non quia falsa, sed quia uera dixi in auaritiam. Non credidissem Romanā auaritiā tam teneram & impossibilem esse, immo tam ambitiosam & arrogantem, ut innocentia optimi Pontificis uideri uellet.

6A. **A**d sexagesimam septimam dicis, me deserto Pontifice, etiam donis spiritus sancti detrahere. Ego miror te senem a deo feruere, ut nec me, nec te intelligere possis. Ego non dixi uenias nō esse utiles, sed animæ esse utiles nego, nisi quomodo licentiæ & permissiones utiles sunt, quod autem tu id blasphemiam dicas, nihil curo.

68. **A**d sexagesimā octauā, Excusandos censes eos, qui uenias astruxerint maximas gratias, sed per hyperbolen. **O**bscuro, cur & me non aliqua figura censes excusandū, qui nihil assero, sed solum disputo? Cur tibi facis, qđ mihi non facis? **D**einde si sunt per hyperbolen excusandi, cur non etiā sunt per cyrologiam accusandi? cum ueritas hac figura qđ maxime gaudeat, & ipsa qđ optime ueritatis doctores deceat, illā uero, ubi potest, fugiant. **I**mmo id unice queror, quod per hyperbolen sunt locuti. Si autē uobis pmittitis mi R. P. improprie & hyperbolice, & quoquo modo libuerit, loqui, cur nō & Ioannem Reuchlinū integrum & eruditū uirum, eadem æquitate tractastis, & aliqua figura eum excusastis? **A**ut si in hunc tam rigidi fuistis censores, ut in syllabis innoxii inueniretis uenenū, certe non permitteat uobis tam largā & libera figurandæ locutionis licentia, ut falsa dicta prohibito seminare & interpretari possitis. Aut si qua uenia uobis dabitur, dupla huic debet, & eo absoluto, uos rei permanebitis. **S**ecundo, noua usus distinctiōe, putas me inexcusabilem, quia uenias appellauerim minimas gratias, cū sint & aliq̄ gratiæ, & dona minora, scilicet bona fortunæ &c. **S**t mente fuisses quieta, uidisses, cur hæc addiderim, ad gratiam dei & crucis pietatem comparatæ, **E**go comparationem fe-

ci ad crucem. Hanc quasi non uideas, nouam comparatio-
nem facis ad bona fortunæ. Si sic ad iniquitatem & calumni-
am tantum uigilas, quis poterit tibi uerax uideri?

69. **T**ranseo quæ in sexagesimam nonam cum tribus sequen-
tibus, amarulentus euomis.

AS. **A**d septuagesimā tertiam, nō nego quidem posse omnem
casum absolui potestate clauis. Sed insaniam esse dixi, & dico
pro ueniarū magnificentia, quæ nihil profunt ad uitam, tam
horrenda monstra criminū, in exemplū uocare, & pro ma-
gnitudine potestatis, leuicula facere. Ex qua insanissima ue-
niarum cōmendatione fit, ut uiles fiant cōtritiones & uera
poenitentia. Boni prædicatoris est, peccata (ut sunt) magna
prædicare, ut misericordia dei magnificetur. Aut dic, cur nō
pro cōtritionis magnificentia simile aliquid dicunt? scilicet
quā nō pecunias, sed paupertatem hi sermones afferunt. In
rebus non necessarijs, nec utilibus ad salutem, sed tantū per-
missis, honorificum putas, in Ecclesia dei tot auxesibus to-
nare, cū nec Christi passionem sic uelit Ecclesia prædicari?

AS. **I**n septuagesima quinta, non dixi Papam minorem Petro, LL.
immo nolui ut Papam & Petrum negarent maiores gratias
habere, quam sint ueniæ.

AS. **I**n septuagesimā sextam, ut nihil omittas, quo me execrabi- AS.
lem facias Pontifici, & eum tibi uni adulantissimo propitiū.
fingis me ironice de tanto Pontifice loqui. Vides ne quan-
tus sit mihi hic locus inuehendi in te, in tuam pene dixissem
sed reprimo me. Arrige aures & audi, si saltem domi eas ha-
bes. Ego dico non ironice, sed plane, qd̄ omnis Papa habet
maiores gratias, q̄ ueniæ sint, scilicet Euangeliū & gratias
curationū, & omnia quæ scribunt. i. Corin. xij. non in perso-
na sua, sed in potestate sua, id est, eo modo quo gratias ue-
niales habet. Nam & si sedulo dissimulas, non tñ credo adeo
stupescis, ut uenias Papā in persona sua habere dicas, sicut
uirtutes personales, nisi dixeris, quod depositus Papam etiā

R. P. MARTINI LVTHERI

omnia possit quæ prius **U**gitur quicquid est in Ecclesia do-
norum & ministeriorum, dixi in manu Papæ esse, ut ordinet,
mittat, ponat, sicut corpori ecclesiæ expedire uideret. Hæc
aut sunt incomparabiliter maiores gratiæ, quæ ueniæ. Melius
facit enim Papa, si unum bonum pastorem uni ecclesiæ præfe-
cerit, quam si omnes simul indulgentias dederit. Tu aut in
personam tantum huius LEONIS DECIMI intentus, si-
cut decet graphicum adulatorem, intelligis in uerbis alienis
quicquid uolueris, & in detractor & calumniator esse non uis.

AA. **I**n septuagesimaseptima mihi non credis, quid ad me? per **89**
hoc nobis non sit satis, omnia illorum optimi consulis, nisi
quod respector personarum, mea solius pessimi consulis.

AB. **I**n septuagesimaoctaua, nec excusatione me dignaris. **80**
Quod est illud nouum Syluestrinum forum, in quo reo negat ex-
cusatio? Sed obtorto collo rapit ad abiurandam hæresim, sit,
siue non sit hæreticus? Sed ubi uera mea non potes negare:
saltem personam meam omni studio contendis opprimere, utinam
tecum mihi liceret, & corpusculi pmitteret imbecillitas, coram
deus rebus conferre. Non dubito me tantum tibi ostensurum,
ut saltem modestius deinceps disputares. Hæc sat de propo-
sitionibus. Cætera credo uideris, aut uidebis in Decla. meis

82. **A**d questionum uero laicorum confutationes uolui quiescere,
sed incidit & promouit prospectum iam tuum ingenium, & auidum ui-
ctoriam, & impotens pugnam. ideo si possum, paucis respondebo

Ad primam, cum longum illud Tarantara induxisses, ubi in-
ter cætera etiam meritum congrui, & preparationem hominis ad
gratiam, necessario præcedere docuisses infusionem gratiæ
Quæ hæresis iam quidem per Ecclesiam præualida, copiosissi-
me confoditur a beato Augustino contra Pelagianos, & in
nostra Vniuersitate cepit explodisse. Tandem commemoras
iustitiam diuinam non pmittere euacuari purgatorium. Et hoc per
bas autoritate sanctorum (Thomæ) ex ipso enim ceteri theolo-
gi & Canonistæ suxerunt. His itaque percensitis, cum quæstio

ista laica adhuc staret, scilicet quod Charitas & necessitas essent causae iustissimae euacuandi purgatorij, & hic totus nodus esset. Hunc sic soluisti fortiter, dicens. Charitas autem Pontificis, & necessitas animarum, non est efficax ratio sic relaxandi iustitiam diuinam, quam deus talis necessitatis conscius, & infinitae charitatis ac misericordiae uisceribus plenus, sanxit. Haec tua solutio, omni glacie frigidior, & (ut tuis disciplinis utar) petitio principij, tantum efficit, ut si quis uelit tibi credere, sit quietus, qui nolit autem credere, nihil audierit nisi uacua uerba. Quid enim istis uerbis respondisti, nisi quia deus non uult, charitatem & necessitatem esse causas sufficientes? Et non probas deum id non uelle. Quia si deus pecuniam, aut quodlibet temporale (nisi forte non sit conscius etiam temporis) efficacem reputat causam, cur non etiam charitatem ipsam, in quam omnia illa ordinari uoluit? Nunc si ego quererem, Cur ergo pecunia aut temporalis res est causa efficax? eadem principij petitione dices, Deus ita uoluit. Si de uoluntate ergo dei disputandum est, scimus quod nulla res mundi sic placet, ut charitas, & quod charitati non donat, non praesumitur ulli alteri causae donare. Si autem alteri donat, multo maxime charitati. Et sic patet, quod etiam tu mecum succumbis in ista quaestione. Obsecro te, crede mihi, sunt & in laicis iudicia, & tanta, ut ego me confitear ferme ter in istis quaestionibus succubuisse, & nihil retulisse gloriae, quam quod sibi uerba a me data dicerent, sicut & tu hic facis mihi. **S**ecundae solutio, multo frigidior & uanior est, nulli nisi tibi soli satisfaciens. Prima (inquis) causa est, quod uel porrigens forte non secundum facultatem propriam porrexit, uel nimis parce porrigit. Tolle ista accidentia, & pone quod de propria facultate & sufficienter porregerint. Haec enim a te dicuntur, tanquam lubrico, qui tempus redimas, & exitum quaeras, nihil enim sunt ad propositum. Ergo non est causa, multo minus prima causa, Alia, quae suffragia si non prosunt

iam redemptis, profunt tñ alijs. Hoc non quærebat, sed hic est nodus, an omittenda sint officia nōiātim pro animabus oblata, an nomina eorū non pronunciari, nō in orationibus memorari oporteat? Hic responde, quod si omittenda sunt, oīs deuotio vulgi deficiet, & sacerdotes fame cōficiuntur, ni

si forte dices, Quid ad Romanos, quod Germani moriunt? 84.
Ad tertiam iterum dicis, nō esse causam sufficientem, cui rursus opponitur charitas, ut supra, & permanet quæstio, nisi uelimus nuda uerba Syluestri pro oraculis habere.

Ad quartā, Mihi pro regula tradis, factū & dictū ecclesiæ Romanæ, Respondeo, Si de uirtuali & repræsentatiua tua ecclesiā loqueris, nolo tuam regulā, quia (ut supra dixi) ex cōsignificasti. Talis ecclesiā potest errare. Vniuersalis autē ecclesiā nō potest errare, ut doctissime etiā probat Card. Cameracensis in primo Sen. Deinde, Nec Papa usq̄ hoc dicit aut facit, q̄d tu factū & dictū ecclesiæ uocas. promptulus es æ qui uocator huius nominis Ecclesiā, ideo maxime mihi suspectus. 85.

Ad quintā dicis, Vbi multæ sunt diuitiæ, multi qui comedunt eas. Hoc est quod queruntur, quod Roma quærit saturare pecunijs suos comestores, & totum pene deuorat orbem. Cur nō minuuntur comedentes diuitiarū? In fine iterū facis ex Papa Imperatorem in potestate & uolentia. Sed Maximilianus & Germania id nō nouerunt, neq̄ credunt fortissime aut id negant Turcæ & Tartari. frustra quoq̄ celeberrimū illud & cōmune bonum, q̄d est lapides & ligna, nobis iactitas. nō em̄ per hoc soluuntur laicorū quæstiones. 86.

Ad sextam, sum tibi hæresiarcha, quando quidem potestatem tibi arrogas baptizandi mei, ut uolueris. Ago tamen gratias, quod uerum esse dicis, nihil remitti ijs, qui perfecte sunt contriti. Et scio non omnes esse tales. Sed non ideo intrant purgatoriū, quia pœnas debent, quas Papa possit soluere, ut probabiliter tenui, & teneo. 87.

Ad septimā dicis, quod duo bona adderentur, Vnum, q̄d 88.

necesse esset fideles toties repetere causam, gratia cuius dantur uenias; puta eleemosynā &c. Scimus mi pater, qd uos libenter uideretis, causam istā una hora millies repeti. Hoc fere in auaritię bonū cedit. Nos querimus de bono dantis, qd si est datio Eleemosynę, melius id sit sine uenijs, & gratis quā propter uenijs, ut supra dixi. Tu autē semp imaginarijs uenijs esse aliquod bonū. Alterū bonum (inquis) remitteretur nouus reatus pœnarum, si quis post ueniam incidisset.

Respondeo, qd iste reatus melius tollitur sine uenijs, quia uenijs nō sunt pro peccatis uenialibus necessariae. Si autē de mortali reatu intelligis, iam nullū est istud bonū, nisi centies quis in die peccet mortaliter, qd nullus facit uere pœnitens.

Ad octauā, qd Papa suspendit uenijs & literas, dicis id fieri pro structura oīm p̄clarissima. Et hæc tibi uidef esse iusta suspensionis causa. Nec mirū, non em̄ nisi quæ Romę sunt, curas. Ego autē dico, sit illa structura honorabilior oībus, certe nostrę ecclesię sunt magis necessariae. Ad pompā mundi solū respicis, quasi tunc ecclesia sit p̄clare prouisa, si ligna & lapides in magnū erexerit cumulū, cum si uelletis, possitis ipsi Romani Pōtificem opulentissime iuuare. Sed aliorū sit iudicium de tuis solutionibus. Ego fateor, me nihil ex ijs habere, quod Laicis reddam, nisi maiores quaestiones.

Vltimo tribuis Pontifici iterum, ut sit uirtualis Ecclesia, & Imperator, & Pontifex, potens & brachio seculari cōpescere &c. Ista opinione tua stante, uellem doceri, an etrā sitis homicidæ? Cur ergo iura non permittunt Ecclesię, ad corporalis uitę periculū, pœnitentiā imponere? Sed hæc alias & ab alijs. In fine dico, nō me terrebis ampullis, & minaci strepitu uerborū tuorum. Si occidor, uiuit **CHRISTVS** dominus meus & oīm, qui est benedictus in secula Amen.

ECCĒ mi R. P. cursim & duobus diebus, tibi hæc reddidi, quia uisa sunt leuicula, quæ tu opposuisti, ideo ex tempore, & ut in buccam uenit, tibi respondi. Si uolueris deinceps

A D L E C T O R E M .

retundere, uide, ut Thomam tuum armatiorem producas in harenā, ne forte tunc non ea modestia excipiaris, qua hac congressione exceptus es. Repressi enim meipsum ne malum redderem pro malo. **V**ale.

**R. P. MARTINI LV THERII AD F. SYLVE
STRI PRIERATIS DIALOGVM
RESPONSIONIS, FINIS.**

A D L E C T O R E M .

CONCLVSIONES Reuerendī Patris D. Martini Lutherij de uirtute indulgentiarū ex medio scripturarum campo decerpas. **E**ckius sophistico dente conatus est arrodere, Scoti, Capreoli, Durandi, Alphonsi, Gabrielis, & aliorum nouorū doctorū opinionibus nimiū confusus. At reuerendus pater Martinus Lutherus, Aureolā quam uocant, meruit, qui abusum indulgentiarū tam argute primus conuulserit, ad quem tñ tot iam annos tot Theologorum millia cōnixerunt. Quā sceleratū est Christianā plebem, pro qua mortuus est Christus, his rebus tam impudenter ludificari, quæ forsan neq; in Euangelij, neq; in Paulo, neq; in Origenē, neq; in Hieronymo, neq; in Ambrosio, neq; in Augustino, neq; in Hilario, neq; in Cypriano, neq; in alijs ueteribus fundatæ comperiuntur. Sunt opiniones (inquiunt) Theologorū, sed nouorū. Esto. **V**erum opiniones maneat opiniones, & nihil aliud sint q̄ opiniones, non autem onera Christianorū. Non faciamus opiniones nouorū Theologorū pares articulis fidei, & Christi Pauliq; decretis. Et pudeat tandem Theologos huius uocis, quā doctiores secreto nōn unquā apud amicos suos effutiūt, **S**ic quidem dicerem in scholis, sed tamen (maneat id inter nos) diuersum sentio. Item, **S**ic dicimus in scholis, sed tamen (maneat inter nos) non po-

test probari ex sacris literis. Quin potius si quid docere uolunt, non statim minis cogant homines, alioqui misera erit Christianorū conditio, sed proferāt ex fontibus testimonia sine coactis & apud se natis interpretationibus, & credetur eis. Id quod nō fecit M. sacri palatij F. Syluester Prieras, qui nuper Martino Lutherio respondit, sed sic, ut Theologis & non Theologis risum mouerit, cū sua ecclesia essentiali, uirtuali, representatiua. Quod si laici resipiscente passim mundo nō tam ex libris, quos etiā nobis Theologis meliores legunt, q̄ ex ingenij sagacitate, multa quotidie reprehendunt circa Christianismū, quæ secus habere putant, quid oportet nos facere a uulgo longe, lateq; remotos? A perite tandem per dominū nostrum Iesum Christū oculos uestros o Theologi, & omissis scholasticis opinionibus, omissis puerilibus digladiationibus, ad ipsos scripturarū fontes accedite. Hæc admonendi causa dicta putentur, certe non sine lachrymis & gemitu bonorum uirorum scripta, ad superbam istam pertinaciam, & pertinacem quorundā superbiam ingemiscensium, teste Christo, qui est benedictus in secula. Fiat, Fiat.

CONTRA D. IOANNEM
ECKIUM THEOLOGVM

REVERENDVS PATER DOCTOR Martinus Lutherus, disputationis sue pro declaratione uirtutis indulgentiarum, hanc primam posuit conclusionem.

¶ Dominus & magister noster Iesus Christus, dicendo, poenitentia agite, omnem uitā fidelium poenitentia esse uoluit.

ECKIUS IMPVGNATOR.

¶ Cum regnum cœlorum in uerbis Christi præsentem uideatur significare ecclesiam, ac tempus plenitudinis euangelicæ tunc aduentantis, nō uidetur quō poenitentia omnem fidelium uitā exprimat.

CONTRA D. IOAN

D. ANDREAE Bodensteinij Archidiaconi Vuit-
tenbergensis Apologeticae propositioes, pro
Reuerendo Patre D.M. Lutherio.

1 Prima Eckij conclusio contra Vuittenbergenses in funda-
mento est, Ecclesiam militatē (cui tempus plenitudinis e-
uangelicę aduenit, cū sit congregatio omnium fidelium, inter
quos non pauci sunt iusti) non uideri pœnitentiā indigere.

2 Eckius non intelligit qđ ecclesia ingemiscit, negat qđ ec-
clesia confitet̃, & turpiter orationes, in qbus uersat̃ ignorat.

3 Quoniam ecclesia annua quadragesimali obseruatione,
se purificari confitetur, & uniuersaliter coacta dicit, Pecca-
tores te rogamus &c.

4 Eckius autem tollendo pœnitentiā ecclesię, eius purifica-
tionem negat, quam ipsa cōfitetur, ne a domino iudicetur.

5 Ecclesia petit dei populum ab omnibus peccatis emun-
dari, quę uerba sunt pœnitentis Psal. I. Ita quoq; exposu-
lat ecclesia, Sacro nos purificāte ieiunio. Item a noxijs quo-
q; uitijis cessare concede.

6 Dicit item, Deus qui culpa offenderis, & pœnitentiā pla-
caris &c. Et flagella quę meremur, auerte. Non dicit, meriti-
sumus, sed meremur. Item aduerte, pœnitentiā placaris.

7 Et in alia collecta. Parce domine parce populo tuo, ut di-
gnis flagellis castigatus, in tua miseratione respiret.

8 Nonne ecclesia seu populus dei petit se castigari, quod si
non est pœnitere, Eckius iudicabit.

9 Hoc idem inter suffragia in Collecta, Deus qui culpas no-
stras pijs uerberibus percutis &c, ecclesia petit.

10 Vide Eckij collectam quā ecclesia facit, & petit ab immi-
nentibus peccatorū suorū periculis, deo protegente saluari.

11 Quę petit a populo dei flagella irę diuinę auerti. Sed
fortasse Eckius absq; libris facile respondebit, ecclesiam de-
precari, ut ab imminentibus peccatis liberetur. Non ab his
quę insunt, sed quę imminēt.

11 **V**erum ut euasiones manifestis occludantur septis, ei collectam hanc opponimus, Purifica quæsumus domine tuorum corda fidelium, ut a terrena cupiditate mundati & præsentis uitæ exuantur &c. Adde & alteram eius diei collectam, qua petit, ut sancta deuotio purificationem tribuat.

12 **E**x qua oratione ad literam uidemus ecclesiam deprecari ut fidelium dei corda purificentur, quod humiliatis causa dictum esse, nemo nisi anathemate percutiendus, dicere audet

13 **P**er fideles dei, quos audet intelligere, nisi eos, qui & si de uiuant iustos?

14 **S**ecundo ad literam apparet ecclesiam deprecari, ut det fideles, hoc est iusti, a cupiditate terrena mundentur, ergo habent immundiciem purgandam.

15 **R**ogo Eckium, quid aliud efflagitat ecclesia, nisi ut iusti mundentur ab ædificatione illa, qua iusti super fide Christi, lignum, foenum, & stipulam ædificant.

16 **Q**ui non pereunt, sed per ignem saluantur, cuius diuersa est penes Aug. & Greg. interpretatio.

17 **A**edificant qui carnali affectu circa temporalia tenentur &c.

18 **P**etit ecclesia ut eius membra sancta, a cupiditate terrena purificentur, ut sordes subnascentes diluantur.

19 **Q**uod timuit illa, quæ pulsanti sponso dixit, Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos.

20 **P**etit ecclesia, quod Christus patrem cœlestem facturum promissit, uidelicet ut palmitem ad ferendos fructus purget.

21 **C**um in multis offendimus omnes, idcirco ecclesia petit purgari ab offensis & culpis, & agit pœnitentiam.

22 **P**etit ut fidelium corda purificentur, quia omnes fideles uetustatem ex peccato relictam habent, quæ in interiori homine de die in diem renouatur.

23 **P**etit quod apostolica præcipiunt mandata, renouari scilicet spiritu mentis, & indui nouo homine.

24 **E**ximia est pœnitentia, peccata & infirmitates fateri,

& sanitatem a medico precari.

25 **E**leemosynæ, ieiunium, & oratio, remedia sunt uenialium peccatorum.

26 **T**amet si euāgelicæ plenitudinis tps ecclesiæ aduenerit

27 **A**t tamen uniuersa ecclesia quamdiu militauerit, quotidiana pœnitentiæ est indiga.

28 **E**cclēsia militans ideo dicitur, quod rebellat semp & in omni bono opere uitij atq; concupiscentijs impugnatur.

29 **F**it, dum iustus fortiter pugnat, fatigatio, quæ hilaritatem datoris lædit, uitalatq; (petram.

30 **B**eatus est ait, nō crimosus, q̄ allidit paruulos suos ad

31 **H**oc fit, quod charitas huius uitæ potest augeri, & illud incrementi quod deest, ex uitio nostro deest.

32 **H**oc uitium peccatum est, quod ecclesia sancta quotidiana confessione, nec sterili dolore expiat.

33 **H**oc uitium habent, qui pedum lotionē indigent.

34 **Q**uod boni & mali, filij dei habent, semper enim, dum bene facit iustus, peccat, & bonus & malus est.

35 **I**mmo nemo coram deo (nisi iustus) pœnitet.

36 **A**dde quod septies in die iustus cadit, sed nō colliditur, quia dominus supponit manum, secundum Cassianum patet quod fideles iusti cadunt.

37 **Q**uibus iustis dominus manum supponit, Et ideo non imputat peccata, quod peccata sua agnoscunt, ac femur percutiunt, & debitoribus remittunt debita.

38 **M**ordaces illi qui sub titulo M. & A. uerbum (imputat) tanquam indecens seu nō congruens notant, literas sacras rident, & ecclesiasticos adlatrant, sed cur? quia legere & intelligere, ut bene loquantur, nolunt.

39 **A**gunt pœnitentiā incorporandi, agunt & ueraciter, ecclesiæ incorporati.

40 **S**ed & nullum ex literis apostolicis (quibus ecclesia sancta sine ruga & macula prædicatur) Eckius, auxilium petat.

ne ceteras scripturas, hac male intellecta, ut Faustus legem Moysi laceſſat & rumpat, quoniã præmiſſis non obſtat Auguſtini inus contra Iulianum libro quarto, cap. iij.

CONCLUSIO ſecunda R. P. D. Martini Lutherij ex uerbis euangelicis.

Quod uerbum pœnitentiã de pœnitentiã ſacramentali, id eſt, confeſſionis & ſatiſfactionis, quæ ſacerdotum miniſterio celebratur, non poteſt intelligi.

ECKIUS IMPUGNATOR.

Interiores pœnitentiã magnã eſſe, Chriſtus & omnes Chriſtiani docuerunt. Siquidem deus cor aſpicit & uoluntatem. Vidua hoc docet, quæ minuta duo in Gazophylaciũ miſit, & plus omnibus miſit D. Ieſu teſte. Eſt enim uoluntas in anima, ſicut regina in regno.

D. ANDREAE BODENSTEINII, ARCHidiaconi Vuittembergensis apologeticae
propoſitiones, pro reuerendo Patre D. Martino Lutherio.

1 Veruntamen cum Eckius in ſecunda contra nos concluſione, idcirco magnam interiorem ſecit pœnitentiã, quod uoluntatem reginam ſuorum actuum dicit, oſtendit ſe uel ignorare literas ſanctas, uel eis aperte contradicere.

2 Nam uoluntas noſtra nõ eſt regina & domina eorum operum, quæ deus ut uoluntatis eſſent, ſecit. Niſi liceat cum audaculo Eckio ſecuritatẽ uoluntati promittere, contra prophetica & apoſtolica documenta.

3 Idem Eckius ſe ignorare oſtendit, quod pœnitentiã eſt donum dei, quod deus in nobis operatur.

4 D. Eckium hac ſcriptura ſatis conſutari exiſtimo, quam Hieremias ædidit, Conuerte me domine & conuertar, quia tu domine deus meus. Poſt q̄ enim conuertifti me, egi pœnitentiã, poſtquam oſtendiſti mihi, perculli femur meũ &c. Quam legat, & uideat conuſionem ſuam, Hiero. interprete. Ambro, & nonnullos alios non ſine cauſa recitemus.

- 5 **C**ōmouisti terrā & cōturbasti eam, sana cōtritiones eius quia cōmota est. Deus cōmouet uoluntates, & fit contritio
- 6 **D**iscat eodem Hieremia docente, quod dñs conuertit cō uersionem nostrā. Quod dñs dat pœnitentiā, agnoscat orationem quam scit, Da nobis digne flere mala quæ fecimus.
- 7 **V**eruntamen cum litera non dicat, dedisti, sed conuertisti &c. Et timendū sit eum, quem pronus fuit hæreticū uocitare. M, quem non intellexit, & hæc calumniari, legat apostolum, ne forte de illis deus pœnitentiā, & respiscant a diaboli laqueis, aduerte det, ait, lege Augustinum.
- 8 **V**olūtas est dña & regina suorū actūū, suorū oīm, scilicet
- 9 **Q**uando uoluntas dominatur in anima, ridet (malorū, diabolus & exultat, quod præparatur ei præda.
- 10 **D**eus amat in nobis, qđ ipse fecit, at quod ipse non fecit odit. Ambro, facit Collecta, quæ in primis legitur, Dirigere sanctificare &c. Et in pascha, Deus qui per unigenitū &c.
- 11 **P**er autoritatem, omnis plantatio, quam non plantaue rit pater meus, eradicabitur, & bene ad propositum.
- 12 **M**isericordia equidem eius super omnia opera eius, nō nostra mutabilis uoluntas, quando ab incōmutabili uoluntate non tegitur, tunc tanto citius appropinquat iniquitati, quanto acrius intendit actioni, attende Ecki.
- 13 **A**duerte commodum & periculum, quādo uoluntas regitur, & quando in anima regit.
- 14 **V**nīuersaliter loquendo, deus est dñs, & rex in aia nra.
- 15 **Q**uia nra, quæ deus non fecit nra, mala sunt & peccata.
- 16 **P**erditio tua ex te Israel, tantūmodo auxiliū tuum ex me. Ex nobis perditiones, ex deo suppetiæ, & bona & salus. Si pœnitentiā salutaris ex nobis, id est, uoluntate nostra est, falsa erit, quod perditio ex nobis est.
- 17 **O**mnis iustitia nostra, hoc est, nostræ uoluntatis, est sicut pannus menstruatæ mulieris. Hanc autoritatem Thomistæ male dicunt de iustitiā sacramentalis dictam, &

non intelligi posse de alia lege scripta.

18 **P**ondera autem, quam splendidum sit opus, quod uoluntas in anima dum regit, operatur.

19 **D**ño deo nostro iustitia, nobis aut confusio faciei nostre si nobis est, id est, nos habemus confusionem, deus aut iustitiam facit, quid de poenitentia, quando nostrae est uoluntatis.

20 **S**ed scit Eckius in suis iustificationibus (fortasse) preces prosternere, & non in miserationibus dei, ac habere suam iustitiam non dei.

21 **D**eus, ait Hieremias, facit misericordiam in terra. Tu es (alio attestante propheta) misericordia mea.

22 **Q**uod Eckius, nisi furiat, de misericordia, q̄ deus misericors est, accipere neqt, sed ea misericordia q̄ misericordes opante deo, efficimur, deus nostra est & dicit misericordia.

23 **I**uxta Dauidicum illud, **S**ecundum magnam misericordiam tuam uiuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

24 **O**pera misericordiae & ea sola, deus coronat in misericordia & miseratione, nam ei iudicium sine misericordia, qui non facit misericordiam.

25 **Q**uibus documentis lapideum pectus molliri posset, & ois facultas infirmi arbitrij enervari, quoniam opera dei non sunt in potestate nostra. Dominus em soluit compeditos, non liberum arbitrium. Dñs erigit elisos, non liberum arbitrium.

26 **S**i opera bona essent in nostra potestate, stulte petemus ea nobis donari.

27 **O**mnia quae ad uitam spiritalem attinent, hoc abbreviato efflagitamus uerbo, Fiat uoluntas tua, hoc est, fac nos facere, fac nos uoluntatis opera suscipere.

28 **E**ccllesia sibi dari seu donari deprecatur, ut deum quærat, & ut gaudia promissionis quærat, ac quæsitã citius inueniat. Petit se illustrari, ut uidere possit agenda (quae Eckius sine precibus accurate perspicere potest) Item petit dari, ut agnoscat quod profitetur, & coeleste munus quod frequen

tat diligat (quod Eckius ex naturalibus, nullo precatu sufful-
tus diligere potest) Petit item, deum praueniendo actiones
nostras, aspirare. Et rursus, adiuuando prosequi (Eckius au-
tem cum gratiam habet, non indiget nouo auxilio, nisi se in-
digere fateatur) Item ecclesia praestari sibi auxilium petit, ut
orationibus & ieiunijs intendat, cum multis collectis.

29 **Q**uod ex Ezechielis & aliorum authenticorum testimo-
nijs deum facere, ut faciamus dixi, ostendam Eckio in ora-
tionibus suis, ne posteris rursus aberret diebus.

30 **H**abes orationem in quadragesima, dominicae primae
feria sexta, quam tibi facis deuotam, pulchre in collecta do-
minicae secundae feria tertia petit, ut deo operante implea-
mus, quod eo auctore cognouimus. Et in alia, sic dicit ad li-
teram, & eius semper faciat inhaerere mandatis, dominica
in tertia. Item dominicae quartae feria quarta, & dominica
in octaua paschae, qui celebrari fecisti, Et in feriali collecta
dicit fecisti celebrare, fac gaudere.

31 **V**erum, ut exemplum propositae poenitentiae habeas, ad-
uerte quod oras sabbato dominicae quartae in quadragesima,
Da nobis digne flere mala quae fecimus &c. quid est hoc ali-
ud, nisi fac nos flere, largire nobis fletum peccata expiantem.

32 **I**nnumera alia sunt exempla, ex quibus addiscere debes
res, deum hoc praestare, quod nos facere iussit, nec alia sibi
placere, quam quae ipse largitus est, nec aliquas prosequi ac-
tiones, quam quas ipse inspirauit, suas prosequitur, suas ad-
iuvat actiones, sua opera, non nostra coronat. Probat per
collectam dominicae quartae post octauas paschae. Et colle-
cta quae paschae, & ad primam inter paschalia legitur festa,
per illud, qui habet dabitur, ut abundet, & caetera.

33 **V**eniamus demum oportet ad infirmitates, ad nihil cum
ecclesia dicentes, Deus qui conspicias omni nos uirtute des-
titui, interius, exteriusque custodi, dominica secunda in qua-
dragesima. Absit ut deus false conspiciat, & ecclesia mentia

tur, nos omni uirtute destitui.

34 **S**ublata est per hanc orationem ab homine spes, & bene, quoniã maledictus est, qui spem ponit in homine, Eckius est homo, ergo nec in se uel in sua uoluntate spem penitentia faciendæ ponere debet.

35 **E**t rursus bene, ne dixeris, ego feci mihi hanc uirtutem, sed potius memoraberis domini dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere uirtutem.

36 **E**rgo nos sumus nihil in dei scientia, sed aliquid in diuina eius misericordia, Bernhardus.

37 **S**i omnes profuderimus & exercuerimus facultates nõ habentes dei charitatem, sumus nihil.

38 **S**i autem diuinas opes, & superna auxilia, & esurientes pauperes, nihilq; habentes mendicatum quesierimus, dñs p nobis sollicitus erit, per illud, Ego paup, & mendicus, &c.

39 **E**ant, ego & nos fecimus, euanescent nostra, & propria mortificemus dei spiritu, nostra, ut deus faciat sua in nobis.

40 **U**bi non ego, ibi foelicus ego, Augu. de conti. ubi non aliqd & nihil, ibi foelicus aliqd, per illud, Exaltauit humiles

41 **E**t per illud, Deus repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, & misertus es nobis, destruxisti, ait, nos.

42 **Q**uam diu placent homini, ego, nos, nostra, propria, & meum, nostrum, aliquid, tam diu uicissim in homine est, qd deo displicet, argu. Ambrosius &c.

43 **S**ed nostrum ego, impios in seruitutem redigit, ut iustis autem uehementes habet uetustatis reliquias. Mirabiliter quoq; serpit tentatio, quæ aufert nobis, ego, tu, nos, uos, nõ ego, non tu, & male tu fecisti.

44 **T**unc uero quando deus regnabit, & erit omnia in omnibus, ego & omne proprium uilescent.

45 **S**ummoueamus humiliter & uere, ego & nos, & tunc deus nos faciet saluos.

46 **N**on est homo uerax, in quo deus non loquitur.

47 **N**emo habet de suo, nisi mendacium & peccatum.

48 **Q**ui facit quod in se est, facit quod deo displicet, mentitur, obloquitur, ac sibi officit.

49 **E**x præmissis inferitur, quod bona operatio non uoluntati humanæ, sed diuinæ debet simpliciter attribui.

50 **B**onus actus, ut aiunt, quantum ad totam suam entitatem, hoc est, totus, attribuitur deo.

51 **I**lli autem qui uoluntati substantiam actus, ut Capreolus, & Scotus, modum uero seu entitatem minorem deo attribuent, quod maius est sibi ipsis, quod minus, ne dicam feces, deo deputant. **E**x propositis inferitur ad destructionem illius quod penes Scotum legimus, uidelicet, quod uoluntas est principalis causa, quantum ad principalitatem entitatis in bono opere, secus quantum ad principalitatem esse meritorij, Scotus & sequaces in i. & Capre. ij.

Inferitur quoque aduersus eos, qui Augustinum diuellunt ne dicam, corrumpunt, exponentes eius dictum, ipsa gratia augetur, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente pedissequa, non præuia uoluntate, dicentes, quod uoluntas est pedissequa quantum ad relationem meritorij, de qua Augustinus non cogitauit.

R. P. D. MARTINVS LV THERIVS.

Igitur Papa per remissionem omnium poenarum, non simpliciter omnium intelligit, sed a seipso impositarum.

ECKIUS IMPVGNATOR.

Immo oppositum, quia uel intelligit poenas canonum solum accumulatiue, ad poenas a deo impositas concurrere, iam laqueus, non salus esset in canonibus poenitentialibus, aut uult eos declaratorios sicut in ueritate sunt, & ipse non attendit, iam remittendo poenas canonum, aliquas poenas remittit.

D. ANDREAE BODENSTEINI ARCHIDIAconi Vuittenbergensis apologeticæ propositiones, pro R. P. D. Martino Luthero,

Eckius dum in canonibus non laqueum, sed salutem esse.

putat, & hoc latenter scribit, iudaizat, & Paulū qui dicit, Li-
tera occidit. Item lex est ministratio mortis, non intelligit.

2 **A**ut plus hominibus quam deo tribuit.

3 **I**ndiget idem Augustino doctore.

4 **E**t ea caret intelligentia, quam Capricornus, Scotusq̄,
Alphonsus & Gabriel, præstare nequeunt.

5 **C**um aut̄ is error, q̄ in atramento, seu literis eo factis, aliud
auxiliū, q̄ demonstrationis & manifestationis, ut puta salu-
tem ipsam ponit, in Palestino iudicio sit subuersus ac conde-
mnatus, metuendū est Eckium heresim in pulmone habere

6 **N**on sufficit prædicare uerbum dei, aut illud legendo in-
telligere, sed oportet ut assensus ei commodetur.

7 **P**iores efficiuntur qui diuina, etiam euangelicā legem
sine gratia audiendo uel legendo intelligunt.

8 **C**ognitio peccati sine gratia nocet, facit enim nos scire
quod uitare non possumus.

9 **N**udus sermo ad monendū est utilis, ad persuadendū in-

10 **N**ec lex sancta, quæ facienda & deuitanda (firmus.
demonstrat, & liberum arbitrium cum ea, ad faciendum sa-
lutis opera sufficiunt.

11 **S**i Eckius salutem in scripturis collocari putat, ipsum in
Iudæis Christ⁹ reprehendit, ibi, Scrutamini scripturas, quia
uos putatis in ipsis &c. Et ei aduersatur Apostolus, qui dī-
cit gratiam lege testificari, non conferri.

12 **I**mmo si error notatus subsisteret, magna Bibliæ pars all-

13 **P**aulus quoq̄ insaniuisse merito conuincere (leret.
tur, qui uelut gratiæ defensor dixit, si iustitia est ex lege, Chri-
stus gratis est mortuus.

14 **S**i Eckius de salute fecius, quam nos dixit, eius conclu-
sio contra Vuittenbergenē, posita, non urget, nec ualet, sed
aduersus ignem cereo pugnat stimulo.

15 **V**erum si de salute locutus est, more scripturarum, apo-
stolicis aduersatur documentis.

M. LV THERII SERMO

16 **E**x præmissis colligitur, quod si canones conscientiam obligant, solum præuaricationes accumulunt, præceptum ecclesiæ ostendunt, & ultra non progrediuntur.

17 **C**um autem D. Eckius, Vvittenbergenses non dicit attendere ueritatem, uidelicet, quod canones sunt poenarum a deo impositarum declaratorij, nisi sale cõdiatur, euanesceat iactata sua ueritas, præsertim si non per f. scripseris.

18 **P**etit tamen, ut idem Eckius in propositione sua (quæ incipit, Erronea apparet &c.) ad idem & aptius loquat. Quæ enim controuersia est partium nõ aduersantiu: nisi sic dicat Canones cumulatorios, aut declaratorios poenaru, sed parua & minuta non curamus, nec prosequimur sophismata.

EX VVITTENBERGA CURSIM VII
die mensis Iulij, Anno domini
M. CCCC. XVIII.

S
U
R. P. MARTINI LV
THERII AVGVSTINIANI VVITTEN
BERGENSIS DE POENITEN
TIA SERMO.

Indulgentijs saepe locutus sum uobis, donec id meruerim, ut hereticus accuser. ut autem rem ipsam teneatis, possitisq; uos ipsi cum illis conferre, ecce procedã iuxta eorũ sententiam, nisi ubi locus fuerit mea interferendi. Igitur eorũ sententia, Poenitentia diuiditur in tres partes, quæ sunt, Contritio, Confessio, Satisfactio
PRIMA, Contritio (sic enim cœpit uocari uera poenitentia interior) duplici uia paratur. Primo per discussionem

collectionem, detestationem peccatorū, qua quis, ut dicunt
recogitat annos suos in amaritudine aniæ suæ, ponderādo
peccatorū grauitatem, damnū, foeditatem, multitudinem, de
inde amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ dānationis
acquisitionem, & alia quæ possunt tristitiam & dolorem ex
citare. Hæc autē contritio facit Hypocritam, immo magis pe
ccatorem, quia solū timore præcepti, & dolore damni id fa
cit. Et tales omnes indigne absoluuntur, & cōmunicantur.
Et si libere deberent (remoto præcepto, & nimis poenarū)
confiteri, certe dicerent sibi nō displicere eam uitam præte
ritam, quā sic coguntur displicere confiteri, immo quo ma
gis timore poenæ, & dolore damni cōteruntur, eo magis pe
ccant, & afficiuntur suis peccatis, quæ cogunt, non autē uo
lunt odisse. Siquidem lex & cognitio peccati, magis abun
dare facit peccatū, ut Apostolus ait Roma. v. c. Et hæc est il
la contritio, quā ipsi uocant extra charitatem nō meritoriā
Alij uocant attritionem proxime disponentem ad cōtritio
nem. sic em̄ ipsi opinantē, quā opinionem errorē ego iudico
Secundo paratur per intuitum & contemplationem spe
ciosissimæ iustitiæ, qua quis in pulchritudine, & specie iustit
iæ meditatus in eam ardescit, & rapitur, incipitq; cum Salo
mone fieri amator sapientiæ, cuius pulchritudinem uiderat
Hæc facit uere poenitentem, quia amore iustitiæ id facit, &
hi sunt digni absolutiōe. exempli gratia, Si uis poenitere de
luxuria, non incipias numerare uitia, foeditates, damna eius
nam hæc non diu tibi durabant, cum sit uiolenta contritio
ex ui præcepti facta. Sed intende in speciem castitatis, atq;
ad commoda eius pulcherrima, ut ipsa tibi intime placeat.
sic de omnibus alijs uirtutibus. Sed hic regula talis notanda
est, quod intuitus uirtutum sit dupliciter. Abstractiue, seu
per se, & sic carnalem hominem parum mouent, quo mo
do traditur per uerbum prædicationis, sic enim non nisi spe
culatiue uidetur. Concretiue, siue per aliud, hoc est, exem

pli gratia, ut intuearis hoies, qui tali uirtute lucent, quorum
oim speculū primū est Christus, deinde sancti in caelo, uerū
rūdem & incipientem maxie mouent exempla p̄sentia, &
sui seculi. Ideo uirginitatē in uirginibus, & innocentibus pu
eris intuere, usq; dum gemas a facie pulchritudinis eūis. Sic
castitatē, charitatē, patientiā, reliqua scq; omnes. Sic em̄ B. Anselmus
doctet ascendere ad amorē dei ex amore hois boni.
Sic B. Aug. suā cōtritionem hausit ex intuitu illorū, quos ex
Pontiano audiuit, & ipse confiteē ecclesiā sibi ostendisse ple
nis manibus exempla uirginū & continentū, & sic odore
illo optimo allectū. Sic & Apostolus se esse bonū odorem a
lijs in uitā, alijs in mortem. Signū est em̄ ueræ cōtritionis, si
inspecto hoie casto, humili, benigno, suspires ex corde, quia
non es talis, sic & ecclesia orat, ut deus nos per exempla san
ctorū suorū restauret. Et B. Aug. li. viij. confess. Psal. cxix. sic
exponit, Sagittæ potentis acutæ cū carbonibus uastatorib;.
Sagittas interpretans uerba uirtutes prædicantia ad abstra
ctiuā cognitionē, & carbones uastatores, exempla sancto
rū uastantia omnē linguā dolosam, imo malā cupiditatem
Sic admirabili sapientiā dei fit, ut nullus sibi bene uiuat. Et
saepius fit, ut boni alijs prosint dū nesciunt, imo fere semper
nesciunt, qui dū incedūt simpliciter, alijs eorum uerbis & ui
ta mouent mirō affectu. Deniq; & pueri infantes ita nobis
uiuūt, ut nobis innocentia speciem suauissime cōmendent,
atq; ad poenitentia puocent. Sunt em̄ uiua monitoria. Non
est itaq; qd queraris tibi deesse uirtutū exempla uiua, pue
ros intende, sicut Christus docuit, exhibens paruulū discip
pulis suis. Hęc est poenitentia iucūda, uera, stabilis, & ex spi
ritu nata. Ratio oim prædictorū est. Impossibile est, ut odias
aliquid uero odio & perfecto, cuius contrariū non prius di
lexeris. Amor semper est prior odio, & odiū natura & spon
te fluit ex amore, & sic nascit̄ zelus q est iratus amor, id est,
odiū mali propter bonū, sic odiū peccati & detestatio uitæ

præteritæ, nulla cura, nullo labore quæsitæ, ueniunt sua sponte, alioquin preuersissimo ordine, & nunquam pro futuro studio quærit amor iustitiæ, per odiû peccati, imo machina desperationis, & deijciendi animi est talis pueritas. Pœnitentiæ enim debet esse dulcis, & ex dulcedine in irâ descendere ad odiû peccati. Amor enim est uinculû perpetuum, quia uoluntarium, odium temporale, quia uiolentû. Igitur persuade homini, primû, ut diligat iustitiâ, & sine magisterio tuo contetur de peccato, diligat Christû, & statim sui prodigus odiet seipsum. Sic Psal. xliiij. Dilexisti iustitiâ, & odisti iniquitatem, Prius inquit, dilexisti iustitiâ, & sic odisti iniquitatem &c

COROLLARIUM.

Plus tibi discutiendû est confessuro, quantû diligas iustitiâ quam quantû odias peccatû, multoq; maiore, immo solo hoc labore tibi cogitandû est, quô futuram uitam agas bonam, quam quô deseras, aut odias præteritâ malâ. Verissimû est enim pro uerbû, & omni doctrina de cõtritionibus hucusq; data præstantius, quo dicit, Teut. Nymmer thun, die hochste buß. Optima pœnitentiâ noua uita. Sicut & Apostolus sonat ad Gal. vi. In Christo neq; circumcisio, neq; præputium aliquid ualet, sed noua creatura. Proinde cõfessurus id potissimû, & ante omnia tecû cogita, quid faceres, si nõ esset præceptum cõfitendi, si nulla esset Quadragesima, si nulli confiterentur, si nullus esset pudor, sed omnis oim plenâq; libertas, an etiam sic uelles confiteri, conteri, pœnitere: quod si te nõ ita inuenis, iam scito te nõ ex amore iustitiæ, sed consuetudine & timore præcepti pœnitere, atq; malle sequi turbâ, si omnibus liceret nõ pœnitere. Si autem uelles, etiam si nullus pœniteret, confiteretur, cõtereretur, atq; adeo si totus mundus aliter ageret, nec præcepti habita ratione pœnitere, sed amore nouæ uitæ & melioris, iam uere pœnites. Ecce hoc est, quod illi solent dicere, quod contritio in charitate facta, facit remitti peccata. Quod uerbû nescio, si omnes intelligunt, qui tam frequenter

M. LUTHERI SERMO

quenter ipsum in ore uersant, hoc scio, obscurissimum esse,
nec a me aliquando intellectum. **H**ic uero inuenies, si non
uis mentiri, te non esse talem, sed potius uelles, ut prior uita li-
ceret, quia sentis te omnino adhuc inclinari ad uitam priorem.
Sic enim & B. Aug. confitetur in contritione sua se fuisse solli-
citatū de uita præterita, immo si recte perpendas hæc dicta,
facile dices nullū hominem esse in mundo, qui hanc cōtriti-
onem habeat, uel saltem paucissimos. Et de meipso cōfiteor
similia omnino. **E**t si uere ac libere uelis confiteri, remoto
deo, præcepto, pœna, gaudio, scio dices, Si nullus esset deus
nullus infernus, certe uix pœniterem. Scio inquā talem esse
tuā cogitationem, quantumlibet foris contritionem osten-
das. Quid ergo hic faciemus? Oportet nos esse tales, & non
possumus esse tales, omnes ergo damnabimur? Absit. **S**ed
respondeamus, Oportet, ut cognito te tali, non neges te ta-
lem, sed in angulum uadas, & iuxta consilium Christi, in ab-
scognito ores patrem tuum in cœlis, dicens sine fictione, Ec-
ce optime deus, pœnitendū mihi præcipis, sed talis sum ego
miser, quod sentio me nolle, neque posse, quare tuis prostra-
tus pedibus, oro misericordiam & gratiam, fac pœnitentem,
quem iubes pœnitere. **E**t sic cū B. Augu. ores, Domine da
quod iubes, & iube quod uis. Et cū ecclesia, Cor pœnitens
tribue. Hæc inquam oratio, & agnitio atque confessio impœ-
nitentiæ tuæ (si ficta non fuerit) eo ipso faciet, ut deus te pœni-
tentem uerum reputet, & licet multum adhuc sentias te ad
malum inclinatum, noli timere, Hæc confessio & oratio faci-
et, ut Christus suppleat de suo, quod deest de tuo. Atque hæc
orationem facias, non te retrahat indignitas & impuritas tua
accede confidenter, Quia si non ante uis orare deum (ut mul-
ti stultissime agunt) quæ fueris mundus, nunquam orabis, Et cre-
de firmiter, Qui dedit tibi hanc tuam cognitionem peccati, te
non rogante, dabit etiam gratiam oranti, immo ideo dedit co-
gnitionem peccati & iustitiæ ut rogares gratiam, Sic Beatus

Aug. cum Apostolo dicit, Per legem cognitio peccati, ut gratia donetur & impetretur. **Accipe simile.** Gentiles olim idola sua rogabant, & fiebat quod petebatur. Et avarus confidit in diuitias suas, & fit sicut uult, quantomagis ille uerus & bonus deus non sinit se frustra rogari & in se confidi.

COROLLARIUM PRIMUM.

Contritio uera non est ex nobis, sed ex gratia dei, ideo de sperandū de nobis, & ad misericordiam eius confugiendū.

COROLLARIUM SECVNDVM.

Contritio incipit in poenitente, sed non cessat per totā uitam usq; ad mortem, & non (ut multi putant) durat per horā confessionis duntaxat. **Ecce sic habes,** quō intelligas quod illi dicunt, oportere poenitere in charitate, & cum bono proposito, quantū deus auxiliū gratiæ dederit. **Nullus** debet sacerdoti respondere se esse contritū, nec sacerdos requirere, nisi quod potest dicere, **Nescio an sim contritus,** Rogo tamen dominū atq; confido me sua gratia contritum, & quotidie magis conterendum. **Hæc** de prima parte.

SECUNDA pars est cōfessio sacramentalis, & hic duo sunt notanda. Primū, ut nullo modo præsumas confiteri peccata uenialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas. Ad impossibile autem nemo obligatur. **Vnde** in primitiua ecclesia solum manifesta mortalia cofitebantur, ut patet prima Corinth. v. c. Si quis inter uos est fornicator aut avarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiuscemodi nec cibum sumere, & illud Gal. v. cap. Manifesta sunt opera carnis &c. **Vnde** multi confitent, in quinque sensibus, septem donis, septem sacramentis, octo beatitudinibus, & alijs multis distinctionibus peccatorū, uelut id curantes, ut nullū peccatum non cofiteantur, cum tamen inter ea quandoq; nullum uel uix ueniale sit peccatū, & fatigant frustra sacerdotem, perduntq; tempus, ac alijs sunt impedimento. Ideo duplici sis confiten

M. LUTHERII SERMO

di modo instructus. Vno quo sacerdoti oia manifeste mortalia confitearis, quanquam difficile sit discerni mortalia a uenialibus, nisi sint in opere manifesto, aut euidenti consensu cordis, ut maledictio, furtum, homicidium, luxuria, detractio, ira, amaritudo &c. Alio, quo deo confitearis reliqua omnia, imo cum b. Iob dicas. Verebar omnia opera mea, sciens quoniam non parcis delinquenti. Et Psal. xvij. Delicta quis intelligit ab occultis meis munda me domine. Nam nulla sunt opera nostra etiam bona, quin sint peccata damnabilia, si deus in iudicium intret nobiscum. Sic dicit Psal. cxliij. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo ois uiuens. Item, Omnis homo mendax &c. Sola uero ista, confessione humili, & oratione nobis ignoscuntur & fiunt meritoria. Vnde & iussit nobis ut oremus, Dimitte nobis debita nostra. Quo circa dum uolumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus quam quod misericordiae dei nihil uolumus relinquere ignoscendum, nec confidere in eum, sed in confessionem nostram cupimus, ac per hoc uolumus securi esse, nec iudicium eius timere, cum tamen ei beneplacitum super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordiam eius. Haec ideo dixi, ut sitis praemoniti atque praemuniti in hora mortis, ubi diabolus non solum mortalia occulta opponet, & magnificabit, sed ex uenialibus, imo ex bonis operibus faciet non nisi horrenda peccata, & totam uitam perditissimam ac damnabilem ostendet, ut scias quod facias scilicet, ne tunc dicas. Huiusmodi utinam essem confessus, aut tempus haberem confitendi, ne forte desperas quod ipse cupit, sed confide & dicas. Scio quod omnis uita mea est damnabilis si iudicetur, sed dominus iussit, non in mea uita, sed in sua misericordia confidere, sicut ait, Confide filii remittuntur tibi peccata tua. Psal. lxiij. Quoniam melior est misericordia tua super uitas. Sic enim B. Bernardus, Cum aliquando mori se crederet, perdidit tempus meum, quia perdidit uixi, nec habeo, nisi quod cor con-

Bernardus

tritum & humiliatum deus non despicias. Sic sic timor iudicij humiliabit te, sed spes misericordiae exaltrabit humiliatū.

Secundum, uide ne ullo modo te cōfidas absolui propter tuā contritionem. Sic em̄ super te & tua opera cōfides, id est pessime præsumes, sed propter uerbū Christi, qui dixit Petro, Quodcunq; solueris super terram, solutū erit & in cœlis. Hic inquam confide, si sacerdotis obtinueris solutionem & crede fortiter te absolutū, & absolutus uere eris, quia ille non mentitur quicquid sit de tua contritione. Nam sic non crederes sententiæ pronuntiatae super te a deo qui mentiri non potest, ac sic te ueracem & ipsum mendacem faceres, Nam sententia illa debet esse rata & certa. Ideo multo magis tibi hic uidendū quomodo nihil huic fidei desit, q̄ cæteris omnibus, imo est per impossibile, quod confessus nō sit contritus, aut sacerdos nō serio, sed ioco absoluat, Si tamen credat sese absolutum, uerissime est absolutus. Tanta res est fides, & tam potens uerbū Christi, **D**amnabunt itaq; qui nolunt confidere sese absolutos, donec certi sint se satis contritos, Et super harenam, nō super Petram uolunt domū conscientiae suae aedificare. Sic legitur in Ecclesiastica historia, quod B. Athanasius ludens cum pueris baptizauit eos, sicut uiderat fieri a sacerdotibus, & baptizatos iudicauit B. Alexander episcopus. Item quidā minus illudens baptizari uoluit ad placendū imperatori, & inter ludendū, uiso an gelo cū libro, credidit, & eo ipso ludicro baptismo uere est baptizatus. Quare plus est a confitente requirendū, an credat absolui, quā an sit uere contritus, sicut Christus a cæcis quæsiuit, Creditis me posse uobis hoc facere? Et merito, quia contritio nunquam est uera satis, quod si esset uera, nō est tamen certa, & si esset certa, non tamen esset satis. Fides autem & uerbum Christi sunt uerissima, certissima, sufficientissima. **R**uit ergo hic error illorum qui dicunt, quod sacramenta nouae legis sic sunt efficacia gratiae signa, quod si

M. LVTHERII SER. DE POENITENTIA.

quis etiã non sit contritus, sed attritus, modo nõ ponat obli-
cem actualis peccati uel propositi mali, gratiã consequatur.
Ego autẽ dico tibi, quod si etiã contritus accesseris, & non
credideris in absolutionem, sunt tibi sacramenta in mortem
& damnationem. Fides em̃ necessaria est, quanto minus at-
tritio, uel nõ positio obicis sufficit. Denicq; talis nullus est in
mundo, qui nõ ponat obicem, nisi solus is, qui credit. Cum
sola fides iustificet, & accedentem ad deum oporteat crede-
re. **V**erissimũ est enim dictum illud cõmune, non sacramen-
tum, sed fides sacramenti iustificat. Et beatus Augustinus,
Abluit sacramentũ, non quia fit, sed quia creditur. **Q**uod si
sacramentũ non iustificat, sed fides sacramenti, quanto mi-
nus contritio, aut non positio obicis iustificat, sed fides &c.
At hic tum quæstio resurget. **Q**uomodo ergo differunt sa-
cramenta ueteris & nouæ legis, si hæc æque non dant gra-
tiã sicut illa? Hæc ad aliud pertinent tempus. Satis sit quod
sacramenta nouæ legis sunt efficacia signa gratiæ, si credis,
& non amplius. **H**æc de secunda parte.

TERTIA est satisfactio, de qua quidem nihil legitur in
scripturis. Dicunt tamen eam duobus modis fieri. Vno mo-
do per impletionem operum, quæ sunt eleemosynæ, ieiun-
nia, orationes. Alio modo per indulgentias. Sed de his ha-
betis uulgarem sermonem nuper impressum, ideo ad præ-
sens omitto, lege ibidem.

SERMONIS DE POENITENTIA A R. P.
MARTINO LVTHERIO VVITTEN-
BERGAE HABITI, FINIS.

REVERENDI PATRIS AC S. THEOLO-
giæ Doctoris Martini Lutherij, de indulgentijs
sermo, Vvittenbergæ habitus, in latinam
linguam e Germanica uersus.

¶ Sciendū primo quod noui authores, ut Magister Sen, S. Thomas & horū imitatores, tres partes faciunt pœnitentiæ Nempe cōtritionem, cōfessionem & satisfactionem. Et quā uis hæc distinctio ut ipsi eam proponunt, difficulter, aut certe neutiq; deduci queat ex scriptura, neq; etiam ex antiquis Christianæ religionis authoribus. Nos tñ id incōuulsum relinuemus in presentiarū, & ipsorū more loqui conabimur.

¶ Secundo. Dicunt, uenias, neq; contritionem, neq; confessionem adimere, sed tantum satisfactionem.

¶ Tertio. Satisfactio diuiditur, in orationem, ieiunium, & elemosynā, ubi oratio, omnem animi motum, & actionem in se complectitur ad animam proprie attinentem, ut lectio nem, meditationem, auditionem uerbi diuini, declamationem ad populum, doctrinam, & id genus. Ieiunium continet, omnia opera afflictiua carnis, ut uigilias, labores, duritiem in uestitu, in lectisternijs &c. Eleemosyna est operum amoris & misericordiæ aduersus proximum exhibitio.

¶ Quarto. Apud omnes Theologos est persuasissimum, qd indulgentiæ auferant huiusmodi opera satisfactionis pro peccatis debita uel imposita. Nam si absolute omnia opera satisfactionis adimeret, nihil boni superesset, a nobis agendū.

¶ Quinto. Multis fuit magna quæstio, sed nondū satis excussa atq; definita, imo adhuc cōtrouersa, an uidelicet ultra iuncta opera satisfactionis, quippiā adimāt indulgentiæ: an ne pœnā a deo pro peccatis, aut inflictam aut infligendam?

¶ Sexto. Eam quæstionem intactam prætergredior, sed affirmare possum, quod ex nulla scriptura colligi queat, diuinā iustitiam, siue pœnam siue satisfactionem exigere de peccatore, Quin ueram tantum & ex corde profectam pœnitentiam aut respiscientiam, cum uoluntate ad crucem Christi ferendam, prædictaq; opera satisfactionis exercendi, etiam si nemo imponat. Quia per Ezechi. dictum est. Quicumq; peccator cōuersus fuerit, & bene egerit, peccatorū suorum

amplius non recordabor. Item hoc modo ipse omnes absoluit, Mariā Magdalenā, paralyticū, mulierem in adulterio deprehensam &c. Et audire liberet, quis nā aliter ualeat astruere, tametsi aliqui ex Doctoribus, in eā partem opinati sunt.

Septimo, bene fateor inueniri posse, quod deus iuxta diuinam iustitiam aliquos castiget, aut per flagella urgeat ad pœnitentiā, ut Psal. lxxxviiij. Si dereliquerint filij eius legem meam, si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea nō custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Sed hanc pœnam amouere aut ignoscere deo tantum in manu est, nulli hominum. Neq; eam ipse omittere uult, sed eam sedulo pollicetur sese inflicturum.

Octauo, Propterea illius imaginariæ pœnæ nomen, quā indulgentiæ excludunt, nemo explicare potest, neq; quisq; nouit quid nam sit, si non est neq; flagellum modo expositum, neq; bona opera, quæ satisfactionis nominantur.

Nono, Finge, quod ecclesia uel hac tempestate decernat, & aperte declaret, aliquid remitti p̄ indulgentias ultra prædicta opera satisfactionis, nihilominus præstaret infinitis modis, quod nemo Christianus indulgentias redimeret, immo ne peteret quidem, quin potius præoptent, tum facta bona, tum illius pœnæ tolerantiam. Quia indulgentiæ nihil sunt aliud, neq; aliud fieri possunt, quam remissio bonorum operum & salutaris pœnæ. Hæc autem amplecti quam refugere, multo æquius est, atq; honestius. Tametsi ex Concionatoribus recentiores quidā commenti sunt pœnas duplices medicatiuas, ut uocant, & satisfactorias. Etenim has ad diluendum commissum, illas ad sanandum, & uitam in melius cōmutandam, prodesse promuntiant. Verum nobis maior facultas est istiusmodi nugamenta contemnendi, quam istis excogitandi. Nam quicquid deus imponit in emendationem est, & compendium Christianis.

Decimo, Frivolum est, qđ dicunt, Numerū poenarū & operum, quibus satisfaciendum pro peccatis esse maiorem, q̄ homo in omnem uitam, tum facere, tum perferre queat, ob exiguū uitæ spatiū, eoq; necessarias indulgentias. Respon- deo, qđ totū hoc inane est, fictitiū nulloque fundamento nititur. Nam deus & ecclesia, neminem grauāt ultra vires, qđ Paulus ipse astruit. Deus inquit, uos non permittit tentari, supra id quod potestis. Neq; exigua est contumelia Christi animo, dicere, quod nobis importabilia onera imponat.

Vndecimo, Quod si poenitentia per canones antiquatos iniunctæ adhuc essent efficaces, ut pro quolibet peccato mortali, septem annorū poenitētia exigere, Oporteret ab eiusmodi cōstitutionibus Christianitatem abscedere, neq; amplius imponere, q̄ q̄ ferre sufficeret. Quāto minus putandū est illis pridē obliteratis plus p̄s obtrudi, q̄ p uirib⁹ expediat.

Duodecimo, Dicitur magno consensu, Peccatorem cum reliqua poena, post contritionem & absolutionem, debita, remittendum aut in purgatorium, aut ad indulgentias. Verum multa etiam alia temere & supra ueri fidem asseruntur.

Decimotertio, Fædus est error, qđ quispiā de peccatis se putet satisfactoriū, que ex inæstimabili clementia de⁹ & semper & gratis remittit, atq; cōdonat, nihil a nobis inuicem requirens, q̄ ut in posterū bene uiuamus. Christianitas, bene uerū est, aliqua exposcit, quæ pōt & debet remittere, & nihil imperare ferendū, qđ ferri nequit, neq; quicq; molestius.

Decimoquarto, Indulgentiæ admittuntur, propter inertes, & pigros Christianos, qui nolunt animose, neq; bona facere, neq; mala sustinere. Nā indulgentiæ nihil promouent in melius, sed illorum imperfectionem duntaxat tolerant, ueluti conuiuendo, Ideoq; ab indulgentiis dehortari non licet. At qui, neq; licitum est ad eas adhortari.

Decimoquinto, Tutius & utilius est, dare pure ppter deū ad fabricā S. Petri, aut alia quæ noiant in indulgentiis, q̄ pro

R. P. MARTINI LUTHERI

munere uicissim accipere indulgentias. **N**ā periculū est ne minus propter indulgentias, & non propter deū impendat.

Decimosexto, Multis nominibus est conducibilius largū & muniticū animū ostendisse pauperi & egeno, quā sic ad structurā profunderē spe indulgentiarū consequendarum. Nam plus momenti habet pium opus absoluisse, q̄ remisisse & indulgentiæ plurima bona quæ fieri deberent, condonāt aut certe nihil cōdonant. **A**tquī, ut uere te instruam, animū aduertas. Præcipue dederis, inquā, egeni proximo, si quid es daturus, neq; fabrica S. Petri, neq; indulgentiæ ab hoc euangelico instituto te dimoueant. Nemine uere oppidi tui, profligata inopia rerū, opus habente auxilio tuo, quod fortassis nunquā futurū est, ad templa, ad altaria, ad ornamenta calices, cūnodia tui oppidi tūc licet exponere, si lubet, **Q**uo factō, si animus te sollicitat, potes impune aut Romam aut alio mittere, tantę liberalitatis argumenta nemo uetat, modo ne indulgentiarū respectu miseris. **Q**uandoquidem Paulus dicit, Quid domesticis suis non benefecerit, non est Christianus, & peior quouis Ethnico. Ita libere & constanter sentiendum. Qui aliter docet, seductor est, & animam in crumena tua quærit, inuentosq; nummos omnibus animabus anteponit, & plus amat. **Q**uispiam forte respondet, Sic nunquā indulgentias redimerem. Prius inquā ita cōtendebam ita expetiui, orauī, consului, ne indulgentias compares. Ea facultate somniculosis permitta, tibi recta pergendum est.

Decimoseptimo, indulgentiæ neq; præcepti neq; consilij sunt, sed ex illarū rerum numero, quæ permittuntur, & sub pmissionem cadunt, ideoq; non sunt factū aliquod obedientiæ, neq; etiā ullo modo meritoriæ, sed tantū excussio quædam obedientiæ. Vnde cōsequitur, quod indulgentiæ quibus interdiciendæ nō sunt, amoti tamen & subtracti ab eis Christiani ad opera & poenas quæ remittuntur, excitari debent.

Decimooctauo, **Q**uod animæ per indulgentias ex purga

torio liberent, nondum exploratū habeo, neq; credo, tamen
si recentiores id asseuerant, sed probandi facultatem non ha-
bent, Neq; ab ecclesia sancitū est. Quare securius est ut pro
animabus ipse preceris, & excerces opera pietatis, id quod
dem remedij receptius atq; certius habetur.

CDecimonono, in p̄dictis nihil dubito, quæ idoneis argu-
mentis oīa nitunt, & scriptura, & euāgelicis decretis, longū
ualere dicto doctoribus Scholasticis, q̄ uniuersi neutiq; suf-
ficiunt, unā ad populū concionem sacrā confirmare, eadem
mecū amplectamini sine dubitatiōe, sine formidie oppositi.

Vicesimo, Si qui de hæreseos crimine me traducunt, quo-
rum scrinijs potissimū aperta ueritas uehementer officit, nō
magnopere curo. Neq; istorum clamosas contumelias ma-
gnopere reformido. Obscuro sunt, cerebri tenebricosi, bi-
bliæ gustus inexperti, neq; Christi doctrinas unquam lege-
runt, neq; proprios authores, quos adorant, intellexerunt,
Quinimmo laceris & cariosis opinionibus fere detriti sunt
Etenim suis assertionibus perspicctis, cognouissent nequa-
quam condemnandum eum, qui non solum non peractus
est reus, sed ne reus quidem factus. **V**erum ipsis ac nobis,
deus mentem largiri dignetur sanam ac rectam. Amen.

SERMONIS DE INDVLGENTIIS A R. P.
MARTINO LVTHERIO VVITTEN-
BERGAE HABITI, FINIS.

CF. MARTINVS LVTHERIVS PIO
LECTORI SALVTEM.

MAGNA uere gratia mihi a domino nostro Iesu Chri-
sto collata uidetur, ut uerba mea solius, tam ingrata & odio-
sa sint multis, deinde nescio in quot hæreses (ceu Prothei quod-
dam essent) secunda pene lingua transforment. Et nisi idem
ipsi domino nostro Iesu Christo, Apostolicq; omnibus, atq;

prophetis contigisse scirem, iam dudum desperans, silentium esse. Nunc uero cum urgeat officij mei necessitas, eo nitor, quod magis obediendum est deo, quam hominibus, paratissimus officium & titulum docendi relinquere, si ita placet maioribus Ecclesiae, id est, Christo. Sin retinendum est, dent ueniam & boni consulant, qui uolent. Mei studij erit, omnibus uiribus sudare, ut Christus, Christum, Christo nunciet, & audiat. Haec commemoro, pie mi lector, quod Sermonem quendam de excommunicatione, feci ad populum Wuittenbergensem, cuius ut ego prope sum oblitus, ita aduersarij miseri, sunt plusquam oportet, memores, interpretesque rigidissimi, ne dicam iniquissimi. Dabo itaque operam, quantum sufficit memoria, ut sentiam, si non uerba totius sermonis, omnia in publicum exponam, ut probem, ea me docuisse, quorum neque me poeniteat tractatorem, neque pium auditorem. Quid autem amici mei paraphrasi, aut pseudophrasi sua fecerint, aut faciant, det dominus, ut aliquando uideant & ipsi, Amen. **Vale.**

REVERENDI PA

TRIS AC S. THEOLOGIAE DOCTORIS

Martini Lutherij de uirtute excommunicationis Sermo.

Quod uobis sermonem totiesque promissum, tandem aliquando persoluo, hoc est, de uirtute excommunicationis hodie dicendum est, quod ut planissime intelligatis, distincte procedam.

PRIMUM.

Videndum, quid sit excommunicatio Ecclesiae, Et quantum uis uocabuli ualeat. Excommunicatio nihil est aliud quam priuatio communionis, & extra communionem fidelium positio. Est autem si delium communio duplex, Una interna & spiritalis, alia exter

na & corporalis. Spiritualis est, una fides, spes, charitas in deum. Corporalis est, participatio eorundem sacramentorum, id est, signorum fidei, spei, charitatis, quæ tamen ulterius extenditur usque ad cõmunionem rerum, usus, colloquiij, habitationis, aliarumque corporalium conuersationum.

Igitur sicut priore illa spũali cõione, nulla creatura potest animã uel cõicare, uel excõicatã reconciliare, nisi deus solus. Ita non põt cõmunionem eandẽ ulla creatura ei auferre, seu eam excõicare, nisi solus ipse homo, per peccatũ proprium.

Hæc sententia satis patet, quia fidem, spem, charitatem, nulla creatura potest conferre, uel auferre, iuxta illud Rho. viij. Quis separabit nos a charitate dei? Et infra, Certus sum, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundũ, neque alia creatura poterit nos separare a charitate dei, quæ est in Christo Iesu dño nostro. Et i. Pe. iij. Et quis qui uobis noceat, si boni æmulatores fueritis.

USECUNDVM.

Consequens ergo est, quod excõmunicatio Ecclesiastica, est dũtaxat externæ priuatio cõmunionis, scilicet sacramentorũ, funeris sepulturæ, publicæ orationis, deinde aliarũ (ut dictum est) corporalis necessitatis rerũ & conuersationũ. Hęc enim sententia nota est, sic & Paulus i. Corin. v. scribit, Vt nõ cõmiscantur, nec cibũ sumãt cum eo, qui noiatur inter eos fornicator, maledicus, ebriosus, rapax &c. Et ij. Thessal. iij. Si quis non obedierit uerbo nostro per epistolã hanc, notate, & non cõmiscamini cũ illo, ut confundat. Sequitur, Et nolite quasi inimicũ existimare, sed corripite, ut fratrem. Hæc si nõ de excõmunicatione externa, salua interna cõmunione dicta sunt, fateor me nõ intelligere Apostolũ Paulum. Et Ioannes epistola secunda, Si quis uenit ad uos, & nõ affert doctrinã hanc, nolite eum in domũ recipere, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cõicatur operibus eius malignis.

TERTIVM.

Excōmunicari, nō est animam tradi diabolo, neq; priuari bonis Ecclesiæ, cōmunibusq; oratiōibus eiusdem. Hoc ex dictis abunde patet, quia manente fide, spe, & charitate, manet uera cōmunio, & participatio omniū bonorū Ecclesiæ.

QVARTVM.

Excōmunicatio, si iusta est, significat potius, animā esse diabolo traditā, & ecclesiæ cōmunionē spirituali priuatā, quia fertur super eum, qui peccato mortali seipsum priuauit cōmunionē charitatis, & diabolo sese tradidit. Sicut ecōtra reconciliatio sacramentū est, & externū signum interioris reconciliationis & cōmunionis. Ideo uerum est, quod excōmunicatio ecclesiastica, nō infert, sed præsupponit, aliquem esse in morte & peccato, id est, uere excōmunicatū spiritualiter.

QVINTVM.

Excōicatio sic est tpalis & corporalis, ut tñ ordinetur, non cōtra, sed pro cōione interiore, uel reparanda, si iuste lata fuerit, uel augenda, si iniusta fuerit. Probat hoc per Apostoli ij. Corin. ult. Agā secundū potestatem quā dedit dñs mihi, nō in destructionem, sed edificationem, hoc certe intelligo, qd non possit destruere, sed tantūmodo edificare p Ecclesiasticā potestatem. Nam & illū fornicariū i. Corin. v. sic excōmunicauit, & Satane tradidit, ut spiritus nihilominus saluus fieret. Et ut supra dictū est, nō existimandi sunt quasi inimici, sed corrigendi ut fratres, nō ut pendant, sed ut cōfundantur. Et ut audacius dicam, Nec Christus, ut homo, hanc habuit potestatem separādi animas, sicut dicit Ioan. vi. Omne qd uenit ad me nō eijciam foras. Et iterū, Hæc est uoluntas eius, qui misit me patris, ut omne qd dedit mihi, non perdā. Et iterū alibi, Non uenit filius hoīs perdere, sed saluare anias. Item ad hoc est apertus quoq; textus li. vi. de sen. ex c. Cum medicinalis, qui ualde est notabilis, dicens, Cū medicinalis sit excōmunicatio, nō mortalis, disciplinās, nō eradicans, dū

tamen is, in quem lata fuerit, non cōtemnat, caute prouidet
 at Ecclesiasticus iudex, ut in ea ferenda, ostendat se proseq,
 quod corrigentis fuerit & medentis. Hæc ibi, **C**ur nō dixit,
 quod perdentis & occidentis fuerit, sicut quidā desperati ti
 ment, immo quidā Officiales tyranni affectant? Igitur Eccle
 siastica excōmunicatio, est pium & maternū Ecclesiæ flagel
 lum, super corpus & res corporis impositū, quo non trudit
 ad infernū, sed potius reuocat, & urget ad salutem eos, qui
 ad inferna properant, ideo cū summa exultatione, & reue
 rentia simul amplectendū, ne dum patientissime ferendū est

C S E X T V M.

Quod solum & maxie oīm curandū est, ne excōmunicatio
 tā fidele salutis ministeriū, contemnat, aut impatientius fera
 tur, quia nō modo propter potestatem Ecclesiæ, quæ p se
 ipsam semp est metuenda, sed etiā propter piam huius pote
 statis operationem, & salutis propriæ promotionem, aman
 da. Sit simile, qd mater corripit dilectū filium, qñq; meritū,
 quandoq; immeritū. Hic cōstat plūm esse flagellū, & filio sa
 lutare. Quod si ipse impatiens maternæ huius disciplinæ, nō
 omiserit prohibitū, aut non fecerit iustum, sed furens in ma
 trem insurgat, aut cōtemnat, ecce tum incurreret in mandatū
 dei, ubi præcipit, parentes honorari, & fiet, ut ex unica leui
 uscula disciplina, quæ sine peccato, imo cum merito erat, si
 bi conflet detestabilissimā culpā, & æternā pœnā. Ita & nō
 seculo fieri (heu miserā) uidemus, ut officiales trucident, no
 tarios & nuncios cēdāt, mergant, captiuent, aliq; detestabi
 lia portenta cōmittant, qd non facerent credo, nisi uulgata
 illa, erroneaq; opinione, crederent sese per excōmunicatio
 nem tradi in dānationem, ac non potius quæri ad salutem.
 Hinc em̄ sceleribus adiūctū desperationem, nouissimū oīm
 horrendissimūq; malorū. Atq; hæc causa fuit, ut hūc sermo
 nem meditarer, & nūc æderem quoq;. Quanc; iuste permit
 tat hanc cēdem in officiales deus, ut qui hāc sniam salutis ab

scōditā cupiunt, quo securius tyrannidem suā falso terrore hoīm stabiliant, tandem extrema tyrānorū etiā patiantur. Si uero populus huius potestatis, & excōmunicatiōis optimā necessitatem & saluberrimā uim, ac non cōtra eos, sed pro eis, ualere, docere intelligere, minus ipsi periculatorū, & quietiorem obedientiā in populo haberent, quin & gloriā & amorem obtinerent. Igitur, mi fratres in dño, nolite hęc portenta cogitare, Sint officiales uel publicani, huius potestatis ministri, sint inq̄ boni, mali, qualescunq̄, non nocebit potestas ipsa uobis, sed proderit semper, siue sit in usu uel abusu, tantummodo recte feratis eam, aut cum humilitate euadere seu solui quærite, Matrem intuemini Ecclesiam, Quid ad te, si uirgam suā super te ponat per manū indigni? nihilominus matris tuę dulcissimę uirga est: & quidem saluberrima.

S E P T I M V M.
Quid potius aduerte, & oculos huc uerte, ut illud magis uel facias, uel omittas, propter q̄d excōmunicaris & flagellaris, q̄ quō uirgam nō feras, sed hui oīa hęc peruerissima sunt, nō quid uelit, sed qd faciat duntaxat uirga, cōsyderamus. Quis est em̄ nunc inter nos, qui tanto timore, timeat deū offendere (pro quo utiq̄ solo excōmunicamur, si iuste excōmunicamur) quāto studet excōmunicationem uitare uel euadere? Ita sit, ut semper pœnas, etiam tā pias & bonas, plus timeamus, q̄ horrendissimas culpas, Et ad id prohi dolor, cooperatur, tā minaces & imperiosi huius optimæ potestatis ministri, rabulæ forenses. **O C T A V V M.**

Excōmunicatio non tm̄ pro fidei cōtumaciā, sed pro quōlibet crimine scandaloso debet ferri, patet hoc ex prædictis, ubi Paulus i. Corin. v. & ij. Thessa. iij. lubet uitari etiā fornicarios & c. q̄q̄ magna sit miseria, & huius potestatis iniuriā qd pro septima aut octaua parte floreni, qnq̄ excōmunicentur, relictis interim horribilibus, & scādalosis criminibus impunitis, efficto ad hanc tyrannidem colorandam, satis uasro

cōmento, quod scilicet nō propter transgressiones, sed propter contumaciam excōmunicentur, quasi non sit hoc crudelitate satis, quod pauperem pro tantillo pretio trahunt per tantum spacium, in tantas carnificinas suas. Sed hæc alias.

NONVM.

Id super oia, & in his oibus consyderandū est, qd potestas Ecclesiæ cū sit Christi prās, licet pro nostris peccatis, plerūq; tradatur Pilatis, Herodibus, Annis, & Caiphis, uiolentisq; alijs tyrannis, nostrū tñ est, eam summis semp studijs reuereri & colere, exemplo Christi, qui sic Annā, Caiphā, Pilatum honorauit. Ideo nec indignissimæ eiusdem abusiones, nos debent pmouere, quin quicqd ipsa fecerit, hilariter feramus, aut saltem cū reuerentiā declinemus. Nam tps nostrū piculosissimū est, ideo prudentissime oportet nos agere, ne propter psonas, potestatem pariter uilispendamus, imo propter potestatem, etiā uilissimas psonas honoremus. Sic em̄ iratus nobis dicit, Dabo pueros principes eorū, & effœminati dominabuntur eis. Esa. iij. Atq; ideo facilius efficiemus qn̄ cognoscimus, qd in anix profectū uel defectū nihil pnt nisi occasionaliter & exercitatiue, & tētatiue (ut ita loquar) agere.

DECIMVM.

Excōmunicatio iniusta, nobilissimū meritum est, ideo dulciter ferenda, si excusationi tuæ humiliter prestata, locus nō fuerit datus. Hic em̄ dices illud Psal. cvij. Maledicent illi, & tu benedices, tantū uide, ne potestatem cōtemnas, uis potestatis prodest, contemptus uero tete perdet. Nam si filio (ut dixi) imerito correpto, eo maior gratia matris accedit, postq; cognita fuerit eius innocentia patiens, quāto magis apud deū maiorem gratiā consequetur, si patienti innocentia etiā a matre sua Ecclesia tulerit disciplinā, immo si aduersario iubemur consentire, & benigni esse in uia, quanto magis dulcissimæ matri Ecclesiæ, etiā si per indignissimos nos flagellet. Ipsa em̄ manet Mater, q̄a manet Ecclesia, manet autem

M. L. SER. DE VIRTU. EXCOMMVNICA.

Ecclesia, quia manet Christus eius sponsus in aeternum.

CVNDECIMVM.

In excōmunicatione iniusta summe cauendū, ne id deser-
ras, omittas, facias, dicas, pro quo excōmunicaris, nisi id si-
ne peccato fieri possit. Nam iustitia & ueritas, cū sint de inte-
riore cōmunionē Ecclesiæ, nō debent omitti propter excō-
municationem, exteriorē, etiā si ad mortē usq; procederet
quā sic pessime oīm excōmunicaretur, si quis excōmunica-
ri timeret. Debet ergo humiliter ferre, & mori in excōmuni-
catione. Nec timere qd non accipit sacramentū Eucharistię
funeris ritum, sepulturas &c. Hæc incomparabiliter minora
sunt, q̄ ut iustitia propterea prodāt. Nam qui etiā iuste excō-
municatus, moritur, nō ideo damnabit, nisi forte nō contri-
tus, & cū contemptu excōmunicatiōis moreret. Contritio
& humilitas omnia soluit & placat, etiā si exhumet, aut in a-
quas proijciatur. Beatus aut & benedictus, qui in excōmu-
nicatione iniusta, mortuus fuerit, quia pro iustitia, quam nō
deseruit, etiā tanto flagello percussus, coronabit in aeternū.

CDVODECIMVM.

Monendī tamen sunt Pontifices, & eorum ministri, ut cen-
suras grauatim, & q̄ fieri potest, rarissime ferant. Quia cum
censura sit lex quædam, omnis autem lex sit uirtus & occa-
sio peccati, & sine gratia dei, lex non impleatur, gratiam eti-
am dei (id est, legis impletionem) dare ipsi non possunt, ni-
hil aliud faciunt, multiplicando leges & censuras, quā quod
multiplicandorum peccatorum, & offensionum dei, causas
& efficaces occasiones præstant. quantumlibet enim nos o-
bedire tenemur eorum præceptis, multo magis tamen ipsi
tenentur seruire nostris infirmitatibus. ✠

Sermonis de uirtute excōmunicationis a R. P. D.

Martino Lutherio habitū,

FINIS.

QVI Sermones legetis R. P. Martini Lutherij de decem
præceptis qui proxime sequuntur, meminisse debetis ad po-
pulum fuisse dictos, qui, nisi rudi (quod aiunt) Minerva res
tradatur, sic doctorem audit, ut Lyram asinus. Itaq; uel sen-
tentiarum acumen, uel uerborum elegãtiam ne expectetis.
Siquidem hi Sermones ea dictionis simplicitate, nimirum
ex temporalis, qua ad populum e sacra concione fuere Ger-
manice pronunciati, hic triuiali stilo sunt æditi, non ut do-
ctos delectent, sed ut rudioribus cum laicis tñ sacerdotibus
pro sint, quorum utilitatis præcipue rationem is habuit,
qui inuulgandos curauit. Igitur quicquid hoc est tu-
multuariarũ concionum, boni consulite candi-
di lectores, & Lutherium non minus pu-
rum, ac syncerum Christianæ pie-
tatis doctorem, quam uitæ
prorsus inculpatæ
uirum, amate,
& Bene
Valet.

S
REVERENDI P.

MARTINI LVTHERII SER-
mo de digna præparatione ad sacra-
mentum Eucharistiæ.

CI T E M.

QUOMODO CHRISTI PASSIO
SIT CONSIDERANDA.

V. ij

CHRISTIANIS OMNIBVS.

Habetis sermonem uere eruditum & utilissimū de digna præparatione ad sacratissimam eucharistiam. Quem non est dubium salubriter profuturum omnibus diligenter legentibus, & fideliter sequentibus. Nihil enim prodest bona scire, si mala sequaris. Neque præclarum est intelligere facienda, si probitatem non habeas. Intellectus enim bonus est omnibus facientibus eum. Deum igitur omnipotentem oremus, ut spiritum rectum innouet in uisceribus nostris, ut in ordinem redacto, & uictō Adam ueteri, in uitij conceptō, nato, & enutrito, nouum hominem induamur, qui secundum deū creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Nisi enim huc peruenieris ut deo omnia, tibi nihil tribuas, actum tecum erit. Semper igitur hoc Propheticum in memoria habe, Pro nihilo saluos facies illos, Nam gratiæ dei, sicut alia debemus omnia, ita re promissionem, quæ est in CHRISTO IESU domino nostro, qui est cum patre & spiritu sancto benedictus in secula seculorum, Amen.

SRPAC THEO
LOGI VERE CHRISTIANI MARTI
ni Lutherij Sermo de digna præparatione
cordis pro suscipiendo sacra-
mento Eucharistiæ.

P RIMO necessarium est, ut omnia peccata manifeste mortalia, confitearis atque doleas. Manifeste dico, quia occulta nemo scire potest, iuxta illud Psalmi, xviii. Delicta quis intelligit?
Secundo, inter omnia peccata mortalia, precipue inuidiam, displicentiam, aut quantumque prorsus amaritudinem cordis erga proximum tuum deponas. Non est enim aliud peccatum aequae huic sacramento aduersum, atque discordia. contrarium est enim & nomini, & rei huius sacramenti. Nomen est communio. Res, unitas cordium, sicut una fides, unum baptismum, unus deus, una spes, ac prorsus omnia eadem & communia. Quod & figuratur in speciebus sacramenti, in quibus multa grana, amissa singulorum differentia in unum panem. Item uuae multae amissa sua quoque differentia, in unum uinum redactae sunt. **T**ertio, quia iuxta scripturam, Stultus est qui in corde suo confidit, cumque nullus sit hominum, qui non habeat debitorem (ut beatus Augustinus ait) nullus est qui non inueniat, aut certe non aduertit, uel ignorat sese inuenire in aliquibus uel aliquo, quod sibi displiceat desperandum est tibi de tuo studio, quod non poteris omnem erga omnes amaritudinem deponere. Ideoque iuxta **C**HRI**S**TI consilium, intres cubiculum, ores patrem tuum, ut ignorantias tuas non meminisse uelit, & id per gratiam suam facere, quod tuis uiribus non potes, id est, cor dulce & commune dare. Sed haec praeparatio est remota, etiam confessuro necessaria, & quodlibet sacramentum recepturo, ideo **Q**uarto oportet, ut animam uacuam & esurientem offeras. id est, te plenum multis malis, moribusque animae confitearis, sicut in ueritate es, etiam si forte non sentias. nam (ut beatus Augustinus ait) iste cibus nihil aequae odit, ac saturum fastidientemque stomachum. nihil ita quaerit, sicut animam esurientem & sitientem, ut ipse quoque dominus Matth. quinto. **B**eati qui esurunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Item beata uirgo,

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes, Et Psalm
mo 106. Quia satiauit animam inanem, & animam esurien
tem satiauit bonis. Bona uero quæ sunt alia quam illa, quæ
Gralat, quinto recitat Apostolus: Fructus spiritus sunt cha
ritas, gaudium, pax, patientia, bonitas, benignitas, mansue
tudo, fides, longanimitas, modestia, continentia, castitas. In
ijs si te sentis deficere, & gemis, optasq; illa obtinere, secur
rus accede. Nusquã em̄ inuenies illa nisi in isto sacramento.

COROLLARIUM I.

Optima dispositio est, nõ nisi ea qua pessime es dispositus
& e contra, tunc pessime es dispositus, quãdo es optime di
spositus. Quod sic intelligit, qd quando sentis te miserimũ
& egenũ gratia, iam eo ipso capax es gratiæ, & idoneus ma
xime. Rursus plusq; mortem & infernũ timeas, ne quando
sic accedas, ut tibi dispositus uidearis ac dignus, quasi allatu
rus deo cor mundũ, qd potius ibi fuerat quarendũ & reci
piendum. Stat firma & insolubilis sententia, Non est opus
medico bene habentibus, sed male habentibus. Nam sicut
non tunc, ita nec nunc CHRISTVS uenit uocare iustos,
sed peccatores ad pœnitentiã. Ideo pœnitentiã potius post
q̄ ante sacramentũ digne peragit. Deus tuus, est honorũ tur
orũ non indigens, sed honorũ suorũ largus in te, uenit ad te

COROLLARIUM II.

Magnus & perniciosus error est, si quis accedat ad sacra
mentũ, ea nixus fiducia, qd confessus est, qd non est sibi cõ
sciũs mortalis peccati, qd oratiões & præparatoria sua præ
miserit. Omnes ij iudicium sibi manducant & bibunt, quia
ijs oibus non fiunt digni neq; puri, imo per eam fiduciam pu
ritatis peius poluuntur. Fiunt aut puri per fidem, ut sequit.

Quinto, id cura, ut cum plena aut saltem possibili fide ac
cedas, certissime confidens tete gratiam cõsecuturum. Tan
tum enim accipies, quantum credis te accepturum. Sicut
CHRISTVS ait, Quicquid orantes petieritis, credite qd

accipietis, & fiet uobis. Et iterum dicet tibi illud. Fiat tibi sicut credidisti. Si enim accederes sine ista fide, iudicium tibi omnino acciperes & mortem. Sic enim in omni alio sacramento non nisi illusio & fictio agitur, si sine fide suscipitur, quod est horrendum. Hæc itaq; fides sola & summa ac proxima dispositio, facit uere puros & dignos, Quia non nititur in operibus aut uiribus nostris, sed in purissimo, pijsimo firmissimoque uerbo CHRISTI, dicentis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Et iterum, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam isti saturabuntur. Fides enim est, quæ iustificat, purificat, dignificat. Et Actuum decimoquinto, Fide purificans corda eorum.

COROLLARIUM III.

Quicquid sit de cōtritione tua, de pœnitentiã uera uel falsa, illud maxime stude, ut in præsumptione istorum uerborum CHRISTI accedas. Et sic accedens illuminaberis, & facies tua non confundetur. Vel matrem eius noli mendacem facere, ubi dicit, Esurientes impleuit bonis. Et multo magis, ne ipsummet dominum arguas mendacij, ubi promittit, Venite ad me omnes. Argues autem mendacem, si non credis eum ita facturum tibi sicut promittit. Ideo infidelitas est maximum peccatum, & recta blasphemia in charitatem diuinam. Sexto, Si sentis te nec ista duo posse, uel satis posse, si uere senties, si teipsum probes, hic non uerearis cum Apostolis dominum orare, Domine, adauge nobis fidem. Et cum illo patre dæmoniaci, Marci nono. Domine, adiuua incredulitatem meam. Sic intra in cubiculum tuum, & dic patri tuo in cœlis, Ecce mi domine IESU CHRISTE, miseriam meam respice, inops & pauper sum ego, & tamen adeo fastidiosus medicinæ tuæ, ut nec diuitias gratiæ tuæ suspirem. Accende in me domine desiderium gratiæ tuæ, & fidem promissionis tuæ, ut non offendam te optimum deum meum, per uersa mea & incredulitate & saturitate mea.

cū fiducia misericordiæ eius, & in timore indignitatis tuæ. **S**ed hic tractandum est illud Apostoli prima Corin. xi. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat &c. Hoc uerbū multi sic intelligere uident, ac si uelit Apostolus nos non ante accedere, quam donec inuenerimus nos dignos & pueros ab omni peccato, ideo sibiipsis faciunt angustiam & carnificinam conscientia, discutendo, conterendo, confitendo nō solum uenialia, sed ea quæ non sunt peccata. Et ijs factis (quod est horrendū barathrum præsumptionis) iam secure accedunt, nec de fide sua quicquid solliciti, uolunt enim iusti & digni uenire, & similes deo, sicut Lucifer, cum deberent uelle iusti & digni fieri & redire, a deo. Igitur illud uerbi dictū est contra eos, qui CHRISTVM diuidebant in diuersas sectas, alij uolētes esse Pauli, alij Cephe, alij Apollo, alij CHRISTI, pri. Corin. tertio. **E**t ideo inuicem iudicabant & damnabant, atque contemnebant. Insuper ad sacramentū alij alios præueniebant, & præsumebāt ut alij uenturi nihil haberent ut clare ex textu & glossa beati Ambrosij patet. **Q**uos Apostolus arguit & pronūciat indigne manducare &c. Volens ut seipsum potius probarent, iudicaret, damnarent, & non alios. Ea enim discordia (ut supra quoque diximus) maxime facit indignos & reos corporis domini. Et hanc eius esse sententiam, sequentia ostendunt, Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate, ne in iudicium conueniatis. **I**tem, Si nos ipsos iudicemus, non utique iudicemur a dño. **I**tem, Non dñi iudicans corpus domini, quasi diceret, ita acceditis, ac si corpus domini nihilo esset dignius reliquo pane naturali. Potest quidem illud uerbum etiā de probatione intelligi, qua homo peccata sua discutit atque ponderat. Sed ea non est satis, nec pertinet nisi ad insensatos & crassos illos sacramenti contemptores. **N**on enim sufficit ut probes & ponderes, quam malus fueris, nisi magis ponderes & probes, quam bonus fieri cupias & anheles.

COROLLARIUM I.

Si Apostolus per ea uerba uellet nos probari a nobis, usque dum digni fieremus, prorsus ad impossibile nos obligasset, & omnes hoies, etiã sanctos cõmunione priuasset, Sibi denique ipse in pluribus locis contradixisset, ubi clamat, omnes esse peccatores, & sola fide iustificandos. Oportet enim accessurum ad sacramentũ esse certissimũ, se sine omni peccato mortali esse, si nõ uelit iudiciũ sumere. At impossibile est ut ex se & suis uiribus certus fiat, iuxta illud, Delicta quis intelligit? Et illud Hieremiã, Prauum & inscrutabile est cor hominis, quis scrutabitur illud? Ego dñs scrutans renes & corda, Relinquitur itaq; certitudo illa, stet super firmam infallibilemq; petram, id est, CHRISTVM, & uerbũ eius.

COROLLARIUM II.

Quare uera & solida probatio est, si te inueneris inanem quidem & sine pondere salutis & iustitiã, onustũ uero ac laborantem in multis malisq; cupiditatibus, Quibus inuentis anhelus sitias gratiam & misericordiã, easq; non dubites te consecuturũ. Sic beatus Gregorius reprehendens Petrũ quod dominũ iussisset exire a se, quia peccator esset, ait, Si te peccatorem agnoscis, non oportet repellere dominũ a te sed multo magis inuitare. Et beatus Ambrosius, quia quotidie pecco, necesse habeo quotidie cõmunicare. Et quidã patrum cõsuluĩt, ne facile quis se abstineret a cõione, ne forte simul & longe fiat a CHRISTO. Non em̃ uenenum nobis dedisse ac reliquisse timendus est, Qui nouissimũ ac maximum charitatis, quã ad peccatores gerit, memoriale, seipsum protestaũ nobis reliquisse, dum institueret sacramentũ illud.

Septimo, Si tandem adeo infirmus es in fide, ut nec illa te satis iuuent, aut non possis ea præstare, apprehende illud nouissimũ infirmorum remediũ, & permitte te sicut infantem gestari in ulnis & sinu matris ecclesiã, immo cũ paralytico in lectulo, ut dñs fidem illorũ saltem intueatur, quando tua

nulla est, id est, ut in fide uel uniuersalis ecclesiae, uel hois fidelis tibi noti accedas, & audacter dicas dño IESV, **E**cce domine mi IESV CHRISTE, doleo me tam infirmū, ut de tuo inestimabili in nos amore nihil aut tā purum praesumam. Ideo suscipe me in fide ecclesiae tuae, & illius aut illius hominis. Quicquid em̄ sit de me, necesse est o domine me obediēte ecclesiae tuae, quae iubet ut accedam. In obedientia uenio saltem, si nihil aliud affero. **E**t crede firmiter, quod non indignus accesseris. Non est dubiū quin obedientiam ecclesiae tanquam sibi factam acceptet. **D**einde nō potest fieri ut ecclesiae fides te permittat perire, non magis certe quam paruulū, qui alienae fidei merito baptizatur & saluatur. **S**ic beatus Bernardus, cum aliquem fratrem haberet nimis timidum & scrupulosum, ita ut nollet celebrare, ait ad eum, Vade mi frater, & celebra in fide mea, luit ille obediens, & sanatus est ab omni languore conscientiae suae. **H**aec itaque latius dixi, quia compertum habeo, multorum concionatorum terroribus eo redactas Christianorum conscientias, ut sibi ex CHRISTO Mosen fecerint, ex gratia legem, ex remedio uenenū, dum CHRISTVM falso imaginant exactorem magis quam largitorem, ultorem magis quam propitiatorem, & in summa, dānatorem, nō saluatorem, ita ut iam nec nois sui quod est IESVS CHRISTVS, id est salutaris & unctus, gloria sit in cordibus nostris nisi nudis syllabis. **N**ō igitur oibus oportet terribiles iudicij minas intente, sed duris & insensatis. **T**repidus uero atque scrupulosus, leuiorē misericordiae promissiones sunt declarandae, quia alia medicina alijs morbis conuenit. **O**ctauo. **N**ec illud omitte dū, imo maxime curandū, ni memoria passionis CHRISTI nō omittatur. **Q**uid em̄ prodest si digne praepareris, & nō impleas id, ad quod te praeparasti. Nam praecipit dominus id sacramentū non nisi in memoriā sui celebrari. ideo omitte dū, si memoriā eius omittere uoles. **S**ic dixit, **H**aec quotiescunque feceritis, in mei memoriā facietis. **E**t Paulus,

Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec ueniat. Inde enim statuit ecclesia, ut missa sine euangelio non legatur. **H**æc memoria autem alium requirit sermonem, quia non minus & ipsa in superstitiones, & literalem hypocrisim apud multos uersa, quam pleracq; alia sacratissima dona dei.

QVOMODO CHRISTI PASSIO
SIT CONSYDERANDA.

Homini non est necessarium ut CHRISTVM in ipsius passione deploret, sed magis seipsum in CHRISTO. Nam passio CHRISTI (ut sanctus pater Augustinus dicit) non solum nobis exemplum est, ut sequamur eius uestigia, & in nobis membra terrena crucifigamus, sed etiam est sacramentum & mysterium CHRISTVM per suam temporalem & corporalem passionem, nostram spirituales perpetuam passionem ueteris hois uicisse & crucifixisse. Itaq; passionem CHRISTI utiliter uel auditorus, uel lecturus, uel consideraturus, talem concipias necesse est, affectum, tanquam ipse eandem passionem in & cum CHRISTO pateris. Ergo audiens CHRISTVM flagellatum uel percussum, considera hoc significari te spiritu aliter flagellatum uel percussum. Sicut igitur tibi, si modo sanæ mentis homo es, dolet te spiritualiter a morte peccati & spiritu maligno cruciari, ita dolet & quidem uehementius dolet, id CHRISTO propter te in sua passione. Tu pateris ex merito, CHRISTVS propter te, & innocenter, portans in cruce non sua, sed tua peccata. Ita confitebatur latro in cruce passionem CHRISTI. Sic & discite ex corporali passione CHRISTI, cognitionem tuam spiritualis passionis, & notitiam tuipsum. CHRISTVS in sua passione personam nostrorum peccatorum suscepit, Ideo nos in cordibus nostris

DE CONSYDERA. PASSIONIS CHRISTI.

tales coram deo apparere debemus, sicut ipse coram hominibus pro nobis apparuit. **E**t quemadmodum ipse propter nos lamentatus est, ita debemus nos ipsos super eum deplorare, sicut mulieribus dixit, Nolite flere super me, sed super uos & filios uestros. Igitur qui seipsum non intelligit & inuenit in passione CHRISTI, eam non intelligit sufficienter, & frustra comparatur CHRISTO, siue CHRISTI uicem dolet, quia ex CHRISTI passione non dicit sibi ipsi compati. Ideo pro te CHRISTVS fleuit, conquestus est & passus, ut discas tuam propriam passionem & miseriam ante deum deplorare. Nam te recognoscens coram filium mortis, merito debes flere donec perpetuo libereris. **S**i ergo ita efficaciter tuam miseriam in passione CHRISTI recognosceres, facilis tibi esset humilitas, mansuetudo, clementia, contemptus mundi, & cetera, libenter etiam CHRISTVM in omnibus ipsius sequereris passionibus. Quis enim nollet flere, uidens suam miseriam esse tantam, ut pro ea aeterna, infinita, & innocens persona pateretur? Nam terribile est auditu, neque mirandum in parte nostra, si quisque nostrum penitus desperaret tantam misericordiam considerans, nisi e diuerso magna de misericordia solatium succurreret, per quam nemo in deo de sua salute desperare debet. Si enim deus filium pro nobis tradidit, dedit etiam in ipso nobis omnia. Quapropter uocatus in conscientia tua in accusationem, poenam, & mortem coram deo, tunc confitere & deplora id totum ex merito uenisse, & respice CHRISTVM, omnia innocenter & immerito patientem, id quod unicum tibi solatium sit. ❧

SERMONIS DE DIGNA PRAEPARATIONE
cordis pro suscipiendo sacramento Eucharis-
tiae, per R. P. Martinum Lu-
therium habiti,
FINIS.

12A.
DECEM PRAECE

PTA VVITTENBERGENSI POPVLO PRAE-
DICATA, PER R. P. MARTINVM LV-
THERIVM AVGVSTINIANVM.

PRAECEPTVM PRIMVM.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS.

P R I M V M quæritur cur non præcipit affirmatiue sic, Habeto propriũ uel unũ deũ, uel adora me unicũ deum: Secundo, Cur nõ imperatiue magis q̄ indicatiue dicit, Nõ habeto deos alienos: Ad utrũq; simul respondeo, Quod omne præceptũ dei magis positũ est, ut ostendat iam præteritũ & præsens peccatũ, q̄ ut futurũ prohibeat, Siquidem iuxta Apostolũ, Per legem nihil nisi cognitio peccati. Et iterũ, Conclufit deus omnes sub peccatũ, ut oĩm misereatur. Ideo præceptum dei, ueniens inuenit peccatores, & auget, ut amplius abũdet peccatũ, Ro. v. Leges uero hominũ propter futura peccata ponuntur. Ideo spiritus, ut est benignissimus magister, magis loquitur indicatiue, q. d. O miser homo ecce tuam tibi ostendo prauitatẽ Talis esse deberes, qui nullos deos haberes, non assumeres nomẽ dei tui frustra, Sabbatũ sanctificares, Non occideres, Non cõcupisceres &c. Nunc autẽ totus es alius & peruersus. Ideo deniq; & negatiue præcipit, quia negatiua est uehementior, q̄ affirmatiua. Siquidem & Samaritani olim coluerũt unũ deum, sed simul deos suos. Et nunc Iudæi atq; gentes, hæretici, & mali, immo omnis homo mũdi, unũ deum colit, quem omnes cognouerunt, ut Ro. i. Apostolus dicit. Sed ibi peccant, quod hunc sic colunt, ut simul & sua idola colant. Ita nullus est hoĩm in mundo, qui non in aliquo gradu, quodlibet præceptũ faciat, quia nemo est, qui nõ aliquando nomen dei non inuanũ assumat, qui nõ aliquando nõ occidat, non mœchetur, nõ furetur, sed simul tamen omnia etiam contraria faciat, ut uidebimus latius infra.

COROLLARIUM.

COmnes filij Adæ sunt idololatræ, & primi huius præcepti rei. Verum sciendū, q̄ idololatriæ duo sunt genera. Alterū exterius, alterū interius. Exterius, quo hō lignū, lapidē, bestias, stellas adoratur, ut notū est ex Vet. test. & libris gentiliū. Hoc autē procedebat ex interiori. Interius, quo homo uel timore pœnæ, uel amore cōmodi affectus, foris quidē omittit culturā creaturæ, sed intus manet amor & fiducia in creaturā. Quæ est em̄ religio, nō flectere genua diuitijs & honoribus &c. & tñ cor ac mentē, nobilissimam sui partē offerre illis: hoc est, deum adorare in corpore & carne, itus autē adorare creaturā in spiritu. Hæc idololatria dominat̄ in omni homine, donec sanet̄ per gratiā in fide Iesu Christi. Sicut dicit Psal. lxxx. Audi populus meus & cōtestabor in te, Israel si audieris me, Non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum. Quod est dicere, Tuis studijs & uiribus nunquam eo peruenies, ut deum alienum non adores, quia etsi nō coles imagines, corde tamen mihi præferes creaturam. Tunc autem non adorabis alienum, si me audieris, id est, fides uerbi mei te faciet liberū a dijs alienis, & uerum cultorem dei. Hęc enim abstrahet te a cupiditate & fiducia rerum, & trahet ad creatorem.

Quomodo fiat istud:

Ita fiet, Fides Christi tollit omnē fiduciā sapientiæ, iustitiæ, uirtutis propriæ, docēs, quod nisi ipse pro te mortuus esset, teq; seruaret, nec tu, nec om̄is creatura tibi posset prodesse, ac sic oritur oīm contemptus. At ubi audis q̄ pro te passus est, & credis, iam oritur fiducia in eum, & amor dulcis, & sic perit̄ om̄is rerū affectus ut inutiliū. Et oritur æstimatio solius Christi, ut rei necessariæ uehementer, remansitq; tibi nō nisi solus Iesus, solus satis & sufficiens tibi, ita ut de omnibus desperās unicū habeas hunc, in quo omnia speres, ideoq; super omnia eum diligas. At Iesus est uerus, unus, solus deus, quem cum habes, nō habes alienum deum. Iudæi uero timentes ne alienum deum haberent, si hominem Christum adorent, eo peius adorant alienū deum, scilicet idola cordis sui, q̄ sibi de deo fingunt. Recte ergo dicit, si audieris me, quasi diceret, impossibile est ut non adores alienū, si non audieris me, quia non humiliaberis, nec auferet̄ tibi fiducia creaturæ. Non humiliatus autem, non adorabis me, sed te & tua.

Clare ergo patet, quod nemo implet hoc præceptum, nisi credens in Christum, sperans, diligens, nudatus ab omniũ rerum affectu. Quod sine gratia dei est impossibile.

At sunt multi, qui cum interrogantur, an alienũ deum habeant, & idololatræ sint, constanter respondent, qđ nequaquã. Hos ut deprehendas manifesto mendacio, id observa. Num sint rebus ita mortui, & in Christo ita securi, ut ne diuitijs inflent, nec paupertate deiciantur, nec honore tumeant, nec ignominia marcescant, nec uita latentur, nec morte terreantur, nec uoluptate gaudeant, nec passionibus tristentur. Et prorsus ita sint ad utrũq; immoti & quieti, ut quoquo modo illa cadant, satis eis sit, quod Iesum Christum habent, immo ut paupertatem, ignominiam, passiones, mortem ament & optent, diuitias, gloriam, uoluptatem, uitam fastidiant præ desiderio sui dei Iesu Christi. Sicut ille Psal. xliij. Quemadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquarum, &c. Et sponsa in Canticis, Filia Hierusalem, nunciate dilecto, quia amore langueo. Et Paulus, Cupio dissolui & esse cũ Christo. Qui uero hunc in se affectum nondum sentit, confiteatur se nondũ esse purum dei cultorem, sed multa mixtũ idololatria, quia dolet, cupit, amat, odit, non sicut debet, nec ea quæ debet.

At hic dicitur, hæc pertinent ad perfectos, nõ ad omnes, non est necessaria tanta perfectio. Respondeo. Et nos scimus hoc esse perfectorum (id est, nõ Iudæorum, sed Christianorum) Non quod damnati sint omnes, qui tam perfecti nõ sunt, sed quod ista meta & finis est nobis propositus, a cuius assecutione nemo excusatur, nisi is, qui cum gemitu agnoscat, & cõfiteretur sese non esse talem, & quotidie laborat, ut fiat talis. Et quod minus facit humiliter petit ignosci, dicens, dimitte nobis debita nostra. Et illud, Cor mudũ crea in me deus. His inquam timoratis, & cõfitentibus, quærentibus, perentibus, nõ imputatur ista idololatræ suæ mixtura, propter Christũ, in quem credunt. Illis uero, qui sine timore, sine sollicitudine proficiendi in securitate stertũt, omnino imputatur, & sunt uere idololatræ. Nec excusabuntur, quod nõ sit necesse esse perfectum, quasi præceptum illud lapidibus aut lignis, ac non potius hominibus sit positum, & ita implendũ plene atq; perfecte, ut nec unum iota, aut unus apex sit pretereundus.

Pro clariore notitia, ita ut infirmiores possint capere, qui &

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTA

quomodo contra hoc praecipuum peccent, latissime ponam ex
empla, non tamen omnia (nisi uelim infinitum numerare) sed
multa, ut eorum comparatione possint reliqua facilius intelli

Primo, Sunt aliqui adeo rudes, ut uideatur diabolus nō serio
sed uelut moriones suos ioco illudere, inter quos sunt, Sortilegi
diuini, malefici, incantatores, superstitiosi. Et horum multiplex
species, sed in compedium eos redigam, atq; ut facilius teneantur
memoria, iuxta aetatum differentias distinguam.

Prima est Adulescentia per se prodiuis in seductionem hostis
Primo sunt, qui conceptis uerbis, certisq; signis nouerunt conse
crate, id est, execrari, gladios, tela, boardas, & omne ferrum, ita
ut non possint lædi ab illis, siue in bello, siue alias. Vidi ipse ego
adulescentē, qui stricto gladio, in uentrem nudū fixo, tam ualida
de urgebat aduersum seipsum, donec capulus reflexus copulare
tur acumini sup uentrem, & nihil læsus, gladiū rursum remisit.

Secūdo, Qui pnt hæc soluere, circulo descripto, ductisq; in pul
uere signis, & ita alter alterius sacramēta irrita faciēs, sese occidit

Tertio, Sunt qui literas, aut characteres super uitrū scribunt &
ad ignē ponunt, torquere soliti hac machina puellas ad sui amo
rem. At illæ rursum, aliæ ollā ad ignē ponentes, suos Adonides
p multa miliaria, uocare possunt. Aliæ caput asini in medio fo
co ponentes urgent ad se uenire quotq; uolūt, sui mysterij uel æ
mulos uel cōsortes. Et mirū dictū, qd nō sit salus nec remissio ue
nire coactis, donec igni potiri eis licuerit, asinini capitis coctore.

Quarto, habentur literæ, multis factis & uerbis & signis reple
tæ, quas Carolo dicunt a Leone papa missas in bellum, quod ul
tra uanitatem, etiam mendaciū est, ut ex Chronicis patet, cum
nō fuerint synchroni Leo, & Carolus. His tamen tantum tribu
unt, ut nec occidi, nec lædi, nec iniuriam pati possit, qui illas por
tauerit, ita ut præsumant, & iniquis causis uictorias forentes.

Quinto, obseruāt mēses pro uxore ducēda. Alij ne nascat pro
les, alij cōtra ut ple abūdēt. Ita nō deo, sed mēsibus tribuūt hoīs
creationem, infœlici insipientia, & tū sunt libri his nugis referti.

Sexto, Sacra illa cæra, paschalis cærei, a multis furtim abcidit
tur, nescio in quot & quanta uel maleficia, uel superstitiones.

Septimo, Sunt qui accepta aqua bñdicta, cū pculis suis sperant
se in fornicario ouum inuenturos, qd gestantes sint inuisibiles.

Octauo. Furem quærunt, dum suspecta nomina in chartulis inscripta, iaciunt in aquam benedictam, ut cuius nomen in imaruat, ipse sit fur quæsitus.

Nono. Vxore ducta, stultis obseruatiõibus intendunt, uter utri sit supuicturus, ut qui prior obdormiat nocte prima, prior morietur. Item uxor primo ingressu domus uiri, superius limen tangat manu, adiunctis uerbis, quibus se dominã uiri diuinet. Secundũ hæc iudicentur similia, quanquã sint stulta magis quã mala, & ludus dæmonũ, ut dixi, uidetur, sed qui tandem in nimium ferium uergat, scilicet, ut affluescãt ijs minutis in creaturam cõfidere, & inde nec in magnis deo credant. Excusant se sane, quod sint sacra signa, sacraq; uerba, quasi non ideo magis sunt accusandi, quod rebus, signis, uerbisq; dei, in re prophana & diabolica urantur.

Secunda est, luentus, & eorum coniugio iam sunt astricti, ubi affectus prolis & rerum, mulierculas mire seductiles reddit in hoc opere diaboli.

Primo. Curare nituntur infantes superstitiosis quibusdã ritibus. Nam sunt, qui fascinosos curant pueros (quod malũ apud nos frequentissimũ est, adeo abundant pestilentes uetulae, & de monũ ancillæ in hunc usum) ignoto quodã morbo, quẽ Teuto. die elbe, uocant. His quidã sacerdotes & editui rustici a magis meretricibus edocti, literas scribunt pensiles ad collũ. Sed nõ cõmuni atramento neq; papyro, nec omni die, nescio an & calamo & pulpito & loco usuali, habet em̃ res ea sua occulta mysteria, & fit tñ quod faciunt, quia credunt. Alij aliũ morbũ, quem Teuto. das hertzgespanst, id est, pectoris distensionẽ, quem eo probant argumento. s. si mensura a cubito ad cubitũ, non sit equalis mensurã, a poplite ad collũ pueri. Deinde nescio quã modis murmurãdi cingulo metientes, capitis dolorẽ mitigent, sic & alios oim membrorũ dolores. Hic ego uellem pueros intelligere & loqui ut matres suas, tam insignis iustitiã arguerent. Non enim est dubiũ, quin resisterent, & sapientiores se matribus probarent.

Dicunt autẽ, Quis non misereatur infantis & filij uteri sui? Respondeo. Miserendũ, sed non usq; ad seruitutẽ diaboli, uel naturalem quære medicinã, uel deum exora in simplici fide. Cur eũ quem deus creauit, diabolo seruandum & sanandũ offers? Verum deus ad tentationem incredulorum permittit talia fieri in

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

infantibus, per maleficos, ut diabolum quærant, qui deum neglexerunt. Neq; enim dubitandum est, infantium eiusmodi vexationes, quandoq; nõ esse naturales, sed dæmones per maleficos adiurati, ita cruciant parentes eorum, occulto dei iudicio, sed iustissimo, ut probet fidem, uel illoꝝ uel alioꝝ, aut utroq; puniat.

Secundo. patres insufflant paruulis in palatum, uel guttur, ne scio quo morbo laborantibus, adducunt autem uerba ad adiurationem idonea septem uicibus.

Tertio. Qui pecora signant atq; sic seruant a lupo, peste, aqua, igne, quin totam ciuitatem uel domum ab incendio possunt ita seruare: Infelix lupo, iuste queri potest, portionem suam a deo datam, sibi ereptam per dæmonũ fœderatos. Si lob ita fecisset, sua pecora seruasset, sed non a deo laudatus esset.

Quarto. Eadem religione fructus in agris & hortis cõsignant a deo stulti, ut qui imbrem & incrementum ex deo acceperunt, custodiam ex diabolo petant, uelut cõtra deum pugnantes, ne auferat, quod dedit.

Quinto. Ignem & aquã item serpentes nouerunt adiurare, ne pecori noceat ullo modo, id est, ut res eorũ non sit subiecta deo.

Sexto. Infirmi dum uouent sanctis uota, deinceps peccatũ putant medicinis uti, ut, scilicet, tentent deũ suis stultis uotis. Atq; si qua mulier inuncta fuerit olei sacramento, eam per annũ non nisi in agris uestibus oportet uti, nõ saltare in chorea, nõ dormire cum marito. A deo diabolus familiare habet organũ, sexum istũ fœmineũ, ut ipsum in sua sacra asciscat, per ipsum suas leges dicter suas superstitiones seminet, per oia contrarie deo, qui sacra & sacerdotium & uerbũ suum, uiris imponit. Verũ longe praualet sacerdotiũ istud muliebre, repleuitq; has terras innumeris superstitionibus, benedictionibus, documētis friuolis. A quibus longe plus timent, q̃ a legibus & sacris, sacerdotij uirilic ac diuini.

Septimo. Huc pertinent qui ominationes, auguria, ut crocicatum coruorum & alioꝝ, gentilium portentorum reliquias uel exempla, obseruant.

Octauo. Qui dies Aegyptios obseruant, in profectioibus, in reditu, in ædificijs, in negotijs, in uestibus nouis induendis. Hi si sic crederent, quod ignis in hyeme gratior est q̃ in æstate, item qd in æstate conuenit scœnũ facere, fruges colligere &c. recte cre-

derent. Aut quod omni mane bonū sit exire, si quis sanus sit & necessitatem haber. Malum autem, si aegrotus sit. Quid enim aliud meretur illud sor ille diabolus, q̄ ut rursū & nos eum rideamus. His non longe iunguntur, qui incisionem uenarū, ablatione puerorū, salubritatem balnearū, & opportunitatē seminandorū, nō ex humorū & calorū opportunitate, uel corporū necessitate, sed ex influentijs planetarū & stellarum, nos docent.

Cum optimi medici doceant, necessitatē hic esse unicā regulam. Nisi forte parant nos fame occidere, dum non permittunt nisi paucis diebus nos seminare. Sed bene habet, q̄d istę nugę a nullis uel paucissimis (deo melius cogitante pro nobis) obseruatur.

¶ Nono sequit̄ lauta illa Astrologia seu Mathematica, quę ualde cupit esse scientiā, sed non potest stultitiā ingenitam exuere. Hęc est quę nos docet, Quis, qualis, quantusue sit futurus, quis quis natus fuerit in horo scopis signorū, consiliarij scilicet diuini secreti, nec angelis noti. Vnū ego miror, quid nā illis acciderit, ut non inuenerint stellā, q̄ portendat, quis iustus, q̄s peccator sit nasciturus. Quandoquidē suos horoscopos maxime in hominibus ualere uolunt, tum nō est res tam parui momenti, iustitia peccatum, ueritas, mendaciū, sed nec tam rara, q̄ sit balneator, canator, trapezita, piscator, orator, amator, qui inos habet horoscopos. Cur ergo nullū ibi iustitię & ueritatis signum? Aut si est, Cur nunq̄ sortitur effectum? Siquidē omnis homo nascitur peccator, mendax, insipiens, licet nulla stella ad hoc fatum sit cōficta, nec muratur unq̄, nisi supercoelesti gratia uisitetur. Aut est cœlum a deo infestum & incuriosum iustitię & ueritatis, ut uisissima balnea influat & ludos & Veneres, iusticiam autē omnino nesciat. Aut tam inuidus creator, qui nullum signū boni, sed tantū modo mali cōstituit, quippe cū nullus homo nascatur bonus, sitq; natura sua cū influentijs pseueraturus malus. Hos ego inter subriles fatuos numerassem, nisi rudibus essent rudiores.

¶ Sed pulcherrime soluunt obiecta, d. Influentię nō necessitatē sed inclinant ad peccatū &c. quasi non sit id ipsum impiissimū sentire, quod deus fecerit creaturā ad inclinationem peccati, & nō potius ad erectionem iustitię, ut omnia cooperentur in bonum, nō in malū, hominibus. Aut quasi ullus hoīm necessitate compulsus peccet, & nō potius semper inclinatioe. Quis inuicē

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTA

dicet peccare: Omnis mala inclinatio, nõ extra nos, sed in nobis est. Sicut ait Christus, De corde exeunt cogitationes malæ, Non quod intrat in hominẽ &c. Et B. Iacob. Vnusquisq; tentat a concupiscentia sua abstractus & illectus, quæ non fato, sed origine peccati uenit. Omnia enim, quæ fecit deus, bona sunt. Ideo ex natura sua, nõ pnt nisi ad bonum inclinare. Quale est unũquodq; tale & operatur. Quod autẽ ad malum seruiunt, non est natura sed iniuria eorum, sicut Paulus ait, Omnis creatura subiecta est uanitati non uolens. Illi autem naturam eorum faciunt uanitate, uolentes ex institutiõẽ dei illa habere, ut ad peccandũ inclinẽt. Cur ergo Adam & Heuam ante serpentem non inclinauerunt? Cur non Christum: cur non Virginem? Perat ea blasphemans impietas. Vox illa, uox patris Adam est, qui & ipse suam inclinationem ad mulierem trãstulit, id est, creaturã dei. d. Mulier, quã mihi dedisti &c. Verũ quam egregie mihi obstarẽt, si ullum sanctorũ, uel martyrum his usum esse, aut scripsisse, aut approbasse possent ostendere. Nuncaũt non modo nõ approbauerunt, sed etiã reprobauerunt, presertim B. Augustinus in multis locis, tũ B. Gre. Et tũ inuenit ista lægudula insipiẽtia, lægudiores q; credãt.

Abraham inquit docuit Aegyptios Astrologiam, ut testis est Ioseppus, quasi Ioseppus nusquam excesserit uerũ, presertim tam anhelus Iudaicę glorię appetitor. Abrahã sine dubio docuit Aegyptios deũ colere, & uerã dei sapientiã. Sicut & de Ioseph dicit Psal. ciiij. Vt erudiret principes eius, & senes eius prudentiã doceret. Non est credendũ, sanctos illos uiros, nec astrologiã, multominus astrologiã operã dedisse, quæ iuuentutis sunt studia otiosa. Sed Ioseppus uidens huius scientiã opinionẽ apud Græcos extollit, & in gloria esse, fingere uisus est uoluisse, quõ etiã in hac re Iudæi Græcis nõ impares, sed superiores essent, qd in oĩbus alijs q; facere conatus fuit, q; ad uanã gloriã prinẽt.

Deinde mirum est, dæmones non fuisse aliquando mutatos qui tot seculorẽ influentijs subiecti, tum propiores quã nos, ut pote in aere habitãres, sunt. Non aut uenisse stellarũ influentias super eos, aut easdẽ stellas, eodẽ modo eis fulsisse, absurdũ uidẽt. Manent em obstinati in sua puerisitate, nec ullo signo mutantẽ cũ nostre aiã breuissimo momẽto influentiarũ mutari dicant.

Ultimo, Quid ad Mosen dicemus Deutero, quarto. Ne forte

elevatis oculis ad coelum, videas solem & lunā, & omnia astra
coeli, quae creavit dominus deus tuus in ministeriū cunctis genti-
bus &c. **S**i in ministeriū, quomodo in dominiū. At subtiliter e-
uadūt, dicentes autoritate sui magistri Ptolomaei, Sapiens do-
minatur astris, ideo praevēire & impedire potest influētiās stel-
larum. Ergo nō sunt in dominiū sapientibus, sed insipientibus
tantum. **Q**uid autē Moses, cunctis, inquit, gentibus in ministeriū
Si cunctis, ergo uel cunctae gentes sunt sapientes, & ita dominā-
tur astris omnes, uel aliqua tantummodo sunt sapientes, & fiet
ut non cunctis gentibus sint creata in ministeriū. Vel Moses ue-
rax, & tu mendax. **U**t omittam quod si etiam uere sapiens esset
dominus astrorum, nihilominus falsum dixisset Moses, utpote
quod astra nō ministrent sapientibus etiā, sed magis impediunt
ita ut nisi illi sapientia praestarent, nō possint eorum fata uitare.
Non ergo in ministeriū, sed in bellum sapientibus, & in domi-
nium atq; tyrannidem insipientibus, dicendū fuissent stella crea-
tae. **Q**uod est & Mosen mendacij arguere, & deum crudelitatis
accusare, omninoq; blasphemare. Sed haec alij latius tractarunt.
Sat sit indicasse uanitatē hanc prohibitam. Hierem. decimo.
Iuxta uias gentium nolite dicere, & a signis caeli nolite metuere
Solutus enim deus timendus est in omnibus. Cetera omnia ut mi-
nisteria in bonum electis cooperantia esse, debemus intelligere.
Tertia aetas proprie est uetularū, aut similia illis operantiū, ut
qui cū dæmonibus paciscunt, de quibus passim habetur notitia
Primo. Maleficijs possunt oculos laedere, & excacare, corpo-
ra infirmare, sagittare crura, imaginibus deuouere, & prout li-
bet uel occidere, uel lenta & incurabili plaga tandem consumi-
re, ut uidi plures talia passos.
Secundo. Possunt tempestates, tonitrua cōcitare, perdere fruges,
occidere pecora. Item butyrum, lac, caseum alijs furari, id est
ex poste uel bipenne, uel mantili mulgere.
Tertio. Huc pertinent, qui scientiā quaerunt per artem Notō-
riam, de qua in iure satis dicitur. Item, **Q**ui occulta quaerunt per
CrySTALLUM, unguem, uel eburneū capulum, tamen prius confes-
cratum. **N**ec id possunt, nisi puellae uel pueri uirgines, in circulo
inclusi, ne desit species bona pessimo illi operi. **D**icitur tamē hu-
ius inspectionis mysteriū fallacissimū esse. **H**uius generis sunt, q

R. P. MARTINI LVTHERI DE X. PRAECE

uirga diuinationis, occultos quærit thezauros, Maxime aut̃ hijs quos uulgo uiros & mulieres sapientes (id est, Magos & Phytomissas) uocant, quorum oracula ex diuersis & longinqs locis petunt. Si q̃s aliqd amiserit, uel q̃dcũq; passus fuerit, cui⁹ ignoret authorẽ. Mirũ hos, ab Episcopis p̃mitti, impune talia publice audere.

Quarto. Creditur a multis, quod equitent super scobam, alij super hircum, alij super alias nugas, ad quendam locum, ubi ad conuiuium conueniant eius mysterij consortes, quod non solũ prohibitum est fieri, sed etiam credi, uerum esse, ut infra latius. Sicut & illud, quod uetulae mutantur in feles seu catos, & nocte uagentur, prohibitum est credi, uerum esse.

Quinto. dicitur apud aliquos, quandam dominam alios Herodiadem, alios dominam Hulde, alios Venerem, per annum circumuehi, ac uelut lustralem Februum peragere, quæ hospitibus suis relinquat, uel carbones, uel quisquilias currus sui, quæ postea inueniuntur esse aurum & argentum, ut etiam in latina lingua sit prouerbiũ de carbonibus & auro, hinc forte natum.

Sexto. Habent quidam domesticos quosdam dæmones, uelut Lares familiares olim habebantur, qui aliquando per diem apparent. Hos uulgo uocant alij vichtelen, alij helckepelin. Et creditur domus fortunatissima esse, quæ talibus dæmonum illusionibus occupata fuerit, & plus timent offendere eos dæmones, quam deum & totum mundum.

Septimo. Aliquæ ut diabolum inueniant, Ecclesiam circumuehant uersis uestigijs, & contra quam solitum est fieri. Et inuento illis obuiio sese tradunt ei in pactum. Ex horũ genere esse putanda sunt, quæ malũ omen esse putent, si mane obuiũ habuerint sacerdotem, signant em̃ sese cruce, ne mala eius diei incurrant, q̃ prius occurſu sacerdotis sibi portendũt, mg̃ro diabolo, futura

Octauo, sunt Incubi & Succubi demonũ, de qbus lati⁹ statim

Nono, etiã usq; ad sacramentore iniuriam proficit ista nequitia satanae. Sunt em̃, qui baptizandis pueris, uerbena, caseum, ne scio deniq; quænam alia, alligat. Et quidẽ uerbena illa, nominatissima est superstitionũ ministra, miris ceremonijs hanc effodiũt deinde cõsecrari faciunt. Et horrenda temeritate tot noia dei & sanctorũ sup̃ eam inuocant. s. ex aliquo Iudæo p̃stigiolo seducti.

Om̃io hic menstrua mulierũ, quibus aliquæ, philtra insani

moris, sapius mortis conficiunt. Aliquæ in cibum porcorum
miscent, quo saginentur foelicius. **O**mitto quod infantibus, ta-
be uel macie laborantibus, ita solent consulere, ut positos in cal-
dare, igne supposito in aqua calida modeste coquant, alia scemi-
na affante, alia circum domũ ter currente, & per foramen inter-
rogante, quid coquis, illa tum respondente, coquo carnem uete-
rem, ut noua fiat. Item, quod ablactatos eo periculo, timent rela-
ctare, qd̄ pueri exinde sint futuri maledici, & linguæ malignæ.

Omitto môstra q̄ agunt in piculo partus. Religiosissima legē-
dam S. Margarethæ legūt, & ipsi passioni Christi præferūt. Aliq̄
femorale uiri, paturieri in collo suspendūt, alijsq; nugis delirant.

Sunt præterea stultæ quædã, quæ cū iocose aliquoties dictum
audierint, si quid amiseris, & reperire uolueris, da elemosynã
calidam, scilicet simillam, & pone salem benedictũ desuper, &
mox inuenies. Quod ille ludens sic uoluit intelligi, pone salem
desuper, scilicet super rem amissam & inuenies. Illæ uero intelli-
gūt super simillã, Non qd̄ hæc magna sint, sed quod indignũ sit
diabolũ sic elemosynas & salem benedictũ in ludibriũ uertere.
Eiusdẽ sapientiæ mulieres sunt illæ, quæ simili ioco illusa, frons
des illas, quæ in die S. Marti, per uia processioni prostratæ fue-
runt, accipientes, super fata pisorũ & fabarũ uerrunt, scilicet, quia
dicitur, qn̄ talibus frondibus uerruntur fata, salua erunt, ut galli-
næ, aut uolucres cœli, ea nõ tollant, Non intelligentes, qn̄ (id est
eo tempore quo) uerrunt, nõ facturas id uolucres. **E**t quis huius
seductilis sexus oĩa ludicra, ridicula, falsa, uana & superstitiosa re-
censeat? Ex prima Heua eis ingenitũ est, falli & ludibrio haberi.
Ex ijs similia pensentur. Sed quia sunt qui horũ aliqua fieri posse
non credunt, alijs nimis credunt, ideo parumper de ijs uidendũ.

Primũ. Non credunt aliqui, posse Magas & Phytionissas istas
tantum, ut tempestates commoueant, corpori noceant, pecoris
bus, rebus, filijs malum inferant &c. Habentes hanc suæ senten-
tiæ causam, quod non credunt eas, in creaturis dei habere tantã
potestatem, nec dæmonibus tanta a deo permitti. Et tamen, cū
sic omnia a deo inferri credant, non ad deum confugiunt, talia
quædã passi, ideo psuadendi sunt ut sciant dæmones talia oĩno
posse, permittente deo. Quod ex scriptura satis probari potest.

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

¶ Primo. Job primo. Vbi ignis de caelo cecidit, & pecora cum seruis occidit. Et ventus irruit & domum euertit, filiosque eius oppressit. Item, tandem in corpore eius percussit ulcere pessimo. Nouissime autem in anima eum tentauit, grauissima desperationis tentatione. Et tunc textus ibi dare exprimit utrumque, scilicet quod diabolus haec operatus fuerit, accepta licentia a deo. Et quod deus haec eadem fecerit, sicut ibidem dicit, Ignis dei cecidit de caelo &c. & ipsemet infra, Dominus dedit, dominus abstulit &c. Cum tamen dominus ibi dicat ad diabolum, Ecce in manu tua sunt omnia quae habet, & ipse, tantum ne in animam eius extende manum. Si ergo ignem & fulgura de caelo potest Satan iacere, & tanta mala facere, deo permittente, cur non & nunc idem non possit, ad pactum suum adiuratus?

¶ Secundo. Aegyptiorum plagas, per angelos malos esse factas testatur Psalmus lxxvij. Misit iram & indignationem, immisiones per angelos malos. At illae plagae fuerunt maiores, quam nunc faciant ullae maleficae.

¶ Tertio. Quot obfessi recitant in Euangelio: quot animas quotidie occupat erroribus & peccatis? An minus est, animam immortalis perdere, quam membrum moriturum, aut aerem uexare?

¶ Quarto. Nonne omnes sanctos martyres, ipse persecutus est & occidit? Denique ipsum dominum assumpsit, & de deserto in montem, de monte in pinnaculum templi transtulit. Item cum Michaelis & angelis eius pugnat.

¶ Quinto. Passio Christi haec omnia fortius probat. Si enim filius dei tanta sustinuit a daemonibus & membris eorum, quod mirum, si horrea nostra possit destruere, & membra percutere, eadem permissione deique

¶ Sexto. Illud uide, quomodo deus dat tam multis malis hominibus potestatem abutendi rebus, diuitijs, potestate, dominio, in aliorum perniciem & suum peccatum. Multo magis demonibus permittit rem abusum contra nos, siue ut puniat, siue ut erudiat nos.

¶ Verum est autem quod sine dei permissione nec folium arboris mouere possit, quia ut Christus ait, Sine uoluntate patris sui, nec arboris folium cadit in terram. Ideo Christianos oportet nosse haec mala per demones & magas suas quidem inferri, sed tamen a deo sic ordinari. Bonum facit deus per seipsum, malum per malos. Unde de Iob (ut B. Augu. ait) non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit. Sed dominus qui dedit, idem abstulit. Sed de his latius infra.

QSecundū. Nimiū credūt, qui uetulas mutari in catos posse credunt, aut quascunq; alias formas, & ad conuiuia uehi nocte. Et ad hoc est expressus textus. xxv. q. vi. c. Nec mirū, ne ullus credat Sunt enim illusiones diaboli, non aut̄ res uera. Sicut pulchre patet ex quodā exemplo, quod Ioannes Keyserlperg recitat, Quod quaedā uetula, ut prædicatorem, argueret mendacij, qui talia docuit esse falsa, sero eo uocato, & in oculis eius sese ungens, sedensq; in lintre pistorio, iamq; uolens uehi, ecce statim obdormiuit, & quibusdā gestibus mouebatur, donec caderet de scamno & uulnus in caput acciperet, tandē reuersa ad se, cōuicta ē de illusione ex uulnere & casu quantūlibet uidisse se iactasset mirabilia sua

Idem patet ex Vitis patrū, de uirgine a parentibus ad S. Macarium ducta, quæ ab eo uisa est esse puella, cum alijs uacca uideret Et tales præstigiæ plures hodie quoq; fiunt, ut ille, qui Iudæo debebat & dormiens, passus est sibi crus totum a copore rapi, ut Iudæū confunderet. Idem de Monacho q̄dam refertur, qui plaustrum foeni prope consumpsit &c. Multa de ijs ubiq; referuntur

Potest enim diabolus se mutare de persona in personam, & miris modis ludere sensum, de quo in legenda S. Martini. Vbi unus omnium sensus illudit, cœlesti quadā ueste, a diabolo sub nomine Christi donatus. Simile de quadam Moniali, quæ in suo cubiculo sedēs, uisa est ab alijs lacinoso pallio seminuda, & bubalo stercore caput uelata, quæ tamen sese credebat in fulgentissima ueste ac aurea corona sedere, a Christo decorata **I**tem & illud in legēda sancti Andree, quomodo in forma speciosæ mulieris tantum uirum illudit. Item de Equestre illo, qui sero in hospitium ueniens, iucūdo conuiuio inter puellas & choreas & epulas sibi uisus, mane iacuit in profundo luto, & equus eius ad arborem ieiunus ligatus. Sed omnium efficacissimū est quod in legenda sancti Germani Altisiodorensis Episcopi (Vide Catalogum Sanctorū lib. vi. ca. ix.) Cum enim aliquando hospitatus fuisset, & iam dormituri adhuc mensam pararent suis (ut requisiti ab eo dicebant) uicinis in nocte futuris. Tandem ille, ueniētes adiurauit, excitato patrefamilias cū suis, percontatus an nosset istos, illis uero asserentibus, iussit, ut ad uicinos irrent uiderent, an domi essent, & inuenti sunt oēs dormientes in lectis suis. & sic euidenter illusio dæmonū & patuit & disparuit eo iubēte

Quod ut cōtentiosis quoq; satisficiam. Dicunt enim mulieres in
Catos fuisse mutatas, eo argumento uerum esse, quod quidam
audaculus in uacua domo dormiens, plures uulnerauerit tales
catos, mane autē factō, multæ uetulæ sint inuentæ sic uulneratæ.
Vel enim id fictum est, uel dæmones uere uetulas ipsi uulneraue
runt, ut rei mendaci fidē faciant, ac si uere uetulas ille uulnerasset
qui catos (id est dæmones) uisus est uulnerare, potest inq; fieri, ut
uetulæ, in somno uel extrasi discurrere, uulnerari, sibi uideantur
cum tñ in lecto iaceant quietæ, & uere uulnerent a dæmonibus
ut postea credant sese uere discurrisse, & ab alio uulneratas esse.
Tale est quoq; de equitando super scopam.

De Hærodiade & Larib⁹ satis manifestū est scilicet eē dæmones.

Tertio de Incubis & Succubis tradūt insignes authores, qđ po
test Satan in specie mulieris succūbere uiro, & accepto semine, rur
sum incubere scēminæ, & ita generare. Sic em sollicitauit quen
dam eremitā usq; ad obscœnitatē, & postea euauit, ut recitat S.
Ioan. primus eremitarū apud Hieronymū. Quis dicit, qñq; dia
bolus in specie infantis fuisse, & uix quinq; nutrices ei satis fuisse

Quarto de ijs qui uehuntur pallio prope dubito, potest fieri
ut uehantur paruo spacio, nescio an in longinquo, saltem tam
breui tempore ut dicitur. Hoc scio etiam si non uere uehantur,
posse eum scludere omnem sensum, ut ille, qui uehitur, sit quie
tus, & tamen existimet se uehi ad dominam suam, atq; cum ea
omnia peragere, quæ tamen mera sint phantasmata.

Simile iudiciū mihi est de afferentibus a longe cibos & po
tus, nec obstat quod postea agnoscant uere loca, ubi fuisse se di
cant, quia potuit similes species sensibus ingerere.

Sic etiā de ministris q̄s adducis, cuius id iudiciū uideretur, q̄a nō
permittit aliquis eos alloqui, ne uidelicet euanescāt sicut fumus.

Ultimo de ijs, quæ in Chrystallis uel ebore uel ungue uiden
tur, certum est esse prestigiū diaboli, figuras fingentis in Chry
stallis, quantum sibi permittitur, non enim semper nec coram o
mnibus id potest, ut satis compertum est.

Sed ex ijs cætera iudicent, Infinita em sunt, & quotidie auge
scunt eiusmodi portentorū gña, defectu operatioꝝ in uinea dñi

Hæc autē oīa faciliora & leuicula sunt apud diabolu, puta qui
bus carnos sensus & phātasias illudit, infimas partes hominis

Sed maiori subtilitate, ut & maiori piculo illudit mentibus & intellectibus. Et quanq̄ sunt plurimi, quorū sensus illusionibus eius patent, tñ multo plures illudit mente, scilicet doctos in scripturis, sanctos in opibus, ita ut ab Apostolo proprio titulo insigniatur: Corruptor mentiū, sicut Heuā seduxit astutia sua, adeo ut & in angelū lucis sese transfigurer, unde & B. Ambrosius ser. de pont. Supplantatores inuisi per oēs vias extendūt laqueos in numerabilibus moribus expauescendos, Animalia pusilla cum magnis, & reptilia quorū nō est numerus, ita impossibile sit ullū hoīem esse tutū, in quocunq̄ ope, sensu, intellectu suo, nisi qui a se sibi suspectus timet in oibus, & cum Iob oīa opera sua ueretur. Sed heu & proh dolor, quā securi sumus hodie tā infirmi q̄ summi, docti & pariter indocti, tanq̄ diabolus sit mortuus, adeo ut pro nostris opinionibus, etiā cruentissima geramus bella, aut sine fine litigemus & contendamus, Sic meruit iniquitas nostra, ut in sensum reprobū traderemur. Igit̄ de rudioribus & sensualibus hæc sint satis. Sequit̄ aliud genus transgressionis nempe eorū, qui specie bona illuduntur. Quorū rursus duæ sunt species. Altera eorū, qui circa reliquias & uenerationē sanctorū excedunt. Altera eorū, qui sapientia & iustitia propria supbiunt.

De priore, prius.

(contra deum.)

De duobus modis colūtur a nobis & inuocantur sancti. Primo propter temporalia & corporalia dūtaxat. Et hi false colunt sanctos, imo magis seiplos in illis, quia sua quærunt, nō ea quæ dei sunt. Ac ideo sanctos prope in idola sibi transformant. Hos sane B. Augu. non penitus reiicit, sed ita dūtaxat cōmendat, ut eos meliores asserat, quā eos, qui per pacta diaboli, temporalia quærunt. Melius est enim etiam temporalia a deo petere, quā a diabolo. Sed per hoc non sunt cōmendati, imo nec Christiani. Modica laus est, immo magnū uituperium, nō esse bonos nisi pessimis oīm comparent̄. Et tamen deus qui dat etiā pullis coruorū escas, in hoc cultu eos exaudit & largit̄ petita, ut p̄ scrip. probat̄. **Primo** per Naaman Syrum toti Syriæ salutem dedit, licet ille esset idololatra, tamen magnus apud regem Syriæ.

Secundo, Samaritani ubi cōeperunt deum colere, simul cum dijs suis (quod impossibile est placere deo) liberati sunt a leonibus quibus deuorabantur.

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

Tertio, Achab & alijs multis regibus idololatrijs & malis, dedit multiplices uictorias, & beneficia propter aliqua opera externe hominibus apparentia.

Quarto, Beatus Augustinus li. i. ciui. viij. differit Rhomanis concessum a deo tam ingens imperium, propter insignes quasdam eorum uirtutes, cum tamen deo placere nō potuerint, sed apud homines id tantummodo merebantur.

Quinto, Iudæis solo timore pœnæ peccatū uitātibus saepe percit, licet essent populus semp errans corde, & displicens deo.

Sexto, Et nunc quoq; pestes, bella, fames sapius auertit deus propter emendā solo timore inceptam, cum tamen nō placeat deo coacta pœnitentia, quæ minus est quam dimidia potentia qđ sane patet, quia remissa plaga, mox redeunt ad ingenium et mores priores, imo peiores. **N**i omes sicut deum colunt & bene uiuunt propter temporalia, ita receperūt mercedē suam. Ita & cū sanctis dei agimus, quos nō ultra colimus quā pes aut caput dolet, aut marisipiū eger. **E**t quanquā hæc sint nobis inutilia & stulta apud deū, nec deo, nec sanctis placita, tñ profunt ad gloriā dei, qui ex omnibus potest elicere bona. Cuius deniq; nature est etiā stultis, imo inimicis & blasphemis benefacere, pluere super gratos & ingratos, ut eo ipso nos doceret, hæc non esse ea propter quæ sit colendus ipse uel sanctus quisquā, cū uiderimus ea non rogatum neq; cultum pessimis quibusq; copiose largiri.

Atq; quo hæc clarius intelligantur, aliquot enumeremus sanctorum, quorum superstitiosus cultus omnibus notus est.

Primus est **S. Antonius**, qui pro igne sacro a multis, alioquī nunquam cognoscendus, colitur, & ita colitur, ut eo prope uentum sit impietatis, quod ipsum sanctum uirum posse credant suis uiribus seu dono sibi a deo collato, istas curationes tribuere. Adeo non a deo per intercessionem sancti Antonij, sed uelut ab ipso solo Antonio petunt quod uolūt, nihil memores intercessionis. Deinde hanc gratiam curationis ita apud huc solum querunt, ut aut nescire aut non credere uideantur, deum posse idem, per quemlibet alium conferre. Interim autem nullus plane auditur, qui id a B. Antonio imploret, ut & ipse mereatur læticiam spiritus, cæterasq; uirtutes Antonij imitari, de quibus tamen in legenda eius memoria est, nihil profus de igne.

Secundus est sanctus Sebastianus, unus oim, qui propter pestem colitur, nisi quod nuper sociū admisit S. Martinū, & S. Rochium nō ingratae prorsus uitae & autoritatis. Horū trium sanctimonii & fidē, prorsus nemo est qui curet postulare. Et sane ut & ego ineptias suspicionis meae effutiā, uideri potest, nōnullos sanctos mera noim allusione praeter ceteris in hac officia inuocatos. Siquidē S. Tonij Italica allusione prope sonat ac si sanctus ignis, id est sacer ignis diceret, quasi is propter nomen suū, sacro igni sit remediabilis patronus, quomodo & Gentiles Romani Febrem & alias allusiones rerū, dis tribuerūt. Sic & Sebastianus sancti pastian, quasi pro peste, idem ualeat solus, cū nihil in eorū uita de pestilentia legat. Vnde & in Italia, hij duo praeter ceteris nō secus honorātur, ac si inter gentes uideres numina laeua placari.

Tam sanctus Rochius nomen habet, quod Germanice uindictam sonat, & iram, quasi ipse ideo utilis sit uindictam dei auertere, quia Rochius uel uere uocatur uel fingitur. Huius tamen legenda, si recipitur talia quaedam narrat.

Tertius Valentinus, morbi caduci praefectus, quem cum nihil legimus egisse cum hoc morbo, prope iurarem ex allusione Germanica, eum in huius auxilij sortem uenisse. Nam cadere, uallen significat, quod ad Valentinum quam proxime alludit. Nec mirum, eum & sanctū Vicentium superstitiosae mulierculae deputauerint, rebus perditis inueniendis, eadem ductae allusione. Germanice enim inuenire, uinden dicitur, Atque, ideo Vincetium seruum perditarum rerum & custodem constituerunt.

Nec est magnū nec mirum, quod deus hac fieri permittit, & continuis adhuc beneficijs eadem prosequitur, & ecclesia similiter approbat, praesertim de S. Antonio, quia ut dixi, deo parum cura est de his tribuendis, quae etiam hostibus tribuit. Et sinit uel stultos uel infirmos in fide, interim istis gaudere bonis, dum nō sunt melioribus digni, uel donec meliorum capaces fuerint.

Quartus est Christophorus, ex legenda non tam apocrypha quam suspecta, tantum tamen habens honoris, ut nullus Apostolorum sit cum eo conferendus, etiam si in media Biblia eius gesta scribantur, nec tamen ideo honoratur, quod hominibus remissionem peccatorum & fidem gratiamue dei impetret, sed

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECE

sicut extant uersiculi hoc cultu dignissimi.

**Christophore sancte, uirtutes sunt tibi tantæ,
Qui te mane uidet, nocturno tempore ridet,
Nec Sathanas cædat, nec mors subitanea lædat.**

Primum, uide ut hic impius uirtutes tantas non deo, sed imagini lignæ & pictæ tribuat, non saltem fidei tribuit, quæ sola facit, si quid impetrant sancti, ut accipiamus.

Secundū, uellem doceri, qua scriptura, quibus miraculis probatum sit, id posse imaginem Christophori præstare, ita sub pietatis specie, dum sacerdotiū ecclesiæ dormit aut lucris inhiat, ingressum est ingens pelagus superstitionū, nemine prohibente.

Tertium, Cur potissimū uesperis ridet, qui mane spectauerit? Quid si uesperis spectaret? Adeo ne uirtutem suam matutinæ inspectioni alligauit, ut qui mane fuerit oblitus, aut tardius uenerit, quæcumque deinceps diei tempore spectauerit frustra spectauerit.

Quartum, Cur non qui fidem tuam imitatus fuerit, semper ridebit? qui passus fuerit tecum, tecum gaudebit? Sed absit ut imitari uelint, qui illa quærent. Absit etiam ut illa quærant, aut ita quærant, qui imitari uolunt.

Quintū, Cur nō Crux Christi inspecta facit ridere inspectores quæ habet autoritatē scripturæ: nisi melior forte imago Christophori quæ Christi, cū crux Christi, ipsa sit uere sola quædam Christophorus.

Sextum, oim pessimū, quod hac ratione homines plus diligunt, plus colunt, diligentius inspectant, plusque in ipso cōfidunt quā in ipsum Christū, ut ostendant, se non laudare deum in sanctis eius, sed seipso, quia non gloriam dei, sed suum cōmodum atque id palam, perfricataque fronte plane confitentes se morborū gratia quærerere. Melius erat sanctos imitando, subita morte præuentū saluari, quā non imitando naturaliter morientē dānari.

Videtur & hic sanctus a militibus & nobilibus & generolis primo repertus, quippe quibus in bellis mors subita, Teuto geende todtr, est formidabilis, maxime repertis Boardis. At nō cogitant quod frequentius ibidem moriuntur stante morte, Teudes steende todts, & non solum des geende todts.

Septimū, Quod homines ex hoc securi quærent esse, & sine timore dei uiuere, cum omnis cultura sanctorum pro timore

dei sit instituta, ut homines ad pœnitentiã pronocet, memoriã mortis suggerat, uitam futurã ostendat. At illi solum ut fugiant hæc & teneant illa. Quare dicendum est Christo, ut uerbũ suum retractet, quando dixit, Vigilate, quia nescitis diem, neq; horam. Quia inuenimus Christophorũ, qui pro nobis stertentibus uigilet, & integrũ diem securi habeamus, nedum horã nesciamus.

Quod si & Christophorus alium inuenisset Christophorum quo inspecto & ipse tutus fuisset ne deus eum percuteret, quomodo ad martyriũ peruenisset? siquidem eo usq; tandem hæc iam nõ infirmitas, sed impietas procedit, ut etiam deus suo imperio priuetur, ut qui inspectores Christophorinos, nec aqua, nec igne, nec ulla creatura possit eo die occidere.

Quintus est sanctus Laurentius, quẽ, ut seruet domũ ab igne, ieiunio primũ honorant, deinde in festo eius, nec scintillã ignis, rota die in domo patiunt. In alijs tamẽ domibus utuntur igne, quo cibos coquant. Ac sic nõ Laurentiũ, sed ignẽ potius timent & colunt. At forte tam stulti sunt quod ignem S. Laurentio inuisum credũt, quia sit in illo adustus & tostus, ut ubi ignẽ uiderit, recordatus iniuriã irascatur in eos, qui eum habent. Quod si ira esset, nullũ Christianũ liceret aliquo die ignem habere. An quia superauit ignẽ, ideo dominus ignis factus est? Quod quidem uerum est, imo & diaboli peccati, mundi & carnis & oĩm malorum. Cur ergo pro solo igne colitur? Aut cur nõ eundem colis, pro impietate & furore, ira, superbia, quibus in Decio & ministris suis operãtibus, igne tostus est, quas deniq; superauit, & adhuc in te superare potest precibus suis? Sed hæc etiam alibi quã in sancto Laurentio queri poterant, ideo sit ipse tantũ ignis obseruator. Cui adiunctus est socius sanctus Florianus & ipse igne uitæ & nominis, nec apud ipsos ullo modo cognitus, quam quod in papyro uident eum pictũ, effundere aquam in ardentẽ domũ, hoc enim contenti sunt, quia & hoc solũ in eo quærunt.

Reliquos breuiter transimus. Sanctus Vitus suã sortem habet in misera illa saltatione. Sanctus Erasmus auarorũ patronus, sic tamen ut certo numero orationũ & cereolis colatur, tum sane inundabit diuitias. Quid enim aliud ageret tam otiosus? Sed & S. Luduicus de ordine Minorũ, quoniã semel cereuissam curauit in uita, iam mortuo & beato, aliud agere nõ licet penitus.

Sanctus Vuendelinus pastor, iam utilior est omnibus canibus aduersus omnes lupos. Et uiuus sua unius hominis pauit pecora, mortuus omnium cogitur pascere. Adhuc non pudet nos Christianos ita in sanctos partiri negotia rerum temporalium, ac si essent nunc facti serui, & mancipia artificum, ita ut prope redierit ea Lerna superstitionum, ut rursus Romanorum illud Chaos deorum, & quoddam Pantheon denuo extruxerimus, atque hoc ipsum non pro alia causa, quam ut hic tantummodo bene habeamus,

Iam aliquot etiam foeminas sanctas subiungamus, inter quas, ut recentior simul & antiquior, ita merito prior est S. Anna, cuius legenda, cum sit dubiosissima, hoc tamen fuit & est noie uel gratissima, quod noua uenit, quia fastidite coepimus uetera, & ea quae certissimam habent autoritatem. Sed multo gratior, quod non uenit uacua, sed diuitijs plena, nihil prorsus promotura, si paupertatem adduceret

Secundo, quod ipsa pene supra quae B. Virgo extollitur, sic semper noua festa derogant pristinis, & extollimus recentia, magis ducti uulgi concursu, quam fidei deuotione.

Tertio, quod planum & apertum est, eam coepisse coli propter diuitias ex apocrypha illa & uehementer suspecta legenda, ubi lusor ille depauperatus, rursus, etiam de caelo, curatus est, ut diues fieret

Hoc enim solum in tota ista legenda notauit oculus nequam auaritia. Et ob huius sanctae matris festum, nunc omnium aliorum sanctorum festa, non nihil obscuritatis accipere necesse est, praesertim apostolorum, forte, quia paupertatem docuerunt. Atque utinam sanctam Annam ita pro diuitijs colerent, ut & alia quae spiritus sunt quaerent. quo modo ecclesia facit, ut collectae quas uocant, eius diei ostendunt. Sed pro his credunt se satis multa festa habere, usque ad fastidium etiam iam diu frequenterata.

Secunda est S. Barbara, ad cuius legendae similitudinem multae aliae fabricatae, Vt Catharinae, Dorotheae, Margaretae. Eam uero qui religiosissime colunt, id quaerunt, ne sine sacramento moriantur, quod non adeo damnabile foret. Alij ne praegnas pericliteretur in partu.

Haec enim & alia legitur eadem S. Martyr in transitu suo orasse, ut si quis eius memoriam ageret, haec obtineret. **P**rimum, omnium testimonio, legenda illa & apocrypha est, & suspecta, praesertim cum scribarur fuisse discipula Origenis, & tamen uirginis non meminerit Eusebius. **D**enique in legenda S. Catharinae, multa esse uel

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

15A.

intermixta, nemo sentit, nisi cui nullus est nasus. **¶** Id uero ego miror pro mea temeritate, an sanctæ illæ martyres pro Christo morientes, tantam arrogantiam uel habuerint uel simulauerint, ut optarint ab hominibus coli, aut certæ fuerint, futurum, ut colerentur. **Sed** & illud uide, ipsæ morientes non orant pro suis cultoribus, ut iusti & salui fiant, sed ut diuitias, sanitatem, securitatem quæ omnia per mortem ipsæ contemnunt, obtineant, fortasse non eadem bona alijs prouidentes, ad quæ ipsæ iam pergunt. Inde nimirum factum est, ut memoria passionis Barbarinæ, & si milium diligentius peragatur, quàm ipsius Christi, quæ uirtus est omnium illarum passionum. **Sed** sine, cæci esse studio conamur, alio qui palpare possemus & agnoscere, quod hodie in ecclesia huiusmodi plus habent honoris, quorum legendæ plus habent fabularum, aut lucri aut comodi. Feramus ergo nos quoque illorum infirmitatem, donec erudiantur & formentur in meliorem sensum.

¶ Tertio, Sancta Iuliana & Othilia ophthalmicæ sunt, quia a nullis coluntur, nisi qui oculis laborant, nec plane propter aliud quibus coluntur, uolentes ex semel facto miraculo ius naturale, & infallibilem consequentiam facere, quod certe non longe mihi a tentatione dei uidetur abesse.

¶ Sancta Apollonia pro dolore dentium, perpetuo cultu honoratur, atque pro alio nullo. Annosam eius uirginitatem & ardentissimam fidem, nemo est qui meminerit.

¶ Sancta Scholastica, domina facta est tonitruum. Et plane hanc fidem in mulierculis scio regnare, quod in quacunque re audierint aliquem sanctum uersatum, hunc in eadem credunt plurimum ualere, ac uelut dominum constitutum. **¶** Et sacerdotes aliquot hanc superstitionem non reprimunt, maxime si & lucrum odoretur.

¶ Igitur sicut dixi, permittit hæc deus, & largitur ea quæ petunt non quod magna sint, sed quia bonus & clemens tam infirmos ita fouens, quam indignos ita remunerans, quorum ignauius animus nescit meliora & æterna petere, quæ uerè deum decet & delectat peti & largiri. Nam qui rite deum & sanctos colunt, quærentes primo gloria dei in illis, & imitationem, sicut facit ecclesia in suis collectis, talia non petunt, imo si habent auferunt ab eis, ut sola sapiant spiritualia. **Nec** meliori signo cognoscunt & discernuntur, uerè cultores a falsis, quam si illis auferantur, istis conferantur copiam temporalium.

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

lium. Sicut enim deus iustitiæ exteriori cōfert exteriora bona, & aufert interiora, ita iustitiæ interiori confert interiora, & aufert exteriora. Quod in omnibus sanctis patet, quibus si non in effectu, tamē in affectu abstulit temporalia. Ideo licet tales nihil mereantur in cœlo, tamen merentur in terra. Et in hoc benefaciūt, quod nō a diabolo hæc petūt. Sic enim & sacerdotes & religiosos multos, pinguius & suauiter pascit, qui tamen in tota uita nihil agunt, & quod horas canonicas & frigide & inuite legunt semper, & orant nunq̄. in quo ut sibi satisfecisse uidentur deo, ita deus sibi quoq; satisfecisse uideť, si eos uelut altilia saginet in hac uita. Sed ogganniunt hic aliqui contentiosi, me temerariū esse, qui pro necessitate corporali sanctos inuocari prohibeam, cū ecclesia quoq; oret a periculis mentis & corporis per eorum intercessionem liberari, ut ibi, Et ab aduersitate liberemur in corpore, & a prauis cogitationibus mūdēmur in mente, & similia.

Unde adornant suam piam, ut uocant intentionem, quod temporalia non quærunt, nisi quatenus per ea cōmodius spiritalia quærere possint, & diutius ideo uiuere uolunt, & sani, ut pœnitere, & boni fieri possint.

Tertio, qđ nōnullis sit p̄suasum, ut Ioan. Gerson sentit, sanctis in cœlo, sic esse distributa dona eiusmodi, sicuti in terris habuerunt dona diuersa spiritus, iuxta illud i. Cor. xij. Alij gratia curationum &c.

Uad hæc.

Primo illud Christi oppono, Primum quærite regnum dei iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Et iterum, Hæc enim omnia gentes inquirunt. Si Christus eos appellat gentes qui talia quærunt, spero mihi licere eos infirmos Christianos appellare, aut certe ignauos & pusilli desyderij homines.

Secundo, Nec prohibeo sanctos inuocari pro temporalibus, sed quod solū pro temporalibus id faciant, damno, neglectis eorum uirtutibus & exemplis. Ostende tu unum ex oībus sanctis, qui pro humilitate, uel alia uirtute, tantū habeat cōcursum cultu & noīe, quātum habet sanctus Valentinus pro morbo caduco.

Tertio, fateor, quod ecclesia in litanijs a fulgure & tempestate, alijsq; corporalibus necessitatibus, orat. Sed ordine recto id facit, primū misericordiam, & remissionem peccatorū. Nam & Paulus iussit orari, ut pacem & tranquillitatē haberemus in uita

Sic tu quoq; fac, & uiues, atq; ex me nihil audies cōtrarium tibi

Quarto, fateor, infirmis in fide licere, ut sanitatem & uitā petant, quo deinceps melius uiuant. Sed duo hic dicam. Quis scit, aut de seipso audeat affirmare, tam purum se habere cor, ut tam simplici intentione illa petat? Quod maior pars sinulet potius emendationē uitæ, exitus probat. Nam fere & semper efficiunt peiores, qui ex plaga, aut castigatione dei liberātur importunis suis uotis, ut hoc ipso deus stultitiam nostram uideatur testari, scilicet nos nō intelligere, quod dum flagellat, sanat, & dum remittit manum ad nostrū uotum, potius magis sinit agrotare.

Secundo, si uis uitā emendare, nunq; id melius feceris, q̄ si in flagello, id est, uerissima emendatiōe, & medicina uitæ, cœpto perseueres usq; ad mortem. Hęc enim emendatio uitæ, tanto est solidior, & constantior, quo non ex te, sed ex deo longe uotum tuum præueniente cœpit. Aut quomodo possum nunc recitare omnem gloriā & dignitatē uitæ passiuæ? Stulti sumus omnes qui uitā præsumimus emendare in bona ualitudine, quam in ægritudine nō intelligamus eam esse emendari cœptam, & longe esse excellentiorē, quam omnē uitā actiuam. Quare Christianis id potius suadendū esset, ut nō modo ægritudines libenter ferrent, sed & ipsam mortē quantocius optarent uenire. Nihil utilius Christiano, quā mori uelocissime, ut S. Cyprianus docet. At nos Iuuenalē magis audimus, Orandū est, ut sit mens sana in corpore sano, nō sic B. Augu. Quando nos sumus sani, tunc maxime cōcupiscentiæ morbus est insanus, nō quod quærenda sit mala ualetudo, sed qd̄ illata per deum, ut optimus nuncius dei sit excipienda, quia nullū bonū sine uoluntate dei quærendū est.

Quinto, hoc ipsum q̄q; deus optime prouidit, ut aliqui sancti habeant formidabiles, & uelut iudices, propter obstinatos & duras ceruices. Sicut S. Antonius, & nōnulli alij. At nos Christianos docem⁹, quoz est fiducia, ut sc̄toꝝ cōsortio aliqui copulent.

Sexto, scio nouā illam opinionem eorum, quod sicut in uita sancti diuersis donis spiritus erant dotati, ita & nūc in cœlo eos de habere, differentes gratias auxiliandi, sed ego nō uideo, quō id possint probare, nisi arguendo a simili, qd̄ argumentū in ijs quæ sunt fidei, est nocentissimū. Quid em̄ aliud facit diabolus, cū in angelum lucis sese transfiguratur, q̄ quod arguit a simili: aut

quot errores in ecclesia inundauerunt sub nomine Christi, & sanctorum eius, sub specie sanctitatis, sub pia, ut dicitur, intentione, & zelo catholicae fidei, id est, a simili: immo quot ueritates reijciuntur sub pietate aurium nimis tenera sub nomine scandalic

Ud ego in deo, quod ecclesia non dicit, Sancte Paule cura mea uulnera, sed, Ora pro me. Ideo sciendum est, quod omnes sancti omnia possunt, & tantum per eos tibi a deo dari, quantum credis te accepturum. Quare omnia tua comendes ei, in quem magis es affectus, primum peccata tua & necessitatem animae, sicut sancta Caecilia fecit in nuptijs suis. Omnes sanctos per ordinem inuocans, pro sua castitate seruanda apud deum.

Quod sane etiam B. Aug. in quadam Epistola sentit, quod uidelicet deus per unum sanctum, imo in uno loco facit, quod in alio non facit, non improbo. Quis consilium dei nouit: si ipse distribuerit, recte distributum est. At non ideo tibi salutare est in sanctos partiri negotia, pro tua sumptioe, unde non dixit, quod martyres alia & alia dona acceperint in gloria, sed ait, Non uoluit fieri in omnibus memorijs sanctorum ista, quae in illo fiunt &c. Et si, ut dixi, deus ita suffert infirmos, quod talia solum quaerunt in sanctis, donans pro sua uoluntate, quod quaerunt, nostrum tamen est, Christianos erudire, & ad perfectionem inducere, & ea, quae sunt salubria, & meritoria docere, ne aliquando ad id labantur erroris, ut ex sanctis dei sibi idola fingant. Neque enim est meritum sanari corpus, aut pecuniam augeti, sed infirmari & egere, id demum est pulchrum si meritum prudenter tuleris,

Haec de honore sanctorum primo, id est, corporali, & exteriori.

Secundo coluntur sancti uere & interne. Hic autem cultus consistit in laude cordis primum, deinde in uoce & opere foris, id est, quando deus laudatur in sanctis, & sancti laudantur in deo, sicut scriptum est, Laudate dominum in sanctis eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

Sic Paulus Galat. i. fecisse scribit primitiuos Christianos, & in me, inquit, clarificabant deum, sic facit Psalm. cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorum, & congregatione Magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius. Vult enim dominus enarrari gloriam suam, & annunciari opera manuum suarum. Sic ut dicit, Ut annuncient in Sion nomen domini, & laudent eum

in Hierusalé. **E**t rursus, Narrabo omnia mirabilia tua. Ité, Ut enarem omnes predicaciones tuas in portis filiae Sion. Et multa alia in Psalterio, ideo em operat tor & tara in sanctis, ut ipse glorificet. Rursus dicit, In domino laudabitur anima mea. Et alibi, Lauda mihi in nomine sancto eius. **E**t Psal. xvi. Latabimur in salutarituo, & in nomine domini dei nostri magnificabimur. Sic em Apostolus docet, Quod qui gloriae, in domino glorie. Quare non est dubium, quin sancti nolint in seipsis laudari & glorificari sed in domino, & dominum in se. **E**t ille modus colendi non modo erit deo gratus, & ipsis sanctis acceptus, uerum & tibi salutaris, & incomparabiliter utilior, qm si propter te & tua, eos colueris, immo solum ille est salutaris, & alius quilibet noxius.

Unde ut pro rudibus demus modum, ille scilicet colit uere sanctos dei in deo, qui opera & gratiam dei in illis intuitus, & meditatus, mouet & soluit in dulce affectum erga deum, qm tanta, & talia largiri in illis dignatus est, uelut diceret, Bndico te & gratias ago tibi pmissime deus, qa aeterna misericordia tua. Sanctum em hucp uenisti, & de peccati, pditiōisq; massa, ta eximium gloriae uas tibi pfecisti. Sic deum laudasti in sancto suo. Rursum & sanctum ipm in dno ita laudabis, O sancte dei, N. bndictus tu in filijs hoim, qui dignus deo uisus es, ta ineffabilis gratiae, & gloriae dei donis ornari. Quéadmodum S. Elizabeth benedixit beatam uirginem, dicens. Benedicta tu in mulieribus. Beata qm credidisti, pficient in te, que dicta sunt tibi a dno. Oportet em ut diuinae gratiae odorem, effusum in sanctos eius percipias, & guttulas bonitatis eius pgustes ut & tu in amore dei succendaris. **Q**uid em aliud sunt sancti, nisi uelut guttulae roris, sed guttae noctium in cincinnis & capite sponsi sicut dicit, Aperi mihi soror mea sponsa, quia caput meum plenum est rore & cincinnati mei guttis noctium. Sic em Michea v. sanctos appellat rorem, dicens, Erunt reliquiae Iacob in medio populo gentium multorum, tanq; ros a dno. Quia totum qd sunt & faciunt, ros & gratia coelestis est, spirans suauissimam dei misericordiam sup filios hominum, Sic sic oportet omnem gloriam sanctorum referre in deum, qui dedit eis hanc potestatem. **V**ide ecclesiam, qua de b. Virgine canit, Benedicta filia tu (sed) a domino, quia non a te, sed per te fructum uitae communicauimus. **E**t in omnium sanctorum festis, Ecclesia orationem dirigit non ad sanctos, sed ad deum cum

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRÆCÆ

nominiſus ſanctorum, eorum merita ex deo ueniſſe proteſtata
deinde per eadem, preces ſuas deo cōmendans. **I**ſto enim ſa-
crificio laudis primū rite peracto, tunc demū ſubnectenda eſt pe-
titio noſtra, primū pro ſimili dei gratia, nouiſſime pro tem-
poralibus. Si tamen temporalia petere poteſt, qui ſicut ſpiritualia
Verū iſta inuocatio, & cultura ſanctorū adeo eſt neglecta, ut
nō ſolū nō meditent opera miſericordiæ dei in ſanctis ſuis, ſed
etiā neſciāt eorū geſta, imo & nomina, ſicut ille, qui ſanctā trini-
tate nominauit drey falcken. adeo nō quid deus boni in illis fe-
cit, ut gloriſicet, ſed quid boni nobis faciant, ut nos lætemur, cō-
ſyderamus. At ſpiritus ſanctus & eccleſia Chriſti id intēdunt cer-
te, in omī cultu, & feſtis ſanctorū, ſcilicet eleuare cor noſtrū in de-
um, & diuina opera, & parare fiduciā ex contēplatione gratiæ
in illos collatarum, ſicut Chriſtus Mat. v. Sic luceāt opera ueſtra
bona. Ad quid: ut crus meū non doleat: non, ſed ut gloriſicent
patrē ueſtrū qui in cœlis eſt. Hic B. Aug. ut nō deſperet, inq̄ etiā
ſibi, ſi uoluerint, poſſe præſtari. Et ſancti quidē hac regula, & eo
fine, uixerūt, & bona fecerūt, ut lucerent ad gloriā dei. Et ſit dia-
bolo operante, ut eorū uita & opera nō eo fine prædicentur aut
celebrent. Ipsi per omē uitā quæſierunt, quæ dei ſunt, Nos uero
non ſolū in noſtra, ſed & in ſanctorū uita, non niſi quæ noſtra
ſunt, quærimus, nihil ſolliciti de gloria dei. Et paſſim prædicatē
ſolum quid & quantū poſſint in noſtris cōmodis, non quantū
fuerit miſericors deus in ipsis. Inde proceditur ad extremam te-
meritatem & audacem contentionem, uter ſanctorum in cœlo
ſublimior ſit corā deo, quaſi ipſi aliquid fecerint ac nō potius de-
us. **O**culos omnino in carnem merſimus & a deo auertimus.

Immo noſtra ætate (quod deteſtabilius) eo redactus eſt cultus
ſanctorū, ut melius fuerit, neq̄ feſta ſanctorū agi, neq̄ nomina eo-
rum ſciri. Quod ut cognoscas percurre ſuperſtitiōes ſtulti uulgi
& uide patrocinia illa diuerſa diuerſorū artificū. **A**urarij fabri
ſanctū Elogiū, ſutores Crispū & Crispinianū, ſullones S. Seuerū
pictores S. Lucā, medici Coſmā & Damianū, iuriſtæ S. Iuonē, ar-
tiſtæ S. Catharinā, aliqñ & Ariſtotele habēt patronos. Alij alios
Et Franci ſuū Kilianū, quælibet natio ſuā. Sed quō hos honorēt
aduerte. **P**rimū nihil eorū opera uel exempla curāt, deinde qñ
ad ſummū honoris itur, mane miſſam celebrant, & eo toto die

feriantur, nec alio quoq; iudicio nisi ueste & otio, tantū feriam simulantes potius q̄ agentes. ceterū lasciujs, cantibus, moribus corde nunq; tam alieno a deo q̄ eo die, tempus perdentes, imo sanctos illudentes, ac si Bacchanalia uel Saturnalia agerent. Atq; usq; in alterum diem potando, ludendo, & breuiter usq; ad cædes aliquando insaniendo, perdurant. Hęc enim est gloria festorum dierum his perditis temporibus. Ita ut nec Anubis aut ullū portentum gentilium deorum, sit fœdius dehonestatum, imo nec porcus tuus ita se coli sustineret. Sed ita preualuit ira dei & tradidit in sensum reprobum, ut sint omnia peruerfissima.

Quanto rectius erat, humili & quieto corde, pacataq; domo parce refici, & pauperibus uocatis ministrare prandiū, imo melius erat laborare & omnia opera seruilia perficere, q̄ ita ferari. Non enim eo tumultu pompæ & luxuriæ, sed quietudine (unde & sabbatiffare dicitur) & charitate in proximū seruitur sanctis. Quod si turpissimū tu ipse iudicares, si quis in festo paschæ uel natali Christi talia perpetraret, cur patronū tuū eo honoras, quem tunc maxime proposuisti honorare? An qui totum annū fuit quietus & securus a tuis irrisionibus & ignominijs hoc die, quo minime oportuit eisdem uexatur? Cur exectamur Turcas quod imagines Christi & sanctorū fœde conspurcare dicuntur. An nondū intelligimus quod illorū figura ostendit nobis deus quam sibi displiceat, quod nos Christiani sanctos suos in ueritate & fœdius conspurcamus. Quā pulchra religio & pietas, sanctos dei nemo fœdius blasphematur, q̄ ipse cuius est patronus, nec id alio die magis q̄ eo, qui cultui eiusdem sacratus est. Finge aut tu talē sustinere possis ab infimo homine cultū, id est illusionē.

Hic itaq; Pōtificibus esset summe uigilandū, imo saluberrimū foret, oēs dies festos abrogare, paucissimis seruatis, in qbus maxime uerbū dei audiret & missa. Nihil em̄ sunt sabbata nostra, nisi opprobriū ecclesiæ, & non eusebia, sed asebia in deū, ut satis nimis ualde docet experientia. Potest & nobis deus multo amplius q̄ iudæis dicere, Odi & proieci solēnitates uestras, & illud illa. primo. Sabbata uestra & Neomenias uestras odiuit anima mea.

Superest adhuc geminus abusus in cultu sanctorum. Primus est in superbia & abusione per gloriā uanam, qua inuicem quidam cōcertant etiam de sanctis, dum quisq; eum qui

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRÆCE

uel sui studij uel ordinis fuit, nritur ita celebré facere, ut eum cæteris omnibus præferat, nō tam quod uelint sanctos dei honorificari, quam seipſos, qui tales habeant patronos. Horum uanitas & si late patet, & plurimos occupet, nō tamen audeo latius prosequi, tum quod pulcherrima specie adornati, facile me temerarium iudicem proclamare auderent, seq̄ purissime excusare, tum quod ipsos proceres & optimates ecclesiæ quoq; ea res tangit, qui sunt multo impassibiliore, quā cœlum ipsum. Nam cœpit & hinc ferme turba fraternitatū quædam oriri, & nescio an tot fraternitatibus tandem efficiant, ut nec fratres nec sorores retineant. Sed sit hic aliorum iudicium. Species est bona, non licet acrius taxare, donec clarius seipſum prodat negotium.

Huc dicerem pertinere eos, qui festum Conceptionis beatæ Virginis uolunt esse primum & summū omnium, & qui uorum festorum dignitate, priuilegijs, indulgentijs, replent totos sermones. Nec frustra nos quoq; uixisse uidebit posteritas, quia nouis festis fecimus uetera uere ueterasse, si nihil aliud fecimus, hoc unum satis est dignum æterna memoria.

Spero futurū, quod adhuc festum Abrahæ etiam celebrabitur quia in fide eius fuit origo salutis & promissus Christus. Si em̄ Abrahæ non promississet deus, nō fuisset Christus natus. Et forte diem Adæ & Heuæ quoq; celebrandum, est prædestinatū. Ita q; uenerūt dies in quibus omnia libentissime docemus & audimus, præter ea, quæ sunt antiquæ & solidæ ueritatis, ut Apostolus ait. **A** ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas aut conuertentur, coaceruantes sibi Magistros prurientes auribus. Non quod damnem affectum pium ad noua festa, sed quod uideam non pauca agi & extolli, ad inuidiam usq; aliorum. Non egent sancti nostra superbia & discordia, immo nō ipsi, sed nos idola ex nobis facimus, & sub nomine sanctorū nos ipsos colimus.

Alter abusus est auaritiæ. **E**riguntur passim erectæq; sunt ecclesie super imaginibus nō consecratis, præsertim ubi concurrit sensu ductilis turba uulgi, nec ipsæ ecclesie cōsecrantur, in quibus præter speciem & nomen pietatis, nihil nisi quæstus quæritur. Si enim sub nomine Christi diabolus mittit Pseudochristos, quanto magis sub nomine & imagine Mariæ aut alterius sancti, potest operari errorem & illusionem. Atq; eo liberius, quo negle

Atius nos Pauli consilium habemus, **O**mnia probate, quod bonum est tenete. Et illud Ioan. Probate spiritus utrum ex deo sint nos uero specie bona contenti, statim sine probatione accurrimus. **F**acit hos discursus diabolus. Primo, ut populum a locis sacris trahat, & affectu eius alienet a sacris, prophanisque distrahat, dum nouis semper & alienis accendit curiosumq; facit. Hoc enim meruerunt, qui fastidiunt ecclesiam suam domesticam.

Secundo, ut per hoc accipiant occasionem uelut iustā, negligendi uerbi dei & parochialiu officiorum. **O**mitto qd per uias perdunt tempus, & substantiā profundūt, peccatis multis sese onerant, dū uana fabulant, uel audiunt uel uident, & domū, rem, familiā, negligūt, hoc est frustra laborāt, & multa mala cōmittūt.

Quod aut tales cōcursus sint ex diabolo, præter ea quæ dicta sunt, ipse etiā præceptis cōcursus uulgi declarat, ferūt enim uxores & famulos inter laborandū aut operandū raptos fuisse, ac uelut relinquere opus coactos, qd a spiritu sancto sit nequaq; sed est euidentiſſima dæmonis illusio. **S**piritus sanctus nō est spiritus temeritatis & præcipitationis, sed spiritus cōsiliij, nec reuocat præceptū suum, quo p̄cepit mulieri esse sub potestate uiri, sine cuius consensu etiā uota sua nulla sunt. **E**t seruis, ut dominis suis fideliter seruiant, nihil fraudātes, quō ergo nūc eosdem raperet ad inobedientiā tam rigide prohibitā: Vnde audiui, ubi tales ecclesie fuerunt consecratæ & legimo dei cultu ordinatæ, cessasse talem cōcursum. **S**ed & nunc dicunt aliquæ ideo nō consecrari, s̄te deſinat cōcursus, & atrescat lucrum, **O** Christianos, qui ea impietate lucrū quærunt, **H**oc ne ex deo est, quod crucem & benedictionem sustinere nō potest: Quis unq; crederet posse Christianos, uel ab astutissimo dæmone in hūc erroris barathrū præcipitari?

Sed ego noui hoīem, qui simile excelsum illusionis cœpit profiteri, sub noīe uirginis Mariæ, quæ sibi in somnis apparuerat (adeo sancta & digna sibi superbia uideret) sed a maioribus ecclesie prohibitus, statim ibi quieuit diabolus, & migravit alio, & ibidē præualuit erigere lupanar suū. **V**ere hæc sunt signa & idola prostitutionis, quæ dñs per Prophetā arguit, in quibus fornicantur animæ fideles a suo Christo, qui prohibuit ne credemus hīs, qui cū obseruatione locorū nobis p̄dicant, **E**cce hic est aut illic est Christus, **N**olite inquit credere, ecce prædixi uobis,

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTIS

Quare tibi sit merito suspectū tanq̄ negotiū perambulans in tenebris, quantumlibet speciosum fuerit, q̄d in locis illis prophanis agit. Non enim frustra ecclesia instituit, ecclesias & loca earū sanctificari per uerbū & orationē. **Q**uod si cuius uxor & seruus uociferet, sese arripi tali peregrinādi spiritu, audi consiliū, arripe & tu, quernā aliquā crucem, & sanctifica dorsum eius aliq̄t ictibus fortiter, & uidebis q̄d hoc digito dei eijciet dæmoniū illud, Mulieres enim sunt seductiles, solet familiarius istis nugis illudere.

Tertio. **V**bi nō habet potestatem (sicut uere non ubiq̄ habet) in locis prophanis, facit hoc in locis sacris. Hoc aut̄ facit quando relicta matrice ecclesia, peregrinari sollicitat ad dedicationes & patrocinia aliarū ecclesiarū, uel in deserto uel pagis positarū, ubi tamen uideas tot tabernas & ganeas, ut Babylonē credere possis (sic enim hodie agunt dedicationū & patronorū festa) uesp̄ri uero domū redeūt pleni indulgentijs, id est cereuisia, luxuria, & alijs portentis peccatorū, quibus ibidem seruerūt. **S**i tamen redeūt, nam ferme est uelut regulare, aliquos occidi, aut saltem grauiter uulnerari in dedicationibus, adeo ut in prouerbiū tranfierit, Indulgentias dedicationis distribui sero, cū sese trucidauerint, aut saltē leserint. **N**as diabolus miserrimas nobis assidue auget ignominias, & adhuc melius ducimus esse tales dedicationes nō tolli, q̄ illas fieri, det dominus Episcopis nostris aliquando gratiā, ut has indulgentias una cū dedicationibus reuocent, & nō sinant diabolū etiam de caede nostra nobis illudere, cui n̄ mis fuerat permissum, q̄d erroribus nos illuderet. **A**t hic mihi obijciuntur, receptae illae pegrinationes ad S. Petrum in urbe, ad S. Iacobum, ad Hierusalem, ad Treuerim, deniq̄ in diuersa loca ad honorandas reliquias sanctorū & indulgentias obtinendas. **R**espondeo. **N**on peccaret, qui omnes eas omitteret & domi maneret, non praeceptae sunt, sed uoluntarie assumptae. **T**amen ego non resistā tanto iam usui & consuetudini p̄ualidā, eant sane qui uolunt, dum modo id discant, sese interim eisdem sumptibus posse incōparabiliter melius deo seruire, & salutem suā operari, si domi seruiant pauperibus, immo sibi cōmissis, ut uxorī, filijs, familiā, dominis, deinde si flagella dei patienter tulerint, & quasunq̄ aduersitates. **Q**uali uero nō satis nobis pugne relicta sit domi cū diabolo, nisi & foras cum Dina egressi plus

occasionū corruptionis quæramus. **Q**uanti enim resistūt cauillationibus & curis, quibus in domestica ecclesia impugnat corda nra: deinde crapulis, lusibus, & otijs p omnes dies nos uexat oia tentans, ne purus sit apud nos dei cultus, & integra salus nra. **U**d quoq; nuper inuentū est a nostra philargyria, quod septem aureæ missæ (scilicet ab aureo nummo sic dictæ quo persoluuntur) certis cereolis, certisq; alijs ritibus celebrātur, nescio pro quo certissimo euentu. ita iniquissimus hostis, nec hoc saltem sacrificium nobis reliquit syncerum.

Quid si saccus ille auaritiæ pertusus & insatiabilis huc pertinet: ubi ad structuras ecclesiæ offert, mendicatur, corradit thesaurus sine fine, & reliquijs & indulgētis in hanc rē uaserrime utitur, ut ubi cōgesta fuerit pecunia, nec structuræ, nec paupib⁹, sed p bello, aut litib⁹ uel p̄sentibus expendant uel futuris referent.

Sic enim & clauos Christi fecerūt auaritiæ ministeriū, tamen sub sanctissima pietatis specie, ut aureos & argenteos nummos perforant. Cur si sola deuotio quæritur, nō potius papyrus aut tabulam perforant? Sed quid ego Lernā auaritiæ in ecclesia describere tento, de qua propheta ipse desperans, omniaq; in unū concludens dixit. Omnes sequuntur auaritiā a maximo usq; ad minimū. **S**it tandem summa summæ, Omnes hī sanctorum cultores contra hoc primū peccant præceptum, qui nō quæ deī sed quæ sua sunt, in ipso etiam deo & sanctis eius quærunt, sunt q; sibi ipsis huius operis sui ultimus (ut dicitur) finis, & idolum, utentes deo, fruentes seipsis, de quibus potest illud dici Psalmo. lxxvij. Cum occideret eos, querebant eum & reuertebantur, & diluculo ueniebāt ad eum, & rememorati sunt, quia deus adiutor est eorum, & deus excelsus redemptor eorū est, sed quo corde id fecerint, sequitur, & dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum nō erat rectum cū eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Et illud Christi. Ioan. vi. Amen dico uobis, quæritis me, non quia signa uidistis, sed quia manducaastis & saturati estis. Eadem causā & illum repulit, qui dixit, Magister, sequar te, quocūq; ieris, ipse uero, Vulpes, inquit, foveas habent, & uolucres cœli nidus, filius autem hominis nō habet ubi caput suum reclinet, scilicet ostendens, quod non propter Iesum tantū, sed propter suam cupiditatem hæc dixisset ille.

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

¶ Stat ergo sententia fixa, Qui uult uenire post me, abneget, nō pecuniā, non uestē, nō deniq; sanitatē, sed seipsum, & tollat crucem suā & sequatur me. Item, Qui nō renunciauerit oibus quae possidet, nō potest esse meus discipulus. Itē, Qui non odit patrē & matrē, adhuc autē & animā suā, nō pōt meus esse discipulus.

¶ Porro cū illi etiā corpus suū quærāt, & quae corporis sunt, certum est, quod non sunt digni Christo, sunt tamen digni aliquibus donis mercenariorū, sicut filij Abrahāe ex Cetura, sed nō hae reditate cū Isāac. Si autē non sunt digni Christo, clarū est, quod non faciunt uoluntatem eius, ergo nec seruāt mandatum eius.

¶ Non hāc dico, quod uelim omnes esse damnatos, qui tales sunt, sed ut discant solū suam miserā, & non sese ideo Christianos esse confidāt, qui sic honorant, & colunt deum, & sanctos, imo imperfectū suum uidētes intelligāt, quid ille gemitus significet, quem nos Christus docuit cōfiteri, deinde iussit orare nos, Dimitte nobis debita nostra, Et, Fiat uoluntas tua, &c. quia scilicet tales non sumus, cū tamen esse debeamus. **¶** Ideo si consiliū dei liceat capere, non ista bona dar ut ijs uelit satiāre, sed magis irritate paruis his ad maiora petēda, uel ipsos imperfectos, uel saltem filios suos, quibus talia nō tribuit, Et hāc fat sunt de hac materia.

¶ Verū ne Pighardi hāeretici infēlices, suas partes a me adiutas confidāt, qui pra nimia ruditate nobis Teutonicis (supbissimo fastidio indignati) imponūt, qd sanctos dei colamus, & idola faciamus, & ideo cōtra nos aceruū uersuū scripturae cōgregant, in quibus prohibēt, ne adoret qs nisi unū deū, & ut nobis apud suos iustissimā inuidiā conflare uideant, insidiosissime omittūt qd scribit rex Dauid & Salomō & multi alij adorati, simul impij peruersores scripturae, & subdoli calumniatores nostrae pietatis ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus deus sit adorandus, & gloriantur, ac si nos id ipsum negauerimus unquam tum tamen negare nō possint, frequenter aulicos regios honorari, ac uelut adorari, ut facilius ad regem perueniat. Propter horum itaq; rudissimā & insulssimā rusticitatem. **¶** Dico ego, ad sanctorum suffragia recurrentū omni modo, sicut in Iob dicitur, & ad sanctorum aliquē conuertere. Et sicut Salomon suum patrem allegat, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, Sed & Iacob patriarcha dixit de Ephraim & Manasse,

Inuocetur nomen meum super pueros istos, & nomina patrum meorum Abraham & Isaac. Sed de his suo tempore, si deus uolet.

Hic fiducia quoque indulgentiarum taxanda fuisset, nisi iam plus satis illa, multis modis a me taxata esset.

IN VNCO de altera specie transgressionis dicendum, scilicet eorum qui pro uero deo, idolum sapientiae & iustitiae suae colunt. Hi sunt filij supbiae, quorum rex, Behemoth ille diabolus, uocatur a deo, Job xli. Horum est libero arbitrio confidere, non esse male habentes, non egerere medico. His solis Christus gratis est mortuus, quia sine ipso potest bene uiuere. Sic olim Pelagiani praecipue, deinde haeretici omnes perditii sunt. Porro hodie quoque sunt, qui Pelagiani quidem non sunt sapiunt tamen idem uel peius, quam Pelagiani. Nam Pelagiani deo saltem id tribuerunt, quod per doctrinam legis, erudiret liberum arbitrium. Hi uero habent dictamen rectae rationis, quae deprecatur ad optima, ut legis eruditione, non pro necessitate, sed pro comoditate tantum utantur, dissentiunt tamen a Pelagianis, quod sine Christo, non posse bene uiui meritorie concedunt, & ita Christus non est mortuus propter peccatum, sed propter non meritum. Non fuisset necesse eum mori, ut inferni poenas solueret, sed tantum ut mereri coelum contingeret. Nam sicut paruum adulescere sine peccato mortali actuali (id enim & si difficile, tamen asserunt possibile) huic non est necessarius Christus redemptor de potestate diaboli, sed adiutor dumtaxat ad coelum, quia si is moreretur, nec ad infernum, nec coelum ueniret. Qua theologia mihi uident asserere, neminem nasci filium irae & filium diaboli, nisi filium irae, diabolique dixeris, id esse quod non meritorium. Et dum sacerdos exsufflat Satanam in paruulis baptizandis, ut locum det spiritui sancto, intelligitur, solum facere, ex uase non meritorio, meritorium, sic enim uasa irae Apostolus cogitur nunc demum intellexisse. Et Baptismi sacramentum confert gratiam non in remissionem peccati, sed initium meriti dumtaxat, & illud symboli, Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum, noua glossa oportet intelligi, non de peccatis damnationis, sed de peccatis non meritorijs. Ac sic peccatum originale nullum damnatum intulit mundo, nisi quod priuauit merito & uisione dei. Et ea priuatio uisionis, id est, omnium bonorum, non est malum, nisi uoce tantum, scilicet priuatiue. Sic enim Theologizamus hodie. Et Christus pro nobis factus maledictum & peccatum, ut de maledicto & peccato nos liberaret,

non aliter intelligitur, quam quod est factus non meritorium, ut de non meritorio nos liberaret. deniq; uocabulum illud, peccatum, per totam scripturam, nouam accipiet significationem, id est scriptura induet confusionem. Sed mittamus has tenebras, alijq; tepori referuamus, quia & alias sapissime de his diximus & egimus

Igitur, sicut supra diximus, Cū simus iuxta B. Augu. una massa perditionis, nemo iustificatur, nisi per puram sine meritis gratiam Christi. Ideoq; necesse est, ut superbiat, sibiq; aliquid esse uideat, qui nondū de se, sua ratione, pia intentione, suis operibus internis & externis desperauit, & ad thronū gratiæ tremens & miser accessit. Nam oēs illæ uirtutes morales, & scientiæ speculatiuæ duplo malo conficiunt hominem. Primo, quod nō sunt ueræ uirtutes & scientiæ, sed peccata & errores, quia fiūt necessario ex corde malo, & nondū sanato per gratiā, qd nō potest nisi seipsum querere in oībus, & sic faciunt hominem uacuum & inanem.

Altero, quod fallunt & inflant, ut homo sibi non malus nec stultus uideatur. Quibus fit, ut sit securus, & nihil, uel minus sollicitus de gratia quærenda, dum scit se nihil mali facere, licet fateatur se nihil meriti in tot bonis facere.

Inde procedit malū latius, ut omnes despiciat, iudicet, damnet mordeat, zelet, arguat, detrahat, qui sibi dissimiles fuerint, quia cū pharisæo non est sicut ceteri hominum, nec unus ex ipsis.

Hi sunt qui domum suam super harenam ædificant, horrendo periculo & æterna ruina casuram.

Veri autem serui iustitiæ, sciunt & confitentur se totos esse peccatū, totumq; suum bonum, non intra se, sed extra se, in deo & misericordia eius situm esse uolūt, quia iustus ex fide uiuet. Non autem iustificatur in conspectu dei omnis uiuens, unde suis malis pressi, neminē indicant, nisi seipsos, nulli detrahūt, neminem contemnunt, nisi seipsos, & implent hanc definitionem iustitiæ, iustitia est accusatio sui in principio, & iustus primū est accusator sui. Hi habent uere unū deum, ex quo, per quem, & in quem iustificantur, & sunt sine peccato per misericordiā dei ignoscentem, non per suam iustitiā operantem. Sic glorificatur deus, & colitur uere, dum eius operibus tribuitur quicquid sumus, imo dum opera nostra non sint nostra, sed dei, sicut Christus ait, Doctrina mea non est mea, ita nihil nobis relictum est, nisi peccatū,

stulticia, malitia, perditio, & confusio. ac per hoc nō possumus nobis in ullo placere, aut idolum facere, redacti in nihilum, ex quo & uenimus, remanente solo deo, omnia in omnibus.

Sed quando hæc dicimus, obijciunt, ergo non sunt facienda bona: Sicut Apostolo quoq; hæc ipsa docenti, obijciebantur, faciamus mala, ut ueniant bona, quorum damnatio iusta est.

Ideo illis respondendum, Primū, quod non prohibentur, sed quā maxime docentur bona fieri. contouersia duntaxat in uocabulo bona consistit. Nam sine fide impossibile est placere deo & omne quod nō est ex fide, peccatū est. Illa sane bona, quæ illi uocāt, naturaliter & moraliter facta, ideo sunt mala coram deo quia non sunt ex deo, nec propter deum, id est, nō cognoscuntur nec referūtur in deum, sed homo sibi ea tribuit, & in eis tanquam suis, placet, cum non sint sua. Illud enim additamentū Leuiathan, facit, ut omnia sint apud deum mala, quātumlibet speciosa sint coram hominibus, unde Paulus libera uoce tam super gentes q̄; Iudæos clamat, Non est iustus, non est qui faciat bonū omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Ut autem homo agnoscat opera sua esse dei solius, gratia eum illuminat, natura non docet. Inde fit ut talis homo sit patiens & mitis, siue uituperentur siue laudentur eius uerba & opera, sciens, quia nihil amittit, cū non sint sua. At natura furit, ubi uituperat, & insanit, ubi laudatur. **R**atio omnium est, quod fides & spes nō habet aliud fundamentū, nisi solum deum Iesum Christum, petram ipsam, & nullam prorsus creaturam. **R**atio autem & natura habet fundamentū harenam, opera sua bona & sapientiam suam. Inde fit ut homo ruentibus suis operibus bonis, si per diffamiam, irascat, si per cōscientiæ & iudicij diuini reuelationem, desperet in æternum. Iustus autem etiam si cadit resurgit, & contra cōscientiam, in dei misericordia nititur, sicut scriptum est, Quoniā tex sperat in domino, in misericordia altissimi non cōmouebitur.

Quocirca diffinitio spei apud Magistrum Sententiarū, uel est falsa, uel est obscure, & nō intelligibiliter posita, quia spes non puenit ex meritis, sed contra, merita proueniunt ex spe, quia sicut fides, ita spes, ita charitas, necesse est, ut sint ante omne opus meriti priores. **P**rouenit enim spes nō nisi ex misereunte & infundente deo. Nec habet obiectum uel materiā seu fundamentū aliud

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

quam ipsam nudam dei misericordiam, nequaquam opera nostra, quæ sunt potius obiectū, & ex quibus prouenit desperatio Christus nobis uiuit, & meritū nostrum est, si credimus in eum. **C**redentes autem in eo, iam non sibi uiuunt, nec sua merita cumulant, sed Christo seruiunt, & uicissim Christo merentur. Sic enim Apostolus docet Roma. xiiij. Siue uiuimus, domino uiuimus, siue morimur, domino morimur, ipse spes nostra, & nos, ut ita dixerim, spes seu expectatio eius, sicut filius est spes patris, & pater spes filij, cui omnia prouidit & thesaurifauit.

Quomodo autem de superbia rerū spiritualiū, dixi, ita & de corporaliū rerum superbia intelligat, ut sunt diuitiæ, forma, gloria potentia, fauor, genus, uoluptas & similia. In ijs enim qui confidunt, & superbit, aliosq; fastidit sui dissimiles, manifestū est, quod hæc sua facit, deoq; rapit, & sibi in idola transmutat. **Q**uæ si solius dei esse cognosceret, nō distingueret inter se, & quemlibet p̄ dissimū hominem, nihilq; plus sese habere fateret, nisi quod solus Iesus Christus eius fiducia est. Sic fieret, si hoc præceptū seruaretur, ut nulla superbia, id est, nulla radix, nullū initium peccati, ac per hoc nulla peccata essent. Sed pax, amor, mititas, largitas, patientia, & oīm uirtutū plenitudo, quod nō in hac uita sperandū est, ideo semp manemus peccatores, & huius præcepti transgressores, solo hoc sacrificio salui, quod hanc transgressionem nō ignoramus, neq; negamus, neq; cū impijs uerbis malitiæ in peccatis nos excusamus, sed confitemur, & gemimus auxilium gratiæ, & regni futuri accelerationē. **Q**ua humilitate meremur nobis ignosci, in ijs quæ minus facimus, sicut B. August. ait, **O**mnia mandata implentur, quando quicquid nō fit, ignoscitur.

Ignoscitur autem confitentibus, quia humilibus deus dat gratiā. **U**nde cauenda est illa p̄nitiosa & adulatrix glossa, imo totius humilitatis expultrix, & uastatrix, qua dicitur, **D**eus nō requirit hoc præceptū impleri in hac uita, facit em̄ hæc glossa securitatem nocentissimā, dissoluit manus, & remittit genua strenuorū beliatorū. **E**t est unum de puluillis, & cervicalibus, quæ in Ezechiele damnat dominus. **N**isi sane intelligatur, scilicet, qd non requirit quidē ab ijs qui ipsi a seipsis requirunt eiusmodi plenitudinē, & dolent, atq; confitentur sese nō implere, & ideo festinant egredi & cupiunt dissolui, ne sint diutius cū peccato, & inobediētia hū

ius præcepti, sed cū Christo & iustitia, & plena obedientia præcepti, lis inq̄, non imputat, nec requirit. Verū qui ipsi non requirunt, & exigūt a seip̄s, sed consuunt sibi puluillos sub manibus & sine timore incedunt, certi, q̄d non requirant, ab ijs certe exiget usq; ad nouissimū quadrantem. De ijs dicit Psal. ix. Propter qd irritauit impius deũ: dixit em̄ in corde suo, nō requirer. Qui em̄ nō agnoscit se præceptū nō debere, quō se agnoscer esse peccatorē: qui aut̄ non agnoscit se peccatorē, quō timebit deum & iudiciū eius: qui aut̄ nō timet, quomodo humiliabitur: qui nō humiliatur, quō gratiā consequetur: qui gratiam non consequetur, quō iustificabitur, qui non iustificat, quomodo saluus erit.

**NON ASSVMES NOMEN DOMINI
DEI TVI IN VANVM.**

Hoc præceptum, sicut & omnia alia, fuit ex primo. seruato enim primo, & hoc facile seruatur, imo seruatū est. Quia ideo ponitur, ut cæcitati nostræ manifestetur insipiētia nostra, cum nō esset necessariū, si Adam steteret, omnia em̄ illa sciuissimus. At nunc nec ipsa scimus, quæ necessaria sunt foris fieri nedum intus. Igitur in primo præcepto, cor & interior homo erga deum institutus est, in hoc os instituitur. Tribus em̄ rebus peccamus, corde, ore, opere, cōtra deum, ideo super singulo, singulum est præceptū, & sunt omnia tria negatiua, siue prohibitiua. Nec est in toto decalogo, nisi unum præceptū affirmatiuum scilicet, Honora patrem & matrē &c. Nam tertium, qd est, Sabbatū sanctifices, ipse dominus exponit negatiue, dicens, Non facies omne opus in eo, quod & nomē indicat, sabbatū, id est, requies, id est, uacatio ab operibus. Nullum em̄ opus in illo præcipitur, unde & solū lectioni legis intendebant illo die. Igitur malum in omnibus prohibet, ideo & nullū aliud habet promissionem, nisi unum, scilicet affirmatiuū de honore parentum. Cætera uero, quia malum prohibent, pœnam minantur.

Ideo, sicut qui corde non peccat, nec ore, nec opere peccat.

Ita qui corde peccat, nec ore, nec opere iuste facere potest.

Qui primū præceptū nō seruat, nec secundū, nec tertiuū seruat,

Qui uero primū seruat, & secundū & tertiuū seruat, Non em̄ est metuendū, qd qui in deū suā fiducia posuit, deū super oīa diligit, sperat, quarit, litit, nomē eius in uanū & irreuerenter noni

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTA

net. Sicut nō est timendū, qđ subditus principem diligens, non etiam nomē eius uelit ubiq; clarū facere & habere. Vnde & pro maiori parte, in primo mandato dicti sunt, qui contra illud peccant, scilicet duplicis generis hoīes rudissimi & stultissimi, per omnia similiter hic dicenda sunt. Hoc enim praecepto nō prohibetur maledictio, nisi quādo fit per nomen dei, sed nec blasphemia in hominē, nisi fiat per nomen dei, sed infra, Non occides.

Uid autē in primis notandum, qđ hoc praeceptū subindicat affirmatiue, nomen dei esse assumendū in os uere, uel in necessitate salutis, & qđ solum ibi prohibetur, ne in uanū assumatur. Vnde in scripturis frequenter praecipitur nomen dei inuocari, laudari confiteri, benedici. Sic Ro. ix. Omnis quicumq; innocauerit nomen domini, saluus erit. Videamus itaq; primū rudiores, integros quos primo occurrunt superstitiosi, sortilegi, & quidā ex Iudaicis fabulis superstitiosa quaedam de noīe tetragramaton fingentes. Quod ij nomen domini in uanū assumant, patet, quia nec ad salutem animae, nec ad gloriā dei assumunt nomen dei. Sed ad curiositatem suā, ad pactum dāmonū, in signis, uerbis, gestibus; ut supra dictū est. Non enim id curēt ad salutem animae inde consequantē, multo minus an deus in hoc glorificetur, sed tantum ut suae satifficiant cōcupiscentiā. Igitur sicut illi deū abiecerunt de corde suo, & uanum fecerūt in semetipsis, contra primū ita & nunc nomen eius polliunt in ore suo, & frustra assumūt.

Frustra autē & uanum dicitur, quod sine necessitate & causa sit. Et autē necessitas uel utilitas nominis dei assumendi duplex scilicet salus nostra, & gloria dei, imo sola gloria dei, quia nec salutem nostrā debemus per nomen eius querere, nisi ad gloriam ipsius. **A**ssumere autem intelligitur, ut cum aliquis sumit uel intendit facere, uel dicere, uel ad hoc adhibet nomen dei. Sicut in corde assumit per fidem gratiā dei ad salutem suā. Ita in ore assumit, per reuerentiā nomen dei, ad salutem suā & aliorū. De istis ergo satis persuasum est ut abstineant, in praecepto primo. Nec per hoc sese excusent, quia sancta uerba, & orationes adhibent, cū per hoc magis turpiter peccent, ut in simili. Nonne furiosum putes eum qui sacris uestibus, officijs diuinis apratis, ad choreas spectacula, uel bella procedat, & iocum hmoi ex eo serio faceret. Si ergo hunc grauissime reprehenderes, cur nō multo magis te

prehendis te uel illū, qui sancto, plus q̄ oēs uestes, imo quo san-
ctificānt, & uestes, & omnia, nō ad choreas, sed ad supra, ad dæ-
monaca opa abutaris, uel saltē ad corporis salutē, contempra a-
nima. Talis est ergo illorū excusatio, qualis est eius, qui sibi sacris
abusus corripit & dicit, Eia res tñ sacra & bona. Quid em̄ huic
dicitur: q̄ illud quasi ego nesciam, eam esse bonā & sacram: hoc
me nūc doces: cū ideo te arguam, q̄d sacris ita abuteris. ¶ At nos
nunc ij sumus Christiani, qui calceos nouos, ne polluamus cal-
podia emimus, & uestes bonas nullo modo in lutū trahimus,
nec aureis uasis contumeliā facimus cū urina, imo aqua immun-
da. At sacrū dei nomen ad quæcūq; indigna trahimus, sine om̄i
fronte. Quod si hoc nullus in suis facit, finge aliquem ita furio-
sum, ut in suis id ipsum faciat. Quid si de alienis: & eius qui uult
sua mūda haberi, Quanc̄ gratā tem faceret, qui principis titulū,
& nomen, & insignia ad lutū traheret, & inuolueret, ipso scilicet
cet uidente, & prohibente, imo præcipiente in sublimi loco sta-
turi. ¶ At nos cū audimus Turcas templa prophanare, altaria, & o-
mnia sacra polluere, miro stupore accendimur ad irā, & cogita-
mus iniuriā bello uindicare, & querimur, q̄d principes nō con-
tra Turcā bellāt, sed palpa sinū tuum, & Turcā palpasti. Interim
deus eo magis, in pœnā, principes in mutua bella tradit, ut nos
magis, quā Turcas puniat, quia peius polluimus sacra quā illi.
¶ Secundo, nobis occurrunt, periuri, mendaces, dolosi, fraudu-
lenti, & quicunq; ueritatem relinquunt, ubi deum testem adhi-
bent & nomen eius, imo & per deum maledicentes, iniuste ex-
cōmunicantes, iocosi quoq; ac blasphemī in deum, de quibus su-
pra aliqua dicta sunt, & infra plura dicent̄. ¶ Hic uero uideamus
qui iurando peccent in nomen domini. ¶ Notandū itaq; quod
duplex est iuramentū. Bonum, de quo Deut. vi. & x. Dominū
deum tuum timebis, & ei soli seruias, & p nomen illius iurabis
Ita em̄ deus ipse iurat sapius in prophetis, d. Viuo ego dicit do-
minus. Et psal. cix. Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, &
cxxx. Iurauit dñs Dauid ueritatem. Sic Christus iurat in Euan-
gelio, Et patriarchæ, prophetæ, apostoli, & omnes sancti iurant
ac iurauerunt. Et hoc est opus meritoriū, quia fit in ijs quod perti-
nent ad salutem. Vnde quoties aliquis dicit uel facit, quod expe-
dit ad salutē, ut credatur, ubi timeretur non credi, debet iurari. Sic

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

iurat Apoft. ad Ro. qđ saepe proposuit uenire ad eos. **Quæ** ratio iurandi nisi quia expediuit eis, id credere ad salutē, ut eum fidelem pastore, non quaestuariū agnoscerent, & charitatem uerā in eo esse cōsiderent. Sic psal. lxij. Laudabuntur oēs qui iurant in eo

Ratio, quare hoc iurare placeat deo, quia per ipsum inuocatur ueritas eius, & creditur in eum, ac propter eum fit pax & cōcordia iurantium, ideo sancte colitur in eo opere, quia destruitur opus diaboli, scilicet dissensio & lis. Quia qui tibi non credit nec quiescit, propter nomē dei tibi credit, quod inuocas, & qui escit, ideo hunc honorem soli deo debemus. Vnde Apostolus Hebrae. Omnis controuersia finis est iuramentum.

Aliud est malū. Et hoc duplex, Aliud enim est, qđ ex consuetudine fit, & hoc est malū, quia sic uilescit assiduitate reuerentia nominis dei, Sic Teuto. Bey got, vuerlich, surruar, als vuar als got im hymel ist, Bey gott vnd allen heiligen, p deum uiuū, per deū sanctū, vff mein theures creutz, Vff mein theures bluot. Bey de creutz gottes, Es ist marter grosz, Marter schon, id est, per passionem Christi ita est, itē sic detestari, der teufel hol mich, brech mir den halsz, gott helff mir ny metmer, als mir gott helff, Vff mein feel, In conscientia mea, bey meiner treuu vnd eer, bey meiner priesterschafft. Ista & multa similia heu pro dolor, tā sunt assidua multis in ore, ut prope secundū uerbū sit, iuramentū hmōi. Hic patres & matrefamilias uigilare super liberis, & seruis, ac familia deberēt. Quia est pessima cōsuetudo, & cōtra hoc pceptū.

Sed propter rudes quærit. An nomen dei tangatur, quādo iuratur in hæc uerba, uere, ueritatem dico &c. Respondetur, quod sic, Quia ueritas est nomen dei, cū ipse sit ueritas. Sic enim Apōstolus iurat Roma. nono, per ueritatem & cōscientiam suam. Et quamuis hoc ideo possit uideri prohibitū, quia conscientia non est nomen dei, cum æque sit peccatum iurare uane, & nō iurare per deum, seu per aliud qđ deum etiā uere, tamen Christus Matt. vij. hoc totum, refert ad deum, quādo dicit, Neq; per coelū, quia thronus dei est, neq; per terram, quia scabellū pedum eius, neq; per Hierosolymā, quia ciuitas regis magni est, neq; per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillū facere album aut nigrum. Ex quo patet, qđ qui iurat per ea quæ dei sunt, uel ei applicata, etiā per deum iurat, ex quo, in quo, per quem omnia sunt.

¶ Alterum est iuramentū falsum, Vbi quis ex propósito iurat & scienter falsum, secundū formas prædictas, hoc est uehementer graue peccatū. Et raro transit hoc peccatum impunitū, etiam in hac uita. Quod si dubitas, interroga piuros. Sed grauissimū est quando hoc fit in facie ecclesiæ, cū solennitate & præscripta forma, ut faciunt contrahentes matrimonia clandestina, & in pœnam peccati, postea odientes sese separant piurio, horribilis culpa, sed horribilis & pœna. Vnde inter omnia mādata, solū hoc habet additā pœnæ minationem, d. Non enim habebit insonem dominus eum, qui assumpserit nomen domini dei sui frustra, licet & primū, habeat cōminationem, quod in quartā generationē uisitet iniquitates eorum, qui oderunt. Sed quia Apostolus promissionē, quæ in hoc continetur non numerat, sed quæ in quarto, quā dicit primā, ergo & hæc cōminatio primi præcepti, non uidet numeranda, Et grande peccatū est profecto perurium, quod primo patet ex detestatione scripturæ, quia precipit dominus in lege, nō peierabis. Et prophetæ uehementer perurium arguunt, unde Oseæ. iij. non est ueritas, non est misericordia, nō est scientia dei in terra, maledictum & mendaciū, & homicidiū, & furem, & adulteriū inundauerunt, & sanguis sanguinem terigit. Deniq; adeo sanctū id uoluit, ut etiā regi Babylo nis nō seruatum a Zedechia uindicaret. Item nec Gabaonitis licuit nocere, licet falsi ab eis iurassent. Itē nec filijs Benjamin, filias suas dari ausi sunt, propter iuramentū, & potius gentile sanguinem pmiserūt misceri fraterno sanguini, q̄ iuramentū soluerent.

¶ Secūdo ex re ipsa, Quia iurare, est deū testem adhibere, & medium, quo uniuert sese discordes. At sic falso iurans, deum ludibrio exponit, imo q̄d est horrendū, quando dicit, Sicut deus est, uiuit, uerax est, corde dicit quod non sit ita uerū. Ac per hoc deū negat ore, immo & corde, quo cōsentit in negationem oris. Et ista negatio est pessima, quia scit deum esse, & corde credit, & tamen simul etiā corde consentit in negationem eius, quia nō negaret foris, nisi uellet negare. Et tamē contra cor suum, & conscientiam negat, ideo grauissimū est hoc mendaciū, & directe contra deum, quia uult eum non esse, ut suum mendaciū stet firmū.

¶ Tertio, a simili, Si principem permoueres, ut pro fide tua literas & sigillum suum appenderet, in tua causa, ut sic pro nomine

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECEPTIS

eius tibi crederetur, & tu postea nequiter denegares, & principē in confusione relinqueres, quid putas de te cogitaret? An putas, quod fidei ius haberes? Aut si, ut adesset pactio tua cum alioroga res, & in faciem uenientē neges esse principem, & projicias? At deus quanta maiestas, solus dñs est. **¶** Pro planiori intelligentia notandū, contra hoc mandatū in iuratione dupliciter agi. **Pri-**mo in iurando. **Secundo**, in soluendo iuramento. **Iurando**, ut qui scienter in actu peierant, dolose dicentes se facere, quod uolunt facere ut liberentur, uel negantes dolose quod sciūt, ut sit in negotijs depositis, quaestionibus iudicialibus. **Hi** grauius peccāt quam superstitiosi illi, quia h̄ nomen dei assumunt in uanum, hi autē ad mendacium, quod longe grauius est, & hoc in negationibus fit potissimū. **Psal. xxiiij.** Nec iurauit in dolo proximo suo. **¶** Soluendo, ut qui sine dolo quidem iurauerūt, sed tamen postea mutantur, & non soluunt, quod in affirmationibus fit, ut **Psal. xiiiiij.** Qui iurat proximo suo & non decipit. Verum si non potest soluere, nō ideo periurauit. **¶** At dicis, Quid nisi iurē damnum uel periculum, uel mortem incurram? uidetur quod redimendus sim, ut si latro, uel hostis cogit fateri, quicquid habes. **¶** Respondetur, Nullum peccatū est faciendū, pro quacumq; re, neq; pro aeterna, quantominus pro temporali. At dicis, quis mihi reddet? Respondetur, deus pro quo ueritatem dixisti. Sed nō omnes casus huius monstri percensere possum, quia uere hodie inundauit & nihil curatur. **¶** Si paucitatem saluandorum attendere mus, & timeremus, quā cito ista securitas de salute cessaret a nobis. **¶** Dicit itaq; dominus **Matth. quinto.** Audistis, quia dictū est antiquis, Non periurabis, reddes autē domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, Non iurare omnino. Hoc loco sudatum est a multis, an liceat iurare. Et alij quod a malo poenae, alij a malo iurantis sit, si iureretur. **Sed** inspiciendo Christi sensum, uult utiq; nequaquam iurari, quia dicit, Non iurare omnino. Est ergo sensus, Iudaeis praecēptū est ne periurarent, iurare autem permissum est ad libitum, uobis autem praecipio, nullo modo iurare, neq; per coelum &c. In quo utiq; hoc uult, ut nullus uoluntate sua iurare debeat unquam, libidinem scilicet & uolūtatem propriam iurandi prohibuit, & inquantū in eo est, Non debet iurare quis ideo si ultra dicat quam est, est, non, non, peccat, & malum est.

Per hoc tamen nō prohibet, quin exactus iurare debeat quilibet fidelis, siue in q̄ exactus ui alteri, aut necessitate fratris. **Q**uoniam potest ex me extorquere uel hostis, uel amicus, ut orem, ut faciā omnia quę uult, dummodo sint licita, sicut dixit sequenter, q̄d auferenti palliū, & tunica dimittēda, & etiā alia duo millia passuū eunda. Iam enī non ipse iurat, quia nō est suę uoluntatis, sed serui per humilitatē alienę uoluntati, uel per charitatē alienę necessitati. Cessantibus ergo ijs, nullo modo licet iurare, quin sit peccatū & a malo, q̄a ex mera uoluntate iurat, sine necessitate. **C**hristus enī eo in loco instituit hoīem interiorem, qui nō tantum p̄ iuriū, sed etiam iuramentū uitare debet. Iudæis prohibet. Ne falsum iurent, Christianis autē etiam ne uerum iurent, quia p̄fectior & integrior esse debet honor noīis dei in noua lege, q̄ ueteri.

Secundo. **Q**uia Christianus temporalia nō debet amare, ideo propter ea num debet iurare. **Q**uoniam qui nō debet quærere quę sua sunt, quō etiam pro eis iurare p̄mitteret, pluris itaq; noīis mē dei q̄ sua estimare debet. q̄d tūc apud Iudęos dissimulatū est.

Ubi uero alteri seruiendū fuit, ibi sine scrupulo, tū cum timore dei, frater fratri tenet facere, quę sunt pro eius necessitate faciēda. **E**t ratio est prohibitionis, quia scit q̄d nos nō assumim⁹ nomen domini, nisi in uanū semper, præter q̄ ubi in charitate & humilitate pro alijs, uel sua salute assumitur, q̄d fundamentū est huius prohibitionis. **P**rimo Corin. vii. Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto &c. **V**el melius, Non iurare oīno, dicit contra eos, qui effugiū querunt, quia iurant, sed non p̄ nomen domini, sed per cœlum, terrā, Hierusalē, caput, animā, quasi ideo non sint rei, si periurent, quia non per nomen dei iurant, ac sic iurare eiusmodi, quasi pro nō iurare reputant. **Q**uod hæc sit mens Christi, uidet ex hoc, quod statim secutus exponit quō non uelit iurari omnino, scilicet neq; per Hierusalem &c.

PRÆCEPTVM TERTIVM.
MEMENTO VT DIEM SABBATVM
SANCTIFICES.

Hoc est præceptum meū, ut diligatis inuicem. Io. xv. Charitas plenitudo legis, ait Apostolus. **Q**ua habita, nulla est lex necessaria. Sine qua nulla lex satis est. **I**gitur in hoc tertio præcepto, iam opus præcipitur, immo quies, ut nō offendatur

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECEP

deus operibus. Neq; enim aliquod in eo præcipitur opus. Quare hæc tria præcepta parat hominem deo, uelut puram materiam ut quiescat corde, ore, opere, id est, interiori & exteriori, & medio homine, qui sunt sensualis, rationalis, spiritualis, & sit pura quies. **Hic ante omnia duo notanda sunt.**

Primū, Quod Sabbatum fuit Iudæis præceptū in figura, sicut expresse significat Apostolus Colos. ij. Quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Vnde opera seruilia seu manualia, cum sint utiq; bona, significant opera peccati, & illicita ueteris hominis. Nam sicut quædam animalia erant immunda, tantū significatiue in seipsis bona, munda, sana, quia creata a deo, & tamen immunda & mala significabant, Ita & opera corporalia, quæ de se sunt bona, tamen prohibita sunt, ad significationē futurorum, id est, malorum reuelandorū. Sic sabbatum significat ipsum spirituale tempus, qd sol iustitiæ Christus illuminauit, qd non habet noctem. Vnde Isaiæ. lxvi. Erit mensis ex mense, Sabbatum ex sabbaro. Et Apostolus Galatas arguit, qd dies & menses obseruarent, & tempora, & annos secundū ritum Iudaicum id est, extatne tantum. Ideo istud præceptū cessauit proprie, imo omnia, quo ad pfectos Christianos, Quia iusto nō est lex posita

Veruntamen ecclesia festa retinuit, propter necessitatem uerbi dei, pro imperfectis, nam iustus uerus, sic deiformis est, ut sicut deus indifferens est ad omnem diem, omnem locum, omnem personam, ita & ipse, omnis dies est illi festus. Verum infirmis, qui non dum sunt mortificati secundū ueterem hominem, illis opus est, ut certis officijs, diebus, modis occupentur, uigilijs, ieiunijs, laboribus, orationibus, disciplinis, & similibus, quibus pueniant ad profectum interioris hominis, ut ubi corpus castigatum, & in seruitutem fuerit redactum, & mortificatæ passionibus ipsa cessent paulatim, & tantum minuantur, quantum profecerit interior homo, adeo ut si perfectus fuerit, illa omnino cessare debeant, hoc est, quod Apostolus ait, Lex pædagogus noster fuit in Christo. Nihil enim ad perfectum duxit lex. Ioannes autem præcessit parare domino plebem perfectam.

Proinde, qui illis operibus factis, uelut magnū aut totum se fecisse putat, & ibi stat, cōfidens in illa, securus, nec aliud p ea quæ tens, ipse est uetula Ephraim docta diligere triturā, qui hoc putat

esse bonū hominē, bona operari. s. cū hoc sit, hominē parari, ut bonus sit. Est em̄ baptismus aquæ tantū. De quibus in tota scriptura, multa imo fere omnia dicunt, sunt enim hypocritæ, iusticiarij, qui & scripturā ad hæc torquent, nescientes (ut ait Apostolus) neq; de quibus affirmant, neq; quæ loquuntur. Sicut artificij cuiusq; discipulus, ea facit, quæ artifex nō nisi libeat facit, sed per hæc ad magisteriū proficit. quod si in ijs stet, velut om̄ia sciens, stultus & ridiculus omnibus erit. Sic hic per bona opera, nō efficiamur boni, sed perparamur. Non enim operando, sed patientiā do boni sumus, cum patimur diuinas actiones, quæ ipsi.

¶ Igitur hoc præceptū Ecclesia, & multa alia figuralia tenet pro infirmis exercendis, ut proficiat, nō ut ibidē stent, ijs factis securi

¶ Secundo notandū, quod B. Grego. hic quærit, **Quare dominus id unū mandatū adducat, cum om̄ia scripta plena sint mandatis.** Verum omnia mandata (ut dixi) requirūt charitatē, cum sine charitate, id est, facili, prompta, hilari, libere, uolūtate, si impletur, nō implent, manet em̄ inuita, ideoq; & rea uoluntas, licet opus faciat manu & extra. **Sic enim, Qui offendit in uno, factus est omnium reus.** Sic psal. i. Beatus uir dicitur, cuius uoluntas in lege domini sit (id est, qui habet charitatem, & diligit proximū.) Et psal. cix. Populi tui spontanei. **Et Apostolus, Hilarem datorem diligit deus.** Non enim placet deo coacta seruitia, sed libera, & uoluntaria, ut psal. liij. Voluntarie sacrificabo tibi. **Voluntas ipsa est charitas secundum beatum Augustinum.**

¶ Quare ergo non dedit, & sufficit in uno illo?

¶ Respondeo, sufficit quidem, sed ostendendū fuit homini, in quibus charitatē habere deberet. Ne falsa opinione & fiducia se ipsum seduceret, charitatē sese habere putans, cū nō haberet. Facile em̄ optima de nobis, & pessima de proximo sentimus, cū debeamus cōtra. **Ideo decalogus præceptorū uelut speculū est, in quo homo seipsum cōsideret, in quo & quantū deficiat aut proficiat.** Nam in illis omnibus, non oportet credere, ut faciat, sed om̄ino quo corde & uoluntate faciat. Data sunt inquam in cognitionē nostræ uoluntatis, deinde & in exercitationē eiusdem, quæ oia fiunt in onus ijs, qui inuiti, & difficiles sunt. **¶ Nam ecce ut id ipsum declarem, primū mandatū omnia alia in se continet. Qui enim hoc seruat, om̄ia seruat, & qui aliqd non seruat, hoc**

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

non seruat, quia cor eius aliud q̄ solum deum respicit. **V**erumt
Adam ille uetus noster a deo peruersus superbus est, ut sepius uelie
sapientior & sanctior uideri, quam omnes sancti. Idcirco fronte
posita audet dicere, se primū mandatum seruare, & sibi nō esse
consciū. Non idolū habere, nihil iuxta deum amare, ideo remit
tendus fuit ad opera & uerba, quæ ei testimoniū perhibeant de
seipso, & eum conuincant superbe temeritatis, uel mendacij. Ut
si præsumit quod nō habet deum alienū, quærat linguā, si iuret:
si inuanū assumat nomen dei: **Q**uia ex abundantia cordis os lo
quit, facilis est error in opiniōe cordis, & lubrica temeritas. Neq̄
facile potest sciri an seruet primū, nisi opera & uerba interroget.
Igitur, si iuret, aut uane deum nominet, sciat se mentiri, aut fal
li. Si dixerit se deū amare, & primū præceptū seruare. Non recte
discussit & probauit cor suū. Sed ecce, seruare uideatur sibi & se
cundū. Non est sibi conscius, interroget se in tercio, an promp
te sanctificet sabbatū, an auide uerbū dei audiat, oret, meditetur, le
gat disputet de deo, intersit diuinis. Si hæc nō facit, uel difficilius
facit, q̄ alia sua, si dixerit se seruare primū & secundū, fallitur, opa
enim testimoniū perhibet de eo. An potest fieri, ut quis assumat
nō uane nomen dei, qui ipse uanus est: **Q**uomodo uanus aliud
agat, q̄ uanum: uanū loquitur, uanum cogitat, etiā si deum cog
itet, loquatur. Vanus aut est, qui alia agit, q̄ quæ dei sunt, & in
uitus quæ dei sunt, præ ijs, quæ sua sunt. Et omnis homo uanitas
Tertio, uideat sibi & hoc seruare, crassius signū probet, uideat
quō suscipiat uicarios dei, q̄s uidet, parentes inq̄, & præidentes,
si hos uiliter æstimat & cōtemnit, quos uidet, quō audet dicere
se deum æstimare, & non aliud præ illo, quem tamen nō uidet:
Quarto in ijs, quæ ad proximū, quem diligere utiq̄ est uolūtas
dei, quæ in primo præcepto intelligitur semper. Si dicis quod di
ligis proximū, & eum odis, mordes, detrahis, lædis, despicias, oc
cidis, maledicis, contumeliaris, ecce opus tuum testimoniū dat
contra te. Idem, si nō defendis læsum, excusas, benedicis. **Q**uia
dilectio facit hæc, si est uera. Vide ergo hoc speculum bene.
Quinto. Si nec ex illo te cognoscis: sicut uere non satis ex illo
cognosci potest, quia uaria est cōcupiscentia, & nulli satis etiā sui
ipsius cognita, ideo p̄ multa, imo per oīa, ducenda, examināda.
Igitur nō læsisti proximū in corpore & persona, quid si in cor

portore uxoris suæ, quæ eadem caro est: Si eam concupiscis, impudice inspicias, tractas, alloqueris, aut talia facientem non reuocas, adiunas, reduces, quò diligis eum quæso, sicut te ipsum: & cū hæc omnia uelis tibi ab illo fieri, quia sic utiq; te diligis, tibi faues.

Sexto. Esto & hic tibi nõ sis conscius, & Adam tuus sibi totus integer uideat, sicut solet secundũ cæcitatẽ suã, cū in nullo sit purus, cogita qd in bonis eius externis pecces. s. an fueris: id est, quacũq; fraude ad te aliquid pducas: falsaq; merce, pecunia, mensura usura, dolo, rapina, furto, cõsilio, cõsensu ei noceas, aut nocueris.

Septimo. Quid in bonis famæ? An detrahas, mordeas, & nullo linguæ peccato in eũ reus sis? An gaudeas alios facere, quod ipse omittis.

Octauo. Si in operibus & uerbis integer es (quod rarissimum est) intra nunc, discute cordis secreta & pondera desyderia eius. Et nisi mentiaris, inuenies, quod sis plenus cõcupiscentia. Nec dicas tibi, Non cõcupisco, quia contra scriptura dicit, Quis gloriabitur, se mundũ habere cor: Nullus est mundus intus, nam notis fatis est, ut concupiscentiã frenes, sed & nõ concupiscere debes, de quibus suo loco latius. Ideo ultima duo præcepta sunt maxima, quæ sola Apostolus ad Romanos adducit, dicens, Non cõcupisces. Quare qui dilectionẽ habet, id est, sanã & plenam uoluntatem in legem dei, & diligit eam, hic implet legem dei. Non enim est timendũ, quod diligens deum, uomẽ eius inhonoret, aut aliũ deum quærat, aut polluat sabbatũ. Et qui diligit proximum, non est timendũ, quod contemnat parentes, occidat, mœchetur, fureẽ, falsum testimoniũ dicat, aut etiam cõcupiscat. Cũ potius quærat, ut beneficiat proximo. Dilectio, inquit Apostolus, proximo malũ nõ operat, neq; uerbo, neq; facto, neq; uoto.

Verum ad materiã huius præcepti tertij reuertamur. Sabbatũ dixi, olim fuisse, sicut & nũc, figurale & ceremoniale propter infirmos. Nunc uero oẽm diem esse festũ, in quo nullo sit peccandum. Quia si ille olim lapidibus obrutus est, qui ligna collegit in die sabbati, Num, decimo quinto, quid erit, qui in tẽpore gratiæ, enormia ppetrant crimina: maxime etiã festis diebus. In terrorem nostrũ hoc scriptũ est. Quia ligna colligere, non est malũ tantũ, sed significat malũ, sicut & alia opa eiusdem diei seruilia.

Primi igit sunt, q crasse & ruditer peccat in die festo. s. luxuria

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECE

ebrietate, ludis, ira, homicidijs, maledictis, rapinis, infidijs, fraudibus, dolis, & similibus, de quibus dicit Mala. ij. Dispergā sup̄ uultū uestrū, stercus solennitatū uestrae, & assumet uos secū. **V**i de stercus appellat solēnitates taliū, quia & stercoret in illis, sicut porci immundi. Et Amos. v. Odi & proieci festiuitates uestras.

Hi enim similiter cum Iudæis (de quibus hic loquitur) totum decus festi statunt in ornatu uestiū, & uictus splendore, & otio laboris. **Q**uæ tria si sola sunt, sine eo quod significant, Iudaicam solennitatem faciunt, & non nisi prouocamenta sunt libidinis, & uiciorum. Nam uenter repletus, & anima otiosa, deinde obiectis ornamentis, coram oculis, quid faciant, nisi ut in luxuriā ducant & mala desideria: Et non cogitant, qui sic sabbatiffant, quod si hoc esset sabbatiffare, quælibet meretrix hoc posset, & quilibet Turca, aut paganus, immo equus & sus, scilicet comedere & bibere, deinde otari, tandem pompose adornari.

Hic inuenias aliquos, qui uigiliam ieiunent, nō nunq̄ in pane & aqua, sed diem in crapula, & luxuria cōsumunt. **E**t factum est uniuersaliter, ut sabbatum celebrius agatur, quā dominica, quia abstinetur a carnibus saltem & otio, & pompa, quæ in dominica prodige aguntur. & uniuersæ uigiliæ sunt sanctificationes, q̄ ipse dies celebratis, mera scilicet peruersitate.

M Y S T E R I A.

Otium corporale significat otium spirituale, ut cesset a cupiditatibus & cogitationibus malis, ut capax possit esse uerbi dei, quod requirit animā uacuam. **Q**uare quilibet Christianus se debet interrogare, quare hodie otiaris: Et sic monumentum & memoriale sibi habere, quod uacandum ei sit, ad deum audiendū.

Ornatus uestimentorū, significat bona opera, ut audire missam, orare, eleemosynas dare, & alia misericordiae opera facere ut Christus contra Phariseos docuit, de quibus latius infra.

Lautus uictus significat

}	Beneficia dei.
	Passionem Christi, & ruminare uerbum dei.
	Peccata propria. D e quibus infra.

Secundi sunt, qui operibus alijs licitis, operantur, ut sunt opera necessitatis & substantiæ nostræ paranda. **E**t ij minus peccant q̄

precedentes, & adeo minus, q̄d etiā in multis casibus excusent̄.
¶ Quorum primus est Necessitas. Hęc aut̄ necessitas quomodo intelligenda sit, ambiguum est, quia mire uariat. Est aut̄ non melius æstimanda, q̄ secundū regulam Saluatoris, qui in Euangelio dicit, non esse peccatum, asinum uel bouem de puteo leuare & adaquare. **¶** Ex quo sumitur talis regula, Quod si damnū imineret tantū, uel etiam minus, quantū asinus uel ualor eius pensatur potest opus fieri, quo tale damnū cauetur. Quod tamē intelligitur, si tale aliquid, nō uoluntate eligente, sed necessitate casus accidente contigerit. Hoc enim addit, ne auari sibi licentiā datā arbitrent̄ uendendi, uel emendi, quia scilicet si nō uenderent uel emerent, eius diei tantū lucrum, periret. Sic enim nullus esset ponendus dies festus, quia quilibet fraudat lucrū, dū impedit negotia lucri & labores. **¶** Probat̄ regula, Quia si illud ludæis p̄missum est, & nō fuit peccatū, quantomagis Christianis, qui liberiores sunt a ceremonijs iusticialibus. **¶** Ex ijs nunc particularia æstimentur. Vt si mercator in die festo, emerit uel uendiderit, q̄d altero die uel hora, nō sine magno damno emere uel uendere potest, ut quia emptor aut uenditor transitorius est, neq; expectare uult, hic ideo excusatur, quia non quæsiuit opus & lucrum, sed oblatū accepit, ut damnū caueret, alias nō facturus ex intentione, malens quod altero tempore offerretur. Tunc enim sicut oblatum est in sperate, ita potest & cito expedire, & ad feriandū reuerti. Par ratio est de quibuscunq; alijs damnis etiā minoribus, sub ea tamen conditione, ut diuina scilicet missa & uerbum dei non omittant̄, nisi sit necessitas magna, quam arbitriū boni uiri excuset. **¶** Sed ut dixi, de damnis intelligitur, quæ nō propter nō usum negotij ueniunt, seu propter intermissione negotij, sed casu. Nam damnū intermissione negotij, potest omni hora fieri.
¶ Secundo, de coquentibus, & paratibus uictū, hæc em̄ necessaria sunt, & non est hic Iudaica superstitione insaniedū, qui non coquunt die sabbati, licet uorent, crapulent̄, & luxurientur. **¶** Sic etiā afferri potū & cibū licet, & ut nostris moribus accedā, Vas cereuisiæ in cellariū locare, non est peccatū, hoc aut̄ magis est peccatū, quod tot modijs & cantharis educitur, ut etiā usq; ad uomitū inebrient̄. **¶** Sic maius est peccatū, ex coquina & cellario nimis afferri, q̄ inferri, hoc ludæi nō curant, illud aut̄ curant, q̄s se

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECEPTIS

quuntur multi. Mira autē stulticia, qđ cibum nō parant. Cur non
& amictū omittunt & nudi incedūt: quandoquidē induere est
labor & opus. Deinde cur ambulat & uadunt, stant: cur nō se-
dent, dormiunt: cur comedūt & bibunt: An hęc nō sunt opera
Quō ergo sabbatiffant, id est, quiescunt: Deinde, non est paruus
labor, stare ad missam & sermonem, & diuina officia, qđ pro-
bo per omnes, qui inuirt hoc faciunt, quorum multi sunt hic &
alibi. Ergo dicunt illi, feriandū mihi est, nō laborandū. Et ex prae-
cepto contra praeceptū agunt, huc enim puenit sapiētia Iudaica.

Sic enim aliqui descenderūt ad minuta, ut etiam sarta facere,
dicant prohibita. Quod si intelligant de ijs, qui uendūt illa, uege-
est. Virgo autē bene potest mane facere sertum suum, pro decore
suo, quia potest illud ruptum reficere, ergo & efficere. Immo ue-
stes induere & ornare se, uestes excutere & purgare p induendo
cōponere peplū, & alia ornamenta, nō est contra hoc praeceptū
nisi fiat more quorundā, quae a speculo non pnt recedere, & sic
p hęc diuina negligant. Quae uero ad superbiā, uel concupiscen-
tiā sese ornant, nō contra hoc peccant praeceptū, sed tanto graui-
us peccant, quod cōtra aliud praeceptū dei, in die sancto peccant.

Tertio de animalibus prouidendis in uictu & strato, mulgen-
do, pascendo, curando &c.

Quarto de tabernarijs, lanijs, pistorijs, piscatoribus, & alijs
artificibus, pro uictu & amictu aliorum agentibus. Non peccāt
hij, nisi ubi ebriosi & ludentibus, per hęc patrocinentur, & au-
xilientur, aut fiteant.

Quinto, in communi utilitate, ut in reficiendo ponte, prohibe-
ndo fluuio, repugando hosti, incendio extinguendo, & alijs
publicis necessitatibus prouidendo.

Sexto, de medicinis, cursoribus, nuncijs necessaria ferentibus
fabris equos sufferrantibus, molendinis &c. Hęc omnia in ne-
cessitate excusantur, dūmodo tñ per hęc diuina nō negligentur.

Septimo, de nundinas quarentibus, quia alio tempore nota
possunt. Et ex ijs iudicetur de similibus.

Verum hic mouetur quæstio, An Vuittembergenses sint excu-
sati, quod die festo exercent balistarū artem pro aue deicienda
de hastili erecto, cum id æque possint alto die facere, cumq; non
sit hic necessitas, nec pietas, nec modicitas, ac dimidijs ille dies

festus post prandium, possit deo dari, sicut & ante prandiu. Si
mille iudicium de armorum ostensione, quasi non & alia die fie
ri possit aequè bene. Hic domini consules uigilare deberent.

Alteru est modicitas seu paucitas. Ergo omnia opera hic face
re licet, quae alijs diebus, dummodo sint pauca. Ut si furor par uel
duo paria calciorum scinderet, sartor tunicam, mercator uende
ret aliquid, quod non exposuit uenale. Sic de similibus per omnia
officia & opera curre.

Tertium est, pietas, ubi subuenit pauperibus & indigentibus
item ecclesijs. Sic enim balneare infirmu, lauare immu dum, ues
tes, lectum eius lauare, parare, seruire in uictu & obsequio, est es
tiam sanctum, alioquin & eleemosynas petere & dare non lice
ret, cum id fratres mendicantes, nunquam in diebus festis agant, si
militer & alij omnes. Sic uehere eis frumentum, ligna, potum,
cibum, licitum est, dummodo tamen fiat ex pietate, & non ex cu
piditate retributionis aut gulae, ut nunc passim habetur mos.

Tertij sunt, Qui sanctificant diem literaliter, sed non spiritua
liter, ut qui faciunt quide opera externae sanctificationis, sed sine
corde. Et quanquam satisfaciant ecclesiae, & minus peccent, quam praede
dentes, tamen sunt Cainistae, offerentes non personam, sed opus personae
tantu cauent scandalu, & utinam tamen oes tales essent, qui peius agunt

Sunt autem quinque facienda pro sanctificatione festi, ut collig
gatur ex decreto, scilicet audire missam, audire uerbum dei, ora
re, offerre secundum aliquos, & conteri de peccatis.

Primu. Audire missam. Hic nimum stulte quidam interpretantur
canone, uolentes ideo missam legendam altiore uoce, quod non uis
deri, sed audiri sit praecipua, quasi non magis praecipuum sit, Cano
nem missae, qui solus proprie est missa, pressa uoce legi, ne audia
tur. caetera autem sunt orationes, & paramenta ad Canonem missae.

Quod si propter euangelium uolunt eam altius legendam esse, cur
non cogitant, quod aliud est praecipuum de uerbo dei, & aliud de mis
sa. Sed cessent ista uana somnia, cum per oem ecclesiam nullus nisi
sacerdos solus, missam audiat totam, Magno scilicet eo sacramen
to, quod Christus uerus sacerdos, quanquam multa operatur in eccles
sia, per externa sacramenta, & uisibiles ceremonias, in quibus ei si
deles concinunt & cooperantur, sicut deus nunc facit sacerdoti, in

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

cantu, oratione, responsione, tñ plurima agit inuisibiliter, p no-
bis apud deũ, quæ populus & ecclesia eius nõ uidet, neq; pcepit.

Udeinde anceps quæstio est, an satis sit, audire missam matu-
ram. Item, An satis sit, in monasterijs eam audire. Hic distinguit

Si est necessitas (de qua supra dictũ est) tunc satis est audire ma-
turam priuatam, uel etiam monasticã missam. Quia necessitas
non habet legem. Vbi autem non est necessitas, distinguitur se-

re semper, quod si nõ omittatur parochia ex contemptu, sed ex
deuotione petitur monasteriũ, licet in monasterio audire. Sed
meo iudicio dicam, saluo uniuscuiusq; sensu, in hac perdita tem-

poris miseria, prorsus nõ est tutum, relinqui unumquemq;, præ-
sertim simplicioris & rudioris animi hoïem, suæ deuotioni &
discretioni contra apertos Canones. Cuius ratio est, quia ideo

sunt positi Canones patrũ, ut dirigant populũ. Et debet unicui-
q; sua deuotio semper est suspecta, & tanto magis, quãto magis
placet, cũ est contra cõmunem usum, uel decretũ patrũ. Cũ scia-

mus, qd angelus Sathane in lucis angelũ sese transfigurans, sum-
me sit timendus & cauendus, Qui sub specie deuotionis facile o-

mnia decreta solueret. Et illud Deut. xij. & Iud. xix. ubi p̄cipitur,
imo prohibet̄, ac reprehendit̄, ne quilibet faciat, qd sibi rectũ &

bonũ uideatur. Alioquin, primo auferet̄ timor ab hominibus, &
reuerentia ecclesiæ suæ, & cõmunitatis. Deinde nutritur securitas

etiã paulatim ad maiora alia p̄mittenda. Tertio, Redit illa anti-
qui populi licentia in excelsis, & lucis, & extra templũ religio, q̄

summe prohibita fuit. Nam de facto uidemus, hac deuotionis
licentia permiffa, non tantũ parochias, sed etiã monasteria ciui-

ritatis dimitti, & ecclesias campi, & uillarũ, eadem deuotionis s̄e-
mulatione p̄ferri. Et sic ecclesiæ cultũ, in tabernax̄ redigi frequen-

tiã, ac nundinax̄ negotiatione, prætextu dedicationis, patrono-
rum, uotorũ &c. Dico igitur mea sententia, Quicquid sit de ali-

bi audienda missa, nulli esse licitũ in hoc ipso suum iudicium, su-
am opinionem, suã deuotionem sequi, sed autoritatem eccles-

siæ, & captiuandum sensum in obsequium Christi, quia scriptũ
est, Stultus est qui confidit in corde suo. Et ecclesia non potest er-
rare, quilibet aut̄ potest in sua deuotione errare, cũ & multi pro-

phetæ, sancti, reges similiter errauerint, nobis in monitione &
terrorẽ. Ne ergo ulli credas glossæ, super decretũ istud, qui enim

sic glossat, ignarus est in lege dei, & nondum cognouit, quid sit diabolus & homo, multo minus, quid sit deus. Et mira peruersitas glossæ, quæ uagam concedit deuotionis licentiã, quam te xrus data opa, uoluit coercere. Immo semper, quicquid tibi te ipsum dederit ac permiserit, tene suspectum, quia facit ut inueniatur uoluntas tua in ieiunio tuo, ut dicit Esa. Sic illufit Micheas Athab dicens, ascende &c. Quicquid aut tibi te ipsum abstulerit, hoc sequere Matth. vi. Esto cõsentiens aduersario tuo &c. Mich. vij. Ab amico custodi te. Item, Ois amicus fraudulenter incedit.

Secundũ. Est audire uerbũ dei, quod iterum sub præcepto est in parochia audiri, sicut & missam, nisi ubi intermittitur, propter dedicationẽ aliarum ecclesiæ, uel monasteriorũ. In quibus post prandiũ audire, est de consilio quidem ecclesiæ, sed tamen de præcepto dei, qui uult uerbũ suum omni deuotione ubiq; audiri. Et hoc secundũ est magis necessariũ, q̃ primũ, imo primũ est propter hoc secundũ, ut ex Christo patet, qui dicit, Quotiescunq; hæc facietis, in meã memoriã facietis, q. di. nõ celebrabitis missam, nisi prædicetis Euangeliũ. Et Apostolus, Quotiescunq; enim manducabitis panẽ hunc, & calicẽ bibetis, mortẽ domini annunciabitis &c. Ideo nõ licet missam p̃ficere sine Euangelio, priuatã priuato, publicã publico. Immo in primitiua ecclesiã, etiam excõmunicati, pœnitentes, catechumeni, energumeni, intererant missæ usq; post euangeliũ, quæ & missa catechumenon uocabatur, ut ex Dionysio patet, qd̃ utinã adhuc hodie fieret, ut saltem uerbũ dei audirent excõmunicati, quo facilius intelligerent, ac cõpungerentur. Atrox esset nimiũ excõmunicatio, etiã ab auditu uerbi dei, qd̃ tamen oĩbus creaturis p̃ceptũ est p̃dicari.

Hic iterum quæstio est.

An satis sit audire Euangeliũ missæ priuatæ. Respondetur, qd̃ sit satis, si est intelligens simul, & coactus proficisci. Alioquin etiã si intelligat, tenetur tñ uocale audire solẽniter, alioqui cui libet liceret publicã prædicationẽ relinquere, & fieret ipsa contemptibilis. Immo si fuerit necessitas proficisci, etiam si non intelligit, imo si nõ audit, est excusatus. Debet tñ quilibet nõ solũ cogitare quãta necessitate cogatur absens esse, cũ sit corporalis, sed etiam quanta necessitate uerbum dei sit habendum, cum sit spiritualis. Ideo pietas cœlestis debet semper uincere cupiditatẽ terrenam.

Hic tamen norandū, qđ si populus tāto rigore, ad audiendū uerbū dei est astrictus, quanto quāso sunt astricti sacerdotes, ut etiā uerbū dei dicant, & dici procurent. Quod cum sit super oīa praecepta instantissime mandatū, nescio qua miseria, hodie nihil minus curatur, in multis locis penitus obmittitur, in plurib; ea praedicant, quā obmitti salubrius erat. In alijs locis praedicantur humana, & doctrinā iuris ac philosophorū. **E**VANGELIUM, id est, memoria Christi tam rara, ut horror sit hoc attendere. Cogitur populus ad parochiā, & non obedit, quia cogunt sacerdotes euangelizare, & non faciunt. Quid ergo mirū, si uagent populi licentia superstitiosa ad alias ecclesias, quando sacerdotes nugant, crassa ignorantia, per fabulosas & uanas doctrinas: Tu non praedicas euangeliū, & grande crimē putas, qđ populus discurrit ad idolorū excelsū: Cum tū absis ecclesiae, & officio & uerbo, quid sequeſ, nisi ut populus absit & obsequio & auditus. Tu ad literā es intus inutilis, spiritu foris. Ideo & populus corpore migrat foris pariter & spiritu, tāto minus peccas q̄ tu, quāto promptior est audire euangeliū si diceres, imo si didicisses. Tui occasione igitur euacuat ecclesia, & pasua & uictū ouibus, dum cogis pecus in caulas, negas. Ideo dispergunt oues Christi in montibus, quia non erat pastor, dicit dominus.

Tertiu est, Orare, de oratione multa sunt dicēda, hic tñ de uocali uult intelligi, quod non est negandū, sed tñ ea debet esse minor & modica ad orationē spirituale. **O**ratio em est ascensio mētis in deū, uerba sunt scale, sed uox est apparatus scalarū. Ideo dixi, quod hi sanctificāt diem literaliter & male, qui uoce tantū orant, imo non orant, sed orationes tantū proferunt aliorū, nō aliter q̄ sicut liber, alterius scriptiones & uerba ipse mortuus nihil intelligēs. **V**el sicut organū profert cantū cleri, ipse nihil sentiens, aut intelligēs illū, quod hodie magnū est mysteriū, quale est em organū, talis & clerus, id est, boator sine sensu, uox sine uerbis, sicut organū non nisi uelut mutam & elingue uocem, ac ionum refert. De spiritali autem oratione postea in quinto.

Quartum, secundum quosdam est offerre, sed hoc abolitum est, licet in Ecclesia primitiua fieret hęc oblatio panis & escarum in communi, de quo offerebatur, & reliquum in pauperes conferebatur. At nunc uice huius, dotatae sunt ecclesiae, monasteria,

hospitalia &c. pro pauperibus.

Quintū, quod est maximū & oīm primū, scilicet reconciliari deo, per examinationē conscientiae, & cōtritionem peccatorū.

Haec autē contritio sic paranda est, ut non tantū ex odio, quantum ex amore procedat. Ex amore autē procedet (ut rudibus exempli gratia dicā) si homo secū ruminet beneficia dei in se per totam uitā collata. Tum illis opponat suā ingratitudinē, & uitia, in abusu taliū bonorū, ut quod dedit v. sensus, tot periculis seruauit, tot bona corporis, mentis rege dedit. Quae oia non bestijs non lapidibus, non deniq; plurimis hoīm dedit. Post hęc fiat ascensus ad spiritualia, quod filiū suum misit in carnē, crucifigimori, & alia infinitae dignitatis, tandē promissa aeterna bona. Hęc oia ruminata, & peccatis cōposita proprijs, mire excitant odiū ac detestationē sui, amorē uero & laudem dei. Hęc est uerissima cōtritio, uiua & efficax, ubi illa, de timore inferni, & peccati turpitudine, est literalis ficta & breui durans, quia non radicata amore, sed incussa timore tantū. Sic de quodā legitur, qui per totam uitā pessime uiuens, miris tamen beneficijs, ac donis dei prouehabatur, tandem etiā ad episcopatū prouectus est. Tunc ad se reuersus, & admiratus dei benignitatē erga suā indignitatem exclamauit. Vicisti dñe, & conclusisti me nimia bonitate tua. is deoq; Ecce amodo totus tibi seruiā, & ita fecit. **N**eq; contemni debet rudis ille ascensus a primis corporalibus bonis &c. Nā legitur in historijs, qd tēpore Cōcilij Constan. duo Card. ad Conc. equitantes, pastorem in agro flentē uiderunt. Vnus autē eorum animo misericordiore, nō possum (ait) abire, nisi audito illo homine & cōsolato, & accedens, causam fletus percunctat. Ille dissimulat tristis, instat Cardi. & cogit fateri. Tandem, ecce inquit, hanc bestiā (buffonem intuitus) tam eximiam creaturā fecit me deus, hominem erectum, decorū, rationalem, & nunq; gratias egi, quod non me quoq; tam deformem buffonem fecerit, hoc est quod amare fleo. Tunc Cardi. insolita contritione hominis percussus & sua maiora beneficia, maiore ingratitudine sua, subito conspiciens, de mulo examinis cecidit. Tandem leuatus cura famulorū, & in ciuitatem perductus, semp exclamauit. O Augustine sancte, quā uere dixisti, Surgūt indocti & rapiunt cœlū, & nos cum doctrinis nostris, uolutamur in carne & sanguine,

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

Hæc sunt opa uerae sanctificatiōis, q̄ significant oībus exterioribus. Sic Tren. iij. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Sine ijs duobus, non accenditur mens & cor. Corde aut non succenso, oīa alia frigide, uane, & noxie fiunt, quia sine fructu. Et hæc duo debēt ex Euāgelio audiri, auditaq; ruminari. Sunt em̄ hæc duo, scilicet dei bona, & nostra mala, scala ipsa in deū, in qua descēdimus in nos, & ascēdimus in deū, sicut figuratum est Gen. xxviiij. Sūt etiā duo illa sacrificia, laudis & cōfessionis, de qbus, Sacrificiū laudis honorificabit me, & q̄ ille sit ascēsus in deū, sequit̄. Et illiciter, q̄ ostēdā illi salutare dei. i. reuelabo ei aeternā salutē. De altero, cōfessionis scilicet, sacrificiū deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatū deus nō despiciēs. Et hæc duo simul oportet offerri, ut sint eo perfectiora.

PRÆCEPTVM QVARTVM.

HONORA PATREM ET MATREM, VT SIS
LONGÆVVS SVPER TERRAM.

Hoc præceptū Iudæi fecerūt irritū per traditiones suas, sicut & oīa alia. Quia honorē hunc exponebant solū in uerbis & signis, irritatores facti uerborū legis. Quia enim honorare significat signū reuerentiæ exhibere, acceperunt illud secundū huius significationis corticem, ut solo exteriori signo honorādos docerent. Sed ut sapius dixi, Lex domini est spiritualis immaculata, cōuertens animas, ac interiorem instituens hominē. Ideo cor primum obligat & requirit. Quare procedamus secundum hunc duplicem sensum, scilicet literæ & spiritus.

Honor parentum spiritualis, est exhibitio cordis, & reuerentia promptæ uoluntatis. In quo includuntur duo.

Primo, prompta obedientia ac uoluntas ad omnia, quæ uolunt sunt parentes. **S**ecundo, digna æstimatio & opinio parentū. Honor em̄ cordis, est magna pietas, & maior q̄ charitas in proximū, quia charitas solummodo diligit, prompta seruire proximo, & preciosum eum existimās. Ideo istud præceptum statim post præcepta primæ tabulæ ponit, quia est de illis, qui sunt uicarij dei. quare sicut deus colendus est honore & timore, ita & uicarius eius. **P**atet itaq; quod qui spiritualiter honorat parētes exhibet eis primo promptā obediētiā & uoluptatē. Ac per hoc

non solum succurrit eis in necessarijs, sed etiam in omnibus obedi-
dit eorum beneplacitis. Et qui tale cor suis parentibus non exhibet,
sciat se non implere hoc praeceptum, quanq̄ & nunc quoq̄
in ista intelligentia caeci, in nuda superficie uerborum laborent
plurimi. Ergo honora dicit, scilicet corde intimo, & affectu ple-
no, parentes tuos &c. Quomodo enim parentibus inobediens
sit, qui cor eis non solum obtulit, sed & cum honore obtulit.

Secundo (quod maius est) exhibet reuerentiam (non in litera
foris, sed in spiritu intus) id est, magnificā opinionē in corde de
illis habens. Et hoc potissimū in hoc praecepto cōmendatur, per
quod & differt (ut dixi) a charitate, qua quilibet alteri obedire &
seruire iubetur Gal. v. Sed unde nascitur illa sublimis opinio de
parentibus in filijs: Maxime, cū quandoq̄ sint pauperes, ignobi-
les, infirmi, deformes, aut alias minus reputabiles. In ijs em mul-
ti offendūtur, ut fastidiant, & erubescāt parentes suos, dolentes,
quod non de diuitibus, potentibus, nobilibus &c. nati sunt. O-
cæcitas magna. His tradenda est regula. Opinio parentū gran-
dis fit respectu dei, & uoluntatis eius. Sic enim pius filius cogita-
bit. Ecce si summa maiestati nō fuit indignū uisum, quod talem
hominē uoluit parentem meū esse, cur mihi indignū uideatur?
Si deo summo placuit in illo operari, & me creare, cur mihi dis-
pliceat in illo fieri, aut factum esse? Nam quid faciūt parentes ad
formationem filij: qui nec si sit masculus, foemina, oculatus, auris
pedatus, uiuus, mortuus, albus, niger, capillatus siue non, fu-
turus unq̄, cogitant. Ergo officinam dei mei, artificis mei uerbe-
ror. Non aduertam oculos in paupertatē, deformitatē, ignobili-
tatem parentū, sed in deū operatorem. Sic sic fluit reuerentia ex
deo in parentes, nō ex parentibus, dū alius intuentur, q̄ ut sunt
caro & sanguis, sed ut officina summæ maiestatis. Quis em con-
temnet officinam principis: q̄d fabrefactum opus odit officinā
suam in qua factū est? Cum igitur deus uelit parentes honorari,
& iustissima sit causa, scilicet, quia uicaria & officina dei est. So-
lo hoc differt istud mandatū a pcedentibus, q̄d deus in illis ho-
norat ut in seipso. In isto, ut in alio scilicet regentibus, qui sunt se-
des, officina, altare, propitiatoriū eius. Hic ergo est uerus honor

Honor parentū literalis, est inuito corde, & contemptore ani-
mo, sola scilicet formidine pœnæ, exterius signo honorare pa-

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

rentes. Nam qui sola formidine poenae honorat, scilicet ne confundatur corā hominibus, uel puniatur hic, aut in futuro, tam diu honorat, q̄ diu timeret, & poenam cogitat. Semper aut̄ intus corde contemnit, oblitus autem poenae, etiam opere foris contemnit, ut in multis exemplis probatū est, & quotidie experitur.

Dictum est, quo modo se filij debeant habere erga parentes. Sed oportet, ut illi rursum se exhibeāt parentes, ut digno nomine sint parentes, ne honor filiorū cōferatur in idola, & mortua simulacra parentum. Immo forte sunt peiores aliquādo q̄ latrones, quia fouent carnem illorum, & interficiunt animas eorum.

Sapientius enim fit, ut filius in patre peiorem homicidā habeat, & utilius fuerit, filium a latrone occidi, q̄ a patre foueri. Aut cur putatis quod pestis potissimū saeuit in paruulos: nisi quia deus implet in eis, quod Sap. iij. ait. Raptus est ne malicia mutaret intellectum, aut ne fictio deciperet animā illius, propter hoc prope rauit illum educere de medio iniquitātū. Et infra, Condemnat enim iustus mortuus uitos impios, & iuuentus celerius cōsummata, longam uitam iniusti &c. Sed de ijs latius postea.

Nunc ut uideamus, quid eis debeant, ut sint parentes. Apostolus Ephe. vi. postq̄ filios iussit, ut parentes honorarent, & praecipit illud cōmendasset, atq; interpretatus fuisset, dicit, Filij obedite parentibus uestris in dño. Vtiq; uolens, ut sint non tantū in carne parentes, sicut gentes, sed in domino, & illi obediant etiā in domino. Statim de parentibus dicit. Patres, nolite ad iracundiā prouocare filios uestros (quod Colof. iij. exponit, Ne pusillo aniofiant) sed educate illos in disciplina & correptione domini.

Primū, quod eis impendi uoluit, ad animū scilicet pertinens (nihil enim de corpore eorū praedicauit) ut non prouocent eos ad iram, & deiectionem, hoc est contra eos, qui furiose regunt filios, & dum animus adhuc mollis est, in totū timorem & pusillanimitatē uertitur, ita ut odio parentū, tandem aufugiant, & faciant quae alias nunq; fecissent. Quae enim spes hominis, qui diffidentia in parentes & odio, de illis desperat. Non enim uult Apostolus, ut filij nō offendantur, aut uerberentur, sed ex amore castigentur, nō ut illi furiosum animū expleant, nihil solliciti, quō emendent filiorū errorem. Factus enim pusillo animo, ad omnia inutilis & desperatus efficitur, timidus omnia agere & ag

gredi. Et q̄d peius, q̄d talis timiditas, teneris annis imbibita, uix unq̄ postea eradicabitur, quia em̄ ad om̄e uerbū didicerunt terri, ideo postea etiā ad foliū arboris timent sonantis. ¶ Sed & illa nutriculae, quę pueris illudūt terribilibus formis & gestibus precipue de nocte, sunt compescendæ. ¶ **O**mnī studio puer est formadus ad timorē bonū, ut timeat, quæ timenda sunt, nō autem ad esse timidū, sicut parentibus quibusdam fatis est, si timidos tantūmodo habeant, quod est nocentissimū futuræ ætati.

¶ **H**oc pro declinatione ad sinistram, nunc ne etiā in alterā partem peccetur, dicit Secūdo, Sed educate eos in disciplina, & correptione dñi, id est, docete eos docenda, & corripite nō seruantes ea. Vtrunq̄ illis necessariū, & eruditio eorum, quæ ignorant de deo, & correptio, si cognita non sequant̄. Vide itaq̄ ut ante omnia, filios uelis institui in spiritualibus, ut prius deo tradant̄ q̄ mundi negotijs. Et heu q̄ ista nunc sunt oīa peruersa. Nec mirum quādo nec parentes ipsi sunt eruditi, aut correptione probati. ¶ **F**uit aut̄ una spes reliq̄ in Scholarū magistris, ut saltē ibi, subtiliter erudirent̄ in pietate, sed & hec perijt. Om̄es gētes, p̄sertim Iudæi, diligentius instituunt pueros suos, q̄ Christiani. Ideo & ecclesia pessime habet, quia tota eius uis consistit in successoribus qui in prima ætate negliguntur, sicut hortus in uerno tempore

¶ **I**gitur in eruditione domini sunt educādi. Est aut̄ eruditio domini, qua docent̄ cognoscere dominū Iesum Christū, insingere eis recēti memoria, quō ipse p̄ nobis passus sit, ac q̄ fecit, q̄ promissit, sicut filijs Israel præceptū fuit, ut nota facerent filijs suis, ut cognoscat generatio altera mirabilia, quæ fecit cum patribus eorum in Aegypto. Et hoc cognito, si nō discāt amare dominū, & gratias agere, & orare, & sequi Christū, adhibet̄ correptio domini, id est, terror iudicij dei, & minationes iræ dei super malos. Hoc em̄ qui ab ineunte ætate didicerit, scilicet bñficia dei & promissa, unde diligat, deinde plagas & cōminationes, unde timeat dominum, facile hæc tenebit factus maior. Nam in ihs duobus uult dominus coli, Amari ut pater, ex beneficijs præteritis, præsentibus, & futuris, Timeri ut iudex, ex plagis præteritis, præsentibus & futuris, sicut dicit, Si ego sum pater, ubi est amor me⁹. Si sum dominus, ubi est timor meus. Sic ergo discant filij domino cantare misericordiam & iudicium. Hæc duo em̄ Apostolus inten-

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECE

dit, quando dicit in eruditione & correptione domini. **A**d eruditionem pertinet ut dicas ei, quomodo deus oia creauit, ei seipsum, uitam, animam dedit, quotidie omnibus bonis iuuat, que creauit, pro eo passus est, & mirabilia fecit, predicauit, adhuc maiora promisit, ut pro his gratus sit deo, & patre agnoscat, ac diligat. **A**d correptionem pertinet, ut ei dicas, quantis olim plagis percussit Aegyptios, gentes, & domitas, filios Israhel, denique omnes in Adam. Item quot adhuc ante oculos percutit peste, patibulo, gladio, aqua, igne, bestijs, morbis, & quanta comitetur in futuro, in gehenna cum diabolis. **E**t uult hac potius adhiberi, quam correptiones hominum, id est proprias. Non sine causa, scilicet ut discant semper sursum ad deum aspicere, & non homines sed deum timere, **N**e si parentum rugas timeant, tandem etiam in ijs quae dei sunt, homines timeant, hoc est, ne pusillo animo fiant. **H**oc enim agendum est cum filijs, non ut parentes timeant, sed deum offendere se sciant, si parentes non timeant. Sic enim non fient pusillo animo, quia ubi parentes etiam proprios, non nisi deum timendo, timere didicerint, postea etiam in aduersis & prosperis, non a deo recedant, timore uel amore quocumque.

Quod autem gratum sit hoc deo sacrificium, in filijs erudiendis, patet in Gen. ubi dominus Abraham non potuit caelare, quod facturus erat, sola hac causa motus, dicit, Scio enim quod docturus est filios suos, ut timeant dominum. **E**cce quomodo correptionem domini super zodomas, dicit profutura per Abraham in educatione filiorum, ad timorem eorum. Similiter Ionadab, pater Rechabitarum, eximie laudatur, & filijs benedicitur, quia eos pie & religiose educarat in timore domini. Sic Thobias, Ioachim uxor Susanna, educati sunt. **C**ontra Heli. i. Reg. iij. quod meruit, filios suos negligendo ibidem patet. Item, quid ille puer quinquennis apud B. Grego.

Et uere stultissimi sumus. **E**cce in proprijs filijs potest mereri uel uitam, uel mortem, & non aduertunt. Nam quid prodest, si tua culpa malos filios educes, etiam si tu sis in teipso irreprehensibilis.

Multi alienis studijs, deo seruire praepostere nituntur, ieiunando, uestes portando asperas, & alijs affectatis obseruantijs. **E**t hanc domesticam pietatem caeci non minus transeunt, quam olim Iudaei, relicto templo dei, in excelsis immolabant. **P**rimum erat attendere, quid dominus a te requirat, cuius officij tibi onus

PTIS DECLAMATIVNOVLAE POPVLARES 157.

imposuit, ut Apostolus ait, in qua uocatione uocatus quisq; sit. Hoc enim ante omnes indulgentias, orationes, ecclesiarum uisitaciones, uota quaecunq; curandum fuit & agendum.

Dictum fuit, quò parentes se gerere erga filios debèt, ut digno noie parentes uocent, ne ex parentibus fiant p dentes, & pereuntes simul cum filijs. **V**ideamus igitur, qui sunt isti p dentes, ac perditores filiorum.

Primi scilicet, Qui omittūt, & scienter sinunt eos crescere sine eruditione, & correptione domini quanq; nullo malo exemplo noceant, tamen permissione eos perdunt, ut qui nimis carnaliter eos diligunt, ac tenere fouent, dicentes, pueri sunt nò intelligunt, quid faciunt. **E**t uerum dicunt, **S**ed nec canis, nec equus, nec mulus intelligunt, quid faciunt. At uide, quò discunt ire, uenire, sequi, facere, omittere, quæ non intelligunt. Sed nec lapis, nec lignū intelligit, quam sit inepta res ad domū, sed formatur ab artifice, & statim intelligit, quātomagis homo

Aut si aliorum pueri intelligunt, cur tui nò intelligunt? Hi ergo peccata filiorū portabunt, quia faciunt eadem, ut sint sua. An nò puer ille quinquennis, de quo B. Grego. fuit non intelligens?

Secūdi, Qui uerbis impudicis, & maledicis, deinde exemplis ac gestibus malis, eos præcedunt. Sunt reperti, & utinam nusq; adhuc sint, sicut ego noui, qui prostituta; filiarum lucro uictabant & iussu parentū, filia ac uxor fornicabantur. Quis dubitet ijs filiabus pro parentibus, utiliores fuisse latrones? Sunt adhuc tam stulti, quibus mire placet, si filios habent Mauortios, & percussores faciles, tanq; laude dignissimos, quod nullos timeant. Horum stultitiæ præmiū finale solet esse, luctus & dolor, de subita filiorum occisione, & iuste. **N**unc filij (ut iuuentus fert feruida) proni sunt, ad concupiscendum & irascendum, ideo cauenda exempla parētum, in uerbis & gestibus. Quid enim filius discat maledici ac impudici, quā maledicere & impudice loqui?

Tertij, Qui occasionem dant filijs ad mundū diligendū, ut quod nihil sunt aliud solliciti, q̄ quò discant incedere, saltare choreas, ornari, hominibus placere, cōcupiscentias irritare, mundo conformari. Vbi sunt nostra ætate, qui tanta cura filijs prouident deum, quanta prouident uestes, luxus, diuitias, honores &c. Mare hic plenū reptilium maiorū & minorū occurrit. Vide, quæ portenta uestiū, hæc licentia attulit in utroq; sexu, præcipue in mulie

ribus, deus custodiat uiros, ne lineum peplū portent, quia mulieres birrheta nudis capillis portant, sicut masculi, forte in uindictā, quia uiri portare cōeperūt reticula capillaria, quæ mulierū erant, ideo mulieres receperunt a uiris birrheta. Et quare utrunq; mūdus pulchre decere putat, nisi quia placet nouus mos: Sed cogita tecū, quid sit uiri caput inuolui reticulo muliebri, & mysterium simul, qđ Apostolus terigit, quādo caput nō uelari uoluit.

Sed primū distinguamus, Aut ornatus eiusmodi sit uolentibus maritis ac iubentibus, hic possunt mulieres certe excusari, si tñ inuitæ faciunt solum ut placeant uiris, uiris, inquit sensatis & habentibus, ut S. Cæcilia foris in aurea ueste incedebat, intus induta cilicio ad carnē. Et Anastasia similiter. Item Hester olim in Vete. lege. Quin S. Aug. grauiter arguit quandā Editiam, qđ ab iecerat inuito uiro, uestes matronales, & habitū uidualē sumpserrat. His ergo omissis, quia uiro obediendū est in ihs, quæ sine peccato fieri possunt, **D**e ihs uideamus, q̄ inuitis & coactis maritis expostulant hos luxus, de quibus nō me, sed primū Apostolū Petrum audite, qui pastor fidelis oīm constitutus est. i. Pe. iij. Similiter & mulieres uiris suis subditæ sint, ut si qui non credunt uerbo, per mulierū conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore sanctā conuersationem uestram (spiritualiter & corde subsint, qđ est in timore seu reuerentia subesse, ut magnifice opinentur de eis) Quarū non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumentorū cultus, sed qui absconditus est, homo cordis, in incorruptibilitate, quieti & modesti spiritus qui est in conspectu dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in deo, ornabant se, subiectę proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abrahamæ, dñm eum uocans. Cuius estis filix benefaciētes, & nō pertinentes ullā perturbationē.

Hæc uobis lectio recitatur mulieres, hoc latinum (ut pueris) uobis proponitur, discite & aduertite. Episcopus, Papa, Apostolus, pater, pastor uester, hoc dicit, & seruandum tradit. Postea & uiris, quid tradat audiamus.

Ac primū, ne quis de mulieribus, in hoc præcepto, nō dicendum putet, sciat, qđ omnis superior potestas humana hic præcipitur honorari, ut & antea dixi. Vir aut caput & dñs mulieris est ac superior. Sicut e contra potestas omnis hic monetur, ut se dia

gnâ honore præstet, Quare post filiorû eruditione, imo cû eorû eruditiõe, recte ac proxie, de conjugatis etiã inter se, dicendû est.

Vide aut̃ quanta suauitate & modestia, quanta quiete & lenitate docendi, procedat pijs̃simus Apostolus, Non est turbulētus non fulminat, non minatur, sed leniter ac suauiter docet, ita ut uel ipsa dicendi gratia permouere debeat, ad seruãda ea quæ docet nedum utilitate rerû, quas docet, ac solum docere intendit.

Primum uult, ut mulieres sint subditæ uiris suis, cui cõsonat Paulus Colos. iij. Mulieres uiris subditæ sint, sicut oportet in domino. & Ephesi. v. Mulieres uiris suis subditæ sint sicut domino quoniam uir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, Ipse saluator corporis eius, id est, non corruptor. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres uiris suis in omnibus. Ista autem subiectio, quid sit, satis exponit sequenter, quãdo conuersionem eorû in reuerentia & timore ergo uiros cõmendat uti lem ad uiroꝝ salutem. Ergo subditas esse, est reueri uirû, & honorare, in oibus obedire. Nam ad hoc inducit exemplum, Saræ quod subdita uiro suo fuerit, quia dñm eum uocauerit, & p̃ hoc eum timuerit, ac reuerita fuerit, parata in omnibus obedire & cedere. Quod si Petrus maritis infidelibus sic subdi præcipit, quãtomagis id fidelibus præstandû. Sicut & rursus Paulus, Vxor uirû suum timeat, id est, reuereatur, Ephesi. v. Contra hoc agunt cõtemptrices, contentiosæ, pertinaces in uiros suos, quæ nouissimû uerbum habere uolunt, aut quæ agunt sine scitu & uoluntate uiroꝝ, dispensantes &c. Hæ omes huius præcepti sunt reæ, quia nō sunt subditæ suo maiori. nam Apосто. i. Corin. xiiij. dicit, qd mulieres subditæ uiris lex dicat. Lex quidẽ Mosis in multis locis hoc habet, sed prima est Gen. iij. præceptû dei ad Heuam, sub potestate uiri eris, & ipsa dominabit tui, hic expressa est diffinitio domini super mulierem. Si ergo nō licet filio contra patrem, seruo contra dñm populo contra principẽ, aut sacerdotem cõtendere & erigi, ita nec mulieri contra uirû. Et notate hoc primû. grande enim est, & rarissime tenetur. Sic sancta Monica faciebat & suo uiro tacuit & cessit. Alijs uero quæ a uiris uerberabant dicebat, oportere memores conditionis suæ, nō superbire contra dominos suos quãdo recitatis tabellis matrimonialibus intelligere debuerat se ancillas esse factas. Igit, aut subdita sit uxor, aut

non nubat. Si nõ uult habere dominũ, desistat accipere uirum, quia sic deus in apostolis & scriptura sua præcipit, & ordinat.

COROLLARIUM.

Quæcunq; habet morosum uirum, non præsumat par pari, uim ui repellere, sed moribus contrarijs ac placitis mutare. Sic enim hic docet Apostolus, ut ad fidem cõuertantur uiri, per bonam conuersationem mulierũ. Quod aut de fide, hoc de quolibet alio minore bono faciendũ est. Sic & Paulus i. Corint. vii. Sanctificatus enim est uir infidelis per mulierem fidelem. Malũ enim malo non uincit, sed auget & roborat, uincitur aut bono.

Secundũ, qd ornatus eorũ non sit in exteriori capillatura, aut auto, aut indumētis. At iste nunc est potissimũ ornatus Christianarũ mulierũ, & usq; ad monstra p̄ductus hodie, quod. d. Apostolus, Iste externus cultus sit gentilium mulierũ, Christiana alio ornentur. Quis autem potest in tanto abusu tacere: Primũ, Scio aliquot mulieres (nam nõ sunt omnes stultæ illius uanitatis cupidæ) quæ cogunt inuitæ se ornare istis cultibus, ac mire fastidiunt, sicut Hester regina, Sicut S. Elizabeth regina, Et frequenter illæ sunt tales, q̄ abundant ut possint ornari. Illæ enim magis cupiunt, q̄ non possunt. Sicut nũc nobiles, & ciues, quo sunt egentiores suis auis, eo sunt in cultu effusiores. De istis itaq; dicamus.

Sancta Agatha cum esset ex nobili genere, non tantũ in uelo sicut mulier incessit, sed etiã in seruili ueste, & de hoc reprehensa gloriabatur sese ancillã Christi, ut patet in eius legenda. **A**c primũ nescio magis ne maritos an uxores arguam, aut certe magistratũ ciuitatis, quod mulieribus talia permittat, quibus extenuentur eorũ res scienter ac uolenter. **C**ur enim ille nõ ponit leges ut alibi sit: aut cur maritus uxorem, non compescit, cum sit dñs eius. Aut si hoc sustinet uolens, quid miratur exactionem principis? **E**t uidete, nisi mutaueritis, nõ cessabit, sed crescet exactio, de quo uos uolo certificare, quia ista finita, ueniet maior alia, quæ sic prouocastis deum & prouocatis. Nonne debet pudescere honesta matrona, quod tanti precij habet uela, & calyptra, ut modesto ciui, ad integram rem familiarem sufficeret: **Q**uid dicam de tunicis, & sumptuosissimis abusibus sericorũ, purpurarum, auri, & argenti: **E**t sane mitius damnus est, quod in fibulas, catheras, & annulos uertitur argenteos, q̄ quod in aureas uittas,

reticula, fimbrias, texturas, plumaria, ac polymita fit ex serico.
Hæcem usu cōsumunt, illa pmanent utibilia, & si nondū utilia,

Sed quid de illis nouis, nescio an quæstus, an damni magistris:
qui ad plananda uela & cætera linea, rotarū sumptuosas machi-
nas ædificant, ut xvij. xx. flore. constant uela, xl. uel. l. cōstet ma-
china planatoria, potuit fulmen rotas sancte Catherinæ paratas
perdere, & nō potest & has uanissimas ac mundanissimas ma-
chinas tangere. Sed hæc omnia sunt signa, quod interior cul-
tus displicet, qui non ita displiceret, si exterior non ita placeret,
facile contemnit honesta matrona externum cultum, quæ stu-
diofa est interni cultus, neq; possunt uterq; ex æquo curari.

Redit itaq; tempus Synagogæ quod Esaias ca. iij. describit, di-
cens, Pro eo qd filia Sion eleuata sunt, & ambulabant extento
collo, & nutibus oculorū ibant, & plaudebant, & ambulabant
pedibus suis, & composito gressu incedebant. Decaluaabit dñs
uerticem filiarū Sion, & dominus crinem earum denudabit, in
die illa auferet dñs ornamentum calciamentorū, & lunulas &
torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, &
periscelides, & murenulas, & olfactoriola, & inares, & annu-
los, & gēmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, &
linteamina, & acus & specula, & syndones, & uittas, & theri-
stra. Et erit pro suauī odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro
crispanti crine caluitiū, & pro fascia pectorali cilicium &c. Ecce
quot & quanta multæ lux congressauit, xxi. ornamenta mu-
lieri nō faris sunt. Quis nō horreat uxore ducere: nōne optimo
uocabulo, tam Græci q̄ Latini, ornatū mulierem appellant mū-
dum: quia uelut cōgeries rerū, ita illa mundū quendā constitu-
unt. Lege etiam Theophrastū, B. Hiero. cōtra Iouinianū, & Plau-
tum in Aulularia, & uidebis quod mulieri si licentia detur, infi-
nita cupiditas est ornatus, ideo non explenda, sed præcidenda
oibus uiribus. Et quid agit honesta Matrona, aut uirgo, ut tan-
to studio cupiat meretricibus cōformari: aut quid quæris orna-
tu tanto: ut irrites animos alienorū nitorum? An significas, quia
inuirā habes castitatem? An meretrix optas fieri? Quid quæris a-
lij placere q̄ uiro tuor? Quis non habeat suspectū hoc uotum pla-
cendi? Mulier satis abunde placet, si ita est ornata, quod uiro pla-
cet, huic em soli debet placere, huic data est & subiecta. Similiter

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

& uirgines, cur stulte cupiunt placere iuuenibus? An nõ cogitas quod terretur ducere te, si cogitet, quod tanto sumptu te cogatur ductã ornare? Si uis iuuenem amore capere, audi utilissimũ cõsiliũ, Esto pudica, paucis ornata, paucis uerbis loquens, Nec oculos aliquando in faciem eius iaciens. Maximus cultus uirginis & mulieris est, pudica uerecundia, hæc enim prouocat & capit animos uirorũ, super omnem ornatum. **I**nsuper neq; stabile facit matrimoniũ, ubi amor carnis, ornatu excitatus, cito fastidire facit nuptias quia non moribus bonis, sed futili nixus est ornatu. Sic fac, & uirum acquires (etiã deo benedicente) citius quã dissolutissimã ille uoragines rerum, lupis & meretricibus similitimã, de quibus Psal. cxliij. Filiaẽ corũ compositã, circumornatã ut similitudo templi, id est præ alijs eminenter decoratã, sicut templũ præ cæteris domibus eminet, ornatu & spectatur &c.

Distum est, quo modo mulier se erga uirũ habere debeat, ut honoret suũ maiore, secundũ hoc præceptũ, duplici scilicet cultu obedientiã & reuerentiã, ut sit prompti cordis, ad eius uoluntatem agi, deinde honoret eum ex corde, magnifice de eo sentiens, **S**i quarat autem, quõ possit uirũ habere in honore, qui sit dissiformis, morosus, ac prorsus nec amore quidẽ dignus, nedũ honore. Respondeo, sicut de parentibus dixi, quod deus in illo suspiciẽdus est, quia deo placuit, ut uir eius sit, & uices eius gerat ut ait Apostolus, Vir imago dei est & gloria dei. Mulier aut gloria uiri. Ideo non debet sibi displicere, qd deo cernit placuisse & placere. Magna dignitas uiri, quod nomen dei, & officiu participat, ideo honorandus est ab uxore, deus enim uir est ois ecclesiã & animã, qd sacramentũ maximũ, etiã causa est, cur uirũ honorare debeat mulier, timere, & audire. Auerte ergo oculũ a carne, & deũ in uiro agnosce, & cole, & facile erit honorare eũ.

At contra, **U**t uiri etiam se præbeant dignos uiri & maioris nomine, nunc dicendum est, **S**equitur ergo S. Petrus ubi supra, **V**iri similiter cohabitent secundum scientiam, quasi in firmiori uasculo impartiantur honorem, tanq; etiam coheredes gratiã uitã, non impediãtur orationes uestre.

Primũ docet uiros, ut non simpliciter cohabitent mulieribus, sed secundũ scientiam, id est, non secundũ passiones & sensum tantũmodo uoluptatis causa, nihil ducẽns in te uxore

& meretricē, nam sic & bestia cohabitant, gentes. Erudit itaq; oculus uiri, quo uxorem inspicere debet, nempe non oculo concupiscentia, sed scientia & cogitationis, Quia scientia duo iubet scire & agnoscere uirum in uxore. Primū, inquit, quasi infirmo ri uasculo. Secundum, tanquam cohaeredes eis sint mulieres. Et sic seipsum exponit, quid uelit, per cohabitationem secundum scientiam intelligi, scilicet ut uir agnoscens uxorem, & infirmus uasculum, & tamen cohaeredit gratia, habeat eam in honore, & non in passione desiderij, Declaremus autem latius.

¶ Scire debetis uiri, quod mulier sit infirmo uasculo quae uir, ideo secundum hanc scientiam eis cohabiteris. Uasculum uocat, & quo ad corpus, & quo ad animam, nam & uir eodem modo uasculum est, sed firmius. Mulier enim sicut est mollioris corporis, ita & animi, ideo ei impartendus est honor a uiris firmiteribus. Uasculum omnes dicimus, propter animam in corpore, ut in uase morantem.

¶ Est autem iste honor uasculi, honor corpori muliebri impartitus qui nihil est aliud, nisi casto amore uxorem diligere, ut i. Thel. iij. Ut sciat unusquisque uestrum, uas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes, quae ignorant deum, hoc est, abstinendum ab uxore est, & non satisfaciendum concupiscentiae. Sanctificatio enim illa est castitas. **¶** Sed Apostolus haec docet, per obliquum etiam uxores uiris commendare uolens, ut patientiam cum ipsis habeat, uelut epitheto breuissimo, patientiam uiroxi agit, dicens, infirmiori uasculo muliebri, quod d. Mulier est, infirma est, uasculum est, habet animam nobilissimam. Haec igitur scientes impertite eis honorem propter eas, tum etiam propter uos, ne impediant orationes uestrae, passionem enim concupiscentiae, quae sinunt orare: imo aliquod honestum agere. Cum oratio maxime requirat animum abstractum a passionibus carnis. **¶** Sed cum sit infirmus uas mulier, etiam ferenda est, & dissimulanda eius culpa, & non exacte semper puniendi, pro rebus leuibus, sicut aliqui uiri nimis tempestuosi facillima causa iracundiam agunt. Sicut Psalmista dicit domino, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit: ita impossibile est in re familiari, durare pacem inter uirum & mulierem, si alter alteri nihil condonet ac dissimulet, sed omnia ad unguem obseruet. Quis enim non offendit aliquando: ideo dissimulanda sunt multa, ignoranda

plurima, ut pacis ratio possit constare. Igitur uirum moueat ad uxorem caste seruandam, quod est infirmius uasculum propter corpus, scilicet mollius & animum molliorem. deinde magis, quia est cohaeres tantæ gratiæ. Tertio maxime ne & uirorum salus ipsa impediatur. uide, efficax persuasio & uehemens.

Similiter Apostolus Paulus Ephesi, v. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Et unusquisq; uxorem suam sicut seipsum diligit. Vxor autem timeat uirum, id est honoret ac reueretur. Puchre distinxit, uir diligit, uxor timeat, utrumq; caste, castus amor descendat, castus timor ascendat, hunc inferiori superiori, illum superior inferiori debet. Et Col. iij. dicit. Viri diligite uxores uestras, & nolite esse amari ad illas, hoc est, quod supra dixi, ne nimis exquirant & obseruent materiã obiurgãdi.

Quomodo ergo Christus dilexit ecclesiã: utiq; spiritualiter, cū non inueniret qd amaret, sed qd odiret in illa, tñ tradidit semetipsum pro ea, sanctificans illã &c. Ita uir si inueniat in uxore minus amabile, oportet ut ipse muteat, & tradat se, id est relinquat suum desideriu, quod nõ impletur propter defectũ uxoris, ut sic tantũmodo ea, in illa aspiciat, quæ amabilia sunt, & sic mundet eam sibi ipsi, ut exhibeat eam sibi absq; ruga. Quod non fit, nisi ut dixi, in bono uicerit malũ, & discat diligere, etiã non diligibilia, ut fiant diligibilia, uel ipsis mutatis, uel ipso. Nam cū omnes res sint indifferentes, possunt tũ diligi, tum odiri, secundũ quod mutat animus, ut honor mundi idem manens, diligitur & oditur ab eodem homine auerso & cõuerso. Et iste est modus optimus mutationis, ubi nõ res, & obiectum, sed potentia mutatur hoc enim est stabile. Christianorum est hec mutatio, & dexteræ excelsi, sed mundanorũ est, solũ quærere mutationẽ obiectorũ.

Satis de isto, **Nunc de Familia.**

Honora patrem & matrem, quod sub patre etiã intelligatur dñs domus. patet ex. iij. Reg. v. ubi serui Naaman uocauerunt eum patrem. Inde deniq; est nomen paterfamilias. Quare honorandi sunt seruis sui domini, eadem expositione, qua supra, scilicet honore spirituali intus, prompte eis obediendo, & sublimiter de illis sentiendo propter dñm, cuius & nomen & officium in illis lucere uident, cuius & uoluntas hoc uult, ut 1. Pet. ij. Serui subditi sitis (ecce obedientia) in omni timore (ecce reuerentia)

dominis. Non tantū bonis & modestis, sed etiā discolis, id est
difficilibus, prauis, morosis, obliquis, tortuosis &c. **Q**uanquam
hic Apostolus de seruis proprie loquitur, nō conducticij, tamē
eosdem tangit idem mandatum. Igitur serui, qui res dominorū
suorū fraudant studiose ac uolenter, non secus q̄ fures reputan-
di sunt, & tenentur ad refusionē, quia mercenarij sunt, ut sint fis-
deles. **A**t nunc tota querela totius mūdi est contra familiā. Ideo
hoc præceptū eis diligentissime est notandū, quia hoc nō est ho-
norare dominos, appellare eos dominos, sed ex corde obedire
& timere. **E**t pulchre isto uerbo Apostolus cōsolatur familiā,
quæ de dominis suis queritur, quod sunt mali seu discoli, id est,
difficiles, dicens. Hæc est enim gratia, si propter conscientia dei
sustinet, quis tristitias, patiens iniuste. **Q**uæ enim est gratia, si pe-
ccantes colaphisamini, & tunc suffertis? **E**t Paulus Colos. iij. Ser-
ui obedite per oīa dominis carnalibus, non ad oculū seruientes
quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes
dñm, quodcumq; facitis, ex animo operamini, sicut domino, &
non hominibus, Scientes, quod a dño accipietis retributionem
hereditatis, domino Christo enim seruitis. **H**æc q̄ pulchre ducit
Apostolus hoc præceptū in spiritualementem intelligentiam, quod ex
corde honorandi sunt domini, quia nō illis, sed domino seruit
in illis. **S**i ego hæc tam expresse dicerem, nemo crederet. Sed ser-
quitur quoq; cōsolatio eorum, sicut & Petrus fecit, dicens. **Q**ui
enim iniuriam facit, recipiet id q̄d inique gessit (ecce patientiam
eorum format) & non est acceptio personæ apud deum, id est
nō uos turbet, quod illi sunt dñi, uos serui. Idem est apud deum
qui bene uel male operat̄, accipiet. **E**adē Ephe. vi. **S**erui obedite
dominis carnalibus, cū timore & tremore, in simplicitate cor-
dis uestri, sicut Christo, nō ad oculū seruientes, quasi hominib⁹
placētes, sed ut serui Christi (id est quia Christo seruitis) facientes
uoluntatem dei ex animo, cū bona uolūtate seruientes, sicut do-
mino & nō hominibus (in hoc enim non hoīm, sed dei uolūta-
tem facitis, & deo seruitis) Scientes quoniā unusquisq; quodcū-
q; fecerit bonum, hoc recipiet a domino, siue seruus, siue liber.
Tit. ij. **S**eruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes,
non contradicentes, non fraudantes. Sed oēm fidem bonā
ostendētes, ut doctrinā saluatoris nostri dei ornent in omnibus

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE;

Contra, dominos oportet etiam se non tyrannos exhibere, quia ut supra dictum est, impossibile est, ut seruus non aliquando obmittat, aut committat, oportet multa dissimulare in bono seruo. Nam si illi debent obedientiam & reuerentiam, utiq; domini etiam debent clementiam & beneuolentiam. Vnde Ephe. vi. & uos domini eadem facite illis, remittentes minas, Scientes quia & uester dominus est in coelis, & non est personarum accipio apud deum. Quis enim potest seruire ei, qui ad omnem auditum increpat, iurgat, totusq; turbulentus est.

Hos sequatur, & alij mercenarij & operarij, ut manuales, murarij, fabri lignarij, & similis generis, de quibus & fraude eorum, ubiq; grandis est quaestio, multo precio conducuntur, pigre operantur, & maiore parte fraudant dominos, quibus seruiunt, & heu nullam conscientiam sentiunt in hoc ipso, quasi non manifeste sint latrones & fures alienae rei, quam iniuste accipiunt dum non satis laborum pro ea faciunt.

Nouissime huc pertinent Episcopi, & Principes, Plebani, & Senatus, utrumq; scilicet domini, qui sunt q̄ maxime timendi quia gladium domini portant, quibus cauendum est, ne obloquatur ullus, Quia lex dicit, principi populi tui ne maledicas. Et iterum, Djs tuis non detrahas. Et heu nullis liberius detrahitur quam illis, Nullus timor est dei in illis presidentis. Omnis enim potestas a deo est, & licet exactionent, & premant rusticos, aut ciues suos, aut sacerdotes, tamen sunt ferendi, non secus ac manus domini prementis peccata nostra, & demerita.

His quia, pra potentia non possunt nocere in operibus, nocent in uerbis, ideo lex praecipit, ne detrahatur eis, neq; maledicatur. Hoc est enim iudicare suum superius, qd omnino repugnat ordini. At quo illorum uita magis est in luce, eo magis iudicatur & reprehenditur, sed minus catholice immo orthodoxe.

Concludamus.

Iudaei hoc praceptu irritum fecerunt, quando pro sua auaritia docebant, Minus quod per me, tibi prodest, id est, si obtulero illud pro te deo, erit utilius qua si tibi dedero. Quamuis & nunc illa stultitia passim regnet agente eadem auaritia sacerdotum ut plus tribuant ad mortuos lapides & ligna, & paratiore animo, qua proprijs parentibus, ac proximis uiuentibus. Quare ut di-

xi sapius) ne cū Iudæorū uanissima hypocrisis, legem dei oblitū, arguamur. Primū honoremus dei præceptū, & sic honoremus ut spiritaliter illud operemur, & intelligamus. Hoc est, ut ante omnia istis externis bonis, seu corporis, seu rerum (quia deus illorū non eget, nec ullum uerbū de ijs sibi conferendis in primis præceptis posuit, ut dicit apud Hieremiam septimo) parentibus obsequamur, si egeāt, deinde propinquis postea pauperibus & egenis. Tandem quibuscunq; opus fuerit, mutuo uel gratis desumus proximis & fidelibus. Et nō sic, ut illis prætermisissis (ut nūc furor regnat) templa, imagines, uela, uasa, in illis sumptuose cōparemus. Hæc sint nouissima & modica, quia nō necessaria. Necessarijs enim caremus, quia superflua struimus. Non enim necesse ut superfluis studeamus, cū tot sint necessaria ad salutem, ut nemo sufficiat ea perficere. Alioquin si illa sunt necessaria ad salutem, ubi pauperes saluabuntur, qui hæc non habent? Sed nunc miserrimo tempore, ita illis instatur, tanq; hæc sint & necessaria & sola ad cultum dei pertinentia, cum ad hoīm consolationem data sint, & deus non egeat, sed homo illorū, & non dantur hominibus sed deo, mira cecitate. Et sunt qui dicāt, Scimus, quod nō eget deus illis, sed nō respondent, si dixeris eis, Cur ergo das illa deo, non cupienti, & subtrahis eadem fratri indigenti, cōtra uolūtatem dei præcipientis? Et tantū de illo præcepto quarto.

P R A E C E P T U M Q U I N T U M .
NON OCCIDES.

Dictum est de præceptis, quæ respiciunt deum tam in seipso q̄ suis locū tenentibus, iam sex sequentia respiciunt proximum. Et uide mirū & aptum ordinē. Incipit enim prohibitio a maiori usq; ad minimū, nam maximū damnū est, occisio hominis, dein de proximū, uiolatio coniugis. Tertiū, ablatio facultatis. Quod qui in ijs nocere nō possunt, saltem lingua nocēt ideo quartum est, læsio famæ. Quod si in ijs non præualent omanibus, saltem corde lædunt proximū, cupiendo quæ eius sunt in quo & inuidia proprie consistit, de quibus uidebimus. Talis processus est & in primis. iij. Nam maximū est corde, ore, opere abijcere deum, deinde saltem ore inuanam nominare, quem corde & ore cōfiteris. Tandem, quem ore & corde colis, opere nō colere. Et nouissimū, in suis uicarijs despiciere, quod leuius sit

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

inter quatuor illa, tamen est maius, q̄ cætera quæ sequuntur, eo
q̄d non deus proprie in illis imperitur, sed homo & proximus.
Hoc aut̄ præceptū, sicut & omnia alia ad literā traduxerūt Pha-
risæi, tanq̄ nullus contra ipsum faceret, nisi manu propria occi-
deret aliū. Sic docebant, & ita quoq; uiuebant. Quod aut̄ sic do-
cebant, patet per omnes Prophetas, Vnde & Psal. xvij. intuitus,
quod doceret opa illa externa tantū, nō ex corde, tedio affectus
dicit, Coeli enarrāt gloriā dei, & opera manūū eius annūciat fit
mamentū. q. d. isti solūmodo docent opera hominū, nō opera
dei, Quibus fit ut legē dei corrūpant, quæ est immaculata, conuer-
tens animas, sed illi solas conuertunt animas. **E**t ratio est, quia
lex est spiritualis. Et hic notandū, q̄ q̄n lex dicit̄ spiritualis, intel-
ligit̄ non q̄ sit mystice intelligenda, sicut intelligunt̄ figuræ, &
mysteria, aliud em̄ est mysticū, & aliud spirituale, sed spiritualis
dicit̄, quia solo spiritu implet̄, & spiritū requirit, hoc est nisi cor-
de, & hilari uoluntate impleat̄, non implet̄. Sed talis spiritus nō
est in nobis, sed datur per gratiā spiritus sancti, quæ facit uolunta-
rios in lege domini. Vnde q̄n audit̄ lex quæcunq;, præcipiens il-
la, semper oportet cogitare, & subaudire, quia præcipit uolunta-
te talia facere, id est libere, sine timore pœne, & ex hilaritate, q̄d
cum in nobis non sit, statim intelligit̄, quod lex cogit ire ad gra-
tiā, ut impleat̄. Sic Psal. i. Sed in lege domini uoluntas eius. **Q**ui
aut̄ mysticū & spirituale idem intelligunt, oportet ut decalogū
legis non spirituale intelligāt, sed tantū ceremonias legis, cū nul-
lum sit mysticū præceptū in illo. Ac p̄ hoc Apostolo resistāt Ro.
v. Lex spiritualis est, & loquitur decalogi, ut patet expressē in te-
xtu. **Q**uare mysticū & spirituale differunt, sicut superius & infe-
rius, Omne spirituale est mysticū, sed non cōtra, quia spirituale
est nihil aliud, nisi quod est uel significat uinā uoluntatē ad faci-
enda uel obmittenda. **M**ysticū aut̄ sæpe significat externas ope-
rationes, ut imolatio passeris significat carnis macerationē. Sed
hæc est adhuc literalis, licet mystica, quia potest fieri sine spiritu,
& uoluntate, quia & euangelij præcepta sæpius in litera seruant̄
tur ex timore, & nō ex uoluntate, quanq̄ uere secundū euange-
liū uiuere, sit præcepta ex uoluntate libenter facere. Et qui aliter
uiuunt, non secundū euangelium uiuunt, sed secundū literam legis.
Quo circa, qui intelligentiā spiritualement, & doctrinā spiritus,

intelligunt ipsum euangelium & hoc secundum opera exteriora, prope sunt Pelagiani, quia talia opera etiam ab impijs fiunt, sed opera euangelij non nominantur secundum suum exterius, sed secundum suum interius. Ideo sunt opera abscondita, licet foris luceant, uoluntas tamen lateret. Eadem causa etiam uocantur opera dei, quia sunt opera gratiae, & spiritus, cum homo ex se non habeat uoluntatem istam, ac per hoc nec opera ipsa. De istis ergo operibus in scriptura frequens est mentio. Et opera hominum acriter arguuntur, quod sunt similia quidem ueris, sed uera non sunt, quia sine uoluntate gratuite fiunt, sed semper habent, uel timorem poenae, uel amorem commodi pro fine. Taliter enim Iudaei uidebant & docebant, ut dixi. Nam cum Christum ad Pilatum ducerent, nolebant eum interficere ne peccarent, sed tradiderunt eum ad occisionem. Sic Saul quoque de David, Non sit manus mea in illum, & tradidit illum, in manibus Philistinorum, quasi ideo esset innocens, quia non manu occideret, sed corde.

Quo circa Christus Matthaei quinto. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum & pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum, Et quare hoc? Quia accipiebant legem secundum dicta & sonum syllabarum, id est, non secundum intentionem legislatoris. Ideo dicit, Audistis, quia dictum est antiquis, quasi diceret, dictum, sed non intellectum, uerba tantum audierunt, intellectum autem non cognouerunt, ideo secundum litteram uixerunt, & hoc totum, quia fuerunt antiqui, carnales, Adamicae, terreni. Ego autem dico uobis, quibus uobis: utique non antiquis, sed nouis caelestibus Christianis, spiritualibus, spiritualiter dico. Igitur audiamus, quomodo Christus hanc legem spiritualiter exponit.

Et uidebimus quot genera contra hoc mandatum peccent. Primi itaque sunt, qui irascuntur in effectu, qui occidunt ad litteram & in opere, de quibus dicit. Qui autem occiderit, reus erit iudicio, uel potius, reus erit iudicij, aut iudicio, in dandi casu, pro eo quod est, obnoxius iudicio, Hoc facile omnes intelligunt, nisi quod sub opere illo comprehendunt omnes, qui hortati sunt consilium, auxilium, aut quocumque alio modo causam mortis dederunt, aut socij & participes fuerunt.

Secundi sunt, qui irascuntur in uerbo, de quibus dicit, Omnis qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae ignis. In uerbo autem

factæ, intelliguntur omnes maledictiones, cõtumelia, blasphemia, quæ procedût ex ira deliberata. Tales enim, & si opere nõ occidunt, tamen uerbis ea super ipsum dicunt, quæ si fierent, uti quille moreretur. Quomodo enim uiueret, si diabolus auferret, si pestilentia occideret, si fulmen percuteret, imo aliquando usq; ad animæ mortem maledicunt, dicentes, ut absorbeat te ignis inferni. Assumit autem Christus uerbũ modestius, scilicet factæ, ut intelligamus, quid sit de illis, qui durius maledicunt, & hoc ex ira plena, & quæ optet interitum illius, quem maledicit.

Tertij sunt, Qui irascuntur in signo, de quibus dicit, Omnis qui dicit fratri suo Racha, reus erit concilio, in quo intelliguntur omnia signa alia, quæ ex eadem ira mortali procedût, ut sunt a uerti facie, tacere salutationẽ, aut responsionẽ, gratulatorijs uerbis malum eius protestari, & indignabundis prospera eius prosequi, de quo philosophus ij. Ethicorũ fecit uirtutem Nemelism. Nam hoc signũ leuissimũ Christus ponit, ut iudicandũ relinqueret de prioribus, imo quia parce & uerecunde exprimit spiritus mala hoim, sed profunde uult intelligi. Racha certe, si meo iudicio sentire liceat, etiam usitatũ uideretur apud omnes linguas, nã & nos cũ indignamur, fragore quodã gutturis proferimus, uelut caninũ arch seu rach. Talem enim fragorem & asperitatem gutturis, puto dñm significare uoluisse, per dictionem istam, & hoc esse quod alij interiectionẽ indignantis exponunt. Non est enim alia interiectionẽ indignantis & quidẽ uehementior, rach seu rarch ut notũ est. **Talis itaq;** licet nec uerbo, nec opere occidat, tñ id signat, quo cupit eum nõ esse ira motus, ideo occidit signo.

Quarti sunt, qui irascuntur affectu, & is gradus est causa, qua supra dicti sunt peccata, quo sine, etiam fierent, & possent fieri, nõ essent peccata. Ipse enim affectus iræ est caput & uita iræ uerbis, signi & operis, sine quo non essent ira, de quibus dicit, Omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. Tales enim licet nõ occidant opere, uerbo, signo, tñ corde, de quibus Ioann. in Ca. sua, Qui odit fratrem suum, homicida est. Quare? quia nõ fauet ei uitã, sed mortem, ideo quo ad cor est occisor fratris corã deo. **Ugitur** hoc præceptum est profundissimũ, nec ullus est, qui id impleat sine gratia, cum nullus sit, quin habeat cui irascatur, si re ste seipsum consideret, alioquin falsa erit oratio dominica, quæ

dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Sine charitate enim impossibile est, ut hoc præceptum non transgrediat. aut enim diligit, aut odit homo proximum suum licet nunc nati sint neutrales quidam, dicentes, quod potest nec diligere, nec odisse, uerum tu ne illis confidas suadeo.

Quare, qui uult hoc præceptum implere, studeat omnibus modis, omnem hominem dulci affectu diligere, immo perat a domino gratiam dilectionis. Et non sibi frustra palpet, quod neminem odiat, ualde enim mitis & humilis est homo, qui hoc præcepto non peccat. Quia spiritualis illa ira, quæ prohibetur in isto affectu, ita profunda est, ut etiam foris non apparente signo uel uerbo, intus uehementissime uiuat, de quibus Esa. x. Ve uobis, qui profundi estis corde, & quorum sunt in tenebris opera eorum.

Est autem & ira alia spiritualis & bona, quæ uocatur zelus dei. Nam nisi dominus etiam uellet significare iram bonam, absolute dixisset, Omnis qui irascitur, nunc dicit, Omnis qui irascitur fratri suo, ne contradicat sibi ipsi, ubi ait, Qui odit animam suam in hoc mundo &c. Quare ira & odium suum ipsius est nobilissimum, de quo alias

Sufficit itaque nobis huius præcepti ista expositio domini, præter hoc quod & multos mouit, cur dominus hunc ordinem fecerit, ut simplicem iram iudicio, Racha concilio, fatue geennæ deputarit. Nam id facile patet, quod per iudicium, quod dicit lex, Qui autem occiderit, reus erit iudicio, intelligatur hæc omnia tria in spiritu sicut ipse dominus legem interpretatur, quod sicut sub, Non occides, comprehensa est uniuersa prohibitio iræ, ita sub iudicio uniuersa poena iræ. Cur ergo nunc iudicium distinguit a concilio, & geennæ. Primus Lyra sentit, quod textus sit transpositus, cum concilium prius uideatur quæ poena B. Aug. li. i. de ser. do. dicit, Quod ordo grauitatis hic ostenditur in poena, sicut & est in ordine culpæ. Sed quomodo id peragatur inuisibiliter in animabus, non posse dici, itaque relinquit in cognitum, solum asserens, quod peior & grauior poena illis gradibus est expressa. Nam in iudicio adhuc datur defensionis locus. In concilio uero tractatur de conuicto, qua sententia sit plectendus. In geenna uero, est certa & definita damnatio rei. Per illum itaque processum iudicum exprimitur grauitas differentium criminum, quæ quo modo uindicerentur, cum id B. Aug. non expresserit, nec posse exprimi dicat, ego quoque desista exprimere

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECEPTIS

Nam si dominus differentes poenas uellet illis gradibus significari, ita quod reus iudicio, non sit reus concilio, aut gehennae, sequitur, quod mortalis inuidia, non sit rea gehennae ignis, neque maledictio, neque detractio, quod est falsissimum. Immo sequitur, quod occidens opere, peius mereatur supplicium, quam gehennae ignis, quia peior & grauior illis tribus est, cum tamen non sit peius supplicium.

Quare ut meditari liceat, sine temeritate omnium istorum quatuor, seu sint plures gradus occisionis, etiam in opere, quod utique uerum est, quia grauius occidit, qui patrem & matrem, aut uxorem occidit, quam alium hominem, una est poena, scilicet aeterna damnatio & gehenna ignis, sed differentibus gradibus inferenda, quod significatur illis ordinibus graduum. Nam sicut remotior est a poena, & tardius ad eam uenit, qui iudicio tantum sistitur, in temporibus, ita tardius, id est, minus intense, ac leuius punitur in inferno qui solum iratus fuit. Nam quod in tempore est, tarditas, aut celeritas hoc in aeternis est intensio, aut remissio. Immo tarditas & celeritas in corporalibus proueniunt ex intensioe & remissione spiritualium, ut patet in feruidis & ignauis animalibus, quae multa breui, & modica longo tempore perficiunt. Segnis enim anima, modica agit, ubi intenta facit plurima. Ita sic ut qui concilio reus est, propior est malo suo, quam qui iudicio, & tamen remotior, quam qui gehennae, ita intensius in illa punitur hic quam ille. Reus uero gehennae sine mora est, id est, intense nimis punitur, & non remisse.

Qui uero occidit, & peius quam occidit, utique intensissime punietur. Haec ita dixerim, ut nihil affirmauerim.

Sed sunt quidam occulte, superbi, qui secure sibi persuadent, sese non esse reos huius praeccepti, quia non occidunt, non irascuntur nec conscij sibi sunt odij, quod potest fieri, & uerum esse, sed non in hoc sese iustificatos putare debent, & hoc praecceptum penitus euasuisse ac impleuisse. Quia lex immaculata, & igne examinata, ac septuplum purgata. Idcirco non ante se quis gloriatur, non peccare in ira contra fratrem, quam se senserit ita mitem, & pacatum, ut si auferantur ei etiam omnia cum uita, uon uelit irasci contra auferentem, ac non irascatur cum fuerit ita factum. **Q**uod grande & profundum est uerbum hoc, Facile est non irasci pacificis, & ijs qui non laedunt, hoc & gentes, hoc bestiae quoque faciunt, & bestiae etiam immaniores. **Q**uam egregia ergo est iactantia iustitiae, quod non irascaris pacifi-

cis, scilicet usq; ad serpentū & leonum peruenisti mansuetudinē.
Verū si auferatur tibi pecunia, domus, pater, mater, frater, soror,
filius, ager, corporis membrū, & ipsa uita, hic uide si possis, non
solū non irasci, sed etiā gaudere, & benedicere deū, ac benefice-
re hęc facientibus. **S**i hęc potes, gratias age, quia gratiā dei ha-
bes. Si nō posse te inueneris, intellige radicalē illam irā, ipsam spi-
ritualē occidendi uoluntatē intus latentē. Hanc em̄ lex prohibet
& expugnat, ideo gratia hic opus est, quā sic cognita impossibi-
litas per legem cogit quærere. **D**icis itaq; mihi, Ita ne purū esse
oportet hoīem, ut ne uelit irasci quidem in oībus malis sibi illa-
tis: Respondeo, ita purū utiq; quia nihil inquinatū intrabit in re-
gnum cœlorū. Quā diu enim ista manet uolūtas in nobis, quæ
data occasione, ruit in irā, sumus imundi. **O**portet ergo ita mū-
dam fieri, ut non solū, sicut dixi, non irascatur, sed etiam benedi-
cat maledicentibus, beneficiat persecuentibus, gratias agat deo
in aduersis, & optet plus aduersitates, ut solum peccatū odiat, &
non pœnam, secundū illud, Benedicite lux & tenebre dñm. **E**t
benedicam dñm in omni tempore, semper laus eius in ore meo.
Ideo quod iudæorū sancti tales nō essent, dictum est de eis Psal.
vij. Destruas inimicū, & defensorem. **I**deo dixi, quod lex est spi-
ritualis, qui enim aliter hoc præceptū intelligit, iudaice & litera-
liter intelligit, & non abundat iustitia eius a iustitia pharisæorū.
Inde **B. Aug. lib. i. de ser. do. sex gradus colligit in hoc manda-
to.** **P**rimus est, lædere etiam si non sis læsus, quæ est summa in-
iustitia. **S**ecundus est, lædere grauius quam sis læsus, quod acce-
dit ad legem Mosi. **T**ertius est, lædere tantum quantū sis læsus,
hucusq; lex Mosi processit, quæ dicit, Dentem pro dente, oculū
pro oculo, hæc enim donat aliquid, cū maiori pœna dignus sit
nocens, q̄ innocens omni iure. **Q**uartus est, læsus nō lædas tan-
tum quantū sis læsus. **Q**uintus est, Læsus omnino non lædere,
hic appropinquat præcepto domini, sed nondū est ibi. **S**extus
est, læsus, paratus ut sis amplius lædi, hoc est, alteram maxillam
prebere. **V**ide itaq; quā funditus iram extirpari uelit, ut non solū
nō irascatur, sed etiam optet lædi, hic enim mundus est. **N**onne
qui hæc audis, cogitas illud psal. Latum mandatū tuum nimise
Quod si quis nō læditur ab alio, necesse est, ut seipsum lædat, &
irascatur sibi multis cōrritionibus. **I**deo nō est melius, nisi ut sicut

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCEPTO

præceptum est, diligere proximū sicut seipsum, ita quisq; odit seipsum, sicut proximū, ut sic omnia reducant ad iustam formā.

¶ Quocirca, uis irascibilis, quæ hoc præcepto occidit & mortificatur, ipsa est inimica crucis Christi. Ideo quoniā ipsa est homicida, & occidit, oportet ipsam quoq; non uulnerari, sed prorsus occidi & mortificari, & legem taliōis in illam exerceri. Qui em̄ occidit occidetur, occiditur autem ista lege, id est, significatur occidenda, gratia autē sola occidit eam in effectu. Qua occisa, homo fit mitis, patiens, suavis ad quoscunq; etiam paratus inimicos diligere, & eis benefacere, gaudere in tribulationibus. Quæ omnia impedit impatiens illa, ac cruda uis irascibilis, quam heu quam pauci attendunt, securi de alijs suis bonis operibus, ignorantēs quā uehementer sit spiritualis, & immaculata lex domini.

¶ Ugitur qui amat crucem, & gloriatur in cruce domini, hic est qui non occidit, non irascitur. Nam hæc est uera differentia spiritualis, iræ bonæ & malæ, qd ira mala, propter mala pœnæ tantummodo irascatur. Bona autē solum propter mala culpæ, ideo sibi tātum displicet, & seipsam odit propter peccata, omnes alios diligit, & non odit ullum, propter res ablatas. **¶** At dicis.

¶ Si hoc ita esset, nullus saluus fieret, uel nimis pauci. Respōdeo, ideo dixi, quod ualde spiritualis est lex, & eo conandum, ut sic impleatur, nec mirū quod pauci saluantur, nec tamen ideo desperandum, quia quod impossibile est nobis, deo possibile est ut Lucæ xvij. Quæ impossibilia sunt apud hoies, possibilia sunt apud deum, hoc est quod dixi, lex recte & spiritualiter intellecta terret hominem, & cogit humiliatum ad gratiam cōfugere, ac de seipso desperatum, oculos in cœlum leuare, & dicere, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis, &c. Et iterum, Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxiliū mihi. **¶** Quia hic nulla est fuga, huc em̄ oportet hoīem uenire, ut sit ita mūdus, siue hoc fiat in uita, siue in morte, siue in purgatorio. Noli ergo superbire, quod non pecces, si sentis te irasci pro temporalibus, quia nōdum es in spiritu iustus cum Christo, sed cum Moisaicis in carne. **¶** Quod autē de isto præcepto dixi, de omnibus intelligendum est simili modo, quod dlibet enim illorum est spirituale immaculatū, fidele, probatū, purgatū septuplū, licet raro sic exponatur, ut Psal. xi. de eiusmodi conquerit. **¶** Unde quod in Grec.

dicitur. Omnis qui irascitur fratri suo, sine causa, merito per B. Hiero. iubetur eradi. tollitur enim (ut ipse ait) ois occasio iræ in isto præcepto. & illud additū est, quia in ueris libris non habet.

At obijcitur. Tu de perfectis loqueris, non autem omnes damnantur imperfecti. Respondeo, uerum est, Sunt gradus in isto & quolibet præcepto, ut isti quatuor a domino in euāgelio isto distincti, & sex per B. Augu. ut uisum est. Primū est enim, ne occidas opere, tamen prospiciendum, ne etiā uerbo, ac deinde ne signo, inde ne corde. Quod si nūc mereri etiā uolueris, oportet ut etiā libenter optes aduersa, & feras cum gaudio. Scio non oportere statim esse perfectum, sed gradatim ascendendum. Verum oportet tandem perfici, & tendere semper ad profectū, & non stare ac contentum esse in aliquo graduum prædictorum, sicut multi faciunt, peius peccantes propter non proficere, q̄ alij propter nō incipere, eo quod illi superbiant de incepta iustitia.

Inde deniq; sæpius uenit, ut pessimi peccatores ac meretrices, compuncti statim ita perficiantur, ut in supremū gradū euolent parati omnia amittere, & sustinere cum gaudio, ubi alij multis annis laborantes, nec secundum attingunt. Quod si dixeris, nō mirum quod magni peccatores sic compungantur.

Ecce ecce, hic te audio pharisæe, tu nō es magnus peccator, nō es sicut ceteri hoim, inuenisti uias tuas bonas. Et cæcitas nimis profunda, & lata, quasi ista superbia nō sis peior illis omnibus,

Igitur, cogitandū semper, ut non tantū ira, sed fomes ipse iræ, & totus Adam occidatur, arbor cū fructibus & radice. Ira enim uiri iustitiæ dei non operatur. Non em̄ præcepta sic tantū sunt discenda, ut scias confessionem facere, quia iste fomes nō pertinet ad cōfessionem, sed tantūmodo opera, neq; tollitur p̄ confessionem, quia neq; p̄ baptismū. Sed cognoscendū peccatū, & quid faciendū tibi sit, & quid a deo petendū, per legē enim cognitio peccati. Quia præceptū dei plus requirit, q̄ possumus. Sed hic clamant, ergo impossibilia præcipit: hæc est blasphemia, ergo iniuste, dānat. Respondetur nō, Sed ideo præcipit, ut misereatur, & humiliet ad gratiam quærendam. Qui enim solum discit ea, ut possit cōfiteri uadit p̄sumens facere, quæ didicit, & peius semper ruit, nihil aliud faciens, nisi qd̄ conscientia auget, & magnificat.

COROLLARIUM.

Quod homo non est peccatus, sicut debet esse, peccatum est, sed alij imputatur
non imputatur.

Imputatur ijs, qui stant, quia tales peccatū suū nō odiunt, qđ est in eis, scilicet fomité, ac per hoc diligunt, & scēdus cum genitibus Cananeis ineunt. **N**on imputatur eis, qui studio assiduo illud expugnant, propter hunc enim feruorē & profectū, non imputatur eis, licet sit in eis, quia licet sit in eis, tamen nō est in eorū uoluntate, sed contra uoluntatē in carne. **I**deo non est in eis, qđ est in eis. **V**nde Apostolus dicit, **S**cio qđ non habitat in me, id est in carne mea bonū, habitat in eis, sed non regnat in eis, sicut leuisei inter filios Israel, sed non regnabant. **E**t Rho. vii. Nihil damnationis ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnē ambulant. **Q**uare: quia qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum concupiscentijs suis. Ambulant em̄ assidue contra carnem, non secundum carnem, id est, expugnāt fomitem, quem illi sterentes secure omittunt, de operibus contenti bonis.

Quid enim putas significat passio & mors Christi, nisi mortem ueteris hominis ac totius Adam: qui licet nō subito occidatur, tot tamen alapis, colaphis, flagris, spinis, tandem clauis punghendus & fodiendus, donec expiret inclinato capite. Caput est ipse fomes, intima radix irā & concupiscentiā, qui non occidit nisi multis aduersitatibus fractus, tandem quiescat mortuus.

Idem significatū est, quod olim filij Israel oēs mortui sunt in deserto, praeter Iosue & Caleph, & non nisi alia generatio intranit terrā promissionis, quā secundā circūcisionē in spiritu figurabat, ut nō tantū a tpalibus, sed & a spūalibus bonis abstinereetur.

NUNC uideamus **T**HEOLOGOS nostros, qđ de preceptis istis sentiāt. **D**icūt itaq; qđ intētio legislatoris nō fuerit, ut in charitate seruent, nisi quis uelit uitā ingredi, secundū illud, Si uis ad uitā ingredi, serua mādata. Alioqui (inquiunt) sequerē, qđ peccaret, qui nō occideret, & hanc obmissione sine charitate presteret. Ecce hęc dicunt ij, qui nobiliores in Theologis. **Q**uid autē dicunt, nisi quod Iudaei etiā sapiunt, & dicūt, scilicet literā & traditionē facientes ex spiritalissimo mādato dei. **N**on occides em̄, intelligunt (id est, nō facias opus homicidij) quod utiq; cum facile contingat obseruari, statim irruunt, & dicunt, preceptum

esse seruatum, nisi forte non in charitate, sed hoc non est peccatū nec transgressio huius præcepti. Quid faceremus istis Pharisæicis interpretibus, si non ipse dominus hoc præceptum exposuisset prompti enim essent negare, quod in illo ira cordis etiā prohibita sit, nisi quando non irritatus, ex malicia irasceretur homo, quod tamen nescio an huc pertinere sentiant. Si ergo scirent, quod ista malignitas iræ radicalis radicitus hic prohibetur, utiq; non negarent præceptū in charitate fieri iustum esse, nisi dixerint aliis quæ suis uiribus posse iracundiā in mititate mutare, sine gratia.

Secundo, illud quoque uel somniant, uel somnare cogunt. Quod nō occides &c. referatur ad tempus quietis, in quo si quis irasceretur, peccaret, quod ille nimirū uult, qui glossauit, sine causa, quod si fuerit non pulsatus iniuria &c. quasi non peccet, si læsus indignetur lædenti, non enim hucusq; intrant in præcepti cognitione, ut uiderent, quoniā omnia referuntur ad tempus tentationis, & probationis, ut homo ibi agnoscat spiritum eorū & carnalitatē suā, dū senserit sese rapi uiolenter ad peccandū & non inuenit in carne sua bonū, ut gemat pro gratia sanitatis, hic em̄ sine gratia homo nō potest iram obmittere, & impatientiā, ut patet experientia. Alioqui, non doceretur homo hic aliam iram ponere quā diabolicā, quæ est, non irritatū irasci ac nocere, quæ nullis ferme bestijs inest, aut quā paucissimis. Similiter somniāt de actu diligendi deum super omnia, scilicet in tempore quietis & non cogitant quam impossibile sit in tentatione & passione.

Hoc totum illi pulchre abscondunt, quādo disputant solū de operibus præceptorū secundū faciem syllabarū. tunc em̄ inueniunt iudaicā illius cæcitatē monstrā, scilicet quod gratia non est necessaria nec intenta in præceptis, nisi cōdicionaliter, & hoc non propter defectum hoīm, sed propter intentionē præcipientis, ut gratia fiat odiosa cunctis, dū potius uelut noua exactio imponitur supra legem, & impossibiliore faciat salutem, quæ lex ipsa & non sit potius adiutoriū & consolatio ihs, qui legem debent implere. Sic sic cogunt imaginari THEOLOGICI monstrā ignorantia, & prodigia tenebrarū. Igitur in gratia fieri præcepta, nō solum est intentio præcipientis, sed indigentia facientis. Nam uerum est, quod ille peccat, qui non occidit, existens extra gratiā, non aut peccat, quod non occidit ad literā, sed quia intus occidit corde

in spiritu ubi sine gratia, non potest esse sine ira, & fomite indignationis, ut patet experientia tentationis & occasioe data per aduersitates, hoc enim latens malum iræ facit, ut non possit nõ occidere, ergo reus est præcepti spiritualis, licet sit non reus eiusdẽ præcepti literalis. Patet ergo quod de lege loquitur ad literam.

Tertio, ex eadem caligine cõcludunt, quædam esse præcepta tantũ negatiua, quædã affirmatiua, hoc iterum nõ est uerũ, nisi corticem syllabarũ teneas. Nam illo præcepto, Non occides, exprimit uehementissimã affirmatiuã, scilicet illã, Esto mitis & ex corde mãsuetus, ac patiens, & quietus, ac pacificus. **N**egatiua enim in scripturis ideo ponitur, quia affirmatiua nõ est tam uehemens, ut ibi, Maria optimã partẽ elegit, quæ non auferetur ab ea (id est) in æternũ ei cumulabit. Et Psal. cix. Iurauit dominus et non poenitebit eum, id est, maxime & eternaliter placebit ei. Et illud Psal. i. Beatus uir qui nõ abiit, id est, maxime hic inter pios profecit, Et sic de multis alijs. Nam & Apostolus Rho. vij. exponit illud, Non concupisces, affirmatiue, dicens, Quod uolo bonum, id est, contrariũ cõcupiscentiæ (scilicet castitatẽ & amorẽ) non facio, facere enim positue significat. Igitur hoc præceptum est quidẽ negatiuũ secundũ literã, sed affirmatiuissimũ, secundũ spiritũ, quia dominus requirit, ut sint mites & pacifici. Illi autẽ relinquunt internã fœditatẽ, quã Synagogæ improperat dominus, dicens, Sordes in pedibus eius, Tren. i. & Deut. xxij. Peccauerunt ei, & non filij eius in sordibus. **S**ic & illud, Non moechaberis, negatiuũ est, sed secundũ literã, habet autẽ hanc affirmatiuã spiritualissimã, Esto castus, continens, temperans, sobrius, modestus, Et hoc ex intimo, prõpto, gratuitoq; corde. Hic autẽ gratia utiq; opus est, non propter deum intendentẽ præcipiendo, sed propter carnalitatẽ nostrã impotentem faciendo.

Sic illud, Non futurũ facies, litera est negatiua, sed spiritus affirmatiuus, scilicet, esto pauper spiritu, cõtensus p̄sentibus, ac modestus &c. **Q**uin & illud primũ, Nõ habebis deos alienos, est affirmatiuũ, scilicet, dominũ deũ tuũ diliges & coles, unũ super te, & omnia, alioqui nõ erit unus, si aliud cũ eo diligit. Et illud secundũ similiter. Non assumes nomen dñi dei tui in uanũ. Hęc est litera, sed spiritus dicit, Sanctũ & terribile nomen eius. Et iterum, Omnis qui inuocat nomen dñi saluus erit. Vult ergo assu-

mi nomen dei assidua reuerentia, & timorosa inuocatione, magis aut glorificari & benedici humili sue ignominia confessione

Et illud tertium, Sabbata sanctifices, id est ad literam nullum opus in eo facias, litera est negatiua, cum ibi affirmentur nobilissima, & maxima opa dei, in audiendo, docendo, meditando uerbo dei

Et si haec tria praecepta exponas spiritualiter (id est, de internis operibus) inuenies, quod primum sit Charitas dei, Secundum fides,

Tertium spes. Nam non habere alienum deum, est deum diligere super omnia. Non assumi nomen eius in uanum, est credere in nomen eius

& ipsum in fidei spiritu intus inuocare & glorificare. Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt, omnis enim qui inuocat nomen dei saluus erit. Porro sanctificare quiete, est sese passibilem deo prestare, ut in illo deus solus operetur, hic patientia & spes est opus. Nam hic in caliginem intratur, ubi homo non operatur, sed ducit uia passionis mirabiliter. Quoties ergo pateris, toties operaris non tu, sed quiescis, & deus operatur in te, sed tu nescis quid,

quia pateris & es nuda materia. Hoc est quod ait, uacate & uidete, quoniam ego sum deus. Spes sola hic regnat in charitate per fidem.

Recte itaque B. Aug. dicit, quod cultus & latria dei est in fide, spe, & charitate. At haec sunt affirmatiuissima, & tres Theologicae uirtutes, sub litera istorum trium uerborum significatae negatiue.

Unum restat affirmatiuum, Honora patrem & matrem, sed & hoc quomodo sit spirituale, dictum est supra. Licet litera solummodo honorem signi externi docere uideatur, sed subtus affectum timoris & obedientiae promptitudinem requirit, quae sine gratia, non est possibile fieri, ut patet in probatione tentationis

ubi occasio uenit ipsum obseruandi, contra uotum uniuscuiusque.

Tam illud quartum satis notum est, Non falsum testimoniū dixes, literam esse negatiuam, sed affirmatiuam esse in spiritu, ut proximo tuo sis ex corde paracletus, excusando, defendendo, & omnia, quae tibi uelles fieri in famae periculo, & conscientiae. Reliqua duo similiter nota sunt, quod non concupiscere ad literam hoc sit ex corde fauere proximis omnia bona, & nolle ullum malum.

In quibus omnibus patet, quod decalogus ad literam sonans, recte in spiritu exponitur a Christo & Apostolis, ubi docent fidem, spem, charitatem, obedientiam, reuerentiam, humilitatem, mansuetudinem;

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRÆCE

pacem, patientiã, modestiã, castitatẽ, paupertatẽ, bonitatẽ, benignitatem, hilaritatem, mutuam beneuolentiã &c. Hæc quidem sunt affirmatiua, sed sunt spirituales sermones decalogi oïno.

¶ Reuertamur itaq; ad propositum.

¶ Incipit autẽ, a mansuetudine ac suauitate spiritus instruere hominem, ut deo similis esse studeat homo erga proximum, sicut nult deum erga se esse. Nam bonitas summe cõmendat deum, ideo ut homo sit mitis, benignus, suavis, mansuetus, demens, facilis, tractabilis, bonus, id est, deo simillimus, dicit, Non occides non sis occisor, non sis crudus, asper, durus, amarus, difficilis, indignabundus. Hoc autem efficit spiritus gratiæ, qui hoc præcepit pro quæri & peti cogitur. Hoc idem dicit dominus Matthæi, v. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

¶ C O R O L L A R I V M.

¶ Frustra sibi blandiuntur, qui non occidunt, & tamẽ ut sint benigni ex corde, non quærunt, quia per hoc solum speciem præcepti, & literam habent mortuam, quibus uelut umbris protegitur interior umbra Behemoth. **¶** Et demus simile.

Calx apparet frigere, ac sine calore, sed effusa aqua, furit ardore solo autem oleo quietissime extinguitur. Sic homo adustus fornace maternæ concupiscentiæ, occultam habet radicem iræ, quæ erumpit, data tentatione, nec sanatur nisi p oleum gratiæ.

¶ Aliud.

¶ Latro uel homicida, aut alius grassator, si non occidit, aut percutit de facto, nunquid contentus est in eo princeps, si arma nõ ponat: suspicabit enim, quod data occasiõẽ percutiet. Ita homo & si nõ irascatur de facto, tamen habet intus gladiũ iræ, & si in uagina reconditũ, sed non placet deõ, nisi ponat gladiũ & abijciat. Nec fatis est quod in uagina sit, timor est de futura occasiõẽ. Nam iste est gladius, quo occisus est filius dei. Ideo etiã si non occidas, tamen coram deo occisor es, quia in armis occisionis filij sui inueniris. Quis enim corã principe securus gladium portet, quo constiterit filiũ principis occisum. ideo iram tam longe fieri oportet & ex intimo corde, ut nõ possibile appareat aliquando ipsam erumpere. Sic canis, etiam si opere non mordeat, numquid ideo nõ est mordax: immo eo peior, quo insidiosior. Sed heu has insidias nostras cordis q̃ pauci obseruant. Vnde psal. v.

Interiora eorum insidiae, qđ nos (cor eorum uanū est) habemus
Igitur incipientiū gradus primus, est proprius, scilicet abstinere a facto homicidij, seu per se faciendo seu consentiendo, confislando, auxiliādo, ut solet tertia lingua, & susurro, author cædiū facere, miscere iras & dissensiones, rixas, insidias, homicidia, ut Gal. v. docet Apost. Hic gradus uidetur facilis & exiguus, sed est grandis, si recte inspiciatur, & pauci sunt innoxij, quia pauci sic linguā temperant, ut nō seminent discordias, ac per hoc quantū in eis est, homicidia incipiunt, **A** quo malo magno & frequentī liberā fuisse matrem suam, Augu. dicit ex singulari gratia dei. ix. Confess. Neq; enim ab eo facile se liberum sentiat, nisi qui pacificus ac mediator utilis est, ut ea tantū narret, quæ cōciliant ac placent iratos ac discordes, aut magis cōciliant cōcordes, tacendo mala, & prædicando bona utriusq; apud utrūq;. **S**icut legitur exemplū quoddam de nuncio, prudentiq; seruo, misso a dño ad quendam, ut migrare iuberet de domo eius. Ille aut salutarī dixit eum a domino suo. Et ad dñm rursū teuersus, dixit, illū uelle migrare, donec mira (ut nunc omitto) ordinatione dñs mitigatus, intelligeret prudentiā serui. **Q**uapropter recte dictum est, qđ susurro seu detractor est ter homicida, tres enim uno ictu occidit, primo seipsum, deinde eum cui susurrat, tertio cui detrahit, quia os quod mentitur occidit animā. At excusant se, dicūtq; se uera dicere, sed male, quia uerum debet uere dici secundū illud. **Q**uod iustū est, iuste exequaris. **E**rgo etiā uerū sit mendaciū, dū non ubi, quō, quando cui, quantū dici debet, dicit. **H**inc & B. Bern. dicit, qđ detractor habet diabolū in lingua, qui auscultat in aure. **S**ecundus occisus est ipse auditor detractoris, quia finis liter peccat, præter hoc qđ ad iram, id est, mortem, eum inducit. **T**ertius ipse passus, qui cognito isto malo, similiter ruit in iram id est, mortē, qđ si non ruit, nō est detractoris beneficiū, sed dei. fecit detractor, quantū in eo fuit. **C**etera mala detractoris alibi.

Et epistola iacobi de malo linguæ tractāda foret, ut appareret, qđ laus sit iste primus gradus huius mandati, & qđ pauci in illo sint.

Et breuiter id faciemus. **D**icit primo capitulo. Itaq; dilectissimi fratres, sit oīs homo uelox ad audiendū, & tardus ad loquendū & tardus ad iram. Ita enim uiri iusticiā dei nō operatur. Istis uerbis ad mansuetudinē mouet, unde sequitur, **P**ropter quod abij-

cientes omnē immunditiā, & abundantiam malitiæ, suscipite in mansuetudine insitū uerbū &c. q. d. ne pfereritis oēm immunditiā, & abūde nimis malitiā, hoc est, ne tradatis uos imunditiæ & malitiæ, ut oēm expleatis, sed satis est, qd resistētibus, & abijcientibus, adhuc tñ adherēbit uobis imunditiā & malitiā. **O**ēm & abundantiam, addit ad significandū, qd qui contra pugnant, nō sine imunditiā & malitiā tñ sunt, quāto magis omnē, & imunditiā habēt, qui nō pugnat sed obediūt secundū illud psal. **A**stitit omni uiaē nō bonæ, quia sequit̄, Malitiā aut̄ non odiuit. **P**orro imunditiā seu sordiciē uocat cōcupiscentiā, quæ est sordicies aniæ & spiritus, q̄ & causa est iræ inter hoies, ideo enim inuicem irascunt, quia alter alterius cōcupiscentiā impedit, ideo hanc uelut immunditiā totalem & capitalē abijciendam docet. **M**alitiā autem ipsam iram dicit, quæ & ipsa est abundantia & superfluitas quædam spiritus, sicut fœda corporis, superflua sunt. q. d. stercus & superfluitatem malitiæ, id est malitiā quæ stercus & obscœnum est animæ, abijcite & nolite fouere.

Hoc autē fit, si uelox sit quisq; audire, tardus loqui, Irati enim sunt non tantū ueloces ad loquendū, & tardi ad audiendū, uerū etiam impotentes ad tacendū & audiendū, quia uelox ad irā, uelox etiā est ad loquendū, & econtra. **Q**uare optimū remediū frangendi iram, est, ut homo sibi uim faciat & assuescat, **P**rimū, tardus esse ad loquendū, quando fuerit iratus, **S**ecundū, quod est perfectius, tardus ad iram, ut proponat in corde nō uelle mori ad irā, & uelle aliquando experiri, an possit tacere offensus.

Ut excusant se quidā, qd propter deum & iustitiā irascuntur, & loquunt, quibus occurrit, dicēs, Ira uiri iustitiā dei nō operat̄ impossibile est, ut deo placitū faciat opus, qui iratus & ex ira facit, cū sit deus pacis & suauitatis, cui nullū turbulentū placet. **M**emorabilis sententiā, q̄ multi nimis ignorāt, qui contra iniustitiās indignantur alienas, suas autē etiam palpant, & iactitant qñq;.

Ita & infra. **S**i quis uidet̄ religiosus esse inter uos, nō refrenans linguā suam, sed seducens cor suū, huius uana est religio. **O** magnū uerbū, q̄ multi sunt uerbosissimi. **A**t etiā (de quibus hic proprie loquitur) amari, iracundi, & asperrimi, & tñ uolūt religiosi & sancti uideri. **I**dem ergo est, quod religio linguosi uana est, qd ira uiri iustitiā dei nō operatur, ita ira facit per linguā religio

né, & oēm iustitiā uanā. i. foris speciosam, sed intus uacua: ideo
& seducit, nō alios, sed cor suum, putans se religiosum, cū nō sit.

C Et capite iij. pericula linguæ & mala describens ait.

Nolite plures magistri fieri, fratres mei, sciētēs quoniā maius
iudiciū sumemus. Nolite, inquit plures, id est, nolite omēs uelle
docere, & prompti esse ad loquendū, ac docendū, & tardi ad
audiendū, sed quilibet optet, se discipulū posse fieri, & alteri ce-
dat magisteriū sui. Ne fiat turbulentissima dissensio, ut ubi plu-
res sint, qui doceant, nulli qui audiant, & quilibet contra alium
oia repleant dissensionibus, sicut fecerūt hæretici in ecclesia. Ma-
gistros fieri nō est malum, sed quod multi uolunt fieri, id est, qđ
uolunt esse diuersi, neuter neutri audiens, hoc est, qđ maius iudi-
ciū sumūt. Et hoc dissuadet tali periculo, quia etiā absq; illo ma-
iori iudicio, qđ tales accipient iam satis offendimus. Non est ne-
cesse occasionem peccati quærere, & maioris iudicij accipiendi.
Quia in multis em offendimus omēs. Omēs tales sumus, qđ of-
fendimus, & hoc non tantū in uerbo, sed in multis scilicet ocu-
lis, auribus, manibus, ac oibus sensibus, deinde cogitationibus.
Et istæ offensiones debent nobis sufficere, ne & maioribus nos
offeramus. Deinde hoc etiā psuadet, ne alter alterū superbe præ-
sumat docere, quasi ipse non offendat in ullo. q. d. ut quid aspe-
re uos inuicē reprehenditis, & unusquisq; alterius magister fieri
nititur: An ignoratis, qđ omēs, nullo excepto, offendimus, non
in uno tantū, sed in multis: Quod si quis in paucis, uel in ope-
re non offendit, quid de uerbo sentiet: Si quis in uerbo non of-
fendit, hic pfectus est uir, q. d. hic se pfectū & nō anteq̃, etiā in
uerbo nō offendit, q. d. talis nullus erit inter uos, quia in multis
offendimus omēs, multo magis & in uerbo, ut quid ergo con-
tra inuicē supbitis & eleuamini, ac non potius in māsuētudine
inuicē monetis & portatis: Hic inq̃ pfectus uir. Potest etiā
freno circū dare totū corpus, i. si potest linguā domare, pōt etiā
totū corpus suū a peccato custodire, quia, q nō peccat in lingua
sine dubio & alia mēbra iā domita, & obedientia habet sub fre-
no. **C** Deinde tres pponit similitudines, a quarū una iā cœperat

Ecce equis frena in ora mittimus, ad cōsentiendū nobis, & to-
tū corpus eorū circūferimus.

C Secunda.

Ecce naues cum tantæ sint, & a uentis ualidis miment, circūse

runtur aut a modico gubernaculo q̄ impetus dirigentis uoluerit, ita lingua modicū membrū est, & magna exaltat, seu iactat, q. d. eq̄s frenare, & dirigere possumus, & naues, imo ut infra, & bestias. Lingua aut cōtra, cū sit modicū membrū, debuit maxie posse cōprimi, & dirigi. At ipsa magna potius iactat ac mouet, q̄ alias regunt bene, mouet & iactat oīa, sicut uetus naues, recte cōtraria gubernaculo, q̄ frenat naues, similis est in quātitate clauo nauū, & in effectu tñ cōtraria, similis potius uētis & turbinibus

Tertia similitudo.

Ecce quantulus ignis, quantā sylvā, id est, sit ut paruulus ignis magnā materiā succendat, totā scilicet sylvā. Et lingua ignis est uniuersitas iniquitatis, Græc. mundus iniustitiæ, q. d. tot parat iniustitias, ut q̄si mūdus putari possit, q̄a ignis est, & multa incēdit

Istis oībus & sequentibus uerbis id agit, ut nos moneat & doceat, q̄a maximus hostis noster est lingua propria, atq̄ ab ea nō minus cauendum, q̄ ab inimico maximo, & quo est minor, eo nocentior, minor in re, sed maximus in uirtute. Nihil enim facilius lædit conscientiā q̄ lingua, ideo eī & in monasterijs silentium instituitur, licet cōtra illud diabolus **L**OGICAM quoq̄ illuc intro duxerit, garrulitatis garrulosissimā magistrā. Eadem causa, ut uelocitatē locutionis cōpesceret, dñs minatur, de quolibet otioso uerbo rationem reddendam, dura, sed necessaria sententia aduersus tam lubricā pestem, ac præsentissimū uenenum.

Item id & philosophi uiderūt, q̄ homini ideo sunt duæ aures datae, sed una tñ lingua, atq̄ aures ipsæ non tñ parulae, ac aperte foris, sed etiā auriculis circūamiciētibus, ut facilius audiat, deniq̄ cōrtuosæ & uerbo quodāmo obiectæ, ne facile uerbū præruolet

Lingua aut non tñ clausa, & latens, uerū etiā osseo muro circumclusa, scilicet dentibus, deinde uallū carneum, i. labia, præter hoc q̄ tantū a pulmone distat, & corde, tot requirit instrumenta cū aures nullo indigeāt, adhuc ipa uelocior est oībus sensibus

Ecce quinq̄ sensus uelut quinq̄ naues natant in rebus istis corporalibus, & inferunt in memoriā res innumerabiles, scilicet uisu, auditu, tactu, olfactu, gustu. Nec tñ tot inferre possunt, quin illa plus efferat. Sepissime loquēs cōiecturas, suspitiones, opiniōes somnia temeraria, friuole ficta, quæ nec sunt, fuerunt, nec erunt.

Item inde secūda statim plaga Aegypti fuit, ranarū immissio,

quæ linguacitatē significant sterilem. Quia prima fuit sanguis, si
 gnificans, qđ quando homo fit caro & sanguis, totus fit lingua
 & nō nisi uana loquitur, & qđ uanior est, eo plus uult loqui. Atq; qđ
 fideli signo, uanū hoīem p hoc cognoscas, si fuerit multiloquus
 & e contra. **Q**uo fuerit homo solidior & grauior, hoc signo co
 gnosces, Si fuerit parcus in uerbis, largus in ope, nam tales fasti
 diūt loqui, nisi dū obedientia, aut necessitate cogunt, ut psal. liij.
 Obmutui & silui a bonis, sicut em eos tædet uita suæ, ita & lo
 quelæ. **E** contra, In multiloquio nō deerit peccatū. Et ibidē, **U**bi
 plurima sunt uerba, ibi frequenter egestas. Iob. iij. Nunquid qui
 multa loquit poterit iustificari: Et psal. Vir linguosus nō diriget
 in terra. **S**ed hæc maxime sunt mala, dū ira magistra loquit, un
 de Aesopus dicit linguas emisse, cū iussus fuisset optimas carnes
 & postmodū pessimas emere. **Q**uin multi timore infamiæ sibi
 mortē consciuerūt & Poetæ dicit Lycamben uersibus iambicis
 Archilochi adactā ad laqueum. **Q**uod si quis adhuc dubitat, in
 terroget eū, qui amarā habet mulierē aclingosam, & uerbosam
Deniq; quod bestijs, dentes, unguis, rostra, cornua, aculei, ue
 nenū, aut quæcunq; arma, imo quod malis hominibus tam ua
 ria uasa & arma, hoc lingua est animabus, unde Psal. Filij hoīm
 dentes eorū arma & sagittæ. Itē lxxiij. Nolite extollere in altū
 cornu uestrū &c. Vnde arcus, gladius. Recte itaq; mūdus iniqui
 tatis, & modicus ignis magnā syluam succendens. Et sequitur.
Sic lingua constituit in mēbris nostris, quæ maculat totū cor
 pus, q. d. Nōne est mirū, quod illud maculat, & totū corpus ma
 culat, quod adeo non est extra nos, imo adeo intra nos, ut sit in
 ter propria membra: Monstri hoc simillimū, qđ membrū non
 tantū membro, sed toti corpori officiat, cū se mutua mēbra sol
 licitudine foueāt. Hæc sola inter ea maculat totū corpus, i. reum
 facit peccatorum, ut propter ipsam totus homo sit odiosus deo
 & hominibus, qa adeo infamis & abominabilis est linguosus
 ut etiam si toto corpore sit formosus, aptus, diues, nihil tñ in eo
 non uelut foedū fugit ab hoibus. **Q**uis enim libenter cū loquaci
 bus ac garrulis conuersatur, ac nō potius abhorret ac nauseat &
 dicit, Ey vvie vveschig ist der. **E**t inflammat rotam natiuitatis
 nostræ, & inflāmur a geenna. **V**idetur Apostolus, natiuitatē
 intelligere, id quod nati sumus, ut supra c. i. Similis est uiro cōsy

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECE

deranti uultu natiuitatis sue in speculo. Et iteru, Voluntarie enim genuit nos uerbo ueritatis, ut essemus aliquid creaturae eius. Igitur natiuitas generatio seu creatio a creatura, in qua nati, producti, creati sumus. Ergo rota natiuitatis dicitur, tota essentia, & quicquid creati sumus, sicut totum corpus. Et hanc totam natiuitatis, totumque circulum nostrae essentiae, seu eius quod sumus, hoc ipsa inflamat. Ignis scilicet est uniuersitas iniquitatis, ideo non succendit non partem nostri, sed totum quod sumus, ac uiuimus. Nam forte etiam ideo rotam appellauit, non tantum propter totale esse, sed etiam totale uiuere, & operari in hoc tempore. Vita enim nostra tota uolubilis est.

Addit autem inflamata a geenna, ne bona flamma hic inflamare intelligat, quia ipsa infernali igne accensa, i. odio & ira, totum quod sumus accendit ira & odio, dum prouocat & promouet ira, ut patet in iratis qui intus & foris tremunt & feruunt. **Quarta similitudo.** **C**omnis enim natura bestiarum & uolucrum & serpentium, & caeterorum domantur, & domita sunt a natura, Linguam autem nullus hominum domare potest, uide quantis uerbis & sensibus lingua incessat, ut eam igni inferno similem, ac feris inferiorem ponat. **Quis a seipso non timeat, qui nocentior & ferior bestiam apud se habet, quam totus mundus: quis non odiat linguam suam: quis non uereat loqui, quam tantis uerbis foedari audiat suam linguam?** Sequitur. Inquietum malum, plena ueneno mortifero, pars est quod sit inquieta, quod per se malum est, sed inquietum malum, i. semper nocens, neque a nocendo quiescens. **Deinde plena ueneno mortis, id quod occidit, non tantum inficit, hoc est, partem ueneno, non lento aut tardo. Hoc sane patet quod profunde penetret susurronum uenenum, quod illis, quos intoxicarint aduersus inuicem, uix tota uita remedium prouideri potest, ubi usque ad medullam processit inuidia & odium. Sapienter cum odio moriuntur potius, quam conciliantur. Emphaticus itaque & Epitaphicus dicit, ueneno non infestorio, sed mortifero. In ipsa benedicimus deum & patrem, & in ipsa maledicimus homines, qui ad imaginem & similitudinem dei facti sunt, quod d. Non potest simul utrumque facere, nisi ficte, ideo ne sequitur fallat, quod deo benedicit, si hominem maledicit, nec deum benedicit, cuius homo factura est. **Quis enim picturam, aut statuam reprehendere ac maledicere potest, ut maledictio eiusmodi non redundet in pictorem, & artificem? Sic Hieremias. xv. de iis, qui operibus domini maledicunt, dicit, Omnes maledicunt mihi. Et Esaias. viij. Cum esurierit ira****

scetur, & maledicet deo, & regi suo, inde præcipue in lege prohibitu fuit & est, Dñs tuis nõ detrahes, & principi populi tui ne maledicas. Et Apostolus, Maledici regnũ dei non possidebunt.

Quod si hoies id attenderet, qd maledicẽdo hoibus, deo qd maledicũt, cuius opus & factura maledicũt, utiq; non ita prompti essent maledicere, Sicut Prouer. xiiij. Qui calũniatur egenũ, exprobrat factori eius. Quid em facit, qui maledicit, nisi qd dicit Vah, qd nõ aliud & aliter formatũ: cui potius deberet misereri, & dicere orando, O dñe, fac eum aliũ, sicut artificẽ licet monere & orare, nõ maledicere, ut ibidẽ xiiij. Prouer. Honorat autẽ eum scilicet factorẽ eius, qui miseret pauperis. Quod si B. Petrus phibet, ne maledictũ pro maledicto, nec malũ pro malo reddat, similiter & Christus, Orate pro calũniantibus, & psequentibus uos. Et Paulus Ro. xij. Benedicite maledicẽtibus uobis benedicite & nolite maledicere, qd illis fiet, qui maledicũt, nõ maledicẽtibus: ideo psal. xxxiiij. Prohibe linguã tuã a malo, & labia tua nõ loquantur dolũ, diuerte a malo & fac bonũ, inquire pacẽ & psequere eam. i. a malo, nõ tm ferendo, sed etiã referẽdo seu reddẽdo. Et bonũ nõ tm reddendo, sed etiã cõferendo pro malo accedo. Et bonũ nõ inquirẽ pax, aut persequit, si malũ malo reddas.

Iste ergo gradus est secundus, a dño prohibitus, ne quis maledicat, uituperet, detrahat proximo suo, & sicut in primo gradu plures sunt rei q̄ credant, ita & isto, nã tria maxima uitia lingue hoc pcepto prohibent, scilicet maledictio, detractio, susurratio, sed istud tertiu in primo gradu. Ac p hoc uniuersa mala lingue prohibentur p iij. & v. & vi. & viij. mandatũ, per iij. periuria & blasphemix, ac alia offensiones cõtra deũ quacũq; sed per v. offensiones erga proximũ, per v. uerba impudicitix, per viij. uerba deceptionis & fraudis, in negotijs seu iudicijs. nã & in ipso viij. etiã detractio est, sed publica, ac corã iudice. Hic autẽ alia **T**eritur maledictio & detractio & susurratio sic differunt, qd maledictio est in ip̄m p̄sentẽ, uel tanq; in p̄sentem & in faciẽ. sub qua oia cõtumeliã, blasphemix, criminatiõis, uituperij, agnominationis uicia cõprehendunt. Detractio est de absente ipso ad aliũ & sequit maledictionẽ, qã mala in aliquẽ, uel foris p̄sentẽ, uel intus memoriã obiectũ cõgesserit, & hoc ad aliũ detulerit, iã maledictio facta est detractio, quare nullus est detractor, qn fit &

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTIS

maledicus, saltem apud se. & hæc duo pulchre expressit uersus, Prohibe linguã tuã a malo (id est, ne ulli maledicas siue uoce, siue tacito murmure) Et labia tua ne loquantur dolum (id est, detrahere caue) Nam dolum est, si quis in tergũ loquitur, nesciẽte illo cui nocet, non autẽ e contra, ois maledicus etiã detractor est, saltẽ hominis eiusdẽ, licet detrahat deo, qm̃ maledicit hoĩem. Quod si ulterius detulerit mala duobz cõtra inuicẽ, uel unius ad alterũ tanq̃ alterius amicus, & alterius inimicus, iam bilinguis susurro est, & discordiã seminator, peior istis duobz, ideo extra istũ gradũ in primo cum homicidis collocandus. **C**oncludamus itaq; hunc. Sicut primũ gradũ huius præcepti non implet, nisi qui non tantũ non occidit aut lædit, aut nõ discordias seminat (quia & omittendo potest cõmittere) sed etiã ita mitis sit, ut potius uiuificet ac foueat opibus misericordiã & beneuolentiã. Et ita pacificus, ut mitibus ac dulcibus uerbis etiã cõciliare studeat discordes, quantũ potest, & mediare ne fiãt discordes. Hi em̃ audiunt, Beati mites, Beati misericordes, Beati pacifici, qm̃ ipsi pofidebũt terrã, misericordiã cõsequuntur, filij dei uocabunt. Ecce istæ tres beatitudines in isto pcepto sunt cõprehensæ. **T**ertium gradũ nõ implet, nisi nõ tm̃ nõ maledicat, detrahat aut uiruperet, sed etiã in oĩbus bñdicat psequẽtibus, & excuset accusatos, oret pro oĩbus, & resistat detractoribus, quantũ potest. Ecce hæc est spũalis intelligẽtia huius pcepti. Nũc sũt de tertio gradu.

Tertius gradus iræ.

Est, dicere fratri suo Racha seu archa, asperando gutturis halitum, uelut fremitũ arteriã formando. In quo dixi omnia signa iræ præter uerba, imo & uerba præter maledicta & detractiões cõprehendi, ut sunt ironiã in uerbis, torsiões labroz, ruge frontis, ac nasi, ac excandescencia uultus, deinde silentiũ, auersio uultus, dirus intuitus, quæ oĩa sunt indicia animi irati & odio pleni. Adde clamorẽ & stridorẽ dentiũ &c. **H**ic aliqui dicunt, qd̃ necesse quidẽ est, rancorẽ dimittere, sed nõ signa rancoris. Quæ sententia & si sit in aliquibus uera, nõ tm̃ uniuersaliter, & multo melius sic poneret. Signa rancoris aliqñ utile est exhibere, nõ q̃ sint signa rancoris, sed similia signis rancoris, alioqñ signa uere rancoris nõ sunt, aut nullo mō retinẽdã sunt, si uere sint, unde ad huc optiẽ diceret, q̃ signa charitatis aliqñ omittit, & signa iræ

exhibere oportet. Nam si signa rancoris licet non deponere, ergo propter aliquem fructum. Quare ergo non potius exhibenda: ne scilicet sola licentia quærat omittendi bonum.

¶ Exhibere itaq; melius est, q̄ non dimittere, quia qui exhibet, nõ ex ira facit, sed ex zelo bono, ideo manet sine suspitione mali.

¶ Qui vero nõ omittit, prius arguit ex ira fecisse talia signa. Et ideo si nõ deponat illa, relinquit fratrem in suspitione iræ, ac per hoc impedit ueram & integram pacem ac concordia, cum ille non credat cor eius esse mitigatum, & offenditur rursus ad similia.

¶ Quare tales doctores sunt mittendi ad illud præceptum naturale, qd tibi fieri nolis, alteri ne feceris, &, Quod tibi fieri uis, alteri facias. Et gentilis, Si uis amari, ama, sed nõ est dubium, quin omnes uelint, ut ille quem offensum & iratum habuimus, nõ tantum signa ponat iræ, sed eo magis contraria exhibeat, ut certi fiant de eo. Ideo largiora petuntur signa, quã si non fuisset offensus. Sic em̄ & deus largius benefecit post peccatum humano generi, quã ante peccatum fecit, eo quod filio proprio non pepercit &c. Quod si signa tanta omisisset, quis eum propitium factum credere posset aut auderet. Filij ergo dei, deum patrem suum imitentur. **¶** Istis aut dictis docemur, quam sit difficile mandatum dei seruare, nam experientia patet, q̄ difficile sit hominibus hæc signa mala ponere & bona ostendere, q̄ se uertunt & reuertunt, anteq̄ induci possint, ut simulate saltem faciant, nam uere & ex corde nunq̄ nisi gratia dei adiuti, facient, dicunt em̄, nõ possum tibi fauere, amabilis esse. Et inuolentes nõ cogitant, quod nollent ipsis ita fieri neq; a deo, neq; ab hominibus. ideo uidetur in hoc mōstro, qd sit futurus infernus, & quid sit præsens mundus, scilicet regnum diaboli, in quo tantum malum inuenitur in hominibus, contra naturam & naturale proprium dictamen pertinaciter obdurans.

¶ Quo circa ira & inuidia differunt non aliter, q̄ sicut uinum nouum & uinum uetus, nã inuidia seu odiu est inueterata ira, ut B. Aug. in regula, ne ira crescat in odiu, & trabem faciat de festuca. Nam ira, quæ cito transit & nõ fit odiu, uix ira dicenda est, nã statim traditur obliuioni. Sed inueterata sit tenacissimu malum, quia spirituale malum, adeo ut prouerbiu sit, Nihil tardius obliuisci, q̄ iniuria, & nihil citius abolescere, q̄ beneficiu. utruq; sit uitio naturalis prauitatis, cū contra fieri debeat. Nam bona natura hois

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

in hoc notatur, si cito obliuiscitur offensam, & beneficiū semp̄ memoratur, adeo ut nō sinat sibi libenter benefieri, cernens q̄d obruitur multitudine debeatū gratiarum actionū, & uicissitudinis sibi impossibilis. At contra malae naturae ingeniuū semper retinere offensam, semper exprobrare & obijcere diu praeterita.

Igitur exemplis demus, quando licet signa ostendere irae seu asperitatis, ut si quis ita pertinaciter malus sit, ut semel & bis aut tertio monitus nolit desistere, nō solum licet, sed oportet signa irae in illū ostendere, unde pri. Corin. quinto. Si is qui nominatur frater inter uos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens aut maledicus, aut ebriofus, aut rapax. Et ij. Thessa. iij. Si quis nō obedierit uerbo nostro, notate, & nō cōmisceamini cū illo, ut cōfundatur, & nolite quasi inimicū existimare, sed corripite ut fratrem, ecce nō ut inimicus, sed ut frater emendandus est. Ista est ira sancta & bona in scripturis uehementer laudata. Ideo distinguendū est. Primo, ut moneatur secundū illud Christi, Si peccauit in te frater tuus, alioquin prima uice nō est abijciendus, sed monendus. Si em̄ septuagies septies ueniā petierit, nō est ei negāda.

Secundo, discerne utrū ideo sic facis, quia te laesit, uel quia peccatū fecit. Si enim deū plus diligis q̄ te ipsum, debes irasci magis q̄d deum laesit, q̄ te. deinde aequè misereri q̄d seipsum peius laesit intus, q̄ te foris. Quibus respectibus factis, facile doceberis, quō & quo corde ei signa charitatis neges, uel nō neges. Sed ne te fallat cor tuū, & dicas, ita facio, propter deū irascor, & nō propter me, & forte mentiaris. Hoc etiam proba apud te, & uide, si tantū doles & moueris, q̄d uel si alium laederet, quantū quia te laedit. Si enim illic nō moueris, signū est q̄d te ipsum quæris & uindictas non autē mederis. Et quid moror? Frustra est disputatio, an signa rancoris sint ponenda, quia prorsus sunt ponenda. Si autē est causa quare sint ostendenda, hic penitus irascendū ex corde est, non tantū signa exhibēda. Signa rancoris si sunt rancoris prorsus sunt omittenda. Si autē non signa rancoris, & dignū est p̄ emendatiōe fratris ea ostendere, etiā ira p̄fecta est addenda, ut uideat, q̄d ex corde ostendunt sibi, & ex qua causa. Et nō sic incedas tacens & simulās, ut frater nesciat, quō tecū habeat. Mala est talis doctrina, & penitus cōtra charitatē, docet em̄ simulationē.

Sed longa & multa sunt p̄cepta, quae omnia cito uideret &

faceret charitas, quæ si desit, nihil est quod satis doceri potest. Ipsa enim docet, quomodo homo ipse uult diligi, foueri, sustineri, beneficii nihil sibi simulari, ita & idem docet proximo exhibere. Non enim amicus fraudulentè debet incedere, ut B. Hiero. Vera amicitia impatiens est simulationis. Si est rancor, ostende. Si nõ est, iterũ ostende, & hoc uel signis clemẽtiæ uel seueritatis.

COROLLARIUM.

Patet qd nec iste gradus seruetur, nisi quis studeat nõ tantũ omittere signa, sed etiã ex benigno corde cõtraria signa ostendere. Ad oẽm enim mititatẽ nos isto format p̃cepto deus. Et unĩuersam irascibilis uirtutis radicem extirpare intendit, ut non nisi dulcedo cordis ibi relinquatur, quod gratia operat non natura.

Quartus gradus, est irasci corde, & hic est primus & oĩm aliorum radix. Hunc em̃ ipsa lex maxime tangit, qñ dicit, Non occides, Cor em̃ mundũ quærit, nõ tantũmodo manũ, ut Iudæorũ hypocritis, ut Psal. xxij. Innocẽs manibus & mũdo corde. Quare ferme oẽs beatitudines Matth. v. in isto p̃cepto includuntur, ipsumq; exponũt. Nam Beati mites, beati misericordes, beati pacifici, beati patientes, beati mũdo corde, hic manifeste includuntur. Quod si beati pauperes, beati esurientes iustitiã, beati lugentes, eos significat, qui se agnoscunt nõ implere hoc mandatũ, & ideo lugere & cupere ac esurire, quis dubitet quin sint hic, aut saltem tales esse oportet, ut hoc p̃ceptũ & qdlibet aliud impleãt.

Igitur in hoc gradu sunt omnes cogitationes malæ cũ ipsa radice earum, scilicet irascibili uirtute prona ad uindictã, ut sunt iræ, inuidiæ, suspiciones malæ, amaritudines, rancor &c. Et sicut hic est primus, ita habet pauciores species q̃ proximus post eum. Nam homicidiũ in opere habet plurimas, ut homicidiũ, fratricidium, uxoricidium, parricidiũ, sacrilegium &c. Ac per hoc patet, quõ in isto p̃cepto sunt quatuor gradus, & in singulis gradibus adhuc mihĩ gradus, & ideo nullus est in hac uita, qui nõ sit in aliquo illorũ. Beatus aut̃ qui in supremis, infelix qui in infimis. Nam mititas est cœlũ, ira est infernus, mediũ aut̃ ex utroq; est hic mũdus. Ergo illuc ascenderũt tribus, tribus domini, hic descenderũt in lacum & infernũ uiuentes, quanto propius mititati, tanto & ipsi cœlo &c. Quare non satis est pro hoc quarto gradu, esse non irascentem fratri, nisi simus etiam micissimi in

eum affectus & suauissimi cordis. Quod cum nō simus ad gratiam Christi fugiendū est, ut de sua plenitudine nostrum suppleat interim defectum, donec & ipsi perficiamur.

P R A E C E P T U M S E X T U M.
NON MŒCHABERIS.

C Breuissimū uerbum, sed latissima sententia, ideo interpretatione opus habens, quare Christū audiamus, qui Matt. v. dicit, Audistis quia dictum est antiquis, Non Mœchaberis. ego autē dico uobis, quicūq; uiderit mulierem ad cōcupiscendā eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Breuiter ipse quoq; loquitur, quia relinquit ex præcedenti præcepto eandem gradū fieri distinctionem, ponens eum tantūmodo, qui est in corde. Quare & nos hic eosdem quatuor ponemus, scilicet in affectu, signo, uerbo, opere. Hoc enim præceptū ideo exposuit dñs quia antiqui (id est, Iudæi) ipsum accipiebant secundū uim & rigore uerbi, ac ita docebant, & irritū faciebant hoc mandatū, sicut & oīa alia, Quod nō esset adulter, nisi qui opere id impleffet nihil de cōcupiscentia, signis, uerbis solliciti, ideo immundi facti sunt. Et in hac sententia sua ita steterūt, ut cōtra eos Hieremias diceret, Unusquisq; ad uxore proximi sui hinniebat, & facti sunt sicut equi emissarij. Nouis itaq; i. nobis aliter dicit ut omnis cōcupiscentia hic euacuetur. Dicit enim B. Augu. hoc loco de sermo. in mon. q. noīe mœchantiū, qui hoc capitulo cōmemorantur, oēm carnalē & libidinofam cōcupiscentiā oportet intelligi.

Primus itaq; gradus est opus ipsum foris, quod sine dubio ex concupiscentia intus procedit, ut ibidem probat B. Augu. Si autē omnis cōcupiscentia carnalis ibi prohibet, ergo & omne opus quod ex illa procedit, idcirco ponunt multæ differentie operū.

- i** — Fornicatio simplex, solutus cū soluta, a quo distinguūt alij
- ij** — Meretricium, quod illa sit unius cōsuetudo mulieris, hoc autem in multis, uagus ardor libidinis.
- ijj** — Stuprum, quod est uiolatio uirginis.
- iiii** — Raptus, quod est, cum rapitur filia uel filius, in quo & furtum simul est, & maximum furtum.
- v** — Adulterium, quod qñq; est simplex, qñq; duplex, secundū quod uel ambo fuerint coniugati, uel unus tantūmodo.
- vi** — Incestus, est contra consanguinitatis honorem.

vij **S**acrilegium, quod est, cum religiosus, sacerdos, monialis, & omnes alij, qui deo continentiam uouerunt, fornicant.

vij **E**xcessum in matrimonio quidam addunt.

Hic gradus in ope sic uariant, & sunt inuicē excedētia & excessiua, secundū qđ circūstantiā mutant. Nam sic & in homicidio pcedenti pcepto, prohibita sunt multae operū differentiā, ut dictū est, secundū differentes circūstantias. Quāuis autē omne pceptū dei sit uelut lux, quo cognoscat, quid sit homo, mūdus, & caro, & quantū a deo simus remoti, tñ hoc pceptū pceptū illud ostēdit Apostolus em̄ dicit, p legē cognitio peccati, ergo lex est lux, qua lucente uidemus innumerabile miserā humani generis.

Quis enim tā est lapis, ut si audiat hāc pcepta dei, & illis eum illuminātibus, imo mundū totū ostēdentibus, si etiā attēdere uelit, qđ infinitus numerus hoīm extra pceptorū uitā agāt, possit saltem a gemitu & lachymis cōtinere: si nulla alia esset causa, quare nunq̄ gaudere deberemus, sed semp lugere, hāc sola satis esset si hoīm uitā cum ipsis pceptis dei ante oculos cōpararemur. Ibi enim uideremus, quō humanū genus sit miserrima perditionis massa, cū tam rari appareāt, qui in pceptis dei uiuāt & agāt, & pceptū in isto pcepto. Nōne horrendū est tot gradus operū esse quibus cōtra hoc pceptū agitur: **E**t homines sine ullo timore in illa ruere ac perire. Et adhuc ridemus talia. **I**gitur uelut lucernā hoc pceptū attendamus, & p ipsum infinitos casus hoīm Tum uidebimus qđ mūdus iste sit horrenda Lerna, & inferno proxima, & parum iustitiē & ueritatis in eo, imo scriptura dicit, qđ oīs homo uanus & mendax sit, quare uere infernus est in mūdo.

Prima itaq̄ miseria hoīm est simplex fornicatio, in qua peccāt non tantū ij qui faciūt, sed qui fouent, auxiliant, consiliant, non resistunt, rident, copulāt, mediant, ac maxie qui occasionē dant.

Fouent autem, qui uel hospitant in domibus suis, uel si principes & maiores ac iudices nō prohibent, sed permittunt. His nihil proderit, qđ ipsi non fornicant, dicetur enim eis, Si uidebas furem currebas cū eo, & cum adulteris tuis portionem tuā ponebas. Hāc fecisti & tacui. Existimasti inique, quod similes erui, arguam te, & statuam contra faciem tuam. **E**t ista miseria, heu quanta pestilentia nunc regnat, ubi æquales ab æqualibus erudiuntur, ducuntur, perduntur, tam inter iuuenes, uirgines &c.

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCE

¶ Mediant, ut qui sunt internuncij & copularices, de quo uide pulchrâ historiam distin. v. c. lxxx. speculi exemplorum. Hi autē proprium opus agunt diaboli. Nam quod diabolus nō potest, nec posset per se, efficit per illas. **¶** Non resistunt aut, qui nec mo-
nent aut corripiunt secundū mandatū Christi, nec compatiuntur animę eorum, nec pro eis orant, sicut decet Christianos. Insuper & recitant & rident, iocantes in perditione proximorum, cum ut dixi iste sit ut magnæ miserię status inspiciendus.

¶ Occasionem autē dant, qui lubricis gestibus ac uerbis impudicis, aut exquilito ornatu irritant concupiscentias aliorum, maxime si id intentiōe faciant, nam ornatio illa immoderata semper est causa, licet per accidens concupiscentiæ, ut in choreis, plateis, conuiujs &c. **¶** Væ autem illis, qui impudicis uerbis innocentium corda uulnerant, ut nunc horrendus mos est, in hospitij publicis, negociatoribus conuenientibus. Non est, ut aiunt, necesse pediculos in pelliciu seminare, qui sponte sua nascuntur.

¶ Nā caro nōstra in primo peccato duplici uulnere est grauissime pcussa. Primū est offensibilitas, alterū cōcupiscētia, quæ duo uulnera per præcepta nobis manifestant, sed per gratiā sanātur. Sed peius est uulnus concupiscētia, quo minus dolet & affligit, sed delectabiliter mouet, ideo a stultis nō reputat malū, cum sit duplo peius q̄ alterū, ita ut scriptura dicat, Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo in umbilico uentris eius. Antē enim peccatū nihil erat q̄d offendeat, nihil quod libebat. Nunc aut utrunq̄.

¶ Quapropter Christianus homo debet hoc scire, quod quando sentit se ad iram moueri, uel ad concupiscentiā, non secus putet q̄ si mortiferum uenentū sentiat, & ulcus pessimū, & gemat pro illo ad dñm ut sanet. Nam uerissimū est, q̄ hec titillatio licet iucūda & suauis sit, tñ est ignitissimus serpentis antiqui morsus horribilē conscientię paritura confusionē & amarissimā amaritudinē. Atq̄ p hoc mouet ad gratiā quærēdā, sicut habet figura Numeri, q̄ morfi ab ignitis serpētibus ad aenē serpentē sulpi-
ciētes sanabant. Ita & titillatus carne ad Christū crucifixū debet respicere. Nam hinc reddit ratio, cur dñs nō cōtētus, q̄ p seipm hō pnus est ad malū, adhibet tentatorē & impulsorē diaboli. s. ut qa hō negligēs est in q̄renda sanitate sua apud deū, ideo urget eū tētationibus, ut cogat eum q̄rere misericordiā & gratiā dei.

¶ Secundo etiam ideo, ne forte in donis sibi datis extollat. Sic apo. Paulo, sic S. Hiero. fecit. Sic multis alijs usq; ad mortē. Vide in speculo exemp. Litera, Tentatio. ¶ Sunt autē alij, qui uehementissime rapiunt hoc malo. Alij uero mitius, alij modico. Nullus tamen sine gratia dei continet, ut Sap. viij. Et ut sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire, cuius esset hoc donū, adij dominū &c. Ecce quō a morbo isto per orationē curationē quæri oportet, & magna sapientia est, agnoscere hoc malū suū & remedij locū. ¶ Sic & B. Chrysianus martyr dicit, Errat, qui se suis uiribus putat castitatem obtinere posse. ¶ Vnde B. Aug. li. i. de ser. do. in mon. Quisquis carnalē delectationē aduersus rectā uoluntatē suā rebellare sentit, per consuetudinē peccatorū, cuius indomitæ uolentia rapitur in captiuitatē, recolat quantū potest, quantā, qualēq; pacē peccādo amiserit & exclamet, Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius. Gratia dei per Iesum Christū dominū nostrū. Ita em̄ cum sese infelicē exclamat, lugēdo implorat consolatoris auxiliū. nec paruus est ad beatitudinē accessus, cognitio infelicitatis suæ. Aurea hæc sentētia. Non enim dicit, quod ridere, placere, gaudere debeat in titillatiōe, sed lugere, quia uenenū mortis in se sentit. Deinde, Vbi sunt qui liberū arbitriū iactant: cur non cessant statim ut uolunt: imo cur non uolunt, nec possunt uelle? Cur S. Hiero. & Paulus non potuerunt cessare a stimulo carnis? Si em̄ uoluissent, utiq; factum fuisset, sed nō potuerunt etiā satis uelle, ideo contra suū uelle uolebant. ¶ Eadē ratio est & de ira, cur enim non mox quiescunt, qui irascuntur si possunt, immo si uolunt: sed neq; possunt, neq; uolūt, eo quod uoluntas eorum iam alio est rapta & captiua ducta.

¶ Tertio consolatoriū est, Quod qui lugent hic, consolabuntur. Sic em̄ sapientissima dei misericordia nos mirabiliter deducit, dum ex ueneno ipsum uenenū expellit, & de ipsa luxuria nobis efficit emplastrū castitatis, dum ideo illā finit irruere, ut homo eam sentiens gemat, lugeat, gratiā quærat, & sic eo maiore affectum castitatis acquirit, tanto em̄ castior est, non quo quietior, sed quo dolentior se castū non esse posse, ut uult. Atq; ex hinc, licet hæc om̄ia ad quartū gradum infra pertineant, tamen ne excidant, occasione data accipimus, quod cōsolandi sunt, qui sen-

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCE

tiunt sese vexari talibus stimulis, ut nō stulta opiniōe statim dantis manibus, se se tradant desperationi, quasi nō sit castus, qui aestuat medullis & cogitationibus. Periculosissima est hæc cogitatio, & in om̄e peccatū operis inclinatissima, propter desperationem. Sic em̄ iuuenis prius cogitationes carnis nō expertus, cum credat castū esse non posse, nisi nullas habeat, statim dicit, **Quid differo opus, unum est si & facio**, quia amissa tamē, est in corde castitas. Non sic o miser non sic, nō est perdita castitas cogitationibus talibus. Immo nunq̄ castior fuisti, si tamē sentis te inuitū illas habere. Nam castitas sicut & om̄is alia uirtus uiua, ita est abscondita, ut non possit cognosci ab eo, qui habet, sed a solo deo. Abscondit em̄ deus omnem uitam sanctoḡ ita profunde, ut ipsi eam scire nō possint, secundū illud psal. i. **Quomā nouit dominus niā iustorū.** Igitur sicut uiua & uera gloria iusti, est ignominia uera sapientia in stulticia, uera quies in tribulatiōe, uerū gaudiū in luctu, uera libertas in captiuitate, ueræ diuitiæ in paupertate, ita & uera castitas est in luxuria, & quo sœdior luxuria, tanto speciosior castitas. **Heu** quod hæc sapientia incognita hominibus est, quantū damnū facit. Verum autē signū uiuæ castitatis est hæc, si se sentiat homo habere displicentiam in præsentī, non q̄ tota sit displicentia, tunc em̄ non staret titillatio, sed mixta, nūc uult, nūc nō uult, nūc infra, nūc supra, ita q̄ sicut rota, uoluit cogitationibus in luto, & tū manet propositū castitatis. Nam nisi esset ibi castitas uiua & uera, nō p̄sisteret, nec resisteret, sed libere daret habenas cogitationibus, & nō sentiret molestiā, quia em̄ uult & delectat̄ in cogitationibus, & tamē simul sentit se nolle, fiunt ei mixtim dulces & amaræ, & per hoc molestæ, cū in neutram partem liberum sibi sit ire, sed medio rotatur statu.

Spiritualis em̄ ille homo, id est, affectus castitatis, ipse manet & seruat castitatē, licet exterior in mēbris & corde miras excitet procellas. Ideo in castitatis pugna nō secus agit, q̄ si nauicula in mari iactet fluctibus, dormiēte Christo in illa, curandū est ergo solū, ut ipse suscitee, & iperet mari (.i. carni) & uēto (.i. diabolo.)

Immittit em̄ & sacerdotibus saepe tales immundicias, ut retrahat ab altari. **Qui** est despiciendus, non solū in nudis obiectis turpib⁹ cogitatis, sed etiā si inclinēt uoluntatē in illa, & suscitet malos motus, imo eo magis ad sacramētū est currendū pro gratia

& auxilio. **A**t nunc multos noui, qui nō accedere uoluerunt, nisi non solū quieti essent ab inclamationibus, sed etiā ab ipsis obiectis turpibus. **N**imis stulti obsecutores diabolicae fraudis & nequitie. Igitur sicutitur dei misericordia & bonitas malo nro, ut ipsum magis promoueat bonū nostrū, ut oīa cooperent electis in bonū, etiā peccata, hoc totū, ut uitam & gratiā, quae in nobis est, abscondat ac tegat, ne cognitis cōtenti tepeamus, sed potius ignoratis eis tanq̄ pro non habitis magis suspiremus & gemamus. **Q**uo autē mō dictū est de castitate, ita & de oībus uirtutibus, q̄ tunc maxie donant, quando denegant, & tūc affunt qū nimis abesse putant, neq; aliter tunc pōt homo credere, quin absint & sit p̄ditus. Inde procedit gemitus, odiū sui, desyderiū eage & imploratio. **T**unc humilibus dat deus suā gratiā, quā postea iterū abscondit & aufert, ut addat maiore. Semp sub cōtratio abscondens contrariū. Ideo haec est sapientia, q̄ trahitur ex occultis, & est in absconditis. **H**aec autē castitas aurea est, respectu eius, q̄ sine malis cogitationibus est, sicut patientia & mititas, extra irritamenta qualis est: Nam etiā bestiae haec est mititas & saltē gentiū ita & castitas, q̄ est sine luxuria & cogitationibus in quiete, etiā meretriciū est & lenonū pessimorū, quia tūc casti sunt, quādo caro expleta quiescit. **C**eterū haec quies futurae uitae est. **Q**uare castitas est periculosa ad superbiā, dum patet (id est, quāta) sed est etiā periculosa ad luxuriā, dum latet (id est, est tentata) dū utrobique periculū, sed superbiae maius q̄ luxuria. **I**gitur utrunq; sit.

Praeceptū non implet spiritualiter, dū adhuc cōcupiscentia in nobis est, qua fit, ut de castitate p̄sumere ac p̄cepti impletioe nullus oīno possit, sed tantū accusare sese & confiteri peccatū suum.

Rursus eo implet quod spiritus odit hanc cōcupiscentiā, ideo ipse est purissimus ab ea, & uere impletor p̄cepti, quia confertur per oīa legi, eamq; approbat & diligit, dum suā miseriā odit.

Alij uero luxuriosi, non abscondunt suam castitatem, sed extingunt potius. Nihil est ergo quod glorientur sese non nosse castitatem suam, non huc pertinent.

Secunda est meretriciū, qd est magnū malū, ubi libido transit in habitū & consuetudinē, qui difficillime curant. Nam scriptura dicit, Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petra. **Q**ui autē paruulos suos sinit crescere, in magnos gigantes inueterasce

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

te & confortari, quomodo tunc allidet, & nō potius illidetur?
Et hanc nobilissimam spiritus sancti doctrinā deberent parentes filijs suis infundere, ut non tantum ui coererentur, sed etiam uoluntate ducerentur ad castitatem.

Frustranea enim est pugna castitatis, nisi hęc regula seruet spiritus sancti, s. petra est Christus, paruuli nostri sunt mali motus, mala desyderia, quæ cū quis senserit, quid faciet: quō uincet: audi, nō aliter nisi eos ad petrā allidendo. Quō hoc: quia sicut, qui manu ad lapidē terit uermiculū, sic uoluntate & cogitatioe tangendo Christū, statim conterit mala cogitatio, solū tenta & uidebis q̄ iucundū sit sic desyderia cōterere. statim enim ut cor passum Christū tangit, omne malū recedit. Sic figuratū fuit olim in lege Numeri iij. Quādo a serpentibus ignescensibus percussī, p̄ aspectū ænei serpentis in ligno pendētis, liberabant. Porro ignescens serpens, est lubrica illa, molliterq; reptans libido cogitata, siuge fuge, tam immanē colubrū, accendit em̄ & mire facit carnem prurire & ardere. Sic etiā Gen. iij. Ipsa cōteret caput tuū (id est, inuitū & primū motū, fidelis anima cōterit) alioquin grādi, factus; aut totus illa plus inficit & interficit. O si in tēpore libidinis mouentis, tantū possent figurā reptantis uenenati serpentis cogitare & applicare mysteriū, facile fugeremus cogitatioe ad Chēm

Tertia species est Stuprum, quod est uirginis corruptio, quod olim in lege mitius puniebat, q̄ fornicatio aut meretriciū, quia tenebatur eā dotare, aut in uxore ducere, Verū nunc est uehementer magnū, quia tūc uirginitas summū erat opprobriū, nunc aut summa gloria, tunc dānabile dedecus, nunc incōparabile decus ijs saltem qui nō proposuerūt nubere. Nam qui proponūt matrimonium non habent actuale t̄m decus, sed p̄t̄ habere, si ad uirginitatē animent. de q̄ multi multa & magnifica scripserunt, quare uere nulli uirgini pōt fieri restitutio. Sane t̄n hoc intellige, q̄ uolēri nō adeo tenet, inuitæ at̄ nō pōt tolli, pōt aut̄ iduci & sic tolli

Quarta species est raptus, hoc plectitur capite in iure, q̄d est nō tantū uirginis, filix̄ aut ancillæ, sed etiam uxoris, aut alius ad suā curā p̄tinentis, sed maximū est raptus uxoris. Fit aut̄ raptus quādoq; cōsentiente puella, puta inducta blādicijs, aliqñ inuita, hoc maximū est. Sed legunt̄ multa exēpla, quibus nō prospere cessit. Guarinus Veronensis de quadā Alda uirgine miserabilē casum

elegiaco carmine cōposuit, quę secuta raptorē, relictis parētibz tandē ab eo in sylua cōstuprata & abiecta, cū puderet ad parentes reuerti, petijt gladio percuti ab eo. At ille sic fecit, & occidit eam. Hoc peccatū etiā furtū includit, & quidē grauissimū oīm

¶ Quinta Adulteriū, qđ est pplexissimū & grauissimū quo ad pōnā, sed negligitur hodie nimis. Hoc uitii est causa multarū quāstionū, de possessione, utrū filiū spurii debeat marito prodere. Vide Angelū in Summa, tradentē regulas, Sed quis audebit credere regulis, aut casum in terminis dare potest: uarij sunt animi uirorū, & aliter hodie, aliter forte post annū cogitabunt, etiā si hoc anno patientiā haberent in uxore adulteriū confitente. At certe amaritudine dignū est, quod uir corpus suum dedit, pro corpore mulieris, & alius utitur corpore, pro quo ipse suū propriū dedit, propter qđ sedet in arte sua, ppter qđ oīa facit patitur, deniq; seruū se fecit & alligauit ad multa, qui uxori sese alligauit. Et ecce alter hęc oīa cōtaminare audet, qs digne ferre possit: Vide etiā legē zelotypiæ olim, qua nunc mulieres sunt leuatae & exoneratae, ideo eo gratius uiris suis adhærere deberēt.

¶ Sexta Incestus, qđ uulgo bluotschāde uocat, qā ignominia cōsanguinitatis & ppinquitatis est, cui eo maior debet honor, qđ ppinquior. Nā & in lege dñs certos gradus p̄hibuit, Et quondā vii. gradus erāt p̄hibiti. Nam in lege fere secūdus tm̄ gradus prohibet cōsanguinitatis & affinitatis, quia nondū erat gratia sanans concupiscentiā, sed regnabat lex irritans & augens eam.

¶ Septima Sacrilegium est, ubi iam non tantum castitas polluitur, sed etiā quæ deo soli fuit oblata, tollitur, & sanctum profanatur. Verū hoc ex institutione ecclesię magis quam ex deo est in sacerdotibus, sed in religiosis grauissimum est, quia sponte sese consecrauerunt domino, & sese subrahunt rursum.

¶ Octauo additur, Excessus coniugū, qđ ut B. Ambro. allegat li. ij. cōtra Iul. B. Aug. Ardentior amator propriæ cōiugis, adulter est, de quibus Apost. i. Thess. iij. Hęc est uoluntas dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatiōe (Hoc primū) deinde, ut sciat unusquisq; uestrū, uas suū (coniugē suā) possidere in sanctificatione & honore, & non in passione desyderij, sicut & gentes, quæ ignorant deum. Et i. Pet. iij. Viri similiter secūdum suam cohabitantes, infirmiori uasculo muliebri impatientes

honorem &c. de quo satis supra. Sed difficile est eis regulam tradere, nisi quod vitiosum est ad omnē motum carnis, satis facere libidini & concupiscentiæ, hoc est enim in passiōe desyderij esse.

¶ Sequuntur nunc tres aliæ species.

¶ Mollicies, qua quisq; uigilādo pollutur apud seipsum. Zodia mia qua uir uiro, mulier muliere abutit, uel etiā uir muliere, & mulier uiro, quæ oīa turpiora sunt, q̄ noiare liceat. Bestialitas, de quibus Leuitici. xvij. uide, cætera ad cōfessionem pertinent.

¶ Ultra hæc sunt pollutiones nocturnæ, q̄ de se nō sunt peccatū licet lex Deut. xxij. Si quis inter uos fuerit homo, qui nocturno pollutus sit somno, egrediet̄ extra castra, & non reuertet̄, priusq; ad uesperā lauetur aqua, & post solis occasum regrediet̄ in castra. Hoc est mystice, sic pollutus (licet & ipse aliud significet) debet abstinerē a cōmunionē sanctorū. i. sacramento, donec sol (id est, æstus & ardor relictus ex pollutione) sedatus fuerit, & sic lotus humili cōfessiōe accedere, Habet em̄ sepius sui causam, q̄ peccatum est, ut sunt crapula, otii, sexus alterius cōuersatio aut memoria.

¶ Deniq; sunt etiā pollutiones uigilantiū & diurnæ, sed inuoluntariæ, q̄ irruūt multis, dū lōge aliud agūt, aut dū fricant̄, equitat̄ uehūtur. i. sine cā sua, q̄s scriptura feminifluos uocat, ut Leui. xv.

¶ Sequitur alter gradus mœchorum.

¶ Qui est in uerbis, ut quidā turpissime loquūtur de carnalibus peccatis, cōtra Apostolū Ephe. v. Fornicatio aut̄ & omnis imunditia, aut auaritia, nec nomine in uobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultoquium, aut scurrilicas, quæ ad rem nō pertinent, sed magis gratiarū actio, id est, ne sit fama, uos tales esse.

¶ Tria posuit uitia linguæ secundū concupiscibilem, scilicet turpitudinem, quæ est ipsa obscænitās, impudicitia, & inuerecundia uerborum. In qua dupliciter peccatur.

¶ Primū ab ijs, qui de istis turpitudinibus uelut risum & consolationē inuicem sibi p̄stant, tanq̄ sit iucūda res de qua loquunt̄. Hic alius nihil aliud facit, q̄ ut ostēdat, q̄ obscænus & ipse possit esse, omni turpitudine nominās membra & opera membroꝝ.

¶ Alius uero historias ad hanc rem p̄tinentes, omni licētia recitat tum ridei, & res optima uidei, donec monachi & sacerdotes etiam adducant cū suis peccatis. **¶** Qui morbus heu q̄ dire hodie regnat in hospitij & tabernis, ut piculosum, aut salte pœnitent

dū sit, aliquem religiosum uel pudicū hoīem peregre proficisci. **O**bscuro per deū, uidete tamē quid isti faciant. Primū si sunt Christiani, ut nominari uolūt, ita deberent diligere uerecundiā ut nec parerent ea nominari inter se, si prohibere possent. **S**ecundo saltem dolerent, si nō possent. **T**ertio super historias lapsoꝝ uel sacerdotū, uel religiosorum, uel principum, uel magistratū (horum enim eo iucundius recitantur uitia, quo efficacius & licentius prebent exemplū imitantibus) non secus dolere, q̄ proprio casu, sic em̄ requirit charitas, imo quo altior esset status, eo magis gemere & deū pro eis orare. Hoc em̄ esset Christianū.

Quam nunc uide q̄ longe sint a moribus Christianissimi, insulsi simi homines. **P**rimo nō solum hæc non faciunt, sicut certissime debent Christo. **V**erū secundo sese mutuo in rebus pessimis latificant. **T**ertio seipsos ad cōcupiscentiā fricant & prouocant his ignitis iaculis. **Q**uarto alienam uitam ac famā polluunt de tractione ista grauissima, mortuos putres reuelantes, qui mortuos sepelire debuerant. **Q**uinto alienam & suam miseriam; ac ruinam irident, ac lætantur in sua perditione & aliorum.

Obscuro cogitate, si dominus dicit, q̄ de omni otioso uerbo qd locuti fuerint hoīes, rationē reddēt in die iudicij, ubi isti quæ se apprebūt: **V**æ uæ q̄ late regnat ista pestis. **S**imiles sunt isti,

Primo furiosis, imo qs tam furens ut in sua miseria & plaga rideat & gaudeat: Nōne miseria miseriarū est: dolet ulcus; aut oculus, & nō cessat querulus gemitus, & adeo nullus ridet, ut etiā ridentes uelut pessimos oīm odiat ac detestetur. quæritur cōpatiētiens & adiūtiās aut cōsulens. **E**cce aut titillat caro, imo grauissime dolet cōscientia, deinde ruit ipsa uel anima alterius proximi & adeo non querit cōpatiētiens aut cōsulens, adeo nō doletur ac gemit, ut etiā qui condoleat ac cōsulere uelit, aut prohibere, irrideatur, despiciat, odiatur. **M**agne deus qm̄ aperiemus oculos, ut cognoscamus quid sit mundus: **N**ōne ista est puerissima pueritas: an non libido, est uulnus supra omne uulnus. **N**ōne ulcus & plaga sup omne uulnus, & oīm plagam: Sicut Hiere. x. dicit, **V**æ mihi sup contritione mea pessima plaga mea. **E**go aut dixi plane, hæc est infirmitas mea, & portabo eam. **E**t Esa. i. de populo Israel dicit, **V**ulnus & liuor & plaga tumens, non est circūligata, nec curata medicamine, neq; fota oleo. **E**t iterū a planta pedis

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECE

usq; ad uerticem, nō est in eo sanitas. Hæ sunt plagæ & uulnera
nō ab homine, sed a diabolo inflicta. Vide itaq; uulnus qđ facit
homo, ploratur, quod facit satan ridetur & dulcissimū habetur.
Sed heu dulce putatur. Beatus aut ille, qui ipsum intelligit & ad
uertit esse uulnus amarissimū, sicuti uere est. Nam licet eius ama
ritudo nō sentiat, sentietur tñ inæstimabiliter tandem in con
scientia. Vnde Prouer. v. Ne intenderis fallaciæ mulieris (id est,
carnis & sensualitatis) fauus em̄ distillans labia meretricis, & niti
dius oleo guttur eius. Nouissima autē illius amara quasi absyn
thium, & acuta sicut gladius biceps. Et uicesimotertio. Ingredis
blāde, sed in nouissimo mordebit ut coluber, & sicut Basiliscus
uenena diffundet. Ideo discamus per deum, qđ in talibus uerbis
ludere, ridere, iucundare, hoc idem est, qđ propria morte & mi
seria gaudere, quod nullus facit nisi furiosus, uel plusq; furiosus.
Secundo similes sunt ei, qui Marci. v. Lucae viij. scribit posses
sus a legiōe, qui sine uestimento, neq; in domo manebat, sed in
monumentis, & cathenis uinctus ac custoditus, rupit cathenas,
& agebat a dæmonio in desertū, & die ac nocte in monumen
tis & in montibus erat, clamās & cōcidens sese lapidibus. Spero
q; si intelligerent turpiloqui suum uitiū in isto describi, magis tñ
merent. **Q**uid est enim qđ nudus erat, nisi qđ turpiloquus etiā
propriā ignominia uerbis nudat & cū debuerit potius tegere, ut
sanaret. Deinde nō manet in domo, scilicet cū uiuis, de rebus ui
uentiū agens, sed in monumentis cū mortuis agēs, hoc est, qđ ui
ria & mala aliorū recitat, & in illis totus uersat. Nam monumē
tū mystice est memoriale mortui (id est, fama & historia foetida
peccatoris scilicet principis, religiosi, sacerdotis &c.) **I**tem, Con
cidit seipsum lapidibus clamans, id est, qđ sibi ipsi nocet, ubi sibi
uidetur plurimū, iucū deq; prodesse. Sic Esa. iij. Peccatū suū non
absconderūt, sed sicut Zodoma prædicauerūt (licet hoc de Pha
risaica iustitia dictū sit in spiritu) tamen in litera etiā huc pertinet.
Item legione habet ut nemo possit illic transire præ eorū seuitia
hoc est, quod illi multorū dæmonū officium agunt, dū multis
nocent. **E**t ubi sunt blandissimi, ibi sunt sæuissimi, ut nulli sit sine
periculo, cū eis conuersari, ut & supra dixi. **S**cio aut quod nul
lus tam stultus sit & insensatus, quod si talem hoīem uidisset, ri
dere potuisset, sed potius fugisset quantū potuisset. **E**t tñ ridet.

& rideē ille, cuius ista figura tantūmodo fuit. Deniq; & hoc ibi dictū fuit, qđ nec cathenis, nec custodijs potuit retineri, quin ageretur ruptis uinculis in deserta, nemo potuit eum domare. Hic prope cōsentit cū Apostolo Iacobo, Nullus hoīm potest linguā domare, ita nullius prohibitiōe, nullis uerbis euangelij coercent illi, Qui lingua indomita erumpant atq; uagent ubi solent, nudi, laceri, nudantes, lacerantesq; ceteros similiter. Et ut in detestabilissimū uitiū, etiā imponere loquat. Nonne lues sunt bestiae immundae, qđ stercorea hoīm deuorant? At illi in stercore suo & alieno linguā & dentes uersant. An est stercus corporis peius qđ stercus animae? Oportet enim corā suis, suillū loqui, ut intelligant. Si ergo uideris porcū uorare olerū, intellige ecce, talē esse obscenitatis & turpitudinis fabulatorē. Apostolus sane dicit, qđ inhonesti nostra abūdantius honestamus, illi uero etiā honesta per inhonesti, inhonorant. Quis autē ferat, ut alius reuelet cū risu sibi posteriora aut pudēda seu ignominia? At quē ignoīa maior, qđ sordes peccatorū in nobis & proximis? lex autē prohibuit, ne proximorū ignominia reuelemus. Secundo etiā peccatur obscenitate, qđ talia corā pueris & puellis innocentibus nominant & dicunt. Rei autē sunt oīm peccatorū & mortuū, qđ ex illis sequunt. Aetas em̄ mollis & inexperta hae rerū, facillime poluitur, qđ peius est, tenacissime seruat audita turpia, sicut macula in purū & tenerum pannū cadens tenacius heret, quā in impure aut rudiore, qđ & experientia didicerūt gentiles, ut Horatius

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem.

Testa diu.

Et Iuuenalis,

Maxima debetur puero reuerentia, siquid

Turpe paras, huius tu ne contempseris annos.

Quid autē faciunt qui hoc agunt? Primū, utiq; cum magnū bonum sit, aetatem teneram fouere, custodire, promouere in pudicitia & uerecundia, sicut dicitur, qđ grauissimū sacrificium deo est zelus animarū, omniū studia deberent eo uigilare, ut pueros & puellas custodirent & seruarēt, ne quid discerent, uiderent & audirent obscenitatis, qui p se ardent medullis, nō cogitandū quomodo igne adiecto accendant, sed potius aqua apposita extinguantur, Non solū id nō faciunt, sed etiam propriissimo dæmonū officio usi, corrumpunt innocuas animas suis pestiferis

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAEOB

fabulis turpitudinis, diabolus em̄ corruptor mentiū dicitur, sed nō corrupit, nisi ministerio linguæ illorum, qui sunt ex parte illius & imitatur eum. **Q**uomodo em̄ potest puer aut puella rursus eradicare uerbū turpe, quod semel audiuit: sed semen iactū est, & radicat in corde eius etiam inuito, deinde crescit in miras & incognitas cogitationes, quas non audet confiteri, & tamen nescit eis carere. **V**æ autem tibi, qui huic simplici & ignara huius rei menti, hunc laborem, hoc periculum, & hoc uenenū infudisti. Corpus nō uiolasti, sed animā incomparabiliter nobiliorē (quantū in te fuerit) constuprasti. Nam per aurem infudisti & imprægnasti eam foetu nocentissimo. **V**nde Bapti. Mantua. **P**er sensus quasi per riuos, Venus acre uenenum.

Influit in mentem, quod si male cauta recepit,

Vulnus agit sola diuum medicabile dextra.

Urgitur obscœnitas istorū, maior est q̄ illorum, quod iam non sit tantūmodo obscœnitas, sed cædes innocentū animarū, & de familia Herodis, qui occidit multos pueros in Bethleem Iudæa. **S**ed uide, nōne ita est, quod nullus pater possit sustinere, ut filij sui occident corpore: q̄d ergo tibi in corpore tuorū filiorū fieri nolles, quare id audes in animabus filiorū alterius, imo dei perpetrare? **R**ecte S. Lodouicus rex Franciæ a sua matre didicit, quod filios suos mallet corporaliter uidere occidi, q̄ mortaliter peccare. Sic enim & mater quoq; ad eum, dixerat. **S**ed satis dire illis dominus minatur Matth. xvij. terribiliter dicens. **Q**ui aut scandalizauerit unū de pusillis istis, qui credunt in me, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundū maris. **V**ide quanta cura sit Christo de paruulis & innocentibus, quod nouā pœnam illis decernit, qui eos offendunt, de nullis enim alijs talē pœnā distauit. **N**imirū uolens q̄d noua & singulari pœna præ cæteris sint cruciandi, deniq; sequitur, **V**æ mundo ab scandalis. **N**e cesse est enim, ut scandala ueniunt, uerūtamen uæ homini per quem scandalū uenit. **E**t infra, uidete ne cōtemnatis unū ex pusillis istis, dico enim uobis, quia angeli eorū in cœlis, semper uident faciem patris mei, qui est in cœlis. **E**cce saltem angelorū intuitu uult parci pueris, & reuerentiā illis haberi. **Q**uod si illos ideo castos dixerit quis, quia uerbis ludunt, re sunt casti, sicut eorum pater **Q**uidius quoq; mentitur,

Crede mihi mores distant a carmine nostro,

Vita probata mihi, Musa iocosa mihi.

Respondet Christus, os eorum cōpescens, Ex abundātia cordis os loquitur, Qualis arbor, talia & folia. Hæc est etiā ecclesia ruina tota, si enim unq̄ debet resflore, necesse est, ut a puerorū institutione exordiū fiat. Hæc de obscenitate dicta sunt. De stultitia loquio uero & scurrilitate ad hunc locū non pertinet, quanq̄ illa duo nunc apud honestissimos & religiosissimos a deo dominent, ut eo ipso uelint honesti uideri, q̄ stultiloq̄ & scurriles sunt.

Stultiloquium autē est uniuersæ otiosæ fabulæ, in quibus nihil eruditionis & scientiæ, ut ipsemet exponit, quæ ad rem (inquit) nō pertinent. idem uocat Christus uerbum otiosum. ideo nō nisi utilia, aut necessaria sunt dicenda. Tales sunt fabulæ aniles, & neniæ puellares, Historiæ plebani de Calenberg, Dietrich von Bern, Et disputatiōes de rebus longinquis & extra nos positis. Quod genus sunt etiā opiniones philosophorū, & glossæ sup Aristot. Garrulitates dialecticæ, somnia Astrologorū. Stultiloquiū enim uocat, quia nō sapientiæ, sed stultitiæ uerba sint.

Eurapelia seu scurrilitas quæ est facetia seu urbanitas, quā Aristoteles uirtutem esse putat, quando scilicet nō turpia neq̄ stulta, sed iucūda & erudita simul dicunt, ut utilitas iniret sub dulcedine comitatis. Itaq̄ comitas seu affabilitas, seu urbanitas, seu facetia talis, quæ fit, ut tristes atq̄ tentati in spiritu recreent, laudabilis est, uerū quæ fit sine causa, tantū ad consolatiunculā uanitatis & carnis, p̄sertim cū huius semper nō sit nisi leuitas causa, & sola libido fabulandi atq̄ ridendi moueat ad illā, non conuenit Christianis. Sic enim B. Augu. in Confess. confitetur, Quod nugari cū amicis sit parum Christianū, quod Christianorū res, & uerba habere debeant solida & magna seria, plenamq̄ gravitatem & auctoritatē, ut Psal. ait, In populo graui laudabo te. Porro hæc ipsa nugacitas & eurapelia, tanto fit petior, quanto fit in rebus sacrationibus, ut nōnulli importunissima leuitate, abutuntur, sacræ scripturæ dictis ad eam leuitatem, ridicule & iucunde eam torquentes illuc, ubi suam querunt uanitatem, cū sacris illis uerbis summa & reuerentia, & terror debeatur semper & ubiq̄.

Tertius gradus mœchorū, qui est in signis, quorū unū dñs expressit dicens, Qui uiderit mulierē ad cōcupiscendū &c. Ecce ut

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

lus ipse qui signū sit cōcupiscentiæ, adulteriū est. Nōne durissima lex Christi: sed ideo sanissima & immaculata, conuertens animas in hoc aut oīa alia signa cōprehenduntur, cum uisus sit minimū & subtilissimum, unde posuerunt aliqui quinque lineas amoris, Visus, colloquium, tactus, post oscula, factum.

Atque hic colloquiū etiā aliud intelligit, quā id, quod est turpiloquiū, & tactus similiter, item & oscula. Sed de singulis latius. Sunt autē plura, ut uisus, auditus, colloquiū, literæ, internuncia, tactus, amplexus, risus, oscula. Non quod tot sint adulteria singillarim, quot signa quis fecerit, potest enim uno adulterio hæc oīa signa facere, alioquin opus ipsum semper esset triplex adulteriū, cum sine tactu & concupiscentia nō fiat. **V**isus itaque primū, Hoc autē est uelocissimū & frequentissimū oīum illorū signorū, quia longius, latius, citiusque officiū suū agit, pluraque & clarius percipit. Ideo tam multa in scripturis de oculorū custodia dicunt, cum nullus sensus tā facile & tot obiectis irriteat, nec aliorū sensuū aliqui tā atrociter uulnerat animā, tanto enim profundius figit in cor, quanto clarius cognoscit, ita sit prouerbiū, Quod oculus uidet, cor nō fallit. **E**t Hora.

Segnius irritant animos demissa per aurem,

Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus,

Et iterum,

Valdius oblectant &c.

Vt patet experientia, quia nunquam sic mouetur, qui de morte audit sicut qui uidet, nec tantū mouetur qui turpia audit & carnalia, atque mundana, quantum qui uidet. Exemplum esto, Alipius S. Augu. contubernalis, de quo vi. Confess. scribit, Quod cum inuitus duceretur ad spectaculū clausis oculis despiciens, tū postea apertis, ita raptus est, ut multos quoque adduceret postea & ipse.

Quo circa in iuuenibus & uirginibus, ut summus decor est, oculorū inclinatio & depressio, ita summū uituperiū, euagatio & incustodia, ita ut aliqui signū corruptionis dent, oculorum euagationes, & uerum est Eccle. uicesimo sexto, Fornicatio mulieris in extollentia oculorū, & in palpebris illius agnosceretur &c. uide ibidem. Aut est signū iam corruptæ, aut facillime corruptibilis mulieris. Nam quæ syncære casta est, non intendit in uultū uiri, sed cōfunditur, ut de Rebecca Gene. uicesimo quarto dicit, quod conspectu Isaac sponso suo tulit pepulū suum, & operuit se. **I**tem legitur de quodā sancto uiro, qui cum S. Antonio ue-

nisset Romā oculis clausis, nihil de tanta ciuitate uidere uoluit, nisi ecclesiā sancti Petri. Item de Syluano legitur similiter, quod semper uelatis oculis incedebat, neq; solem hunc uidere uoluit.

Utem Iob. xxij. dicit, Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem de uirgine (id est, iuuenula.) Ecōtra Dina egressa ut uideret mulieres regionis illius, corrupta est. Et Bern. dū quandā fœminā fixe fuisset intuitus, graui ultione seipsum coercuit. Et B. Bene. ex uisa in seculo fœmina, grauiissime fuit tentatus. Item Quid cōtigerit David ex aspectu Bersabeæ, & filijs Israel ex Moabitariū aspectu. Nume. xij. Item Alius tentatus a muliere uisa, cū mortuā audisset, de putredine cadaueris illius sanauit concupiscentiā. Idcirco uisus nō tantū in p̄senti cōcupiscentiā mouet, sed etiā memoria fixus ex præteritis diu mirādas suscitāt tentatiōes.

Uideo dicit Hier. Tren. iij. oculus meus deprædatus est animā meā. Et iteꝝ Hier. ix. Mors intrauit p̄ fenestras nostras. Et. ij. Pe. ij. Oculos habentes plenos adulteriij. Ecce quō adulteriū in oculos ponit. Item Eua primo mota est uisu pomi, quod esset pulchrum &c. Et de filijs dei Gen. vi. scribitur, quod uisu ceciderūt Videntes filij dei, filias hominū, quod essent pulchræ, acceperūt sibi uxores quascunq; elegerant. Vnde & Sapiens docet, Noli intendere in faciem uirginis, ne confundat uultus eius. Ita econtra. nec puella in faciem iuuenis propter simile periculum.

Uhinc dicit Ioannes, Quod omne qd est in mūdo, est concupiscentia carnis & oculorū & superbia uitæ. Concupiscentia oculorū intelligit curiositas, multa experiēdi & cognoscēdi p̄ sensus

Ulegitur de S. Elisabeth, quod maritū suū in ecclesia quādoq; iucūdius intuita, subito fuit a domino correpta. Quid illis fiet qui in ecclesia fere nihil aliud agunt, quā illud Ouidij, Spectatū ueniunt, ueniunt spectentur ut ipsæ, nihil nisi uidere uideri, concupiscere, concupisci. At sane quodā uelut naturæ ingenio, proprium est mulieribus, quod amant concupisci & amari, uiris uero concupiscere & amare, licet & utrumq; fiat, ut mulier insanit at cōcupiscendo & amādo, & uir quærendo cōcupisci & amari

UMira itaq; miseria, quod sensus proprii sunt tam noxij nobis, ita ut uere dixerit Christus, Inimici hominis domestici eius (id est, sensus) Et Psal. xxxvij. amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerūt & steterunt. Quid enim facit oculorū cu

riofitas, nisi quod aduersus animā pugnat. Vnde & B. Augustus uocat sensualitatem, serpentem, quod sit lubrica & mobilis multis obiectis, figurata per serpentem, in paradiso. Vide itaq; quomodo odiū nostri & abnegationem nostri nō gratis docuerit Christus in euangelio, ut odiamus oculos & oēs sensus omniaq; membra, quoniā captiuam ducant animā in legem peccati, p̄ferim oculos. unde Eccle. xxxi. Nequius oculo quid creatū est?

Verum non hoc tantū nō malum est, quod per oculum facta concupiscencia, sed etiā quia nō saturatur, ut Eccle. primo. Non saturat̄ oculus uisu. Et prouer. xxvj. Infernus & perditio nunq; implentur. Similiter & oculi hoīm insatiabiles. Quid ergo prodest oculorū cupiditatē irritare, & finito initio uidendi, infinitū desyderiū, & nullum finem prouocare? Melius est statim ab initio uisum coercere, anteq; dilatat uoraginē suā cupiditatis, quā explere non possis. Igitur ut B. Augu. in regula, Nec uos dicatis habere animos pudicos, si oculos habeatis impudicos. Impudicus enim oculus, impudici cordis est nuncius. Nullus ergo praesumat, quod nō sit adulter, si opere cesset, oculo tñ concupiscat.

Haec de primo & maiore signo.

Aliud est auditus, quo indicatur concupiscencia intus ardens ut qui uel prouocet dici uel cantari turpia (& ij sunt peiores) uel qui tacite & libenter audiunt, etiam si non prouocent, delectantur enim in illis, neq; auertuntur, ut ab immūditia & nocumento. Tertij etiam possunt esse, qui nō prohibent, arguunt huiusmodi audientem, aut melioribus instruūt, neq; coram eis increpant atq; abominantur talia, ut terrerent audientes, omissione scilicet ij peccant, quod non sunt solliciti salutis proximi, & perditionis eius negligentes, atq; minus q̄ debent curiosi. **Tertiu**, est colloquium, scilicet cum muliere uel uiro, nam concupiscencia id agit, ut fabulentur, saluent, tractentq; secum, licet honesta quandoq; sed non causa honesta. Inde enim risus, ioci, fabulae, colloquia, tantummodo ut placeant sibi mutuo, & sese prouocent ad amorem sui mutuū. Et hoc uitio mulieres impense laborant, dum amant. In puella autem non tantū hęc, sed omnis prorsus uerbositas turpissima est. Nec est signum constantis uirginitatis aut castitatis, si sit puella loquacula & garrula, praesertim cū iuuenibus. Nam ecce B. Virgo quanto textu angeli con-

uenta, non tamen nisi id dixit. Quomodo fiet istud &c. sed neque, ut ait B. Ambro. resalutauit saluantem. Proinde que libenter uolunt audiri in cantu, aut loquela, rursumque audire cantum, uel colloquium alterius sexus, quid aliud nisi eiusdem sexus concupiscentia sese ardere probant. Si non arderent, nihil colloquium aut aspectum curarent, sicut alia non curant, quorum affectu non tenentur. At nunc puellae plurimae tota leuitate huc feruntur.

Quartū, tactus, ut sunt manuum traditio & amplexus, quae & honeste quidem fieri possunt in specie, tamen cum concupiscentia intus mouente. Hic iam ignis libidinis acriter incendit, ut etiam B. Hiero. dicat, quod tactu ipso statim sexum intelligit concupiscentia, ideo quae longissime fugiendus tactus, sicut legitur de quodam Papa (non memini nunc nomen) quod data manu pro more osculanda, cum ex osculo mulieris sensisset titillationem, manum praecidi sibi permiserit.

Quintū, est osculum, quod transeamus, haec autem signa nusquam aguntur & sunt uehementius, quam in choreis publicis. mirum, quot & quanta ibi fiant peccata, quid ibi uisus & auditus hauriat, quid tactus & colloquium pariat. breuiter mundus est mundus, imo immundus, & inimicus dei. nec est querendum bonum, quod deo placeat in mundo. peccatum super peccatum ibi urget & addit. ira dei ibi cernitur intensa nimis, & tamen ridetur, saltatur, gaudetur tanquam in rebus parum nocentibus, imo bonis & utilibus.

Sextum signum & quidem non leue. Est ipse ornatus peregrinus & nouus, qui nunc tot inuentionibus, artibus, studiis feruet ut nihil nisi furiosum possis dicere mundum, cum tamen nulla sit causa, nisi ut placeant & conforment sese mundo. Necessitas enim aut utilitas, immo & honestas (quae solae sunt causae iustae) non requirit talia, modicisque contenta est, quis autem satis de illis potest dicere, cum sint inaudita genera sumptus & uestituum: sed acre malum & fames libidinis sunt ista, licet nihil curentur. credo quod tandem nudi incedent, cum iam seminudi incedant, sed sine, dabitur non stris sua moribus etas, peruenit ira dei super mundum in finem. Omitteat hic etiam amanti, id est amentium furor, qui nocturnis officijs amatriculis suis, ludo, cantu, musica seruiunt, & omnia tentant, ut placeant, hic etiam mundo ipsi stultas stultitias agunt, ideo transimus illa

Quartus demum gradus est, ipsa interna concupiscentia, de qua

R. P. MARTINI LV THERII DE XI. PRÆCE

fatis supra dictum est, qua nemo caret in hac uita, sed tamen hoc ipso saluamur, quod ei nō consentitur, ut Ro. vi. Neq; exhibeatis membra uestra seruire peccato, ut obediatis concupiscentijs eius, quanq̄ enim lex dei imaculata requirit, ut prorsus nulla sit cōcupiscentia, sed tota & omnino imaculata mundicia, tamen misericordia dei, interim sustinet & gratiā habet diffensionē nō ui hominis intus, ne dominetur nostri omnis iniustitia, Hæc iugiter est mortificāda, gemitu, uigilijs, labore, oratione, humi- liatione, & alijs partibus crucis, tandem ipsa morte. **¶** Ex quibus oībus patet, q̄d hoc præceptum nō solum nō est negatiuū, nisi si in facie tantū uerborū & litera, sed maxime affirmatiuū, quia præcipit, scilicet Castitatem & continentia purissimā intus & fo- ris, quis aut sapiat tam stulte, ut castitatē neget esse rem affirma- tiuā, sed negatiue præcipit, dum prohibetur libido, ut purissima sine omni mixtione libidinis præcepta intelligat, ut Psal. xi. Elo- qui dñi, eloquia casta, argentū igne examinatū, probatū terræ, purgatum septuplū. **¶** Ac per hoc iam patet, quō per legem fit co- gnitio peccati, quia concupiscentiā nesciebam esse peccatū, nisi lex diceret, non concupisces, Ro. vij. scilicet quia solum opus pe- ceatū putabatur. Igitur non satis est, ut opere nō mœcheris, non fatis, quod uerbo sis pudicus & aspectu aut alio quouis signo, imo nec hoc satis, q̄d corde non consentias, nisi etiā tandem pu- rus fias ab ipsis moribus malis, intus ebullientibus, ideo non nisi si gemitus pro gratia dei superest, cum Apostolo Ro. septimo. Infœlix ego homo, quis liberabit me de morte corporis huius.

¶ PRÆCEPTVM SEPTIMVM.
NON FVRTVM FACIES.

Adiuimus q̄ præceptū quintū, Non occides, prohibuit of- fensionē proximi in sua propria persona. Sextū aut, Non mœchaberis, offensionē eiusdem in psona sociali, eadem carne. Et utrūq; tam in opere q̄ corde, tam affectu quam effectu, ita ut satis constet, quod spiritualis intelligentia istorū præcepto- rū negatiuorū, sit ista affirmatiua, ut mites & casti simus, intus & foris, prorsus sine omni, tā amaritudinis iræ, q̄ dulcedine cō- cupiscentiæ. **¶** Quæ duo sine charitate spiritus haberi prorsus nō possunt, quia sunt fructus spiritus, i. Corinth. xij. & Gal. quinto Ideo plenitudo legis est dilectio. Hæc em̄ est mitis & nulli nocet,

imo oibus prodest, & pdesse cupit. Est etiã casta & sancta, ideo neminẽ polluit. Sequit̃ nunc phibitio offensionis in rebus proximi, qđ æque sine charitate fieri nõ potest, saltem in spiritu, Vnde & hic quoq; notandũ, qđ hoc præceptũ dupliciter intelligit̃.

Primo ad literam & secundũ sonum uocis, sic solummodo opus ipsum furti, hic prohibetur, quia dicit, Non facies furtum, non utiq; ait, Non doceas, non ostendas, non cupias, sed non facies, sic Iudæi intellexerunt, & superbi facti sunt in iusticia sua, tanq; non essent rei præuaticationis. Vnde cum ipse Luca xvi. huius præcepti uerã daret intelligentiã, dicens, Nõ potestis deo seruire & mammonæ. & facite uobis amicos de mammona iniquitatis, audiebant hæc omnia pharisei, qui erant auari, & deridebãt eum, & ait illis, Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, deus autem nouit corda uestra, Ecce quomodo corda reatum est, abominatio est apud deum, Ecce quomodo corda requirit in iustificatione præceptorũ suorum, deniq; sequitur ibidem, quomodo spiritualis sit lex, d. Lex & propheta usq; ad Iosannem, Ex eo regnũ dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit, facilius est autem cœlũ & terram præterire, q̃ de lege unum apicem cadere, Ecce uiolentia opus est in dei præceptis, quia tantum cortex uerborum, sed nec unus apex præteribit &c.

Secundo ad spiritum & secundũ intentionem præcipientis, sic omnẽ cupiditatem hic prohibet cordis, ita qđ sit impossibile impleri illud, nisi sis pauper spiritu, ut Matth. v. Beati spiritu pauperes, proinde in psalmis, proprio uelut nomine, fideles Christi uocantur pauperes, psalmo ix, Dum superbit impius, incenditur pauper. Et itere, Et factus est dominus refugium pauperi, & quoniam nõ in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperũ non peribit in finem. Igitur spiritus huius literæ, est paupertas in spiritu quare manifeste patet, quod sine gratia dei nullus implet hæc legem, cum sit homo naturaliter cupidus uitio primi peccati.

Corollarium sequitur. Quod legis huius in litera impletio, est nihil aliud, nisi decipula quædã, ut psal. v. Quoniã non est in ore eorũ ueritas, cor eorum uanũ est. Heb. sic, Quoniã non est in ore eorũ rectum (quia docet scilicet umbrã & literã operis tantũmodo in pcepto) interiora eorũ insidia (quia decipiunt, dum sese iustos credunt, falsi specie

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTO

operū, ut nō agnoscāt malū suā cupiditatis) ideo nō gemunt p
grā nec peccatū cōfitent, sed stant securi. ideo Ro. ij. cōtra eos dī
cit, Qui doces nō furandū, furaris scilicet cupiditate, licet nō ope

Chrīstae aut hoc praēceptū non adeo late exponūt, sed manent
in limitibus furti, uerū coram deo, quicquid agit uoluntas, face
re dicitur etiam, si opus nō sequatur. Scrutatur enim deus renes
& corda, plāl. vij. Ideo nos in totā latitudinē opepe eamus, quā
cupiditas perficit, sed heu quanta est latitudo deus bone. Quis
enim auaritiā & specierū eius uituperia nō audiuit? Igitur pri
mū opus est secundū sonum textus, ipsū furtum, hoc rursum
in quinque species scilicet furtū simplex, sacrilegiū, peculatus, abie
geatus, plagiatus, de quibus Iuristae. Nam hoc praēceptū secundū
literam copiosissime & diligentissime tractant in omnibus spe
ciebus, teste proprio eorū sermone, qđ iuridica facultas sit de pa
ne lucrando, tolle meū & tuum, & nullo iure opus fuerit, & sa
ne insinuat negotiū praebet ista cupiditas hominibus eiusmodi.

Igitur furtum est rei alienae usurpatio, domino inuito & igno
rante, qđ si sit in rebus priuatorū, est furtū simplex, si in rebus sa
cris, sacrilegiū, si in republica, peculatus, si in ablatione iumento
rum & pecorum, abiegeatus, si in ablatione hominū, plagiatus.

Hos quinque gradus dire puniunt leges hodie, ut notum est. O
līm uero in lege furtū non puniebatur ultione mortis, ut Exodi
xxij. sed pro oue una quatuor, & pro boue uno quinque redde
bant, si tamen uendiderat aut occiderat. Si autē adhuc integra a
pud eum reperiebantur, duplum tantū reddebatur, quod si red
dere nō habuit, ipse uenundabatur. Hāc certe lex adhuc bona es
set, nimis enim rigidū est, ne dicam iniquū, pro rebus uitā aufer
re, & animā pro uictu tolli. Nōne corpus melius est qđ uestimen
tū, & anima plus qđ esca? Vnde & Prouer. vi. legem Mosi secutus
ait, Non grandis est culpa, cū quis furatus fuerit, & hoc est uerū,
si solum fuerit furtū. Vnde sequitur quale intelligat furtum, d. Fu
ratur enim, ut esurientem impleat animā, dēprehensusq; reddet
septuplum, & omnem substantiā domus suae tradet, & liberabit
se (qui autem adulter est) propter inopiam cordis, perdet animā
suam. At adulterium hodie mitissime plectitur, magna certe ini
quitate furti intensa poena, quae potius laxari debuit quam adul
terij, maxime furtum, quod inopia corporis facit & penuria.

Porro sacrilegiū adhuc atrocius omnibus punitur, scilicet ro-
 ra, cum tamē sit eadem res sacra & prophana, quo ad preciū &
 usum, uerum reuerentia factorū neglecta, tam acriter castigatur
 Sed & hic superstitiosissimus est presidentiū rigor, qui nihil ita
 fulminant, atq; execrantur, ut reularū suarum, reddituū, posses-
 sionū, auti scilicet & argenti usurpatores, hic sunt centies Argi,
 & quidem uigilantissimis uigilantiores. **V**erū quod interim tot
 millia negliguntur animarū, quod stupris, adulterijs, reliquisq;
 libidinū portentis, totā foedant ecclesiam, præter insatiabilis qua-
 ritæ auernum cū simonijs suis ac dolis & fraudibus infinitis, ne
 mo punit, sed potius honorantur qui faciunt. **A**n forte ideo le-
 uiora tam grauiter puniunt, qđ tam grauia non ad illos, sed ad
 deū pertinent grauiissime puniri: Et id certe credo uerū, qđ deus si-
 bi uindictā seruat eo duriorē in grauissimis, quo ipsi grauiorē
 exercent in leuioribus. **Q**uanto tutius agerent, ut furibus & sac-
 rilegis parcerent, sicut sibi uolūt parci a deo. At si illis parcerent,
 iam certe ipsa penuria cogerentur & ipsi melius uiuere, non par-
 cunt igitur, ne sibi quoq; parcat apud deum, sed sine illos, cæci
 sunt. **D**e reliquis tribus furtis remitto ad Ciuiles iuristas.

Secundū opus, est latrocinium, quod a furto ea differē grauitate
 quod non ignorante domino, sed præsentē & manifesta ui ra-
 pit alienū, tamen magis raptores q̄ latrones ij uocandi sunt, qđ
 latrocinium inuoluit homicidium. Hoc peccatū autem nunc decus
 & titulus est nobilitum, & in illis quandoq; puniuntur, qui sese
 defendere nequeunt aut resistere. Satis hoc peccatum negotiato-
 res, & grauitatē eius nouerunt, qui ex eo aliquando doluerunt.

Tertium opus, est usura, de quo Cato Censor Romanus, fures
 priuati in neruo & cōpēde uitā agūt, publici uero in auro & pur-
 pura, unde usurarius sanguifuga populi dicit. Et similitudine de-
 scribit tali, ut uermis in pomo uel nuce, totū intus uastat, ita usu-
 rarius substantiā ciuitatis deuorat, miris & occultis modis, quo
 uitio adeo Iudæi laborāt, ut etiā sibi licere, imo iuberi ex lege pu-
 tent, ubi dicit Deut. xxij. **N**on scenerabis fratri tuo ad usurā pes-
 cuniā, nec fruges, nec qualibet aliē rem, sed alieno, fratri aut tuo
 absq; usura, id qđ indiget, cōmodabis, hoc Iudæorū duritiæ tūc
 pmissum fuit, ut eo libētius abstinerent ab usura in Iudæos, quo
 licentius potuerunt in gentiles. **A**t Christiani nō patuo gradu

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

Peiores sunt iudæis, quod etiam fratribus suis scernerant, & tam frequens hoc malum, ut etiam inter raras iusti laudes ponat. Psal. xliij. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, quod si abstinent multi, tamen more abstinent, non corde. Avaritia enim pestis est profundissima.

Quartum est fraus in negotio. de q. i. Tessa. iij. Ne quis circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam iudex est deus de his omnibus, sed hoc tantum latum est, ut nunc non possit per singula discurre, quod enim singula artificia & negotia cum suis excessibus, medijs, defectibus commemorare

Utdcirco omnibus in genere illa regula charitatis servanda est, quam dominus Matt. vi. ponit. Quae multis ut faciant vobis homines, & vos facite illis, quare in omni tractatu necessarium est unicuique, ut prospiciat prius quam secum vellet agi, si esset in alterius loco, ita faciat & ipse, & tutus erit, haec vocatur lex naturae, imo & charitatis. Charitas enim est, quae considerat quae sunt aliorum, & prius inspicit, quid sibi velit fieri, ut sic faciat proximo. ideo enim dominus addidit dicens. Haec enim est lex & prophetarum, scilicet lex & prophetarum sola charitate implentur, ideo si est lex naturae, est naturae sanctorum & incorruptae, quae idem est cum charitate. Qui autem hanc regulam praeterit facile etiam fraudem perficit, antequam advertat, quoniam periculum fidei est in omni negotio, nisi vel aliqua servet & industria.

At quanta est hodie fraudis copia: omnis domus & platea plena est, & omnes de ea querunt. Nam & rustici alioqui rudes, ad fraudem sunt instructissimi. Et sane hoc unum etiam praecipit satis indicat, quid sit mundus, cum sit non nisi rapina mutua rerum. Et quod magis dolendum est, ea nunc consuetudine fraus agitur, ut ne conscientiam quidem inde pariantur, quin bene se fecisse sibi videantur, si alter alterum illuserit & imposuerit. Sed uae mundo.

Igitur tu curre per singula officia artium, & numeras fraudes, cum quotidie excogitentur novae, ut sit periculi res plenissima, cum hominibus agere, lucem vertitur in tenebras, & tenebras in lucem. denique obtinuit, ut omnes venditores pluris exponant, & emptores minoris accipiant, quam res sit in proprio precio, scilicet, quia usu fallendi mutuo, nullus alteri credit primis verbis.

Quod autem dictum est de operibus huius praecipit, & de spiritali intelligentia eius, quod scilicet paupertas spiritus, sit eius vera intentio, ut mortificet insatiabilis illa bestia, auri sacra fames, avaritia, philargyria, & cupiditas, radix omnium malorum, ut Aposto

lus ait, quæ infinitos hodie laqueos tetendit & auget semper, nō intelligendū est de paupertate in effectu, sed affectu. Nam & mendici ac religiosi possunt esse ditissimi cupiditate & auaritia interna, maximiq; fures corā deo, dum inuidēt habentibus & cupiunt eorū facultates. Et Apostolus uocat hoc uitiū idololatriam, sicut Psal. lxxvij. dicit, quod serui erunt sculprilibus Canaan, id est, denarijs, Nam Canaan mercator & negotiator dicitur, cuius sculprilia quæ alia possumus figurata credere, q̄ aurum & argentū signatum, monetarū & cōstatum. Deniq; quod sint cultores auri & serui eius, etiā Psal. lxxv. habet, dicens, Et nihil inueniunt oēs uiri diuitiarū in manibus suis, Non ait, diuitiæ uiroꝝ, sed uiri diuitiæ, ut possessos uiros, possidentes diuitias inteligas, illi seruiāt, istæ seruant, ideo illi serui, istæ dñæ. Igitur ut cōcludamus (cum sit oībus notissimū hoc uitiū) breuiter hoc præceptum impletur, si non solū ex opere abstineas, imo nec satis est, corde nō cupias, nisi & æquissimo animo seras, tua tibi auferri. nam nihil prodest, si aliena non cupias, tua autē impie diligas. Si aut in quinto præcepto, in seipsum quis potest occisor fieri, etiā si nullū alium occidat, aut nemini sit iratus. Et in sexto, cum propria uxore adulter esse, ut dictū est, ita & in proprijs rebus etiam fur & auarus esse poterit, dum nimis tenaciter diligit sua, quando qui seipsum occidit, quis eū credat non etiā aliū occisurū esse, aut uitā ei saltē inuidere. Et qui cū propria coniuge abutiē libidine, quis præsumat qd non alienā polluat saltem concupiscentia, cū sit totus libidine furens: Ita qui sua nimīū diligit, quis credet, qd non etiā aliena cōcupiscat? Igitur neuter esse debet in bonis quibuscunq; si abeunt, ne tristet, si ueniant, ne lætetur, secundū illud Psal. lxi. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite cōcupiscere, diuitiæ si affluāt, nolite cor apponere. Hoc aut uitiata natura nō habet, sed optet illud in Ch̄o haurire, q̄ nobis paup factus est. Immo nec hoc gradu sit cōtentus, sed uideat etiā, ut de suis bonis, magis uelit alijs impartire, q̄ aliena concupiscere. nā hoc habet charitas, quæ sola est impletrix legis, ut non solū longissime abstineat a rebus proximi, sed etiā proxima fiat conferendo res suas, si potest cōmode, nam id sine dubio quilibet sibi fieri uellet scilicet ut sibi tribueret, & nemo sua cuperet, sed oīa candidè fauerent. Nec potest regula melior tradi in hoc præcepto, tam perple

xis negotijs dato, quā ut qlibet, in quocūq; negotio cū proxio egerit, ante oīa corā oculis ponat hoc dictū Christi, scilicet spirituale interpretamentū omniū p̄ceptorū. Quod uultis ut faciāt uobis hoīes, & uos facite illis. Et illud Thobiae, Qd̄ tibi fieri nolis alteri ne feceris, hoc em̄ aspecto facile quiuīs erudiet, quid & quō agere debebit in quocūq; casu huius latissimi p̄cepti. Nam si tibi faues diuitias, nō aut̄ proximo tuo, iam nō habes charitatē, sed cupiditatē, & peccasti in hoc p̄ceptū. Es em̄ fur corā deo quia id, qd̄ proximo debes, scilicet fauorē rerū, abstulisti ab eo.

Ex qbus patet, q̄ multi detestent̄ fures & furta, ipsi multo maiores, cū sine gratia nullus sit, cuius cor nō inquinēt avaritia, uerum illos fures strangulat impator, hos uero ipse p̄det oīm creator. **U**nde nec istud p̄ceptū pure est negatiuū, imo affirmatiuissimū, scilicet, ut sit homo largus, facilis, liberalis in proximū qualis esse nō potest, nisi sit purissimus a furto in spiritu, ideo negatio illa expressior est q̄ affirmatiua, cū possit aliqs esse quidē liberalis, ut in statu incipiētiū, sed tñ nō sine cupiditate, ideo nō dum p̄fecte legis huius impletor, q̄ debet esse purissime liberalis

De lusoribus etiā quærit, an sint fures, & ad restitutionē teneant̄. Quod lusores cupiditate & avaritia peccent (qui saltē propter lucra ludunt) ac per hoc corā deo fures sint, alienāq; facultatis appetitores, manifestissimū est. Nullus em̄ cum alio ludit, ut sua illi tribuere uelit (id enim sine ludo facere potest) Nec ut sua amittat, nec ut alienū uelut suum quærat lucrū, ac per hoc ludus semper est contra charitatē, & secundū cupiditatē, quia quærit quæ sua sunt cum damno alterius, & saltē non ita quæ sunt alterius, sicut quæ sua sunt. **A**t tamen non tenet̄ ad restitutionem, quia corā hominibus non rapit, nec usurpat rem alienā inuito domino, sed consentiente per pactū ludi, uterq; em̄ ponit sua in periculū sciens & uolens, ideo qui amittit, scienter & uolenter amittit, lex em̄ iustissima est, ut qui amat periculū, pereat in illo, nisi forte per fraudē lusierint. **O**ptima tñ poena foret, si posset fieri, ut uterq; amitteret, hoc em̄ esset ius ludi uerū, quia uterq; cū piculo suo, cupiditatē erga proximū exercet. Aut certe, ut fiscus principalis utriq; tolleret lucrū, eo q̄ cōtra edictū & Canonē ecclesiae agant ludendo. Quod autē non sit necesse restituī, patet, quia non esset alia causa, nisi quia cum peccato & contra legem

acquiritur lucrū eiusmodi, sed si omne tale est restituendū, quod cū peccato acquiritur, iam etiā meretrices, imo omnia alia mercatorū & negotiatorū, quæ mendacijs, periurijs (seclusa tā fraudē erga proximū, & dolo in re, quæ tractatur) cupiditate uendūtur & emuntur, essent restituenda, qđ est absurdissimū, quia in ijs nō est facta iniuria proximo, sed deo & legi, ideo tenent ad restitutionē, non rei acquisitæ, sed uoluntatis suæ malæ, quā ibi expleuit, qđ sit per cōrriptionem & pœnitentiā. Eodē modo de sacerdotibus & religiosis, uel nō orātibz seu satisfaciētibz, uel pluralia bñficia possidentibus, nō tenent ad restitutionē, sed ad pœnitentiā de abusu, quia Papa habet potestatem illa bona confestim, tu tantūmodo uideris, q̄ impetras uel te ingeris. olim trahebant fugientes ad sacerdotia, ideo a populo diligebant, nunc irruūt terrehente populo, ideo odiunt. sed hæc auaritia hodie horribiliter crescit in beneficiorū occupatiōe, at si sine fraude impetrent, nō est restitutio faciēda. Quāq̄ sine fraude seipsum ingerere, p̄ferim ad officia curag, nō uideat̄ satis possibile, fraudatur em̄ Papa & populus, si nō fuerit talis, qualis requirit̄. At quis hoc de seipso audeat affirmare: & tñ nō pudet p̄ seipso supplicare.

Tandē & cōtractus reemptiōis in magnū damnū totius mundi nunc auaritiæ seruit, cū ideo census emant, ut lucra augeant & certa fiat substantia sine labore & periculo, nō ut deo liberius seruiat, aut necessitati provideat, cum tñ intentio Papæ fuisse & esse uideat̄, nō ut otio uacent, nam labor & sollicitudo oibus imposita sunt. Gen. iij. In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Et iob v. Homo natus ad laborē, sicut auis ad uolandū. **I**gitur aliquot causas assignemus iuste census emendi, si scilicet sunt primo senes, pueri, infirmi, h̄ em̄ satis habent laboris ex ipsa uita sua. Secundo, Si sunt alio labore occupati, s. qui deo seruiūt, ut religiosi sacerdotes, p̄lati, studio, uerboq; dei uacantes. Et q̄ cōmunitati seruiunt, & alienæ necessitati, ut Principes, senatus, p̄sidentes oppidis, uillis. Alioquin si deus unicuiq; secundū suū laborē redditurus est, quid recipient otiosi, qui pecunia sua nō nisi ad lucrū, lucro nō nisi ad otium, otio nō nisi ad delicias, delictijs, nō nisi ad peccatū abutunt̄: Nō ergo illi sunt securi, qui tantū modo sibi seruiunt censibus emptis. Nō q̄ emere census a deo sit malū, sed q̄ auaritiæ in hoc seruire nec aliud q̄ diuitias querere peccatū est.

S
R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRÆCEPTIS
PRÆCEPTVM OCTAVVM.
NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM
TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Vltium linguæ, quæ apostolus iacobus mundū iniquitatis appellat, omnium post cor membrorum est peccaminosissimū, nec ullum membrū tot speciebus peccat, excepto corde, quod omnibus speciebus peccat. Nam linguæ vitium in iurando, promittendo, orando, docendo, nomen dei assumendo &c. prima tabula in secundo præcepto prohibitiū, id est, omne verbū quod contra deum directe peccat. Item prohibitiū est tertio, quarto, quinto, sexto, septimo, & nunc octavo, prorsus per omnia præcepta præter. i. ix. x. quæ solū animū tangūt. Nam contra tertiū agitur, nō orando, gratias agendo, legendo die festo.

Quartū, parentes superbe alloquēdo, irreuerēter respōdendo exprobrādo &c. Quintū, maledicēdo, detrahendo, criminando &c. Sextū, impudice loquendo, Septimū, furandi consiliū exhortationē, excusationem, defensionē dādo. Octauū, nūc ut uidebit̄ mentiēdo, adulādo &c. Igitur sicut prohibitiū nō nocu mentū, psonæ propriæ, personarū atinentiū, reꝝ corporaliū, Ita nūc bonorū q̄ sunt in fama, laude honore, noīe, prohibet̄ nocu-

Contra hoc præceptum peccant, mentū.

Primo & propriissime docti, maxime autē Theologi & universi, qui falsa tradūt discipulis, & utriq; dupliciter, scilicet uel scienter uel ignorer, & secundū hoc grauius peccant uel leuius. De Theologis primū, quia ij grauiissime oīm peccant cōtra hoc præceptū, qm̄ scripturā sanctam & uerbū dei peruertunt & false exponūt uel aptant nō recte. Hinc enim fit, ut false dictū, occidat animas, aut saltem discrutiet insoelices cōscientias. De primis hōie sunt hæretici & Monij Singulares, qui dei uerba suis sensibus aptant, & in sui obsequiū captiuiant, cū deberent cōtra. & hoc in ijs, q̄ pertinent ad fidē & salutem, hoc tam magnū peccatū reputatur apud deū, ut nullū aliud in scripturis frequentius, acriusq; arguat per oēs figuras & prophetias. Vnde Psal. iij. Filij hōim usquequo grani corde, ut qd̄ diligitis uanitatē & quæritis mendaciū. Et v. Odisti oēs qui operant̄ iniquitatem, perdes oēs qui loquuntur mendaciū. Vbi de talibus magistris loquit̄, ut patet infra, Decidant a cogitationibus suis, id est, studijs &c. Et sal. i.

Beatus uir qui nō abijt in cōsilio impioꝝ, & in uia peccatorū nō stetit, & in cathedra pestilentiaē nō sedit. Et ubicunq; de dolosis, linguaq; dolosa loquit, hos pseudomartyres. i. falsos testes taxat

Dico ergo, Nunquid excusantur, cum faciant id pia intentioe & zelo dei: Sic enim sese heretici solent excusare, ut nostri uicini Pighardi Boemiae. Respondet quod nō, imo eo magis accusantur, quia ex superbia procedit iste zelus, qđ doceri uolunt & audire, suis ipsius magistri facti. Vnde Ro. x. Testimoniū perhibeo illis, quia zelum dei habent, sed non secundū scientiā. Et Gal. iij. Quicumq; uos perturbat, iudiciū suum porrabit. Et i. Qui aliud euangelizauerit, anathema sit &c. Tales em habent bonū zelum sed nō tinent. Sunt em de tali zelo securi, quasi nō errent, q̄ pie intendāt & garrunt, q̄ omne peccatū est uoluntariū, & intentio nominat opus. At nos (inquiunt) bonā intentionē & uoluntatem piā habemus, & ita sunt obstinati & securi. Quibus respondet, q̄ habent pessimā uoluntatē & uenenosissimā intentionem, nō dico eam, quā sentiunt & allegāt, sed profundiorē illā, qua superbi sunt, & nolūt aliud audire q̄ suā intentionē bonā, nec credere alijs, q̄ suae piæ uoluntati. hanc em intīmā suam superbiā non uidentes, uestiunt eam, ficta & uiolenta intentione bona & pia uoluntati. Vera em bona intentio & radicaliter bona uolūtas, nunq̄ stat secuta & sine timore. uerē enim oīa opera sua cū Iob, imo uerba & cogitata. ideo nulli adhaeret bonae suae uolūtatī & piæ intentioni, semp̄ paratior alijs cedere, q̄ sibi credere, quantūcunq; speciosissima sua sit intentio. q̄ timore fit, ut nihil noui moliat, seruet unitatē custodiat pacē, & augeat cōcordiā.

Secundi. Qui & si falsa nō doceant, ut occidant, tñ superficialiter, ac minus q̄ debent, docent, ideo sunt crucifixores conscientiarū, & tortores animarū, ut sunt ij, qui salua fide Christi, iustitias operū docent, raro fidē, sapius opera, de quibus mihi uidet Apoc. ix. dicere, Quod locustae nō occiderent hoīes, sed cruciarēt eos mensibus quinq;, quia scilicet docent, per opa satisfieri pro peccatis, & tñ per haec nunq̄ habent quietem cōscientiarum quā sola fides Christi donat. Quo circa, cū scriptura sancta uelit in timore & humilitate tractari, & magis studio piæ orationis penetrari, q̄ acumine ingenij, impossibile est, q̄ sine dāno sint uel suo proprio, uel alioꝝ, q̄s docēt, qui nudo ingenio stetit,

R. P. MARTINI LVTHERI DE X. PRAECE

in eam irrunt illotis pedibus sicut porci, tanq̄ sit humana quædam scientia, adeo nullo reuerentiæ discriminæ uersant̄ in illa. Inde ueniūt tot promptuli ad docendū, qui statim cognita Grāmatica, Theologiā sine omni studio profitent̄, dicētes, **Mem Biblia res facilis est.** maxime aut̄ id faciunt, qui distenderūt uentrē suū siliquis illis porcorū (id est, philosophorū) Vnde de eis cōqueritur B. Hiero. q̄d arbitrio suo trahūt repugnantē scripturā, & iā prouerbiū factū est, scripturā habere cæreū nasum. Hoc effecerūt insulsi illi, & inepti somniatores, ludentes in sensu literali allegorico, morali, anagogico, & uocant̄ DOCTORES SCHOLASTICI, & hoc proprijs̄ ueroq; nomine. Scholastici enim sunt, id est, ludicri & lufores, imo & illufores tā sui q̄ aliorum, qui neq; quid sit litera, neq; quid spiritus, cognouerunt. Et ferendū erat tale studiū in quadruplici illa expositiōe scripturæ, si modo tanq̄ rudimenta haberent̄ pro incipiētibus, Nunc uero torius fastigiū eruditionis in isto ludo statuunt, nec unq̄ ad uerū intellectū pertingunt, qui sine puritate cordis nunq̄ potest attingi. Illam aut̄ quadrigam uersant̄ etiā impijs̄simi. Vide B. Hiero. in prologo Bibliæ, de eadem temeritate tractantium scripturas.

De Iuristis Secundo, ij enim ad literam cōtra hoc præceptū agunt, quando in Labyrintho suo (id est foro contentioso) nihil aliud quærunt q̄ uictoriā, omnia allegant, quærūt, accipiunt, quæ pro se faciant, contra partem aduersariā, ubi nouo miraculo, unus & idem textus seruit cōtrarijs causis, & factū est hoc studiū periculis plenissimū. Sed dicunt, Nemo tenetur seipsum cōfiteri & accusare. Quid aut̄ dicit dominus, Non loqueris falsum testimoniū aduersus proximū tuum, cū hoc pro te alleges quod contra illum est, quem scis iustam causam habere. Sed habent Iuristæ priuilegium magnū, ut nulli contra eos loqui, aut eos iudicare liceat, id autem est, quod nemo recte arguit, quod nō intelligit. At iuris intellectus est infinitus & inexhaustus, neq; est repletus Iurista, qui omnia norit, idcirco si non ante de eis licet iudicare, q̄ omnia eorum intellecta fuerint, nunq̄ licebit iudicare, semper enim dicent, non esse intellectum quod arguitur.

¶ Vnū tamen dicendū, quod & ipsa habent iura, licet neglectissimū, sci licet, q̄d finis, uita, uirtus oīm legum est, pax, charitas, cōcordia quæ si quis nō intendit, legibus nō utitur, sed abutitur. Qui em̄

ideo quærit effugiū in glossa, contra textū, ut litem proroger et
augeat, putas ne uiuam legē habet: Immo literā mortis quærit
& contra pacem laborat. **A**t hoc ipsum qui non fecerit hodie,
& contra pacem laborat. **A**t hoc ipsum qui non fecerit hodie,
mirum si diu iurista reputetur, aut diues efficiatur. Si enim tan-
tum quærerent pacem, quantū litem, nō tot libris, laboribusq;
foret opus. Igitur noli in faciem uerborū intēdere, nec quo &
quomodo ea possis torquere & pōdere, sed uide quo ipsa res
spiciant, nempe ad finem litis & iurgiorū mortem. **A**t hic di-
gnissime cōsiderandū capitulū vi, Corinth. prima, ubi Apосто-
lus reprehēdit, qđ propter secularia, id est, temporalia, & uictua-
lia, iudicia haberēt, & non magis fraudē paterentur. Item Chri-
stus iubet, etiā palliū dari auferenti tunicā &c. Sed dicitur quod
sunt consilia, nō præcepta, nisi ad pparationē animi. Ergo autē
illā preparationē animi mirabilē nō intelligo, quæ nunq; proce-
dit & puenit ad opus. **E**t B. Aug. qui exemplū Christi adducit,
qđ coram Anna accipiens alapam, nō præbuerit & aliam, meo
iudicio non recte intelligitur, ac per hoc male defenduntur ipsi:
Huc forte pertinere potest, & illud miserum genus hominū,
qđ sese per philosophiæ Aristotelis falsissimū nomen decipit, &
fatigat, cum Aristotelē neq; intelligāt ipsi, neq; doceantur, falsis
interim & fictis cōmentarijs pias in Christo animas occupāt, &
onerant, imo illudūt potius, dum credūt hoc esse philosophiā,
qđ nō est, merasq; sectantur nugas. **E**t multo sunt ipsis poetæ ac
quicunq; fabulatores fortunatiores, propterea, qđ Poetæ (ut B.
Augu. dicit) & si recitent fabulas, nō tamen credūt eas esse ueras
sola uoluptate uanitatis delectati, illi autē credunt, ueras esse suas
fabulas. **N**am si meo consilio Aristoteles legeret, certe uel in me-
dio anno disci posset ab ingenio mediocri. **L**egeret autē non si-
cut hucusq; lectus est, ea fide & religione, qua sacrae literæ, imo
amplius, sed sicut alia quæcunq; leuis & extranea materia, tantū
ut sciret, non ut defenderet. **V**ERE ENIM SVMVS sedu-
cti per Aristotelem & cōmenta eius, atq; si aliud non esset, hoc
unū satis erat argumentū, quod tot sectæ & capita sint in ista be-
stia gentili, simili Hydræ in Lerna, nam ibi sunt THOMIS-
TAE, SCOTISTAE, ALBERTISTAE, MODER-
NI, & factus est quadriceps Aristoteles, & regnū in seipsum di-
uisum, & mirum, quod nō desoleretur, sed prope est ut desoleretur

Quomodo ergo potest fieri, ut ueritas sit in tanta opinionū cōfusione: cum enim sint contrariā, necesse est ut & falsae.

Sed si isti doctores & magistri peccant, & contra hoc mandatum agunt, ubi manebūt illi somniatores, & perditū genus hominū, qui praedicant falsa miracula, mendaces legendas, ostentant fictas reliquias, friuolas suas uisiones: Hic aliquis impudenti fronte iacet se cū Christo & matre eius locutū & risisse, puto etiā saltasse. Hic habet foenū, in quo Christus iacuit, quod tamen hoc anno natū est, & raptū in horreo. **A**udiui ego factū, qđ mulier quaedā (diabolo incitante, deoq; uolente, ut illuderet eiusmodi supersticiōis quendā fatuū cultorem) pubem suā totondit, & illi porrexit, suadens, qđ essent capilli S. Catherinae, trans mare aduesti, credidit ille cuculus, & pro reliquijs osculandos prebuit & uenerandos. Et ecce quid sit: Ccepit etiā miracula operari pubes illa turpitudinis, nec in merito, ut fallantur mendacijs, qui nō colunt ueritatē. **E**cce hāc cū sint tam impura & impudentia, ut nec corā pudicis referri possunt, tamen fiunt. Igitur hij loquuntē falsum testimoniū, non cōtra homines, sed contra deum, & sanctos iam regnantes. **T**ale & illud est qđ nuper quidā ostendisse dicitur foenum, quod fortuito inuenit, dicens esse foenū, in quo Christus, seu nescio quis sanctus dormierit. Ista ergo fabulamenta, indocti passim sacerdotes, sed plus monachi stationarij multiplicant. Et pastores non parū delectantur fabulis legendarū & indulgentiarū, & oīm quae dici possunt, praeter euangeliū, quia illa lucrosa sunt, dum populus a ueritate auditiū auertit, ad fabulas conuersus. **S**ed uae uae atq; uae iterū talibus fabulatoribus. **O**pus hic esset maxima reformatiōe ecclesiae, ut prorsus nihil quātumq; pium & bonū, praedicari permetteretur, nisi qđ authenticū & canonizatū esset, nam sub tali pietatis specie pariter illa mōstra fabularū intrauerunt, ut praedicatores ecclesiastici prope superent Poetas gentiles fabulis & mendacijs. Immo ausim dicere, nec tutū satis esse, quod probatae legendae & miracula sic praedicentur, ut inde ueniat usus omittendi euangeliū. Sunt em̄ non principalis pars sermonis habēdae, sed tantūmō interspergende euangelio, ubi ad ppositū faciāt, & nō integro sermone tractandae.

Secūdo, prohibet omne mendaciū, hoc est falsum testimoniū cōtra proximū. Est autē triplex, locosum, officiosum, pniciosum,

secundū B. Aug. **C**ocōsum proprie nō est mendaciū, quia statim percipit esse mendaciū, nemoq; fallitur, & ille, etiā qui sic mentitur, intendit sic loqui, ut appareat false loqui & nugari. Est tamē peccatū, scilicet turpiloquiū seu scurrilitas & uaniloquiū. Cōtingit aut, quod aliqui tam rudes sint, ut tali etiā fallantur, maxime quādo in religionibus fit iste iocus, ut cum dicitur, Si rem perdidisti, da calidam simillam pro eleemosyna, & salem benedictū de super pone, scilicet sup rem pditā, & inuentes. qd rudes intel ligunt super simillam, & credunt se inuenturos. & similia multa

Cofficiosum, qd causa officij (id est, obsequij) fit ad salutē & utilitatem suā, uel alterius, sine dāno alicuius, ut si pudicitia scēmā nā periclitaretur, & aliquis negaret esse eam, ubi est, uel aliud simile. Tale mendaciū dixerunt obstetrices Hebræarū mulierū in Aegypto. Item Michol uxor Dauid ad Saul, uide ibidem utrāq; suo loco historiā. an aut eo sit utendū, Respondit B. Aug. q nō sed dicat uerū quantū potest alijs uerbis. ut de quodā Episcopo dicit li. de mendacio, qui iudici quærenti rerum, qui ad se confugerat, Respondit, Nec mentiar nec prodā. nō tamen est peccatū mortale, maxime qn rationali causā fit, & perturbatione subita.

Perniciosum (id est, dānosum) quia ad damnū alterius falsum dicit, & fallit sic mentiens, proximū, sicut non uellet ipse falli, de q dñs p Zacha. Loquimini ueritatē unusquisq; cū proximo suo Et iterū, Pacē & ueritatē diligite &c. Hæc em sunt, q placēt mihi. Hoc malū in negotijs, tractatibus, pactis, scēderibus, literis, sigillis & omni cōuersatiōe hoīm hodie latissime, pestilētissime, potentissime regnat, secundū illud Osee. Mendaciū, furtū &c. inuendauerūt, quia hoies obliuiscunt illius regulæ, Quod tibi uis fieri fac & alteri, & qd nolis, ne feceris, ex cæcati cupiditate ppria &c.

Vide aut monstrū humani cordis, etiā si oīa alia peccata hominē non scēdarēt, hoc solū uitiū maxime est cōtra naturā hoīs

Primū, Quid enim oīs homo magis, q̄ scire desyderat naturā quid magis horret q̄ falli: sicut B. Aug. qd anima nihil adeo desyderet, ut ueritatem, & tamen facit cōtra homo, & libenter.

Deinde etiā si gula, uel luxuria, ira, inuidia, accidia, auaritia, cū multis bestijs conuenit, hoc tamen uitio eas superat cum diabo lo, qd solus homo mendax est, & diabolus pater eius, soli enim homini ratio & sermo datā sunt, quorum officij est, ueritatem

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRAECB

dicere. Et hinc credo, quod inter omnia conuitia, nullū sit acrius, q̄ si quis dicatur in faciem, mentiri. Vrit enim hoc conuitiū, plusq̄ si luxoriosus, ebriosus, iracundus, superbus dicatur, puto q̄d natura ideo facilius sentit, quia innaturalissimū uitiū est homini, deniq̄ humanæ societatis maximus hostis est mendaciū.

Tertio peccatur contra hoc mandatū, Adulatione, sub qua su furro, bilinguis, & tercia lingua, & omnia mala linguæ, alia uide præcepto v. Hoc aut uicio nullus hominū uacuo est, nisi sit, qui cito uelit occidi & oīm odia mereri, puta qui recta cordis in stitutione, nulli tacet ueritatem, secundū illud P sal. xiiij. Ad nihil lum deductus est in conspectu eius malignus (id est, non timet ullum hominē malum quantūlibet sit potens, diues, sapiens, iustus, non enim accipit personas, nec respicit faciem) rursus timentes glorificat, quantūlibet sint infirmi & pauperes atq̄ stulti. Id circo, aut adulandū est mūdo, aut odium sustinendū a mundo, quod in Christo, & omnibus sanctis satis nobis monstratū est.

Hoc aut uicium licet passim dominetur, tamen in aulis principum, & Pontificū, totis castris triūphat. Ibi enim sunt, qui mollibus uestimē, & teneras habent auriculas. & certe nō est in mundo locus, a quo adulatio debeat abesse longius, & tamen ibi est frequentior & potentior, siquidem seductio principis in malū, aut retractio a bono, necesse est omnibus subiectis noceat, neq̄ est nocentior pestis regnorū & prouinciarū, q̄ adulator in aula. Quid enim querimur de bellis, aut gladijs, aut armis: Adulatoris lingua super oēs gladios est. deberent itaq̄ ab aulis q̄ maxime repelli, & grauissime puniri. Legitur de Alexandro Ro. imp, adeo infenso adulatorib⁹, ut cū uideret corā sese, molliori gestu aliquem adulantem, nō dimitteret impunitū, uel si maior erat, saltē derisum. Et Diogenes interrogatus, quæ nam ferarū esse nocentissima respōdit, inter feras Tyrannus, inter cicures adulator.

Horū duces & exempla in scripturis sunt tarde reperta, forte ob detestationē uitij huius, nam primus & insignior cæteris est Doech Idumæus, qui i. Reg. xix. & infra Sauli in oībus adulatus causa fuit cædis oīm sacerdotū in Nobe. sed & multa alia mala David parauit. Hunc sequunt Ziphei, proditores David. Tandē Siba seruus Miphiboseth, qui etiā David regē decepit, Sed attendant quo sine Doech consumptus est cū Saule, cui adulabat, sed

& filius eius patris adulatione in foeliciter imitatus ij. Reg. i. statim a David occisus est. Vnde & Psal. li. tor^o eundem Doech fulminat, Quid gloriaris in malitia &c. Audiant adultores qd sequit Dilexisti uerba precipitationis, lingua dolosam, ppter ea deus destruet te in fine, & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo & radicem tua de terra uiuentiu. Vide qua exaggerata imprecatione persequitur adulatorem. Diligunt enim uerba precipitationis, id est, quibus precipitent, pessundent, absorbeant proximos suos apud principes, ut ipsi tantum dominentur & placeant &c.

Ultimo peccatur falso testimonio, in iudicio publico, de quo & supra dictum est. Hic autem iuristarum, Notariorum, patronorum, aduocatorum, iudicium periculum agitur. Hic iura ipsa sanctissima rosae patiuntur conditione, ex qua colligit mel apis, uenenum aranea, & dicunt, pulchre sese excusantes, Vigilanti iura subueniunt. Et iterum, Confugiendum est ad remedia iuris. Haec sunt duae regulae uehementer utiles. Primo ad proroganda iustitia, deinde ad seruanda litem.

Tertio ad implendum marsupium caudicorum, non quod regulae illae malae aut falsae sint, sed quae fere nunquam bono usui seruiant, quod patet, si aduertas, quid ipsi intelligant per Remedium iuris, & uigilanti ad iura. Nempe id, scilicet, quod cum uel teste conscientia pessima habeat quis causam, uel saltem dubiam, non hic audit consilium spiritus, tene certum, dimitte incertum, imo id cogitat tantum, quomodo ex causa pessima faciat optimam, uidelicet quae aegrotat, ideo remedia iuris illi adhibet. & hoc est uigilare eorum. uigilant enim super iniquitate, ait Propheta, & ita fit ut ex eodem textu iuris, unus uenenum, iniquitates defendens, alius mel, iustitiae patrocinans, hauriat.

Hic autem quid dicam: nisi ut miseriam Christianorum deplem, qui omne studium suum conuerterunt ad lites, iudicia, forum, nec ullus dignatur, hic illud Christi attendere, quod uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Obsecro te homo tenta, proba, interroga te ipsum, si quoniam habes causam cum proximo, nonne uelles ut te dimitteret in pace, nonne litigaret tecum, ut crederet tibi: Hoc ergo uis ut faciat tibi homo alter: Cur non facis & tu eidem & cedis: **A**t inquis consilium est, non praecipit. **R**espondeo, quomodo est consilium, & non praecipit, quoniam Christus statim addidit, haec enim lex & Prophetarum: nunquid lex est consilium: ergo nullum restat praecipit: nulla lex: **Q**uid hinc sequitur, nisi quod &

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCEPTIS

Christi & naturæ legē oblitī, in medijs agamus tenebris: idcirco periculosissimū est studiū iuris hōdie, cū non seruiat ad pacē, ad lites cōponendas, sed suscitādas, prolongādasq; ¶ **A**t dicis. Si sic facere oporteret, cito futurū est, ut pedibus conculemur, & oīa rapiantur quæ habemus. Hic dico. hoc est quod uult scriptura Ideo em̄ pupillos, orphanos & uiduas, pauperes & oppressos nos uocat. Quod scilicet euangeliū seruantes, patimur plura mala propter uerbū eius, nō uindicantes, nō retaliantes, Imo etiā orantes pro p̄sequentibus & calūniantibus nobis, ut simus filij patris nostri, qui est in cœlis, quia & ipse benignus est super ingratos & malos. ¶ Et deberemus gaudere, nos esse pupilloꝝ nomine dignos, quoniā p̄tector eorū est Christus, quod si repetimus & litigamus, quando erimus pupilli: Verum & hæc salutaria præcepta, nobis in cōsilia mutauerūt, dicentes, quod secundū præparationē intelligenda sint animi, & non attendunt, quod assidue ueniūt casus, præparationē illā inops extendendi, & tamen nō faciunt. Atq; hic uide dei potentissimā sapientiā & sapientissimam potentiā, Ipse dixit, Verba mea non transibunt, & unū iota nō præteribit a lege donec omnia fiant. uide inq; quō uerum sit, ipse dixit & facta sunt. ¶ Illi qui nolunt auferenti palliū, & tunicā dare, cogunt etiā camisiā illi dare inuiti, quia non dederunt tunicā uolentes, & per illos inuitos implet̄ mandatū, quod per spontaneos nō potuit. Frequentissime fit enim, dū duo super re quapiā contendunt, per amicū pactū quilibet alteri cedens, ambo accepta rei parte, contenti forent, ubi dum litigāt, longe plura consumunt, & in causidicos profundunt duplo, quā cogentur cessisse alteri partiū. ¶ Quid: qd̄ aliqui ultra rei summā, duplā etiā cōsumunt, & tamen etiā illā perdunt. Hic cantari tempus est Iustus es dñe, & rectū iudiciū tuū, dā causidico ingrato, alieno, irridere te. xx. florenos p̄ lite, qui noluisti fratri cedere x. florenos pro pace. Quis est hic reprehendendus, nisi tu oīm cecissimus, q̄ pecuniā profundis indignis cū peccato, quam cum merito poteras relinquere fratri aduersario tuo, quē deus dignū iudicarat ut haberet: Quod si triumphaueris, tamen cū peccato habes triumphū, & in morte utroq; nudus inuenieris. ¶ Verū hæc dicta sint de priuatis. nam publicæ personæ debent uigilare, ut nulli fiat iniuria, & requisiti uindicare illatā. Requiritere aut̄ permittitur in

mis prohibetur aut Christianis. **¶** Ultimo notandū, q̄ sicut ap̄
stolus Petrus ait, Nemo patiat̄ ut fur aut malefactor, id est, nō de
bet fateri, sibi iuste fieri, si sit innocens, sed culpā ablatori denun
ciare, & penes illū relinquere aculeū conscientiaē. Sic enim sancti
martyres, Attalus cū suis accusati, quod infantes uorarent in oc
cultis, oēs Christiani cōstanter negauerūt usq; ad mortē. Sic Za
charias a Ioa rege occisus, dixit, uideat dñs & iudicet. Et S. Tho
mas Cantuariensis occisus est, nō quia nollet res auferri, sed quia
iustitiā ablatores habere negauit, nā utiq; pmisit auferri res, neq;
restitit ullo mō. **¶** Quin S. Stephanus quoq; adeo negauit suos p̄
secutores iuste agere, ut etiā pro peccato eorū oraret. Sic S. Hiero.
scribit de muliere septies pcussa, q̄ mortē & oīa alia non timuit
sed innocentiaē secū uoluit ferre. Immo ideo Christus Malacho
respondit dure, & negauit se male locutū, ne iuste ille sibi uidere
tur fecisse. ideo etiā respondit, Caiphæ se esse filiū dei, & falsum
testimoniū illorū confutauit, & tamen uitā sibi auferri permisit
imo uoluit, ut ita & nos rem relinquamus, iusticiam seruemus.

¶ Recapitulemus itaq; & in summā ducamus. Hoc p̄ceptum
tunc implemus, q̄ non solū falsum testimoniū non loquimur
sed nec de aliquo dici uolumus audire aut pmittere (sicut faciunt
qui credunt uel adulatoribus, uel cōsentiunt detractoribus) imo
adhuc reus est huius mandati, si nō omni studio sollicitus sit fra
tris iniuriam, infamiā, ignominiā excusare, tegere, aut saltem si
nō amplius potest, extenuare, cōtradicere infamātib; accusan
tib; detrahentibus, sic enim sibi uellet quisq; fieri, & sic erit fili
us spiritus dei, qui paracletus uocat̄, quia loquitur bona pro nos
bis, & dat testimoniū spiritui nostro bonū contra omnia testi
monia diaboli & cōscientiaē. deinde ut etiam doceat ignorātes
deum, deiq; uolūtatem, moneat errantes, resistat decipientibus,
& hereticis, ac alijs mentiū deceptoribus, ut Apostolus ait. **¶** Qua
re hoc p̄ceptū requirit ueracem, iustā, salutare, innoxiam, &
oīno totam fraternis officijs deditam linguā, atq; id ex intimo
cordis fauore, hęc est charitas, quæ nō agit perperam, nō emu
latur. Igitur & si nō sit necesse confiteri sacerdoti, si fratrem non
excusaueris accusatū, fœdatū falso testimonio, oppressum adula
tione uel detractione, fore cōtentus, q̄d tu non ea feceris, certe co
ram deo reus argueris tā impij silentij, & male ociantis linguæ,

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCE

quæ in hanc fratris tui necessitatem & seruiturê tibi data est. At rursus si id feceris, omnia in te irruabis, & mox occideris. Et id est, quod deus vult, ut quantocius propter uerbû eius, e mundo eijciamur, & occidamur, & coronâ iustitiæ quantocitiùs accipiamus. Hæc est uera & spiritualis huius præcepti intelligentia.

PRÆCEPTVM IX. ET X.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI tui, nec desyderabis uxorem eius, nō seruum, non ancillam non bouem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.

Hæc sunt in sexto & septimo inclusa, quia secundû expositi onê Christi, ibidê prohibet omne desyderiû & cōcupiscencia uxoris & rei proximi, nam qui uiderit mulierê ad concupiscendû eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Deinde auaritiâ & cupiditatê adeo damnauit, ut etiâ tunicâ dandâ iuberet ei, qui palcû abstulerit. Verû uidet meo iudicio istis duobus præceptis prohiberi ipse fomes, & inuincibilis cupiditas, ipsa in q̄, radix malarû cogitationû, ut scilicet vi. & vij. intelligantur prohibiti cōsensus cordis, & signû membroꝝ, uerbum oris, & opus corporis mali, hic uero etiâ ipsi primi motus una cum fomite, qui est origo illoꝝ. Nam oportet nos ita puros fieri, anteq̄ in regnû cœloꝝ ueniamus, ut nec motus mali in nobis sint, nec ullus fomes ad malum inclinâs, sed perfecta sanitas corporis & animæ, ab omni prorsus uitio, quod sane in hac uita non fiet, nec est in potestate nostra. Quis enim gloriabitur, se mundum habere cor: quis hunc ignem intimissimû extinguet: cum Apostolus clamet aduersus hanc membrorum legem, & legem peccati. Ideoq; oculos, aures, omnesq; sensus intus & foris cohibemus, ne regnet peccatû in nobis, sed concupiscentiâ nullus cohibere potest. Ideo deniq; deus misericors statuit corpus nostrum in puluerê redigere, & per ignem uniuersalê incinerare, ut cōsumat omne uitii carnis nostræ per ignê, adeo odit deus hanc immunditiâ. Et hinc sequitur, q̄ sola ista duo sunt præcepta, quæ a nullo quantûlibet sancto aliquo modo implent. Cætera omnia implent, quia opus, uerbû, consensum, fortiter opprimunt, sed hic manent rei & peccatores, quia nihil de istis præceptis implent, cû sint infecti inuincibili cōcupiscencia carnis & rerû, ideo omes

peccant, & egent gloria dei, ideo omnes orant, Sanctificetur nos-
men tuum, fiat uoluntas tua, Dimitte nobis debita nostra, Ideo
omnes desperant in meritis suis, timore suae imundiciae, & con-
fidunt de misericordia dei, ut sic beneplacitum stet dei super ti-
mentes eum, & sperantes in misericordia eius.

Hinc etiã dissoluit concertatio illa Scholasticorũ doctorum,
an illa duo praecepta aliud prohibeant q̄. vi. & vij. item an sint
diuersa praecepta. & frustra laborant, dum hæc duo de cordis in-
telligunt operibus, quæ nõ possunt negare in vi. & vij. esse pro-
hibita, ac sic eadẽ repetita, & frustra posita, hæc duo cum sint eaz-
dem cum illis, nec possunt dicere, quod illic opus, hic uero cogi-
tatio, seu illic inanus, hic cor prohibeant, quia Christus ipse resi-
stit, qui illa de utroq; intelligenda docet. **R**estat ergo ut apo-
stolũ Paulũ sequamur, qui illa duo in uno cõcludens dicit. Con-
cupiscentiã nesciebã peccatum, nisi lex diceret. Non concupisces
Ro. vij. Et late ibi prosequit illo teneri omnes sanctos, etiã seipm
ergo fomitis malũ, & (ut sic dixerim) essentialis seu causalis im-
puritas in nobis hic prohibet, qui ergo omnia illa superiora se pu-
tat implese, saltẽ hic uidet sese imundũ, & egere se Christi mun-
dicia, pro se oblata & acceptata a deo patre misericordiarum.

Porro iudæorũ uel potius porcorũ intelligentia, indignior est
q̄ ut in praecepta hæc admittat. Dicunt em̄, qd vi. & vij. prohibe-
at opus solum, & ix. ac x. conatus exterior, & iudiciũ operis
manifestũ, quo modo & apud Iuristas conatus punit, ut si quis
rapere inciperet filiam alicuius, aut pararet insidias uitæ alterius,
plectitur capite. **A**c sic apud eos cogitationes & uerba sunt libe-
ra, plena dolo, & ira, & amaritudine, & omni (ut Christus ait)
spurcicia, quia mundant id quod deforis est, intus autem plenũ
est auaritia & omni iniquitate. Ideo Synagoga est illa mulier,
quæ propter scõditatem suam, dato libello repudij, dimissa est.

Hæc sunt decẽ uerba (ut ait Moses) in quibus prorsus omẽ mã
datũ salutare cõtinet, & licet possint redigi in pauciora, rursum
distribui pluriora, tñ placuit deo in denario numero illa pone-
re, q̄ est numerus uniuersitatis, p̄fecteq; summe, ut sicut oia olim
cõtingebant in figura, ita & numerus iste denarius praeceptorũ
ideo assumptus est, ut figuraret omnium praeceptorum summã.

FINITIS praeceptis decẽ, nunc reducenda sunt ad illa tam

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEP

multa genera peccatorum. siquidē nullū est peccatū, nisi quod con-
tra præceptū sit dei. Nescio em̄ an cōfessuris expediat tot differenti-
tius peccatorum memoriā onerare, & sacerdotē fatigare, ut sunt
omissio & cōmissio. deinde corde, ore, opere, iij. quinq; sensus,
iiij. sex opera misericordiæ, v. septē sacramenta, vi. septē peccata
mortalia, viij. septē dona, viij. octo beatitudines, ix. nouē aliena
peccata, x. decē p̄cepta, xi. duodecim articuli fidei, xij. duodecim
fructus spūs. **U**ltra hæc sunt quatuor uirtutes Cardi. & tres Theo-
logica. Item peccata muta, peccata clamātia in cœlū, & tandem
peccata in sp̄ritū sanctum. **O**bscuro quid prodest ista confusio,
& distractio mentis: **I**ta hæc obseruantur, ut etiam necessarium
existiment, nomina differentiarum, & distinctionū numerare,
ad perdendū scilicet tempus, ad obtundendū confessorē, ad per-
turbandū seipsam, ut maiore cura, horum memoria laboret, q̄
contritionem meditetur. Item ad alios etiam impediendū. **E**x
ignorantia docētium iste tumultus confessionū natus est, cum
cōfessio debeat esse breuis & apta, ut cito possit expedire uterq;.

Ugitur peccata mortalia primū accipiam⁹, quorū numerus uis-
det ex Ioan. Chryso. sumptus. Hic em̄ septē gētes Cananeorum
Deut. vij. exponit vij. uitia, moraliter uolens oīa peccata sub ijs
cōprehendi, magis ratione numeri septenarij, qui est uniuersita-
tis symbolū, q̄ proprietate nominū. **N**am alij faciunt octo, alij
nouē, addentes, inobedientiā & uanā gloriā, tum alij diuiden-
tes matres in filias, & in species genera, tota in partes integrales
& subiectiuas, infinita ex illis deduxerūt, & maria peccatorum
interim nihil de præceptorum uera intelligentia solliciti.

Ugitur nō tm̄ septē sunt peccata mortalia, nisi uoluntaria diuis-
sione, non necessaria rōne uel autoritate, sed possunt tum pau-
ciora, tum plura esse, secundū qd uaria tropologia in scripturis oc-
currerit. **V**nde B. Aug. in duo diuisit, scilicet igne accēsa & suffo-
sa, id est, amorē male accendentē, & timorē male humiliantem.
Uprimū itaq; mortale peccatū est **S**uperbia, quæ est duplex. **E**x-
terior, quæ in bonis corporalibus est. **I**nterior, quæ in bonis sp̄ri-
tualibus est, & ideo semper est cōtra primū mandatū. **Q**uod pa-
tet, q̄ nō habere aliū deū, hoc est, in nullo cōsidere, placere, gau-
dere, delectari, frui, q̄ in deo solo. **A**t sup̄bia nūc in diuitijs, nunc
in uiribus, nunc in forma & uestitu, nunc in potētia & honore,

nunc in nobilitate. Item intus in sapientia, arte, ingenio, iustitia virtute, sanctitate cōfidit, placet. Hæc bona creata eo actu colens qui soli deo debet. Siquidem supbite duo importat. Primū, sibi placere, secundū alios fastidire, ideo includit vanā gloriā intus, q̄ si erūpat foras, eo peior est. Ideo superbus dū sibi alicuius boni cōsciū est, nō in illo deū colit, aut gratias agens in eū refert glorificando, sed stat in seipso, delectatus sup se, & evanescit in cogitationibus, tūc simul aduertit eū, qui talia nō habet, quem, cū sibi cōparauerit, necessario fastidit, & tunc dicit, se esse aliquid, illū nihil. Et implet illud Ro. i. dicentes se sapientes stulti facti sunt ita dicentes (scilicet intus apud se) se iustos, pulchros, diuites &c. iniusti, fœdi, pauperes facti sunt. Apoc. iij. Dicis, quia diues sum & locuples, & nescis quia pauper es, & miserabilis, & nudus.

Sic itaq; superbiæ substantia non est, nisi ubi sese uiliori comparauerit, uelut desorsum ad infima despiciens.

Contra humilitatis substantia non est, nisi ubi sese meliori cōparauerit uelut sursum ad summa suspiciens. Igitur quatuor pedes habet superbia, petulcus ille, & crassus uitulus, scilicet.

Ignorantia mali sui, **S**cientia boni sui

Hæc est ignorantia uera

dei

Ignorantia boni alieni, **S**cientia mali alieni

sui ipsius

Huius q̄drati contrariū habet quatuor pedes humilitatis, scilicet,

Ignorantia boni sui, **S**cientia mali sui

Hæc est cognitio uera

dei

Ignorantia mali alieni, **S**cientia boni alieni

sui ipsius

Igitur non opus est, ut confitearis, te pronum esse ad superbiā. Quia semper sumus superbi omnes, nec ullus omni superbia caret. Sed tantum, si obedieris concupiscentiæ eius, & consenseris uerbo, opere uel corde. Reliquum deo querendū, occulto gemitu, & cōfessione abscondita in cubiculo, ut ipse per gratiā suam malum illud radice antiquæ destruat. **D**ictum est de superbia, quomodo prohibita sit sub primo præcepto, eo q̄ initiū peccati sit superbia seu quod idem est, initium peccati apostatate a deo, scilicet sibi ipsi idolum fieri, sibi placere, in seipso delectari, potius q̄ in domino, ac sic alienum deum colere in semetipso, quod est grauissimū & primū peccatū, licet nemo sit ex Adam quādiu uiuimus, qui nō aliqua ex parte hāc in sese idololatriā agat. Ideo q̄

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

semper sibi poenitendum & gemendum de sui placencia.

Nunc de auaritia dicendū, quæ est cupiditas, radix æque oīm malorū, secundū Apost. eo q̄ uolentes fieri diuites, incidūt in laqueū diaboli, & multa desyderia inutilia, & nociua. Hoc uitiū sub duobus præceptis prohibet, imo sub tribus, scilicet sub septimo illo, Non furtū facies, Et ultimo, Non concupisces rem proximi tui, Et sub primo. Cum em̄ sub septimo prohibeat oīs tractatio rei alienæ, ut dictum est, & præceptū quodlibet, ut dictum etiā est, est ita spirituale, ut nō tantū opus & fructū & folia & ramos, id est, opera, uerba, signa prohibeat, sed etiā radicē & succum, id est, cupiditatē ex qua talia ueniūt, manifestū est, auaritiā sub furto prohiberi, cū eadem sit radix & furis & avari, scilicet cupiditas. Item cū sub ultimo prohibeat ad literam cōcupiscentia rei proximorū, manifestū est, etiā fontem & caput huius cōcupiscentiæ prohiberi in spiritu, sed hæc est auaritia. Ideo oīm propriissime, ultimū præceptū, phibet, ultimū illud & uiuacissimū oīm uitiū, q̄d cum senescentibus iuuenescit, & cū morientibus uiuit.

Veget apostolus Paulus Ephe. v. suo sensu altius incedens, dicit Quod auarus sit idolorum seruus, id est, cultor, ac sic sub primo mandato illud ponit, quod etiā facit Baruch, iij. Qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt hoīes. Et Psal. lxxvij. in spiritu dicit, Et seruietunt sculprilibus Canaan. Canaan est negotiator, quorū sculprilia, quid aptius, q̄ monetas, & nūmismata, uasa aurea & argentea, domus, & alias possessiones, significant: Deniq; ideo in lege potissimū prohibemur fabricare deos aureos & argenteos. Et prima idololatria populi in auro facta est, sub aureo uitulo. sed & maxia similiter tempore Hieroboram sub uitulis aureis. Inde recte Apostolus, aurū, idolum intellexit, auarum idolorū cultorem uocans, & in Latino nō parua habent cōsonantiā aurū & auarum, auri auro, avari auaro una tantū litera differunt, ut aurū ab auere dici uideat. Igitur Apostolus idololatrem auarū uocans, eo ipso satis exponit primū mandatū, q̄d cor hominis in solum deū confidere debeat. Nam eodem sensu & gulosos & libidinosos dicit esse uentris cultores, quorū deus uenter est, inquit. Verum isto sensu omnia præcepta sunt in primo præcepto, tanq̄ in capite suo. Nam omne peccatū est contemptus dei, ac per hoc ipsum contra primū præceptum,

nec potest aliquod præceptū lædi, nisi simul & primū lædatur, quod continet omnia, quia dei uoluntas in omnibus offendit, & postponitur nostræ. ac sic deus non colitur, immo alius pro eo colitur, proprie tamen auaritiā contra illud posuit Apostolus, quia imaginibus illa delectatur auri & argenti, multum si-
milis ueræ idololatriæ. **C**ætera autem non ita simulachra, & im-
magines habent. Ideo redeundo concludamus, quod nullus pu-
te uacat auaritia, sicut dicit Esa. & Hiero. Omnes a maximo usque
ad minimū sequuntur auaritiā, beatus qui minus. Idcirco sequi-
tur hanc inclinationē corruptæ naturæ, omnes oportet genere
coram deo, sed non nisi opus eius internum uel externū confite-
ri coram sacerdote. Et qui diceret se uacuum esse cupiditate, ma-
gna certe superbia sibi arrogaret summā puritatis perfectionem
Ideo beati qui lugent, quoniam lugendi materiam habent in se
ipsis, super seipsos, ut dominus dixit ad mulieres sequentes.

Tertium mortale peccatū, est luxuria, cuius species satis dictæ
sunt sub sexto præcepto, Non mœchaberis, & nulli dubiū, quin
illuc pertineat, ideo iudicasse id sufficiat.

Quartum, Gula, soror, immo irritamentū, & procus, & mi-
nister luxuriæ, sicut & Ethnicus dicit, Sine Cerere & Baccho fri-
get Venus. Hoc uitium Apostolus Phil. iij. sub primo mandāto
locat, dicens, Quorum deus uenter est. Idem Ro. xvi. facit. Hu-
iusmodi non Christo, sed uentri suo seruiunt. Potest autem sim-
pliciter sub sexto præcepto poni, quia ubi libido prohibetur, ibi
certe & omnis occasio & fomentum libidinis prohibetur. Inter
omnia autem fomenta libidinis, maximū & fortissimū est gu-
la, cuius ratio est, quia internum, cætera ut aspectus, colloquium
auditus, tactus, sunt externa. Gula autem inflat uenas, & prouo-
cat totum corpus ad libidinem. Nam & gentilis Plinius dicit, Li-
bidinem portentosam sequi post ebrietatem. **E**t B. Hiero. ad Eu-
stoch. & alius dicit, nihil ita mouere libidinem, sicut cibum, in-
digestū. ideo gulosus, uolens se tradit in libidinem. Sic etiam &
otium, & pigritia, somnolentia, strati mollitudo, omniaque alia
libidinis mancipia, prohibita sine dubio intelligendū est ibidē.
Et nisi gulosus statim occupetur labore multo, inuicta capietur
libidine, & titillatione. **V**nde B. Hiero. Venter mero astuans ci-
to despumat in libinem. Vide quō libido sit, quodāmodo uelut

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

naturalis spuma gulæ, sic fumus naturale ignis, & spuma uouit
ter in fusi uini, & bullitio feruoris aquæ, Quia hæc prohibere po
test nisi summa uiolentia Qui ergo præcipit castitatem, sine du
bio & media castitatis præcipit, ut sobrietatē, uigiliã, laborē, ora
tionē lectionem, meditationem, studiū, officiū in proximum,
frigus, æstum, pauperiē &c. **Hic tamen notandū**, de uomitu
multi sibi maiorem conscientia faciunt, q̄ de ipsa suffusione &
ebrietate, sicut multi magis pollutionē nocturnã, q̄ ipsam cau
sam eius, cogitationes, crapulasq; ponderant. Sed certe uomitus
non est res mala, nec peccatū unq̄, cum uel fiat inuito, uel cum
dolore. Idcirco non solū fugiendus, sed etiã quærendus est uo
mitus ebrjjs, ut Eccle. xxxi. Si coactus fueris multum bibere, sur
ge & uome, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo in fir
mitatē. Hoc consiliū sapientis acceptandū est, & non sine ratio
ne. Quia inquit, refrigerabit te, id est, alleuiabit. Valet em̄ illa exo
neratio, ut nō ita inflentur uenę, & surgat pruritus carnis, dum
facilius digeritur, quod minus remanet. Melius est enim uomit
u euadere libidinem quam oppletione subire libidinem.

Secundo, quia infirmitas corporis uitatur, ut læsio capitis, &
omniū sensuum & uirium. Quis aut non maius peccatū putet,
totū corpus lædi suffusione & retentione, q̄ uomitu ab eo peri
culo liberari: vitam enim abbreviare maius malū est q̄ uome
re, immo uomere, nullū malum, sed replese te & ingurgitasse,
ut uomitu egeas, malū est. **Et** utinã sub præcepto, omnes ebrj
& suffusi uomere cogentur, spero tãdem horrerent ebrietatē
dum scirent se scito oportere uomere quod biberēt. q̄q̄ & mo
do cogantur mingere, & uentrem soluere, nihil tamē mouentē
exinde. **Quod** aut scriptura aliquãdo uomitū reprehendit, ut
canis reuersus ad uomitum, & Esa. Mensæ repletę uomitu, intel
ligitur de uomitu boni, & salutaris uerbi, quod retinere debuit

Tertio, Si uenenum aut aliud noxium aliquod bibens, sine
peccato uomit, cur cum peccato uomit, qui uinum, aut potum
alium ita bibit, ut ueneno simile nocuentū inferat: Igitur con
scientia est habenda in fundendo, nō effundendo, cum ibi mul
tis malis seruiatur contra præceptum dei, hic uero multis bonis
contra nullum, immo pro præcepto dei.

Species & differentias gulæ omitto, quia non semp sunt pec

cara mortalia. Siquidem nec ipsa gula semper est peccatum mortale, immo raro, nisi sit usu.

Quintū mortale, est ira, q̄ satis sub q̄nto p̄cepto est declarata

Sextum, inuidia, quæ non debuit distingui ab ira, cū sit nihil, nisi inueterata ira, sicut B. Augu. in regula, **N**e ira crescat in odiū & trabē faciat de festuca. Nam ira est recēs uirgula. Inuidia est arbor & trabs magna. Igitur & hæc sub quinto p̄cepto est auctoritate Ioan. Apostoli, **Q**ui odit fratrem suum, homicida est.

Septimū est, acidia, quæ est tœdiū boni, pigritia ^{de uerbo} Græcæ, quæ est duplex, una in cultu illo figuratiua dei & exteriori, ut sunt, ecclesiā uisitare, uerbū audire, orare, legere meditari, cantare, & sic est prohibitū uitiū sub tertio mandato, Sabbato sanctifices, ut satis patet. **A**lia est subtilior & interior in toto, & omni genere seruitutis dei, Et sic est nihil aliud, nisi inceptæ iustitiæ fiducia, & proficiendi negligētia, stare in uia dei, tepescere, securū fieri, timorē dei remittere. **D**e q̄ uitiō hypocritarū, tota scriptura loquit̄. Hæc em̄ facit iustitarios securos, ante quorū oculos non est timor dei, & auferunt iudicia dei a facie eorū. Horū sunt nouissima peiora prioribus, quia inuenit diabolus domū eorū ornata, sed uacantē & securā, ideo ingressi habitant ibi. **H**orribile uerbū nisi, quod habitant ibi, quia indurantur, qui eiusmodi sunt post inceptam iustitiam, longe magis quam prius, ut experientia uidemus, quō nihil mouent ad omnia quæ audiunt se non tangi credūt, & facti sunt uere progenies uiperarū, palea igni in extinguibili p̄parata. **I**gitur hoc uitiū sub omni p̄cepto comprehenditur, cum in quolibet sit proficiendum, Sed nescio an sit confitendum. Credo quod non, quia est spiritualis defectus, deo soli, qui & solus ibi mederi potest, aperiendus. **X**

Decem p̄ceptorum finis.

SACCRARVM LI

TERARVM PROFESSORI, FRATRI MARTINO Luther, ordinis Heremitarum, Frater Siluester de Prietio, ordinis Predicatorum, sacri Palatii apostolici Magister . . . Sal.

SALVVM te esse optarim, Martine Charissime, Cum resolutione tuarum positionū, etiam tuam respōsionem ad nostrum Dialogum excepi. Quæ ex re & si me acriter & quidem artificiosissime tāgas, item etiam pungas, & quanta clam fieri potuit eloquentia & ui dehonestare quæsieris, quia tamen tuum spiritum Pontifici se subijcientem primo oculorum coniectu iocundissime uidi, necnon conclusionem quam hæreticam notaram, reuocatam, cor meum adeo in te dilatatum est, & amoris dulcedine cōmolitum, ut aliud exturbare me deinde potuerit nihil, cum tamen hinc me in ea quæ ad me dedisti, totum contulissim, quæ in me & in mea dicta, tela adegeris, & quantā laetenter arte, tantū sum minatus, ut in me expleri miraculum nequeat, adeo ut cum omni sis arte & colore Rhetoris usus, ipsam quoque artem hac arte cælare uolueris, ut te astrueres nolle in loquendo meis artibus uti, cū posses. Immo aliquādo me effinxisti inepte, ne perfectus fictor haberi posses, sed missa sint eiusmodi. Dicamus uero quod cū dicta mea utcūque momorderis & pugeris, in me tamen omnia pene tua tela coniurant, me petūt. Et quidem contorquente non Theologia, nō Philosophia, sed præpolita & astutijs assueta Rhetorica, quæ uerba multū, ueritatem parum curat, modo populares aures inflectat. Ea propter cū longe plura in me quam in mea dicta, spicula ieceris, nunc ea quæ in me, propediem uero ea quæ in mea dicta, iacula uibrasti & contorsisti, ueritatis munimine ceu scuto testus rejiciam, eo uel maxime quod uehementer exoptem speculatiue duntaxat tecum agere, quod equidem mox aggrediar quam primū. S. ex commentarijs illis in quibus me submersisti, emerfero. Ita uero optarim hæc mea dicta capias, utrum in spiritu superbiæ uel iocunditæ, sed excusationis potius ædita, & plerumque etiā ioci gratia, salua semp̄ eminente scientiæ Christi charitate, quæ uisa tua ad Pontificem humilitate item & obseruantia (modo non fingas) nuper in te, mea ex mente pullullauit. Cum enim meū uelle sit Pontificis (ut par est) si Pontifici consentis atque comunicas, itidem tecum faciā necesse est, quanquam thetorice bellum ingens. salua (ut dixi) charitate, mihi tecum sit. Igitur ut prætermisissis exordijs re ipsa exordiar. **I**N primis me taxabas, quod noster ad

19A.

te Dialogus superciliosus sit, & tractatū tuo prolixo (ne tuis uer-
bis usus dicam uerbosissimo) pene cōtinue in me impingis, q̄d
bili & effrenata cholera affectus excanduerim, quod q̄ iuste &
merito id agas, ex his paucis accipe, Ego enim quanq̄ urbis &
orbis domini nostri spontaneo munere inquisitor, ac perinde
siue ordinatio siue delegato iure, inspectantibus ad fidem iudex
ad te responsa dedi, nō propter te tantum, quin potius propter
alios uel maxime rudiores, in quibus tuus sermo sensim ut can-
cer serpebat, non secus quam cōtra Donatum aut Faustum aut
Manicheum. Adeo tua uerba Romanam Ecclesiā, item & Ro-
manum Pontificem in primis omnium iudicio grauius impe-
tebant, ac si talia in lucem dedisses, quasi mox ad Bohemos cō-
migraturus, aut magnum aliquod ac latens adhuc scisma pro-
palaturus. Ea propter stimuli ac clauī tui, simpliciū gratia & unī
uerſi populi Christiani, non autem te propter retundendos exi-
stimarim. Et nihil eo minus cum non ex bili & cholerae feruorē
re (ut astruis) sed dei zelo in primis, & tuendae ueritatis gratia, ac
demū interuentu fidelitatis q̄ Romano Pontifici iure iurando
tuli, ad te breuissimū dialogū adidissim, in primis eum discus-
tiendū per eos, ad quos attinet, curauī, ne forte grauius quā par-
erat, te imperiuissem. Adde quod tui ordinis nomen, cui meo
& oīm iudicio plurimū dedecoris eras allaturus (utinā aut faxit
deus fallar) subricui, quod utiq̄ si colerico humore efferbuissim
(ut scribis) non effecissim. Deniq̄ ubi per uiros graues probata
sunt mea, in lucem dedi. Quid ergo maliuolentiae uel (ut ita die-
cam) excandesceris cholerae toties me arguis, qui nihil non dis-
cussim, non probatum, non laudatū prius, extulerim. Tu uero
qui uis ut Christū in te detonantē audiamus, uide q̄ modeste,
q̄ humiliter, q̄ caritative, q̄ reuerēter Magistro sacri Palatii scri-
pseris, qui ad me dehonestandum ex sententia, & ex compara-
tione, quanta potuisti arte calliditate, mendatio usus, tandem
cum nihil tibi ultra euomēdum superesset, cōminatus es, quod
me in posterum tanta modestia non excipies (te enim ais, cohi-
buisti) nisi armator me in harenam contulero. Et quidem inte-
rim quia de armis sermo se intulit, in harenam his telis instru-
ctus descendam, deo duce & comite ueritate, quod nisi te omī-
um iudicio strauero, & demonstrato (quod tamen Theologi-

te dictum uolo (demonstrauero inquam, quod tua dicta haeres
lum complicant nolo uiuere, sed de his nunc satis.

Meinde uero toto pene libello tuo irriseris, quod nihil probe
quod cum Thoma meo nudis uerbis utar. Quod quam iuste
facias, cunctis mea intuentibus liquet, quippe qui & in exordio
& in calce Dialogi, apertissime docui, me nihil aliud tunc effice
re uoluisse, nisi positiones contra tuas positiones in publicum
asserre, simul ut cauere didicissent simplices, tuas falsitates, & a
te tua fundamenta extorquerem, qui itidem nudas tuas positi
ones nobis intuleras, & adeo amphibologicas, ut per plures in
earum plerisque nihil nisi praesumptionem & audaciam & eius
modi intueri possent. Hoc autem ex parte feci, quia nullus est tam
insanus, qui nostra conferat tuis, & non praeferat. Item etiam tu
in probationem tuorum, maximam farraginem addidisti, in
qua liquet quid ualeas uere, & quid tecum, in qua etiam diuina
eloquia copiosissime quidem, sed tamen more declamatorio
citae, & adeo sapienter, ut pene nihil proposito & instituto tuo
attineat. Sed neque illud miraculo ascripserim, quippe qui me &
Thomastros (ut mo utar irrisorio uocabulo) & Thomam ipsum
irrideas & crimineris, quod distinctionibus assueti, his crebro
utimur. O magnum Thomistarum dedecus. Immo maximam
gloriam. Tu enim qui tua doctrina mundum te innouaturum
putas, & euersurum antiquorum monimenta, dum scripturas
indistincte intelligis, quasi nihil aequiuocationis aut analogiae
contineant, consequenter autem confuse intelligas, & scribas,
& doceas, necesse est. Quod utique ista tua magna farrago pro
barit, in qua tuis dictis ita cohaerent tua quae citae testimonia, si
cut catus & simia in culeo, tibi que propterea uerum est illud so
phisma, nihil & chimera litigant in sacco tuae scilicet confusae
farraginis. Iterum autem atque iterum & ad nauseam repetis, quod
sim uere Thomista & Aristotelicus, & quod praeter Thomam
nihil mea uerba redoleant, quod equidem quando ad te scripsi
oportunum & satis mihi fuisse astruxerim, ad tibi in maledictis
contradicendum. Visurus es autem euestigio, an ego quoque &
forte longe melius quam tu, manum ferulae subdlexerim, & an
sim purus Thomista uel Iurista aut Canonista aut Paulista aut
certe sophista, quanquam etiam si diuum Thomam solum sae

198.
familiariter nouissem, non plus ascriberem probro, quod me &
quidem uerissime Thomistam uocitas, quam cæcus prius deiti
de lumine decoratus a Christo, phariseorum maledictionem
ascripserit, qua pharisei, Ioanne Euangelista teste, ei maledixerunt
dicentes. Tu discipulus eius sis, id est, Iesu Christi. **O** maledictio
& obprobrium singulare, esse discipulum Christi, aut etiã
diui Thomæ, cuius doctrina uelis nolis per Ecclesiam Rom anã
cribrata est & probata, non quasi canonica, sed tanquam mo-
ribus & fidei catholicæ conformis, & quam summus Pontifex
Innocentius, excepta scriptura canonica, doctrinæ sanctorum
omnium antefert dicens. Huius sancti doctoris sapientia præ cæ-
teris, excepta canonica, habet proprietatem uerborum, modum
dicendorum, ueritatem sententiarum, ita ut nunquam qui eum
tenuit, inueniatur a tramite ueritatis deuiasse, & qui eum impu-
gnauit, semper fuit de ueritate suspectus. Quid ergo contra Tho-
mam faciunt præsumptuosorum & sciorum laratus? Vide
an tuus ordo peritorem aut sanctiorem habuerit, quem sequar-
is, cum magnus Bisarion eleganter eructauerit, diuum Thomã
inter sanctos doctissimum, inter doctos sanctissimum. immo
teste ueritate, quæ Christus est, bene scripserit. Nisi forte mihi Au-
gustinus obijciatur, sed oporteret prius uestra iurgia sopiri. Tu
uero postergato non Thoma modo, sed doctore alio quolibet
quantauis sanctitate præpolleat, ad probandum quod Roma-
nus Pontifex decernendo de fide & moribus, possit errare, in-
niteris baculo harundineo, tuam manum terebraturo, scilicet
Abbati Siculo, uiro olim rebelli & scismatico, qui in Basilea,
ubi basiliscus pullulauit, pileum iniquitatis emeruerit, qui etiam
quemadmodum Sathanas in omni suo opere, suam antiquam
superbiam redolet, ita & ipse in omni sua doctrina redolet su-
um scisma, ex qua re cogitur interdum ineptias docere, cum se-
cum non habeat ueritatem, quæ etiam a te in hac re, in tuam
uicque ordinis ignominiam proscripita est. Nempè ait, quod
Pontifice Maximo & concilio de fide dissidentibus, ei standum
esset, cuius rationes essent meliores. **O** irrefragabilem uirum,
cui inniteris irriso diuo Thoma in te tanti momenti, apud quæ
Ecclesiam insufficienter institutam dixeris, quippe cum eue-
nire possit litigium, quod Ecclesia terminare non possit. **Quis**

enim inret Pontificem & cōcilium iudicabit, utraque rationes sint
potiores: nisi aut idē sit iudex in causa propria, aut infideles uel
ecclesiam uniuersalem iudicem tum tuo Siculo facias, ac perins
de ab extremis terræ omnes uetulas cōuocemus, ne illæ desint
apud quas est uera fides. Sed quia eiusmodi ad alium tractatum
attinent, missa sint. Adhūc & Gersonem in tui munimen, qui
& ipse de potestate Pontificis pessime sensit & scripsit, non mo-
do apud Thomam lumen mundi, sed apud Doctores tui ordi-
nis & apud Canones. Hī Doctorelli cum te faciant de Roma-
na Ecclesia superbe sentire, & multi alij qui æquo animo non fe-
runt eam esse caput Ecclesiarum, sunt tibi Martine frater, multo-
rum erratum causa. Quid autem mirum quod Thomam ni-
hilipendas, cū & Aristotelem ipsum, quem tota natura (ut ita di-
xerim) miratur, & cuius ueritate, Boetio teste nihil clarius, & in
cuius doctrina siue in Logicis, siue in Phisicis, siue in Moralibus
hactenus nulla sit inuenta falsitas, præter id quod non certe sed
eodem teste dubitatiue de mūdi æternitate sensit, tu adeo de ho-
nestas, ut tuis deberes uerbis erubescere. Reliquum est ergo, ut
te authore quasi altero Archita uel Platone aut Pythagora, non
Thomam modo aut Aristotelem, sed Doctorum omnium qui
celebrantur, cum ascriptorum cœlestibus tum etiam nō ascripto-
rum scripta in melius commutemus, quasi nescij rerum incon-
siderate scripserint, & Pontifices inaniter indulerint uenias. Oc-
currit nūc dictum illud tuum, quo me cum scriptis diuæ Puden-
tianæ, aut egregij martyris Sebastiani irrides, quasi ego hīs uul-
gi opinionibus sim probaturus, quod ecclesia per uenias conce-
dat animarū liberationem a purgatorio. Non citabo antra uel
criptas, sed authores tales, quos si negabis, negaberis & damna-
beris. Quam uero tu subtiliter probaueris tua, per clementiam
citata, propediem uidebis, illud tamen non filebo modo, quod
reuera egregius apparuisti Canonista, & qui omnium sancto-
rum doctrinas alpernaris, inæstimabilem & immensam molem
in glossula & quidem male intellecta fundasti. Sed ut dimittam
Thomam, & ad propria me cōuertam, crebro me adulatorem
uocas, quod quidem purgare erubesco, tibi tamen aliorum gra-
tia responderim, quod ea quæ de Pontifice Max. scripti, minora
sunt uirtutibus eius personalibus. Cum autem uerū protulerim

(teste Clero & Populo Romano ac toto pene orbe) qua temeritate de intentione mea iudicare præsumis? Quin & partes meas egi, si te impeterem. Pontificem, cui fidem ex Christiana religione, & ex proprio iureiurando debeo, reieci. An non æque licet mihi cū ueritate ad defensionem laudare Pontificem, quem tu quantum ad te attinet, grauiter foedasti, sicut & tibi cum falsitate bene maledicere: In qua re omnium quos unquam legerim palmā triumphumq; reportas. Quid autem dicis per Germaniam tuam id dici scilicet, quod adulatorie docuerim, respondeo me tibi illud non credere, sed potius quod mea scripta & in hac re & in alijs, maiori honori & reuerentiæ in Germania sunt quā tua, & forte quam esse possint. Probauerim ista facillime & de meis in sphaera, ac thetoricis commentarijs, & de aurea rosa, & Syluestrina, & epithomate Capreoli quod Lipsis ex legato publice legitur, ut accepi, & de alijs, nisi timerem quod superbum aut uanum me acclamares. Video autem nunc te iterum querelis agere, quod te Pontifici inuidiosum efficiam. Sed utinā tua scripta, & tuum aliquid quod taceo, nō te Pontifici tantum sed uniuerso orbi Christiano inensum fecerint. Ego enim meo more si uere & humiliter senseris, pro uiribus te iuuabo, nec uana loquor. Ingentem ignem palearum folliculis concitasti, & modo dicis quod silendo te eripere hinc nequeas. Utinam te sineres eripere bonis & dulcibus uerbis, sed quod deterius dixerim, ad priorem excusationem noua euomis & falsa & scandalosa, quibus tamen niueum scutum apponis, quasi non assertiue sed disputatiue loquaris, ac si leue & non graue peccatum sit, talia ex dubitate disputare, & deinde te ad futurum cōcilium quasi ad singulare præsidium reducere, quod te tuus ille scismaticus forte docuerit. Nec tamen interim uolo Romanorum me scelerum patronum uocites, ut interrogando minaris, sed magis si liber Romanæ doctrinæ non patronum quidem, sed professor est magis, & pro uiribus defensorem. Sed ut Dialogum nostrum prosequamur, scribis te nescire an alium in Italia & alium in Germania habeamus Thomam, quod scilicet ego dissentiam ab hijs qui sunt in Germania meis. Sed hac in re haud tibi crediderim, quippe qui puto quod alios æque ut me false cites, & sicut nostra ita & aliena prauè intelligas, siue ingeniū siue affectum eius

ſce cauſam putarim, & que te recte intelligere inſiciari nequis, in
obliquū detorques. **E**t ne me ad auras loqui putes, uerbi cauſa
unum aliquid in medium deducam. Reuolue oro diligentius
ſi lubent, uerba mea, & diligenter aduerte, an ex ijs haberi poſſit
quod pauperi ſine ueniali peccato eleemoſyna negari nō poſſit
ut mihi falſo aſcribis, in qua re grādi uerboſitate me inſequeris,
cum uon Sylueſter ſed Martinus illud ſomniarit. Si me intellexi
ſti, qui illud ne cogitauī quidem, cur contra me tot mendacia
conuoluīſti: ſi uero me non intellexiſti, ingenio ſobriore lectioni
& ſtudio te addice. Impingis quoq; in me mirabiliter & de phi
largiria & de ambitu dignitatum, quod eius rei gratia aduolato
rijs uerbis applaudam. **A**d quæ aliud nihil dixerim, niſi quod
mei cordis ſecreta tu forte exploratiora tenes, quam ipſe tene
am. Si tamen de dignitatibus agitur, ſcio me iuuenem Epīſcō
patum cum ſexcentum aureis reieciſſe, forte autem ex ſenectute
delirus, aliquando potero a meo iuſtituto quod quadraginta
ſeptem annis & eo amplius in uita regulari utilitate tenui, moſ
licie deſlecti. Sed nec officium ipſum, quod domini noſtri mu
dere proſequor, me aut quaſiuiſſe aut appetuiſſe ſcito, ſed tan
tum gratias egiſſe. Breui autem ſi aduixero, me tibi & mundo
oſtendurum dixerim, quod in medijs globis flammaram, cum
deliciarum & diuitiarum, tum etiam dignitatum & illecebrarū
neq; taſtus ſum neq; aſſatus. **T**u uero ais, quod Chriſtum in me
loquentem non audis, ſed neq; ego uocem eius audio in te præ
ter unam qua te Pontifici proſtrauiſti. Sed aliud quiddam in te præ
mihi garrit, unde aut in neutro noſtrum Chriſtus loquitur, aut
alter ſurdus uel obaudiens eſt. **P**remus Chriſtum, ut ſermones
eius in tonemus. Scribis autem me ex ſuggeſtione loqui deſta
mantū uenias eorumq; me exhibere patronum. Sed quā lon
ge in hoc quoq; a ueritate aberres, nouit omnium præſcius **D**e
us, cum ne uerbo quidem ne apicibus dixerim, quicq; a quouis
eorum exceperim, uiuit dominus, quin eos a principio, Minō
riſtas putarim. Ad id uero quod me hæreſi Donatiſtarum noſ
tas, cum dixerō a quo ſit diſpoſitio ad Dei gratiam requiſita po
teris uerum ferre iudicium, nunc uero, te ante completum (ut a
iūnt) euangelium, conſignāſti.
Peris item cum qua Eccleſia de Conceptione Virginis ſentiam,

dico autem me nescire cum qua, credere autem quod cum Romana, cum ex scriptis eius mihi mea sententia fluat, cū uero decisa res fuerit, sciam cū qua. Interim autem credam cū ducentissexaginta sex doctoribus, quorum nonnulli sunt ordinis tui, te autem cum tuo olim scismatico relinquam, crediturum ut placet.

Adijcis, ut nil odiosum dimittas & de Reuchlino, quasi ordo predicatorum illum insequatur, & nō uniuersitas Parisiana & Coloniensis, & cæteræ, quis autem eum tueatur ueritas, an Hebræi, an Chrysostomus, an utriq; nescio, unum tamē scio, quod officia mea quæ sunt uiri iusti & misericordis, ignoras.

Ascribis quoq; mihi quod Entellum me esse effinxerim, cum esgo Dareta tantum, & hoc gratia ostentationis uirium, & pro uocationis in pugnam, nominarim. Nunc autem tibi illud Hieronymi ad Aug. dico, memento daretis & Entelli, Entellum ætate grauem, iuuenta leuis Dares in uanā risit, statim pœnas daturus. Scribis postremo me pro uoto meo facultatem baptizandi te assumere, & quæcunq; animo meo insederint, nomina imponendi. Sed reuera nomen tuum proprium ego nunq; extulsi, efferunt uero illud passim tui ordinis patres. Sunt q̄ plura alia quæ in me tela contorques Martine, sed iam animus indignatur has res sordidas euoluere, præsertim cum nō amaro animo sed pleraq; ioco, plurima inter excusandū protulerim. Interim me accingam ad dicta tua quam plurima explodenda, oro autem te, si Christum amas, ne plus sapias quam oportet, sed ad sobrietatem, & quam cœpisti uiam perambules iugiter & perseverantur. Quod si feceris, puto quod etiam in me sis auditurus Christum loquentem, & forte Syluestro quem nunc horres, tūc amicum fideliorem habiturus es neminem. **V**ale.

Excedeatur hoc opus typis Mense Augusto Anno. M. D. XIX.

1862564

L I B E R.

Candidum ac liberum lectorem opto,

1862564